

მეჩანბ მძღეხეხე

მთხეხეხე

მეჩანბ მოღეზეძე

მთხზოთბეძე

თბილისი
2015

მოდებაძეების საგვარეულო სიგელში ნათქვამია: ქართულ საისტორიო წყაროებში მოდებაძენი XVI საუკუნიდან მოიხსენებიან. 1515 წლის შედგენილ აზულახსარ ამირეჯიბის და მისი თანამეცხედრის დადიან-გურიელის ასულ ქეთევანის წყალობათა სიგელში ნათქვამია, რომ მოდებაძეებს გადაეცათ კაცხის მონასტრის პირას ნალკოტი სასახლე ადგილი.

XVI-XIX საუკუნეების ქართულ სიგელ „გუჯარში“ მოდებაძენი ჩანან ვითარცა მონმენი და სანდონი მეფეთა, დედოფალთა, კათალიკოსთა, თავადთა, აზნაურთა და ყმათა.

ღმერთის წყალობით, საქართველოსა და ბაგრატიონთა ტახტის ძლიერებისათვის მოდებაძეთა გვარის მეომრები კომლის კოტად გამოდიოდნენ.

ქართლის სამეფო ლაშქარში მოდებაძეები აბაშიძეთა, წერეთელთა და ამილახვართა თავადთა სადროშოებში აღმისმპყრობელები იყვნენ და მტერს პირველები ხვდებოდნენ.

მამამ, ვლადიმერ მოდებაძემ, რომელიც რეჟისორი და მხატვარი გახლდათ, დაბადების დღეზე თავისი ნახატი „ქართული პეიზაჟი“ მაჩუქა, რომელსაც ასეთი წარწერა დაურთო „სახსოვრად ჩემს ძვირფას შვილს, ჩემს ვაჟკაცურ და კეთილშობილ მერაბს! მამისაგან ვლადიმერ მოდებაძისაგან. 1992 წლის 20 მაისი.

ამ მოთხრობათა კრებულს ვუძღვნი მამის ხსოვნას, რომლის გმირებშიც თქვენ აღმოაჩენთ ვაჟკაცობას და კეთილშობილებას.

მერაბ მოდებაძე.

გამომცემლობა თეკა და კომპანია 2015 წ.

რედაქტორი **ნაბო კაკრიაშვილი**
დამკაბადლონებელი **გერონიკა არუთინიანი**

ISBN 978-9941-0-7353-3

© ავტორის უფლებები დაცულია საქართველოს საავტორო უფლებათა ასოციაციის მიერ.

ზღვის რაინდი

სკანდინავიის მცხოვრებლები ნორმანები, განაფული ნაოსნები, და პირველი ევროპელები იყვნენ, რომლებმაც დედამიწის დასავლეთ ნახევარსფეროს მიაგნეს. ეს იყო XI საუკუნის დასაწყისი, ისინი გადასხდნენ ჯერ ირლანდიასა და

გრელანდიაში, ხოლო შემდგომ ჩრდილოეთ ამერიკაში გადავიდნენ. მაგრამ მათი აღმოჩენა ყველასათვის უცნობი დარჩა და მალე დაივიწყეს. უცნობ შორეულ ქვეყნებამდე შემდგომ ყველაზე ადრე პორტუგალიელმა და ესპანელმა მეზღვაურებმა მიაღწიეს. 1640 წელს ისინი ამერიკიდან ოქროს დიდი ნადავლით დაბრუნდნენ.

თვალუწვდენელ ოკეანეში დამქანცველი და ხანგრძლივი მოგზაურობის შემდეგ ქრისტიფორე კოლუმბის გემიდან მინა შენიშნეს, 1492 წლის 12 ოქტომბერს იგი ხმელეთზე გადავიდა და მუხლებით დაემხო მინაზე, ღმერთს მადლობა უთხრა, ხოლო იმ კუნძულს მაცხოვრის პატივსაცემად სანსალვადორი „წმინდა მაცხოვარი“ უწოდა. ესპანეთის მეფის სახელით კოლუმბი კუნძულის მფლობელი გახდა, იგი დარწმუნებული იყო, რომ მან ინდოეთს მიაღწია და იქ მცხოვრებ ველურებს ინდიელები უწოდა. ესპანეთში დაბრუნების შემდეგ მას „ოკეანის ადმირალის“ ტიტული უბოძეს.

იტალიელმა მოგზაურმა ამერიგო ვესპუჩიმ დაასაბუთა, რომ კოლუმბის მიერ აღმოჩენილი მინა ახალი კონტინენტი იყო.

1519 წელს მაგელანი ხუთი გემით და 150 ადამიანით გავიდა ატლანტიკის ოკეანეში, მან გაიარა სამხრეთ ამერიკასა და ცეცხლოვან მინას შორის მდებარე სრუტე, რომელსაც

შემდგომ მაგელანის სახელი ეწოდა. 1521 წელს მაგელანი ფილიპინების კუნძულებთან ადგილობრივ მცხოვრებლებთან შეტაკების დროს დაიღუპა, მისი ხუთი გემიდან სამშობლოში მხოლოდ ერთი ვირჟინია დაბრუნდა. ჩამოტანილმა სიმდიდრემ ექსპედიციის ხარჯები მთლიანად დაფარა.

სიმდიდრის მოპოვების მიზნით ესპანელები ხშირად გზავნიდნენ ამერიკის ნაპირებისაკენ თავიანთ გემებს, მათ გაძარცვეს აცტეკების ქვეყანა, რომლებმაც ესპანელები დიდი პატივით მიიღეს. 1531 წელს ესპანელებმა დაიპყრეს ინკების დიდი იმპერია. XVI საუკუნეში ესპანელებმა აქ დაიპყრეს ვრცელი ტერიტორიები რომლებზეც ოქრო დიდი რაოდენობით მოიპოვებოდა. ესპანეთის მიერ დაპყრობილ ბევრ რეგიონში, ვერცხლის მდიდარი საბადოები იქნა აღმოჩენილი. მექსიკასა და სამხრეთ ამერიკაში ყველაზე მეტად იყო გავრცელებული ასეთი საბადოები.

გეოგრაფიულ აღმოჩენათა შედეგად ინგლისი ახალი საგზაო გზების ცენტრში აღმოჩნდა. ლონდონი გადაიქცა დიდ ნავსადგურად, სადაც ძალზედ ბევრი იყო ნავმისადგომები და სანყობები. მისი მოსახლეობა იმ პერიოდში 200 ათას კაცს აღწევდა. საზღვაო ვაჭრობაში ინგლისის მთავარი მეტოქე იყო ესპანეთი, რომელიც ფლობდა ყველაზე დიდ კოლონიებს. ესპანეთის მთავრობა უკრძალავდა ყველა უცხოელ ვაჭარს თავის კოლონიებთან ვაჭრობას, მაგრამ ინგლისელები არ ეპუებოდნენ მათ. მდინარეების შელდის და რაინის ქვემო წელზე მდებარეობდა ქვეყანა, რომელსაც შუა საუკუნეებში, ნიდერლანდებს უწოდებდნენ „რაც დაბლობ მიწებს“ ნიშნავს. XVI საუკუნის შუა ხანებში ეს პატარა ქვეყანა მთელს ევროპაში ყველაზედ მჭიდროდ იყო დასახლებული. აქ ცხოვრობდა 3 მილიონი ადამიანი, ეს პატარა ქვეყანა 300-მდე ქალაქს და 6500 სოფელს ითვლიდა. ნიდერლანდების მოსახლეობა ძალზედ შრომისმოყვარე იყო, ისინი საუკუნეების მანძილზედ მტკაველ-მტკაველ ართმევდნენ ზღვას სანაპირო მიწას, აშრობდნენ და ამაგრებდნენ ჯები-

რებით მას. ნიდერლანდები ევროპის ერთ-ერთი მდიდარი ქვეყანა იყო, მის ქალაქებში განვითარებული იყო ისეთი მანუფაქტურები, სადაც მზადდებოდა მაუდი, ხომალდის სხვადასხვა აღჭურვილობა. გემთსაშენებში აგებდნენ სწრაფ-მავალ ხომალდებს.

XVI საუკუნის შუა ხანებში ნიდერლანდები ესპანეთის ხელქვეით იმყოფებოდა. ესპანელებს ჰყავდათ ევროპაში დაქირავებული ძლიერი არმია და დიდი სამხედრო ფლოტი. ნიდერლანდები ესპანეთის ყველაზე ძვირფას სამფლობელოს წარმოადგენდა და ოთხჯერ მეტ შემოსავალს აძლევდა ესპანეთს, ვიდრე ოკეანის გაღმა არსებული კოლონიები. ესპანეთის მეფე ნიდერლანდების მოსახლეობისაგან ძალზედ დიდ გადასახადს კრეფდა. ამიტომ ნიდერლანდების მოსახლეობას სძულდა ესპანელები. განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობა შეიქმნა ნიდერლანდებში, როდესაც ესპანეთის ტახტზე ფილიპე მეორე ავიდა. იგი იყო სასტიკი და გონებაჩლუნგი დესპოტი, რომელიც ოცნებობდა ესპანელი ჯარისკაცების დახმარებით მთელი ევროპა დაეპყრო. ფილიპე მეორემ ნიდერლანდებში ინკვიზიცია შემოიღო, რის შემდეგ საეკლესიო სასამართლოები მხეცური წამების შემდეგ კოცონზე წვავენ ასობით ადამიანს. ინკვიზიციის ასეთი მოქმედება სასტიკ აღშფოთებას იწვევდა ქვეყანაში.

ასეთი ვითარება იყო ნიდერლანდებში, როდესაც ლეიდენის განაპირას ერთ ძველ სახლში ჩარლზ მილტონი 14 წლის შესრულდა, მაგრამ სამწუხაროდ მისი დაბადების დღე არავის არ გახსენებია დედის გარდა, რომელმაც პატარა ჩარლზს თავის გამომცხვარი კვერი მიართვა, ხუჭუჭ თმაზე ხელი გადაუსვა და დაბადების დღე მიულოცა, გილოცავ ჩემო პატარავ მიმართა მან, მამაშენივით მამაცი ვაჟკაცი გამოსულიყავი და ჩვენი ქვეყნის გათავისუფლების საქმეში შენი სიტყვა გეთქვას. პატარა ჩარლზი სანოლიდან წამოდგა და დედის კალთაში ჩადო თავი, შემდეგ იგი თვალეებში შეაქქერდა მშობელს და თითქოს ცდილობდა ეს მისთვის საწყ-

ვარი წამები სამუდამოდ დაემახსოვრებინა, რადგან რაღაც შინაგანი ძალით გრძნობდა, რომ დედის ეს სიტყვები უკანასკნელი დარიგება უნდა ყოფილიყო მისთვის. ჩვენი ოჯახური მდგომარეობა არ არის სახარბიელო, გააგრძელა დედამ, მამაშენი აგერ უკვე მეათე დღეა რაც მძიმედ დაჭრილი საწოლს არის მიჯაჭვული, შვილო, მის ჭრილობას არა და არ დაადგა საშველი, სიმართლე უნდა გითხრა ექიმმა თქვა, რომ მისი იარა ძალზედ საშიშია და შეიძლება ვერ გადაიტანოსო. ამიტომ შენ ყველაფრისთვის მზად უნდა იყო. ჩარლზის მამა ოლივერ მილტონი ხელოსანი კაცი იყო, ესპანელების სისასტიკით აღშფოთებული იგი პარტიზანულ რაზმს შეუერთდა და მან მრავალ თანამებრძოლთან ერთად ტყეს შეაფარა თავი, პარტიზანებს ტყის გიზებს უწოდებდნენ რაც „დაკონკილს“ ნიშნავდა ეს სახელი მტრებმა შეარქვეს მათ. გეოზები ანუ ტყის ყაჩაღები თავს ესხმოდნენ ესპანელ ჯარისკაცებს და ჟლეტდნენ მათ და ხელთ იგდებდნენ ხშირად მათ იარაღს. ქვეყნის ჩრდილოეთში მეთევზეები და მეზღვაურები თავიანთი აფრიანი ხომალდებით გადიოდნენ ზღვებში და ძარცვავდნენ ესპანელების ხომალდებს. დღე და დამ ისინი მტრის ძებნაში იყვნენ, მათ ესპანელი ჯარისკაცებისთვის განკუთვნილი იარაღითა და ფულით დატვირთული მრავალი ხომალდი იგდეს ხელთ. ჩარლზის მამა ტყის პარტიზანი იყო და ერთ-ერთ შეტაკების დროს ესპანელმა ჯარისკაცებმა იგი სასიკვდილოდ დაჭრეს, შემდეგ ის თანამებრძოლებმა სახლში ჩამოიყვანეს. ოლივერ მილტონი მალე გარდაიცვალა. ოჯახმა იგი გაჭირვებით მიაბარა მინას. ჩარლზი დამწუხრებული მეორე დღეს მამის სასაფლაოზე ავიდა და ქვაზე ჩამოჯდა. მას ერთი ბოშა ქალი მიუახლოვდა და მკითხაობა შესთავაზა. არ მინდა მკითხაობა მიუგო ჩარლზმა, ნუ ჩქარობ პატარა ბიჭო თვალებში გატყობ ძლიერი და შეუპოვარი ადამიანი გახდები, შენი ბედი ზღვასთან არის დაკავშირებული. შენი თვალები უძირო ზღვის ფსკერს მაგონებს. იქ ძალზედ ბევრი სიმდიდრეს ვხედავ,

მაგრამ ყველაზე დიდი სიმდიდრე შენტვის ერთხელ მოსული დიდი სიყვარული იქნება. დიახ ღირსეული სიყვარული გაანათებს შენს ცხოვრებას და ბობოქარ ზღვის ტალღებში კვლავ გაქრება, შენი აღსასრულიც ზღვაზე იქნება, მაგრამ ნუგეშად რაღაც ძვირფასი გრჩება ამ ქვეყანაზე. მე ფული არა მაქვს უთხრა ჩარლზიმ და ვერაფერს მოგცემ, არც არაფერი მინდა შენგან, მხოლოდ ერთსა გთხოვ: მდიდარი და დიდი კაცი თუ გახდი, არ დაივიწყო ერთი ბოშა ქალის ეს ნათქვამი, მაშინ მე აღარ ვიქნები ამ ქვეყანაზე და ერთი სანთელი მაინც დამინთე. არა მჯერავს შენი, მაგრამ სიტყვას გაძღვევ დაგინთებ სანთელს და ამ სიტყვებით ჩარლზი ბოშას გაცილდა, მან იმ ნუთშივე დაივიწყა ყოველი მისი ნათქვამი. იგი ამ შეხვედრას მხოლოდ დიდი ხნის შემდეგ გაიხსენებს. ამ დროს კი ლეიდენში დიდი ამბები დაიწყო. ნიდერლანდებში ესპანელების წინააღმდეგ ბრძოლამ მასობრივი ხასიათი მიიღო, ფილიპე მეორე უძლური აღმოჩნდა აჯანყების ჩასახშობად, რომელსაც ვილჰემ ორანელი ხელმძღვანელობდა. აჯანყებულებს დიდ დახმარებას უწევდნენ ზღვის მეგობრები. ესპანელებმა ჩრდილო ნიდერლანდის ქალაქ ლეიდენს 1579 წელს ალყა შემოარტყეს, მოსახლეობა შეუპოვრად იგერიებდა ესპანელების იერიშებს და შეტევაზეც გადადიოდნენ როგორც კი ამის შესაძლებლობა ეძლეოდათ, ქალები და ბავშვები ქალაქის სიმაგრეების აგებაში ეხმარებოდნენ თავდამცველებს. თანდათან ალყაშემორტყმულებს სურსათი გამოეღიათ, ქალაქში შიმშილი ჩამოვარდა, მაშინ ზღვის ყაჩაღებმა მათი დახმარება გადანყვიტეს. ლეიდენი ზღვის დონიდან დაბლა მდებარეობდა. ამით ისარგებლეს ზღვის გეზებმა და დაანგრის კაშხალები, ნიაღვარად გადმოხეთქილმა წყალმა ბევრი ესპანელი დაახრჩო, გადარჩენილებმა კი გაქცევით უშველეს თავს, თვით ქალაქი არ დაზიანდა, რადგან გალავანმა დაიცვა ის. ზღვის ყაჩაღებმა თავიანთი ხომალდებით ქალაქელებს სურსათ სანოვაგე მიაწოდეს. ამ პერიოდში ჩარლზ მილტონს მეორე უბედურება

დაატყდა. მას შიმშილით და ავადმყოფობით დედა გარდაეცვალა. დასაფლავებას ათიოდე ადამიანი ესწრებოდა. მათ შორის მისი მამის მეგობარი და თანამებრძოლი სმიტი, რომელმაც დასაფლავების შემდეგ ჩარლზს ხელი გადახვია მამაშვილურად და კითხა: რას აპირებ ჩარლზ? არ ვიცი ძია სმიტ მიუგო მან, გინდა მამაშენივით უშიშარი მებრძოლი გახდე, კითხა მან, მინდა მიუგო ჩარლზმა. მაშ მომენდე მე ჩემო პატარავ და სულ მალე უშიშარ ზღვის რაინდად გაქცევ, მამაშენი და მე მეგობრები ვიყავით და მის შვილს მე უპატრონოდ არ დავტოვებ, ოღონდ მამისგან განსხვავებით შენ ზღვის რაინდი გახდები რათა ღირსეულად გააგრძელო შენი მშობლის გზა და სამშობლოს საკეთილდღეოდ შენი წვლილი გაიღო. ჩარლზს თვალეზზე ცრემლი მოადგა და წარმოთქვა. ვფიცავ ჩემი მშობლების სულეებს რომ მთელს ჩემს სიცოცხლეს მივუძღვნი ამ კეთილშობილ საქმეს. ღმერთმა გისმინოს ჩემო პატარა, მიუგო სმიტმა და ჩარლზი გულში ჩაიკრა.

1587 წლის თებერვალში, როდესაც ლონდონის ტაუერში სიკვდილით დასჯილ იქნა შოტლანდიის დედოფალი მარია სტიუარტი და გაიხსნა შეთქმულება ინგლისის დედოფალ ელიზაბეტის წინააღმდეგ, რომის პაპმა სიკისტ IV მოუწოდა კათოლიკებს ინგლისის წინააღმდეგ ომისაკენ. ესპანეთმა კი გადაწყვიტა, რადაც არ დასჯდომოდა, გაბატონებულიყო ზღვაზე და დაიწყო მზადება ომისათვის ინგლისის წინააღმდეგ. ამ მიზნით ესპანეთის მეფის ფილიპე მეორის ბრძანებით დაიწყო უზარმაზარი საზღვაო ფლოტის „უძლეველი არმადის“ მშენებლობა, მის გეგმებში შედიოდა ფლოტის გაგზავნა ნიდერლანდისაკენ. იქ გაანადგურებდა ინგლისის ფლოტს, ხოლო შემდგომ მიადგებოდა ლონდონს და დაიპყრობდა მას.

1588 წლის 12 ივლისს 130 გემი, რომელზედაც განლაგებულ იქნა 2431 ზარბაზანი და 27 ათასი ადამიანი — ლამანშის სრუტეში შევიდა და დადგა რეიდზე ქალაქ დიუნკერ-

კისტან. აღნიშნულ არმადასთან ინგლისელებმა ჩუმად მიაცურეს დენთით დატვირთული ცეცხლმოკიდებული რვა ხომალდი. აფეთქების შედეგად ხანძარი სწრაფად გადაედო ესპანელების ხომალდებს და ესპანელების გემების ეკიპაჟი პანიკამ მოიცვა და მათ ნავსადგურიდან ღია ზღვაში ინყეს გასვლა, სადაც მათ ინგლისის ფლოტი უცდიდა, რომელმაც ესპანეთის ხომალდებს ზარბაზნებიდან სროლა აუტეხა. ინგლისელებს ამინდიც უწყობდათ ხელს, ესპანელთა გადარჩენილი ხომალდები ქარიშხალმა ჩრდილოეთისაკენ გარეკა. ესპანელების ფლოტს ხელმძღვანელობდა დონ-ალონსო-პერეს-დე გესმან-ელ-ბეგნო, რომელიც ესპანელი ძველი თავადაზნაურების გვარს ეკუთვნოდა და მეტად გამოუცდელი იყო ასეთი დიდი ექსპედიციისათვის, მან გასცა ბრძანება ესპანეთში დაბრუნების, ინგლისის, შოტლანდიის და ისლანდიის შემოვლით უცნობი და ბობოქარი ზღვის გავლით. რაც ტრაგიკულად დამთავრდა. შოტლანდიისა და მიმდებარე კუნძულების ზღვისპირა კლდეებმა და ძლიერმა ქარიშხალმა საბოლოოდ გაანადგურა უძლიერესი არმადა, 130 გემიდან მხოლოდ 30-მა მიაღწია ესპანეთამდე. ესპანეთის არმადის განადგურებაში დიდი როლი ითამაშეს ზღვის ყაჩაღებმა, რომლებსაც ინგლისის დედოფალი მფარველობდა. ამ ზღვის ყაჩაღთა რიცხვში იყო ჩვენი ჩარლზ მილტონიც, რომელიც უკვე 23 წლის დავაჟკაცებული და სახელგანთქმული ზღვის გიზების გემის კაპიტანი იყო. იგი აქტიურად მონაწილეობდა თავისი რაზმით დიუნკერკის ბრძოლაში. მან მიზნად დაისახა ბოლომდე ებრძოლა და ესპანელების არცერთი გემი არ გაეშვა სამშვიდობოს, მან გადანყვიტა უზარმაზარ არმადის დარჩენილ ხომალდებს ინგლისის, შოტლანდიისა და ისლანდიის სახიფათო საზღვაო გზის შემოვლით კი არ დადევნებოდა, არამედ ლამანშის სრუტის გავლით სამხრეთ ატლანტიკის ოკეანეში გასულიყო და აღმოსავლეთ ირლანდიის ნაპირების ბლექ-სოლის ყურესთან დადარაჯებოდა

ესპანეთის გადარჩენილ ხომალდებს. ჩარლზი ზღვის ყაჩაღის ფორმაში იყო გამოწყობილი. მას ვაჟკაცური სახე მზისგან გარუჯვოდა, შავ გრძელ თმებზე შავი ხილაბანდი გაეკრა, მის განიერ მხრებს და ვიწრო წელს შავი აბრეშუმის ხალათი ამშვენებდა, რომელიც განიერი ტყავის ქამრით ქონდა დამაგრებული, ხოლო ქამარში ორი დამბაჩა მოუჩანდა, ამავე ქამარზე ეკიდა გრძელი ხმალი. გემს მან მამის საპატივცემოდ „ოლივერი“ დაარქვა. იგი შესანიშნავი გემი იყო იმ დროისათვის, მისი სიგრძე 60 მეტრი იყო, სიგანე 11 მეტრი, იგი წყალში 4 მეტრით იჯდა, მთავარი ანძა 45 მეტრისა იყო, მისი წყალწყვა შეადგენდა 130 ტონას, მასზედ 120 კაცი იმყოფებოდა, მის თვითოეულ ბორტზე სამ რიგად განლაგებული იყო 64 ბრინჯაოს 24 ფუთიანი ზარბაზანი, რომლებიც 80 ტონას იწონიდნენ, ეს გემი ერთ-ერთი საუკეთესო გემი იყო ესპანელების, იგი ერთ-ერთი თავდასხმის დროს იგდო ხელთ ჩარლზმა. მას შემდეგ ამ გემით მას მრავალ საზღვაო ბრძოლაში მიუღია მონაწილეობა და ყოველთვის გამარჯვებული გამოდიოდა. — მარჯვნივ ჰორიზონტზე ესპანელების გემი გამოჩნდა, — უცბად იყვირა ერთ-ერთმა მეზღვაურმა, ჩარლზმა დურბინდში გაიხედა და მართლაც დაინახა გემი. მან მისი სახელიც კი გაარჩია, რომელსაც დიდი ასოებით ეწერა „რა-რატა“ მასზედ ესპანელების დროშა ფრიალებდა, გემი ქარიშხლისგან დაზიანებული ჩანდა. მას დიდი ანძა გადატეხილი ქონდა და მძიმედ მოძრაობდა, მან კურსი ბლექსოლის ყურისაკენ აიღო. ყველანი ადგილებზე, დაიღრიალა ჩარლზმა და თავის თანაშემწე მამის მეგობარი სმიტი დაიბარა და უთხრა, რომ ხედავ გემს? კი, მიუგო მან, რაღაც ნელა მოძრაობს, დაზიანებული ჩანს და ჩვენ მისი განადგურება არ გაგვიჭირდება სმიტ, მაგრამ რატომღაც გული არ მიმინწევს მის გასანადგურებლად. შენ იცი, რომ ზოგჯერ ესპანელების გემებზე დიდძალი სიმდიდრეა. რა იცი იქნებ ამ გემზედაც იყოს ჩვენთვის რამე. ამიტომ ჩვენ იგი ხელში დატარანებით უნდა

ჩავიგდოთ. გეთანხმები მიუგო სმიტმა, მაგრამ მიგვიშვებს კი სატარანოდ. მას როგორც ჩანს ზარბაზნები სრულ წესრიგში აქვს და მან დურბინდში გაიხედა. ჩვენს ზარბაზნებს ის ვერ გაუძღვებ, მიუგო სმიტმა. ამიტომ ჩვენ შემდეგნაირად ვიმოქმედებთ სმიტ და მილტონმა მას შეტევის გეგმა გააცნო. იგი ჩვენ ჯერ ვერ გვხედავს, ყურეს მიუახლოვდება თუ არა ჩვენს საფარიდან სწრაფად უნდა გამოვიდეთ, აფრებს ავუშვებთ, სწრაფად მისკენ ავიღებთ გეზს, სასროლ მანძილზე მივუახლოვდებით, გვერდით შემოვტრიალდებით და ცეცხლს გაუუხსნით, ამით მათ მწყობრიდან გამოვიყვანთ, შემდეგ კი ხელში ჩასაგდებად მივუახლოვდებით. სროლის გამო გემი შეიძლება დაზიანდეს ისე რომ ჩაიძიროს, მაგრამ ჩვენ ჩაძირვამდე უნდა მის გემბანზედ მოვხვდეთ და რაც ძვირფასია ჩვენს გემზე გადავიტანოთ. გასაგებია კაპიტანო. მაშინ იმოქმედეთ, მიუგო ჩარლზმა. გემმა ლუზა აუშვა, აფრები ქარმა დაბერა, ხოლო მთავარ ანძაზე ზღვის ყაჩაღთა დროშა აფრიალდა, ოლივერი სწრაფად დაიძრა მტრის ხომალდის მიმართულებით. გემზე „ლა-რატზე“ შენიშნეს ყურიდან გამოსული ყაჩაღთა გემი და კაპიტანმა დე-დეიკამ ბრძოლისათვის მზადება გამოაცხადა — სწრაფად დატენეთ ზარბაზნები იღრიალა მან, ზღვის ყაჩაღთა გემი მარცხნიდან დიდი სისწრაფით გვიახლოვდება, დაიწყეთ გემის შემოტრიალება მარცხენა მხარით, იქ ჩვენ დაუზიანებელი ზარბაზნების მეტი რაოდენობა გვაქვს და სროლისათვის მოემზადეთ. ამ დროს გემის კაპიტანის კაიუტიდან კაცის კვნესის ხმა გაისმა. იქ ერთი ინგლისელი ლორდი თავის ქალიშვილთან ერთად ტყვედ ყავდა კაპიტანს, ინგლისელებთან ბრძოლის დროს გემის კაპიტანმა ლორდი გამილტონი თავის ქალიშვილთან ერთად დაატყვევა. მას იმედი ჰქონდა, რომ ამ ტყვეებში იგი დიდ გამოსასყიდს აიღებდა. გარდა ამისა გემის ბორტზე დიდი არმადის გადარჩენილი განძის დიდი ნაწილი ინახებოდა. ლორდი დაჭრილი იყო მკლავში და მას თავის ქალიშვილი უვლიდა, იგი ტანმორ-

ჩილი, ქერათმიანი, ლამაზი ქალიშვილი იყო, მან მამას შეშფოთებით კითხა — ნეტა რას უნდა ნიშნავდეს ეს ხმაური გემზე, ალბათ მოწინააღმდეგის გემი გამოჩნდა და იქნება გვეშველოს რამე და ჩვენს ტყვეობას საშველი დაადგეს, წარმოთქვა ლორდმა. გემები კი სასიკვდილო შერკინებისათვის სწრაფად უახლოვდებოდნენ ერთმანეთს. სასროლ მანძილზე ორივე გემი შემოტრიალდა საპირისპიროდ და საბრძოლველად მოემზადა, პირველი გასროლა ლა-რატის გემიდან განხორციელდა. 15 ზარბაზანმა დაიგრიალა და ყუმბარებმა მოწინააღმდეგის გემამდე ვერ მიაღწია და ზღვაში აფეთქდა. მანძილი შორი აღმოჩნდა — ხოლო სროლა ნაადრევი, ამის შემდეგ სულ მალე ჩარლზმა ცეცხლის გახსნა ბრძანა და „ოლივერის“ ოცმა ზარბაზანმაც დაიგრიალა და მოწინააღმდეგის გემი წყლის ქაფში და კვამლში გაახვია, რამდენიმე ყუმბარა გემს მოხვდა და საგრძნობლად დააზიანა იგი. მისი გამონგრეული გვერდებიდან წყალმა იწყო დენა. გემი ჩასაძირად იყო განწირული. სწრაფად მტრის გემისკენ, აბორდაჟზე, გასცა ბრძანება ჩარლზმა. ოლივერი სწრაფად უახლოვდებოდა მოწინააღმდეგის ხომალდს, რომელიც ზღვაში თანდათან იძირებოდა. მასზედ საშინელი პანიკა სუფევდა, კაპიტანი დეიკა სრულიად დაბნეული იყო, გემი იძირებოდა, მასთან ერთად კი დიდი რაოდენობის ოქროს და ვერცხლის მონეტები, რომელიც სამ დიდ ყუთში იყო ჩალაგებული. მან გადაწყვიტა ბოლომდე შებრძოლებოდა მოწინააღმდეგეს, ჯარისკაცებო მიმართა მან ხომალდზე მყოფ დაბნეულ ადამიანებს, ჩვენ ერთი გზა დაგვრჩა ხსნისა, მტერს ჩვენ გემზე არსებული საგანძური იზიდავს. ჩვენ ისინი გემზე უნდა ამოუშვათ და აქ გავანადგუროთ, ხოლო შემდეგ ჩვენი ქონება მათ გემზე გადავიტანოთ. ამიტომ სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე უნდა იბრძოლოთ, რათა გადავარჩინოთ ჩვენი სიცოცხლე და მასთან ერთად ჩვენი ქონებაც. დატენეთ დაუზიანებელი ზარბაზნები და მოახლოებულ მტერს ცეცხლი გაუხსენით. მათ რამდენიმე გასროლა მოახერხეს,

მაგრამ უშედეგოდ. ოლივერის გემიდან გაისმა თოფების სროლა, რომელსაც მეზღვაურებმა რკინის კაუჭზე გამობმული თოკების სროლა მოაყოლეს და მონინაალმდეგის გემი ობობას ქსელივით თოკის ბადეში გაახვიეს, შემდგომ კი სწრაფად იწყეს მასზე გადასვლა. ჩასაძირად განწირულ მონინაალმდეგის გემზე სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა გაჩაღდა. კაპიტანი ჩარლზი პირველი აღმოჩნდა მონინაალმდეგის გემზე. იგი დამბაჩის სროლითა და ხმლის ქნევით იკვლევდა გზას კაპიტნის კაიუტისაკენ, სადაც საბრალო ტყვეები იტანჯებოდნენ. უცბად მას წინ „ლა რატის“ კაპიტანი დე დეიკა ხმლით ხელში გადაეღობა და ორი კაპიტანი ერთმანეთს სასიკვდილოდ ეკვეთა, მაგრამ ჩარლზმა იმარჯვა და დე-დეიკა ხმლის გულში ძგერებით მოკლა, კაპიტნის დაღუპვამ მეზღვაურებზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა. ცოცხლად დარჩენილებმა შეწყვიტეს წინააღმდეგობა და იარაღი დაყარეს. ჩარლზი კაპიტნის კაიუტაში შევარდა, სადაც ინგლისელი მომაკვდავი ლორდი აღმოჩნდა თავის ლამაზ ქალიშვილთან ერთად. ვინ ხართ თქვენ? კითხა ჩარლზმა, რომელსაც ხელში გასისხლიანებული ხმალი ეჭირა, შიშისაგან შემკრთალმა ლორდის ქალიშვილმა წამოიძახა, ჩვენ ინგლისელი ტყვეები ვართ, სერ, გთხოვთ გვიშველოთ, ინგლისელები, დალახვროს ეშმაკმა, აქ როგორ აღმოჩნდით მიმართა ჩარლზმა. ესპანელებმა ინგლისში დაგვატყვევეს სერ, ჩარლზმა მათ სწრაფად ხელები აუხსნა და გარეთ გამოიყვანა, შემდეგ ბრძანება გასცა სწრაფად გაეჩხრიკათ გემი, მალე მისმა მეზღვაურებმა ოქროთი და ვერცხლით დატვირთული სამი დიდი ყუთი აღმოაჩინეს და თავის გემზე გადაიტანეს. კაპიტანო რა ვუყოთ ცოცხლად დარჩენილ ესპანელებს? გათოკეთ და გემზე დატოვეთ. დანარჩენებმა კი სწრაფად დატოვეთ გემი, სულ მალე ყველა ოლივერზე გადავიდა. მათ შორის იყვნენ ინგლისელი ტყვეებიც, ლორდი და მისი ქალიშვილი ჯენი. სასწრაფოდ თოკები გადაჭერით, გემი მალე ჩაიძირება, იჩქარეთ, გასცა ბრძანება

ჩარლზმა. ის იყო თოკები გადაჭრეს და გემმა სწრაფად იწყო ჩაძირვა. მასზედ ხელ-ფეხ შებოჭილი ესპანელები ტყუილად ითხოვდნენ შველას. ისინი განწირული იყვნენ, კაპიტანო მიმართა სმიტმა, იქნებ ტყვეები გადმოგვეყვანა, რას ამბობ სმიტ, განა ისინი დაგვინდობდნენ, შენ დაგავინწყდა რა სასტიკები არიან, მერე მათთვის არც სურსათი გაქვს და არც წყალი. გემი თან ძალზე სწრაფად იძირება. მართლაც გემი რამდენიმე წუთში ჩაიძირა. ჩარლზმა ლორდი და მისი ქალიშვილი თავის კაიუტაში ჩაიყვანა და მოასვენა. თქვენ, ალბათ მოგშივდათ, სერ, ჰკითხა ჩარლზმა ლორდსა და მის ქალიშვილს, მათ მორცხვად დახარეს თავი. ახლავე ყოველივეს მოგართმევენ, გატყობთ მაინცდამაინც კარგ პირობებში არ უნდა ყოფილიყავით. დიახ კაპიტანო მიუგო ჯენიმ. ჩვენ მხოლოდ წინა დღით, თქვენს თავდასხმამდე ამოგვიყვანეს ქვედა ტრიუმიდან, მანამდე სინესტესა და სიბნელეში ვყავდით, ამან კი მამაჩემზე ძალზე ცუდად იმოქმედა მას შემდეგ ხველა დასჩემდა. ჩვენი ექიმი მას აღმოუჩენს დახმარებას ქალბატონო. შემდგომ კი მე თქვენ ინგლისში გადმოგვამთ და მალე თქვენს სახლში აღმოჩნდებით. სამწუხაროდ, კაპიტანო, ჩვენ სახლი აღარა გვაქვს, ესპანელებმა გადანვეს ჩვენი სახლ-კარი, ხოლო ჩვენ ტყვედ წამოგვიყვანეს, აღნიშნა ჯენიმ. ძალზედ სამწუხაროა ქალბატონო. კაპიტანო, თქვენ რა გქვიათ? ჰკითხა ჯენიმ, მე ჩარლზი მქვიან, მე კი ჯენი. მამათქვენი ოფლში იწურება, ჯენი გავალ წამალს მოვუტან. ჩარლზი გარედ გავიდა და განკარგულება გასცა ლტოლვილებისთვის მიეხედათ და მათთვის არაფერი მოეკლოთ. ლორდმა კი ამოიოხრა და ჯენის მიმართა, შვილო, ეს ადამიანი ცუდი კაცი არა ჩანს და იგი შეასრულებს დანაპირებს და ჩვენ ინგლისში გადმოგვსამს. მინდა ჩემს მიწაზე მოვკვდე და არა ზღვაში გადამაგდონ თევზების საჭმელად. რას ამბობ მამა სიკვდილზე ნაადრევია ლაპარაკი, ჩვენ დავბრუნდებით სამშობლოში და ახალ სახლს ავაშენებთ, ჯენის ცრემლები მოადგა თვალზე.

ღმერთმა გისმინოს შვილო, მაგრამ მე ამას ვერ მოვესწრები — ამოიოხრა ლორდმა, ჯენი თრვალცრემლიანი წამოდგა და გარეთ გავიდა ჩარლზის სანახავად. იქ კი ზღვის ყაჩაღებს წამდვილი ღრეობა მოეწყოთ. კაპიტანი ჩარლზი შუა გემზედ იდგა. მის წინ კი ოქროს და ვერცხლის მონეტებით სავსე ყუთები იდო. იგი თავის მეზღვაურებს, ყოველივე ამას, მათი დამსახურებისამებრ უნაწილებდა. მეზღვაურების სიხარულს საზღვარი არა ქონდა, ისინი რომით ჩარლზის სადღეგრძელოს სვავდნენ და თან დამბაჩებს ჰაერში ისროდნენ. ამ დროს ჩარლზი ბაქანზე ავიდა და იქიდან მიმართა თავის მეზღვაურებს: ახლა კი დროა მეგობრებო ჩვენი მომავალი გეგმების შესახებ ვილაპარაკოთ. ჩვენი უფროსი მეგობარი ზღვის გიზი დრეიკი ინგლისის დედოფალმა დაიბარა დასაჯილდოებლად. მასთან ერთად ჩვენც იმ გემების კაპიტნები, რომლებმაც „დიდი არმადის“ განადგურებაში მივიღეთ მონაწილეობა. ჩვენ გავემგზავრებით ლონდონში, იქ მე შევეცდები დედოფალს ვთხოვთო ამერიკის სამხრეთ სანაპიროზედ არსებულ კუნძულებთან გამოგვიყოს სტრატეგიული დანიშნულების კუნძული, სადაც ჩვენ დავფუძნდებით და იქიდან ესპანელების წინააღმდეგ აქტიურ ბრძოლას შევძლებთ. ცნობილია, რომ მათი გემები ძარცვავენ ამერიკის სანაპიროებს და იქ მცხოვრებ მოსახლეობას. ესპანელები უამრავი ოქროთი დატვირთული გემებით ესპანეთში მიემგზავრებიან. ჩვენ მათ ამის საშუალებას არ მივცემთ. ვინც თანახმაა ის გამომყვეს სიმდიდრისა და თავისუფლების მოსაპოვებლად. ვინც არა და იგი დათხოვნილი იქნება ჩვენგან და ის თავის წილი ოქროთი ინგლისში ჩასვლის შემდეგ წავა თავის გზით. გაუმარჯოს კაპიტან ჩარლზს. ჩვენ შენთან ერთად მოვდივართ ერთხმად აღრიადნენ მეზღვაურები. ყოველივე ამას უყურებდა ჯენი, რომელიც აღფრთოვანებული იყო ახალგაზრდა კაცის სიმამაცით და წინდახედულებით. მას იგი იმ წუთიდან თავდავინწყებით შეუყვარდა. ჩარლზმა თვალი მოკრა ჯენის და მისკენ გაეშურა.

გილოცავთ გამარჯვებას კაპიტანო, მიუგო ჯენიმ, თქვენ შესანიშნავი მეზღვაურები გყავთ, რომლებსაც სჯერათ თქვენი. მართალი ბრძანდებით, დღეს ისინი ნამდვილი გმირები იყვნენ და კიდევ დაიმსახურეს ჯილდოები. მაგრამ თქვენ უფრო დიდი გეგმები გქონიათ, დიახ მართალია, ამერიკის ნაპირებისკენ მინდა ჩემს მეზღვაურებთან ერთად ვიმოგზაურო. რატომ არ ისვენებთ კაპიტანო, განა არ სჯობია ამ განძით, რომელიც თქვენ გაგაჩნიათ ინგლისში უშფოთველად იცხოვროთ — კითხა ჯენიმ. არა, ქალბატონო, უშფოთველი ცხოვრება ეს ჩემი მონოდება არ არის, ცხოვრების ინტერესს მხოლოდ ზღვასავით მშფოთვარე ცხოვრებაში ვხედავ, ვინც თავის ბედს ზღვას დაუკავშირებს მისი ცხოვრება ზღვის ტალღებით ბობოქარი ხდება. გასაგებია კაპიტანო, მაგრამ ასეთ სასტიკ ბრძოლებში გამარჯვებული მუდამ ვერ იქნება ადამიანი და ისეთ ახალგაზრდა კაცს, როგორც თქვენ ბრძანდებით, რომელიც გამოირჩევა სიმამაცით და გამბედაობით, ერთხელაც შეიძლება უმუხტლოს ბედმა, განა შეიძლება ასე სიცოცხლის სასწორზე შეგდება, თქვენ რომ რამე მოგივიდეთ ბევრ ლამაზ ქალიშვილს დაწყდება გული. მათ შორის თქვენც ქალბატონო? — კითხა ჩარლზმა, დიახ, მათ შორის მეც, იყო პასუხი. სხვა ქალებს მე არავის ვიცნობ ჯენი. ამ სიტყვების შემდეგ ჩარლზი ახლოს მივიდა ჯენისთან და თვალებში ჩახედა და ყურში ჩასჩურჩულა, თქვენ ერთად-ერთი ქალბატონი ხართ, რომელსაც მე სიკვდილის კარამდე არ დავივინყებ და ამ სიტყვებით იგი ჯენის ლოყაზედ ეამბორა, ჯენის ლოყები აელენა და ოდნავ შემკრთალმა ჩარლზს მიმართა, მე და მამაჩემი თქვენგან დავალბებულები ვართ, გთხოვთ დაგვრთოთ ნება მე და მამაჩემს იქ ლონდონში ჩვენი მხრიდან დახმარება აღმოგიჩინოთ, დედოფლის კარზედ ჩვენ ბევრი მეგობარი გვყავს, ისინი ჩვენ ყველაფერში დაგვეხმარებიან. კეთილი მე თანახმა ვარ ჯენი. ჯენი შვილო მოისმა კაპიტნის კაიუტიდან. ეს მამაჩემია, ჯენი და ჩარლზი კაიუტაში შევიდნენ. ლორდ მილტონი

დივანზედ იწვა და სახეზედ ოფლის წვეთები ჩამოსდიოდა, ჯენიმ ცხვირსახოცი აიღო და მას შუბლიდან ოფლი მოსწმინდა, შემდეგ წყალი დაალევინა. ჯენი, მე ვკვდები ასე უდროოდ, შვილო, გთხოვ მაპატიო, რომ სათანადოდ ვერ დაგიცავი იმ ყაჩაღებისაგან, იქ ინგლისში. კაპიტანო ჩარლზ, მიმართა მან ჩარლზს, გთხოვთ, მე თუ რაიმე მომივიდა ყურადღება არ მოაკლოთ ჩემს ერთად-ერთ ქალიშვილს და ინგლისში ჩემს ძმას ჩააბაროთ. სიტყვას გაძღვეთ სერ, რომ მე მას ყურადღებას და მზრუნველობას არ მოვაკლებ, ღმერთმა ხელი მოგიმართოს შვილო — აღმოხდა ლორდს.

მეორე დღეს ლორდი გარდაიცვალა, ხოლო გემი ოლივერი მალე ინგლისის ნაპირებს მიადგა. ლორდი გემიდან გადმოსვენეს და მიწას მიაბარეს. ჩარლზი, მისი მოადგილე სმიტი და ჯენი ლონდონს გაემგზავრნენ ინგლისის დედოფალ ელიზაბეტ მეორესთან შესახვედრად.

ჩარლზმა თავისი საგანძურიდან ძვირფასი ოქროს ყელსაბამი შეარჩია, რომლის შუაგულში დიდი ბრილიანტი იყო დამაგრებული, იგი ჩარლზმა დიდი არმადის განადგურების დროს ერთ-ერთ ესპანელ გემის კაპიტანს წაართვა.

და დადგა ნანატრი წუთები, დედოფლის სასახლეში მრავალ ადამიანს მოეყარა თავი. აქ იყვნენ ვაჭრები, დიპლომატები, ელჩები და მრავალი სხვა, რომლებიც მოუთმენლად ელოდნენ მისი უდიდებულესობის გამოჩენას და აი დედოფალი გამოჩნდა თავის ძვირფას სამოსელში. იგი ჩაეშვა თავის სამეფო სავარძელში და დარბაზი გადაათვალიერა. მისი მზერა შეჩერდა ზღვის ადმირალებზე, რომლებიც ბრწყინვალე მუნდირებში გამოწყობილები დედოფლის წყალობას ელოდნენ. აქ იყვნენ ზღვის ყაჩაღთა წარმომადგენელი კაპიტნები, რომლებმაც აქტიური მონაწილეობა მიიღეს ესპანელების დიდი არმადის განადგურებაში. აქვე იდგნენ ჩვენი გმირებიც. დედოფალი ადგა და სიტყვით მიმართა იქ მყოფთ — მან მადლობა გადაუხადა ყველას ვინც კი ინგლისის დიდებისათვის იბრძოდა. შემდგომ კი დედო-

ფალმა ტიტულებით და მამულებით მრავალი ადამიანი დაა-
ჯილდოვა. ჩარლზმა დრო იხელთა და ახლოს მდგომ დედო-
ფალს მიმართა, დედოფალო მიიღეთ გემ „ოლივერის“ კაპიტ-
ნისაგან ეს მოკრძალებული საჩუქარი. იგი ესპანელებს
თავის დედოფლისათვის ქონდათ განკუთვნილი, მაგრამ იგი
თქვენ უფრო დაგამშვენებთ. და დედოფალს ძვირფასი
ყელსაბამი ბრილიანტის ქვით მიაართვა, დედოფალმა დახედა
საჩუქარს და ძალზედ კმაყოფილი დარჩა, თქვენ რა გქვიათ
კაპიტანო — მე ჩარლზ მილტონი გახლავართ დედოფალო,
ჩარლზ მილტონ მე თქვენთვის ინგლისის ფლოტის კაპიტნო-
ბა მიბოძებია. და სამხრეთ ამერიკის მიდამოებში არსებული
ნებისმიერი კუნძულის გუბერნატორობა, რომელსაც თქვენ
დაიპყრობთ. გმადლობთ დედოფალო, მე თქვენს წყალობას
სიკვდილამდე არ დავივინწყებ და სისხლის უკანასკნელ
წვეთამდე ვიბრძოლებ თქვენი დიდებისათვის. მე ინგლისის
ფლოტს არასოდეს შევარცხვენ. გისურვებთ წარმატებას
კაპიტანო, მიმართა მას დედოფალმა და ღიმილით გაეცალა
ჩარლზს. ჩარლზის სიხარულს საზღვარი არა ქონდა, მისი
წარმატება ჯენისაც უხაროდა და თავის სიხარულს ვერ
მაღავდა — მან ყოველივე თავის ყურით მოისმინა. ჩარლზ
გილოცავ ამ შენს მართლაც დიდ წარმატებას და იცოდე მეც
შენთან ერთად მოვდივარ უცნობი კუნძულის დასაპყრობად.
ქალს იქ რა უნდა უცნობ კუნძულზედ, სადაც მრავლადაა
გარეული ცხოველები და ველური ინდიელები. შენ აქ
დარჩები ჯენი და ჯობს მამისეული სახლი ალადგინო, ფულს
ამისათვის მე მოგცემ, ფული არ მინდა მე შენთან ერთად
წამოსვლა მინდა. ეს შეუძლებელია ჯენი, იქ ჩვენ სასტიკი
შეტაკებები გველის ესპანელებთან, თან ქალს მეზღვაუ-
რების რწმენით უბედურება მოაქვს გემზედ. ეგ ტყუილია, მე
შენ მხოლოდ ბედნიერებას მოგიტან. შენ ინგლისში დარჩები,
ჯენი მიმართა ჩარლზმა. ჯენიმ მას გაბრაზებულმა შეხედა
და დარბაზიდან გავიდა. მალე ჩარლზმა პორტსმუტის
ნავსადგურში ესპანელების დაზიანებული სამხედრო გემი

შეიძინა, რომელიც შეაკეთა და სათანადოდ აღჭურვა, კარგი ეკიპაჟით დააკომპლექტა და სურსათ-სანოვაგით მოამარაგა. მალე ორივე გემმა ღუზა აუშვა და ზღვაში გავიდა. ჩარლზი დიდი სიყვარულით გამოემშვიდობა ჯენის ნაპირზე, ერთის მხრივ მას რა თქმა უნდა გული სწყდებოდა, რომ ტოვებდა საყვარელ ადამიანს, მეორეს მხრივ უხაროდა რომ იგი უცნობი ნაპირებისაკენ მიიკვლევდა გზას, რომელიც შემდგომ ორივეს ბედნიერებას მოუტანდა. მგზავრობის მეორე დღეს მისმა მეზღვაურებმა ჩარლზს ვილაც უცნობი ბიჭი მოუყვანეს, უცნობი ყმანვილი ამოიპარა გემზე და ამბობს რომ შენი მეგობარია ჩარლზ, ჩარლზმა ერთი ახედა უცნობ ყმანვილს და ბრძანა. მე მაგას არ ვიცნობ, როზგები მაგას და პირველსავე ნაპირზე ჩამოსვით, მოიცათ, იყვირა ყმანვილმა და ჩარლზს მიმართა. ვერ მიცანით კაპიტანო ჩარლზ მილტონო, მე ხომ ჯენი ვარ. ჯენი შენ აქ როგორ მოხვდი. აბა რა გეგონა, მარტო გაგიშვებდი კაპიტანო და ორივე ერთმანეთს გადაეხვია. ჩრდილოეთ ამერიკის აღმოსავლეთით, ახლანდელ კუბასთან ახლოს, ატლანტიკის ოკეანის ამ დასავლეთ ნაწილში, შესანიშნავი კუნძულები გადაიშალა ჩარლზის გემების ეკიპაჟის თვალწინ. სხვადასხვა ზომის ბაგამის კუნძულები გემიდან კარგად მოჩანდა, მათ შორის ერთ-ერთი მეტად მოსახერხებელი ჩანდა გემების მისადგომად, მაგრამ იგი დასახლებული აღმოჩნდა ველური ტომებით. ოლივერი ნელა უახლოვდებოდა უცნობ კუნძულს, აფრები აკეცეთ და ღუზა ჩაუშვით. მოამზადეთ ნავეები ჩასაშვებად, ბრძანა ჩარლზმა. მალე სამი ნავი 18 ადამიანით გემს მოშორდა და ნაპირისაკენ დაიძრა. პირველ ნავში ჩარლზი და ჯენი ისხდნენ. მათთან ერთად ხუთი მეზღვაური თოფებით შეიარაღებული, ისინი პირველნი მიადგნენ ნაპირს. ჩარლზი ნავიდან გადმოხტა, ჯენი ხელში აიყვანა და ნაპირზე გადაიყვანა. მათ პირველებმა დაადგეს უცნობ ნაპირს ფეხი, ჩარლზი პირქვე დაემხო მიწაზე და მას ეამბორა. ჯენის სიხარულს საზღვარი არა ქონდა. მეზღვაურებიც

გადმოვიდნენ, ჩარლზმა ინგლისის დროშა გაშალა, წინასწარ გამზადებულ ხის ტარზედ დაამაგრა, ამაღლებულ ბორცვზე ავიდა და იგი მიწაში ღრმად ჩაარჭო. ამ კუნძულს ვაცხადებ ინგლისის საკუთრებად, ხოლო მე ინგლისის წარმომადგენელი, მისი გუბერნატორი ვარ დღეიდან, წარმოთქვა მან და იგი ჯენის გადაეხვია. ამ დროს ნაპირს დანარჩენი ნავებიც მოადგნენ. მეზღვაურები ნაპირზე სიხარულით გადმოვიდნენ. ჩარლზს ულოცავდნენ, ზოგმა თოფიც კი გაისროლა. მეგობრებო, მიმართა მათ ჩარლზმა, გილოცავთ ამ პირველ გამარჯვებას, მაგრამ ჩვენ სიფრთხილე გვმართებს, რადგან კუნძული შეიძლება ველურებით იყოს დასახლებული, ნაპირის იქით გაუვალი ტყეები მოჩანს, ყველა ერთად დავიძრათ კუნძულის შუაგულისკენ და თოფები მზად გქონდეთ, თავდასხმა გამორიცხული არ არის. ყოველი ხის ძირას შეიძლება საფრთხე იმალებოდეს. ნავებთან რამდენიმე კაცი დარჩით და უყარაულეთ. გემებზე ჩემი ბრძანებით ზარბაზნები ნაპირისკენ არიან მიმართული და ჩემი ნიშნის შემთხვევაში ისინი მონინაალმდეგეს ცეცხლს გაუხსნიან. ახლა კი წინ კუნძულის დასაპყრობად. 15 კაციანი შეიარაღებული ჯგუფი ის იყო ტყეში უნდა შესულიყო რომ ამ დროს ვიღაცის ნასროლმა რამდენიმე ისარმა ჩარლზს თავზედ გადაუქროლა. ჩარლზის გვერდით მდგომი ჯარისკაცი მკლავში დაიჭრა. ჯარისკაცმა დაიყვირა და ჩარლზმა გასცა ბრძანება, რომ ყველანი ხეებს ამოფარებოდნენ, მაგრამ ამ დროს ველურთა ყიჟინამ გააყრუა იქაურობა და ისინი შუბებით შეიარაღებულები ტყიდან გამოვარდნენ და ჩარლზის რაზმისკენ დაიძრნენ. როგორც კი ისინი სასროლ მანძილზედ მოუახლოვდნენ მათ, ჩარლზმა სროლის ბრძანება გასცა და თოფებმაც იგრი-ალა, ათამდის ველური მოცელილივით დაეცა ძირს. სროლები რამდენჯერმე გამეორდა, ისროდა ჯენიც და ტყის ნაპირი ველურთა გვამებით აივსო, შემდეგ მათ შეწყვიტეს თავდასხმა და უკან გაიქცნენ. ამის შემდეგ ისინი არ გამოჩენილან, შუადღე უკვე გადასული იყო როდესაც ჩარლზმა იხმო მოად-

გილე სმიტი და უბრძანა, ორივე გემის მეზღვაურებს ჩემი ბრძანება გადაეცი რომ კიდევ 30 კაცი მოგვაშველონ გემებიდან. მოხსნან პატარა რამდენიმე ზარბაზანი გემიდან და აქ მოიტანონ, ჩემს ნიშანზე გემზე დარჩენილებმა ეს სანაპირო ზოლი მიზანში ამოიღონ და ველურებს ცეცხლი გაუხსნან. დარწმუნებული ვარ ისინი აქ, ამ ადგილას იმალებიან, ზარბაზნები მათ მიმოფანტავთ და ჩვენც მაშინ შევალთ ტყეში და მათ საბოლოოდ გავანადგურებთ. სურსათი და ტყვიანამალი არ დაგავინყდეს, აბა შენ იცი. ყოველივე მოაგვარე და მალე დაბრუნდი. ჯენი შენც ხომ არ წაყვებოდი სმიტს, გემზე უფრო უსაფრთხოდ იქნები. არა, მე შენს გვერდით დავრჩები. კეთილი. ჩარლზ — იქნებ ჩვენ მოლაპარაკების გზით ვეცადოთ მათთან საერთო ენის გამონახვა, აღნიშნა ჯენიმ, მაგრამ როგორ, ჩვენ მათი ენა არ ვიცით და თან ისინი ისრებს გვესვრიან. მათ თვითონ გააკეთეს თავიანთი არჩევანი, მაგრამ ჩარლზ ისინი ხომ თავიანთ მინას იცავენ, მართალი ხარ, მაგრამ ჩვენ მათ სამტროდ არ მოვსულვართ. ჯენი, როგორ არ გესმის, რომ ჩვენ მათთვის სიკეთე გვინდა, ჩვენ მათ ბევრ სასარგელო საქმეს ვასწავლით და უკეთესად ვაცხოვრებთ, ვიდრე ეხლა ცხოვრობენ. მაგრამ ისინი თავისუფალი და ბედნიერნი არიან, აღნიშნა ჯენიმ. ჯენი ჩვენ მათ ცივილიზაციას ვაზიარებთ და ისინი მართლა ბედნიერები იქნებიან. შევეცადოთ ჩარლზ ისინი აღარ დავხოცოთ. ვეცდები ჯენი. უცბად კვნესის ხმა გაისმა, ეს დაჭრილი ველური ადამიანის ხმა იყო. ჩარლზმა ორ მეზღვაურს დაავალა მისი მოყვანა. მეზღვაურებმა დაჭრილი ტყის პირიდან ჩარლზთან ამოიყვანეს ხელში აყვანილი, დაჭრილი ველური, ტკივილისაგან კვნესოდა. იგი ტყვიით ფეხში იყო დაჭრილი. ტყვია უნდა ამოუღოთ, იგი ფეხის ძვალში აქვს გაჩხერილი. ველური გაკვირვებული უყურებდა უცხო თეთრკანიან ადამიანებს და თავისთვის რაღაცს ბუტბუტებდა. ამ დროს გაისმა მეზღვაურთა შეძახილები და ნაპირს ექსვსი ნავი მოადგა, ნაპირზე 30 შეიარაღებული

მეზღვაური გადმოვიდა და ჩარლზის რაზმს შეუერთდა. შეტევისათვის მოვემზადეთ, მანამდე კი გემის მეზარბაზნეებს ნიშანს მივცემ, რათა მათ სანაპირო ტყის ზოლს ესროლონ და ჩვენ შეტევა გაგვიადვილონ. ჩარლზმა შავი თავსაკრავი მალა ასნია და გემებს ნიშანი მისცა. გემებიდან კვამლი ავარდა და ათამდე ყუმბარა ტყეში ზღვის გაყოლებით აფეთქდა, იქიდან ველურების განწირული ყვირილი გაისმა, ახლა კი დროა შესძახა ჩარლზმა და და 40 შეიარაღებული მეზღვაურს წინ წარუძღვა. ტყეში შესულები წააწყდნენ ველურთა გვამებს. ცოცხლად დარჩენილები თავქუდმოგლეჯილი გარბოდნენ და მათ კვალდაკვალ ჩარლზის რაზმი მისდევდა. მალე ტყე დამთავრდა და კლდოვანი ბორცვი დაიწყო, რომელიც ველურებმა სწრაფად აირბინეს მაგრამ ზოგიერთებმა ვერ მოასწრეს და მეზღვაურთა ნასროლმა ტყვიამ კიდევ რამდენიმე ველური გამოასალმა სიცოცხლეს. ჩარლზის რაზმი ბორცვს გადავიდა და მათ თვალწინ შესანიშნავი ხედი გადაიშალა, ყვავილებიან ფართე მდელოს შუაში გველივით დაკლაკნილი მდინარე ჩამოუდიოდა, რომელიც სათავეს მთებში იღებდა. იგი ზღვაში იმ ადგილას ჩაედინებოდა, სადაც ბუნებრივი ნავსაყუდელი იყო და რამდენიმე გემი თავისუფლად შეაფარებდა თავს. მეზღვაურებმა სწრაფად გადაკვეთეს მდელო და კლდოვან ფერდობზე ავიდნენ, სადაც ტყე იწყებოდა. რამდენიმე ხანში მეზღვაურები სხვა ველურებს წააწყდნენ, რომლებიც თავის მოძმის ხორცს მიირთმევდნენ. ველურები ყიჟინით ეტაკნენ მომხდურებს, მაგრამ თოფების სროლამ ისინი შეაჩერა, ნაწილმა კი გაქცევით უშველა თავს. მათ ნაპირზე ნავეები ქონდათ, შიგ ჩასხდნენ და გაურკვეველი მიმართულებით გაცურეს. ჩარლზმა ბრძოლის ადგილი შეათვალიერა და ცუდ გუნებაზე დადგა ძალზე ბევრი მსხვერპლია. წარმოთქვა მან ნაღვლიანად და აღნიშნა. ცხადია ისინი ამ კუნძულზე არ ცხოვრობენ. ისინი ველური კაციჭამიები არიან, რომლების სხვა კუნძულიდან მოვიდნენ

თავის ბინძური საქმის გასაკეთებლად. ისინი ადამიანის ხორცს ჭამენ, აღელვებით წარმოთქვა ერთმა მეზღვაურმა და ღირსი არიან, რაც ჩვენ მათ დავმართეთ. იმედია მათ მადა დაუქარგეთ და აქ აღარ დაბრუნდებიან.

ჩარლზის რაზმი უკან დაბრუნდა.

მალე დაიწყო კუნძულის ათვისება და საცხოვრებლად მოწყობა. კუნძულს მეტად ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა ქონდა. მის სიღრმეში შეღწევა დაუბრკოლებლად მხოლოდ აღმოსავლეთის მხრიდან მდებარე ზღვის უბით შეიძლებოდა. უბეში გემით რომ შესულიყავი ორ კლდეს შორის უნდა გაგველო, ორივე კლდე ძალზე ახლოს იყო ერთმანეთთან, ისე რომ ხიდის გადებაც კი შეიძლებოდა. კლდის კიდეებზე თუ ზარბაზნები განლაგდებოდა, ამ შემთხვევაში მტრის გემები განწირული იყო და უბეში დაუზიანებლად ვერ შევიდოდა. უბეში უკვე მოხვედრილი გემები უზიფათოდ შეიძლება ყოფილიყვნენ. წლის ნებისმიერ დროს ზღვის ღელვა მათ ვერაფერს დააკლებდა. უბის დასავლეთ მხრიდან მდინარე ჩაედინებოდა და მისი შესართავი მეტად ნაყოფიერი იყო, იგი მდელოს წარმოადგენდა. სწორედ აქ გადანყვიტა ჩარლზ მილტონმა თავისი ოცნების ციხე-ქალაქის აშენება. იგი გემებით აღნიშნული უბის გავლით ნაპირს მიადგა და ღუზა ჩაუშვა. ნავებიდან სუყველა ნაპირზე გადმოვიდა, მთელი გემის ეკიპაჟი, რომელიც ას კაცამდე იქნებოდა და ამ 100 ადამიანს ახალ ამერიკის კოლონიაში ახალი ცხოვრება უნდა დაეწყო, ფაქტიურად ცარიელ ადგილზე. გასაკეთებელი კი ბევრი რამ იყო. მაგრამ ჩარლზი და მისი მეგობრები ძალზედ მონადინებულები იყვნენ, რათა ცხოვრება კოლონიაში ისე მოეწყოთ, რომ არაფერი დაჰკლებოდათ და ბედნიერები ყოფილიყვნენ. იქ ევროპაში, რასაც ვერ მიაღწიეს მათ, უნდოდათ აქ მიეღწიათ და თავისუფალი ყოფილიყვნენ. ამისათვის მათ ქონდათ დიდი ნებისყოფა, სურვილი და სიმდიდრეც, რომელიც მეტად მნიშვნელოვანი იყო, მაგრამ მთავარი მაინც საქმის

ორგანიზებული და სწორი წარმართვა იყო, რომელსაც ჩარლზი წარმატებით ახორციელებდა, მან მეტად ჭკვიანური, მოხერხებული ნაბიჯები გადადგა. უპირველეს ყოვლისა მან შეკრიბა პირველსავე დღეს ყველა და თავის გეგმები გააცნო ციხე ქალაქის მშენებლობაზე და პირველი განკარგულებაც გასცა. კერძოდ მან განუცხადა თავის მეზღვაურებს, რომ დღეიდან კუნძული მთლიანად ინგლისის მფლობელობაში გადადიოდა, რომლის გუბერნატორიც ის იყო და მას განსაზღვრული აქვს კუნძული გადააქციოს ძლიერ ციხესიმაგრედ ესპანელი დამპყრობლების წინააღმდეგ საბრძოლველად, რომლებიც უმოწყალოდ ანადგურებდნენ ამერიკის მკვიდრ მოსახლეობას, რომ ესპანელებმა მთლიანად გაანადგურეს და გაძარცვეს ინკების, აცტეკების და მაიას ტომის მოსახლეობა, მათი უდიდესი ქონება ოქროს სახით გაიტანეს გემებით ესპანეთში. ჩვენი მიზანია დამპყრობლებს ხელი ავაღებინოთ ამ ყაჩაღობისაგან და მხარში ამოვუდგეთ ადგილობრივ მოსახლეობას. მათი ქონება ცივილიზებული ინგლისის საშუალებით დავაბანდოთ მომგებიან საქმეებში. ავაშენოთ მათ ქვეყნებში ინგლისის ახალშენები, რომლებიც დიდ წვლილს შეიტანენ მათი ცივილიზაციის საქმეში. მათი ქვეყნის და ხალხის საკეთილდღეოდ, ჩვენ გვეძლევა ამჟამად საშუალება მივიღოთ მონაწილეობა ამ ისტორიულ საქმეში, ჩვენი ციხესიმაგრე იქნება დასაყრდენი ძალა ესპანელი კოლონიზატორების წინააღმდეგ საბრძოლველად. მათ ნაძარცვი ქონება ჩამოერთმევათ და გადავა ჩვენს ხელში, რომელსაც შემდგომ ჩვენ გამოვიყენებთ ზემოთ აღნიშნული კეთილშობილი მისიისათვის, კერძოდ ჩვენი, ინგლისისა და ადგილობრივი მოსახლეობის საკეთილდღეოდ, ეს კუნძული და კიდევ სხვებიც, რომელსაც ჩვენ დავიპყრობთ, იქნება ჩვენი და ინგლისის საკუთრება. აქ თქვენ შეგიძლიათ ააშენოთ სახლები, ფერმები. უნდა შექმნათ ოჯახები და რაც შეიძლება სწრაფად. მომავალში კი ჩვენი შვილები გააგრძელებენ ჩვენ დაწყებულ საქმეს. მეგობრებო მშენებლობა

დავინწყით აი აქ, ამ ადგილას, სადაც ვდგევართ. აქ დიდი სახლი ავაშენოთ. ის იქნება საფუძველი მთავარი ციხესიმაგრის. ყურეში შემოსასვლელ ნაპირებზე აშენდება სადარაჯო კოშკები, რომელშიც განთავსდება ზარბაზნები, ისინი არცერთ მტრის ხომალდს არ შემოუშვებენ ჩვენს სამფლობელოში.

დრო სწრაფად გადიოდა, კუნძული არნახული ტემპებით შენდებოდა და მშვენდებოდა. სულ მალე აღნიშნული ადგილი კოხტა და ძლიერ ციხესიმაგრედ გადაიქცა მდინარის პირას, დამთავრდა მთავარი სახლის მშენებლობა, რომელიც გუბერნატორის რეზიდენციის მოვალეობას ასრულებდა. სამშენებლო მასალად კოლონისტები ძირითადად კუნძულზე არსებულ რესურსებს იყენებდნენ, როგორც იყო ქვის და ხის მასალა. სახლი ორსართულიანი იყო, პირველი სართული სხვადასხვა სათავსოებისათვის იყო განკუთვნილი, მეორეზე სასადილო, საძინებელი და მისაღები ოთახები იყო. იქვე ახლოს დანარჩენმა კოლონისტებმაც დაიწყეს თავიანთი სახლ-კარის მშენებლობა. ნავსადგურის შემოსასვლელ ადგილას კლდეების განაპირას საგუმავოები განთავსდა, სადაც გემებიდან მოხსნილი ზარბაზნები დადგეს. 8 ზარბაზანი საიმედოდ იცავდა ნავსადგურის შემოსასვლელს. ამის შემდეგ ჩარლზმა გადაწყვიტა პირველი სადაზვერვო გასვლა მოეწყო თავის გემებით გაშლილ ზღვაში და ესპანელების აღმოჩენის შემთხვევაში ბრძოლა გაემართა მათთან. ჯენისთან ერთად კუნძულზე მან მხოლოდ საყარაულო გარნიზონი დატოვა, მალე გემები ზღვაში გავიდნენ, ჩარლზისათვის ცნობილი იყო, რომ მექსიკის დედაქალაქი მეხიკო სასტიკად იძარცვებოდა ესპანელი კონკისტადორების მიერ და ისინი მექსიკის უბის და კუბის გავლით ატლანტიკის ოკეანეში გადიოდნენ, შემდგომ ნაძარცვი ქონება ესპანეთში გადაჰქონდათ. გზად ჩარლზმა რამდენიმე კუნძული გაიარა, მაგრამ არ შეჩერებულა. მისი გემები კუბისაკენ მიიწევდნენ. გასცდნენ თუ არა ერთ-ერთ კუნძულს, ჰორიზონტზე, რამ-

დენიმე გემი გამოჩნდა. მათ იალქნები ფართოდ გაეშალათ და მთელი სისწრაფით ჩარლზის გემებისაკენ მოემართებოდნენ. პირველი განგაშის ნიშანი ჩარლზის გემის ბოცმანმა ატეხა, ჰორიზონტზე ესპანელების გემები გამოჩნდნენ — დაიყვირა მან, ჩარლზი იმ წუთს ჭოგრიტს ეცა და გაიხედა. მართლაც ჰორიზონტზე ესპანეთის გემებზე სამეფო დროშები ფრიალებდნენ. სრული სვლით წინ მოწინააღმდეგის გემებისაკენ — ბრძანა ჩარლზმა, მოემზადეთ შეტევისათვის, დატენეთ ზარბაზნები. ჩარლზის ორივე გემი ბრძოლისათვის მზად იყო. მოწინააღმდეგის სამი სამხედრო ხომალდი ორის წინააღმდეგ ეს არც ისე სახარბიელო მდგომარეობა იყო ჩარლზის მეზღვაურებისათვის, მაგრამ მათ სჯეროდათ თავისი კაპიტნის სამხედრო ნიჭის და არც შემცდარან. ჩარლზის ბრძოლის გეგმა მარტივი იყო, მოწინააღმდეგის რიგებში სროლით შეღწევა და შემდეგ თოკებისა და კაუჭების საშუალებით მოწინააღმდეგის გემებზე გადასვლა და მტრის განადგურება ხელჩართული ბრძოლით. მოწინააღმდეგის ორი გემი წინ წამოვიდა და თავის მესამე გემს წინ ამოეფარა. ჩარლზი ყველაფერს მიხვდა, მან თანაშემწე დაიბარა და ბრძოლის გეგმა გააცნო — მოწინააღმდეგის ორი გემი აპირებს შეტევას და მესამე კი ეცდება თავს უშველოს. ცხადია რალაც ძალზე ფასიანია იმ გემზე და ჩვენი მიზანია ამ ორი გემის განადგურება, ხოლო მესამის დაუზიანებლად ხელში ჩაგდება. ორივე გემს მე შევუტევ, მათ შუაგულში შევალწევ და ცეცხლს ორივე ბაქნიდან გავუხსნით. თქვენ გადაეცით ჩვენს გემს, რომ იგი მესამე გემს გამოუდგეს და ის ეცადოს აბორდაჟზე აიყვანოს. ისე რომ გემი არ ჩაძირონ, რადგან გული მიგრძნობს იქ ძვირფასი ტვირთი უნდა იყოს. ყველაფერს ისე გავაკეთებთ როგორც თქვენ ბრძანეთ კაპიტანო. და მან იმ წუთში მეორე გემს ხელების ქნევით ბრძანება გადასცა. გემები კი სწრაფად უახლოვდებოდნენ ერთმანეთს. მოწინააღმდეგის ორმა გემმა საკმაოდ ჩამოიტოვა მესამე გემი, ჩარლზმა კურსი მათ

შორის არსებულ გასასვლელისკენ აიღო, ხოლო მეორე გემი მას ოდნავ ჩამორჩა და დასავლეთიდან დაუწყო შემოვლა მტრის მესამე გემს. ინგლისის სამეფო დროშები მალლა, გასცა ბრძანება ჩარლზმა და რამდენიმე წუთში მის ორივე გემს ინგლისის სამეფო დროშები ამშვენებდნენ. ამას ესპანელების მხრივ პირველი გასროლა მოყვა, მაგრამ უშედეგოდ. მათი გასროლილი ყუმბარები ჩარლზის გემების ახლოს აფეთქდა. მთელი სვლით წინ, ზარბაზნებიდან ცეცხლი — ბრძანა ჩარლზმა. მათ მიერ გასროლილი რამდენიმე ყუმბარა მიზანს მოხვდა. ესპანელების გემებზე პანიკა დაიწყო. ამ დროს გემები ერთმანეთს მიუახლოვდნენ. ჩარლზის გემი მათ შუაში მოექცა და ჩარლმა ბრძანება გასცა და გემმა ორივე ბაქნიდან ცეცხლი გახსნა. 60 ზარბაზანმა ერთდროულად იგრიალა, ყოველივე კვამლში გაეხვია, რაიმეს გარჩევა ძნელი იყო. მტრის გასროლილმა ყუმბარებმაც „ოლივერი“ სახიფათოდ დააზიანა. ჩარლზი არ დაიბნა და ბრძანა მოწინააღმდეგისათვის კვლავ გაეხსნათ ცეცხლი ზარბაზნებიდან, ამ გასროლებმა ესპანელების გემებს გამანადგურებელი დარტყმა მიაყენა, კვამლი რომ გაიფანტა ჩარლზის თვალწინ საშინელი სურათი გადაიშალა. მტრის ორივე გემი მწყობრიდან იყო გამოსული. მათ ხანძარი ქონდათ გაჩენილი ზარბაზნის ნაღმებისაგან. მათ გვერდებიდან წყალი სწრაფად ავსებდა გემების ფსკერს. გემები იძირებოდნენ და მასზედ მყოფი ესპანელები ზღვაში გადახტომით შველოდნენ თავს, მაგრამ ჩარლზის მეზღვაურები მათ მუშკეტებიდან ესროდნენ და კლავდნენ. არც „ოლივერი“ იყო სახარბიელო მდგომარეობაში. წყალი მასშიც შედიოდა და ისიც თანდათან იძირებოდა. ყველანი ნავებში, გასცა განკარგულება ჩარლზმა და მეზღვაურებმა ნავები სწრაფად ჩაუშვეს ზღვაში. ჩარლზმა უკანასკნელად შეავლო თვალი თავის გემს და გულდანყვეტილმა სწრაფად სვლა ბრძანა თავის მეორე გემისაკენ. ჩარლზის გემს იერიში პირდაპირ მიეტანა მოწინააღმდეგის გემზე და ის აბორდაჟზე ჰყავდა აყვანილი

ესპანელების გადარჩენილ გემზე ჩარლზის მეზღვაურები ხელჩართულ სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლას ეწეოდნენ. ჩარლზი მონინალმდეგის გემს მიუახლოვდა და მან და მისმა მეზღვაურებმა სწრაფად დაიწყეს მასზედ ასვლა. ორმხრივმა შეტევამ შედეგი გამოიღო და ესპანელები დამარცხდნენ. გემზე მრავლად აღმოჩნდა ტყვეები როგორც ინდიელები, ასევე ზანგები, და რაც მთავარია იქ აღმოჩნდა დიდძალი სიმდიდრე ოქროს შესანიშნავი ნაკეთობათა სახით, ტყვეების უმეტესობა ქალები იყვნენ. ჩარლზს აგრეთვე ტყვეთ ჩაუვარდა გემის კაპიტანი როდრიგესი. ჩარლზი მის დასაკითხად ქვემოთ ტრიუმში ჩავიდა, სადაც ყოფილი კაპიტანი ხელფეხშეკრული ეგდო იატაკზედ. აბა გამოტყდი ვაჟბატონო, საიდან ამდენი ნაძარცვი ოქრო და სად მიგქონდათ. სერ ჯერ ერთი ეს ოქრო არის ესპანეთის საკუთრება, როგორც ის მიწა-წყალი, სადაც ის მოვიპოვეთ, მეორეც თქვენ ჩადიხართ სასტიკ დანაშაულს, როდესაც ამდენ უდანაშაულო ადამიანს კლავთ და სხვის ქონებას ითვისებთ. გამწარებულმა მიაყარა როდრიგესმა.

არა, თქვენ ცდებით, ეს თქვენ ხართ ყაჩაღები და მძარცველები, აღშფოთდა ჩარლზი, თქვენ უკანონოდ ძარცვავთ ადგილობრივ მოსახლეობას, ატყვევებთ მათ, ხოლო მათ ქონებას ითვისებთ. ჩვენ კი სამართლიანად ვიქცევით, როდესაც მათ ვათავისუფლებთ, ხოლო ნაძარცვ ქონებას მათსავე მიწაზედ ვაბრუნებთ. ახლა კი სერ, ნება იბოძეთ, გადახტით გემიდან, აუხსენით ხელ-ფეხი ბრძანა ჩარლზმა და ტყვეს ხელ-ფეხი აუხსნეს. მე თქვენ გაგანთავისუფლებთ სერ და თუ თქვენ ესპანეთამდე ცურვით ჩააღწევთ, აუცილებლად მოკითხვა გადაეცით თქვენს მეფეს ჩარლზს მილტონისაგან. ეს უკანონობაა სერ და თქვენ მასზედ პასუხს აგებთ, იყვირა როდრიგესმა, მაგრამ მას უკვე არავინ უსმენდა და ჩარლზის მეზღვაურებმა იგი ზღვაში მოისროლეს და მასზედ მისი ქუდი მიაყოლეს. ეხლა კი მეგობრებო გამარჯვებულები შინისაკენ გავემგზავროთ. ჩარლზის ბრძანებით

ორივე გემი თავისუფლების კუნძულისაკენ გაემართა. ეს სახელწოდება მას ჩარლზმა დაარქვა. მალე გამარჯვებული გემები კუნძულის ყურეში შევიდნენ და ღუზა ჩაუშვეს. მათ ხმელეთიდან ზარბაზნების სროლით შეეგებნენ. ჩარლზი და მისი მეზღვაურები ნავებში სწრაფად ჩასხდნენ და ნაპირისაკენ გაცურეს. იქ კი ჩარლზს ყველაზე ძვირფასი ადამიანი ელოდებოდა, ეს ჯენი გახლდათ, რომელიც სულმოუთქმელად ელოდა ჩარლზს. ჩარლზი ნაპირზე გადავიდა და ისინი ერთმანეთს გადაეხვივნენ. ხანი გავიდა და კოლონიაც სწრაფად გაიზარდა. გაჩნდა პირველი ოჯახები, რომლებსაც შვილები ეყოლათ, მოიმატა კოლონიაში ადამიანთა რაოდენობამ, რომელიც უკვე სამასამდე ადამიანს ითვლიდა. კუნძული ნაყოფიერი იყო და სრულიად საკმარისი, რათა გამოეკვება უფრო მეტი რაოდენობის ადამიანიც კი. ჩარლზმა კიდევ რამდენიმე წარმატებას მიაღწია ზღვაზე ბრძოლის დროს და მისი ქონება გაიზარდა, რომლის ნაწილსაც იგი ინგლისში აგზავნიდა, მოიმატა ხომალდების რაოდენობამაც. ჩარლზის ფლოტი ათი პატარა და დიდი გემისგან შედგებოდა. ჩარლზს და ჯენის შეეძინათ შვილი, რომელსაც პატარა ჩარლზი დაარქვეს. მისი გაზრდით ძირითადად ჯენი იყო დაკავებული. მამა მას ნადირობას და მეზღვაურობას ასწავლიდა. პატარა ჩარლზი ათი წლისა იყო და თავისუფლების კუნძულზედ ბედნიერად ცხოვრობდა. მაგრამ ერთ მშვენიერ დღეს ტრაგიკულად დამთავრდა მილტონების ოჯახის ბედნიერება. ეს ის დრო იყო, როდესაც XVII საუკუნის დასაწყისისათვის ინგლისის მეფე ჯეიმს პირველმა ჩრდილოეთ ამერიკაში ინდიელებით დასახლებულ ატლანტიკის ოკეანის სანაპიროზე ახალშენის დაარსების ნებართვის სიგელი გასცა. ამ კოლონიას ვირჯინია ეწოდა. აღნიშნულ საუკუნეში ჩრდილოეთ ამერიკაში ატლანტიკის ოკეანის სანაპიროს გასწვრივ თანდათან შეიქმნა 13 ინგლისური კოლონია, სადაც მოყავდათ ევროპელებისათვის უცნობი საკვები პროდუქტი, როგორც იყო სიმინდი,

კარტოფილი, პომიდორი, კაკაო, თამბაქო. აღნიშნული პროდუქტები ჩარლზის კუნძულზეც მოდიოდა.

ასეთი ვითარება იყო, როდესაც ესპანელებმა მიაგნეს ჩარლზის კუნძულს და გადაწყვიტეს კუნძულზე არსებული ციხესიმაგრე გაენადგურებინათ და კუნძული მიეთვისებინათ. ამისათვის მათ საკმაოდ დიდ ძალებს მოუყარეს თავი და ერთ მშვენიერ დღეს 13 სამხედრო გემი კუნძულს მიუახლოვდა. ამ დროს ჩარლზი თავის სახლში იმყოფებოდა და პატარა ჩარლზთან ერთობოდა, რომელიც უკვე 12 წლის იყო და დედის წყალობით იმ დროისათვის საკმაოდ კარგი განათლება მიეღო. მან იცოდა ინგლისური და ესპანური ენები. ჯენი ყოველთვის იმის მომხრე იყო რომ პატარა ჩარლზს სწავლა ინგლისში გაეგრძელებინა. ჯენიმ დაითანხმა დიდი ჩარლზი, ამ წინადადებაზე და ისინი მალე ჩარლზის გამგზავრებას აპირებდნენ ინგლისში ჯენის ნათესავებთან. ამისათვის სათანადოდ აღჭურვილი გემი მზად იყო და ეკიპაჟიც სრულ მზადყოფნაში იყო, გემის კაპიტანი ჩარლზის მარჯვენა ხელი, მისი მამის ძველი მეგობარი სმიტი იყო. გამგზავრების წინა დღე იყო და პატარა ჩარლზი მოგზაურობის წინ მშობლებთან ნებივრობდა. ჩემო შვილო იცოდე, რომ ჩვენ შენ ძალიან გვიყვარხარ და შენს სანახავად ხშირად ჩამოვალთ, სწავლის გაგრძელება შენთვის აუცილებელია. ამ კუნძულზედ შენ მოგწყინდება, იქ კი ინგლისში ფართო ასპარეზი გექნება. შენ კარგი იურისტი უნდა გამოხვიდე, ხოლო ეს კუნძული კი შენია და როდესაც მოგესურვება ჩამოხვალ. ინგლისში მე შენ საკმაოდ თანხას გაგატან, რათა იქ შენ არაფერი მოგაკლდეს. ეხლა კი ჩემო შვილო, მოდი ერთ ბოშა ქალს სანთელი დაუნთოთ და მან ხატთან სანთელი აანთო, მოვიგონოთ იგი. დაახლოებით შენი ასაკისა ვიყავი, როცა მან მიმკითხავა და ეს ჩვენი ლამაზი ცხოვრება დამიხატა. მე ყოველივე მისი ნათქვამი შეუსრულებელი ოცნება მეგონა, მაგრამ ყოველივე ახდა, ღმერთსა ვთხოვ მისი ბოლო ნათქვამი აღარ ახდეს. ამ საუბარში იყვნენ, როდესაც სმიტი

შემოვიდა ოთახში და ჩარლზს აცნობა, რომ ყურესთან ესპანელების გემები გამოჩნდნენ. ჩარლზმა ცოლშვილი გადაკოცნა, სმიტ, მიმართა მან, შენ ჯენისთან და ჩარლზთან დარჩები, რაც არ უნდა მოხდეს, შენ ხვალ დილით მათთან ერთად ინგლისში გაემგზავრები. არა მე აქ დავრჩები, შენთან, მიუგო ჯენიმ. არა, აქ არც ისე უსაფრთხოდ იქნები ძვირფასო, ისე რომ ჯობს გაემგზავრო ჩარლისთან ერთად ინგლისში. ესპანელები ეტყობა ძალზედ დიდი ძალებით გვიტევენ. მე აქ დავრჩები ჩარლზ, არა ამჯერად გაემგზავრები, მტკიცედ თქვა ჩარლზმა. ჯენიმ მორჩილად დახარა თავი. ჩარლზმა ოთახი დატოვა. ჩარლზი ექვსი გემით ნავსადგურიდან გავიდა, ხოლო ოთხი გემი მან ყურეში დატოვა. ექვსი გემი სრული აღჭურვილობით მზად იყო საბრძოლველად, გემების შეტაკება მოწინააღმდეგესთან იქვე ყურესთან მოხდა. ჩარლზმა, ვერ განსაზღვრა ესპანელების სიმრავლე და პირდაპირ მისთვის ჩვეული ტაქტიკით შეტევაზე გადავიდა. მას ეგონა, რომ მის წინააღმდეგ ხუთი გემი იყო, რადგან მოწინააღმდეგემ ეშმაკობა იხმარა და გემები ყურეს მოაფარა. ესპანელები საჭირო დროს მთელი შემადგენლობით შეტევაზე გადავიდნენ. აღმოჩნდა, რომ ჩარლზის გემებს სამივე მხრიდან ოთხ-ოთხი გემი უტევდა. მის წინააღმდეგ არა ხუთი არამედ 13 გემი იბრძოდა, მაგრამ უკან დახევის დრო აღარ იყო. ჩარლზი მედგრად ჩაება არათანაბარ ბრძოლაში, რომელიც მისთვის სავალალო შედეგით დამთავრდა. ესპანელებმა ჩარლზის გემები ალყაში მოაქციეს და მათ ყოველი მხრიდან საშინელი ცეცხლი გაუხსნეს. ტრაგიკული შედეგიც სახეზე იყო, ჩარლზის ოთხმა გემმა ჩაძირვა დაიწყო, ხოლო მოწინააღმდეგის ხუთი გემი მწყობრიდან გამოვიდა საპასუხო სროლის შედეგად. ჩარლზის გემი თავგანწირვით ეკვეთა მარცხნით მდებარე სამ გემს, რათა გაერღვია მოწინააღმდეგის ბლოკადა და მშობლიურ ყურისათვის შეეფარებინა თავი, მაგრამ ესპანელების მწყობრიდან გამოსული გემების ადგილი ბრძოლის-

უნარიანმა გემებმა დაიკავეს და ჩარლზის გემებს საშუალება არ მისცეს ალყის გარღვევის. არათანაბარ ბრძოლაში ჩარლზმა კიდევ ორი გემი დაკარგა. თვით ის გემიც, რომელზედაც კაპიტანი იმყოფებოდა იძირებოდა, ამიტომ ჩარლზმა და მისი ეკიპაჟის წევრებმა ნავებში ჩაჯდომით უშველეს თავს და ყურეში დარჩენილ გემისაკენ აიღეს გეზი, მაგრამ ესპანელების გემს შეეჯახნენ, რომელიც დაზიანებული იყო და იძირებოდა. მიუხედავად ამისა ჩარლზმა შეტევა ბრძანა და მისი მეზღვაურები ხელჩართული ბრძოლის შედეგად მოწინააღმდეგის გემზედ აღმოჩნდნენ, მაგრამ ძალები მაინც არათანაბარი იყო, ჩასაძირად განწირული ესპანელების გემზე მათ ძლიერი წინააღმდეგობა შეხვდათ და აი ჩარლზმა თავის მეზღვაურები უკანასკნელ შეტევაზე გადაიყვანა, ძმებო სიკვდილი ან გამარჯვება, მომყევით — მიმართა მან უკანასკნელად თავის მეზღვაურებს. თანამებრძოლები ერთი მეორის მიყოლებით ილუპებოდნენ და ბოლოს ჩარლზის ჯერიც დადგა, იგი დაშნით მამაცურად და თავგანწირვით იგერიებდა ურიცხვ მტერს, მაგრამ საბოლოოდ სასიკვდილოდ დაიჭრა, ესპანელებმა იგი დაშნებით აკუნეს და ზღვაში გადააგდეს. ასე დაიღუპა ზღვის რაინდად წოდებული ჩარლზ მილტონი, რომელმაც მთელი ცხოვრება შესწირა თავისუფლებისათვის ბრძოლას. დარჩენილმა ესპანელების გემებმა გეზი სრუტისაკენ აიღეს და ყურეში შევიდნენ. ამ დროს ნაპირებიდან მათ ცეცხლი გაუხსნეს და რამდენიმე მტრის ხომალდი მწყობრიდან გამოვიდა. მტერმა სროლითვე უპასუხა კუნძულის დამცველ გარნიზონს და მათი ზარბაზნები მწყობრიდან გამოიყვანა. ამის შემდეგ გზა კუნძულისაკენ ხსნილი იყო, ექვსი გემი ყურეში შევიდა და იქ მდგომ 4 გემს ცეცხლი გაუხსნა, და საპასუხო ცეცხლის შემდეგ გემები ერთმანეთს მიუახლოვდნენ. ორივე მხარის მეზღვაურები ხელჩართულ ბრძოლაში ჩაებნენ, მაგრამ მტერი მეტად მრავალრიცხოვანი აღმოჩნდა. ჩარლზის სიკვდილმა კუნძულის დამცველებზე დამთრგუნველად იმო-

ქმედა და მათი თავდაცვისუნარიანობა შესუსტდა. ჩარლზის გარეშე ისინი უძლურნი აღმოჩნდნენ, რათა მტრისთვის წინააღმდეგობა გაენიათ. მალე ესპანელები ნავების საშუალებით ნაპირზე გადავიდნენ და კუნძულის მცხოვრებ უდანაშაულო მოსახლეობას უმოწყალოდ დაერივნენ. ამ კრიტიკულ ჟამს პატარა ჩარლზი და ჯენი კაპიტან სმიტთან ერთად კუნძულის საწინააღმდეგო მხარეს მდგომ გემისაკენ ბრძოლით მიიკვლევდნენ გზას, რათა კუნძული სწრაფად დაეტოვებინათ, მაგრამ მათ ფეხდაფეხ ესპანელები მისდევდნენ და გზის გაკვლევა მეტად ჭირდა. ბოლოს რამდენიმე ჩარლზის გადარჩენილი მეზღვაური მიემშველა და ისინი, როგორც იქნა, გემზედ ავიდნენ. აფრები აუშვეს და ის იყო ზღვაში გასვლას აპირებდნენ, როდესაც ნაპირზე ესპანელების რაზმი გამოჩნდა და მათ მუშკეტებიდან გემის მიმართულებით ცეცხლი გახსნეს. ჯენი ჩარლზს მკერდით გადაეფარა და სასიკვდილოდ დაიჭრა, გემი კი უკვე სრული სვლით ზღვაში გავიდა. პატარა ჩარლზმა ერთ დღეს დედა და მამა დაკარგა. იგი ზეცას შეჰყურებდა და შველას ითხოვდა, გემი კი ზღვის ტალღებს მიაპობდა და პატარა ჩარლზი მისთვის უცხო ქვეყნისკენ მიჰყავდა. რას მოუტანდა მას ეს ქვეყანა, განა მოიპოვებდა იგი იქ ისეთ ბედნიერებას და სიყვარულს, როგორიც მის მშობლებს ქონდათ თავისუფლების კუნძულზე, ეს არავინ უწყის, მაგრამ მის თვალეში მამის ძლიერი ნაპერწკალი ელავდა და ეს დიდი ჩარლზის საქმის გაგრძელების საწინდარი იყო.

იმპერატორის ქალიშვილი

კაცობრიობის განვითარების რთულსა და ეკლიან გზაზე ბევრი გასაჭირი გადახდა სხვადასხვა ქვეყნებსა და ერებს. ზოგი მთლიანად აღიგავა მიწისაგან, ზოგი კი გადარჩა და თავის განვითარების გზას განაგრძობდა. ასეთი ქვეყნების რიცხვს მიეკუთვნება საქართველოც. ბრძოლაში და შრომაში ინრობოდა ქართველი ხალხი და ურთულეს სოციალურ და ეკონომიურ ვითარებაში ინარჩუნებდა თავის სახელმწიფოებრიობას და ეროვნებას. XVI საუკუნის ბოლოს იგი დიდი არჩევანის წინაშე დადგა: ან მუსლიმანთა ოკეანე უქადდა მას წალეკვას ან კი ერთმორწმუნე რუსეთისათვის უნდა დაეხარა თავი. წინააღმდეგობებით აღსავსე ვითარებაში იკვეთებოდა გადარჩენის გზა. ქართველი მეფეები ნელი ნაბიჯებით მიიწევდნენ ერისათვის გადამწყვეტი მოვლენისაკენ, რომელიც მნიშვნელოვნად შეცვლის საქართველოს ისტორიას.

1587 წლის 28 სექტემბერს რუსეთსა და საქართველოს შორის გაფორმდა ხელშეკრულება „ფიცის წიგნი“, რომლის ძალითაც კახეთი რუსეთის მფარველობის ქვეშ შევიდა. კახეთის მეფემ ალექსანდრე მეორემ დადო ფიცი, რომ რუსეთის მტრები მისი მტრებიც იქნებოდნენ, ხოლო რუსეთი დაიცავდა კახეთს სხვადასხვა მტრებისაგან. რუსეთი ვალდებული იქნებოდა, რომ ჩადგამდა ციხეებს თერგზე და კახეთისაკენ გზა გაიხსნებოდა. 1539 წელს რუსეთის მეფემ კახეთის მეფეს გამოუგზავნა „წყალობის სიგელი“, რომელშიც დადასტურებული იყო „ფიცის წიგნით“ გათვალისწინებული პირობები. ამით ხელშეკრულება ორივე მხრიდან იქნა დამტკიცებული.

კახეთის მეფემ თეიმურაზ პირველმა 1639 წელს გაანახლა რუსეთის ერთგულების „ფიცის წიგნი“ როსტომ მეფისა და თეიმურაზ პირველს შორის მოხდა ბრძოლა, რომელშიც გაიმარჯვა როსტომმა. 1648 წელს დაიღუპა თეიმურაზის ერთადერთი ვაჟი დავითი, „დათუნა“ უფლისწული. განადგურებული თეიმურაზი იმერეთში გაიხიზნა და არაერთი ელჩობა მიავლინა რუსეთში. მისი ინიციატივით რუსეთის ერთგულებაზე დაიფიცა იმერეთის მეფე ალექსანდრემაც, ხოლო 1653 წელს მოსკოვში თავისი შვილიშვილი ერეკლე ბატონიშვილი გაგზავნა. რომანოვების სასახლეში ქართველი ბატონიშვილი, ანუ ცარევიჩი ნიკალაი უახლოესი ადამიანი შეიქმნა.

1568 წელს თეიმურაზ მეფე პირადად ეწვია მოსკოვში ალექსი რომანოვს, რუსეთის ხელმწიფეს, მაგრამ რუსეთი ომს აწარმოებდა პოლონეთთან და შვეიცარიასთან და ქართველ მეფეს დახმარებაზე უარი უთხრა. წასვლის წინ შვილიშვილს შეხვდა უკანასკნელად თეიმურაზი. ნიკოლოზ ბატონიშვილი დაარიგა, რუსის ქალებსა და სასმელს ნუ მიეძალები. ქართველი ბატონიშვილი დიდ პატივში იყო მოსკოვის სამეფო კარზე. 1671 წლის იანვარში რუსეთის მეფე ალექსი რომანოვი მეორედ დაქორწინდა 19 წლის ნატალია კირილეს ასულ ნარიშკინაზე და მათ ქორწილში ბატონიშვილი მეჯვარე ანუ ხელის მომკიდე იყო მეფე-დედოფლის. იგი განუყრელად თან ახლდა შეუღლებულებს. ჯვარსანერად მიუძღოდა მეფე-დედოფალს, საქორწინო ბეჭდებსაც თვითონ უცვლიდა შეუღლებულებს, სანადიმო სუფრასაც იგი მეთვალყურეობდა და საძინებელშიც კი წინ მიუძღოდა მეფე-დედოფალს.

1672 წლის მაისის ბოლოს ნატალია ნარიშკინამ შვა რუსეთის მომავალი ხელმწიფე პეტრე პირველი. ერეკლეს ირანის შაჰის წერილი მოუვიდა, იგი წერდა, რომ სპარსეთს მენვიე და ჩაგაბარებ კახეთის მეფობას და სარწმუნოების გამოცვლას არ მოგთხოვო. ერეკლემ დაუჯერა შაჰს და

გაემგზავრა. ერეკლე ბატონიშვილის იღბალზე ერთდროულად საქართველოში განთავისუფლდა ორივე ტახტი: ქართლისა და კახეთის. სულეიმან ფაშამ ორივე შესთავაზა მას, სამაგიეროდ ქრისტიანობა უნდა უარყო და მაჰმადიანობა მიიღო. ერეკლემ შაჰს უარი უთხრა, იგი განრისხდა, ერეკლე ბატონიშვილს ციხეში უკრა თავი. იგი მეფობას მხოლოდ 1688 წელს ეღირსა, მაგრამ უკვე გათათრებული იყო. მისი თათრული სახელი იქ გახდა ნაზარი ალი ხანი, ხოლო მეფეთა ნუსხაში იგი დამკვიდრდა როგორც ერეკლე პირველი. იგი უკვე 46 წლის კაცი იყო, საქართველო მას მხოლოდ ბავშვობიდან და ყმობიდან ახსოვდა. 22 წელიწადი მან რუსეთში გაატარა, 14 წელიწადი სპარსეთში, მისი შინაგანი სამყარო საგრძნობლად შეიცვალა უცხოეთში ხანგრძლივი ცხოვრების გამო. თამარ მეფის ქმრის, გიორგი რუსის შემდეგ საქართველოს ტახტს არ ახსოვს ასეთი მსმელი და ქალების მოყვარული გვირგვინოსანი როგორც ერეკლე პირველი. მან იმეფა საკმაო უფერული მეფობით 1703 წლამდე.

მაგრამ, დავუბრუნდეთ რუსეთში მიმდინარე მოვლენებს. პეტრე ათი წლის იყო მეფედ რომ გამოაცხადეს. რუსეთს მისი უფროსი და სოფიო მართავდა, ის წინააღმდეგობას უწევდა ყოველივე ახალს, რაც ქვეყნის ცხოვრებაში მძლავრად იჭრებოდა. მტკიცედ იცავდა ძველ წესებს. როცა პეტრე წამოიზარდა, სოფიო მილოსლავსკაია, რომელიც ალექსი რომანოვს პირველი მეუღლისაგან შეეძინა, შეეცადა საბოლოოდ დაუფლებოდა სამეფო ტახტს. მაგრამ პეტრემ თავის მომხრეებზე დაყრდნობით ჩაშალა სოფიოს მზაკვრული განზრახვა და იგი მონასტერში გამოამწყვდია.

1689 წელს ხელისუფლება, ჩვიდმეტი წლის პეტრე პირველის ხელში გადავიდა. მისი დედა, დედოფალი ნატალია კირილოვნა ნარიშკინა ამის შესახებ წერდა ერეკლე პირველს. ჯერ იგი კახეთის მეფობას ულოცავდა და შემდგომ აღნიშნავდა, რომ პეტრე ძალიან გავს მას შეხედულებით, ხასიათით და კეთილნიშნად მიიჩნევდა პეტრეს გამეფებას

რუსეთში, ხოლო ერეკლე პირველისას საქართველოში და სთხოვდა, რომ ერეკლე ჩამოსულიყო მასთან და ენახა ნატალია კირილოვნა და პეტრე. მაგრამ ეს წერილი უპასუხოდ დარჩა, რადგან საქართველოში არსებული ვითარება არ იძლეობა საშუალებას, რომ ერეკლე გამოხმაურებოდა აღნიშნულ წერილს.

დრო კი გადიოდა და რუსეთის ხელმწიფე თანდათან ძალას და გამოცდილებას იკრებდა. პეტრეს ძალზედ უყვარდა ცეკვა, გართობა, ასევე დიდ ყურადღებას უთმობდა სხვადასხვა მეცნიერების შესწავლას. იგი ფიზიკურ შრომასაც არ თაკილობდა, მაგრამ განსაკუთრებით უყვარდა ბალ-მასკარადების გამართვა. ერთ-ერთი ასეთი გართობის დროს ერთმა ქართველმა ბატონიშვილმა მას ქართველი თავადის ულამაზესი ასული დარეჯანი გააცნო, პეტრე მოიხიბლა მისი სილამაზით და დარეჯანთან დაახლოება გადაწყვიტა. საცეკვაოდ გაიპატიჟა და დარეჯანიც დათანხმდა. მათ შესანიშნავად იცეკვეს, მთელი დარბაზი უყურებდა და აღფრთოვანებას ვერ მალავდა ლამაზად მოცეკვავეთა მიმართ. დარეჯანს შურით შეჰყურებდნენ რუს ბოიართა ქერათმიანი მანდილოსნები. ცეკვა დამთავრდა თუ არა, პეტრემ დარეჯანი ბაღში გაიხმო სასეირნოდ და ახალგაზრდა მომავალი იმპერატორი ისეთი თავშეუკავებელი აღმოჩნდა, რომ პირველივე საღამოს დარეჯანს სიყვარული აუხსნა და მეტი დამაჯერებლობა რომ მიეცა თავისი საქციელისათვის ლოყაზე მხურვალედ აკოცა, დარეჯანმა ეს შეიცხადა და პეტრეს მძლავრი მკლავებიდან თავი გაითავისუფლა და ბაღში მიიმალა, პეტრე განზილებული დაბრუნდა. მას გიორგი, ქართველი თავადიშვილი შეხვდა, მას ყოველივე აცნობა და დაამატა, რომ რუსი ქალიშვილები ასე არ იქცევიან. გიორგიმ სიცილით მიაძახა, რომ ქართველი ქალიშვილები ამაყები არიან და მათთან ურთიერთობა ძალზედ თავდაჭერილად მართებდა მას. მათი შეხვედრა კიდევ რამდენიმეჯერ მოხდა. ბოლო და გადამწყვეტი შეხვედრა სასახლეში

მოხდა, სრულიად შემთხვევით დარეჯანი აღმოჩნდა სასახლეში დედოფალ ნატალიასთან, პეტრეც იქ გახლდათ და დაინახა თუ არა დარეჯანი, მისკენ გაემართა. მიუახლოვდა, თავი ოდნავ დახარა და დარეჯანს მკლავი გაუყარა, გვერდზე გაიხმო და მგზნებარე სიტყვებით მიმართა.

- რაზედ შენუხებულხართ ძვირფასო დარეჯან.

- დედოფალთან მაქვს სათხოვარი, მიუგო დარეჯანმა.

- მერე არა სჯობს მე მიმსახუროთ? მე მგონი ხელმწიფე უფრო მეტის გაკეთებას შესძლებს ვიდრე დედაჩემი.

- გეთანხმებით თქვენ მეტი შესაძლებლობა გაგაჩნიათ, მაგრამ ვფიქრობ ჩემი თხოვნის შესრულება დედოფალს უფრო ხელთენიფება, რადგან საქმე მოსკოვში მცხოვრებ ქართველებს ეხება, რომლებიც მოკლებული არიან თავის სამშობლოს სავალალო მიზეზთა გამო და მათ საბოლოოდ გადაგვარება ელით. განსაკუთრებით აქ დაბადებულ ბავშვებს, რომლების სწავლა-აღზრდა რუსულად მიმდინარეობს და თავიანთი მშობლიური ენა კი მიავიწყდათ. სწორედ ეს იყო ჩემი სათხოვარი დედოფლისადმი, რომ იქნებ რაიმე თანხა გამოეყოს ელემენტარული სკოლის გასახსნელად საქართველოდან გადმოხვენილ თავადაზნაურთა შვილებისათვის.

მოუსმინა რა პეტრემ დარეჯანის გულისტკივილს, სინანულით მიუგო მას, რომ რუსეთი ამჟამად იმყოფება უაღრესად მძიმე მდგომარეობაში, რომ თავად რუსებისთვის არ არსებობს სათანადო სწავლისა და განათლების პირობები, რუსეთში კვალიფიცირებული მასწავლებლების უქონლობის გამო. ძვირფასო დარეჯან, აღნიშნა მან, მე ყველაფერს ვიღონებ, რათა ქართველთა ნიჭი და ძალისხმევა უქმად არ დაიკარგოს რუსეთში და ყოველმა ქართველმა ღირსეული ადგილი დაიმკვიდროს, მე ჩაფიქრებული მაქვს მოვანყო დიდი ელჩობა საზღვარგარეთ, სადაც რუს თავადაზნაურებთან ერთად, ქართველებსაც წავიყვან სხვადასხვა სპეციალობების შესასწავლად, ხოლო იქიდან დაბრუნებულები საკმაოდ განსწავლულები იქნებიან და მთელ თავ-

ვიანთ ცოდნას მოახმარენ რუსეთის იმპერიის განმტკიცებას, ხოლო ნაწილს კი მოუწევს სამხედრო სამსახურში მოღვაწეობა რუსეთის არმიაში, ქართველები ხომ ბრწყინვალე მეომრები არიან.

ეს ყოველივე ძალზედ კარგად თქვით ხელმწიფევ, მაგრამ სამშობლოში წასასვლელ გზას ნუ მოგვიჭრით. სამშობლოში დაბრუნება ხომ ყველა ქართველის ოცნებაა. სამშობლოში დაბრუნება მეც არ მასვენებს, მაგრამ იქ ვითარება მეტად რთულია. ოსმალეთი თუ ირანი მოსვენებას არ აძლევს ჩვენს ქვეყანას. კარგი იქნებოდა ერთმორწმუნე მართლმადიდებელ რუსეთს აღმოეჩინა დახმარება საქართველოსთვის.

პეტრე დაფიქრდა და მიუგო: - ეს საკითხი მართლა მოსაგვარებელია. სამხრეთის საზღვრები რუსეთის გამაგრებას მოითხოვს აზოვის ზღვაში გასასვლელი ჩვენთვის აუცილებელია. კარგი იქნებოდა ეს საკითხი საქართველოსთან ერთად მოგვეგვარებინა. ამ საკითხით, მე აუცილებლად დავინტერესდები და პირობას გაძლევთ, ეს პრობლემა მოგვარდება ისე, როგორც ეს ჩვენი ქვეყნის ინტერესებს შეესაბამება. მუსულმანთა აგრესიას კავკასიაში ჩვენ ბოლოს მოვუღებთ. ახლა კი გთხოვთ, მე გამომყევით, თორემ დედაჩემი უკვე ღელავს, რომ ამდენ ხანს ვლაპარაკობ თქვენთან, მე თქვენს სასახლეს დაგათვალიერებინებთ. თქვენ კმაყოფილი დარჩებით. - მან დარეჯანს მკლავი გაუყარა და დედოფლის ოთახიდან გაიყვანა.

დიდებული იყო პეტრეს სასახლე, ლამაზად მორთული ოთახები ერთმანეთს ცვლიდნენ. ერთ ოთახში საბრძოლო იარაღების გამოფენა იყო, მეორეში სხვადასხვა მხატვრების სურათები, მესამეში ყვავილების, მეოთხეში კი დიდი საძინებელი აღმოჩნდა, განიერი მეფის საწოლით და ფარდებით.

- ეს ვისი ოთახია, იკითხა დარეჯანმა.

- ეს მე და შენი ოთახი იქნება ჩემო დედოფალო — მიუგო პეტრემ, მე თქვენ პირველივე დანახვით შემეყვარდით და ჩემი ცოლი უნდა გახდეთ.

- ეს შეუძლებელია დიდო ხელმწიფევ, მიუგო დარეჯანმა.
- განა რამ უნდა შეგვიშალოს ხელი. ის, რომ თქვენ ბაგრატიონების შთამომავალი ხართ და მე კი რომანოვების, ორივე ხომ ძველი სამეფო გვარებია და ყველანაირად შევეფერებით ერთმანეთს, მე მგონი ყველაფერი გასაგებია.
- არა პეტრე ბატონო, თქვენ კიდევ არ იცით ყველაფერი.
- მე ყველაფერი ვიცი ძვირფასო.

ამ სიტყვებით პეტრე დარეჯანს ნაზად მოეფერა და ტუჩებში აკოცა, დარეჯანი შეეცადა გაენია წინააღმდეგობა, მაგრამ პეტრეს ძლიერი მკლავებიდან დაღწევა, არც თუ ისე ადვილი აღმოჩნდა და საბოლოოდ დარეჯანი დანებდა პეტრეს.

მხურვალე იყო მათი სიყვარული, ხანგრძლივი და მგზნებარე. მხოლოდ საღამოს ჟამს მოახლის ძახილმა გამოაფხიზლა ორივენი. პეტრე სწრაფად წამოხტა, ტანთ ჩაიცვა, ვნებიანად აკოცა დარეჯანს და სთხოვა, რომ იგი ადგომას ნუ იჩქარებდა, თვითონ კი დედოფალს ეახლებოდა და ყოველივეს აუხსნიდა და მათი ქორწილისათვის თანხმობასა და კურთხევას სთხოვდა.

პეტრე გავიდა, დარეჯანი კი დარჩა მარტო უზარმაზარ ოთახში, მოახლოვებულ საღამოსთან ერთად ოთახი სულ უფრო მუქ ელფერს ლებულობდა, დარეჯანი საშინელმა გრძნობამ შეიპყრო. პეტრეს წასვლასთან ერთად თითქოს გაქრა რალაც იმედი, სითბო და სიყვარული, რომელსაც იგი განიცდიდა პეტრესადმი. დიახ, იგი გამოუტყდა თავის თავს, რომ მას უყვარდა იგი. მაგრამ ამ დიდ საძინებელში სრულიად მარტო იყო და რაც დრო გადიოდა, სულ უფრო მეტად ეუფლებოდა მის სულს შიშის გრძნობა, რომ არ დაბრუნდეს, დედოფალმა რომ უარი უთხრას მას, რაც ადვილი შესაძლებელია. დრო გადიოდა, მაგრამ პეტრე არ ჩანდა. დარეჯანი ადგა ტანთ ჩაიცვა, ოთახიდან გავიდა. უკაცრიელი დარბაზები პირქუშად იმზირებოდნენ, კაციშვილის ჭაჭანება არ იყო. სასახლე თითქოს დაცარიელებულიყო. მან ერთ-ერთ ანთე-

ბულ შანდალს ხელი მოკიდა და გზა გაინათა. დარბაზის კედლებიდან იმზირებოდნენ დიდებულთა სახეები. რუსეთის მეფეები და დედოფლები, ისინი თითქოს ესალმებოდნენ დარეჯანს და ამავე დროს უწყებოდნენ მას მომხდარის გამო. დარეჯანი ცდილობდა სწრაფად გასცლოდა ამ სულის შემხუთავ გარემოს, მან ნაბიჯს აუჩქარა და როგორც იქნა ოთახში ამოყო თავი, საიდანაც მისი მოგზაურობა დაიწყო სასახლეში. მაგრამ ოთახი ცარიელი იყო, იქ არავინ იყო, დედოფალი ნატალია იქ არ იყო. სეფე ქალებიც სადღაც გამქრალიყვნენ, მხოლოდ ერთი მოახლე შერჩენოდა ამ დიდ დარბაზს და ისიც ბოლო შანდალს აქრობდა, როდესაც დარეჯანის ნაბიჯების ხმაზე შემოტრიალდა და გაკვირვებით ჰკითხა, ხომ არაფერი სურდა ქალბატონს.

- გთხოვთ გეთაყვა გასასვლელი მიჩვენოთ, მე გზა ამერია.

- რა თქმა უნდა, ქალბატონო, მიუგო მან და სანთლის შუქით დარეჯანი

სასახლის გასასვლელთან მიაცილა. დარეჯანი გარეთ აღმოჩნდა. მთვარიანი ნათელი ღამე იყო, ჩრდილოეთიდან გრილი სიო უბერავდა, დარეჯანმა შვეებით ამოისუნთქა, იგი ნელი ნაბიჯით გაუყვა გზას დამძიმებული ფიქრებით და გაურკვეველი მომავლით.

ამ დროს დედოფლის ოთახში პეტრეს დიდი კამათი ჰქონდა გამართული დედასთან, გაიგო რა ნატალია დედოფალმა პეტრეს განზრახვა, იგი სალი კლდესავით აღიმართა შვილის ამ უგნური, როგორც თვით ამბობდა გადანყვეტილების გამო.

დედოფალმა უარყო შვილის არჩევანი. პეტრე ევედრებოდა დედას, აეხსნა რაში მდგომარეობდა მიზეზი.

- კი მაგრამ ამიხსენი, რა დაგიშავა იმ ღირსეულმა მანდილოსანმა, იგი ხომ გლეხის ქალი არ არის, ის ისეთივე მეფის გვარის შთამომავალია, როგორც მე.

- სწორედ ეგ არის მიზეზი ჩემო შვილო, რომ შენც და ის ერთი გვარისა ხართ და ნათესავები ხართ.

- ეგ როგორ, არაფერი მესმის როგორ თუ ერთი გვარისა. მე ხომ რომანოვი ვარ, რომანოვი.

- შენ ისეთივე ბაგრატიონი ხარ, როგორც ის. თქვენ ძარღვებში ბაგრატიონების სისხლი სჩქებს და შენ მორალური უფლება არა გაქვს სისხლის აღრევის. მე რომ გაპატიო ღმერთი არ გაპატიებს ამას, იცოდე ეს ჩემო შვილო.

- მაშ, მამაჩემი ალექსი მიხაილოვიჩი არარის? მაშ ვინ არის მამა ჩემი დედა?

- მამაშენი ცარევიჩი ნიკალაი ბაგრატიონია, რომელიც ახლო ნათესაურ კავშირში იმყოფება დარეჯანთან, რომლის მოყვანა შენ ცოლად გაგინზრახავს. ახლა შენ ყოველივე სიმართლე იცი და ამ სიმართლისთვის მე შენ პატიებას გთხოვ და გთხოვ რომ სამუდამოდ დაივიწყო დარეჯანი. მე შენ ღირსეული საცოლვე შეგირჩიე.

პეტრე სკამიდან წამოხტა და ოთახში ჩქარი ნაბიჯებით სიარული დაიწყო, არაფრის გაგონება არ სურდა.

- დედა, შენ კიდევ ყველაფერი არ იცი. მე და დარეჯანმა ამ საღამოს დრო ერთად გავატარეთ და ჩვენ ორივემ შევცოდეთ. მე მას სიტყვა მივეცი, რომ ცოლად მოვიყვანდი და ახლა მას როგორ ვუღალატო?

- სახელმწიფო ინტერესები პირადულზე მაღლა უნდა დავაყენოთ შვილო, განა მე არ მიყვარდა მამაშენი, მაგრამ ჩვენი შეუღლება შეუძლებელი იყო, ამას დიდი არეულობა მოყვებოდა. შენი ნამდვილი მამა ამჟამად იბერთა სახელმწიფოს მეფეა. დაივიწყე დარეჯანი, მე მივხედავ მას და არაფერს მოვაკლებ, - შენ კი სხვა დედოფალი შეგირჩიე.

- ვინ არის იგი?

- ევდოკია ლაპუხინა, ის არის მდიდარი და არისტოკრატი რუს ოჯახიდან, მათი გვარის მხარდაჭერა ახლა ჩვენ ძალზედ გვჭირდება, შენ კარგად იცი შენი და ეგრე ადვილად არ აიღებს ხელს ძალაუფლებისაგან და ჩვენს პოზიციებს გამაგრება სჭირდება. ამას მოითხოვს რუსეთის სახელმწიფოს ინტერესი და შენ უარის თქმის უფლება არ გაქვს.

- თუ ასეა, მაშინ მე თანახმა ვარ, დედა.

ამის შემდეგ სულ მალე პეტრე დაქორწინდა. დარეჯანი კი სულ მარტო დარჩა, რთულმა ეკონომიურმა მდგომარეობამ მისი ნათესავები იძულებული გახადა სამშობლოში დაბრუნებულიყვნენ. მშობლები კი მას ადრეულ ასაკში დაეხოცა. ასე, რომ იგი სულ მარტო დარჩა ერთი მოახლე ქართველი ქალისა და დედის ნაჩუქარი ოქროს ჯვრისა და ჯაჭვის ამარა. ყველასგან მიტოვებული დარეჯანი სასონარკვეთილებას მიეცა, თითქოს გამოსავალი არ ჩანდა და დარეჯანმა თავის მოკვლა განიზრახა. ერთ საღამოს იგი სანთლის შუქზე წერილის წერას შეუდგა. თბილისში თავის დეიდას წერდა, წერდა ყოველივეს, რაც მას თავს გადახდა და პატიებას სთხოვდა თავისი დაუფიქრებელი საქციელის გამო და იმასაც არ უმაღავდა, რომ მის მდგომარეობაში ჩავარდნილ ქალს სხვა არაფერი დარჩენია, თუ არა თავის მოკვლა. მართალია, ეს საქციელი არაქრისტიანულია, მაგრამ იგი სხვა გამოსავალს ვერ ხედავდა. წერილი მან საგანგებოდ მომზადებულ კონვერტში ჩადო, მისამართი დაანერა და თავის მოახლე ქალს დაუძახა, რომელიც მიუხედავად მძიმე ეკონომიური პირობებისა თავის ქალბატონს არ ღალატობდა და არ მიდიოდა მისგან.

- დარიკო, მიმართა მან მოახლეს, ამ წერილს ამილახვრის დეიდაშვილს გადასცემ, იგი მეფის კავალერიაში მსახურობს და მალე მას შვებულებით სამშობლოში დაბრუნება მოუწევს, ეს წერილი დეიდაჩემს გადასცეს. დარიკო კეთილი გულის გოგონა ხარ და ამ ჩემს უკანასკნელ თხოვნას იმედი შემიძრულებ.

- რას ბრძანებთ ქალბატონო, რატომ უკანასკნელს, თქვენ მალე მოგიწევთ ალბათ სამშობლოში გამგზავრება, თქვენი ნათესავები და ახლობლები ხომ გაემგზავრნენ.

-კი დარიკო, მაგრამ მგზავრობისათვის დიდი ფულია საჭირო, რომელიც მე არ გამაჩნია.

- ვიმუშავებთ და გვექნება ქალბატონო. მე უკვე მივიღე შეკვეთა მდიდარი ბოიარებისაგან სარეცხის დასარეცხად.

- ჩემო ერთგულო დარიკო, ეგ საკმარისი არ არის დასაბრუნებლად, თუმცა შენ კი ეღირსები ალბათ ოდესღაც სამშობლოში დაბრუნებას, მაგრამ მე ვერასოდეს, ჩემი ბედი გადანყვეტილია, სამუდამოდ აქ უნდა დავრჩე, წადი წერილი წაიღე.

ორივე ქალს თვალზე ცრემლი მოადგა. დარიკომ მას წერილი გამოართვა და უხმოდ გავიდა ოთახიდან. დარეჯანი კი მარტო დარჩა თავის ფიქრებთან, მას გაახსენდა თავისი ბავშვობა, მამაპაპური სახლი, თავიანთ მამულში ცხენებზე ჯირითი და პირველი კოცნა ჭაბუკი თავადაზნაურის, რომელიც სულ მალე დაიღუპა ერთ-ერთ ბრძოლაში. ბავშვური ოცნებები, რომელიც მას გაუფრინდა, ყოველივე ამ მოგონებებმა ლამაზი ცხოვრების წამივით ჩაიარა მის მოგონებებში და გაქრა წყვდიადში. ბედის უკუღმართობის გამო მას სამშობლოს დატოვება მოუწია და დაიწყო ლტოლვილობის მძიმე დღეები. მას რაღაც სტანჯავდა, მას არ სჯეროდა, რომ პეტრემ ასე მწარედ მოატყუა, ნუთუ ყოველივე ტყუილი იყო: მისი სიტყვები და დაპირება. არა, მას არ სჯეროდა, რომ პეტრე ამას იზამდა და ასე შერცხვენილს მიატოვებდა. მე იგი უნდა ვნახო, გადანყვიტა მან, უნდა პირადად დაველაპარაკო. ამ ფიქრებში ჩაეძინა.

დღეები გადიოდა, მაგრამ დარეჯანი პეტრეს ნახვას ვერ ახერხებდა, თითქოს ჯადოსნური, გაუვალე კედელი აღიმართა მასსა და პეტრეს შორის. სასახლეში მისი სახელის გაგონებისთანავე ყველა თავს არიდებდა. მისი ძველი მეგობარი დედოფლის მხევალი ქალებიც კი ცდილობდნენ მასთან არ ელაპარაკათ. ყოველივე ეს უცნაურად ეჩვენებოდა დარეჯანს. გრძნობდა, რომ ვიღაცის ძლიერი ხელი საშუალებას არ აძლევდა მას შეხვედროდა პეტრეს, ლოდინი მას დიდხანს არ დასჭირდა, დედოფალმა ნატალია ნარიშკინამ მას აუდიენცია დაუნიშნა. ეს მას დედოფლის ერთგულმა სეფე ქალმა ამცნო. კვირას საღამოს დედოფალი გელით თქვენ, მასთან სამუშაო კაბინეტში, მიუგო მან ცივად დარეჯანს და თან

მინვევა გადასცა. დარეჯანი დაღონებული წამოვიდა სახლში და გულის ფანცქალით ელოდა კვირის დადგომას, რომ საბოლოოდ გაერკვია მისი ურთიერთობა პეტრესთან, იგი იმედოვნებდა, რომ დედოფალი მას მხარს დაუჭერდა და ყოველივე მოგვარდებოდა კარგად. მაგრამ დარეჯანი მწარედ ცდებოდა. დანიშნულ დღეს, როდესაც დარეჯანი სასახლეში გამოცხადდა იგი რატომღაც სასახლის ცენტრალური შესასვლელიდან კი არა, უკანა მხრიდან შეიყვანა მხევალმა და განმარტოვებით ერთ-ერთ ოთახში დატოვა, მას ლოდინი დიდხანს არ დასჭირვებია, დედოფალი მალე გამოცხადდა. დარეჯანს ცივად მიესალმა და პირდაპირ საქმეზე გადავიდა.

- ჩემთვის ცნობილია ყოველივე. ჩემმა შვილმა არაფერი დამიმალა და მე ძალზედ ამაღელვა თქვენმა საქციელმა. ქალბატონო, თქვენი გვარის წარმომადგენელს არ შეშვენიის ასეთი საქციელი, – მიმართა მან დარეჯანს.

- კი მაგრამ, ასეთი რა ჩავიდინე დიდო ქალბატონო, თქვენო ბრწყინვალეზავ, მე დამნაშავე არაფერში ვარ.

- კმარა, მოჭრა დედოფალმა, რაც იყო, ამას არაფერი ეშველება, ყველაზე მთავარი სახელმწიფო ინტერესებია, ხოლო რუსეთის სახელმწიფო ინტერესები ამჟამად მოითხოვს, რომ მეფის ხელისუფლება განმტკიცდეს. სახელმწიფოს შიგნით პეტრეს პოზიცია არ არის ამჟამად მყარი, ჩვენ გვარს მხარდაჭერა სჭირდება და უპირველეს ყოვლისა სამეფო კარის გავლენიანი გვარებისაგან და სწორედ ასეთი წრიდან არის უკვე შერჩეული პეტრეს საცოლე, რომელზეც პეტრემ თანხმობა განაცხადა. ძალიან ვნუხვარ ქალბატონო დარეჯან, მაგრამ თქვენ სასახლის დატოვება მოგიწევთ. მე ვიზრუნებ იმაზე, რომ თქვენ სამშობლოში გაგამგზავრონ.

- ნუ ნუხდებით ქალბატონო, თქვენ დახმარებას არ ვსაჭიროებ, ჩემს თავს თვითონვე მივხედავ. თქვენ ყოველთვის ნინ აყენებდით სახელმწიფო ინტერესს პირადულზე, ეს თქვენთვის პირველი შემთხვევა არ არის, მაგრამ ყოველივე ეს თქვენს სინდისზე იყოს და ღმერთი იყოს თქვენი მსა-

ჯული. ამაყად მიუგო დარეჯანმა და დედოფალი გაოგნებული დატოვა. იგი დარბაზიდან გავიდა.

სახლში დაბრუნებული დარეჯანი სასონარკვეთილებას მიეცა, მას ნათლად წარმოუდგა თვალწინ თავის სავალალო ყოფა. ამ ყოფაში იხილა რა თავის ქალბატონი დარიკომ, გული დაეთუთქა, ახლოს მიუჯდა თავის ქალბატონს და ანუგეშა.

- დათიკომ შემოგიტვალათ შემოდგომით ვაპირებ ნასვლას და თქვენს თხოვნას აუცილებლად შეგისრულებთო, გადავცემ თქვენს წერილს დეიდათქვენსო.

- როგორ შემოდგომამდე არ მიემგზავრება? მაშ რა აზრი აქვს ამ წერილს.

- იქნებ ჯობდეს ქალბატონო, რომ შემოდგომით ჩვენც გავემგზავროთ დათოსთან ერთად დეიდათქვენთან. მანამდე ფულსაც დავაგროვებთ.

- არ ვიცი დარიკო ჯობს ყოველივე კარგად მოვიფიქროთ.

დრო კი გადიოდა, რამდენიმე თვეში დარეჯანმა მუცელში ტკივილი იგრძნო. იგი სასწრაფოდ გაესინჯა მკურნალ ქალს და გაოგნებული დარჩა, როცა მან გამოუცხადა, რომ ორსულად ხარო. მისი მდგომარეობა უფრო დამამძიმებელი გახდა. მას ვერ წარმოედგინა, რომ იგი რუსეთის იმპერატორის მემკვიდრეს ატარებდა მუცლით. იმ წუთიდან მან თავის მოკვლა გადაიფიქრა, რადგან მთელი სიცხადით შეიგნო შვილის სიყვარული. ახლა პირიქით, დარეჯანმა გადაწყვიტა თავს გაფრთხილებოდა და შვილიც ჯანმრთელი გაეჩინა. იგი აუცილებლად უნდა გასცლოდა აქაურობას, რადგან მის ორსულობის შესახებ ხმები სასახლემდეც მიაღწევდა და მაშინ კი ყველაფერი იყო მოსალოდნელი დედოფლისაგან. დარეჯანს ეს შეიძლება სიცოცხლის ფასად დაჯდომოდა. ამიტომ მან მტკიცედ განიზრახა საქართველოში გამგზავრება და იქ შვილის გაჩენა, ხოლო შემდეგ მის შვილს ყოველთვის შეეძლო განეცხადებინა თავისი უფლებები რუსეთის მეფის ტახტზე. ამ ფიქრებში მან გაატარა აგვისტო და მალე სექტემბერიც დადგა.

მას მუცელი თანდათან ეტყობოდა. დარეჯანი მეხუთე თვეში იყო და ეუფლებოდა აზრი იმის შესახებ, რომ მის ასეთ მდგომარეობაში სამშობლოში დაბრუნება არასახარბიელო იყო. სასურველი იქნებოდა ჯერ გაეჩინა შვილი და მერე გამგზავრებულიყო. მაგრამ კაცი ბჭობდა და ღმერთი იცინოდაო. სწორედ მის შესახებ იყო ნათქვამი. დარეჯანმა ვერ შესძლო საიდუმლოს შენახვა, დედოფლის მსტოვრებმა ყოველივე შეიტყვეს და დედოფალ მარიამს მოახსენეს ყოველივე დანვრილებით. შედეგმაც არ დაიგვიანა. ოქტომბრის ბოლო იწურებოდა, როდესაც გამგზავრებისთვის ყოველივე მზად იყო. დარეჯანი, მეფის კავალერიის ოფიცერი დათიკო და მოახლე დარიკო გასამგზავრებლად მზად იყვნენ. საკვების ფული და ცხენები არაფერი გამორჩენოდათ თითქოს ყოველივე წინასწარ განსჭვრიტეს, გარდა დედოფლის ბოროტებისა და ავკაცობისა, რომელიც მან დარეჯანისა და თავისი შვილიშვილის მიმართ ჩაიფიქრა. დარეჯანი თითქოს გრძნობდა მოახლოებულ საფრთხეს და გამგზავრების წინ დარიკოს შესჩივლა, რომ ცუდი წინათგრძნობა ჰქონდა, მაგრამ დარჩენას მაინც გამგზავრება არჩია. ქალაქს გასცდნენ თუ არა, მათ დედოფლის დაქირავებული მკვლელი კაზაკები დაეხსნენ თავს. შეტაკება უთანასწორო იყო და სავალალოდ დამთავრდა ქართველთა სამკაცნიანი ჯგუფისათვის დათიკო დამბარითა და ხმლით შეეგება მტერს, რამდენიმე კაზაკი სიცოცხლეს გამოასალმა, მაგრამ თვითონაც სასიკვდილოთ დაიჭრა. ხოლო ქალებს კაზაკები ადვილად გაუმკლავდნენ. მართალია დარეჯანის ხანჯალმაც იელვა და დასჭრა კაზაკი, მაგრამ თვითონაც თავისივე ხანჯლით დაიჭრა. კაზაკებმა შებოჭეს ქალები და გასაუპატიურებლად გაიტაცეს ისინი, რომელიღაც გამოქვაბულში შეათრიეს. ქალების ხვეწნა-მუდარამ არ გაჭრა, კაზაკ ყაჩაღთა ცალთვალა ატამანმა პირველმა გააუპატიურა ქალები და შემდეგ ისინი დანარჩენებს მიუგდო რომლებმაც, თავის ბინძური საქმის აღსრულების შემდეგ საშინლად სცემეს ქა-

ლები. დარიკომ როგორღაც მოახერხა და ერთ ბანდიტს დამბაჩა გამოსტაცა, მაგრამ გამოყენება ვერ შესძლო, ყაჩაღმა იმავე დამბაჩით განგმირა დარიკო და ხევში გადაადგ-
დო. ასეთივე ბედი ენია დარეჯანსაც. იგი ცოცხალ-მკვდარი ხევში გადაგდეს, შემდეგ კი ბანდიტები მიიმალნენ, მათ აგრეთვე გაიტაცეს ქართველთა მცირე ქონებაც.

დარეჯანმა თვალი გაახილა და საშინელი ტკივილი იგრძ-
ნო წელში და მუცელში. მისი უდღეური ნაყოფი, ქვეყნად გამოსვლას ლამობდა. დარეჯანმა მოიკრიბა უკანასკნელი ძალა და ბავშვი დაბადა. შემდეგ ჯიბიდან ღვთისმშობლის გამოსახულებით ვერცხლის მედალიონი ამოიღო და პატარას კისერზე ჩამოკიდა. ერთი გადაავლო თვალი, დალოცა და სული განუტევა. მან არც კი იცოდა დაბადებული, ვაჟი იყო თუ ქალი. პატარამ ტირილი მორთო.

გზად მიმავალ ერთ ქვრივ ქალს შემოესმა ბავშვის ტირილი, რომელიც სწრაფად დაეშვა ხევში და საშინელი სურათი იხილა. მკვდარ დედის კალთას პატარა მიკვროდა და საშინლად ტიროდა. სწრაფად აიყვანა ქვრივმა მარიამ პატარა ხელში. მოეფერა და სწრაფად გაეცალა ამ საშინელ ადგილს, მას თავისებოც ბევრი ჰყავდა, მაგრამ პატარა არ მიატოვა და სახლში წაიყვანა.

მას შემდეგ ათი წელი გავიდა. მოსკოვის ახლოს ერთ-ერთ გუბერნიის სოფელში გაჭირვებაში იზრდებოდა რუსეთის იმპერატორის ქალიშვილი, მაგრამ ამის შესახებ არავინ იცოდა. მას დიანა დაარქვეს. უდღეური დიანა საკმაოდ ჯანმრთელი და ლამაზი ბავშვი გამოდგა. მას ხშირად მძიმე სამუშაოების გაკეთება უწევდა სახლში. მისი ყველაზე საყვარელი საქმიანობა საქონლის მწყემსობა იყო. იგი ხშირად მოახტებოდა ხოლმე ცხენს და მთასა და ველს უვლიდა ხოლმე. იგი შესცქეროდა მთებსა და მდინარეებს და თითქოს რაღაც მშობლიური უკვე ნანახი და განცდილი აგონდებოდა. ბიჭივით იზრდებოდა. მან კარგი ცხენზე ჯირითი და იარაღის ხმარებაც იცოდა. თხუთმეტი წლისა იყო, როდესაც

მასზედ მინდობილი საქონელის გატაცება მოინდომეს ყაჩაღებმა. უფროს მეგობრებთან ერთად დიანამ ღირსეული წინააღმდეგობა გაუწია მომხვდურს და სოფლელების პატივისცემა დაიმსახურა. დიანას დედა მალე გარდაიცვალა და იგი ობოლი დარჩა. თუმცა მას გერი და ძმა დარჩა, მასზედ ბევრად უფროსები, მაგრამ ისინი დიანას ცუდი თვალთ უყურებდნენ. ამიტომ დიანა სერიოზულად ფიქრობდა სახლიდან წასვლას.

იმ დროს სოფლამდე მოაღწია ხმებმა იმის შესახებ, რომ პეტრე პირველმა ჩამოაყალიბა სემიონოვსკისა და პრეობრაჟენსკის პოლკები, სადაც ყველას შეეძლო მსახური განუკითხავად წარმოშობისა და ქონებისა. მისი რამდენიმე ბავშვობის მეგობარი უკვე მსახურობდა აღნიშნულ პოლკებში, მაგრამ მისთვის გზა გადაკეტილი იყო, რადგან იგი გოგონა იყო და მას არ დართავდნენ ნებას. მაგრამ დიანას ძალზედ უნდოდა იქ მსახური და გადაწყვიტა ბიჭის ფორმაში გადაცმულიყო და ისე ემსახურა სხვისი გვართა და სახელით.

დიანამ მოახერხა და იშოვა სემიონოვსკის ბატალიონის რიგითი ჯარისკაცის ფორმა, ღამით გადაიცვა და სარკეში ჩაიხედა. ნამდვილი პეტრეს გვარდიელს გავდა, მის მოხდენილ ტანს ფორმა ძალზედ მოუხდა. დილამდე თვალი არ მოუხუჭავს. დილას კი ცხენს მოახტა და პრეობრაჟენსკის სასახლისკენ მოჰკურცხლა თავისი ცხენით. მიუახლოვდა თუ არა სასახლეს, რამდენიმე მხედარმა მას გზა გადაუჭრა.

- ვინა ხარ და აქ რა გინდა? - ჰკითხეს მათ.

- მე დიმა ვარ ივანეს ძე, პეტრესთან მივალ საქმეზე.

- რა საქმე გაქვს ასეთი ჩვენს ხელმწიფესთან.

- მინდა მის გვარდიაში ვიმსახურო.

- შენნაირებისათვის აქ ადგილი არ არის, გასწი აქედან — მიაძახეს მცველებმა, გვარდიელის ფორმაში გადაცმულ დიანას.

- ამ საკითხს პეტრე გადაწყვიტავს და არა თქვენნაირი უქნარები.

მათრახი გადაუჭირა ცხენს და დაუკითხავად სასახლის-

კენ გააჭენა. მცველები მას გამოუდგნენ, მაგრამ დიანა ისე მარდად მართავდა ცხენს, რომ მას ვერცერთი დაენია. დიანამ ისინი საკმაოდ აწვალა მოქანცა დევნით და შემდეგ სასახლეში შეაჭენა თავის ცხენი, ჩამოქვეითდა და სასახლეში შევიდა.

დიდ ოთახში აღმოჩნდა, სადაც რამდენიმე ახალგაზრდა კაცი ძვირფას სადილს მიირთმევდა, მათ გაკვირვებული შეხედეს დიანას. ამ დროს სასახლეში დაფეთებული მცველები შემოცვივდნენ და დიანას ეტაკნენ, თან მოწინებით შუაში მჯდომ ახალგაზრდა კაცს მიმართავდნენ.

- ბატონო, ჩვენ არ უშვებდით, მაგრამ მან ძალით მაინც შემოაღწია.

- რადგან გაჯობათ და ჩემთან შემოაღწია, მაშ ხელი უშვით და მოუსმინოთ რა უნდა.

დიანამ ხელები გაითავისუფლა და რალაც წინათგრძნობით მიხვდა, რომ მის წინ პეტრე უნდა ყოფილიყო, მან რალაც არნახული სითბო და სიყვარული იგრძნო ამ ახალგაზრდა კაცის მიმართ და მლელვარე ხმით მიმართა მას.

- მე პეტრესთან მსურს საუბარი.

- მე ვარ პეტრე.

- დიდო ხელმწიფევ, მე ერთი ღარიბი ბიჭი ვარ სლობოდიდან. ბავშვობა მძიმე მქონდა. მაგრამ იარაღის ხმარება ვიცი. დიდი სურვილი მაქვს თქვენთან ჯარში ვიმსახურო.

-კი მაგრამ, მე მგონი შენ ჯერ ბავშვი ხარ, შენ ცამეტი წლისაც არ იქნები, — წარმოთქვა პეტრესთან მჯდომმა მეორე ახალგაზრდამ.

- მაშ შემეჯიბროს ნებისმიერი თქვენთაგანი ცხენში ჯირითში ან ხმალში ან თოფის სროლაში.

დიანამ ხმალი წააძრო იქვე მდგარ მცველს. რომელმაც დაბნეულობისაგან პირი დააღო, ხოლო მეორემ არ დააყოვნა და ხმალი იშიშვლა და დიანას მიეჭრა. გაიმართა საინტერესო ხმალთა ჭიდილი, რომელშიც დიანა აშკარად ჯობნიდა თავის მოწინააღმდეგეს.

- კმარა, — ბრძანა პეტრემ. ვხედავ მამაცი ჭაბუკი ხარ, დარჩი ჩვენთან, მე მგონი გამოგვადგები.

დიანას სიხარულით აევსო თვალები.

- მიხედეთ ყმანვილს და მიუჩინეთ თავისი ადგილი და საქმე. ბრძანა პეტრემ.

იმ დღიდან დაიწყო დიანას სამხედრო სამსახური, რომელიც მეტად რთული აღმოჩნდა მისთვის, როგორც ქალიშვილისათვის. განსაკუთრებით მას დაუახლოვდა ერთი იქაური ბიჭი. ისიც პრეობრაჟენსკის ჯარისკაცი იყო, სახელად — გენა ერქვა. სამხედრო სამსახურის შემდეგ ისინი ხშირად იყვნენ ერთად. ერთმანეთს თავის თავგადასავალს უყვებოდნენ. დიანა უკვე მეორე თვეს მსახურობდა და ეჭვი არავის აუღია მასზედ, რომ იგი გოგო იყო და არა ბიჭი.

დიანა არ იყო გულგრილი გენადისადმი, მოსწონდა მისი გულახდილობა, მამაცობა, გულკეთილობა, სამხედრო საქმის ცოდნა. ბუნება. ცხოველები განსაკუთრებით კი ცხენები ორივეს გატაცება იყო, და ცდილობდა თავისუფალ დროს მასთან ყოფილიყო. გენას უყვარდა დიანა, მეგობრული გულწრფელი სიყვარულით. კვირაში ერთხელ გვარდიელები რაზმის უფროსს აბანოში დაყავდათ. ამ დღეს დიანა ყოველთვის შეუძლოდ ხდებოდა და ან სხვადასხვა მიზეზის გამო არასოდეს არ მიყვებოდა გვარდიელებს აბანოში. შემდგომ იგი ჩუმად ახერხებდა მდინარის პირას ბანაობას. ეს ყველასათვის შეუმჩნეველი რჩებოდა, მაგრამ ერთ დღეს, როდესაც მისი რაზმი დასაბანად აბანოში აპირებდა წასვლას, მან კვლავ ავადმყოფობა მოიმიზეხა, მაგრამ რაზმის მეთაურმა ივან ივანიჩ ბორისოვმა შენიშნა, რომ იგი არ დაუშვებს უსუფთაობას მის რაზმში, რომელიც ინფექციური დაავადების წყაროდ შეიძლება გახდეს და კატეგორიულად მოსთხოვა დიმას, როგორც მას ჯარისკაცები ეძახდნენ, წამოსულიყო რაზმთან ერთად და ტანი დაებანა. - ამჯერად არაფერი გამოგივით, სასწრაფოდ მოემზადეთ და ჩვენთან ერთად წამოდით.

ასეთი მკაცრი მითითების შემდეგ დიანა იძულებული იყო დათანხმებოდა, მაგრამ თან გული ეკუმშებოდა იმის წარმოდგენით, რომ მისი საიდუმლო აშკარა გახდებოდა ყველასათვის და მას სამარცხვინოდ გააძევებდნენ პეტრეს გვარდიიდან. ორიოდ სიტყვა, თუ რას წარმოადგენდა იმ დროინდელი აბანო: - მდინარის პირას იყო გაშენებული ხის მოგრძო ფიცრული, ქვის მოპირკეთებული იატაკით სადაც ერთდროულად შეეძლო ტანი დაეხანა ჰმ-მდე ჯარისკაცს, შიგნით იყო რამდენიმე ათეული დასაწოლი და ტანის დასაზელი, ფიცრისგან გაკეთებული საწოლები, რამდენიმე ბუხარი, სადაც თუჯის ქვაბში დუღდა წყალი, რომელსაც შემით აცხელებდნენ, იქვე იყო დიდი აუზი მინაში ამოთხრილი და აგურით ამოშენებული, სადაც ცივი წყალი მიღებით გადიოდა. თაროებზე ეწყო ათობით ხის ცოცხი. წყალი, როდესაც გაცხელდებოდა, ჯარისკაცები ხის ვედრით იღებდნენ და ტანს იბანდნენ. ამავე დროს წყალს ცეცხლზედ ასხამდნენ სპეციალურად გამოყოფილ ადგილას, თიხის ფირფიტებზე ისე რომ ცეცხლი არ ჩამქრალიყო. ამას მოყვებოდა ორთქლი დიდი რაოდენობით, რაც სითბოსაც აყენებდა და უფრო ადვილი ხდებოდა ტანიდან ჭუჭყის აძრობა ხის ცოცხების საშუალებით, ამის შემდეგ წყალს გადაივლებდნენ და აუზში ხტებოდნენ გასაგრილებლად. ამას ეწოდებოდა ორთქლის რუსული აბანო.

აი, ასეთ აბანოში უნდა ებანავა ჩვენს დიანას ისე, რომ არავის შეეცყო მისი ქალობა. რაც პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო. გვარდიელებს უყვარდათ აბანოში წასვლა, რადგან აქ ისინი შვებას პოულობდნენ, ზოგი ტანს იბანდა, ზოგი კი თავის სარეცხის რეცხვით იყო გართული. დიანამ ველარ აიტანა ამის ყურება და აღმოდებული გარეთ გამოვარდა სასწრაფოდ და სასახლისკენ მოკურცხლა თავის ცხენით.

სასახლეშიც ვერ მოისვენა და მდინარისკენ გააქროლა თავისი ცხენი. იქ ერთ უკაცრიელ ნაპირთან ჩამოქვეითდა, ტანთ გაიხადა და მდინარის გრილ ტალღებში გადაეშვა.

ტანზე მოდებული ალმური ცოტა დაუამდა. იგი უშიშრად მიიწვედა მდინარის შუაგულისაკენ შემდეგ პირალმა დაწვა და დინებას მიენდო. მალე მას ნაპირიდან ძახილის ხმა მოესმა. იგი შეკრთა ხმაში გენადი ამოიწყო. გადმოტრიალდა და ნაპირისკენ აიღო გეზი. აქ კი მართლაც გენადი უცდიდა. საიდან მომავნო, გაიფიქრა დიანამ და თავისი მდგომარეობის უსუსურობა შეიგრძნო.

- რამე ხომ არ შეგემთხვა? ვინმემ ხომ არ განყენინა აბანოში? მითხარი, მე მათ ყველას მოვუვლი.

- არაფერია, მინდოდა მარტო მეზანავა, - მიუგო დიანამ.

- დამიცადე შენთან გაეჩნდები ახლავე, მეც მდინარეში ბანაობა მირჩევნია, ტურტლიან აბანოს.

გენადიმ ტანთ სწრაფად გაიძრო და წყალში გადაეშვა ისე, რომ დიანამ ხმის ამოღებაც ვერ მოასწრო. მან ცხადად შეიგრძნო, რომ ასე დიდხანს გაგრძელება აღარ შეიძლებოდა და ადრე თუ გვიან მისი საიდუმლოება ყველასთვის ნათელი გახდებოდა.

მართალია დიანას ტანსაცმელი ნაპირთან ახლო იყო, მიცურვა იქამდე ისე, რომ გენას არ შეემჩნია შეუძლებელი იყო, მაგრამ მაინც შეეცადა. მან სწრაფად გაცურა ნაპირისაკენ და სანამ გენა რამეს მიხვდებოდა, მან უკვე ნაპირს მიაღწია, სწრაფადვე გამოვიდა და თავის ტანსაცმლისკენ მოჰკურცხლა სველ ტანზე სწრაფად გადაიცვა.

- წყლიდან რა სწრაფად გამოხვედი- უთხრა გენამ.

- ხო ცოტა შემაცივა, მიუგო დაბნეულმა დიანამ.

გენადი დიანასთან ახლოს ჩამოჯდა და მდინარეში რალაცას მიაშტერდა, შემდეგ დიანას მიუგო.

- მე ყველაფერს ვხვდები ძვირფასო, შენ ბიჭი არა ხარ, შენ გოგო ხარ, ეს მე უკვე დიდიხანია ვიცი, მაგრამ არ გეუბნებოდი.

-ეგ როგორ? შეკრთა დიანა, ნუთუ მართლა ხვდებოდი ყველაფერს.

- კი ყველაფერს ვხვდებოდი, მაგრამ შესაფერ დროს ვუც-

დიდი, რომ შენთვის მეთქვა და ეს დრო დადგა. დიანა მე შენ ძალიან მიყვარხარ და უშენოდ სიცოცხლე არ შემიძლია.

- ჩემი აქ გაჩერება შეუძლებელია, აქ ქალი ვერ გაჩერდება.

- გეთანხმები, — მიუგო გენამ, რას აპირებ?

- უნდა დავტოვო სამხედრო სამსახური.

- მეც შენთან ერთად წამოვალ დიანა, ჩემი და შენი გზა დღეიდან განუყრელია.

მათ გადანყვიტეს მეორე დღესვე შესდგომოდნენ მგზავრობისთვის სამზადისს, მაგრამ სასახლეში მომხდარმა მოვლენებმა შეცვალა მათი გეგმები: 1697 წელს მოსკოვიდან საზღვარგარეთ გაემგზავრა დიდი ელჩობა, რომელსაც ევროპაში მოკავშირეები უნდა მოენახა თურქეთის წინააღმდეგ ბრძოლისათვის; ელჩობასთან ერთად საზღვარგარეთ გაემგზავრა პეტრეც, რომელმაც თავის თავს პრეობრაჟენსკის ურიადნიკი პეტრე მიხაილოვი უწოდა. გამგზავრების წინ იგი თავის გვარდიელებს შეხვდა, სემიონოვსკის და პრეობრაჟენსკის გვარდიელები ჩამწკრივდნენ მის წინ და პეტრემ მგზნებარედ წარმოსთქვა: - მე უნდა გავეცნო ევროპის ქვეყნების ცხოვრებას, შევისწავლო გემთმშენებლობის ხელოვნება და საარტილერიო საქმე. შემდგომ ჩვენ აქ დიდი საქმეები გველის, უნდა შევექმნათ ძლიერი ფლოტი და ვიბრძოლოთ ბალტიის ზღვის სანაპიროებისათვის, ამისათვის მოგვიწევს შვეციასთან ომი, სადაც გადამწყვეტი სიტყვა სწორედ თქვენ გეკუთვნით. შემდეგ მან ჩამოუარა გვარდიელებს და დიანასთან შეჩერდა, დიანას დააკვირდა, თითქოს რაღაც გაახსენდა.

- ერთი ნაბიჯი წინ - მიუგო.

დიანამ სწრაფად გადაადგა ნაბიჯი და წარმოთქვა.

- რიგითი დიმა სლობოდიდან გისმენთ.

- საიდან გაქვთ თქვენ ეს ნივთი.

დიანა დაიბნა, პეტრე მიუთითებდა მის მკერდზე დაკიდებულ ვერცხლის ღვთისმშობლის გამოსახულებაზე, რომელიც მისმა დედინაცვალმა მისცა მას გარდაცვალების წინ.

შეატყო რა პეტრემ დაბნეულობა, უბრძანა, რომ იგი მასთან სასახლეში გამოცხადებულყო.

დიანას გაცემას საზღვარი არ ჰქონდა. მასთან გენა მივიდა.

- ნეტავი რას ჩაგაცივდა, რად უნდა შენი მედალიონი?

- არ ვიცი, მიუგო დიანამ.

- ვისია?

- ჩემმა დედინაცვალმა სიკვდილის წინ გადმომცა — ეს შენი ნამდვილი დედის ნაქონი ნივთიაო და შენ გეკუთვნისო.

გენამ დიანა სასახლეში მიაცილა და ანუგეშა, ნუ გეშინია ყოველივე მოგვარდება, პეტრეს ყველაფერი აუხსენი და ის გაიგებს.

დიანამ სასახლეში შიშით შეაბიჯა, მას ლაქია დახვდა და დიანა პეტრესკენ გააცილა. გზად დიანა გაკვირვებული უყურებდა გასაოცარ სურათებს, დიდებულად მოწყობილ ოთახებს და ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს მას ეს ყოველივე ენახა. მისთვის ყოველივე ეს სასიხარულოც იყო და მოსაწყენიც.

წინ დიდი კარები გაიღო. დიდ დარბაზში პეტრე დიდ სავარძელში იჯდა და რაღაცას კითხულობდა. დიანა უხმოდ მიუახლოვდა და მის წინ აიტუზა. როგორც იქნა პეტრემ დაამთავრა კითხვა და დიანას მიუგო.

- მოიხსენი ყელსაბამი.

დიანამ უხმოდ მოიხსნა მისთვის ძვირფასი ნივთი და პეტრეს გაუწოდა. მან გამოართვა და დიდხანს ატრიალა ხელში, შემდეგ თითქოს რაღაც გაახსენდაო, თავისთვის ჩაილაპარაკა: ღვთისმშობლის გამოსახულება ქართული წარწერით, ძალზედ მეცნობა. საიდან გაქვთ ეს თქვენ?

- მე ობოლი ვარ ხელმწიფე, ერთმა კეთილმა ქალმა მიპოვა ხევში მკვდარ დედასთან ერთად, რომელიც ყაჩაღებს საშინლად უწამებიათ და მოუკლავთ, ყელზედ ეგ ღვთისმშობლის გამოსახულებით ვერცხლის ამულეტი მკიდებია. სახლში წამიყვანა და მიშვილა გაჭირვებაში გამზარდა და დედობა გამინია, მისი გარდაცვალების შემდეგ კი გადავწყვიტე თქვენს სამსახურში ვყოფილიყავი.

- სამწუხარო ამბავი მითხარი, თქვა პეტრემ და კვლავ ვერცხლის ჩამოსაკიდი ღვთისმშობლის გამოსახულებას აკვირდებოდა. თითქმის თქვენი ტოლი ვიქნებოდი, როდესაც ერთი ქართველი თავადის ქალი გავიცანი, მას დარეჯანი ერქვა, იგი ძალზედ მიყვარდა, მარგამ ჩვენი გზები გაიყარა დიდი ხნის წინათ, მას შემდეგ მის შესახებ არაფერი მსმენია. მახსოვს ესეთი ნივთი მასაც ეკიდა მკერდზე. მაგრამ თქვენ მისი შვილი რომ იყოთ გამორიცხულია, თუმცა ყველაფერია მოსალოდნელი. ნუთუ დარეჯანს ასეთი სავალალო ბედი ეწია? ყაჩაღები, საზიზღარი ყაჩაღები, ყველგან დაძრწიან. ვერა და ვერ მოვსპე ეს ურჯულოები. ნუთუ დარეჯანი მათი მსხვერპლი აღმოჩნდა და შენ კი მისი შვილი? შენ სტყუი, ეშმაკის შვილო, შესძახა განრისხებულმა პეტრემ.

- არა ბატონო არ ვტყუი სრულ ჭეშმარიტებას მოგახსენებთ, - მიუგო დიანამ.

- მოიცა მე ყველაფერს გავარკვევ, და ნახავ რა მოგელის ტყუილისათვის.

პეტრემ ხელქვეითს დაუძახა და უბრძანა, რომ მისთვის მოენახათ გიორგი — ქართველი თავადიშვილი. მას მოახსენეს, რომ იგი დრაგუნთა პოლკს გაყვა სანვრთნელ ვარჯიშებზე.

- მომინახეთ და აქ მომგვარეთ, დღესვე, ბრძანა პეტრემ. ეს ვაჟბატონი კი საჯინბოში გყავდეთ თვალი არ მოაცილოთ, თორემ ტყავს გაგაძრობთ. შეტრიალდა და დარბაზიდან გავიდა. დიანა კი, საჯინბოში წაიყვანეს და იქვე ცხენით დაამწყვდიეს.

დიანა თავის ფიქრებთან მარტო დარჩა. მას ვერაფერი გაეგო, რა შუაში იყო პეტრე ან დედამის რა საერთო ჰქონდა მასთან? საიდან იყო დედამისი წარმოშობით? ან რა უნდა ეთქვა გიორგი ბატონიშვილს, რომელიც ქართველი იყო. იქნებ დიანაც ქართველია? მისი დედა დარეჯანია, იქნებ ისიც ქართველი იყო? ყოველივე ეს აზრები აზნებდა და გზაკვალს უბნევდნენ დიანას.

იმ საღამოს დიანა არავის შეუწუხებია, მხოლოდ ვახშამი

შემოუტანეს და კვლავ მარტო დატოვეს თავის ფიქრებთან. დიანამ ღამე თეთრად გაატარა, ეტყობა გიორგი ბატონიშვილის მოყვანა იმ დღეს ვერ მოახერხეს. გათენდა. დიანას საუზმე აახლეს, არ გავიდა ნახევარი საათი და იგი კვლავ პეტრესთან გამოიძახეს, ამჟამად სხვა ოთახში შეიყვანეს და დალოდება უბრძანეს.

ამ დროს პეტრეს კაბინეტში აღელვებული გიორგი ბატონიშვილი შევიდა, პეტრემ არ აცალა მისალმება და მიაძახა.

- გახსოვს თავადის ასული დარეჯანი, ერთ დროს თქვენ მე რომ გამაცანით?

- მას რა დამავინწყებს ბატონო.

- მაშ ისიც უნდა გახსოვდეს, რომ მე თქვენ გთხოვეთ ყურადღება მიგექციათ მისთვის და ყოველივე ჩემთვის მოგეხსენებიათ.

- მე ესეც ვიქცეოდი ხელმწიფევ, თქვენთვის არაფერი დამიმალავს.

მას შემდეგ დიდი ხანი გავიდა, მაგრამ მახსოვს, რომ იგი თავის მოახლესა და ერთ მის ნათესავ ოფიცერთან ერთად ამ თხუთმეტიოდე წლის წინ სამშობლოში გაემგზავრა. მაგრამ გზად ყაჩაღები დაესხნენ და იგი დაიღუპა, ამის შესახებ მე თქვენ გაცნობეთ, ჩვენ მაშინ, მახსოვს სხვისი ხელით ფულადი დახმარებაც სამგზავროდ მივეცით.

- ეგ ყოველივე მეც ვიცი, მაგრამ მაინტერესებს რა მოხდა იქ. დაწვრილებით, ვინ იყვნენ ის ყაჩაღები და რატომ აღმოჩნდა იქ პატარა ბავშვი დარეჯანის ღვთისმშობლის მედალიონით? ის ყმანვილი ამჟამად ჩემს გვარდიაში მსახურობს და გუშინ სრულიად შემთხვევით მის მკერდზე აღნიშნული ნივთი შევნიშნე და დავკითხე კიდეც, რის შედეგად ირკვევა, რომ იგი დარეჯანის შვილია, რომელიც სხვა მშობლებმა გაზარდეს. თუ ეს ასეა, ვისგან შეიძლება რომ ეს ყმანვილი შესძენოდა დარეჯანს?

პეტრე გიორგის ჩააბტერდა. გიორგიმ თვალი თვალში გაუყარა და წყნარად მიუგო.

- ვისგან და თქვენგან. ჩვენთვის ყოველივე ცნობილია, თქვენ იცხოვრეთ დარეჯანთან და შემდეგ მიატოვეთ. მან ეს ძალიან განიცადა. თავის მოკვლაც კი ჰქონდა გადამწყვეტილი, მაგრამ გადაიფიქრა და თავის სამშობლოში გადამწყვეტი ნასვლა, მაგრამ არ დასცალდა, თქვენი შეხვედრის შემდეგ რვა თვეზე მეტი იყო გასული. ისე რომ ადვილი შესაძლებელია ბავშვი თქვენი იყოს, რადგან დარეჯანი ის ქალი არ გახლდათ, რომ საქმე თქვენს შემდეგ სხვა მამაკაცთან დაეჭირა.

- რას ამბობ რას გიორგი? დაფიქრდით, წამოიყვირა პეტრემ, ის ყმანვილი ჩემი შვილია? და იმ ოთახს გახედა, სადაც დიანა იყო.

ოთახი ისე იყო მოწყობილი სარკეებით, რომ იქ მყოფი ვერ ხედავდა გარედან მაცქერალს, პეტრე და გიორგი კედელთან ახლოს მივიდნენ და დიანას დააკვირდნენ.

- როგორი შავგვრემანია ხელმწიფეო. სულ თქვენ გგავთ.

- გაჩუმდი ეს შეუძლებელია.

- არაფერია შეუძლებელი.

- იგი ყმანვილისათვის მეტად ნაზი მეჩვენება, მიმართა პეტრემ გიორგის. შეიძლება გოგონაც იყოს.

- თქვენს გვარდიაში უკვე იყო ქალების შემოღწევის ცდა, რომლებიც ბიჭის ტანსაცმელს იცვავდნენ ხოლმე. მგონი აქაც ამ შემთხვევასთან გვაქვს საქმე. მას ალბათ ძალიან უნდოდა ჩვენს გვარდიაში მსახური და ბიჭად მოგვევლინა.

- მამ მომილოცავს ქალიშვილი.

- აბა ერთი უთხარი მოახლე ქალებს ჩემს აბანოში შეიყვანონ და თუ მართლა გოგონაა, ქალის ტანსაცმელში აქ მომგვარონ.

გიორგი გავიდა, სათანადო განკარგულება გასცა და დაბრუნდა. დიანა ორმა მოახლე ქალმა სადღაც გაიყვანეს.

- რას აპირებ პეტრე ბატონო?

- არაფერს თავის სამშობლოში გავამგზავრებ, სათანადო მზითვებსაც გავატან.

- მას იქ არ მიიღებენ.

- სათანადო წერილს გავატან ქართლის მეფე ერეკლე პირველთან, რომელიც დედაჩემის გადმოცემით, მამაჩემია, რომ გაუფრთხილდეს მის შვილიშვილს.

- თქვენ ხუმრობთ, ხელმწიფევ, - მიუგო გიორგიმ.

- ისეთ ხუმრობას რა ვუთხარი, რომ შიგ მართალიც არ ერიოს, თქვა პეტრემ.

დიანა კი მოახლე ქალებმა, პეტრეს სამეფო აბანოში ჩაიყვანეს. დიანა გაკვირვებული დარჩა, როდესაც დიდებულად მოწყობილ აბანოს მოკრა თვალი. დიანა ყოველივეს მიხვდა, რომ მის საიდუმლოს ფარდა აეხადა. ქალებმა დიანა აბანოში შეიყვნეს და მას დაჟინებით მოსთხოვეს ბანაობა მათი თანდასწრებით და დახმარებით, რათა შემდგომ ხელმწიფესთან ახალი ტანსაცმლით გამოცხადებულიყო. ეს მათი თქმით ჰიგიენის მიზნით ტარდებოდა. დიანამ არ დააყოვნა ტანთ გაიხადა და აუზში თავით გადაეშვა. გაოცება აღმოხდათ ქალებს პირიდან, როდესაც დიანას საოცრად ლამაზ ქალურ ტანს მოკრეს თვალი. დიანამ კარგა ხანს იცურავა, შემდეგ ამოვიდა. მას ტანის დაბანვაში ქალები ეხმარებოდნენ, რომელებიც გაოცებას ვერ მალავდნენ. ასეთი გარდაქმნის გამო, დიანას მშვენიერი, იმ დროინდელი მოდის ქალური ტანსაცმელი შემოუტანეს, ჩააცვეს, თმები დავარცხნეს და მათ სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა, როდესაც მათ თვალწინ ვიღაც არა გახუნებულ ფორმაში მყოფი გვარდიელი, არამედ მშვენიერი შავთმიანი, ცისფერთვალეა, ლამაზი, მდიდრულ კაბაში ჩაცმული ახალგაზრდა ქალი ეშმაკურად იცქირებოდა და იცინოდა. ასეთი ფორმით იგი წარსდგა პეტრესა და თავადიშვილ გიორგის წინაშე. მათ თვალწინ ნამდვილი თავადის ასული დარეჯანი იდგა. ამაყი, ლამაზი, წარმტაცი თვალწარბით, ქართული იერით, მოხდენილი ტან-ფეხით. პეტრე და გიორგი გაოცებული შეჰყურებდნენ დიანას თავის მღელვარებას ვერ მალავდნენ, თითქოს ცხონებული გაცოცხლებულიყოს და მათ წინაშე

წარმდგარიყოს. ყველას იქ მყოფთ ენა ჩაუვარდათ, მხოლოდ დიანა იცინოდა ეშმაკურად და ლამაზ კაბას ექეთ იქით აფრიალებდა.

- რა გქვია შენ? - მიმართა პეტრემ დიანას აღელვებულმა.

- მე დიანა მქვია, მე თქვენს გვარდიაში ძალიან მინდოდა სამსახური და ამიტომაც გადავიცვი ჯარისკაცის ტანსაცმელი. გთხოვთ მაპატიოთ ეს საქციელი.

- თქვენი გვარის წარმომადგენლებისთვის უცხო არასოდეს ყოფილა სამხედრო სამსახური და ბუნებრივია თქვენი საქციელი, თქვენს ძარღვებში ქართველი მეომარი ხალხის სისხლი სჩქებს, ჩვენ ვიცნობდით დედათქვენს. იგი მამაცი, ლამაზი ქალბატონი იყო. იგი პატრიოტი იყო თავისი ხალხისა და ქვეყნისა, მაგრამ არ დასცალდა სამშობლოში წასვლა. ეს თქვენ უნდა გააკეთოთ. თქვენ ჩემს სამსახურში კვლავ დარჩებით, ოღონდ ჯარისკაცად კი არა, არამედ რუსეთის ელჩად საქართველოში. მე თქვენ წერილს გაგატანთ, ქართლის მეფე ერეკლე პირველთან. მე ძალიან მნიშვნელოვნად მიმაჩნია საქართველოსთან ურთიერთობა ურჯულოთა წინააღმდეგ საბრძოლველად, მე მიყვარს საქართველო ისე, როგორც მიყვარდა დედაშენი. ჩემს ძარღვებშიც ჩქებს ბაგრატიონთა სისხლი. იგი ამ სიტყვებით დიანას გადაეხვია, დალოცა და გიორგის უბრძანა, მოემზადებინა ყველაფერი დიანას გასამგზავრებლად.

- ხელმწიფე, გთხოვთ, ჩემთან ერთად გენაც გამოუშვათ, ისიც ჩემსავით თქვენთან მსახურობს.

- თანახმა ვარ, მაგრამ შენთან ერთად გიორგიც წამოვა. აქ მომიცადეთ. იგი კარიდან გავიდა და მალე რაღაც ნივთით უკან დაბრუნდა.

- ეს შენ სახსოვრად უნდა გაჩუქო, ეს ნივთი თეიმურაზ მეფეს ჩამოუტანია საქართველოდან და თავისი შვილისთვის ერეკლესთვის გადაუცია, რომელმაც იგი შემდგომ დედაჩემს დაუტოვა.

მან ხელში რაღაც ოთხკუთხა ნივთი აათამაშა. დიანა

ყურადღებით დააკვირდა ნივთს, იგი პატარ-პატარა ოთხ-კუთხეებისგან შედგებოდა, რომლებიც ხელით გადატრიალების დროს მოძრაობაში მოდიოდნენ და მათზე რალაც გამოსახულებები ისახებოდა. ნივთი სხვადასხვა ძვირფასი ოთხკუთხა ქვებისაგან შედგებოდა, რომელზედაც ქართული ძველი ასოები და რალაც ფიგურები ეხატა.

- ამის მნიშვნელობა არავინ იცის, აღნიშნა პეტრემ, მაგრამ ნივთი ძვირფასია, რადგან იგი ძვირფასი ქვებისგან შედგება ძველებურია და იბერთა მეფეთა საგანძურს ეკუთვნის. მე მას შენ გჩუქნი დიანა. იგი შენ ბედნიერებას მოგიტანს იცოდე, შენ იბერ მეფეთა მემკვიდრე ხარ, იგი შენ გეკუთვნის.

ამ სიტყვების შემდეგ, მან დიანა გადაკოცნა და ყურში ჩასჩურჩულა.

- მშვიდობით შვილო.

და დარბაზიდან გავიდა.

რამდენიმე დღეში რვაკაციანი მგზავრთა ჯგუფი კავკასიისკენ მიმავალ გზას დაადგა. სექტემბერი იდგა გრილი ნიაფი უკვე მოქროდა ჩრდილოეთიდან. დიანა, გიორგი და გენა ეტლში ისხდნენ. სურსათი და იარაღი საკმაოდ მიჰქონდათ, ხუთი მცველი ცხენებზე ამხედრებულ ეტლს მიაცილებდნენ. დიანა ბედნიერი იყო, რადგან მისთვის ბევრი რამ გასაგები გახდა, კერძოდ ის, რომ იგი ქართველი თავადის ასული დარეჯანის შვილი იყო, რომელიც გვარად ბაგრატიონების შთამომავალი იყო, მაგრამ მამის ვინაობა მისთვის გაურკვეველი იყო, თუმცა პეტრეს კი წამოსცდა. გიორგიმ აუხსნა მას, რომ ეს პეტრემ მოფერებით უთხრა და რომ ის, ყველას მოფერებით შვილს ეძახის. პეტრემ და გიორგიმ ეს საიდუმლო არ გაუმხილეს დიანას, სახელმწიფო ინტერესებიდან გამომდინარე.

მოსკოვს გასცდნენ და რიაზანის გზას დაადგნენ. გზად გიორგი და გენადი, დიანას სხვადასხვა საინტერესო ამბებს უყვებოდნენ, თან კი იმ სათამაშო ნივთს ამოცნობას ცდილობდნენ, რომელიც პეტრემ აჩუქა. დიანას ყოველი გადა-

ტრიალების დროს მის ლამაზ ქვებზე, ყოველთვის სხვადასხვა ასოები და ციფრები ამოდიოდა ისე, რომ ყოვლად გაუგებარი იყო რაიმეს გარკვევა. დიანა მღელვარებამ მოიცვა, მიუხედავად იმისა, რომ ყველაფერი მისთვის კეთილად ვითარდებოდა, რალაცისადმი მღელვარების და შიშის გრძნობა არ სცილდებოდა, რაც უფრო უახლოვდებოდნენ ველურ სტეპებს, მისი მღელვარება მატულობდა. მას რალაცის ცუდი წინათგრძნობა ჰქონდა. ქალაქებში და სოფლებში რომ შედიოდნენ იქ მათ კარგად ხვდებოდნენ და მასაც გული უნათდებოდა, მაგრამ როგორც კი გაცდებოდნენ დასახლებულ ადგილებს რალაც უსიამოვნო გრძნობა იპყრობდა მას, იგი ბუნებით მშობარა არ იყო, მაგრამ ამ შემთხვევაში მას შიშის გრძნობა არ ტოვებდა.

ულრან ტყეს უახლოვდებოდნენ, მას რომელიღაც მდინარე მოყვებოდა და ტყესა და მთებს შორის იკარგებოდა. მოსალამოვდა კიდეც და საჭირო იყო თავშესაფარი ეძებნათ სადმე. გზის მეგზურად ერთი გლეხი ჰყავდათ, რომელიც ერთ-ერთ სასტუმროში გაიცნეს, ის მათ დაპირდა, რომ გზის მეკვლედ იქნებოდა, ძნელად გასასვლელ ადგილებში, რა თქმა უნდა გარკვეული ანაზღაურების ფასად. დიანას ეს კაცი თავიდანვე არ მოეწონა და ამის შესახებ უთხრა კიდეც გიორგის, მაგრამ მან არავითარი ყურადღება არ მიაქცია და მერე მწარედაც ინანა.

ტყეში შეუხვიეს თუ არა, მეგზური სადღაც გაქრა, ტყეში კი თანდათან ბნელდებოდა.

- უნდა შევისვენოთ, აღნიშნა გიორგიმ.

- ჩვენი მეგზურიც სადღაც გაქრა, შესაძლებელია წინ წავიდა გზის გასაკვალად, — აღნიშნა გენამ.

ჩვენ ალბათ ღამის გათევაც მოგვიწევს აქ, — თქვა დიანამ.

- ურიგო არ იქნება დაემონმა გიორგი, მაგრამ საამისოდ საგანგებო ადგილი უნდა შევარჩიოთ.

სუყველა ცხენებიდან ჩამოქვეითდა და შესაფერისი ადგილის ძებნა დაიწყო. ტყეს ერთ მხარეს სალი კლდე ერტყმო-

და, ჩვენი მგზავრები დაბლა მოკალათდნენ, კოცონი გააჩალეს და გემრიელი ვახშმის მზადება დაიწყეს, ვახშმად კი სანოვაგე საკმაოდ ჰქონდათ. ყველანი კოცონს შემოუსხდნენ მცველები კარგი მხიარული ადამიანები გამოდგნენ. მათ კავკასიამდე უნდა მიეცილებინათ ჩვენი მგზავრები, საიდანაც ისინი დამოუკიდებლად გააგრძელებდნენ გზას, თან მეფე ერეკლეს შეატყობინებდნენ მათ ჩამოსვლას. ხუთი მცველი 18-19 წლისანი თუ იქნებოდნენ, ისინი პეტრეს ერთგულნი იყვნენ და მათი ნდობა შეიძლებოდა. კოცონმა მგზავრებს თავისებური სიხალისე შემატა. ყველა გემრიელ ვახშამს მიირთმევდა, რომელიც გიორგის მიერ მოკლული ირმის შემწვარი ხორცისაგან შედგებოდა თან არაყს აყოლებდნენ და საინტერესო ამბებს ყვებოდნენ. მხოლოდ დიანა იყო რალაც მოწყენილი და ვახშამს უხალისოდ მიირთმევდა.

ტყეში სტვენა გაისმა, მას მეორე მოყვა. გენა და გიორგი წამოცვივდნენ. - რალაც არ მომწონს ეს სტვენა, ყაჩაღთა ნიშანს მაგონებს, -თქვა გიორგიმ და თოფს სტაცა ხელი და ხმამაღლა ბრძანება გასცა, ყველამ იარაღი აისხით, კოცონი ჩააქრეთ და ხეებს ამოეფარეთ, მაგრამ გვიანი იყო. თოფის ხმა გაისმა, ერთ ერთი მცველი მოცელილივით დაეცა ხეებს ამოფარებული, ვილაცის ლანდებიც გამოჩნდნენ თავდამცველებმა საპასუხო სროლით უპასუხეს. გაისმა დაჭრილთა ყვირილი, მერე ყოველივე აირია. ყაჩაღთა ბრბო, შეტევაზე გადმოვიდა, მაგრამ საპასუხო ცეცხლი მათ აკავებდა. დიანამ მოახერხა და კვლავ ბიჭის ტანსაცმელი გადაიცვა, თოფი მოიმარჯვა და რამდენჯერმე სიბნელეში მოძრავ ყაჩაღებს ესროლა. გიორგიმ მიირბინა მათთან და უბრძანა, რომ ის და გენა გასცლოდნენ აქაურობას და მცველი ჯარისკაცები კი ყაჩაღებს შეაკავებდნენ.

გენამ დიანას ხელი წაავლო და ტყისკენ გააქანა. დიანამ მოასწრო პეტრეს მიერ ნაჩუქარი სათამაშოს აღება და ისინი ტყეს შეეფარნენ. მაგრამ ყაჩაღები ბევრი იყვნენ და მათ შენიშნეს ბანაკიდან ორი ადამიანის გაპარვა და დაედევნენ.

დიანამ ხეებს შორის ნაცნობ მეგზურს მოკრა თვალი, რომელსაც ყაჩაღვით ჩაეცვა. სწორედ მან იცნო დიანა და რამდენიმე ყაჩაღთან ერთად მათ გამოუდგა. გენა და დიანა ხეს მოეფარნენ, მიზანში ამოიღეს და ესროლეს ორი ყაჩაღი უსულოდ დაეცა. ისინი მდინარისკენ მირბოდნენ, მაგრამ ყაჩაღები ეწეოდნენ, ეტყობა ცოცხლად ჩაგდება უნდოდათ მათი. გენა უკან ჩამორჩა და რამდენიმე ყაჩაღს ხმლით შეება ამ დროს დიანამ მდინარის ნაპირისკენ გაქანდა. იმ ადგილას მდინარე დაგუბებული იყო და მდორედ მიედინებოდა. მან პეტრეს ნაჩუქარი სუვენირი დაგუბებულ მდინარეში მოისროლა. თვითონ კი გზა განაგრძო, მაგრამ დიდხანს არ მოუწია სირბილი, რადგან ყაჩაღებმა მას ალყა შემოარტყეს და იგი იძულებული იყო დანებებოდა. დიანას ხელ-ფეხი შეუკრეს და ტყვედ აიყვანეს. მას თვალები შეუკრეს და ასეთ მდგომარეობაში დიდხანს ატარეს. თვალები როცა აუხილეს იგი გამოქვაბულში იწვა მის ახლოს არავინ იმყოფებოდა. გამოქვაბულში ბნელოდა, მაგრამ მაინც გაარჩია რამდენიმე მცველი, რომელიც გამოქვაბულის გასასვლელს დარაჯობდნენ. მის გვერდით არ იყვნენ მისი მეგობრები. სად იყვნენ ისინი? ან რა დაემართათ? მათ შესახებ დიანამ არაფერი არ იცოდა. ცხადი იყო ერთი რამ, დიანა იმყოფებოდა ტყვედ ყაჩაღებთან და მისი მომავალი ბუნდოვანი იყო.

გამოქვაბულის შემოსასვლელში ვიღაც მაღალი კაცი გამოჩნდა მცველებთან ერთად. იგი დიანასკენ წამოვიდა ხელში ანთებული ჩირაღდანი ეჭირა. მიუახლოვდა დიანას დახედა და ხმამაღლა უხეშად მიმართა.

-ვინა ხარ? და რა მისია გაკისრია. აი ის კითხვა. რომელ-ზეც შენ პასუხის გაცემა მოგიწევს, სულ მალე. მოემზადე და მოიფიქრე, თორემ სიკვდილი არ აგცდება.

მან მძლავრი ხელით დიანა წამოაყენა, შემდეგ ერთი ხელი დიანას მკლავზე ძლიერ მოუჭირა ისე, რომ მას სისხლი შეუჩერდა, მეორე ხელით დიანას ერთი ხელის დაქნევით პერანგი შემოახია და სიცილით მიუგო მცველებს.

- გოგო ყოფილა.

- ეს ჩვენთვის უკვე ცნობილი იყო, მიუგეს მცველებმა.

დიანას მკერდი მოშიშვლებული ჰქონდა. სამივე მუტრუკი კი პირდაღებული მისჩერებოდნენ მის მკერდს. პირველი მაღალი ახმახი გამოერკვა და დანარჩენებს მიმართა. ხელფეხი აუხსენით და ერთი ფეხით ჯაჭვით კლდეზე მიაბით. საჭმელი არ მოეკლოთ და არავინ მიუშვათ მასთან, თორემ თავით აგებთ პასუხს. იგი მძიმე ნაბიჯით გავიდა.

- ვინა ხართ და რა გინდათ ჩემგან ან ჩემი მეგობრები სად არიან? - დაუყვირა დიანამ ყაჩაღებს.

- ნუ ყვირი, შენი ყვირილის არავის ეშინია. ჩვენ შენით დიდ გამოსასყიდს ავიღებთ, ხოლო რაც შეეხება შენს მეგობრებს ისინი თავის სიცოცხლეს მალე გამოეთხოვებიან.

დიანა სასონარკვეთილებაში ჩავარდა, ბედმა მას მწარედ დასცინა, მასაც ისეთივე საშინელი სიკვდილი ელოდა, როგორც დედამის, მისი მეგობრებიც განსაცდელში იყვნენ, მოღალატე გამცილებელმა გასცა ისინი, ის ალბათ რაღაც ეჭვით, მიხვდა, რომ დიანაზე შეიძლებოდა ხელის მოთბობა და ფულის შოვნა და ამიტომაც გაყიდა ისინი და ყაჩაღებს ჩაუგდო ხელში, ამ ფიქრებში იყო დიანა, როდესაც მცველი შემოვიდა და საჭმელი მიუტანა.

- დიანას ვახშამი შედგებოდა ღორის შემწვარი ხორცისა, ჰურისა და ერთი ტოლჩა ლუდისაგან. მან ვახშამი მაგიდაზე დადო და გასვლას აპირებდა, როდესაც დიანამ მას ჰკითხა.

- რა მოვლით ჩემს მეგობრებს?

- მე უკვე გიპასუხე, რომ მათ ხვალ სიკვდილით დასჯიან.

- კი მაგრამ რატომ? რისთვის? მათ რა დააშავეს ისეთი, რომ სიკვდილი დაიმსახურეს.

- არაფერი, - მიუგო მცველმა მათ არაფერი დაუშავებიათ, უბრალოდ ხვალ შეჯიბრი გვაქვს ისრით სროლაში და ცოცხალი სამიზნე გვჭირდება, ისინი კი მშვენიერ სამიზნეს წარმოადგენენ.

დიანა მიხვდა, რომ რაღაც ეშმაკობა უნდა ეხმარა, რომ

დრო მოეგო და როგორმე მეგობრები სიკვდილს გადაერჩინა. მცველს ნაძალადევად გაუცინა და ეშმაკურად შეაპარა.

- მე თქვენ მათ გამოსასყიდს მოგცემთ, მათი სიკვდილით დასჯით კი ვერაფერს მიიღებთ.

- ეს ჩვენს მეთაურთან გაარკვიე, ის შენთან მალე სტუმრობას აპირებს, მან ეშმაკურად გაიციინა და საკანიდან გავიდა.

დიანას რალაც იმედი გაუჩნდა, რომ მეგობრების სიცოცხლეს როგორმე გადაარჩინდა. ამ იმედით მან საუბრე გემრიელად მიირთვა და ზედ ლუდიც დააყოლა. ლუდმა დიანა გააბრუა.

ამ დროს გამოქვაბულის კარი გაიღო და შიგ ყაჩაღთა ცალთვალა ატამანი შემოვიდა. იგი ორმოც წელს მიტანებული ადამიანი იქნებოდა შავი წვერ-ულვაში ჰქონდა. მოქნილ ტანს კაზაკის ტანსაცმელი უფარავდა, ხოლო თავზე ქრელი ნაჭერი ნაეკრა, რომელიც ხშირ შავ თმებს უმაგრებდა.

- მე, პაპა გრიგოლს მეძახიან. ჩვენთვის ცნობილია, რომ შენ მდიდარი პატრონი გყავს, წერილი უნდა მისწერო შენ მამიკოს, რომ ოქრო არ დაიშუროს შენთვის თუ უნდა, რომ მას შენი თავი საჩუქრად არ გაუგზავნოთ.

- იცოდე მოტყუება არ გაბედოთ, ჩემი მეგობრებიც გაანთავისუფლეთ ისინი უდანაშაულოები არიან, უპასუხა დიანამ.

- ეგ შეუძლებელია. მე ჩემს მებრძოლებს შევპირდი, რომ მათ ხვალვე ზეიმზე სამიზნედ გამოვიყენებთ და მათ სიკვდილი არ ასცდებათ.

- მაშინ, მიუგო დიანამ, — მე არავითარ წერილს არ დავწერ და თქვენ ოქროს ვერ მიიღებთ, როგორც ვერ ნახავ საკუთარ ყურებს.

- შენ დაესწრები მათ ნამებას, ხოლო შემდეგ მე და შენ ერთად გავერთობით სიყვარულით, ხოლო შემდეგ შენ მამიკოს მისწერ წერილს, სადაც ორი ათას ოქროს მოსთხოვ, წინააღმდეგ შემთხვევაში შენ ჯერ მართლა გაჩვენებთ შენს ყურებს მოჭრილს, ხოლო შემდეგ შენ ჩემი ბიჭების ხარჭა გახდები და სანამ ფულს არ მივიღებთ აქედან ვერ გახვალ, აქედან ჯერ არავინ გაქცეულა.

- მაგრამ მე გავიქცევი და შენც სამაგიეროს გადაგიხდი.

ყაჩაღი დიანასთან ახლოს მივიდა თვალებში ჩააშტერდა თითქოს რალაც გაახსენდაო და დინჯად თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა.

- შენ, მე ერთ კავკასიელ ქალს მაგონებ, რომელიც მე დიდი ხნის წინ, ერთი დიდებული ქალის ბრძანებით ჩავიგდე ხელში. მისი მოკვლისთვის მაშინ დიდი გასამრჯელო ავიღე. მახსოვს ხვენწა-მუდარის შემდეგ მან იგივე სიტყვები მითხრა, შემდეგ მკითხავმაც რამდენჯერმე მიწინასწარმეტყველა ქალბიჭას ხელით სიკვდილი. შენ მაგ ქალის თვალები გაქვს, ასე მგონია ის შემომცქერის შენი თვალებით, შურისძიებას ითხოვს. ის ჩვენ ვანამეთ და ხევში გადავაგდეთ, შემდეგ მითხრეს, რომ იგი ორსულად იყო და შვილიც გაუჩენია. მკითხავი მისი ხელით მიწინასწარმეტყველებს სიკვდილს, მაგრამ მე არ მნამს ასეთი სისულელეების.

იგი თითქოს გონს მოვიდა და გამოერკვაო, დიანას შეხედა, შემდეგ ნაჭამ საჭმელს, გაიცინა და დაამატა.

- ეგ კარგია მადა რომ გაქვს, შენ ხვალ დიდი ენერგია გჭირდება, ჩვენ ერთად მთელი ღამე გველის.

დიანა გააოგნა მისმა სიტყვებმა. ყაჩაღის ნაამბობი ძალზედ გავდა მის ისტორიას. დიანა რალაც გამოუცნობი გუმანით გრძნობდა, რომ ეს კაცი დედამისის მკვლელი იყო, რომ სწორედ მისი ნებით იქნა სასიკვდილოდ განწირული დედამისი. მან შური უნდა იძიოს აუცილებლად, მაგრამ როგორ? რანაირად მოახერხებს ამას? დიანას მთელი ღამე თვალი არ მოუხუჭავს, ათასჯერ აწონ-დანონა თავისი მდგომარეობა, მაგრამ გამოსავალს ვერ მიაგნო. ისევ განგებას უნდა გადაენწყვიტა დიანას ბედი, ან გაეწირა დასალუპად ან ეხსნა განსაცდელისაგან ბედით ტანჯული ქართველი გოგონა.

მზის სხივმა შემოანათა, რომლებიც დიანას თმებსა და სახეს ეალერსებოდნენ და თითქოს ამხნევებდნენ მას. მზის სხივი ზემოდან ეშვებოდა. გამოქვაბულს მალლა გასასვლელი ჰქონდა ასვლაც კი იყო შესაძლებელი, მაგრამ დიანა

ერთი ფეხით კლდეზე იყო მიჯაჭვული. მისი ხსნა მხოლოდ სასწაულს თუ შეეძლო. დიანა იმედს მაინც არ კარგავდა. მან მალე აიხედა და პატარა ბელურას მოკრა თვალი, იგი ზემოდან შემოფრენილიყო გამოქვაბულში და იქვე ქვაზე ჩამომჯდარი უცნაურად შეჰყურებდა დიანას და რალაცას თავისთვის ჟღერტულებდა. დიანას სიხარულით აევსო გული, იმედის თვალით შეხედა ჩიტუნას და თავისთვის გაიფიქრა. ეს ღმერთის კეთილი ნიშანია ის მე არ გამწირავს, კეთილმა უნდა სძლიოს ბოროტი, ასე იყო მუდამ და ასე იქნება ეხლაც. იგი ფეხზე წამოდგა მთელი ძალით მონია ხელით ჯაჭვი რომლითაც იგი იყო მიჯაჭვული და მთელ გამოქვაბულში ჯაჭვის ჩხრიალის ხმა გაისმა. დიანამ რაც ძალა და ღონე ჰქონდა მორთო ყვირილი, რომელზეც ჩაძინებულ მცველებს გამოეღვიძათ, ფეხზე წამოცვივდნენ და ჩირაღდნებით ხელში სახეშეშლილებმა დიანასთან მიირბინეს და გაკვირვებით დაუწყეს ყურება.

- რასა ღრიალებ შე პატარა ქაჯო? რათ გვიფრთხოებ ძილს.

- დამიძახეთ პაპა გრიგოლს, რალაც მაქვს სათქმელი, - მიუგო დიანამ.

- მალე ეღირსები მაგ ბედნიერებას შე ჭინკავ შენა, იგი რომ მძლავრად ჩაგეხუტება, მერე ნახე შენ ყვირილი, ჯობს ხმას გაუფრთხილდე გომბიო, — მიაძახა ერთმა ახმახმა მცველმა და დიანას ერთი კარგად უთავაზა ნიხლი.

დიანა გამოქვაბულს მიენარცხა და პირველად თვალიდან ცრემლი წამოუვიდა. ხმა აღარ ამოუღია და არც თავი აუწე-ვია, იგი ბედს თავდახრილი ელოდა.

გარეთ ყაჩაღებს კი დიდი სამზადისი ჰქონდათ. გამოქვაბულის წინ დიდი მოედანი იყო, რომელსაც გულმოდგინედ ასუფთავებდნენ. მოედნის შუაგულში დიდი ხის ბოძი აღე-მართათ. გვერდზე კი რამდენიმე ყაჩაღს მშვილდ-ისარი მოემზადებინათ და აღმართული ბოძებისკენ სასროლად გაემზადებინათ. შემდეგ სათითაოდ ისროდნენ, ზოგი ახვე-დრებდა ბოძს, ზოგი კი ვერა, ასეთ სამზადისში იყვნენ

ყაჩაღები, როდესაც მეორე გამოქვაბულში გიორგიმ ერთ-ერთ მცველს ჰკითხა, თუ რას უპირებდნენ მათ. ყაჩაღი დაჯდა და გიორგის აგდებულად მიუგო.

- დღეს თქვენ სუყველას ისრებით დაგცხილავენ, ხოლო შემდეგ კლდიდან გადაგაგდებენ ყვავ-ყორნების საჯიჯგნად, ჩვენ ასე ვერთობით ტყვეებით. სხვას რას უნდა ელოდოთ.

- გიორგი მიხვდა, რომ სიკვდილი მათ არ აცდებოდათ, მაგრამ რას უპირებენ დიანას, თუ გაიგეს რომ ქალია, აუცილებლად გააუპატიურებენ. გიორგი საშინლად განიცდიდა ყოველივე ამას და გამოსავალს ეძებდა, მაგრამ გამოსავალი არ ჩანდა.

- გენა, შენ როგორმე უნდა გაიქცე აქედან და დიანა ნახო და დაეხმარო. მას ჩვენთან ერთად არ მოკლავენ, მე მგონი უკვე იციან რომ იგი ქალია და მათი ბელადი მასთან გართობას მოინდომებს, მერე როცა მობეზრდებათ მოკლავენ. მათ უნდა გაიგონ, რომ დიანა იბერთ მეფის მემკვიდრეა და ამ შემთხვევაში ისინი ოქროს უფრო დახარბდებიან და ქართველებს გამოსასყიდს მოსთხოვენ დიანაში. ამ მიმონერას კი დრო უნდა და დიანა შეიძლება გადარჩეს, ამიტომ მე უნდა გადავცე მათ ბელადს პეტრეს ბარათი, რომელშიც იგი ერეკლეს, იბერთ მეფეს სთხოვს დიანასადმი დახმარებას, როგორც მის წარგზავნილს და იბერთა მეფეთა გვარის წარმომადგენელს.

ღრეობა კი გრძელდებოდა, ყაჩაღები ხის მაგიდებზე ჩამოჯდნენ და ღვინითა და ქალებით ირთობდნენ თავს, რომლებიც საკმაოზე მეტი იყვნენ მათ ბუნაგში, გიორგის პაპა გრიგოლი უახლოვდებოდა. მას თან ორი ქალი მოყვებოდა, რომლებიც ნასვამები იყვნენ და უსირცხვილოდ ეხვეოდნენ თავიანთ ბელადს.

- იქნება ჩვენც გვეშველოს დიანასთან ერთად, - თქვა გენამ და გიორგის მიაჩერდა. პეტრე არ დაიშურებს თანხას და გაგვანთავისუფლებს.

-შენ არ იცნობ პეტრეს ის ფულს ჩვენში არ გადაიხდის, ის

თუ შეიტყობს შეეცდება ჩვენს დახსნას ძალის საშუალებით, რომელიც აუცილებლად კრახით დამთავრდება. ასე რომ არ ღირს ამის თქმა ბელადთან. ჩვენ დიანას უნდა უშველოთ.

პაპა გრიგოლი მათ მიუახლოვდა და დამცინავად მიუგო გიორგის.

- აბა რა არის თქვენი უკანასკნელი თხოვნა.

- ჩემი თხოვნაა დიანას გადარჩენა, თქვენ მის თავში დიდძალი ფულს მოგცემენ იბერთა მეფენი. მე ამინ დასამტკიცებელი საბუთიც გამაჩნია და გიორგიმ ჯიბიდან პეტრეს დალუქული ბარათი ამოიღო.

- გრიგოლმა ბარათი გამოართვა გადახედა, გახსნა, მაგრამ ვერ წაიკითხა, რადგან კითხვა არ იცოდა. მან ვილაც იხმო, რომელიც დიანასა და მისი ამაღლის გამცილებელი გლეხი აღმოჩნდა, რომელმაც პეტრეს ბარათი ხმამაღლა წაიკითხა. ყველა იქ მყოფმა გაოცებისაგან პირი დაალო თვით ყაჩაღთა უფროსმაც ვერ შეიკავა თავი.

- ყოჩაღ, ეს რა ჩიტი ჩაგვაგდებინე ხელში და მოღალატეს მხარზე ხელი დაჰკრა.

- მე ხომ გეუბნებოდით პაპა გრიგოლ, რომ მათში ჩვენ დიდ ფულს ავიღებდით.

- ნამდვილად სასიხარულო ამბავია. ეხლა ჩვენ ორივე ხელმწიფე ხელში გვყავს, რუსებისა და ქართველების, ორივე კარგად მოვწველოთ ძროხასავით. თქვენ კი აღარა მჭირდებათ გაათრიეთ ესენი მოედანზე, ბოძებზე მიაბით და ისრებით დაცხრილეთ, ამის შემდეგ იგი ბარათით დიანასკენ გაემართა.

- შენ ჩვენთან ერთად წამოხვალ, მიუგო მან ერთ-ერთ ქალს, მეორე დაითხოვა. თუ იმ ჭინკამ წინააღმდეგობა გამინოს მოსათვინიერებლად შენ მიგიშვებ.

- იმედი გქონდეს მე მას მოფუვლი გრიგოლ - უპასუხა ქალმა.

გამოქვაბულში პაპა გრიგოლი კარგ ხასიათზე შევიდა. მცველები დაითხოვა და დიანასთან მივიდა იარაღით ხელში.

თვალეში ნაპერწკალი უელავდა. დიანა გამოქვაბულის კუთხეში იწვა და განაჩენს ელოდა.

- გიხაროდეს, მიაძახა ყაჩაღმა, - ბედი გქონია, შენ თავში ჩვენ დიდძალ ფულს ავიღებთ, ორივე ხელმწიფისგან. შენ ჩემი ოქროს ჩიტი ხარ, რომელსაც მოფერებას და სიამოვნებას არ მოვაკლებ ფულისმიღებამდე, მერე კი ვნახოთ როგორ მოიქცევი. იქნებ ისე შეგიყვარდე, რომ ნასვლაც კი აღარ მოგინდეს.

-ეგ არასოდეს მოხდება — მიაძახა დიანამ.

- ეს დღეს მოხდება.

ყაჩაღმა ტანთ გაიძრო და დიანას მხეცივით ეტაკა, დიანა კედელს გააკრა და საზიზღარი ტუჩებით კოცნა დაუნყო.

დიანა რაც შეეძლო ეწინააღმდეგებოდა, მაგრამ მას ძალა არ ყოფნიდა მის წინააღმდეგ, ამიტომ მან ეშმაკობას მიმართა, გაყურდა და თავი ისე მოაჩვენა, თითქოს დანებდა და სთხოვა:

- ხომ ხელავ მაინც შენი ვარ, ამიშვი ჯაჭვიდან, რომ უფრო კარგად, გასიამოვნო.

მაგრამ პაპა გრიგოლი ისე იყო გართული სასიყვარულო ხვევანა-კოცნაში, რომ ვერც კი გაიგო დიანას თხოვნა: ყოველი წუთი კი შეიძლება დიანასთვის სავალალო ყოფილიყო. ყაჩაღმა დიანას ტანთ მთლიანად შემოახია ტანისამოსი. დიანა მთლად შიშველი იყო, კედელზე აკრული, ასევე შიშველ მდგომარეობაში ყაჩაღი მას ოფლიანი ტანით მჭიდროდ ეკვროდა და მთელ ტანს ულოკავდა.

დიანა საცოდავი სანახავი იყო, ბუმბერაზი შავი ბანჯგვლიანი ყაჩაღი და ნაზი, კლდეზე მიჯაჭვული დიანა. ფეხებს შორის მთელი ძალით ფეხი ამოჰკრა ყაჩაღს, დაიღმუილა მოძალადემ, მაგრამ დიანას თავს არ ანებებდა.

- გთხოვ ფეხი ამიხსენი, უფრო რომ გასიამოვნო.

- აუხსენი ფეხი, — მიმართა ყაჩაღმა მის მოახლე ქალს და ღვინოც მოგვიტანე. იგი უკვე ჩემია. მას მე შევუყვარდი, ხომ ეგრეა ძვირფასო და დიანას მოეხვია.

ამ დროს კი გენამ მეორე გამოქვაბულში ჯაჭვი გაქლიბა

და დიანასკენ გადაცმული მოიჩქაროდა. დიანას ბედი კი ბენვზე ეკიდა. მას მიუახლოვდა მოახლე ქალი და დაიხარა დიანას ფეხთან, გასაღები გადანია და ფეხი გაუნთავისუფლა, მას ერთ ხელში გასაღები ეჭირა მეორეში კი შუბი.

- აბა ეხლა კი დამატკბე ძვირფასო, მიუგო ყაჩაღმა.

იგი დიანას ფეხებთან იწვა და ღვინოს დოქიდან მიირთმევდა, მას მთელ ტანზე ესხმებოდა ღვინო. დიანამ მას ზიზლით დახედა და სხეულში რაღაც დიდი ძალა იგრძნო. მას წინ წარმოუდგა თავისი დედა ამ ნადირისაგან შეურაცხყოფილი და განგმირული. შურისძიების გრძნობით აღივსო. ერთ წუთში გამოსტაცა შუბი მხეველ ქალს და რაც ძალა და ღონე ჰქონდა შიგ გულში ჩასცა ყაჩაღთა მეთაურს. არნახული ღრიალი აღმოხდა ყაჩაღს. დიანამ მარჯვენა ფეხი მკერდზე დაადო შუბი მკერდში დაუტრიალა და მიაძახა.

- ეს შენ დედაჩემისთვის.

ყაჩაღმა ერთიც დაიღრიალა და სული განუტევა, ეს ყოველივე ძალზედ სწრაფად მოხდა. მხეველი ქალი გონს მოვიდა და დიანასკენ ხანჯლით გაიწია, მაგრამ დიანას ნასროლმა შუბმა მას გული გაუპო. დიანას დრო არ დაუკარგავს, მან სწრაფად მხეველი ქალის ტანსაცმელი გადაიცვა და ის იყო გამოსვლას აპირებდა, რომ გენას შეეჩეხა გასასვლელში.

- დიანა! მიაძახა მან, — სწრაფად ცხენებისაკენ, უნდა გავეცალოთ ამ წყეულ ადგილიდან.

- სად არის გიორგი.

- სამწუხაროდ მას ჩვენ ვეღარ უშვებით, იგი და ჩვენი დარჩენილი მცველები ბოძზე გააკრეს და ისრებით ცხრილავენ, ჩვენ მათ ვეღარ ვუშვებით უნდა ვიჩქაროთ.

- არა მე არ წამოვალ, თუ გიორგის არ ვუშველი.

დიანა მოედნისაკენ გაემართა. ყაჩაღთა ბრბო ისე იყო გართული ბარბაროსული სანახაობით, რომ მათ ვერაფერი გაიგეს, თუ რა მოხდა გამოქვაბულში. მოედანზე კი საშინელი რამ ხდებოდა, დიანამ თვალს არ დაუჯერა, დაახლოებით ოცი მშვილდოსანი ყაჩაღი ყოველ წუთს ესროდნენ

ბოძზე მილურსმულ რამდენიმე გასაცოდავებულ ადამიანს, რომლებშიც დიანამ გიორგი ბატონიშვილი ამოიცნო. მას ამაყად აენია თავი და პირდაპირ უყურებდა სიკვდილს, რამდენიმე ისარი მოჩანდა მის სხეულში, რომლებიდანაც სისხლი ნაკადად მოედინებოდა. მაგრამ მას ღირსეულად ეჭირა თავი და ერთი კვნესაც არ აღმოხდენია. ბოლოს ისარმა მას მკერდი გაუპო და საბოლოოდ გამოასალმა წუთისოფელს. დიანას კვნესა აღმოხდა, მაგრამ იგი უკვე ვერაფრით უშველიდა გიორგის. მან გმირულად დალია სული. დედამისსაც ხომ ღირსეული ქართველი მამულიშვილი უმშვენებდა გვერდს ბოლო წუთებში, რომელიც გმირულად დაიღუპა, მაგრამ მან მაშინ ვერ გადაარჩინა თავისი ქალბატონი, გიორგი ბატონიშვილმა კი ეს შესძლო.

გენამ დიანას მკლავში ძლიერად მოკიდა ხელი და ძალით გასასვლელისკენ გაიყვანა. ისინი ორივე ყაჩაღებივით იყვნენ ჩაცმულნი და ყურადღებას არავინ აქცევდა მათ.

- უნდა ვიჩქაროთ დიანა, ყოველ წუთს შეიძლება დაგვიჭირონ, ჩემი გაქცევა უკვე იციან და მეძებენ. მალე შენს გაქრობასაც გაიგებენ, უნდა ვიჩქაროთ.

მათ სწრაფად დატოვეს ყაჩაღთა ღრეობა და გამოქვაბულის განაპირა მხარეს დაბმული ცხენებისაკენ გაემართნენ. გზად მიმავალმა გენამ ერთერთ ღვინით დამთვრალ მცველს, რომელსაც ჩასძინებოდა იარაღი ჩამოხსნა, საგზალი და ღვინოც არ დავიწყებია, იქვე დაბმული ორი ცხენი აუშვა, ერთს დიანა მოახტა, მეორეზე კი გენა ამხედრდა და ორივემ უკან მიუხედავად მოკურცხლეს. დიანამ გენას შეეყვირა, მდინარისაკენ ჩაუხვია და თვითონ პირველმა გადაუხვია გზას. გენა მას კვალდაკვალ მიჰყვა, დიანამ მალე მიაგნო იმ ადგილს, სადაც მან პეტრეს მიერ ნაჩუქარი ნივთი ისროლა. ცხენიდან ჩამოვიდა და ტანთ გაუხდელად პირდაპირ მდინარეში გადაეშვა. გენა გაოგნებული შესჩერებოდა დიანას და ვერ მიმხვდარიყო, თუ რას ეძებდა დიანა მდინარეში. დიანამ თავი ამოყო წყლიდან და გენას შესძახა.

- რაღას უყურებ მომეხმარე პეტრეს საჩუქრის ძებნაში, ის მე ამ ნაპირას ჩავაგდე, როდესაც ყაჩაღები გამოგვიდგნენ.

- გენა ახლა კი მიხვდა ყოველივეს და ისიც წყალში გადაეშვა. ათ წუთზე მეტი გავიდა, მაგრამ ძვირფასი ნივთის პოვნა არ ხერხდებოდა.

- დიანა უნდა ვიჩქაროთ ყაჩაღები სადაცაა ყველაფერს მიხვდებიან და ძებნას დაგვინწყებენ.

- მე ნივთის გარეშე არ წამოვალ, — მიუგო დიანამ და კვლავ ჩაყვინთა.

ამჯერად მისი თავგანწირვა შედეგიანი გამოდგა, მან წყლიდან ხელი ამოყო და გენას ძვირფასი ნივთი დაანახა. ისინი წყლიდან სწრაფად გამოვიდნენ. ნივთი დიანამ ტომარაში მოათავსა და ცხენებს ისე მოახტნენ, რომ ტანსაცმელი არ გაუშრიათ. მათ შეუჩერებლად რამდენიმე საათს ირბინეს ცხენებით და ბოლოს ერთ დიდ მდინარეს მიადგნენ. რომლის ნაპირიდან ის იყო მენავეები გადაცურვას აპირებდნენ. მათ ცხენები იქვე უპატრონოთ მიაგდეს და ნავში ჩასხდნენ და მენავეებმა ისინი მეორე ნაპირზე მშვიდობიანად გადაიყვანეს. გასამრჯელო გადაუხადეს მათ და გზა ფეხით განაგრძეს. მაგრამ დიანას რატომღაც უჭირდა სიარული. სულ მალე იგი გაჩერდა. გენამ მას ხელი შუბლზე დაადო და დარწმუნდა, რომ მას შუბლი ცხელი ჰქონდა და ოფლში იღვრებოდა. საჭირო იყო სადმე გაჩერება, მაგრამ ისინი უკაცრიელ ადგილას იყვნენ, მათ ახლოს არავინ ცხოვრობდა. გენამ დიანა ხის ძირას მოათავსა და თვითონ გარემოს დასათვალიერებლად გაემართა.

ამ დროს კი ყაჩაღთა ბანაკში ყოველივე შეიტყვეს და გაქცეულებს მდევარი დაადევნეს. ლტოლვილებზე ჯილდო იყო გამოცხადებული და ასამდე ყაჩაღი დაიძრა მათ დასაჭერად. ზოგი ცხენით, ზოგი ფეხით, ზოგი კი ნავით ყველა ცდილობდა პირველებს აღმოეჩინათ დიანა. მაგრამ დიანას ღმერთი სწყალობდა. დიდი მდინარე, რომელსაც გამოსცდნენ დონი იყო, ხოლო ისინი ამჟამად დონის კაზაკთა ატამანთა სამფლობელოში იმყოფებოდნენ.

გენა გავიდა თუ არა გზაზე, იმ წუთას ცხენოსან კაზაკებს გადაეყარა, რომლებმაც მას ალყა შემოარტყეს. ერთ-ერთი კაზაკი, რომელიც ეტყობა მათი უფროსი იყო, გენას მიუახლოვდა და უკრაინულად ჰკითხა, თუ ვინ იყო და საით მიდიოდა. გენა ყოველივეს მიხვდა. მან მათ ჯვარი აჩვენა და რუსულად აუხსნა, რომ მგზავრია და თან ავადმყოფი ამხანაგი ახლავს. რაზმის უფროსმა უბრძანა კაზაკებს გაყოლოდნენ მგზავრს და მისი ამხანაგით ატამანთან მოეყვანათ.

დიანამ თვალი გაახილა უცნობ ოთახს თვალი მოავლო, ხის ხატაში იმყოფებოდა მის გვერდით გენა იჯდა.

- სადა ვარ? იკითხა დიანამ და გენას მიაცქერდა.

- ჩვენ მეგობრებთან ვართ დანყნარდი, კაზაკთა ატამანის სახლში ვართ, რომლებიც მტრულ დამოკიდებულებაში არიან ყაჩაღებთან. ჩვენ მათთან საფრთხე არ გვემუქრება.

ამ დროს ატამანიც შემოვიდა, იგი მაღალი ლამაზი კაცი იყო. დიანას მიესალმა, თავზე ხელი გადაუსვა. მამაშვილურად და დინჯად მიუგო:

- ჩვენ აქ რუსეთის მეფის სადარაჯოზედ ვართ და არავის მივცემთ უფლებას, რომ მეფის დესპანს შეურაცხყოფა მიაყენონ, მაგრამ სამწუხაროდ პირსისხლიანი ყაჩაღები დაძრწინან ირგვლივ და ჩვენ ვცდილობთ მათ განადგურებას, მაგრამ მათ ხელს ადგილობრივი მოსახლეობა უწყობს. ჩემთვის ყოველივე ცნობილია დიანა. თქვენ მამაცი ქალიშვილი ბრძანდებით, რომელმაც ღირსეული პასუხი გასცა მოლალატე ყაჩაღს და იგი ჩააძალდა, რაც მამაც მამაკაცსაც გაუჭირდებოდა. თქვენ ყველანაირ ქებას იმსახურებთ. როგორც კი მომჯობინდებით ჩემი ხალხი თქვენ სამშვიდობოს გაგიყვანთ. ასტრახანამდე წავიყვანთ, იქ კი შევეცდებით დალესტინის გავლით საქართველოში გაგიყვანოთ.

- დიდად გმადლობთ ატამანო თქვენს სიკეთეს არასოდეს დავივიწყებთ და შესაძლებლობა მოგვეცემა თუ არა, ყოველივეს ხელმწიფეს ვაცნობებთ.

ამით დამთავრდა საუბარი, რომელმაც ჩვენ გმირებს იმედი მისცა და ისინი გულდასმით შეუდგნენ გამგზავრების-თვის მზადებას. დიანას ძალზედ უნდოდა საქართველოს ნახვა. საქართველოში კი მძიმე ეკონომიური და პოლიტიკური მდგომარეობა იყო.

XVII საუკუნის მეორე ნახევარში ქართლისა და კახეთის სათავეში მაჰმადიანი ქართველები იდგნენ, რომლებიც ხელისუფლებას ირანის შაჰებისაგან იღებდნენ. ამ პერიოდში აღმოსავლეთ საქართველოში გაძლიერდა სპარსულ-ყიზილ-ბაშური გავლენა. ქართველი მოსახლეობის მდგომარეობას განსაკუთრებით აუტანელს ხდიდა დაღესტნელ ფეოდალთა მიერ მოწყობილი ყაჩაღური თავდასხმები, რომლის დროსაც იტაცებდნენ ქალებს და ბავშვებს, საქონელს, დოვლათს, საერთოდ ყველაფერს, რისი წაყვანაც და წაღებაც შეიძლებოდა. ქართლში კი მეფობდა „გათათრებული“ ერეკლე ბატონიშვილი, მისი თათრული სახელი იყო ნაზარ-ალი-ხანი. ანუ ერეკლე პირველი.

ქართლის ტახტისათვის ბრძოლა არ ცხრებოდა. ერეკლეს წინააღმდეგ გიორგი გამოდიოდა, მათ შორის დაუნდობელი ბრძოლა მიმდინარეობდა. ირანის შაჰ სულთან ჰუსეინის მკაცრი მოთხოვნით, გიორგი ირანში გამგზავრებულიყო სამუდამოდ. ქართლის ტახტზე დარჩა ერეკლე პირველი.

დიანა თავის პატარა რაზმით საქართველოსკენ მოინეგდა. მას გზაზე არანაკლები ხიფათი გადახდა, მაგრამ მას განგების ძალა ფარავდა. დაღესტანში ჩასულებს, მათ რამდენჯერმე სიკვდილის საფრთხე დაემუქრათ. დიანა ყოველთვის პოულობდა გამოსავალს. მას თან განუყრელად ჰქონდა თავის საყვარელი ნივთი, რომელსაც ის ხშირად ათვალიერებდა და ცდილობდა გაერკვია მისი მნიშვნელობა. მაგრამ ეს არც ისე ადვილი იყო, რადგან გამოუცნობი ნივთი საიდუმლოებით იყო აღსავსე. ოთხკუთხედი კუბიკი ერთიანად მოძრაობდა და ტრიალებდა და თითოეულ ძვირფას ქვაზე რაღაც გამოსახულება ჰქონდა. ეს ხან ვარსკვლავი

იყო, ხან ცხენი, ხან კი გული და ფარი. ალბათ ყოველივეს თავის დანიშნულება ჰქონდა, მაგრამ დიანა ამას ვერ ხვდებოდა.

გზად დიანას და მის რაზმს ერთი გამაჰმადიანებული ქართველი დაემგზავრა, რომელიც ამ გზებით უკვე ნამყოფი იყო საქართველოში და მან მეტად გაუადვილა მგზავრობა. ისინი ისეთი გზებით ატარა, რომ ხიფათს ბევრჯერ მოარიდა. დიანას იგი დაუმეგობრდა და ბევრი საინტერესო ამბავი მოუთხრო აღმოსავლეთ ქვეყნებზე.

ერთხელ დიანა თავის სათამაშოთი იყო გართული, როდესაც ჰაჯი (ასე ერქვა მას, ეს მისი თათრული სახელი იყო), მას მიუახლოვდა და გაოცებისაკენ პირი დაალო.

- ეს რა ნივთი გაქვს ხელში დიანა, — გაკვირვებით შეეკითხა იგი.

- ეს ჩემი ბაბუის საჩუქარია, — წამოსცდა დიანას.

- რომელი ბაბუის, — უფრო გარკვევით ჰკითხა ჰაჯიმ.

- რომლის და ქართლის დიდი მეფის — თეიმურაზის, მაგრამ ვერაფერი გამიგია რა დანიშნულება აქვს ამ ნივთს, იქნებ შენ დამეხმარო ჰაჯი მის გამოცნობაში.

- დიდი სიამოვნებით, — მიუგო მან.

ნივთი გამოერთვა და დიდის ყურადღებით დააცქერდა, ჰაჯის გაოცებას საზღვარი არ ჰქონდა იგი პირდაღებული შესცქეროდა ოთხკუთხა ქვას და ხელში ატრიალებდა. შემდეგ დიანას მიუგო.

- ასეთი ნივთი მე შახის კარზე მინახავს. სათამაშოა ძვირფასი ქვებისგან შეკრული, რომელთა გადაადგილებით სასაცილო სურათები იხატება, მაგრამ აქ ამ ქვაზე სასაცილო არაფერია, პირიქით, მეტად სერიოზული ნახაზები და საგნები ჩანს. ამ პატარა ქვების გადაადგილებით შეიძლება რაიმე გამოსახულება მივიღოთ.

მან გულმოდგინედ დაიწყო ნივთის შესწავლა ყველა კუთხიდან. ბევრი ინვალა, მაგრამ ამჯერად მის შრომას ნაყოფი არ მოჰყოლია. დიანაც ხშირად ეხმარებოდა მას.

გავიდა რამდენიმე დღე, როგორც იქნა ისინი საქართველოს საზღვარს მიუახლოვდნენ და ქართულ მიწაზე ფეხი დადგეს.

დიანა პირველი დაემხო და ლოცვას მოყვა. მას სხვებმაც მიბაძეს. დიანამ აისრულა თავისი და დედის წადილი, იგი საქართველოს მიწაზე იდგა. ეს ვერ მოახერხა საბრალლო დარეჯანმა, მაგრამ დიდი წვალეების შემდეგ მოახერხა მისმა ტანჯულმა შვილმა დიანამ.

მალე კაზაკებთან გამომშვიდობების დრო მოვიდა. დარჩნენ დიანა, გენა და ჰაჯი. ისინი უკვე ალაზნის ნაპირას იყვნენ. დიანამ ის იყო პირი წყლით დაიბანა, როდესაც ჰაჯის ყვირილი მოესმა. გენამ და დიანამ ყველაფერს თავი დაანებეს და მასთან მოირბინეს.

- რაშია საქმე ჰაჯი, რა დაგემართა, — კითხა დიანამ.

- რა დამემართა და მგონი მივაგენი თქვენი სათამაშოს საიდუმლოებას. მაგრამ მაინც ბოლომდე დარწმუნებული არა ვარ.

- მაინც რას მიაგენი?

- ჩემო ქალბატონო, ოთხკუთხედი ქვის ერთ მხარეს, აი ეს გამოსახულება მივიღე.

და დიანას ქვის ერთი მხარე აჩვენა, რომელზეც მართლაც იყო გამოსახული უცნაური გერბი, რომელიც ისრებით იყო გადაკვეთილი. ისრებს შუა მთა იყო აღმართული, რომელიც უფრო ციხესიმაგრეს გავდა, ერთი ისარი მის შუაში ჩადიოდა და მთის ძირას მოთავსებულ, რაღაც საგანძურს მიუთითებდა.

- ეს ხომ იბერიის მიწების გერბია, — სიხარულით წამოიძახა ჰაჯიმ.

- დიახ, ეს იბერიის მიწების გერბია.

- თქვენი ბაბუა ტყუილად არავის მისცემდა აღნიშნულ ნივთს. თქვენ მისი მემკვიდრე ხართ და აქედან გამომდინარე იბერთ მეფეთა საგანძურიც თქვენ გეკუთვნით. დარწმუნებული ვარ, რომ ამ ნივთში იმალება საიდუმლოება, რომელსაც ჩვენ აუცილებლად ამოვხსნით.

- ალბათ ყოველივე ცხადი გახდება, თუ ჩვენ ქართლის მეფეს, ერეკლე პირველს ვინახულებთ. პეტრემ მასთან გამომგზავნა და იგი ჩვენ ბევრ რამეში დაგვეხმარება, ნივთი ხომ თეიმურაზმა მას დაუტოვა, მოსკოვში წასვლის შემდეგ მან კი ნივთი დედოფალ ნატალიას გადასცა, რომელმაც თავის მხრივ პეტრეს მისცა და არავინ იცოდა ამ ნივთის ნამდვილი დანიშნულება, თეიმურაზის მეტმა, რომელიც გარდაიცვალა, ხოლო ერეკლე მისი შვილი კი როგორც ვაჭრებმა გვითხრეს მომაკვდავი წევს: ჩვენ უნდა ვიჩქაროთ ერეკლეს ნახვა, რათა ყოველივეს ფარდა აეხადოს.

- მე მგონი ისედაც ყოველივე ნათელია, მიუგო დიანას ჰაჯიმ. რუსეთის იმპერატორი ერეკლე პირველის შვილია, თქვენ კი პეტრეს უკანონო შვილი და შვილიშვილი ქართლის მეფისა იბერ მეფეთა საგანძურიც თქვენ გეკუთვნით სამართლიანად დედათქვენის და თქვენი ტანჯვა წამების საზღაურად, რომელიც თქვენ გადაიტანეთ, ისე რომ ყველაფერი გარკვეულია. ესლა მთავარია, ამ სათამაშოზე აღნიშნული მეორე მხარის ნიშნების ამოხსნა და განძი თქვენი იქნება.

- კი მაგრამ თქვენ ვინ ხართ, რომ ასე დაზუსტებით ლაპარაკობთ ყოველივეს.

- არ გაგიკვირდეთ ჩემო დედოფალო, მე თქვენი კეთილი ანგელოზი ვარ, რომელსაც თქვენთვის მხოლოდ სიკეთე უნდა.

- ამას მომავალი გვიჩვენებს, — მიუგო გენადიმ და დიანას მრავალმნიშვნელოვნად გადახედა.

- ჰაჯი შენ მართლაც ძალზედ სწრაფად და საზრიანად ამოიცანი ზოგიერთი ნიშანი, მაგრამ ეს ხომ ჯერ ყველაფერი არ არის.

- ხოდა მოდი გავაგრძელოთ დიანა, ჩვენი გამოკვლევა, ვნახოთ რა აისახა სხვა გვერდებზე.

მართლაც ყველაზე საინტერესო, საწინააღმდეგო გვერდებზე აისახა. მას სამივე დააკვირდა და მართლაც ზოგი რამ გასაგები ხდებოდა, კერძოდ ჰაჯი სწრაფად მიხვდა, რომ ის-

რების მიმართულებით უნდა ამოეცნოთ ნახატები და პირ-ველი ციფრები იყო 42 და 47. ეს გრძელი და განედია, რომელ-ზეც საქართველოა მოთავსებული. შემდეგი ასოები ს. ი. უ.

- რას უნდა ნიშნავდეს?

- მე მგონი ს- საქართველოა, — თქვა დიანამ.

- ი-კი იბერია, თქვა გენამ, ხოლო უ- კი რომელიმე ქალაქი აღმოსავლეთ საქართველოში. ძველი ალბათ, რომელიც ციხ-ესიმაგრე იქნებოდა, რადგან ციხესიმაგრის ნიშანი არის ისრის მეორე მიმართულებით.

- ეს ალბათ უჯარმა უნდა იყოს.

- დიახ, რა თქმა უნდა უჯარმა, რადგან ის იყო ძველი კახეთის ციხესიმაგრე, იქ გორგასლის სასახლეც არის, — თქვა ჰაჯიმ, შემოვლილი მაქვს ეს ადგილები, დანამდვი-ლებით ვიცი ეგ უნდა იყოს.

შემდეგ ისარი ქვემოთ ეშვება და ჭურჭელია მითითებული. სადაც განძი ინახება, მაგრამ მანამდე ჩვენ ეკლესია გვაქვს მოსაძებნი, შემდეგ რაღაც კიბის მაგვარია გამოსახული, ალბათ ჩასასვლელია.

ეს ყოველივე ადგილზე უნდა ინახოს, — თქვა დიანამ და ჰაჯის გადახედა, რომელიც ისე იყო გართული, რომ დიანას და გენას ეჭვიან მზერას ვერ გრძნობდა. ეს ხვალისათვის გადავდოთ დანარჩენი, დღეისათვის საკმარისია, დიანამ ამ სიტყვებით ჰაჯის ნივთი გამოართვა და შეინახა.

იდგა ქრისტეშობიდან 1703 წელი, მშვენიერი დილა გათენ-და. ადრეული შემოდგომა იდგა კახეთში. ალაზნის ხეობა ლამაზი ფერებით შეუშკია დედა ბუნებას. ჩვენმა მგზავრებ-მა ღამე სახელდახელოდ მომზადებულ ხის ქოხში გაატარეს. დიანა დილის ძილში იყო, როდესაც სანადირო ბუკის ხმა შემოესმა. თვალი გაახილა და გაელიმა. გენამ მას გადახედა და სახეზე ღიმილი რომ შენიშნა, გაკვირვებულმა კითხა.

- რატომ გელიმებათ ქალბატონო?

- სასიამოვნო სიზმარი ვნახე გენა.

- მაინც რა ნახე?

- რა ვნახე და მთის არწივი, რომელიც კავკასიის ქედს დასტრიალებდა თავზე. ზედ კი არ გაგიკვირდეს, მაგრამ მე ვიჯექი. არწივის კლანჭები ჯაჭვით ჰქონდა შებორკილი, რომელიც ერთი ძლიერი კლანჭის გაქნევით განწყვიტა და ზეციდან ოქროს ბრჭყვიალა ნაკადი წვიმასავით წამოვიდა და ამ დროს მეც გამეღვიძა, სანადირო ბუკის ხმაზე.

- შენ არ გაგიგია არაფერი.

- არა?

- მე დილით ადრე ავდექი, სანადიროდ გავედი, ერთი კურდღელი და ტყის ქათამი მივინადირე, საუზმეზე გვეყოფა მერე კი ღმერთი მოგვცემს.

- ჰაჯი სად არის? — იკითხა დიანამ.

- ალბათ თავისთვის იქნება. იგი გუშინ ხის ძირას მოკალათდა. იქ მან პატარა სათავსო გაიკეთა.

- ნახე თუ ადგილზეა რალაც მინდა უთხრა, ჩვენი სათამაშო გამოცანის შესახებ.

- რალა გამოცანა მგონი ყველაფერი გარკვეულია.

- ყველაფერი არა, ნადი დაუძახე და მეც ახლავე ავდგები.

გენა გავიდა. დიანა წამოდგა და ტანთ სწრაფად ჩაიცვა, ისევ ბიჭურად შეიმოსა იარაღი და ხანჯალი აიკრა და ის იყო გარეთ გამოვიდა, რომ გენადის გაკვირვებული შეძახილი მოესმა.

- დიანა ჰაჯი არსად ჩანს.

- დილით იყო იგი ადგილზე? — კითხა დიანამ.

- მის საძინებელში რალაც ადამიანის მსგავსი კი იდო, მაგრამ დღეს დავრწმუნდი, რომ ის რალაც კუნძი იყო.

- ესე იგი ღამით არის წასული.

- კი მაგრამ სად უნდა წასულიყო? — იკითხა გენამ.

- მე მგონი ვხვდები საითაც გაუწია გულმა.

- საით?

- საით და საგანძურისკენ.

- მას სურს განძი ხელში ჩაიგდოს და მიითვისოს უკანო-

ნოდ, მაგრამ ვფიცავ, მაღალ ღმერთს ეს მას არ გამოუვა — განრისხებით წამოიყვირა გენამ.

- უნდა ვიჩქაროთ! უჯარმისკენ თქვა დიანამ და სწრაფად თავის ცხენისკენ გაემურა.

ორივეს ბუკის ხმა შემოესმათ. მათ ცხენზე ამხედრებაც კი ვერ მოასწრეს, რომ ხეობაში შეიარაღებული რაზმი გამოჩნდა. მათ წინ ვიღაც ლამაზი, დიდებული მოუძლოდათ.

- შესდექით!

შესძახა მან შორიდან მგზავრებს და მთელი რაზმით მათ წინ გადაუდგა.

- ვინა ხართ და საით გაგინევიათ?

- ჯერ ეს გვიპასუხე, შენ თვითონ ვინა ხარ და რა გნებავს?

- მიუგო დიანამ.

- მე ამ მხარეს სადარაჯოზე ვდგევარ. მეფე ერეკლეს დავალებით, თავადი ნუგზარ ამილახვარი, ეს კი ჩემი რაზმია. ახლა გვიპასუხეთ თქვენ ვინ ხართ და საით გაგინევია?

- ჩვენ რუსეთის იმპერატორის დიდი პეტრეს ელჩები ვართ პეტერბურგიდან მივეშურებით ქართლის მეფესთან ალა-ვერდიხანთან საგანგებო დავალებით.

- რაღაც არ გაცხარეთ ელჩებს. აბა ბიჭებო ერთი ახლოს მომგვარეთ ესენი — უბრძანა ნუგზარ ბატონიშვილმა და იმ წამსვე დიანა და გენა მცველთა ძლიერ მკვლავებში აღმოჩნდნენ.

- რას ჩადიხარ უგნურო, სიცოცხლე მოგბეზრებია — მიაძახა დიანამ.

მაგრამ მცველებს არაფრის გაგონება არ სურდათ. ისინი მხოლოდ ერთ უფროსს ემორჩილებოდნენ, ბატონიშვილ ნუგზარს, რომელსაც ყველა თვალებში შესცქეროდა და ყოველ მის დავალებას ასრულებდა.

- იარაღი აყარეთ და ხელები შეუკარით.

- თქვენ ამაზე პასუხს აგებთ ხელმწიფესთან, თავადიშვილო.

- კეთილი, მაშინ ნება იბოძეთ და წარმოადგინეთ რაიმე დამადასტურებელი საბუთი თქვენი ელჩობისა.

- რას ბრძანებთ ბატონიშვილო თქვენ ასე ადვილი გგონიათ ამ დროში მოგზაურობა პეტერბურგიდან საქართველოში? საბუთი, რა თქმა უნდა გვექონდა, ეს წერილი იყო პეტრესი ერეკლესადმი, მაგრამ გზად ყაჩაღები დაგვეცნენ და საუკეთესო მეგობარი მოგვივლეს, ხოლო წერილი ყაჩაღებს ჩაუვარდათ ხელში, რომლითაც მათ შეიტყვეს ყოველივე და ჩვენით დიდი გამოსასყიდი უნდოდათ ეშოვად თქვენი მეფისაგან.

- რა ერქვა ყაჩაღთა მეთაურს? შეეკითხა ნუგზარი.

- მას პაპა გრიგოლს ეძახდნენ.

- ეს ნათქვამი სიმართლეს უნდა გავდეს, მიუგო ნუგზარის ერთერთმა მცველმა.

- ჩვენთვის ცნობილია ესეთი ყაჩაღი, რომლისგანაც თავის დაღწევა ადვილი არ არის.

- მაგრამ ჩვენ ეს მოვახერხეთ. მეტიც ყაჩაღი ამ ვაჟბატონმა გამოსასაღმა წუთისოფელს, — წამოიყვირა გენამ.

- და ახლა, — გააგრძელა დიანამ როდესაც ამდენი წვალების შემდეგ ჩვენ სამშვიდობოზე აღმოვჩნდით, თქვენ გვაპატიმრებთ და ჩვენ ვინაობას ეჭვის ქვეშ აყენებთ. მე მხოლოდ ერთი დამადასტურებელი ნიშანი მაქვს — დედაჩემის ნაჩუქარი ეს ყელზედ დასაკიდებელი ნივთი წმინდა მარიამის გამოსახულებით, რომელსაც მეორე გვერდზე ბაგრატიონთა გერბი ამშვენებს. და დიანამ ნუგზარის მედალიონის მეორე მხარე დაანახა.

ნუგზარიმ უკან დაიხია და მოწინებით თავი დაუკრა დიანას.

- დაუბრუნეთ მათი იარაღი ბრძანა მან, ხოლო ჩვენ თქვენს განკარგულებაში ვართ. ჩვენ უხიფათოდ მიგაცილებთ თბილისში, სადაც ამჟამად მეფე იმყოფება. მისი მდგომარეობა სავალალოა, ავადმყოფობამ იგი საწოლს მიჯაჭვა და მას ბოლო დღეები დარჩენია, უნდა იჩქაროთ, თორემ შეიძლება ვედარც კი მიუსწროთ.

- გმადლობთ, გულისხმიერებისათვის.

ნუგზარიმ თავის ხელით მიაართვა იარაღი დიანას და ხანჯალი კი თვითონ შეაბა დიანას ნელზე.

როგორც კი დიანამ ნელზედ ხელის შეხება იგრძნო, მთელ ტანში ჟრუანტელმა დაუარა, ერთ წამს მათი თვალები ერთმანეთს შეხვდნენ. დიანამ მას თვალებში ჩახედა და იგრძნო რომ ნუგზარი მას შეუყვარდა ძალზედ.

- ვინრო წელი გქონიათ, ბატონიშვილო.

- კაცისათვის ვინრო წელი სჯობია ვიდრე განიერი საჯდომი, როგორც ეს თქვენს ზოგიერთ მცველს აქვს და მრავალმნიშვნელოვნად გადახედა ერთ-ერთ ჩასუქებულ ნუგზარის მცველს. ყველას იქ მყოფთ სიცილი აუტყდათ.

- თქვენი სახელი მაჩუქეთ, ბატონიშვილო, — სიცილით მიუგო ნუგზარიმ.

- მე დიმას მეძახიან, ჩვენებურად დიმიტრის.

- მზად ვართ გემსახუროთ.

- სამწუხაროდ ჩვენ სოფელ უჯარმაში პატარა საქმე გვაქვს და შემდეგ მეფეს მოვინახულებთ. გთხოვთ, უჯარმის გზა მიგვასწავლოთ.

- დიდი სიამოვნებით.

მართლაც, უმოკლეს გზებით ნუგზარის რაზმმა რამდენიმე საათში უჯარმის ციხესთან მიიყვანა.

- ჩვენ აქ ციხეში არსებულ ეკლესიაში სანთელს დავანთებთ, შემდეგ უჯარმაში ნაცნობებს მოვინახულებთ და თბილისისაკენ გზას დავადგებით, ალბათ ხვალ დილისათვის უკვე გავემგზავრებით უჯარმიდან.

- კეთილი, ჩვენ აქვე შორიახლოს, ტყეში ვიქნებით სანადიროდ და როგორც კი ჩვენი თავი დაგჭირდებათ ამ ბუკს ჩაბერეთ და ჩვენც თქვენთან გავჩნდებით და ნუგზარმა დიმას თავისი სანადირო ბუკი გადასცა. დიანამ ბუკი გამოართვა და ხელი მაგრამ ჩამოართვა.

- კეთილი, თავადიშვილო, ნახვამდის. და ერთმანეთს დაემშვიდობნენ.

ის იყო ნუგზარის რაზმი თვალს მიეფარა ხეობაში რომ

დიანამ გენას მიმართა, აბა გენა, ახლა კი საქმეს შეუდგეთ და მათ ციხესაკენ გასწიეს.

ციხე-სიმაგრეს დასავლეთის მხრიდან მიუახლოვდნენ.

- დიდი ციხე სიმაგრე ჩანს, წარმოთქვა გენამ.

უჯარმა მართლაც საოცრად ლამაზად გამოიყურებოდა. ივრის მხრიდან ძველებური, მეხუთე საუკუნის ბურჯი იმდროინდელი აღმოსავლეთ საქართველოსი. მართალია, მხოლოდ ნანგრევები იყო დარჩენილი, მაგრამ ამ ნანგრევებშიც კი საოცარი სიძლიერე იგრძნობოდა.

ცხენებით ასვლა შეუძლებელი იყო, ამიტომ მათ ცხენები ქვემოთ ივრის პირას, ხესთან დააბეს, იარაღი აიღეს და ნელა შეუყვნენ ციხისაკენ მიმავალ საცალფეხო გზას. იგი ივრის ნაპირებიდან იწყებოდა და ოთხი კოშკი თავის დანგრეული კედლებით მალლა მიიწევდა, სადაც მთავარი ციხე-ქალაქის საგუშაგო კოშკები და ეკლესიის გუმბათი მოჩანდა.

- მალლა უნდა აუყვეთ ციხეს, იქ მალლა მოჩანს მთავარი ნაგებობა, - მიუგო დიანამ.

ისინიც სწრაფად მომატებული ნაბიჯით აუყვნენ აღმართს.

- უნდა ვიჩქაროთ დიანა, თორემ საღამო არც ისე შორს არის, თქვა გენამ და დიანას ხელი მოკიდა დასახმარებლად.

ისინი მალე ციხის თავზე მოექცნენ. საუკუნეებს თავის კვალი დაუტყვიათ მუნჯი ბუმბერაზისათვის, რომლის ნანგრევებზედ საუკუნის ხეები იყო ამოსული. ისინი ერთ-ერთ ციხის ნანგრევზე ჩამოჯდნენ. დიანამ ამოიღო ოთხკუთხა ქვა და კიდევ ერთხელ ყურადღებით დააცქერდა.

- ცხადია ძველი ეკლესიის ნანგრევი უნდა ვიპოვოთ და შემდეგ იქ ჩასასვლელი ვეძებოთ, ალბათ კიბით.

უცებ მალლიდან რაღაც ხმაური შემოესმათ, ორივემ მალლა აიხედა, მაგრამ ვერაფერი დაინახეს, გვერდზე აღმართული ციხის ნანგრევების მეტი. ნაპირას მდგარ ციხე კოშკიდან კენჭები ჩამოცვივდა და ქვევით დაეშვა.

- ალბათ რაიმე ნადირია.

ორივემ ციხის შემოვლა დაიწყეს. ზემოთ ციხე რვა ნან-

გრევად ქცეული კომპისაგან შედგებოდა, როდესაც დასავლეთის მხარის კომპს მიუახლოვდნენ აშკარად გამოჩნდა ეკლესიის თალი. დიანამ სიხარულით წამოიყვირა.

- აი, ეკლესიაც, რომელსაც ვეძებდით.

ფრთხილად შეაღწიეს შიგ და სანთელი აანთეს. შიგნითა მხარე მართლაც სალოცავად იყო გამზადებული, სადაც სისუფთავე იყო დაცული.

- ეტყობა აქ ეხლაც ანთებს ხალხი სანთელს, - თქვა გენამ, - რადგან სანთლის ახლად დანთებული ნამწვავები ჩანს.

ყურადღებით დაათვალიერეს ყოველი კუთხე. აღმოსავლეთ მხარესთან იატაკში შავი ორმო გამოჩნდა იმხელა რომ კაცი გაეტეოდა მხოლოდ, მაგრამ ორმოზე თლილი ქვა იდო, რომელზედაც ივერიის მინების გერბი იყო გამოსახული.

-აი ეს გერბიც, რომელიც ჩემს სათამაშოზეა გამოსახული, - აღტაცებით შესძახა დიანამ, ალბათ ჩვენ მის ქვეშ უნდა ჩავიხედოთ.

მათ დიდი ნვალეებით გადანიეს ქვა და შიგ ვინრო კიბით ჩავიდნენ, მაგრამ ყოველივეს ეტყობოდა, რომ აქ უკვე ვილაც წამყოფი იყო, ეს ლოდი უკვე ვილაცის მიერ არის ადგილიდან დაძრული. ეს წესით მიწაში უნდა ყოფილიყო, რადგან აქ აშკარად ეტყობა, რომ მიწა ამოთხრილია. ძველ კიბეებს ჩაუყვნენ და აღმოჩნდნენ გასასვლელ გვირაბში, რომელიც ღრმად ივრის მხარეს მიემართებოდა, მაგრამ მათ დიდხანს სიარული არ დასჭირდათ, რადგან წაანყდნენ ამონგრეულ კედელს, რომელზეც ისარი იყო გამოსახული.

- ეს ის ისარია, რომელიც ჩვენს ოთხკუთხედზეა გამოსახული.

- კი მაგრამ აქ უკვე ვილაც იყო დიანა და მათ ამოღებულ თალში შეიხედეს. დიანამ სანთელით გაანათა ამოღებული თალი და დაინახა განძის ნარჩენები: რამდენიმე ძველებური ოქროს მონეტა, სიჩქარისგან დარჩენილი, კუთხეში მიტოვებული ვერცხლის თასი.

- ეს ჰაჯის ოინებია. იგი იყო აქ და საგანძური გაიტაცა.

- ის შორს ვერ წავიდოდა, მინა ახალი ამოთხრილია და იგი სადღაც აქ იმყოფება ახლოს, შესაძლოა გვითვალთვალეს კიდევც.

ამის თქმა და გვირაბის სიღრმიდან ვიღაცის სიცილი მოისმა და შუქიც გამოჩნდა, ჩირაღდნისა.

- სწრაფად იქით, წამოიძახა დიანამ.

ხანჯალი, ქარქაშიდან იძრო და წინ გამოქვაბულის სიღრმისკენ სწრაფი ნაბიჯით გაემართა. გენა თან მიყვა, რომელმაც მოასწრო ჩირაღდნის ანთება და დიანას გზას უშუქებდა.

მალე ნათელ ადგილას გავიდნენ, საიდანაც შუქი ზემოდან ჩამოდიოდა. ისინი დიდი ციხის ოთახში აღმოჩნდნენ, რომლიდანაც გზა სამი მიმართულებით მიდიოდა გვირაბით, მალე-ალა ასვლაც შეიძლებოდა კიბით.

- მოდი მალე ავიდეთ.

წინ გენადი გაიქცა და-კიბეს შეუყვავა, რომელიც მეტად ვიწრო იყო და ორივე ვერ ავიდოდნენ. ჯერ გენა უნდა ასულიყო, მალე იგი გასასვლელს მიუახლოვდა. ის იყო მალე-ალა გასასვლელში უნდა გასულიყო, რომ ვიღაცის მძლავრმა ხელმა კიბეს უბიძგა, გენამ თავი ველარ შეიკავა და დაგორდა. მან თავი რამდენჯერმე მიარტყა საფეხურს და გონება დაკარგა. დიანამ მასთან მიიღბინა და ცხვირსახოცით მას სისხლი შეუწმინდა, რომელიც ცხვირიდან მოსდიოდა.

- გენადი ჩემო ძმობილო, არ მიმატოვო ძვირფასო.

მაგრამ გენადის არ ესმოდა არაფერი. იგი ცოცხალი იყო, მაგრამ გონებაზედ არ იყო. უცებ მალე საფეხურზე ვიღაცის ფიგურა გამოჩნდა, რომელიც ნელა ეშვებოდა დაბლა კიბით და დიანას უახლოვდებოდა. მას ხელში ხმალი ეჭირა, მეორე ხელში კი ხურჯინი. იგი თან იცინოდა და დიანას უახლოვდებოდა.

- ამ განძისათვის იკლავდი ძუკნა თავს? აი განძი, მოდი აიღე, თუ შეგიძლია, მაგრამ ამას შენ ვერ ეღირსები.

სინათლის შუქმა მას სახე გაუნათა და დიანამ მასში ჰაჯი ამოიცნო.

- ვინა ხარ შენ? და რა გინდა ჩემგან?

- მე შენთვის ჰაჯი ვარ, რომელიც საბოლოოდ დაუსვამს ნერტილს შენს უნაყოფო ცხოვრებას. ბედი დიდხანს გწყალობდა იმპერატორის ქალიშვილო, მაგრამ ყველაფერს აქვს ბოლო და შენც უნდა გამოეთხოვო სიცოცხლეს.

- კი მაგრამ რა დაგიშავე, რომ ასე მიმეტებ ან ჩემი წარსული საიდან იცი?

- ვიცი ჩემო ძვირფასო, მე ყველაფერი ვიცი, აკი გითხარი მე შენი ანგელოზი ვარ მეთქი, ოღონდ კეთილი კი არა, ბოროტი. რა დაგიშავეთ, რომ მეკითხები, გეტყვი ყოველივეს, არაფერს დაგიმალავ სიკვდილის წინ: შენ მე მამა მომიკალი ყაჩაღთა ბელადი, პაპა გრიგოლი მამაჩემი იყო, შენ გეგონა ასე ადვილად დააღწევდი ჩვენს კლანჭებს თავს, ქალბატონო? ესეც არ იკმარე და ახლა განძის მითვისებაც მოინადინე, ნამეტანია დიანა?

- კი მაგრამ, მამაშენი სიკვდილის ღირსი იყო, ხოლო განძი კი მე მეკუთვნის კანონით.

- რომელი კანონით? იბერთა მეფის საგანძური მეფეთა ნაბუშრების კუთვნილება არასოდეს იქნება. ერთ სიადუშლოსაც გაგანდობ ქალბატონო, დედაშენი მამაჩემმა შენი დიდი ბებიის, ნატალიას, რუსეთის დედოფლის დავალებით მოკლა. ასევე მისი დავალებით სიცოცხლეს გამოგასაღმებ შენ, ხოლო განძს მე დავიტოვებ. ყველაფერი სამართლიანად იქნება განაწილებული. მე მამაჩემის მკვლელს ვკლავ და განძიც მე მეკუთვნის.

ეგ ყაჩაღური გადაწყვეტილებაა, რომელსაც სამართლიანობასთან არაფერი აქვს საერთო. — შენ, ისე როგორც მამაშენი, სიკვდილს იმსახურებ, განძი კი საქართველოში უნდა დარჩეს და საქართველოს მოხმარდეს.

- ამ სამართალს ვინ გადაგვინწყვიტავს ძვირფასო, შენი დაშნა ხომ არა დიანა? და ჰაჯიმ გადაიხარხარა.

- რატომაც არა, მიუგო დიანამ და თავისი ხმალი მოიმარჯვა.

ჰაჯი ხარხარებდა და თანდათან კიბეზე ეშვებოდა, მან განძი ხურჯინში კუთხეში მიაგდო და დიანასკენ გაექანა. დიანა მას მედგრად დაუხვდა და მოქნეული ხმალი აიცილა.

- ტყუილად ირჯები ქალბატონო, მაინც არაფერი გამოგივა, მაგრამ მე მიყვარს თავის დაქანცვა და მერე გადასანსვლა. მე ხმლის ხმარება საკმაოდ კარგად ვიცი და მამაჩემივით შეცდომას არ დავუშვებ.

დიანამ რაც ძალი და დონე ჰქონდა ხმალი ჰაჯის მოუქნია, მაგრამ მან ხმალს ხმალი დაუხვედრა და შეტევაზე გადავიდა. მას მართლაც ეტყობოდა, რომ განაფული იყო. დიანა ატყობდა, რომ ძალა ელეოდა, მაგრამ მაინც ეწინააღმდეგებოდა მტერს. დიანამ შეამჩნია, რომ გენამ თავი აწია და წამოდგომას ცდილობდა. ეტყობა გენას გონება უბრუნდებოდა. დიანას ძალა უფრო მოემატა და იმედი მიეცა გადარჩენის.

-ჰაჯი, შენ ეშმაკის მოციქულო, ნუთუ უნდა ბოროტმა სძლიოს კეთილსა? შენს მოდგმას უცოდველ ადამიანთა სისხლის ზღვა მართებს. უფალი მომცემს ძალას შენს წინააღმდეგ საბრძოლველად და დასამარცხებლად.

- ტყუილად ინუგეშებ თავს საცოდავო, შენი ნუთები დათვლილია.

დიანამ კვლავ აიცილა რამდენჯერმე ზედიზედ მოქნეული ჰაჯის მახვილი და დაიჭრა მკლავში, შემდეგ კი თვითონ კიდევ ერთხელ მოუღერა ხმალი, მაგრამ ჰაჯიმ ხელი აუკრა და დიანას ხმალი ხელიდან გააგდებინა. დიანას თითქოს რაღაც გაახსენდაო, ჯიბიდან საყვირი ბუკი ამოიღო და მთელი ძალით ჩასძახა, ბუკის ხმამ არემარე გააყრუა. გენა უკვე ფეხზე იდგა. ხანჯალი მოემარჯვებინა ცალი ხელით, ხოლო ცალი ხელით კი კედელს ეყრდნობოდა. ჰაჯიმ აღმართა მახვილი დიანას გასაგმირავად. ამ დროს გენამ მას ხანჯალი მთელი ძალით ესროლა, რომელიც ჰაჯის ზურგში ჩაესო. იგი მოტრიალდა გენასაკენ. ამ დროს დიანამ თავის ხმალი აიღო და მთელი ძალით ჩასცა ჰაჯის, მაგრამ იგი არ

მოტრიალებულა ერთი ნახტომით აღმოჩნდა გენასთან და ხმალი მას მთელი ძალით გულში ჩასცა, შემდეგ დიანას მოუტრიალდა და მისკენ გაეშურა, მაგრამ უცებ ჩაიკეცა და მიწაზე დაეცა. დიანამ ხმალი მოისროლა და გენასთან მივიდა დაიხარა მისი თავი ხელებში ჩაიდო და უხმოდ აქვითინდა.

მას ამ ახალგაზრდა კაცთან აკავშირებდა გულწრფელი უანგარო მეგობრობა. გენა მისი ერთგული მეგობარი იყო მუდამ და მან ეს ბოლომდე შეასრულა. თავისი ერთგულება დიანას ბოლომდე დაუმტკიცა. დიანას ზემოდან რაღაც ხმაური შემოესმა, ზევით აიხედა და ნუგზარი დაინახა.

- დიმა რა მოგივიდა? შესძახა მან, და ქვევით სწრაფად დაეშვა კიბით.

- მეგობარი დავკარგე, ნუგზარ ბატონო, ჩემი მეგობარი და მას გული წაუვიდა.

ნუგზარმა შენიშნა, რომ დიანა მკვლავში იყო დაჭრილი და ძალზედ დასუსტებული. მან დიანა ამოიყვანა მზის სინათლეზე, სახვევით ჭრილობა გადაუხვია და მოასულიერა წყლით.

- იქ ქვემოთ ჩემი მეგობრის გვამია, გთხოვთ პატივი დასდოთ და როგორც ქრისტიანს შეშვენის ისე დამარხოთ ციხის კედელთან.

ნუგზარის ბრძანება გასცა და მისმა მცველებმა იმ წუთასვე შეუდგენ დიანას ნების აღსრულებას.

- იქ ქვემოთ განძია.

- რა განძი?

- დიანამ მოკლედ ყოველივე მოუყვა ნუგზარ ბატონი-შვილს. დიანა ძალზედ დასუსტებული იყო ჭრილობისაგან, რომელიც ჰაჯიმ მიაყენა. მან ბევრი სისხლი დაკარგა და დროდადრო გონებას კარგავდა. საჭირო იყო მისი დროზე წაყვანა ექიმთან და ჭრილობის გადახვევა, რომელიც მეტად უხერხულ ადგილას იყო მიყენებული. იგი მარცხენა ილიაში იყო დაჭრილი და ნუგზარის გადახვევის სამუალებას არ აძლევდა, გასაგები მიზეზების გამო. მან ნუგზარის ბიჭად

გააცნო თავი და ბოლომდე ცდილობდა სიმართლის დამაღვას, მაგრამ მისი ფიზიკური მდგომარეობის გამო მას აღარ შეეძლო ამის გაკეთება. როდესაც მან კვლავ დაკარგა გონება, ნუგზარიმ თავის პერანგის ნაჭერი შემოიხია და დიანას ჭრილობის შეხვევას შეუდგა. მან გულისპირი გაუხსნა და პერანგი ჩაუწია. მის წინ ქალიშვილის ლამაზი მკერდი გადაიშალა. ნუგზარი დაიბნა აღარ იცოდა რა ექნა, ჭრილობა გადაეხვია თუ მკერდი დაეფარა. ის უცბად გამოფხიზლდა, ყოველივეს მიხვდა. სისხლი არყით შეუწმინდა და ჭრილობა გადაუხვია, გულისპირი კვლავ შეუკრა და დიანაც გონს მოეგო.

- რა მოხდა ნუგზარ, შეეკითხა იგი ნუგზარ ბატონიშვილს და თვალეებში ჩახედა.

მას თითქოს უნდოდა გაეგო, მიხვდა თუ არა ყოველივეს მისი შეყვარებული. ნუგზარმა თვალი აარიდა, დიანა ყოველივეს მიხვდა, მისი საიდუმლოება გამჟღავნებული იყო.

- ნუგზარ უნდა მაპატიო ჩემი ტყუილი, მე იმდენი ტანჯვა და წვალევა გამოვიარე ჩემს ცხოვრებაში, რომ არა ეს ტყუილი, კაცად ქცევისა, ალბათ თავს აქამდე ვერ შევიწინახავდი.

- ყოველივე მესმის ძვირფასო, სჯობს ვიჩქაროთ მეფესთან წასვლა, რადგან უკვე გვიანია და შენც ექიმთან ხარ მისაყვანი.

მალე ისინი გასამგზავრებლად მზად იყვნენ. დიანა უკანასკნელად გამოეთხოვა თავის მეგობრის საფლავს, შემდეგ იგი ნუგზარმა შეისვა ცხენზე და გაემართნენ თბილისში.

მეფის სასახლე მათ უკვე მომზადებული შეხვდა, ნუგზარის წინასწარ თადარიგი დაუჭერია და მეფე ერეკლემ უკვე იცოდა მათი მისვლის შესახებ. ვიზიტის წინ დიანამ სასახლის ქალთა ოთახში განმარტოვება ისურვა და სთხოვა სეფე ქალებს მისთვის სასახლის შესაფერისი ტანისამოსი შეერჩიათ. დიანას თხოვნა სწრაფად შეასრულეს და ჩაცმაშიც დაეხმარნენ. ერთი საათის შემდეგ იგი სამეფო კარს წარუდ-

გა როგორც ელჩი რუსეთისა საქართველოში და ამავე დროს ბაგრატიონთა შთამომავალი. მას გვერდიდან არ სცილდებოდა ნუგზარი, რომელიც უზომოდ იყო შეყვარებული დიანაზე, ისე როგორც დიანა.

თბილისის ძველი მეფის სასახლე სავსე იყო თავადი-შვილებით და დიდებულებით, რომლებსაც გვერდს ლამაზი ქალბატონები უმშვენებდნენ. ყველას უნდოდა ეხილა დიანა, რუსეთის იმპერატორის ქალიშვილი, რომელიც მართლაც შესანიშნავად გამოიყურებოდა ქართულ სადედოფლო კაბაში. ნუგზარი და დიანა ძალზედ უხდებოდნენ ერთმანეთს. მეფე სამწუხაროდ არსად ჩანდა. დიანას მოახსენეს, რომ მეფე ერეკლე შეუძლოდ არის და იგი მათ თავის საძინებელ ოთახში ელოდა, რადგან მას ადგომა არ შეეძლო. რა გაეწყობოდა დიანა ნუგზარისთან ერთად მეფეს საძინებელ ოთახში ეახლა.

მეფის დიდებულ საძინებელ ოთახს რატომღაც კედლებზე იარაღი ამშვენებდა. მის საწოლის წინ კედელი დიდ ხალიჩას ეკავა, სადაც სხვადასხვა იარაღი ეკიდა. თვითონ მეფე დიდ მუხის საწოლში იწვა, რომელიც ჩუქურთმებით იყო განწყობილი. დიანა გულდასმით დააკვირდა მის წინ ლოგინად ჩავარდნილ მამაკაცს, რომელიც მისი ბაბუა იყო და ქართლის მეფე. იგი 50 გადაცილებული იქნებოდა და წვერში ჭალარა გამორეოდა, მაგრამ მაინც იგრძნობოდა, რომ იგი მეტად შეხედული კაცი იქნებოდა ახალგაზრდობაში, მაგრამ ამჟამად მეტად მოტეხილი და ავადმყოფი იწვა და თვალები დახუჭული ჰქონდა.

- მომიახლოვდი ჩემო გოგონა, — მიმართა მან დიანას.

დიანა ახლოს მივიდა, ერეკლემ თვალი გაახილა და დიანას დააცქერდა.

- რა ახალგაზრდა ყოფილხარ, რა დაგაბარა დიდმა ხელმწიფემ რუსეთისამ.

- პეტრე დიდი მეტად პატივს სცემს საქართველოს და მის ხელმწიფეს, თქვენს უწმინდესობას. მას განზრახული აქვს

საქართველოს რეალური დახმარება აღმოუჩინოს არა მარტო სიტყვით, არამედ საქმიანად და ამისათვის საქართველოში ჯარი გამოაგზავნოს.

- ეს კარგი რამ განუზრახავს ჩვენც ეგ გვწადია, რადგან ურჯულომ მთლად წაღეკა ჩვენი მიწა-წყალი, მაგრამ ეგ არის, რომ მე ალბათ ვეღარ მოვესწრები ამას, რადგან ძალზედ ავად ვარ. კიდევ რა დაგაბარა?

- სამწუხაროდ, მიუგო დიანამ, მე გზად ყაჩაღები დამესხნენ თავს და პეტრეს წერილი თქვენამდე ვერ მოვიტანე, მაგრამ ზეპირად გეტყვით მის შინაარსს. მას სურს მე მუდმივად დავრჩე საქართველოში, როგორც რუსეთისა და საქართველოს მეგობრობის სიმბოლო. ეს პატივი ჩემმა წარმომშობამ განაპირობა, მე რუსეთის იმპერატორის პეტრეს უკანონო შვილი გახლავართ, დედაჩემი ბაგრატიონთა გვარის წარმომადგენელი იყო, რომლებიც ბედის უკუღმართობამ სამშობლოდან გადახვეწა და ტრაგიკულად შეენირა დედოფალ ნატალიას ხრიკებს. მას მეც ბედზე გადავურჩი. ამჟამად ჩემს სამშობლოში ვარ და სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე მას ვემსახურები ისე როგორც შემეძლება. მე ჩემი ბედი აქ ვიპოვე სამშობლოსა და ბატონიშვილ ნუგზარის სახით.

- მაშ, შენს ძარღვებში ჩემი სისხლიცა ჩქებს, ჩემო კარგო, რუსეთი ძლიერი და საიმედო ქვეყანა ჩვენთვის მისი მფარველობა ახლა ძალზედ გვესაჭიროება, მე მთელი ახალგაზრდობა რუსეთში გავატარე და კარგად ვიცნობ მათ ადათსა და წესს, რომელიც გაცილებით უკეთესია მუსულმანურზე. შენ კი ჩემო კარგო ყველა პირობა გექნება წყნარი და უზრუნველი ცხოვრებისა საქართველოში, დამილოცნიხართ შენ და ნუგზარი.

დიანამ უბიდან თავის სათამაშო გამოცანა ამოიღო და ერეკლეს გაუწოდა.

- თუ გახსოვთ ეს ნივთი.

მეფემ გამოართვა და ყურადღებით დაათვალიერა.

- მახსოვს, ეს ნივთი მე პაპაჩემმა თეიმურაზმა ჩამომიტანა

მოსკოვში და მაჩუქა. მე კი ეს ნივთი ქორნილის დღეს დედოფალ ნატალიას ვაჩუქე. — შენთან როგორ მოხდა დიანა?

- პეტრემ მე მაჩუქა, ისე რომ ალბათ არავინ თქვენ ამ ნივთის დანიშნულება არ იცოდით და უპირველეს ყოვლისა დედოფალმა ნატალიამ, რუსეთის იმპერატორმა პეტრემ კი ეს უძვირფასესი საჩუქარი მე მაჩუქა.

- რომელ საჩუქარზე ლაპარაკობ შვილო?

- მეფევ ბატონო, ნივთი იბერთმეფეთა საგანძურს მიუთითებს, რომელიც უჯარმის ციხეში იყო ჩაფლული. აი კოორდინატები ამ ნივთზე იყო გამოსახული.

ერეკლემ პირჯვარი გადაიწერა და დიანას უპასუხა.

- ეს არის კეთილი ნიშანი უფლისა, რომელმაც ყველაფერი თავის ადგილას დააყენა. განძი შენსა და საქართველოს კეთილდღეობას უნდა მოახმარო შვილო, ასე უნდოდა ალბათ უფალს, ახლა კი დამტოვეთ ჩემო კეთილებო სიკვდილის წინ უნდა ვილოცო ჩემი ცოდვების მოსანანიებლად.

დიანამ დატოვა მისი საძინებელი.

დიანამ და ნუგზარიმ ჯვარი დაიწერეს და ბედნიერად ცხოვრობდნენ შვილებში და შვილიშვილებში საუკუნის დასასრულამდე.

საქართველოს უკანასკნელი დედოფალი

მე-18 საუკუნე ძალზე საოცარი და საინტერესო იყო კაცობრიობის ისტორიაში, სწორედ ამ საუკუნეში მოხდა ძვრები და წინსვლა: კულტურაში, განათლებაში, მეცნიერებაში, ეკონომიკაში. აღნიშნული საუკუნე გამოირჩეოდა ადამიანთა ბრძოლით პროგრესული საზოგადოების ჩამოყალიბებისათვის. ინგრეოდა ძველი ფეოდალური ურთიერთობები და მის ადგილზე თანდათან ფეხს იკიდებდა, ფორმირდებოდა ახალი, უფრო პროგრესული ბურჟუაზიული ურთიერთობა, რაც ყველაფერში იგრძნობოდა. დაიწყო სამრეწველო გადატრიალება ინგლისში, კონსტიტუციური მონარქიის განვითარებამ ამ ქვეყანაში ხელი შეუწყო თავისუფალი მენარმეობის განვითარებას, რასაც მნიშვნელოვანი ტექნიკური აღმოჩენები და გამოგონებები მოჰყვა. ეს იყო სამრეწველო გადატრიალების დასაწყისი.

მე-17 მე-18 საუკუნეებში ჩრდილოეთ ამერიკაში ატლანტის სანაპიროს გასწვრივ შეიქმნა 13 ინგლისური კოლონია. 1776 წლის 4 ივლისს მეორე კონტინენტური კონგრესის მიერ დამტკიცებული „დამოუკიდებლობის დეკლარაციით“ ინგლისის ყოფილმა 13 კოლონიამ თავი დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ — შეერთებულ შტატებად გამოაცხადა. ჩრდილოეთ ამერიკაში შეიქმნა ახალი სახელმწიფო - შეერთებული შტატები. მე-18 საუკუნის პირველ მეოთხედში ჩვენს მეზობელ რუსეთში მომხდარი მოვლენები მეტად მნიშვნელოვანი იყო საქართველოსთვის. რუსეთში ჩრდილოეთის ომი მიმდინარეობდა (1700-1721 წ.წ.) შვედეთთან. მიუხედავად ამისა,

რუსეთი მხედველობიდან აღმოსავლეთსაც არ კარგავდა. კავკასიაში შესაღწევად რუსეთს კასპიის ზღვის სანაპიროზე დამკვიდრება ესაჭიროებოდა. 1722-1723 წლებში პეტრე დიდმა ასტრახანიდან კასპიის ზღვის დასავლეთ სანაპიროების გასწვრივ სახმელეთო და საზღვაო ლაშქრობის შედეგად მნიშვნელოვანი ტერიტორიები დაიკავა. 1723 წლის პეტერბურგის ზავით სპარსეთმა ცნო რუსეთის დაპყრობილი ტერიტორიები. პეტრე დიდი ამით დაკმაყოფილდა და სპარსეთის წინააღმდეგ ომში თავისი მოკავშირე ქართლის მეფე ვახტანგ VI გამძვინვარებული მტრის წინაშე ბედის ანაბარა მიატოვა. კასპიისპირეთში რუსთა ლაშქრობის შემდეგ პეტრე დიდის მოკავშირე ქართლის მეფე ვახტანგ VI იძულებული შეიქმნა დიდი ამალითურთ რუსეთს გადასულიყო. 1729 წელს ქართველებს მოსკოვში დასასახლებლად „პრესნიას უბანი“ უბოძეს. აღმოსავლეთ საქართველოს ჯერ თურქები, შემდეგ ირანი დაეპატრონა, მაგრამ საქართველოს დახმარების გარეშე რუსეთმა ამიერკავკასიაში ფეხი ვერ მოიკიდა და 1734 წელს პეტრე დიდის მემკვიდრეებმა კასპიის ზღვის აღმოსავლეთი და სამხრეთი სანაპიროები ირანს დაუბრუნეს. ირანში სეფიანების დამხობის შემდეგ ქართლ-კახეთს ძნელბედობის დრო დაუდგა. ქართველი ხალხი მძიმე უღლის ქვეშ გმინავდა 1723-1735 წლებში თურქეთის „ოსმალობა“, ხოლო 1735-1747 წლებში ნადირ-შაჰის ირანის „ყიზილბაშობა“.

1744 წელს ქართლის მეფედ დანიშნულმა თეიმურაზ II და კახეთის მეფედ დანიშნულმა ერეკლე II კარგად გამოიყენეს ნადირ-შაჰის მკვლელობის შემდგომ ირანში დაწყებული პოლიტიკური არეულობა. ქრისტიანმა მეფეებმა თეიმურაზ II და ერეკლე II ფაქტობრივად დამოუკიდებლობა მოიპოვეს. ამის შემდეგ 50 წელი ქართლ-კახეთი ჩამოცილებული იყო ირანს. ამ გარემოებას ირანში მიმდინარე შიდა ომებმა და ირანის მმართველ ქერიმ ხანთან ქართლ-კახეთის მეფის ერეკლე II კეთილგანწყობილმა ურთიერთობამ შეუწყო ხელი.

ირანის მმართველმა ქართლ-კახეთის ერთ სამეფოდ გაერთიანება ცნო და აღიარა ერეკლე II-ის უფლებები განჯასა და ერევნის სახანოებზე. ერეკლე II კეთილმეზობლური დამოკიდებულების მიუხედავად, ქირიმ-ხანმა ათასობით ფერეიდნელი ქართველი გამოასალმა წუთისოფელს, იმის გამო, რომ მათ უარი თქვეს რჯულის გამოცვლაზე. სიცოცხლე მხოლოდ იმ ქართველებს შეუნარჩუნა, რომლებსაც იძულებით მიაღებინეს მასპინძლობა. ირან-საქართველოს ურთიერთობა განსაკუთრებით გამწვავდა მე-18 საუკუნის მიწურულში. ხელისუფლების სათავეში ჯაფართა მოსვლის შემდეგ 1795 წელს ალა-მასპინძ-ხანის თბილისზე ლაშქრობამ აღმოსავლეთ საქართველოში რუსეთის ხელისუფლების დამყარება დააჩქარა.

1723 წელს თურქებმა ფოთი დაიპყრეს. თურქეთის ხელში იყო ბათუმი და სოხუმიც. ოსმალებმა დაიკავეს, შორაპნისსა და ცეცხვეთის ციხეები იმერეთში. იმავე 1723 წელს მათ აღმოსავლეთ საქართველოც დაიპყრეს. რუსეთ-თურქეთის 1768-1774 წლების ომის უმნიშვნელოვანესი სამხედრო ოპერაციები გაიმართა, რომელიც საქართველოსთვის მეტად მნიშვნელოვანი იყო. 1770 წელს რუსეთის არმიამ რუმიანცევის მეთაურობით, მდინარე ლარგასთან გაანადგურა თურქთა ჯარი. რუსეთის ბალტიის ზღვის ესკადრამ ადმირალ სპირიდოვის მეთაურობით შემოუარა ევროპას და გიბრალტარის სრუტით ხმელთაშუა ზღვაში შევიდა. ჩესმენის ყურესთან რუსეთის ესკადრამ დაამარცხა თურქეთის ფლოტი. საომარი მოქმედება გაიშალა კავკასიაშიც. 1770 წლის აპრილში ერეკლე II მეთაურობით რუსეთის მცირერიცხოვან ჯართან ერთად ანყურის ციხეს შემოერტყა. ციხეში თურქთა გარნიზონი იდგა. რუსეთის ჯარი გენერალ ტოტლებენის მეთაურობით, მოულოდნელად უკან გაბრუნდა. მრისხანე მტრის წინაშე ქართველები მარტონი აღმოჩნდნენ, მაგრამ ერეკლე II საზრიანობის და ქართველთა მამაცობის წყალობით ასპინძის ბრძოლაში მათ ბრწყინვალე გამარჯვება მოიპოვეს. რუსეთ-თურქეთის 1768-1774 წლების დროს

მნიშვნელოვან წარმატებებს მიაღწია იმერეთმაც. იმერეთის მეფის სოლომონ II და რუსეთის გაერთიანებულმა ლაშქარმა გაათავისუფლა ოსმალების მიერ დაკავებული ქუთაისის და იმერეთის სხვა ციხე-სიმაგრეები. 1774 წელს დაიდო ქუჩუკ-კაინარჯის საზავო ხელშეკრულება, რომლის თანახმად მდინარე ლანგარსა და მდინარე ბეკს შორის ტერიტორია და ქერჩის ნახევარკუნძული რუსეთის ხელში გადადიოდა. რუსეთის გემებს ბოსფორისა და დარდანელის სრუტეებისკენ გაეხსნათ გზა. ყირიმი თურქეთისაგან დამოუკიდებელ სახანოდ გამოცხადდა. ზავის ერთ-ერთი მუხლი დასავლეთ საქართველოს შეეხებოდა. ამ მუხლის თანახმად, რუსეთი დასავლეთ საქართველოს ოსმალეთის მფლობელობაში ცნობდა. იმ პირობით, რომ თურქეთს უარი უნდა ეთქვა იმერეთისაგან ხარკის აღებაზე. ომის დამთავრების შემდეგ სოლომონ მეფემ ოსმალებს იმერეთის ციხეებში დაბრუნების საშუალება აღარ მისცა. 1783 წელს რუსეთმა ერთ დიდი წარმატებას მიაღწია. ქართლ-კახეთის სამეფოსთან, გეორგიევსკში დადებული ტრაქტატით აღმოსავლეთ საქართველო რუსეთის მფარველობაში შევიდა.

ამ პერიოდში ევროპის შუაგულში საფრანგეთის დიდი რევოლუცია დაიწყო 1789 წლის 14 ივლისს პარიზელებმა შეტევით აიღეს თვითმყრობელობის საყრდენი პარიზში ციხე-სიმაგრე და საპყრობილე ბასტილია. 1792 წლის 22 სექტემბერს საფრანგეთი გამოცხადდა რესპუბლიკად. ლუი XVI სიკვდილით იქნა დასჯილი. 1799 წლის 9 ნოემბერს საფრანგეთში სახელმწიფო გადატრიალება მოხდა. ხელისუფლების სათავეში ნაპოლეონ ბონაპარტე მოვიდა. ცოტა ხნით ადრე მან ეგვიპტეში ილაშქრა. ნაპოლეონი საქართველოთი სწორედ ეგვიპტის ლაშქრობის დროს დაინტერესდა. გენერალ ბონაპარტეს საქართველოსა და ქართველების შესახებ კარგი ინფორმაცია ჰქონდა. მან იცოდა, რომ მამლუქთა უმრავლესობა ქრისტიანებად იბადებოდნენ. მათ იტაცებდნენ 7-8 წლის ასაკში საქართველოდან, შემდეგ ვაჭრებს

კონსტანტინოპოლში მიჰყავდათ და ეგვიპტეში ჰყიდდნენ. ძირითადად მათგან იყო დაკომპლექტებული ეგვიპტეში განლაგებული მამლუქთა კორპუსი. იმდროინდელი ქართველი პოლიტიკოსები დიდი გულისყურით ადევდნენდნენ თვალს ნაპოლეონის საქმიანობას ეგვიპტეში. მათი აზრით ბონაპარტს წარმატებებს ეგვიპტის მფლობელის თურქეთის დასუსტებას გამოიწვევდა და საქართველოს თურქთა მიერ მიტაცებული მიწა-წყლის დაბრუნების საშუალება მიეცემოდა.

ნაპოლეონის ხელისუფლების სათავეში მოსვლის შემდეგ, იმერეთის მეფე სოლომონ II, ქართველი ბატონიშვილები თეიმურაზი და ალექსანდრე მას წერილებს უგზავნიდნენ, დახმარებას სთხოვდნენ და საქართველოს საფრანგეთის მფარველობის ქვეშ შესვლას სთავაზობდნენ. ნაპოლეონი საქართველოს აღმოსავლური პოლიტიკის განუყოფელ ნაწილად თვლიდა. თბილისი მას მიაჩნდა ტრამპლინად, საიდანაც ინდოეთში შესვლას ითვალისწინებდა. 1799 წელს ბონაპარტემ ეგვიპტიდან ქართლ-კახეთის უკანასკნელ მეფესთან ერეკლე II-ის ვაჟთან გიორგი XII მოსალაპარაკებლად თავისი საგანგებო რწმუნებული ტომით ქართველი - როსტომ აბაშიძე გამოგზავნა. ელჩი ახალციხის ფაშამ შეიპყრო და ციხეში გამოამწყვდია. ნაპოლეონის მიერ თბილისში ელჩის გამოგზავნა იმას მოწმობდა, რომ საფრანგეთისათვის საქართველოს საკითხი აქტიური იყო. ამ პერიოდში საქართველოს სახელმწიფოებრიობა სულს დაფავდა, ერთ დროს ძლიერი და აყვავებული ქვეყანა, რომლის საზღვრები გადაჭიმული იყო ნიკოფსიიდან დარუბანდამდე და ოსეთიდან არაგანამდე.

მე-18 საუკუნის მინურულს დასუსტებული და გაპარტახებული იყო საქართველო. ქართლ-კახეთის უკანასკნელი მეფე ერეკლე II 1798 წლის 11 იანვარს გარდაიცვალა. ტახტი უფროსმა შვილმა გიორგი XII დაიკავა. მისი მეფობა მეტად რთულ, პოლიტიკურ და ეკონომიურ ვითარებას დაემთხვა. ქართლი და კახეთი ამ პერიოდში ძალზედ დასუსტებული

იყო. 1795 წელს გადახდილი ომი ირანის ბრძანებულ ალა-მაჰმად-ხანთან ჯერ კიდევ მონელებული არ იყო. გიორგი XII ისევე, როგორც მამამის ერეკლე II, რუსეთთან ურთიერთობა მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი და ყველანაირად ცდილობდა განემტკიცებინა საქართველო-რუსეთის ურთიერთობა. ამის წინააღმდეგ გამოდიოდა მეფის კარის ოპოზიცია. გიორგის დედის დარეჯან დედოფლის ხელმძღვანელობით, რომლებსაც არ სურდათ რუსეთთან არანაირი ურთიერთობა და ცდილობდნენ მეფედ გიორგის ძმა დავითი დაესვათ. დარეჯან დედოფალი ყველანაირად ცდილობდა შეევიწროებინა გიორგი XII და მისი მეუღლე მარიამ დედოფალი. ასეთ რთულ ვითარებაში იყო საქართველო, როდესაც ნაპოლეონის დესპანი, რომელიც საქართველოსკენ მოეშურებოდა, ახალციხის ფაშამ დააპატიმრა და ციხეში გამოამწყვდია. როსტომ აბაშიძე იმ ქართველ თავად-აზნაურთა ბრწყინვალე შთამომავალი იყო, რომელთაც სამშობლოსა და მამულისათვის არაფერი დაუზოგავთ. უყოყმანოდ ჩადგნენ ქართველ მეფეთა სამსახურში და ყოველთვის თავდაუზოგავად ემსახურებოდნენ მათ. მისი ბაბუა, ლევან აბაშიძე, სულხან საბა ორბელიანს გაჰყოლია საფრანგეთში დიპლომატიური მისიით. საფრანგეთის მეფესთან ლუდოვიკო XIV-სთან ვიზიტი უშედეგოდ დამთავრდა, საფრანგეთმა დახმარება ვერ აღმოუჩინა გასაჭირში ჩავარდნილ საქართველოს. ლევან აბაშიძეს ერთი დიდებული ფრანგი ქალი მოსწონებია და სამუდამოდ დარჩენილა პარიზში საცხოვრებლად. შემდგომში საფრანგეთის მეფის სამსახურისთვის იგი ბევრჯერ დაუჯილდოებიათ განეული ამაგისათვის. მისთვის პარიზთან ახლოს მამული უბოძებიათ. როსტომის მამა ზურაბ აბაშიძე საფრანგეთის იმპერიის განმტკიცების ერთ-ერთ ბრძოლას შეენირა. პატარა როსტომი ობლად დარჩა, მას დედაც ადრე გარდაეცვალა. მისი ერთადერთი პატრონი ზურაბ აბაშიძის ერთგული მსახური ჩინელი ჩინ-ჰანი იყო. პატარა როსტომს საკმაოდ მდიდარი მემკვიდრეობა ხვდა

წილად, რომელსაც ზურაბ აბაშიძის გარდაცვალების შემდეგ როსტომის სრულწლოვანებამდე ჩინ-ჰანი განაგებდა. ჩინელი აღმზრდელი ძალ-ლონეს არ იშურებდა, რათა როსტომისათვის სათანადო აღზრდა და განათლება მიეცა. როსტომს მონვეული მასწავლებლები ასწავლიდნენ, შემდეგ სწავლა-განათლება კოლეჯში განაგრძო. ჩინელმა აღმზრდელმა როსტომის ჩამოყალიბებაში წარუშლელი კვალი დატოვა, რომელიც შემდგომში როსტომს ყოველთვის სიკეთით ადგებოდა: ეს გახლდათ ჩინ-ჩუი-ჰანის დიდი ცოდნა და გამოცდილება, აღმოსავლური ორთაბრძოლები, მისი სამხედრო ხელოვნება და ფილოსოფიური აღზრდა სრულიად განსხვავებული იყო ევროპულისაგან. სწავლა მან როსტომს ხუთი წლიდან დააწყებინა. ჯერ იოლი ვარჯიშებით, ხოლო შემდგომში უფრო რთული. თვითონ იგი ბრწყინვალე მებრძოლი გახლდათ. თავის დროზე სათანადო ჯილდოებიც ჰქონდა მიღებული შეჯიბრებებში.

ახლა, როდესაც როსტომი ახალციხის ფაშის საპყრობილეში აღმოჩნდა, გადარჩენის ყოველგვარი იმედი გადაეწურა. მის თვალწინ გაიბრინა ბავშვობამ ყმანვილ-კაცობამ სიყვარულმა და თვალზედ ცრემლი მოადგა. გაიხსენა თუ რა მძიმე იყო მისთვის ჯერ დედის, ხოლო შემდეგ მამის დაკარგვა. შემდგომში მან თავის ყურადღება ჩინურ და ევროპულ ორთაბრძოლებზე გადაიტანა, ამაში ეხმარებოდა თავის ერთგული მშობელი და მასწავლებელი ჩინ-ჩუი-ჰანი. როსტომს გაახსენდა მასწავლებელს როგორ მიჰყავდა იგი ტყეში, სადაც მდინარე მოჩუხჩუხებდა და მდინარეში საათობით ხმლით ავარჯიშებდა. წლები მიდიოდა და როსტომს ძალა და ცოდნა ემატებოდა. არ დარჩენილა აღმოსავლური და ევროპული არცერთი ცივი და ცეცხლსასროლი იარაღი, რომლის ჩინებული ხმარება მას არ შესძლებოდა.

1789 წლის 14 ივლისს, როდესაც პარიზელებმა ბასტილია აიღეს, როსტომი 21 წლის იყო. პარიზის სამხედრო სასწავლებელი მან წარმატებით დაამთავრა. სწორედ აქ შეხვდა

პირველად, შემდგომში ბრწყინვალე მხედართმთავრად აღიარებულ, ნაპოლეონ ბონაპარტს. ისინი ბრიენის სამხედრო სკოლაში ერთად სწავლობდნენ და სწრაფად დამეგობრდნენ, რადგან მათ ბევრი საერთო ჰქონდათ. სკოლის დამთავრების შემდეგ, მათი გზები გაიყარა, მაგრამ არა სამუდამოდ. ერთი პერიოდი როსტომი სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ თავის მამულში ცხოვრობდა ჩინელ მამობილთან ერთად. საფრანგეთის რევოლუციის დროს იგი მტკიცედ იდგა რევოლუციის მხარეზე და ერთ-ერთ რევოლუციურ არმიას მსახურობდა. შემდგომი მისი და ნაპოლეონის შეხვედრა ტულონის ციხე-სიმაგრის აღების დროს მოხდა, როდესაც ტულონი ინგლისელებმა ხელში ჩაიგდეს.

ტულონს დიდი სტრატეგიული და პოლიტიკური მნიშვნელობა ჰქონდა. რევოლუციურმა მთავრობამ ტულონის განთავისუფლება ნაპოლეონს მიანდო. ნაპოლეონი გაეცნო რა ტულონის თავდაცვის გეგმას, მიხვდა რომ დიდი მოსამზადებელი სამუშაოები იყო ჩასატარებელი. ინგლისის გემები ტულონს ზღვიდან იცავდნენ და საჭირო იყო მათი განდევნა. ამისათვის ფრანგებს უნდა დაეკავებინათ კერის ნახევარკუნძული და ფორტზე ეგეზე და ბალაგიეზე დაედგათ ზარბაზნები ინგლისის გემების გასადევნად, ამის შემდეგ ტულონი მოწყვეტილი აღმოჩნდებოდა ინგლისის ფლოტისაგან. მაგრამ პორტების აღება ძნელი საქმე იყო, რადგან იქ უკვე ინგლისელები იყვნენ და ზარბაზნებიც განლაგებული ჰქონდათ. ამ პერიოდში ნაპოლეონის გვერდით მოუწია ბრძოლა როსტომ აბაშიძესაც. გააფრთხილებული ბრძოლა გაიმართა. ინგლისელებმა თავგანწირული წინააღმდეგობა გაუწიეს ფრანგებს და მათი კოლონები უკუ აქციეს. კრიტიკულ მომენტში დიუგო მიემ, რომელიც არმიას ხელმძღვანელობდა, სარეზერვო კოლონას უბრძანა ჩაბმა. ნაპოლეონი თვითონ წაუძღვა მას წინ ხელჩართულ ბრძოლაში ფრანგებმა იმარჯვეს და რედუტიც აიღეს. შეტევის დროს ნაპოლეონს ჯერ ცხენი მოუკლეს, მერე კი თავადაც დაჭრეს

ფეხში ხიშტი. ასე იოლად გადარჩენას იგი როსტომ აბაშიძეს უნდა უმადლოდეს, რადგან სწორედ ხელჩართულ ბრძოლის დროს როსტომმა არნახული სიმამაცე და გმირობა გამოიჩინა. იგი ნაპოლეონის წინ იდგა, ხმლით გზას უკაფავდა და მას მკერდით იცავდა მას. ნაპოლეონი ალტაცებით ადევნებდა თვალს როსტომის განწირულ ბრძოლას. ხიშტიტ შეტევაზე გადმოსული ინგლისელები ხმლით უცბათ მოცელა როსტომმა, მაგრამ ერთმა მაინც მოახერხა ნაპოლეონის დაჭრა ფეხში. რომელსაც როსტომმა ერთი დარტყმით თავი გააგდებინა და ნაპოლეონის ერთგულება და ნდობა დაიმსახურა. მაგრამ როსტომი ინგლისელმა მძიმედ დაჭრეს და იგი ნაპოლეონის ბრძანებით, სასწრაფოდ ლაზარეთში გადაიყვანეს. ტულონის ბრძოლა მოგებულ იყო. ნაპოლეონი კმაყოფილი და ბედნიერი დარჩა, როგორც იქნა ამობრწყინდა მისი ვარსკვლავი 24 წლის კაპიტანი გენერალი გახდა. როსტომისა და მისი გზები კვლავ გაიყარა, ეს იყო 1793 წელი.

გავიდა წლები და მხოლოდ აღმოსავლეთის კერძოდ ეგვიპტესა და სირიაში ლაშქრობის დროს გაახსენდა ნაპოლეონს როსტომ აბაშიძის ხმლის კვეთა, მოძებნა იგი და შესთავაზა მასთან ერთად ეგვიპტეში ლაშქრობა. ეს მოხდა 1799 წელს. როსტომი სიამოვნებით დათანხმდა ნაპოლეონის წინადადებას. ბოლოს მიღებული ჭრილობის შემდეგ თავის მამულში ჩინ-ჩუი-ჰანთან ერთად მეურნეობას მისდევდა და აღმოსავლურ ორთაბრძოლებს ასწავლიდა ახალგაზრდებს. მათ ლიველში კერძო სკოლა გახსნეს. მაგრამ ნაპოლეონთან ერთად იგი მზად იყო 9 მთის იქით წასულიყო.

1799 წელს ხომალდმა „იორინმა“ ღუზა აუშვა და ისინი ეგვიპტის სანაპიროსკენ გაემართნენ. აფრიკის სანაპიროს ფრანგები ყოველგვარი გართულების გარეშე მიადგნენ, თუმცა მათზე ინგლისის ფლოტი ნადირობდა ადმირალ ნელსონის მეთაურობით. ეგვიპტის მიწაზე ფრანგებმა ფეხი პირველ ივლისს დადგეს, ალექსანდრიასთან ახლოს. სადესანტო ოპერაციამ ისე ჩაიარა, რომ რაიმე გართულებას ად-

გილი არ ჰქონია და ქალაქი ალექსანდრია ფრანგების ხელში გადავიდა. კლებერმა და მენუმ სიმაგრეზე პირდაპირი იერიში მიიტანეს და თურქ-არაბულმა გარნიზონმა მაშინვე შეწყვიტა წინააღმდეგობა. შემდეგ ფრანგები ქაიროსაკენ გაემართნენ. სერიოზული ბრძოლა შებრაჰიტთან მოხდა. თურქ მამლუქთა ლაშქარს თვით მურად-ბეი ხელმძღვანელობდა, ფრანგთა და მამლუქთა ამ ბრძოლაში ბევრი ქართველი მონაწილეობდა. მამლუქთა დიდ ნაწილს ხომ „ბედკრული საქართველოს“ მონყვეტილი შვილები შეადგენდნენ. ქაიროს დასაცავად მურად-ბეიმ 12 ათასი მეომარი გამოიყვანა, მაგრამ ნაპოლეონის გამანადგურებელი არტილერიის წინააღმდეგ მან ვერაფერი გააჩყო და ბრძოლაში დამარცხდა. ქაიროს კარებში ფრანგთათვის ღია იყო. ბონაპარტე ეგვიპტის დედაქალაქში შევიდა ზღაპრული ალაფით, ქალაქში რომელიც განთქმულია თავისი სისასტიკით, ვერაგობით და რელიგიური ფანატიზმით მთელს აღმოსავლეთში. მას მეტი სიფრთხილე მართებდა. ათასობით კილომეტრიდან საფრანგეთს მოშორებულს, რაიმე ქმედითი დახმარების იმედი ნაკლებად უნდა ჰქონოდა. ფრანგთა ფლოტი 13 სახაზო გემი და 4 ფრეგატი აბუკირის ყურეში 1798 წლის 1 აგვისტოს ინგლისელების ფლოტმა ადმირალ ნელსონის ხელმძღვანელობით გაანადგურეს. ბონაპარტი გაცოფებული იყო, მაგრამ გონს მალე მოეგო. მან თავის ჯარს მიმართა, „ახლა ჩვენ იძულებულნიც კი ვართ, რომ საგმირო საქმეები ჩავიდინოთ. ეს იმას ნიშნავს, რომ ჩვენ უფრო შორს გავილაშქროთ და ახალი დიდი იმპერია დავაარსოთ“. ამ გეგმებში შედიოდა ნაპოლეონის ლაშქრობა ინდოეთში, რისთვისაც მას მოკავშირე სჭირდებოდა თურქეთის, ირანისა და საქართველოს სახით. და ამ ქვეყნებთან ურთიერთობას იგი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ. ამ დიპლომატიური მისიით როსტომ აბაშიძე მან საქართველოში გამოაგზავნა.

სიკვდილის მოლოდინში როსტომ აბაშიძე მწარედ იგონებდა ყოველივე მნიშვნელოვანს თავის ცხოვრებიდან და

დამწუხრებული უიმედოდ ემშვიდობებოდა ჩამავალ მზის სხივებს, რომელიც ციხის სარკმლიდან მოჩანდა. ფუჭი გამოდგა მისი ოცნება საქართველოზე, რომლის ნახვის სურვილი კლავდა. თავის სამშობლოში კეთილი მისიით მიიჩქაროდა, საგანგებო დავალებით, მაგრამ უმუხტლა ბედმა და ალბათ ველარ იხილავდა საქართველოს. ასეთი ფიქრებით ემშვიდობებოდა მზის უკანასკნელ სხივებს თავის საპატიმრო საკნიდან. უეცრად კარებში ურდულის ჩხრიალის ხმა გაიგო, როსტომი შეცბა ნუთუ დილამდის არ დააცლიდნენ და ახლავე მოუსწრაფავდნენ სიცოცხლეს. არა, იგი ასე ადვილად და ლაჩრულად თავს არავის დააჩაგვრინებდა. მტკიცედ გადაწყვიტა თავის სიცოცხლე ძვირად დაესვა ფაშასათვის. კარებს ამოეფარა და მის გაღებას დაელოდა. კარები გაიღო და საკანში ანაფორიანი უცნობი შემოვიდა, ხელში ბიბლია და ჯვარი ეჭირა. ცოდვების მოსანანიებლად მეწვივნენ გაიფიქრა როსტომმა, ერთი ნახტომით უცნობი ძირს დასცა, რომელიც ადგილიდან აღარ იძროდა. როსტომმა უცნობს დახედა, მას სურდა მისი ტანსაცმლით გარეთ გაპარულიყო, მაგრამ აი, საოცრება. უცნობი ქალი აღმოჩნდა. ამობურცულ მკერდს გაოგნებულნი შეჰყურებდა როსტომი. ქალი თანდათან გონს მოეგო და ნაზი, დასუსტებული ხმით როსტომს მიმართა.

- მე მარიამი მქვია, შენს საშველად მოვედი.

- მარიამი? — მე არ ვიცნობ ასეთ ქალს.

- მართალია, არ იცნობ, მაგრამ დღეიდან ხომ გეცოდინებათ. მე გახლავართ საქართველოს დედოფალი მარიამი გიორგი XII მეუღლე, რომელიც ძალზე ავადაა უკანასკნელ დღეშია და დიდი სურვილი აქვს თქვენი ნახვისა. ამ სიტყვებით, მარიამი ფეხზე წამოდგა, კაბა გაისწორა მუქ, ტალღისებურ თმებზე თეთრი, ნაზი და გრძელი თითები გადაისვა. გაკვირვებულ როსტომს თვალებში ჩააშტერდა.

- კი მაგრამ აქ როგორ აღმოჩნდი, მე ხომ ახალციხის ფაშას პატიმარი ვარ და სასიკვდილო განაჩენს ველი მისგან.

თქვენ კი მღვდელი მეგონეთ, რომელიც აღსარებასა და მონანიებას ითხოვდა ჩემგან სიკვდილის წინ, მაგრამ ვატყობ განგებამ მთლად არ გამწირა და თქვენი თავი მშველელად მომივლინა.

- მართალია, არ მელოდით, მაგრამ ჩვენ მოუთმენლად გელოდით, რადგან ჩვენთვის ცნობილი გახდა, რომ თქვენ საქართველოში მოეშურებოდით ნაპოლეონ ბონაპარტის საგანგებო მისიით.

- ეს თქვენ საიდან იცით? — იკითხა გაკვირვებულმა როსტომმა.

- საქართველოსკენ მომავალი სტამბულის ერთ-ერთ სასტუმროში, შეჩერდით შესასვენებლად, ერთ ქართველ მონა მანდილოსანს გამოექომაგეთ და უთანასწორო ბრძოლაში დაიჭერთ. თქვენ იქ გამაჰმადიანებული ქართველი მაჰმუდი გპატრონობდათ და გმკურნალობდათ, მძიმედ დაჭრილმა და სიცხიანმა გონება დაკარგეთ და ბოდვის დროს რამდენიმე სიტყვა დაგცდათ, საქართველოში თქვენი მისიის შესახებ. მაჰმუდი ჩვენი შიკრიკია თურქეთში და მან ყოველივე გვაცნობა.

ახლა თქვენ ყოველივე იცით, ცხენები მზად არის ბატონო როსტომ. გთხოვთ, სწრაფად წამოხვიდეთ ჩვენთან ერთად, დროს ნულარ ვკარგავთ, ყოველი წუთი ძვირფასია ჩვენთვის. ამ სიტყვებით მარიამი როსტომს წინ გაუძღვა და ციხის რამდენიმე კარი დაუბრკოლებლად გაიარეს. ციხის მცველები მოსყიდულები იყვნენ. ბოლო კართან მარიამმა, როსტომს მუსულმანური ჩასაცმელი გაუნოდა, მან გადაიცვა და მარიამთან ერთად სწრაფად გაიარეს ბოლო კარები და გარეთ აღმოჩნდნენ. იქ შეკაზმული ცხენები ელოდათ, რომლებსაც ორი მხედარი დარაჯობდა. სწრაფად შესხდნენ ცხენებზე და ჭენებით საქართველოსკენ აიღეს გეზი.

- გზად მიმავალთ დედოფალმა მარიამმა დანვრილებით აუღწერა როსტომს იმდროინდელი საქართველოს სასახლის კარის მდგომარეობა და ის განხეთქილება, რომელიც სუფევ-

და სასახლეში. გიორგი XII და მისი დედის დედოფალ დარეჯანს შორის, რომელიც კატეგორიული წინააღმდეგი იყო რუსეთთან ყოველგვარი ურთიერთობისა, ხოლო გიორგი XII პოლიტიკური ორიენტაცია მტკიცედ იყო რუსეთთან მეგობრობისა მასთან და სამხედრო ეკონომიკური კავშირებისა. ასეთ რთულ, პოლიტიკურ ვითარებაში გიორგი XII და მარიამ დედოფალი, ასევე მათი მომხრეები, დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ ნაპოლეონ ბონაპარტი საქართველოს დაეხმარებოდა მეფის გიორგის ძალაუფლების განმტკიცებაში და რუსეთთან ერთად ისინი დაიხსნიდნენ საქართველოს თურქეთისა და ირანის აგრესიისაგან. ასეთი დასკვნა გამოიტანა როსტომმა დედოფლის სიტყვებიდან. მარიამმა გზად შესვენების დროს მოკრძალებით ჰკითხა როსტომს, თუ რა საგანგებო მისია ჰქონდა მას საქართველოში. როსტომმა პირდაპირ პასუხს თავი აარიდა და თავდაჭერილად უპასუხა, რომ ამას პირადად მეფეს აცნობდა. ასეთი პასუხი მარიამს არ ესიამოვნა, მაგრამ არ შეიმჩნია, როსტომი მიხვდა თავის შეცდომას და საუბარი სხვა თემაზე გადაიტანა.

როსტომი გატაცებით უყურებდა საქართველოს ლამაზ ბუნებას და გულს სიხარული ეუფლებოდა; როგორც იქნა მისი დიდი ხნის ოცნება ახდა, იგი საქართველოში იმყოფებოდა, მაგრამ შესძლებდა კი იგი რაიმე დახმარების აღმოჩენას ბედკრული ქვეყნისათვის. უნდა გაემართლებინა ნაპოლეონის იმედები, ის გრანდიოზული ჩანაფიქრი, რომელიც გენერალს ჰქონდა ჩაფიქრებული. რა თქმა უნდა, იგი ყველა ღონეს იხმარდა საფრანგეთისა და საქართველოს საკეთილდღეოდ, მაგრამ იგი უკვე გრძნობდა იმ სიძნელეებს, რომელიც წინ ელოდა.

როსტომმა განგებ შეიკავა თავი და დედოფალს პასუხი არ გასცა, არ უნდოდა ეთქვა სიმართლე, რითაც გაანაწყენებდა დედოფალს და არა მარტო მას, მთელს სამეფო კარს, რადგან სწორედ რუსეთის წინააღმდეგ იყო მიმართული ნაპოლეონის აღმოსავლური პოლიტიკა და საქართველოს მეფის

კარის იმედი იმის შესახებ, რომ საფრანგეთი და რუსეთი საქართველოს გამო ირანისა და თურქეთის წინააღმდეგ დაირაზმებოდნენ დიდი გულუბრყვილობა იყო.

ყოველივე გაცილებით უფრო რთულად იყო. ნაპოლეონი რუსეთის მტერი იყო, საქართველო კი მას როგორც სტრატეგიულ პუნქტად ისე სჭირდებოდა რუსეთის აგრესიის შესაჩერებლად აღმოსავლეთში. ნაპოლეონი ირანისა და თურქეთს მოკავშირედ გახდიდა ინდოეთისკენ გზის გასაკაფავად. ასეთ ფიქრებში იყო გართული როსტომი, როდესაც მღევრების ცხენების ფლოქვების ხმა შემოესმათ. ახალციხის ფაშას შეეცყო ძვირფასი პატიმრის გაქცევის ამბავი და სასწრაფოდ მღევარი დაედევნებინა გაქცეულებისათვის. მღევარი სწრაფად უახლოვდებოდა მათ, ისინი საკმაოდ მრავალრიცხოვანი იყვნენ. როსტომმა მტერი სწრაფად დათვალა, 12 მხედარი თუ იქნებოდა, რომლებიც კბილებამდე შეიარაღებულნი იყვნენ. ლტოლვილები კი ხუთი კაცი: როსტომი, მარიამი და სამი აზნაური. მარიამს შეშფოთება შეეცყო, მაგრამ როსტომმა იგი დააწყნარა. ნუ გეშინიათ დედოფალო, მალე ტყეს შევაფარებთ თავს და იქ ისინი ვერაფერს დაგვაკლებენ. მართლაც, გამოქცეულებმა ტყეს შეაფარეს თავი. როსტომმა სთხოვა თანამგზავრებს, ცხენებიდან ჩამოსულიყვნენ და ხეებს ამოფარებოდნენ. მან ხმალი ერთ-ერთ აზნაურს სთხოვა, მარიამმა გაიკვირვა და როსტომს მიმართა.

- მარტო ხმლით ვერ შეძლებთ მათ გამკლავებას. როსტომმა უპასუხა.

- რომ მათ წინააღმდეგ საბრძოლველად ხმალიც კი ზედმეტად ეჩვენებოდა. გაკვირვებული დედოფალი დიდ მუხის ხეს ამოეფარა და თოფი მოიმარჯვა მტრის მოსაგერიებლად. დედოფლის მაგალითს მიჰბადეს სამმა აზნაურმაც, მაგრამ მოხდა გასაოცარი რამ, რაც მათ იხილეს სხვას დაუჯერებლად მოეჩვენებოდა, რადგან ამ უთანასწორო ბრძოლაში როსტომ აბაშიძე ძალზედ სწრაფად გამოვიდა გამარჯვებული. მარიამი ერთი წამით არ აცილებდა მას თვალს, იგი ისე

სწრაფად მოძრაობდა და იცვლიდა ადგილს, რომ მარიამი თვალის შევლებასაც ვერ ასწრებდა.

მან კარგი სამალავი აირჩია იქ, სადაც მოსალოდნელი იყო მღევრების გამოჩენა. ტყეში შესვლისთანავე მღევარი ჩამოქვეითდა. მათ თოფები მოიმარჯვეს და გაქცეულების ძებნას შეუდგნენ. ფაშას მეომრებს გრძელი და განიერი შარვლები ეცვათ ზედ ქამრები ერტყათ, რომელზედაც მოკაუჭებული ხმლები ეკიდათ, თავზე კი ხილაბანდები ეკრათ. მათ ერთი სული ჰქონდათ მღევრები ხელთ ეგდოთ და ფაშასაგან დაპირებული ჯილდო მიეღოთ. ისინი ნელ-ნელა უახლოვდებოდნენ იმ ხეს, სადაც როსტომი იყო ჩასაფრებული. როსტომს ხმალი ჰქონდა მომარჯვებული და როგორც კი ერთ-ერთი თურქი მოუახლოვდა, იგი სამალავიდან სწრაფად გამოვიდა და ერთი ხმლის დაკვრით მღევარი უხმაუროდ დასცა ისე, რომ ხმაც არ ამოუღია.

მარიამმაც მოიმარჯვა თავისი თოფი და მიზანში ერთი თურქი ამოიღო, მაგრამ თურქი სადღაც გაქრა, თითქოს მიწამ ჩაყლაპაო. ახლა მარიამმა მეორე თურქი ამოიღო მიზანში, მაგრამ მასაც იგივე ბედი ეწია, ისიც სადღაც გაქრა. მარიამი ვერაფერს ხვდებოდა. მან მესამე ამოიღო მიზანში და შენიშნა, რომ თურქის უკან როსტომი იდგა და ხმლის ერთი დარტყმით მტერს სული გააფრთხობინა. ეხლა კი მიხვდა მარიამი თუ სად ქრებოდნენ მის მიერ მიზანში ამოღებული თურქები. მარიამმა ერთი გასროლაც კი ვერ მოასწრო და ვერც მისმა თანმხლებმა აზნაურებმა, როსტომმა ყველას მოულო ბოლო. მათ გზა განაგრძეს.

ამის შემდეგ ჩვენი მგზავრები თბილისში უხიფათოდ ჩავიდნენ. მარიამმა როსტომი თავის სასახლეში დააბინავა. როსტომს სასწრაფოდ გამოემშვიდობა თან აღუთქვა, რომ მეფეს ყოველივეს მოახსენებდა და აუდიენციის შესახებ აცნობებდა წინასწარ. როსტომი სკამზე ჩამოჯდა და ფიქრებს მიეცა. სამეფო კარი დიდ სამზადისში იყო. მარიამს მისვლისთანავე ახარეს, რომ მას რუსეთის დედოფალი მარი-

ამ თევდორეს ასულისაგან გამოგზავნილი წერილი ელოდებოდა. მარიამმა წერილი გადაძალა, თარჯიმანი მოიწვია და სასწრაფოდ წააკითხა. დედოფალი რუსეთისა მარიამს სწერდა, რომ რუსეთის სამეფო კარი საქართველოს მფარველობასა და მოწყალებას არ მოაკლებდა და მეფე გიორგის ეგზავნებოდა სიგელი და ინვესტუსის ნიშანი და რომ ყურადღებას მათ მომავალშიც არ მოაკლებდა. მარიამის სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. იგი იმავე წუთს მეფის სანახავად გაეშურა. შესვლისთანავე მიუახლოვდა მეუღლეს, სანოლთან დაიხარა და ხელზე ემთხვია.

- ნაპოლეონის დესპანი ჩამოვიყვანე ძვირფასო, იგი ჩემს სასახლეშია და ხვალვე შეგახვედრებ. მეტად უშიშარი და კარგი მებრძოლი ჩანს, მდევერებს ცხარე დღე აყარა.

- იმედია, ასეთი კაცი ჩვენ სასიკეთოდ გამოგვადგება, - აღნიშნა გიორგიმ. — მაგრამ, განაგრძო მანვე, ჩვენ არანაკლებ სასიხარულო ამბავი მოგვივიდა რუსეთის სამეფო კარიდან, ალბათ გაიგებდით.

- დიახ ჩემო ხელმწიფევ, მე ეხლახან გავეცანი რუსეთის დედოფლის მარიამ თევდორეს ასულის წერილს, სადაც იგი რუსეთის ხელმწიფის მფარველობასა და მოწყალებას გვპირდება.

- დიახ ძვირფასო, მიუგო გიორგიმ, გარსევან ჭავჭავაძემ, ჩაიბარა უმაღლესი სიგელი ჩვენი მეგობრის ლაშქარაშვილის ხელით, ასევე იგი გვაუწყებს, რომ რუსეთის ელჩად საქართველოს კარზე იგზავნება მრჩეველი კოვალენსკი, რომელიც ჩვენ გადმოგვცემს სამეფო ნიშნებს.

გიორგი მეფესთან ერთად, ეს დედოფალ მარიამის პირველი და უკანასკნელი დიპლომატიური და პოლიტიკური გამარჯვება იყო და მეფე-დედოფალი შეეცადნენ დიდი ზეიმით აღენიშნათ ეს მოვლენა. დედოფალ დარეჯანსა და სხვა ბატონიშვილებისთვის ცხადი უნდა ყოფილიყო, რომ საქართველოს სამეფო ტახტის საკითხი საბოლოოდ გადანყდებოდა ბაგრატიონთა მეფობის უძველესი წესის მიხედვით

და რუსეთი ამას მხარს დაუჭერდა, მაგრამ დარეჯანი და მისი შვილები სხვანაირად ფიქრობდნენ. ისინი დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ რუსეთი საქართველოს აუცილებლად უღალატებდა. რუსეთის იმედი გიორგისა და დედოფალ მარიამს ჯერ კიდევ დაკარგული არ ჰქონდათ. ამის დამამტკიცებელი საბუთი იყო ბატონიშვილ დავითის მემკვიდრედ გამოცხადება და ის საგანგებო „გრამოტები“, რომლითაც რუსეთის მფარველობის ქვეშ შევიდოდა საქართველო.

ამასთან დაკავშირებით, სამეფო ნიშნების ჩამოტანის გამო ზეიმის გეგმა მეფე-დედოფალმა საგანგებოდ შეიმუშავა. ამ პერიოდისთვის მნიშვნელოვანი მოვლენები მოხდა საფრანგეთში. როსტომის ეგვიპტიდან წამოსვლის შემდეგ ნაპოლეონის არმია ძალზე ცუდ მდგომარეობაში აღმოჩნდა. ნაპოლეონი სირიაში შეტევის დროს, არაბთა და თურქთა ჯარების თავგანწირულ წინააღმდეგობას წააწყდა. ნაპოლეონის ჯარები საფრანგეთს მონყვეტილ იყო და განწირული იქნა დასალუპავად. ნაპოლეონმა ღვთის ანაბარა მიატოვა თავისი დარჩენილი ჯარების ნაშთები და 1799 წლის ნოემბერში პარიზში დაბრუნდა. პარიზში დირექტორიის წინააღმდეგ შეთქმულნი ბონაპარტს შეხვდნენ, როგორც მხსნელს და მიაღწიეს მის დანიშვნას პარიზის გარნიზონის სარდლად. ბანკირებმა ფული გაიღეს გადატრიალების მოსაწყობად. 1799 წლის 9 ნოემბერს ბონაპარტმა მიაღწია დირექტორიის ნევრების გადადგომას, მან ერთგული ჯარების დახმარებით ალყა შემოარტყა საკანონმდებლო კორპუსს. დეპუტატებს წინადადება მიეცათ, რომ ძალაუფლება ჩაებარებინათ სამი კონსულისათვის ბონაპარტს მეთაურობით. 18 ნოემბერს გადატრიალება მსხვილი ბურჟუაზიის სამხედრო დიქტატურის დამყარებას მოასწავებდა. ბონაპარტე პირველი კონსული გახდა. იგი ისეთ პოლიტიკას ახორციელებდა, რომელიც მსხვილი ბურჟუაზიის ინტერესებს ემსახურებოდა. ლიკვიდირებულ იქნა საფრანგეთის რევოლუციიდან შემორჩენილი დემოკრატიული თავისუფლების ნაშთები.

ეს ყოველივე როსტომისათვის ცნობილი გახდა სხვადასხვა არხების საშუალებით და იგი აღმოჩნდა ორჭოფულ მდგომარეობაში. მოვლენები ისე სწრაფად ვითარდებოდა, რომ ახლა უკვე ძნელი იყო მისთვის წარმდგარიყო საქართველოს მეფის წინაშე. ოდესღაც ეგვიპტეში მოლაშქრე გენერლის მოთხოვნებით, რადგან ნაპოლენონ ბონაპარტე ახლა უკვე საფრანგეთის მრისხანე პირველი კონსული გახლდათ, როსტომისათვის ცნობილი არ იყო მისი მიზნები და გეგმები. ცხადი იყო, რომ ინდოეთში ლაშქრობა საფრანგეთისთვის ამჟამად უაზრობად გამოიყურებოდა. ასეთ ვითარებაში როსტომმა გადაწყვიტა ემოქმედა დამოუკიდებლად. ერთი რამ მისთვის ცხადი გახდა, საფრანგეთის პოზიცია რუსეთისადმი უარყოფითი იყო. მაგრამ იგი ამჟამად ამას ვერ გაამყლავნებდა, რადგან საქართველოს სამეფო კარი ორ ნაწილად იყო გაყოფილი. რუსეთის პოლიტიკის მომხრეები საქართველოში გიორგი მეფე, დედოფალი მარიამი და მისი მომხრეები იყვნენ, ხოლო რუსეთის პოლიტიკის მოწინააღმდეგეები დარეჯან დედოფალი და მისი შვილები. როსტომმა ნეიტრალური პოზიცია აირჩია და მოვლენების განვითარებას დაელოდა.

1799 წლის 12 დეკემბერს საქართველოს მეფის სასახლეში საზეიმო განწყობა სუფევდა. მტერი თუ მოყვარე შეკრებილიყო ამ ზეიმზე. მეფე გიორგი საგანგებოდ შეკვეთილ სამეფო სკამზე იჯდა, მას გვერდს უმშვენებდა დედოფალი მარიამი, რომელსაც სეფე ქალები დასტრიალებდნენ და ყურადღებას არ აკლებდნენ. ყველა ძვირფასს სამოსელში იყო. რაღაცის მოლოდინს შეეპყრო მთელი დარბაზი, ისინი რუსეთის ელჩს, კოვალევსკის ელოდებოდნენ. აქვე იყო როსტომ აბაშიძეც, რომელსაც მარიამ დედოფალმა ნიშანი მისცა და ისიც ეახლა მეფე-დედოფალს. მარიამმა იგი მეფეს წარუდგინა, როსტომი მეფეს რამდენიმე ნაბიჯით მიუახლოვდა, თავი დაუკრა და შემდეგი სიტყვებით მიმართა:

-თქვენო ბრწყინვალეზავ, ნება მიბოძეთ მოგილოცოთ

დღევანდელი დღე და გადმოგცეთ საფრანგეთის პირველი კონსულის მოკითხვა და გისურვოთ გამარჯვება თქვენი ქვეყნის საკეთილდღეოდ. იმედი გქონდეთ, რომ საფრანგეთის მთავრობა ყველანაირ დახმარებას აღმოგიჩინთ.

- ჩვენ დიდი სარდლისა და საფრანგეთის პირველი კონსულის თანადგომის იმედს არ ვკარგავთ, - მიუგო მეფე გიორგიმ. და ნაპოლეონის დესპანი ზეიმზე მიიწვია. კოვალევსკიმ მეფესთან აუდიენციის დროს საჯაროდ განაცხადა, რომ რუსეთის იმპერატორი პავლე პირველი იღებს საქართველოს თავის მფარველობის ქვეშ და ამტკიცებს მის კანონიერ მეფედ გიორგის, ხოლო მის შვილს დავით გიორგის ძეს - ტახტის მემკვიდრედ. ამის შემდეგ კოვალევსკიმ გადასცა გიორგის უმაღლესი „გრამოტა“ და მიაართვა ორდენი ანდრია პირველწოდებულისა, რომელიც მეფემ მაშინვე დაიმაგრა. კოვალევსკიმ მისალმების შემდეგ დედოფალს მიაართვა ბრილიანტის ორდენი წმინდა ეკატერინესი, მან თვით ჩამოჰკიდა დედოფალს ეს ორდენი.

რუსეთ-საქართველოს ასეთმა მდგომარეობამ უფრო დაძაბა საქართველოს ურთიერთობა, როგორც ირანთან, ისე თურქეთთან. არ ისვენებდა მეფის ოპოზიციაც, დედოფალ დარეჯანის ხელმძღვანელობით. იგი დიდი ერეკლე II-ის მეუღლე გახლდათ და საკმაო ავტორიტეტით სარგებლობდა სამეფო კარზე. დღესასწაულის შემდეგ მალე თბილისში გენერალ ლაზარევის სარდლობით პოლკი შემოვიდა. მისმა ჩამოსვლამ უფრო დაძაბა საშინაო მდგომარეობა საქართველოში. იგი უფრო ინტრიგების მოსაწყობად იყო ჩამოსული, ვიდრე სხვა საქმისთვის. განსაკუთრებით დაიძაბა მდგომარეობა მასსა და დედოფალ მარიამს შორის. ორ ბანაკს შორის ურთიერთობა თანდათან გამწვავდა და ბოლოს ერთმანეთს დაეჯახა. ერთის მხრივ დარეჯან დედოფალს ერეკლე მეორის მეუღლესა და მარიამ დედოფალს შორის დაუნდობელი ბრძოლა გაჩაღდა. დარეჯან დედოფალს სურდა ქართლ-კახეთის მეფედ იულონი ყოფილიყო გიორგი

XII-ის სიკვდილის შემდეგ. რუსეთის სამეფო კარი კი მემკვიდრედ გიორგის შვილს უჭერდა მხარს. ეს ყოველივე ეწერა ზემოთ აღნიშნულ რუსეთის სამეფო კარიდან გამოგზავნილ „გრამოტაში“.

გიორგი მეფესთან ერთად ეს მარიამ დედოფლის დიპლომატიური გამარჯვება იყო. ტახტის საკითხი ბაგრატიონთა მეფობის უძველესი წესის მიხედვით, საბოლოოდ გადაწყვეტილი იყო, რუსეთი ამის თავდები გამოდიოდა. აქედან გამომდინარე, დარეჯან დედოფალი მემკვიდრედ დავითის დამტკიცებას უნდა შერიგებოდა და უნდა მომხდარიყო მათი რუსეთის ორიენტაციასთან შერიგება, მაგრამ დარეჯან დედოფალი და მისი შვილები ქედის მოხრას არ აპირებდნენ. დარეჯანი ხედავდა, რომ გიორგი მეფე მამის გზას აგრძელებდა. იგი სავსებით ენდობოდა რუსეთის კარს, რაც საბოლოო ჯამში დამლუპველი იქნებოდა საქართველოს სახელმწიფოებრიობისათვის. დარეჯანი თვლიდა, რომ გიორგი თანდათან ებმებოდა პეტერბურგიდან ჩამოსული ემისრების ბადეში. დარეჯანს ახსოვდა რუსეთის ღალატი, ასე მაგალითად, ტოტლებენის მიერ ასპინძის ომის წინ მეფე ერეკლე II ღალატი, ბაკენინის შეთანხმება შეთქმულ ზაალ ორბელიანთან მეფე ერეკლეს ტახტიდან გადმოსაგდებად. ქუჩუკ-კაინარჯიის ზავი 1744 წელს, როდესაც აღთქმული სამცხე საათაბაგოს დაბრუნების ნაცვლად რუსეთმა დასავლეთ საქართველო მთლიანად დაუთმო ოსმალეთს. 1795 წელს დედოფალი აფრთხილებდა რუსეთის სამეფო კარს, რომ თუ დაპირებული ჯარი არ მოვიდოდა ადა-მაჰმად ხანი საქართველოს გაანადგურებდა და ასეც მოხდა.

ეს ყველაფერი კარგად ახსოვდა დედოფალ დარეჯანს და განა ამის შემდეგ შეიძლებოდა რუსეთის იმედად ყოფნა. რუსეთის იმედი მეფე გიორგისა და დედოფალ მარიამს ჯერ კიდევ არ დაჰკარგვიათ. ეს გახლდათ დავით ბატონიშვილის დამტკიცება მემკვიდრედ და საგანგებო „გრამოტები“. რუსეთის მფარველობის ქვეშ აყვანილ საქართველოს

თითქოს უნდა ამოესუნთქა. მაგრამ სამეფო კარი შემფოთებით ადევნებდა თვალყურს ტრაქტატიტა და ნოტებით ალთქმულ დახმარებას რუსეთის მხრიდან. გიორგი მეფისათვის ცხადი იყო, რომ რუსეთი საქართველოს საკმაო ჯარს არ მიაშველებდა, ვიდრე სამხრეთ კავკასიაში მაგრად არ მოიკიდებდა ფეხს და თვითონ არ გახდებოდა საქართველოს ეკონომიური და პოლიტიკური ბატონ-პატრონი.

რუსეთის რეზიდენტი მუსემ პუშკინი რუსეთის იმპერატორს არწმუნებდა, რომ საქართველოს დაკავება აუცილებელია, რადგან საქართველოს შეერთებით, რუსეთის ხელში გადადიოდა ქვეყნის უდიდესი ბუნებრივი სიმდიდრე, გაძლიერდებოდა იმპერიის ვაჭრობა სამხრეთიდან და ინდოეთიდან, გაიხსნებოდა სავაჭრო გზა, რომელიც საქართველოზე გაივლიდა და შესაძლებელი იქნებოდა ვოლგადონის სავაჭრო ხაზით გადასულიყო აღმოსავლეთში.

ამ დროს საქართველოში ანტირუსული ფრთა დღითი დღე ძლიერდებოდა. მეფე გიორგისა და დედოფალ მარიამის ძალაუფლებას საფრთხე ემუქრებოდა, მათი ადგილისათვის იბრძოდა ერეკლეს ქვრივი და მისი უფროსი ვაჟი იულონი. ორი ბანაკი ერთმანეთს დაეჯახა 1800 წლის 7 ნოემბერს სოფელ ნიახურასთან. ამ ბრძოლაში გაიმარჯვეს მეფე გიორგის მომხრეებმა, მათ ეხმარებოდა რუსეთის ჯარი გულიაკოვის ხელმძღვანელობით. დარეჯანი და მისი მომხრეები დამარცხდნენ. ამ ბრძოლაში მონაწილეობდა როსტომ აბაშიძეც, რომელმაც თავი ისახელა და ძალზედ გაახარა დედოფალი მარიამი, რომელსაც ნიახურაზე გამარჯვებამ დიდი იმედები გაუღვიძა. იგი დარწმუნდა, რომ მისი ქმრის გეზი და ზრუნვა გამართლებული უნდა ყოფილიყო, მაგრამ საქართველოსათვის საბედისწერო ჟამი ახლოვდებოდა. 1800 წელს 28 დეკემბერს სამუდამოდ დახუჭა თვალი საქართველოს უკანასკნელმა მეფემ გიორგი XII-მ. საქართველოს მეფესთან და საყვარელ მეუღლესთან ერთად დედოფალმა მარიამმა თავისი დიდება, პატივი და სახელი

სამუდამოდ დამარხა. მარიამ დედოფალმა მალე დაინახა, რომ მისი ეჭვები რუსეთის ვერაგობის შესახებ გამართლდა. გენერალ ლაზარევის მუქარა იმის შესახებ, რომ საქართველოს ტახტზე არავის აუშვებდა გამართლდა, მემკვიდრე დავითი იზოლირებული აღმოჩნდა. დედოფალი შვილების ბედზე ფიქრმა შეიპყრო.

პავლე პირველი ალექსანდრე პირველმა შეცვალა, რომელმაც მარიამს ახალი დაპირებები შემოუთვალა. ეს სულ სხვა დაპირებები იყო. იგი მარიამ დედოფალს საქართველოს სრულ შეერთებას პირდებოდა. გენერალ ლაზარევის ხელით, დედოფალი სასონარკვეთილობამ მოიცვა, ჯერ კიდევ მეფე გიორგი XII სიცოცხლეში, ლაზარევსა და დედოფალ მარიამს შორის ურთიერთობა დაიძაბა და ბოლოს სკანდალით დამთავრდა.

1801 წლის 16 თებერვალს გენ. ლაზარევმა საქართველოს წარჩინებულნი სიონის ტაძარში დაიბარა და მათ სამეფო ტახტის სრული გაუქმება გამოუცხადა.

მარიამ დედოფალი ცხადად ხედავდა, თუ რა მიზნით შემოიყვანა რუსეთმა დიდი ჯარი საქართველოში, რომ ლაზარევი და რუსეთის ყველა მოხელე გიორგი მეფის სიკვდილის შემდეგ, ბაგრატიონთა დინასტიას და მასთან ერთად საქართველოს სახელმწიფოსაც აღსრულებულად თვლიდა. გენერალი ლაზარევი აჩქარებდა დედოფალს, რათა უკანასკნელი მეფე სწრაფად გამოეტირა და დაემარხა, რომ შემდგომში თვით დედოფალსა და ყველა ბაგრატიონს გასწორებოდა.

ამ პერიოდში ხდებოდა ორად გაყოფილი სამეფო კარის ინტერესების დამთხვევა რუსეთის წინააღმდეგ. მარიამი და დარეჯან დედოფალი განსაცდელმა დააახლოვა. თუ აქამდე დარეჯან დედოფალი იულონის გამეფებას მოითხოვდა, ხოლო მარიამი დავითისას, ახლა ორივე დედოფალი მოითხოვდა 1783 წლის რუსეთ-საქართველოს ტრაქტატის მუხლების დაცვას. საქართველოს სახელმწიფოს ინტერესებიდან გამომდინარე ბატონიშვილებს შორისაც მოხდა

შეთანხმება. გენერალი ლაზარევი ცდილობდა დედოფალი და მისი შვილები საჩქაროდ გაეგზავნათ პეტერბურგში.

სამეფო კარის ნგრევასა და გაპარტახებას გულისტკივილით ადევნებდა თვალს როსტომ აბაშიძე, რომელიც უკვე საკმაოდ გათვითცნობიერდა საქართველოს საშინაო და საგარეო ურთიერთობებში. მან ასევე ცხადად დაინახა ის რთული პოლიტიკური და ეკონომიკური ვითარება, რომელიც იმ დროს საქართველოში სუფევდა. მან ჯერ კიდევ გიორგი XII-ს შეფიცა ერთგულება და მეფის სიცოცხლის ბოლო წუთამდე ფიცი არ გაუტეხია. მეფე გიორგის მტრებს ნიახურას ბრძოლის დროს, საკადრისი პასუხი გასცა, მაგრამ მისი ერთგულება ამით არ ამოიწურა, რადგან იგი თავს ვალდებულად თვლიდა ერთგულება გამოეხატა დედოფალ მარიამისადმი. ნაპოლეონ ბონაპარტე საქართველოდან შორს იყო, მიატოვა თავისი არმია ეგვიპტეში და საფრანგეთში დაბრუნდა. მას შემდეგ საკმაოდ გავიდა და მას არავითარი ცნობები არ მიუღია საფრანგეთიდან, თუმცა ცდილობდა ვაჭრების საშუალებით მიენვდინა ხმა საფრანგეთის კონსულისათვის, მაგრამ უშედეგოდ. მის წერილებს არავინ პასუხობდა, მას კი არ ეჩქარებოდა საქართველოდან გამგზავრება, რადგან მიაჩნდა, რომ საქართველოში მისი მისია ჯერ არ იყო ამოწურული, ქვეყანა მის მხარდაჭერასა და დახმარებას საჭიროებდა. დედოფალი მარიამი, მეტად მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა. როსტომი არ იყო გულგრილი დედოფლის მიმართ, მისი შემართება, სამშობლოსა და ერის სიყვარული მას აღაფრთოვანებდა. იგი მზად იყო დედოფლისთვის სიცოცხლეც კი გაენირა. დედოფალი მარიამი დღითი-დღე იცვლებოდა. მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ იგი ბევრ რამეში დარწმუნდა. უპირველეს ყოვლისა იმაში, რომ ერეკლე მეორისა და მისი მეუღლის გიორგის მიერ აღებული ორიენტაცია რუსეთისაკენ დამღუპველი იყო საქართველოსა და მისი სახელმწიფოებრიობისათვის, რომელსაც გაქრობა ელოდა. ამას როსტომიც ცხადად ხედავდა,

მაგრამ რაიმე ქმედითი დახმარება არ შეეძლო. მხოლოდ ერთხელ მიეცა მას საშუალება დედოფლისათვის, სამეფო კარისა და ქართველი ხალხისათვის ღირსეული დახმარება გაეწია და შელახული ავტორიტეტი მტრის სისხლით ჩამოერეცხა.

ეს მოხდა 1803 წელს. რუსეთის ხელისუფლებამ გადაწყვიტა საქართველოს ანექსიის შემდეგ სამეფო კარი გაესახლებინა. დედოფალ მარიამს ამის შესახებ რამდენჯერმე უთხრეს. განსაკუთრებით ამ საქმის მოგვარებას ენერგიულად ცდილობდა გენერალი ლაზარევი, რომელმაც ერთ დილას თავის ყაზახებთან ერთად ალყა შემოარტყა დედოფლის სასახლეს და თვითონ დედოფალთან შევიდა, იქ იმყოფებოდა მარიამის ქალიშვილი თამარი და ბატონიშვილი ჯიბრაილი. ლაზარევი შევიდა ოთახში ოფიცერთან ერთად და გამოუცხადეს დედოფალს, რომ მისი რუსეთში გამგზავრება აუცილებელი იყო. ბატონიშვილმა ჯიბრაილმა და თამარმა ხანჯლები იშიშვლეს და ოფიცერ რუსკოვს მივარდნენ, რომელმაც ორივე მოიგერია, ხოლო ლაზარევი დედოფალს მივარდა, რათა გარეთ გაეთრია. ამ დროს დედოფალმა გენერალს გულში ხანჯალი ჩასცა და იქვე მოკლეს, შემდეგ დედოფალი გამძვინვარებული მივარდა რუსკოვს, რათა დაეცვა შვილები ძლიერად მოქნეული ხმლისაგან. დაიჭრა მისი შვილი თამარი, გენერალი ლაზარევი ოთახში მკვდარი ეგდო. ეს მკვლელობა დედოფლის ოჯახს ძვირად დაუჯდა, ამ მკვლელობის გამო დედოფალს გადასახლება მიუსაჯეს.

საშინელი დღეები დაუდგა საქართველოს დედოფალს. ყველაფერი საუკეთესო უკვე წარსულს ჩაბარდა. მომავალი კი ბურუსით იყო მოცული და გაურკვეველი. სირცხვილი, რომელიც საქართველოს სახელმწიფოებრიობის დაკარგვით გამოიხატებოდა, სისხლით ჩამოირეცხა. კენჭი ნაყარი იყო, მისი ბედი გადაწყვეტილი. გენერლის მკვლელობა მას დაბრალდა, მას მთელი ცხოვრება გადასახლებებში, რუსეთის მივარდნილ ადგილებში მოუხდებოდა ყოფნა. დედოფალი

გრძნობდა, რომ იგი საქართველოს ველარასოდეს ნახავდა, მაგრამ რაც მოხდა, არ ნანობდა, რადგან მტკიცედ იყო დარწმუნებული, რომ რუსეთთან კავშირმა საქართველოს მხოლოდ უბედურება მოუტანა — რომელიც საქართველოს დამოუკიდებლობის დაკარგვაში გამოიხატა. მიუხედავად იმისა, რომ დედოფალი იზოლირებული გახლდათ ყველასაგან და მასთან არავის უშვებდნენ, რუსი ოფიცრები და ჯარისკაცები, როსტომ აბაშიძემ მაინც მოახერხა შესვლა. ისინი პირისპირ მარტონი აღმოჩნდნენ. როსტომი მიუახლოვდა დედოფალს და მის წინ მუხლებზე დაემხო. ხელის მტევანს ეამბორა.

- დედოფალო მე აღფრთოვანებული ვარ თქვენი არნახული თავგანწირვით, — წარმოსთქვა მან. თქვენ საქართველოს ღირსეული და უკანასკნელი დედოფალი ხართ. თქვენ გმირობას არ დაივინყებს მადლიერი შთამომავლობა.

- სამწუხაროდ ჩემი საქციელი ძვირად დამიჯინა რუსეთის სამეფო კარმა. ისინი გადასახლებაში მაგზავნიან რომელიდაც მივარდნილ ადგილას, იმიუგო დედოფალმა.

- არა მე ამას არ დავუშვებ, — წარმოსთქვა როსტომმა.

- სამწუხაროდ რაიმეს შეცვლა უკვე შეუძლებელია.

- შეუძლებელი არაფერია დედოფალო, იმ რაზმს, რომელიც თქვენ გაგყვებათ გადასახლებაში, თავს დავესხმები და გაგანთავისუფლებთ. შემდეგ დასავლეთ საქართველოში სოლომონ მეფესთან შევაფაროთ თავი და იქიდან დავიწყოთ ბრძოლა რუსეთის ხელისუფლების წინააღმდეგ. მე თქვენი ერთგული ვიქნები მუდამ სანამ პირში სული მიდგია, ჩემო ძვირფასო დედოფალო, რადგან მე თქვენ მიყვარხართ.

- ბატონო როსტომ მართალი გითხრათ, არც მე გახლავარ გულგრილი თქვენდამი და დიდი მადლობელი ვარ თქვენი, ყოველივე იმისათვის, რაც ჩვენი ოჯახისა და საქართველოს სასიკეთოთ გაგიკეთებიათ, მაგრამ არა მგონია, რაიმე გამოვიდეს თქვენი წამოწყებული საქმიდან, რადგან რუსის ჩექმა, მალე დასავლეთ საქართველოსაც გადათელავს.

- დედოფალო უბრძოლველად არ უნდა დაგუთმოთ ქარ-

თული მინა გადამთიელებს, რომლებიც დიდმა ერეკლემ სამეგობროდ მოიწვია - სტუმარი მტრად გვექცა ამჟამად.

- დიახ, ბატონო როსტომ! ახლა კი ვხვდები, რომ ვცდებოდი, ერეკლეს დროინდელი რუსეთ-საქართველოს სამეგობრო ტრაქტატი ჩვენ სულ სხვაგვარად შემოგვიტრიალდა. მეგობრობიდან ოკუპაციამდე ერთი ნაბიჯი ყოფილა. მე ვგრძნობ, რომ საქართველოს ვეღარ ვიხილავ. მე და ჩემს მემკვიდრეებს რუსეთისა და ციციანოვების მუდმივი დევნა არ აგვცდება.

- დედოფალო! მე ყველაფერს გავაკეთებ თქვენს დასახმარებლად.

- გმადლობთ ძვირფასო როსტომ, თქვენ ერთგულებაში ეჭვი არ მეპარება, მაგრამ რატომღაც თქვენი გამომგზავნი ნაპოლეონ ბონაპარტე დუმს და არ ეხმარება საქართველოს არაფერში. რაშია საქმე, ბატონო როსტომ?!

- დედოფალო! ამჟამად საფრანგეთში მოვლენები ძალზედ სწრაფად ვითარდება. საფრანგეთმა ეგვიპტეზე ხელი აიღო და ნაპოლეონი სამშობლოში დაბრუნდა. ჩემი მონაცემებით 1802 წლის აგვისტოდან ნაპოლეონი მუდმივი კონსულია და იგი მალე საფრანგეთის იმპერატორი გახდება, ხოლო რუსეთთან საფრანგეთს მეტად დაძაბული ურთიერთობა აქვს და მოსალოდნელია საფრანგეთ-რუსეთის ომი. ნაპოლეონი აუცილებლად გაიმარჯვებს იგი დაამარცხებს რუსეთის არმიას და მისი წყალობით დამკვიდრდება მშვიდობა საქართველოში.

- ღმერთმა ქნას, აღნიშნა დედოფალმა, მაგრამ მე ალბათ ამას ვეღარ მოვესწრები, რადგან ციციანოვი ძალზედ ჩქარობს ჩემს გადასახლებას.

- მე თქვენ დაგიხსნით, ჩემო დედოფალო!

ამ სიტყვებით როსტომი დედოფალს ხელზე ეამბორა და ოთახიდან გავიდა.

1803 წლის 19 აპრილს დედოფალი მარიამი და მისი ოჯახის წევრები თბილისიდან რუსეთს ძალდატანებით გაგზავ-

ვნეს, ძლიერ შეიარაღებულ რაზმთან ერთად. ამ რაზმს ტურქოვი ხელმძღვანელობდა. მათ მშვიდობიანად გაიარეს დუშეთი, ანანური და ყაზბეგში ჩავიდნენ. აქ დაისვენეს და ტურქოვის რაზმს შეემატა ყაზახთა კიდევ ერთი რაზმი. დარიალთან ტურქოვის რაზმს დედოფლის გამოსახსნელად დახვდნენ აჯანყებულები, რომელთა შორისაც იყო როსტომ აბაშიძე. ბრძოლა სასტიკი და სისხლისმღვრელი გამოდგა. ხეობა მეტად მოხერხებული იყო თავდასხმისათვის. მაგრამ რუსთა ნაწილები ძალზე მრავალრიცხოვანი იყო. ტურქოვმა სამ ნაწილად გაყო თავისი რაზმი და სხვადასხვა მხრიდან შეუტია თავდამსხმელებს. როსტომ აბაშიძემ არნახული ვაჟკაცობა გამოიჩინა მარიამის დასახსნელად. თავისი ჩვეული ხმალთაკვეთით იკაფავდა გზას დედოფლისაკენ. მისთვის ჩვეულ გარემოში იყო და ვერც-ერთი რუსი ყაზახი ვერ ახერხებდა წინააღმდეგობის განევას. იგი მიიჭრა იმ ეტლთან, რომელშიც დედოფალი მარიამი იმყოფებოდა. რამდენიმე რუსი ჯარისკაცი ეტლთან ხმლით აკუნა და კარი გამოაღო დედოფალს ხელი სტაცა და ტყისაკენ გააქანა. მაგრამ უეცრად ტყეში რუსთა ჩასაფრებულ რაზმს წააწყდა, რომლებმაც გაქცეულებს ტყვია დაუშინეს. ერთმა ტყვიამ როსტომი მკლავში დაჭრა და მას ხმალი ხელიდან გაუვარდა. დაჭრილმა როსტომმა დედოფალი ხეს ამოაფარა და ჭრილობის შეხვევა დაიწყო. მარიამმა კაბის კალთა შემოიხია და როსტომს მკლავი გადაუხვია.

- თქვენ მე ერთხელ სიკვდილისგან მიხსენით დედოფალო! ახლა კი ჩემი ჯერია. მე ვალში ვარ, — მიუგო როსტომმა. ხმალი მარცხენა ხელით აიღო და ტყისაკენ გაიჭრა თან დედოფალი გაიყოლია. რუსები ძალზე მრავალრიცხოვანნი იყვნენ. ყოველ მხრიდან ტყვიას უშენდნენ, როსტომი კვლავ დაიჭრა, მაგრამ არ იმჩნევდა. რამდენიმე ყაზახი ისევ გამოასალმა სიცოცხლეს ხმლით. იგი სისხლისაგან იცლებოდა და თანდათან კარგავდა ძალას. მარიამმა ერთ ერთი მოკლეული ჯარისკაცის თოფი მოიმარჯვა დაუმიზნა რუს ყაზახს

და ერთი სროლით სული გააფრთხოვინა. რუსთა რაზმი უფროსის ბრძანებით შედგა. თოფები გატენეს როსტომს და მარიამს დაუმიზნეს და ბრძანებას ელოდნენ. გადამწყვეტი წამები დადგა. როსტომმა უკანასკნელად მოიკრიფა ძალა, უკან გაიხედა და ხევი დაინახა. იგი სწრაფად გადაეფარა დედოფალს და ხევისკენ უბიძგა. ზუსტად ამ დროს გაისმა სროლის ხმა და რუსთა ტყვიებმა როსტომს გული დაუფლითა.

დედოფალი გონს რომ მოვიდა, უკვე ეტლში იწვა მკლავ გადახვეული. მას გვერდით შვილი თამარი ეჯდა, რომელიც ყოველ წუთს უცვლიდა სველ ტილოს თავზე. გადავარდნის დროს თავი ხისთვის მიურტყამს დედოფალს.

- თამარ, სად არის როსტომი?!

- როსტომი აღარ არის. ის გმირულად დაიღუპა, - მიუგო თამარმა.

-არ მჯერა, ის აუცილებლად გადარჩებოდა.

ტურქოვის რაზმი გავიდა საშიში ხეობიდან და დაჭრილი დედოფალი ვლადიკავკაზში მიიყვანეს, იქ აღმოუჩინეს სამედიცინო დახმარება. იქიდან დედოფალი გაგზავნეს ვორონეჟში, ხოლო შემდეგ ბელგოროდის მონასტერში მოათავსეს. დედოფალი იქიდან ხშირად მიმართავდა რუსეთის იმპერატორს თხოვნით, რათა როგორც უდანაშაულო სასჯელისაგან გაეთავისუფლებინათ, მაგრამ მისი თხოვნა უპასუხოდ რჩებოდა. დედოფალს ახლდნენ ჯიბრაილი, ილია, ოქროპირი. ირაკლი, თამარი და ანა. რამდენიმე ქართველი თავად-აზნაური, მოძღვარი და სხვა დამხმარე. 1803 წლის 21 ივნისი იყო, როდესაც დედოფლის ეტლი ბელგოროდის მონასტერში შევიდა. დედოფალი ძალზედ დაღლილი ჩანდა, თხოვნის შემდეგ ეტლიდან ჩამოვიდა და მონასტერში მისთვის გამოყოფილი ოთახისაკენ გაეშურა ისე, რომ არც შეუხედავს მის შესახვედრად მოსული მონაზვნებისათვის. სხვადასხვა ოთახებში განლაგდნენ მისი შვილებიც. დედოფალი მძიმედ დაეშვა სკამზე და ფიქრებს მიეცა. საფიქრალი და სადარდელი კი ბევრი ჰქონდა. გულს უკლავდა დარდი

მიტოვებულ სამშობლოზე, მშობლებზე და რა თქმა უნდა, როსტომ აბაშიძეზე, რომლის შესახებ იმ საბედისწერო შემთხვევის გარდა, არაფერი სმენია. მალე მას აცნობეს, რომ თავისი შვილები აღსაზრდელად პეტერბურგს უნდა გაეგზავნათ და რუსეთის არმიის შესავსებად სამხედრო სასწავლებელში გაემწესებინათ. აღნიშნულ სასწავლებლებში გაიგზავნენ დედოფლის შვილები ილია, ოქროპირი, ჯიბრაილი. დედოფალს მარტო უმცროსი ვაჟი ირაკლი დაუტოვეს: 1832 წლის შეთქმულებამ საქართველოში ერთხელ კიდევ გაახარა დედოფლის გული, რომელშიც ქართველ თავადი-შვილებთან ერთად მისი შვილი ოქროპირიც ერია, მაგრამ ეს შეთქმულება მარცხით დამთავრდა.

1811 წელს პეტერბურგში რვა წლის ტყვეობის შემდეგ დედოფალი მარიამი გაანთავისუფლეს, მას დართეს ნება მოსკოვში ეცხოვრა თავის ოჯახთან. იმ დროს მოსკოვში საფრანგეთის რევოლუციის ექო მძლავრად ისმოდა. ნაპოლეონ ბონაპარტზე დიდ იმედებს ამყარებდნენ. მოსკოვში გადახვენილი მარიამ დედოფალი და მისი შვილები. ნაპოლეონი რუსეთის დედაქალაქ მოსკოვს უახლოვდებოდა თავისი ძღვევამოსილი არმიით და დედოფლის გული სიამით ძგერდა, რადგან მას იმედი ჩაესახა, რომ დაიბრუნებდა ნაპოლეონის შემწეობით თავის დაკარგულ სამშობლოს და ასევე დაკარგულ სიყვარულს — როსტომ აბაშიძეს. იგი დარწმუნებული იყო, რომ ნაპოლეონის გვერდით აუცილებლად იქნებოდა მისი ერთგული მეგობარი როსტომ აბაშიძე, რომელიც მას ტყვეობიდან დაიხსნიდა და სამშობლოსა და გვირგვინს დაუბრუნებდა. საქართველოდან უკვე მოისმოდა ზარის ხმა. ერეკლეზე შეფიცული კახეთი დაირაზმა და იქ ალექსანდრე ბატონიშვილი ბაგრატიონთა ძველ დროშას აფრიალებდა.

ასეთ დროს დედოფალი მოსკოვს ვერ დარჩებოდა. ერთის მხრივ დარწმუნებული იყო, რომ ნაპოლეონი მოსკოვს აიღებდა და ალბათ სასურველი იქნებოდა შეგებებოდა მის

მხსნელს ნაპოლეონსა და როსტომ აბაშიძეს, მაგრამ მეორეს მხრივ საქართველო თავის დედოფალს ეძახდა. მისი გამოჩენა ბრძოლის ნახევრად გამარჯვებას უდრიდა. დედოფალი ჩუმად გაემგზავრა შვილებით საქართველოსკენ, მაგრამ ეს იმედები გაუცრუვდა, რადგან ნაპოლეონმა მართლა აიღო მოსკოვი და დაამარცხა ბოროდინოს ბრძოლაში რუსეთის არმია, მაგრამ რუსეთის ზამთრის დამარცხება ვერ შეძლო და თავის ერთგული გვარდით უკან საფრანგეთში დაბრუნდა. ასევე განუხორციელებელი აღმოჩნდა საქართველოში რუსეთის ხელისუფლების დამარცხება. ალექსანდრე ბატონიშვილი სპარსეთში გაიხიზნა, კახეთის აჯანყება დამარცხებული იყო. ამ ცნობამ მარიამს ასტრახანთან მოუსწრო და იგი კვლავ მოსკოვში დაბრუნდა. მარიამი ერთ-ერთი მონაწილე და თანამგრძნობი იყო 1832 წლის შეთქმულებისა საქართველოში. მას დედოფლის ვაჟი ოქროპირი მეთაურობდა. როდესაც შეთქმულება გასცა იასე ფალავანდიშვილმა, შეთქმულები დაკითხეს და მათ არ გასცეს დედოფალი მარიამი.

1841 წელს დედოფალი მარიამი მოსკოვში ინახულა ისტორიკოსმა სულხან ბარათაშვილმა, რომელმაც მას მწარე სინამდვილე აცნობა, რომ როსტომ აბაშიძე იმ საბედისწერო შეტაკებაში დაიღუპა. ამ საშინელმა ამბავმა დედოფალი დაამწუხრა და ის უკანასკნელი იმედიც ჩაუქრა, რომლითაც სულდგმულობდა.

იდგა 1850 წლის 15 მარტი. საქართველოს უკანასკნელი დედოფალი 82 წლისა იყო, მას როგორც იქნა დართეს ნება საქართველოში დაბრუნებულიყო. იგი საგანგებოდ ემზადებოდა დასაბრუნებლად. და აი მან კიდევ ერთხელ გადაავლო თვალი თავის წარსულსა და საქართველოს ისტორიას ნახევარი საუკუნის განმავლობაში. ამ პერიოდში ბევრი რამ შეიცვალა. თვით მარიამის მსოფლმხედველობის თვალსაზრისიც. იგი ცხადად ხედავდა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ საქართველომ დაკარგა თავისი დამოუკიდებლობა და სახ-

ელმნიფოებრიობა, გადაიქცა იგი რუსეთის კოლონიად და გუბერნიად. აშკარა იყო ამ მოვლენის დადებითი მხარეც.

1826 წელს დაიწყო რუსეთ-ირანის ომი. ამ სახელმნიფოსთან დადებული ზავით რუსეთმა შემოიერთა ერევნისა და ნახიჭევანის სახანოები. საქართველოს სამხრეთ საზღვრის ეს ნაწილი უვნებელყოფილ იქნა. მნიშვნელოვანი შედეგი მოჰყვა 1828 წელს დაწყებულ რუსეთ-ოსმალეთის ომს. 1829 წელს ოსმალეთთან დადებული ზავით რუსეთმა შემოიერთა ძველი ქართული ქალაქები — ფოთი, ახალციხე და ახალქალაქი. აგრეთვე ძველი სამცხე-საათაბაგოს ათი რაიონი — ახალციხის, ახალქალაქის, ასპინძის, აწყურის, ხერთვისის, ქვაბლიანის, აბასთუმანის, ჭაჭაოქისა, ფორცხვისა და ჩილდირისა.

1829 წლის ზავმა დაადასტურა მეფის რუსეთის ბატონობის განმტკიცება საქართველოსა და ამიერკავკასიაში. ოსმალეთი საბოლოოდ განიდევნა მდ. ყუბანისა და მდ. ჩოლოხის შუა მდებარე სანაპიროდან. ოსმალეთის სახელმნიფო ძველებურად უკვე ველარ დაემუქრებოდა კავკასიის ხალხებს.

ომის დასრულების შემდეგ 1830 წელს რუსთა და ქართველთა რაზმებმა საბოლოოდ შემოიერთეს ჭარ-ბელაქანი, სადაც აგრეთვე რუსული მმართველობა გავრცელდა. ამით ბოლო მოეღო ჭარის გზით დაღესტანში მტაცებლურ თავდასხმებს ქართლ-კახეთში. ჭარ-ბელაქანში რუსეთის მთავრობამ დიდად შეამსუბუქა ლეკური მუსლიმანური ზედაფენის მიერ დამონებული ქართველთა ტომის — ინგილოების მდგომარეობა.

ამრიგად, ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმების დღიდან თითქმის მესამედი საუკუნის მანძილზე საქართველოს მიწა-წყალი და ქართველობა ძირითადად გაერთიანდა რუსეთის იმპერიის მფლობელობაში. გაირღვა საქართველოს მტრული გარემოცვა და უდიდესი მსხვერპლის ფასად, ჩვენი ქვეყანა თანდათანობით გამოვიდა მშვიდობიანი განვითარების

მიზიფყებული კუნძული

მე-19 საუკუნის მიწურულს საქართველოში ახალი ეკონომიკური ურთიერთობა მტკიცედ იკიდებდა ფეხს. აღნიშნული საუკუნის დასაწყისში რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობას, როგორც უარყოფითი, ასევე დადებითი შედეგები მოჰყვა.

კერძოდ, ფეხს იკიდებდა საქართველოში კაპიტალისტური ურთიერთობა, რომელიც პროგრესული მოვლენა იყო. ეს გამოიხატებოდა საქართველოში რკინიგზების მშენებლობით, სატრანსპორტო გზების გაყვანით, რომლებმაც ერთმანეთს დაუკავშირა საქართველოს სხვადასხვა მხარეები. განვითარდა ვაჭრობა, გაჩნდა კერძო სავაჭრო ორგანიზაციები! განვითარდა ეკონომიური ურთიერთობა რუსეთთან და სხვა ახლომდებარე სახელმწიფოებთან. რუსეთი დაინტერესებული იყო შავი ზღვით, მისი პოლიტიკური და ეკონომიკური მნიშვნელობით. ამას მოჰყვა საქართველოში საპორტო ქალაქების განვითარება. კერძოდ ბათუმის, ფოთის, სოხუმი. ვითარდებოდა როგორც სამოქალაქო, ასევე სამხედრო ფლოტი.

ბავშვობაში მახსოვს გაოცებული შევცქეროდი ბათუმში შემოსულ სხვადასხვა ქვეყნების დიდ სავაჭრო გემებს. ოცნებად მქონდა გადაქცეული ასეთი გემით მგზავრობა. რა ვიცოდი, რომ იმ დროისათვის აუხდენელი ოცნება, რეალურად იქცეოდა და ასეთი გემით მომიხდებოდა მოგზაურობა შორეულ ზღვებსა და ოკეანეებში.

დრო სწრაფად გადიოდა და ვცდილობდი ჩემი ცხოვრების ეს ლამაზი მონაკვეთი ნაყოფიერად გამომეყენებინა და რაც შეიძლება მეტი ცოდნა შემეძინა. თითქოს შინაგანად ვგრძ-

ნობდი, რომ ცოდნა ყოველთვის გამომადგებოდა. ამაში ოჯახიც მიწყობდა ხელს, მშობლები პედაგოგები მყავდა. სკოლა წარჩინებით დავამთავრე. სკოლის პერიოდში ბევრს ვკითხულობდი კლასგარეშე ლიტერატურას. განსაკუთრებით სათავგადასავლო ჟანრის ნაწარმოებებს. მიყვარდა სპორტი და ნადირობა. სოფელში რომ ჩავიდოდი ბაბუასთან ერთად დავდიოდი სანადიროდ, საიდანაც — ჩვენს მეძებარ ძაღლთან ჯეკისთან ერთად ხელცარიელი არასოდეს ვბრუნდებოდით, ხან კურდღელს მოვინადირებდით, ხან მელას, ხან კაკაბსა და მწყერს. მაგრამ მთავარი ჩემთვის ნადირობა არ იყო, უფრო მნიშვნელოვნად მეჩვენებოდა ბუნებასთან სიახლოვე. მდინარეები და ტყე მიზიდავდა თავისი იდუმალებითა და სიმდიდრით. მხოლოდ დაკვირვებულ თვალს შეეძლო დაენახა იქ მჩქეფარე სიცოცხლე, ერთი დანახვით ჩუმ, დაბურულ ტყეში როგორ ბობოქრობდა სიცოცხლით სავსე სამყარო. ხშირად წამოვწვებოდი ხოლმე ხის ქვეშ და ვუსმენდი ტყის იდუმალ ხმას, თითქოს მეძახდა თავისკენ. ტყე სიხარულსა და მხნეობას მმატებდა, მაგრამ უფრო მეტად ზღვა მიზიდავდა. ზღვა სულ სხვა იყო, ის ტყესთან შედარებით უსასრულო სილამაზითა და საიდუმლოებით იყო მოცული, ვერასოდეს მივხვდებოდი თუ რა იმალებოდა მის სიღრმეში. ტყეში თუ ყოველივეს მიგნება შეიძლებოდა, ზღვაში ამას ვერ გააკეთებდი.

იყო აგრეთვე სხვა რამ, რომელიც არანაკლებ მაღელვებდა. ვის არ გამოუცდია სიყვარულის გრძნობა ყმანვილკაცობაში, ამ ნეტარებამ ჩემდა საუბედუროდ მეც არ ამიარა გვერდი და შემოიჭრა ცხოვრებაში, როგორც მძლავრი ნაკადი სიცოცხლისა და სიხარულისა. მთელი ცხოვრება ანთებული ჩირაღდანივით მინათებდა გზას ციცინოს სიყვარული. ჩვენ ერთად ვსწავლობდით სკოლაში და აქედან დაიწყო ჩემი სიყვარული. მე-5 კლასში ვიყავი, როდესაც ჩემს კლასში გადმოიყვანეს. მამამისი მეტყევედ მუშაობდა ფოთში, გაკოტრების შემდეგ სახლ-კარი გაყიდეს და ბათუმში გადმოვიდნენ

საცხოვრებლად. ციცინოს არაფერი ეტყობოდა გაჭირვებისა, მუდამ სუფთად და ლამაზად ეცვა, გრძელი ნაწნავები ჰქონდა და სახე მუდამ ულიმოდა. სკოლაში წარჩინებით სწავლობდა და სხვასაც ეხმარებოდა. მეგობრობაც გამორჩეული იცოდა, ყველა გაჭირვებულის ტალკვესი იყო, თუმცა მის ოჯახს ყველაზე მეტად უჭირდა. მას ორი და და ერთი ძმა ჰყავდა, უფროსი თვითონ იყო და ოჯახში ყოველთვის ყველაფერში გვერდში ედგა ავადმყოფ დედას, რომელიც ბოლო დროს ლოგინად იყო ჩავარდნილი. მამამისი კი დარდისა და გაჭირვებისაგან სასმელს მიეტანა და ამან უფრო გააუარესა მათი ისედაც გაჭირვებული მდგომარეობა. ციცინო მუდამ თავდაჭერილი იყო, გრძნობდა ჩემს განსაკუთრებულ დამოკიდებულებას, სიყვარულს, მაგრამ იგი ჩემთან არ იხსენებოდა. პირიქით, ხანდახან გულჩათხრობილიც კი მეჩვენებოდა. როდესაც მარტო მოვიხელთებდი და სიტყვას მეგობრობასა და სიყვარულზე ჩამოვუგდებდი, მას თვალეში ნალველი ჩაუდგებოდა და თითქოს ამით მანიშნებდა, რომ მისი მდგომარეობის ადამიანს სიყვარულისთვის დრო არ რჩებოდა. ამ დროს იგი მეტად ლამაზი მეჩვენებოდა. მისი ცისფერი თვალები ზღვასავით უძირო იყო და მასავით ამოუცნობი. ეს უფრო მახარებდა, საოცნებო და სანატრელი იყო — ციცინო და ზღვა. ვერ გამერჩია, რომელი უფრო მიყვარდა ციცინოს ცისფერი თვალები, თუ ცისფერი უძირო ზღვა. ორივე საინტერესო და საიდუმლოებით აღსავსე მეჩვენებოდა და მიზიდავდა. ორივე ძვირფასი იყო ჩემთვის. მინდოდა ორივეს მოვფერებოდი, მაგრამ შეუძლებელი იყო. ვერ ვპოვე რა სათანადო თანაგრძნობა სიყვარულში, ამან უფრო გამახელა, მეტი ძალა შემმატა. ნაკითხულიდან ვიცოდი, რომ სუსტი სქესის წარმომადგენელს მხოლოდ ძლიერი მამაკაცი იზიდავს. მშრომელი და ენერგიული, რომელიც არასოდეს არ ყრის ფარხმალს და ცხოვრების რთულ ქარიშხალში მუდამ გამარჯვებული გამოდის.

ადამიანი მომავლის იმედით ცოცხლობს და მეც მქონდა

მომავლის იმედი. სათანადო ცოდნისა და გამოცდილების მიღების შემდეგ, ერთ მშვენიერ დღეს ლამაზი გემითა და კაპიტნის ბრჭყვიალა მუნდირით დამშვენებული მივადგებოდი ჩვენს ქალაქს და მაშინ მსოფლიოს ვერც ერთი ქალთაგანი ვერ დამინუნებდა და ალბათ ციციწინოც, ცდუნებას ვერ გაუძლებდა. ამ იმედით თავდავინყებით გადავეშვი იმ ორომტრიალში, რომელსაც უბრალოდ ცხოვრება ჰქვია თავისი სიხარულითა და თავისი გაჭირვებით, მტკიცედ მქონდა გადანყვეტილი მეზღვაური გავმხდარიყავი.

ჩემი თანატოლები და მათი მშობლები დაინტერესებული იყვნენ, რომ რაც შეიძლება სარფიანი პროფესია აერჩიათ ცხოვრებაში. იმ დროს ძალზე პრესტიჟულად ითვლებოდა ინჟინრობა, ექიმობა, კომერსანტობა. ეს გასაგებიც არის, რადგან ადამიანთა უმეტესობის მიდრეკილება მატერიალური დაინტერესებისაკენ იხრება და ისინი ცდილობენ ცხოვრების დარჩენილი წლები ფუფუნებაში და განცხრომაში გაატარონ, დაკმაყოფილონ თავიანთი ფიზიოლოგიური და ეკონომიური მოთხოვნები. ყოველივე ეს ჩემში აღშფოთებას იწვევდა, მეჩვენებოდა და ალბათ არც ვცდებოდი, რომ ცხოვრება უფრო საინტერესო იყო, ვიდრე სიმდიდრე და დროსტარება. ყველაზე დიდ სიმდიდრედ ვთვლიდი ადამიანში იმის შეცნების უნარს, რომ შეუცნობელისკენ ლტოლვის უნარი ჰქონოდა, რათა ჭემმარიტად ეზიაროს ნამდვილ სიმდიდრეს — უხილავის ნახვას. ასეთად მიმაჩნდა მოგზაურობა ზღვებსა და ოკეანეებში. მაგრამ ისიც კარგად მესმოდა, რომ სათანადო ცოდნის გარეშე შორს ვერ წავიდოდი და გადავწყვიტე ბათუმის საზღვაო სასწავლებელში გამეგრძელებინა სწავლა.

ჩემს ურყევ გადანყვეტილებას ოჯახში უარყოფითად შეხვდნენ, განსაკუთრებით დედა იყო წინააღმდეგი ერთადერთი შვილი ზღვისთვის ენდო, მამა კი საზღვაო საქმის ცოდნაში სათაკილოს ვერაფერს ხედავდა: „საქართველოს სჭირდება მომავალი საუკეთესო მეზღვაურები და კაპიტ-

ნები. დე! ნახოს სხვა ქვეყნებიც, დარწმუნებული ვარ საქართველოზე უკეთესს იგი ვერსად ნახავს და გამოცდილი მეზღვაური უკან დაგვიბრუნდება“. წილი უკვე ნაყარი იყო და დედის კალთას ვერ ამოვეფარებოდი. მე სხვა ბობოქარი ცხოვრება მელიოდა.

იმ წელს სკოლა წარჩინებით დავამთავრე და დაულალავად შევუდექი საზღვაო სასწავლებელში გამოცდების ჩასაბარებლად მზადებას. გამოცდები მკაცრი იყო. სასწავლებელში ირჩევდნენ საზღვაო საქმისთვის შესაფერის ყმანვილებს. ვისაც სათანადო ფიზიკურ მონაცემებთან ერთად კარგად უნდა სცოდნოდა მათემატიკა და რუსული ენა. კონკურსში გავიმარჯვე და კურსანტად ჩავირიცხე საზღვაო სასწავლებელში. სიხარულით შეხვდა ჩემი ოჯახი ჩემს მოწყობას საზღვაო სასწავლებელში, ნაცნობ-მეგობრები მილოცავდნენ.

ერთ დღეს, შემთხვევით ქუჩაში ციცინო შემხვდა, საშინლად დავიბენი, აღარ ვიცოდი რა მეთქვა. უეცარმა შეხვედრამ ამაღელვა, დიდი ხნის ჭრილობა გამიხსნა, რომელიც მიყურებულყო. მისდამი სიყვარულს გულში საიდუმლოდ ვინახავდი. სწავლითა და ვარჯიშით გრძნობა თითქოს ძალით გავიყურე, მაგრამ ეს დროებითი თავის მოტყუება იყო. ჩემი წარმატება ცხოვრებაში მის სახელთან არის დაკავშირებული, იგი მაძლევდა ძალას ცოდნის შესაძენად, მისი სახის წარმოდგენა დიდ ენერგიას მმატებდა კრივში ორთაბრძოლების დროს. იმ დროისათვის ცუდი მოკრივე არ გახლდით და რამდენჯერმე ქალაქის პირველობაშიც კი გავიმარჯვე. მაგრამ ახლა, როდესაც ციცინო დავინახე, ძალა მთლიანად გამომელია და უმწეო მდგომარეობაში ჩავვარდი, ის მიხვდა ჩემს უხერხულობას და შეეცადა გამოვეყვანე მდგომარეობიდან.

- გავიგე შენი წარმატებები სწავლაში, სპორტში და გულით გილოცავ, — ამ სიტყვების შემდეგ თითქოს მხრებიდან ლოდი მომაცილესო, თავისუფლად ამოვისუნთქე.

ხალისი დამიბრუნა მისმა სიტყვებმა, თურმე არც ისე ცუდად ყოფილა საქმე, როგორც მეგონა. მას თურმე ჩემი წარმატებები ახარებდა და იმედი ჩამესახა გულში. მივხვდი, რომ ჩემი სათქმელი უნდა მეთქვა და მოსალოდნელი უნდა მომხდარიყო.

- დიახ, ვუპასუხე მე, — შესაძლებელია, მართლაც რაღაცას მივალწიე, მაგრამ ეს არაფერია იმ დიდ გრძნობასთან შედარებით, რომლის მოპოვებისათვის ბრძოლაში მე მარცხი განვიცადე.

- რომელ გრძნობაზე მელაპარაკები - მომიგო მან.

- რომელ და შენდამი სიყვარულზე.

- შენ დარწმუნებული ხარ, რომ მარცხი განვიცადე, მე ამაში ეჭვი მეპარება?!

- ციციწო, ჩემო ძვირფასო, მივუგე მე და აღტაცებულმა გულში ჩავიკარი.

დრო კი სწრაფად გადიოდა. სასწავლებელში საზღვაო საქმეს გულდასმით ვეკიდებოდი, ცოდნის შექმნის არცერთ შესაძლებლობას არ ვუშვებდი ხელიდან. სწავლის ვადა სამი წელი იყო და მინდოდა ამ ხნის განმავლობაში საზღვაო საქმე კარგად შემესწავლა. სასწავლებლის სასიკეთოდ უნდა ითქვას, რომ იმ დროს მართლაც თავისი საქმის კარგი სპეციალისტები ასწავლიდნენ. სამმა წელმა სწრაფად გაიბრინა და მე ახლა უკვე ახლად გამომცხვარი შტურმანი ვიყავი.

ამ ხნის განმავლობაში ჩემსა და ციციწოს შორის დამოკიდებულება არ შეცვლილა, ხშირად ვხვდებოდით ერთმანეთს, კინოსა და თეატრს არ ვიკლებდით. ჩვენ პირობა გვქონდა მიცემული ერთმანეთისათვის, როდესაც გემზე სამუშაოდ მოვენწყობოდი მაშინ უნდა გვექორწინა. უმუშევარი დიდხანს არ გავჩერებულვარ, რადგან პორტში საზღვაო გემები ბევრი იყო, ხოლო — ჩემი სპეციალობის ახალგაზრდები კი ცოტა.

თავდაპირველად პატარა სავაჭრო გემზე დავინწყე მუშაობა, რომელსაც ტვირთი ბათუმიდან თურქეთის სხვადასხვა

საპორტო ქალაქებში გადაჰქონდა. გემი რუსეთ-თურქეთის ერთობლივ კომპანიას ეკუთვნოდა ამიტომ სურსათ-სანოვაგე არ გვაკლდა, ხოლო ჩასაცმელი და სასმელი თურქეთიდან შემოგვქონდა. კომპანია მოგებას ნახულობდა და ხელფასი სათანადო გვქონდა. სახლშიც ყველა კმაყოფილი იყო, დედა აღარ ნუნუნებდა. ოჯახის რჩენა ძირითადად მე დამანვა. მამა ხშირად ავადმყოფობდა და აღარ მუშაობდა.

თითქოს ყველაფერი რიგზე იყო, მაგრამ ჩემს მოუსვენარ ბუნებას შავი ზღვა აღარ აკმაყოფილებდა. თვალი და გული შორეულ ზღვებსა და ოკეანეებზე მეჭირა, ერთი სული მიქონდა ბოსფორისა და დარდანელის სრუტეები გამევლო და ხმელთაშუა ზღვის გავლით გიბრალტარის სრუტით ატლანტიკის ოკეანეში მოვხვედრილიყავი. თუმცა ამის შესრულება არც ისე ადვილი იყო, მაგრამ მე ბედი მწყალობდა.

ერთ დღეს ბათუმში დიდი სავაჭრო გემი შემოვიდა, გემი ინგლისის კომპანიას ეკუთვნოდა, მან ხორბალი შემოიტანა, რომლის დაცლასა და ახალი საქონლით დატვირთვას ორი კვირა მაინც დასჭირდებოდა. ამ ხნის განმავლობაში რალაც უნდა მეღონა და გემზე სამუშაოდ მოვწყობილიყავი. ჩემი ნაცნობებისა და დამტვრეული ინგლისურის წყალობით გემზე აღმოვჩნდი, მეზღვაურებს გავესაუბრე, როდესაც გავაგებინე ჩემი სურვილი, რომ მათ გემზე მსურს მუშაობა, მათ სიცილი დამაყარეს და ამიხსნეს, რომ ეს შეუძლებელი იყო, რადგან კონტრაქტით მუშაობდნენ, რომელიც ინგლისში იყო დადებული და სათანადოდ გაფორმებული. ყველა ადგილი სამწუხაროდ შევსებული იყო. რა გაენცობოდა, გულდანყვეტილი დავბრუნდი პორტში. ლუდხანაში შევედი და მეგობრებთან ერთად შევექეცი ლუდს.

- რას ჩამოგტირის ცხვირ-პირი, — მითხრა ჩემი გემის კაპიტნის თანაშემწემ, მაშ არ გვინდინხარო მაგ ინგლისელმა ცინგლიანებმა.

- ჩვენ კონტრაქტით ვმუშაობთ და შენი აყვანა შეუძლებელიაო, — ვუპასუხე მე.

- გინდა ერთი ხერხით ვცადოთ შენი გემზე მოსახვედრად,
- მითხრა მან.

- ყველაფერზე თანახმა ვარ, ოღონდ იქ სამუშაოდ მოვხვდე,- ვუპასუხე მე.

- მაგრამ თუ მოხვდი იქ სამუშაოდ, ერთი თხოვნა უნდა შემისრულო.

დაუფიქრებლად ვუპასუხე, — კი შეგისრულებ.

- მაშინ მისმინე, — მითხრა ძია სერგომ. მაგ გემის კაპიტანი ირლანდიელი სმიტია ძველი ზღვის მგელი, მე მას კარგა ხანია ვიცნობ. პირველად დიდი ხნის წინ შევხვდი ბათუმში. ამ შეხვედრის ნიშანი ახლაც მატყვია მარცხენა თვალის არეში ნაჭრილობევი მაჩვენა. ეს მან დამამჩნია, როდესაც აქ ორთაბრძოლაში შევხვდი. იგი კრივის დიდი მოყვარულია და წარსულში კარგი მოკრივე იყო. ამჟამად მის შვილს ლონდონში დიდი სპორტული კლუბი აქვს და ნიჭიერ მოკრივეებს ინვესტს სხვადასხვა ქვეყნებიდან, შემდეგ კი სარფიანი გარიგებებით გამოჰყავს საბრძოლველად.

- მერე მე რა კავშირი მაქვს მასთან, — გულუბრყვილოდ ვიკითხე.

- სულელო, ნუთუ ვერ ხვდები?!

- ვერა, — ვუპასუხე მე.

- როგორ, განა შენ მოკრივე არა ხარ, კარგად მახსოვს შენი ლამაზი ორთაბრძოლები, იქნებ აჩვენო შენი მუშტის ძალა, ამ ცინგლიან ინგლისელებს. შეიძლება მოეწონო კაპიტან სმიტს და აგიყვანოს გემზე სამუშაოდ. მას უყვარს ძლიერი ბიჭები, ან შეიძლება თავის შვილის სპორტულ კლუბში ჩაგრიცხოს მოკრივედ.

- მე მეზღვაური ვარ და არა მოკრივე.

- სულელო, განა ყველა მეზღვაური მოკრივე არ არის?! ერთი სიტყვით გადაწყვიტე. მე კარგი რჩევა მოგეცი.

- მერე და როგორ შეიძლება ვაჩვენო ჩემი ბრძოლა სმიტს.

- ეს ადვილი საქმეა — მიპასუხა მან. სმიტსა და მის მეზღვაურებს ბათუმის ერთ-ერთ რესტორანში უყვართ

დროსტარება და არ მგონია ძველ ჩვევას უღალატონ. ხორბლის გადმოტვირთვას დაამთავრებენ თუ არა, აუცილებლად მივლენ იქ. და ჩვენც იქ დავხვდეთ. მე სმიტს წინასწარ გავაფრთხილებ შეხვედრის შესახებ. დანარჩენი კი შენ იცი და შენმა მარჯვენამ.

- თანახმა ვარ — ვუპასუხე მე.

- მეტოქეს თვით სმიტი შეგირჩევს, მე რესტორნის პატრონს გავაფრთხილებ. რომ ხელი არ შეგვიშალოს. ხვალ რესტორან „ვარძიასთან“ იყავი სმიტი იქ აუცილებლად მოვა. თუ ორთაბრძოლა მოიგე, სმიტი თავის გემზე აუცილებლად აგიყვანს სამუშაოდ, ეს შენი ორთაბრძოლის პირობა იქნება.

სახლში აღელვებული დავბრუნდი. ადგილს ვერ ვპოულობდი. მართალია, კრივი მიყვარდა და რამდენიმე წელი ვვარჯიშობდი ქალაქის სპორტ-კლუბში და ცუდი შედეგებიც არ მქონდა, მაგრამ ეს წარსულში იყო და ბოლო რამდენიმე წელი კრივის ხელთათმანებს არ გავკარებოვარ. მეორე დღეს ადრე ავდექი, თავს მხნედ ვგრძნობდი. ჩავიცვი სპორტული ფორმა და ქალაქის პარკს რამდენჯერმე შემოვურბინე. შემდეგ სპორტ-კლუბში შევიარე, სადაც ყოველთვის გულლიად მხვდებოდნენ ძველი მეგობრები. მათთან რამდენიმე ხანს კარგად ვივარჯიშე. ვიგრძენი, რომ ცუდ ფორმაში არ ვიყავი და ორთაბრძოლას ნებისმიერ მოწინააღმდეგესთან შევძლებდი. ჩემს ყოფილ მწვრთნელს გავუმხილე ყოველივე და მან რამდენიმე სასარგებლო რჩევა მომცა: - ბრძოლა შესაძლებელია ხელთათმანების გარეშე ჩატარდეს. ამ შემთხვევაში კარგი იქნება თუ თავს მიუშვებ დაცვის დროს. ამით მას თითებს დაუზიანებ, რის შემდეგ შენ ბრძოლა გავიადვილდება, შემდეგ ეცადე დაცვა გაარღვიო და ერთი ძლიერი დარტყმით მოწინააღმდეგე ძირს დასცე. მეც შენთან ერთად ვიქნები იქ.

მე დავთანხმდი.

დანიშნულ დრომდე რამდენიმე საათი რჩებოდა და ქალაქში გასეირნება მომიწია. მზე საამურად მიჭვრეტდა და მეალ-

ერსებოდა. ზღვის პირას გავედი და სკამზე ჩამოვჯექი, იდუმალი ძალით ვგრძნობდი, რომ დღეს მნიშვნელოვანი მოვლენა მოხდებოდა, რაც ძირფესვიანად შეცვლიდა ჩემს ცხოვრებას. ვგრძნობდი, რომ გავიმარჯვებდი, ზღვას გავხედე თვალუნვდენელი სივრცე საოცრად მიზიდავდა. პორტში ამაყად იდგა ინგლისის გემი, რომლითაც მგზავრობას ვოცნებობდი. ამის ახდენა კი მხოლოდ გამარჯვებით შეიძლებოდა. გამარჯვება უნდა მომეპოვებინა, რადაც უნდა დამჯდომოდა. ციცინოს სახლისაკენ გავეშურე. თან მიმძიმდა მასთან შეხვედრა, რადგან მას დედა ახალი გარდაცვლილი ჰყავდა, მიმძიმდა იმიტომაც, რომ მასთან განშორება მომინევდა, რაც ორივესთვის გულდასაწყვეტი იქნებოდა. მაგრამ ჩვენი მომავლისთვის ეს აუცილებელი იყო, რადგან ასე მეგონა ჩემი გამგზავრებით გარკვეულ კაპიტალს დავაგროვებდი და მივხედავდი ოჯახს, რომლის მთელი სიმძიმეც მე დამანვა, რადგან მშობლები არ მუშაობდნენ. შევქმნიდი ახალ ოჯახს ციცინოსთან ერთად და არაფერი დავგაკლდებოდა.

იგი თავის სახლის ზღურბლთან შემხვდა თითქოს მელოდა, თვალეში შემხედა თუ არა თითქოს ყველაფერს მიხვდა.

- მოხდა რამე? - მკითხა მან.

- მოხდა,- ვუპასუხე მე. მოხდა ძვირფასო ის, რომ ჩვენდა სასიკეთოდ გადავწყვიტე დიდ გემზე მოვეწყო სამუშაოდ. გემი ინგლისის დიდ სავაჭრო კომპანიას ეკუთნის, იქ მოხვედრა არ არის ადვილი. ამისათვის ბრძოლა დამჭირდება.

- რა ბრძოლა?- მკითხა მან.

- ორთაბრძოლა კრივში, თუ გავიმარჯვე, კაპიტანი მიმიღებს სამუშაოდ თუ არადა მაშინ განწირული ვარ. ორთაბრძოლა დღეს უნდა შედგეს საღამოს 6 საათზე, მშობლებმა არაფერი იცინან, ჯერჯერობით ყველაფერი საიდუმლოდ უნდა შევინახოთ. ციცინო, ამას ჩვენი მომავლისათვის ჩავდივარ, რათა უზრუნველყო ჩემი და შენი მომავალი.

- იმ გემზე ჩემი ადგილი არ მოიძებნება, ნეტავი მეც შენთან ერთად წამოვიდოდე.

- ეს შეუძლებელია, მაგრამ ორთაბრძოლაზე შენი ყოფნა ძალას შემმატებს.

- აუცილებლად წამოვალ — მიპასუხა მან. და თუ ეს გამარჯვება ჩვენ ბედნიერებას მოგვიტანს, მე მზად ვარ დაგელოდო მთელი ცხოვრება.

6 საათზე დანიშნულ ადგილზე ვიყავი. ჩემი მეგობრები იქ დამხვდნენ. ციცინოც ჩემთან იყო. ძია სერგო და ჩემი ყოფილი მწვრთნელიც იქ იყვნენ ლამაზად გამოწყობილები. სულ მალე ინგლისელი მეზღვაურებიც გამოჩნდნენ. შუაში მათ მაღალი, ჩაფსკვნილი კაცი მოუძლოდა, ჭაღარა თმებით, სახენაირევი, ორმოცდაათ წელს მიტანებული. ეს არის კაპიტანი სმიტი მითხრა ბოცმანმა. ჩვენ რომ გაგვისწორდნენ ბოცმანმა იგი შეაჩერა და დამტვრეული ინგლისურით აუხსნა მას საქმის ვითარება, შემდეგ ძია სერგომ ჩემზე მიუთითა და დაარწმუნა, რომ კრივში ნებისმიერის გამოწვევას მივიღებდი. და ჩემი პირობებიც გააცნო. კაპიტან სმიტს გაეცინა და ძია სერგოს მეგობრულად დაჰკრა მხარზე ხელი. შემდეგ მე შემომხედა, მომიახლოვდა, ამხედ-დამხედა და ბოცმანს მიუგო, რომ თანახმა იყო. ერთი საათის შემდეგ ქალაქგარეთ სკვერში დაგვინიშნა შეხვედრა.

დათქმულ დროს ყველანი სკვერში შევიკრიბეთ. მანქანა გაჩერდა და იქიდან სმიტი გადმოვიდა. ჩემი მოწინააღმდეგე გადმოსვლას არ ჩქარობდა, სმიტმა ბრძოლის ადგილი დაათვალიერა. საკმაოდ ფართე და სუფთა მინდორი ჩანდა. გადანყვიტა ორთაბრძოლა აქ ჩატარებულიყო, პირობები კვლავ დავაზუსტეთ. შემდეგ სმიტმა ანიშნა მანქანაში მყოფთ, რომ მისი მოკრივე მომზადებულიყო ორთაბრძოლისათვის. მანქანიდან გადმოვიდა საკმაოდ მაღალი და ათლეტური აგებულების ინგლისელი მეზღვაური. სპორტული მაისური გაიძრო და ჩემს პირისპირ აღმოჩნდა. ბრძოლის ნიშანზე იგი სწრაფად წამოვიდა შეტევაზე და მუშტების კორიანტელი დამაყარა. იძულებულ დაცვაზე გადავედი, მინდოდა დამელალა მოწინააღმდეგე, რამდენჯერმე თავი

მიუშვირე, რის შედეგად მან რამდენიმე თითი დაიზიანა. ამას მოჰყვა მისი შეტევების შესუსტება მის დარტყმებს სიძლიერე დაეკარგა: დადგა ჩემი მოქმედების დრო. ჩემი მომავალი ხომ ამ ბრძოლაზე იქო დამოკიდებული რაც ძალას მმატებდა მის მოქნეულ მარჯვენას დასაცავად ჩემი მარცხენა ხელი დავუხვედრე, ხოლო მარჯვენა რაც ძალა და ღონე მქონდა სახეში მოვუქნიე. მართალია, შეეცადა თავი დაეცვა, მაგრამ დარტყმა იმდენად ძლიერი იყო, რომ მოწინააღმდეგე მაგრად შებარბაცდა, მეც აღარ დავაყოვნე და დარტყმა რამდენჯერმე გავიმეორე. იგი ბალახზე გამშლართული აღმოჩნდა, წამოდგომა გაუჭირდა. მაგრამ მაინც ადგა. იგი ღრმა ნოკაუტში იყო და მეორედ დაგდება არ გამიჭირდა, იგი მეორეჯერაც წამოდგა. ვგრძნობდი, გამარჯვება ახლოს იყო. ამით გათამამებულმა დაცვა დავივიწყე და სახეგახსნილი ვეკვეთე მეტოქეს საბოლოო გამარჯვებისთვის, მაგრამ მისმა ძლიერმა შემხვედრმა დარტყმამ მინაზე გამშლართა, დარტყმა ძლიერი აღმოჩნდა და ადგომას არ ვჩქარობდი. ციცინოსკენ გავიხედე მის ლამაზ თვალებს წავანყდი, რომელიც ცრემლებს დაენამათ. მისმა თვალებმა ძალ-ღონე დამიბრუნა, სწრაფად წამოვხტი და საბრძოლველად მოვემზადე. ვგრძნობდი, რომ მოწინააღმდეგე ღონეს იკრეფდა და დავაყოვნება არ შეიძლებოდა. თავის დაცვა აღარ მავინყდებოდა, ხოლო ჩემი ძლიერი დარტყმებით მეტოქე თანდათან სუსტდებოდა, ერთ წამს მან ხელები დაუშვა და მეც არ დავაყოვნე. ჩემმა ძლიერმა დარტყმამ იგი მესამედ და საბოლოოდ დასცა ძირს, რის შემდეგ ველარ წამოდგა.

მეორე დღეს, უცხოური გემი ბათუმიდან გაშლილ ზღვაში გავიდა. ვიყურებოდი გემის ბაქნიდან და სიტყვის უთქმელად ვემშვიდობებოდი ჩემს ქალაქს, ბავშვობას, ახლობლებს, ჩემს ციცინოს. წინ თვალუნვდენელი წყლის სივრცე გადაშლილიყო, რომელიც მოულოდნელობით აღსავსე იყო. ჩემთვის გაურკვეველი იყო გემის მარშრუტი, მხოლოდ ერთი იყო გასაგები, რომ გემი მალე უცნობ ზღვებსა და ოკეა-

ნებში ამოყოფდა თავს და მეც საშუალება მექნებოდა დავმტკბარვიყავი ამ სილამაზით.

სახლში არ მითქვამს ჩემი გამგზავრების ამბავი, მხოლოდ წერილი დაფუტოვე მშობლებს. იგი ძია სერგოს უნდა გადაეცა ჩემიანებისთვის. მე კი ლონდონში უნდა მენახა ძია სერგოს ნათესავი და წერილი გადამეცა, ეს მისი პირობა და თხოვნაც იყო.

გემი კი ზღვის ტალღებს მიაპობდა გზა შორი გვექონდა, როგორც შევიტყვე ბოსფორისა და დარდანელის სრუტეების გავლით ხმელთაშუა ზღვა უნდა გადაგვეკვეთა და პორტსაიდში ტვირთის აღების შემდეგ სუეცის არხის გავლით გზა ფილიპინების კუნძულებისაკენ გვექონდა. გემის ეკიპაჟს მალე დავუმეგობრდი და ყველასათვის სასურველი სტუმარი გავხდი. თვით ჩემი მონინააღმდეგე ახმახი ჯეკიც კი თბილად და მეგობრულად მეპყრობოდა.

მგზავრობა მშვიდობიანად, უხიფათოდ მიმდინარეობდა. მხოლოდ როდესაც არაბეთის ზღვაზე გავედით, იქ საშინელმა ქარიშხალმა მოგვისწრო. ცხოვრებაში პირველად ვიხილე წყლის საოცარი გაშმაგება და სიძლიერე. მიუხედავად იმისა, რომ „ბრიტანია“ საკმაოდ მოზრდილი და ძლიერი გემი იყო, ზღვის ტალღებმა იგი ნაფოტივით აათამაშა, თითქოს მის შთანთქვას ლამობდა. მაგრამ გემი რალაც უხილავი ძალით კვლავ წყლის ზედაპირზე რჩებოდა. ეს საშინელება სულ ორ დღეს გაგრძელდა და შემდეგ ზღვა უეცრად სრულიად წყნარი და უვნებელი გახდა. მზემ ამონათა და წყლის ზედაპირი სარკესავით მოიწმინდა.

შირი-ლანკის კუნძულს მივუახლოვდით კოლომბოში სურსათ-სანოვაგე და წყალი ავიღეთ. თვით სინგაპური 618 კვ. კილომეტრი ფართისაა, 4 მილიონი მცხოვრებლით. დედაქალაქში — სინგაპურში 3 ათასი მცხოვრები იყო იმ დროს, რომელთა 70% ჩინელები შეადგენდნენ. სინგაპურის გავლით გეზი ფილიპინების კუნძულებისაკენ გვექონდა. ჩემ ცხოვრებაში ყველაზე ბედნიერი პერიოდი იყო ეს. ზღვის

თავისებური არომატი და სურნელი მალეღვებდა და დიდ სიამოვნებას მანიჭებდა. მიუხედავად სიცხისა, თავს კარგად ვგრძნობდი. დამხმარე მეზღვაური და კაპიტანი სმიტი სხვადასხვა საქმეს მავალებდა გემზე: ხან გემბანს ვრეცხავდი, ხან სამანქანო განყოფილებაში ვეხმარებოდი, ხან რადიოკავშირის განყოფილებაში ვიყავი, ხან სასადილოში. კაპიტანი ხშირად იმეორებდა ინგლისურად, რომ მეზღვაურმა ყველაფერი უნდა იცოდეს. არც-ერთი საქმე არ უნდა ეთაკილებოდეს, თუ უნდა რომ კარგი მეზღვაური გახდეს. მეც ძალ-ღონეს არ ვიშურებდი.

ერთხელ ახმახი ჯონი მოვიდა ჩემთან, რომელთანაც მე ძალზე დავმეგობრდი, მიუხედავად თავისი მარცხისა. ჩემზე წყენა გულში არ გაუვლია, პირიქით, იგი მუდამ მესარჩლებოდა, როდესაც ეს საჭირო იყო. ჩვენ ხშირად ვსაუბრობდით მეგობრულად. მართალია, მე ინგლისურ ენას სათანადოდ ვერ ვფლობდი, მაგრამ ჩვენ მაინც გვესმოდა ერთმანეთის. მან იმ საღამოს ცალკე გამიხმო გემბანზე და მითხრა: ფილიპინებზე რომ მივიდოდით, მანილაში ფილიპინების დედაქალაქში, თურმე ორთაბრძოლები იმართებოდა კრივში, სადაც ფეხის გამოყენებაც დაშვებულია. ეს აღმოსავლეთის ბრძოლების ნაირსახეობაა, მითხრა მან, რომელიც ჩვენთან არ იციან, მაგრამ მეტად გავს კრივს, იმის განსხვავებით, რომ ბრძოლის დროს ფეხის გამოყენება შეიძლება, მაგრამ რაც მთავარია, გამარჯვებულს საკმაოდ დიდ თანხას უხდიდნენ - სამიდან ხუთ ათასამდე. იმის მიხედვით, თუ ვინ ესწრება ორთაბრძოლას, როგორი პოპულარობის მეზრძოლები ხვდებიან ერთმანეთს. როდესაც ამ ქვეყანაში ვხვდები, მე შანს ხელიდან არ ვუშვებ და მონაწილეობას ვიღებ ორთაბრძოლებში. ხან მიმართლებს და კარგ ფულს ვაკეთებ, ხან კი ვმარცხდები, მაგრამ უარს ორთაბრძოლაზე არ ვამბობ. ამ ბრძოლებში დამარცხებულსაც არ ტოვებენ უყურადღებოდ, გარკვეული თანხა მასაც ერგება.

- მოიფიქრე, მითხრა ჯონიმ, — თუ მოინდომებ, შენ

შეგიძლია მიიღო მონაწილეობა, ინგლისში უფულოდ ჩასვლა სასურველი არ არის. მართალია, ჩვენი კაპიტანი არ დაგტოვებს უყურადღებოდ, თავის შვილთან მოგაწყობს კლუბში, მაგრამ შენ თავს შენვე უნდა მიხედო, ან რად გინდა იყო მოკრივე, ხომ მეზღვაური ხარ და შენი სტიქია ზღვაა. შენ მხოლოდ იმ პირობით აგიყვანეს გემზე სამუშაოდ, რომ შემდეგ სმიტის შვილთან ლონდონში გემუშავა სპორტკლუბში. გირჩევ ესეთ გადაწყვეტილებაზე ხელი აიღო, რადგან მოკრივეს მძიმე ხვედრი აქვს ცხოვრებაში და ყოველთვის მძიმე შედეგებით მთავრდება. აჯობებს ინგლისში ჩასვლისთანავე სხვა გემზე დაიწყო მუშაობა ან პროფესია შეიცვალო. მანამდე ფული გჭირდება და ეს ფული შეგიძლია იშოვო მანილაში. მე ცოტა რამ გამეგება ამ სპორტის სახეობაში, თუ თანახმა იქნები, რომ შეჯიბრებაში მონაწილეობა მიიღო, მაშინ ერთად ვივარჯიშოთ. მე დავთანხმდი.

მეორე დღეს შევეუდექით ვარჯიშს. ბევრი ახალი ილეთი შემასწავლა ჯონიმ. მან გამიზიარა თავისი მოკრძალებული ცოდნა და გამოცდილება. მანილაში სამი დღე უნდა დავრჩენილიყავით. ჩავედით თუ არა, ჯონი სწრაფად დაუკავშირდა ორთაბრძოლის ორგანიზატორებს. მეორე დღეს მე და ჯონი მანილაში ერთ-ერთ კლუბს ვენვიეთ. იქ ორთაბრძოლების ორგანიზატორები დაგვხვდნენ. ისინი ძირითადად კორეელი და ჩინელი მწვრთნელები იყვნენ. ახმახ ჯონის ისინი იცნობდნენ და მის მონაწილეობაზე თანხმობა განაცხადეს, ხოლო ჩემზე კატეგორიული უარი განაცხადეს. მათ ეს ახსნეს ჩემი გამოუცდელობით და სწრაფი დამარცხებით, რაც მაყურებლის უკმაყოფილებას გამოიწვევდა. მე სასონარკვეთილებაში ჩავვარდი, უფულოდ მყოფი უცხო მხარეში ვილაც კაპიტნის იმედით, რომელსაც ინგლისში სავარჯიშო ტომარად ვუნდოდი. რამდენიმე წლის შემდეგ კი, როგორც გამოუყენებელ ნივთს, ისე მომისვრიდნენ სანაგვე ყუთში. ეს დაუშვებლად მიმაჩნდა, საჭირო იყო სწრაფი გადაწყვეტილების მიღება და მეც ჯიქურ მივიჭერი

მწვრთნელებთან. ახმახ ჯონის ვთხოვე გადაეთარგმნა, რომ მე მოსაცდელ ბრძოლაში ვინვევდი ნებისმიერ მათ მებრძოლს. ჩემმა გაცხარებამ დამაჯერებლად იმოქმედა მათზე და ერთ-ერთმა ჩინელმა ოსტატმა მებრძოლის გამოყვანა ბრძანა ჩემს წინააღმდეგ. ჩემ წინ ახალგაზრდა იაპონელი აიტუზა მე და ჩემი მოწინააღმდეგე პირისპირ აღმოვჩნდით რინგზე. იაპონელი ადგილიდან არ იძროდა ჩემ მიახლოვებას უცდიდა, მეც გამოუცდელად წინ გავიწიე მისკენ და იმავე წუთში ხალიჩაზე გაშხლართული აღმოვჩნდი. ყველამ სიცილი დამაყარა, ფეხზე სწრაფად წამოვხტი მან ფეხი იხმარა. ფეხით ბრძოლა ჩემი სუსტი ადგილი იყო, მაგრამ დარწმუნებული ვიყავი, რომ მუშტით ორთაბრძოლაში ვაჯობებდი. ალლომ არ მიღალატა მისი მუშტის ძალა სუსტი მეჩვენა. მთელი ყურადღება მის ფეხებზე გადავიტანე და ძლიერი დარტყმისათვის მოვემზადე. ჩემმა სიფრთხილემ გაჭრა. მან რამდენჯერმე გაიმეორა ფეხის ილეთი, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა. ჩემი ჯერიც დადგა. თავს ხელით ბრძოლა მოვახვიე, თუმცა მან აქაც საოცარი ოსტატობა გამოიჩინა სწრაფად იცდენდა ჩემ მოქნეულ მუშტებს და სამაგიეროსაც მთავაზობდა, მაგრამ მისი დარტყმები არ იყო ძლიერი. მივხვდი, მის შესაძლებლობები ამონურული იყო. მორიგი შეტევის დროს იგი ახლოს მივუშვი და წვიმასავით დამაყარა მუშტები, ამ დროს დაცვა მოადუნა, გამოიჩინა თავისი დაჯღანული სახე. მეც არ დავაყოვნე და რაც ძალა და ღონე მქონდა მუშტი სახეში ვთხლიშე. დარტყმა ძლიერი იყო და იგი ზურგზე გაშხლართული აღმოჩნდა, მძიმედ წამოინია და ადგომას არ ჩქარობდა. ვიფიქრე, ალბათ ისვენებს, ძალას იკრეფს მეთქი, მაგრამ შევცდი იგი ვერ დგებოდა. მსაჯები გაკვირვებული იყვნენ ჩემი ასეთი ძლიერი დარტყმით. ბრძოლა შეწყვიტეს. ჯონი ჩემთან მოვიდა და გამარჯვება მომილოცა. ცოტა ხნის თათბირის შემდეგ მსაჯებმა ნება დამრთეს შეჯიბრებაში მონაწილეობა მიმელო.

მეორე დღეს მე და ჯონი მაიამის ერთ-ერთ ლამის კლუბში

მივედით, მონინაალმდეგე ჩვენთვის უცნობი იყო. ხელშეკრულებაში, რომელიც ჩვენ დავდეთ შეჯიბრის ორგანიზატორებთან, ნათქვამი იყო, რომ მოგების შემთხვევაში ჩვენ გვერგებოდა 5 ათასი დოლარი, წაგების შემთხვევაში 3 ათასი დოლარი. შუა დღით მე და ჯონიმ კარგად ვისადილეთ გემზე და ქალაქში გავისეირნეთ. ჩვენი მომავალი ბრძოლის შესახებ არავინ არაფერი იცოდა გემზე. შეხვედრა სალამოს 8 საათზე გვექონდა. მაიამი დიდი ქალაქი იყო: ვის არ შეხვედებოდათ ევროპელ თეთრკანიანებს, სხვადასხვა ქალაქების ვაჭრებსა და მეზღვაურებს ბუზებივით ირეოდნენ ჩინელები, იაპონელები, კორეელები და ათასი სხვა რჯულის ადამიანები. ლამაზმანებიც ბევრი იყვნენ და ურცხვად გვთავაზობდნენ საკუთარ თავს, რა თქმა უნდა გარკვეული ანაზღაურების საფასურად. მაგრამ ჩვენ ამისთვის არ გვეცალა.

7 საათზე კლუბში მივედით, მისვლისთანავე მსაჯების მითითებით, ტანთ გაგვხადეს და გაგვსინჯეს ბრძოლისათვის მზად ვიყავით თუ არა. შემდეგ შესაფერისი ტანსაცმელი ჩაგვაცვეს, ხელთათმანების მაგივრად უხეში ნაჭრის სახვევები მოგვცეს. გასახდელში ჩვენს გამოძახებას დაველოდეთ. თან რა თქმა უნდა, ერთი თვალი რინგისკენ გვეჭირა. თანდათან გაივსო და გაიჭედა დარბაზი, ტევა აღარ იყო. გასახდელში მონაწილენი შემოვიდნენ. გულდასმით ვაკვირდებოდი მათ. ვმარჩიელობდი, თუ რომელი იქნებოდა ჩემი მონინაალმდეგე. ჩემს მომრევს მათში ვერ ვხედავდი, თითქმის ყველა დაბალი და მსუქანი იყო. 8 საათზე ორთაბრძოლები დაიწყო, გასახდელიდან კარგად ჩანდა რინგი, მსაჯები წინ ისხდნენ რინგთან სპეციალურ სკამებზე, მათ უკან კი მაყურებელი ბობოქრობდა.

თავიდან შეჯიბრი მსუბუქი წონის კატეგორიის სპორტსმენებმა დაიწყეს, მაყურებელი მათ უხალისოდ უყურებდა და დიდ თანხას არავინ ჩადიოდა. შემდეგ წონამ მოიმატა და ინტერესიც გაიზარდა. რინგზე ერთმანეთს ცვლიდნენ სხვადასხვა რჯულისა და ეროვნების ადამიანები. ზოგი იგებდა,

ზოგი აგებდა. ბოლოს მსაჯებმა შესვენება გამოაცხადეს. რინგი ნახევრად შიშველმა ახალგაზრდა გოგონებმა დაამშვენეს, ისინი ნაზად ცეკვავდნენ ჩემთვის უცნობი მელოდიის ქვეშ. ფილიპინელი ქალები საკმაოდ მიმზიდველნი იყვნენ. შემდეგ ერთ-ერთი ორგანიზატორი ავიდა რინგზე და რალაც გამოაცხადა. დარბაზი ახმაურდა და ყველა ერთ ადგილს მიაჩერდა. დარბაზს მაღალი კაცი გამოეყო, რინგისკენ გამოემართა, რინგზე მსუბუქად ახტა და სპორტული ხალათი გაიძრო. ათლეტური აღნაგობის ბუმბერაზი ზანგი მაყურებლის წინ წარსდგა. ამ დროს ჩვენთან მენეჯერი შემოვიდა და გვახარა, რომ სწორედ ამ ზანგთან მოგვინევდა ბრძოლა მე და ჯონის. ჯონი საშინლად აღელდა.

- როგორ? — უპასუხა მან, ეს ხომ შარშანდელი ფილიპინების ჩემპიონია, განა ჩვენ შევძლებთ მასთან ბრძოლას.

- რა თქმა უნდა, — გვიპასუხა მენეჯერმა, თქვენ მას ვერ დაამარცხებთ, მაგრამ იგი ცოტას გაივარჯიშებს თქვენთან და შემდეგ ჩემპიონობის პრეტენდენტს შეხვდება.

ყოველივეს მივხვდი, მაგრამ უკვე რაიმეს შეცვლა შეუძლებელი იყო. ჩვენ საზარბაზნე ხორცი ვიყავით და ჩემპიონის გამარჯვება შეიძლება სიცოცხლის ფასად დაგვჯდომოდა. პირველი ჯონი გავიდა და ახმახმა ზანგმა მას საშინელი დღე დააყენა. ჯერ თავგვივით ათამაშა რინგზე, შემდეგ კი ერთი ძლიერი დარტყმით მაყურებლებში მოისროლა. ჯონი ცოცხალ-მკვდარი გაიყვანეს. ჩემი ჯერიც დადგა. მაყურებელი გამარჯვებულს შეძახილებით ამხნევებდა. 20 წლის ვიყავი მაშინ და შიში რა იყო არ ვიცოდი. ცხადად მახსოვს ზანგის დამამცირებელი სახე, როდესაც მე მიხილა. მართლაც, მასთან შედარებით ძალზე სუსტად გამოვიყურებოდი. მას კუნთები ასკდებოდა, ბულასავით ჩაფსკენილი იყო. შემომხედა და ზიზლით გადააფურთხა, ასეთმა შეურაცხყოფამ თავმოყვარეობა შემიღებდა და გადავწყვიტე, თუნდაც სიცოცხლის ფასად დამჯდომოდა, ჩემი ძლიერი დარტყმა მასაც ეგემა. ბრძოლა დაიწყო და მან როგორც ჯონის, კატა-

თავგობანას თამაში დამინყო. ეს ძალზე ართობდა მას და მაყურებელს, რაც საშინლად მალიზიანებდა მე. იგი სრულიად უშიშრად მოინევდა წინ, სახეს მიჩენდა და დარტყმას მთხოვდა. შემდეგ თითქოს შეეშინდაო რინგის კუთხეში მიიმალეობდა, ასეთმა მისმა საქციელმა ცოტა არ იყოს დამაბნია. მოვინდომე მისთვის სახეში დარტყმა, მაგრამ ეს არც ისე ადვილი აღმოჩნდა. მას შესანიშნავი რეაქცია ჰქონდა. გადავწყვიტე ხერხი მეხმარა, მას წარმოდგენაც არ ჰქონდა ჩემს ძლიერ დარტყმაზე და ჩემგან სახიფათოს არაფერს ელოდა. მეც თავი მოვაჩვენე, რომ არაფერი შემეძლო გარდა მსუბუქი დარტყმისა, რომელსაც ვიყენებდი ჩემთან მისი მოახლოვების დროს. ეს დარტყმები მას რამდენჯერმე სახეში მოხვდა, რაც მასში მხოლოდ ღიმილს იწვევდა. მეც ეგ მივდოდა, ასე შევიჩვიე, რამდენჯერმე გავიმეორე ჩემი სუსტი შეტევა. იგი მომენდო და ხშირად მიხსნიდა სახეს ჩემი სუსტი დარტყმის მისაღებად. ამას ჩემს ასაგდებად და მაყურებლის გასახარად აკეთებდა, მაგრამ ანგარიშში მწარედ მოტყუვდა. ვიგრძენი, რომ თამაში მალე დამთავრდებოდა, იგი ნამდვილ შეტევაზე გადმოვიდოდა და აუცილებლად დამჯაბნიდა. ამიტომ უნდა დამესწრო და რაც შემეძლო უნდა გამეკეთებინა, ვიდრე იგი ბოლოს მომიღებდა. ვიცოდი ვერ მოვერეოდო, მაგრამ ასე ადვილად ვერ დავნებდებოდი და ძლიერი დარტყმისათვის დავინწყე მზადება ისე, რომ მას არაფერი ეგრძნო. მან მესამედ გაიმეორა თავისი მასხრობა. გამოემართა ჩემსკენ, სახე გამიხსნა და მსუბუქ მოფერებას ელოდა. ჩემსკენ წამოსულსა და მოშვებულს, მისკენ მივარდნილმა, ჩემს პრაქტიკაში ყველაზე ძლიერი დარტყმა მივაყენე, რომელშიც ჩავდე ძალა და სიძულვილი. ასე მეგონა ასეთ დარტყმას ასწლოვანი მუხაც ვერ გაუძლებდა და წაიქცეოდა, მაგრამ ადამიანი უფრო ძლიერი აღმოჩნდა. გაოგნებული შევყურებდი მოწინააღმდეგეს იგი ფეხზე იდგა, არც კი განძრეულა, მაგრამ დამცინავი ღიმილი სახეზე აღარ ეტყობოდა. გონს მოსვლა აღარ ვაცადე და დარტყმა რამდენ-

ჯერმე გავიმეორე. თუმცა დანარჩენ დარტყმებზე რეაგირება მოასწრო. ამ დროს გონგის ხმაც გაისმა, მე ჩემ ადგილს მივაშურე, გაოგნებულმა ზანგის გამძლეობით. მან კი როგორც იქნა გადადგა ნაბიჯი თავის სკამისაკენ, სიარულში დაეტყო, რომ ჩემმა დარტყმებმა მიზანს მიაღწია და შეაზანზარა მოწინააღმდეგე. იგი ძველებურად ველარ დახტოდა. მძიმედ დააბიჯებდა, ასევე მძიმედ ჩაეშვა თავის სავარძელში. ცხადი იყო, იგი გონგმა გადაარჩინა. შეჯიბრის ორგანიზატორები დაიბნენ არ მოელოდნენ ახალბედსაგან ასეთ წინააღმდეგობას. მათ ეს ბრძოლა უნდა მოეგოთ, რადგან ამ შეჯიბრში დიდი თანხები გაიღეს და მე გამარჯვებას, ესე ადვილად არ დამანებებდნენ. გონგს განგებ აგვიანებდნენ. შემდეგ როგორც იქნა დაჰკრეს გონგს, ბულა ზანგი მოზვერივით მეტაკა. სადღა იყო მისი დამცინავად მომღიმარი სახე. გამეტებით, მთელი ძალით დამაყარა თავისი უროსავით მძიმე მუშტები. ამოსუნთქვის საშუალება არ მომცა, მას საკმაო ცოდნა და გამოცდილება ჰქონდა იმისათვის, რომ მე დავემარცხებინე. ვიცოდი ასეც იქნებოდა. მაგრამ მე ჩემი სათქმელი უკვე ვთქვი. მის მუშტის დარტყმებს როგორღაც კიდევ გავუძლებდი, მაგრამ როდესაც ფეხს ხმარობდა უძლური ვიყავი. მან იგრძნო და ფეხით შემდგა. ფეხზე ძლივს ვიდექი მაგრამ ბრძოლის შეწყვეტას არავინ აპირებდა. მითუმეტეს, რომ გადარეული მაცურებელი შეძახილებითა და ყვირილით ამხნევებდა ჩემს მოწინააღმდეგეს. ეს ყოველივე მე შეიძლება სიცოცხლის ფასად დამჯდომოდა. ვინ იყო ჩემი მშველელი, ან პატრონი ამ მივიწყებულ მხარეში, ჩემთვის უცხო ხალხში. ჯონი ალბათ სადღაც ცოცხალ-მკვდარი ეგდო. კაპიტანი სმიტი ალბათ არხეინად აბოლებდა თავის ჩიბუხს გემბანზე. მე კიდევ აქ რინგზე მკლავდნენ. ბულა ზანგმა ვერ იქნა და ვერ იჯერა ჩემი ცემით გული. ცხადი იყო, რომ მას ჩემი მოკვლა ჰქონდა გადაწყვეტილი. ამ გადაწყვეტილებას ასრულებდა, ამაში ხელს არავინ შეუშლიდა. ჩემი მშველელი მხოლოდ ჩემი თავი იყო, როგორმე

უნდა შემეჩერებინა მხეცი, მაგრამ იგი არაფრის საშუალებას არ მაძლევდა, დაულაღვად, გამეტებით მირტყამდა ხელსა და ფეხს ცხვირ-პირში. უკანასკნელად მოვიკრიფე ძალ-ლონე და სახეში მძლავრად ვთხლიშე. მარჯვენა მუშტის დარტყმამ მიზანს მიაღწია, რამდენიმე ხნით შენელდა მისი შეტევა, ოდნავ თავისუფლად ამოვისუნთქე, მაგრამ ეს სულ რამდენიმე წამს გაგრძელდა. გონს რომ მოვიდა, სულ გაცეცხლდა, ასე მეგონა, რაღაც მომართული რკინის მანქანა მებრძოდა. მისი შეჩერება შეუძლებელი იყო, თანდათან გონებას ვკარგავდი. ერთ-ერთმა მისმა ძლიერმა დარტყმამ ძირს გამშობა, ადგომა აღარ მაცალა, მომვარდა, ჰაერში ამიტაცა და მძლავრი ფეხის დარტყმით მაყურებლისკენ მისროლა. მას შემდეგ არაფერი მახსოვს, გონება დავკარგე.

გონს რომ მოვედი, ვილაცის ნავში ვინექი, ხოლო ნავი შუა ზღვაში მიცურავდა. ახლო-მახლო კაციშვილის ჭაჭანება არ იყო. მზე სახეზე მაცხუნებდა ნავში წყლის ქილა აღმოვაჩინე და ხარბად დავენაფე. წყლით გული რომ ვიჯერე, სანოვაგეც ვიპოვე ნაჭრის პარკში. იქვე ანკესი ეგდო. თანდათან გონებას ვიკრეფდი და ვხვდებოდი ჩემი უბედურების მიზეზს, ვილაცას ჩემი მოცილება უნდოდა. მათ გემით შორს ზღვაში გამიყვანეს შემდეგ ნავში ჩამსვეს და ბედის ანაბრად დამტოვეს. ვილაც ღვთის მოშიშარს ჩემთვის სურსათ-სანოვაგე გაუმეტებია. რალა უნდა მექნა, მეც მივენდე ჩემ ბედს. ჩემი ორიენტაციით სამხრეთ ჩინეთის ზღვაში უნდა ვყოფილიყავი, რადგან მანილადან მხოლოდ ამ ზღვაში აღმოჩნდები და მეც აღმოსავლეთისკენ ავიღე გეზი, მაგრამ შევცდი და უფრო ვშორდებოდი ნაპირს. როდესაც გავერკვიე აღმოვჩნდი ფოლინეზიის კუნძულებთან შუაგულში, სადაც ჯერ კიდევ დაუდგენელი და გამოუკვლევია მრავალი კუნძული იყო. ისინი ძირითადად ველური ტომებით იყო დასახლებული. ბედისწერას წინ მიყვავდი უცნობ ნაპირებისვენ, თანდათან ძალა მაკლდებოდა. მესამე დღეს სანოვაგე გამომეღია, წყალი გამითავდა. ანკესით ვერაფერს ვიჭერდი,

მეოთხე დღეს ანკესით როგორც იქნა დავიჭირე რალაც თევზის მაგვარი და გამშაგებით დავუნყე ქამა, რამაც წყალი უფრო მომანყურა. ამის ატანა შეუძლებელი ხდებოდა, ჩემი ძალები ილეოდა. შორს ჰორიზონტზე რალაც შევნიშნე, ცხადად დავინახე ფრინველი, ეს თოლია უნდა ყოფილიყო. ესე იგი ნაპირი ახლოს იყო. მაგრამ იქამდე ვერ მივალწვედი ამის ძალა არ მეყოფოდა. მალე გონება დავკარგე. გონს რომ მოვედი, ჩემს გვერდით უცხო ადამიანები დავინახე. სულ სხვა ნავში ვინეტი და რომელიღაც ნაპირს ვუახლოვდებოდით. გონება კვლავ დავკარგე, გონს ვიღაცის ქოხში მოვედი, თავი სიზმარში მეგონა. ქოხი უბრალო იყო. ბამბუკისა და პალმის ტოტებისგან შეკრული, დიდი ფრინველის ბუდეს მაგონებდა. მე ქოხის კუთხეში ვინეტი თივაზე, რომელზედაც გარეული ნადირის ტყავი ეგდო. ჩემს წინ ანთებულ ლამპით ხელში ნახევრად შიშველი ახალგაზრდა ქალი იდგა და რალაცას ბუტბუტებდა, ჩემთვის უცნობ ენაზე. თანდათან გონს მოვდიოდი, გამახსენდა უსასრულო ზღვა და ნავი. მივხვდი, რომ გადავრჩი და რომელიღაც უცხო კუნძულზე ვიმყოფებოდი. მაგრამ რომელზე, ან ეს ლამაზი მულატი ქალი ვინ იყო. თავი წამოვწიე და შევეცადე დალაპარაკება, მაგრამ იმდენად დასუსტებული ვიყავი, რომ მხოლოდ ოდნავ წავიჩურჩულე რალაც გაუგებრად, ქალს სახეზე ღიმილი დაეტყო და გარეთ გავიდა. ცოტა ხანში ქოხი ველურებით გაივსო. შავკანიანი ველურები გაკვირვებულნი მიყურებდნენ და რალაცაზე კამათობდნენ. ველურები ნახევრად შიშველები იყვნენ, კისერზე და მკლავებზე მძივები ეკიდათ. მძივები დამზადებული იყო ძვირფასი ქვებისა და ადამიანის კბილებისაგან. მაშ კაციჭამიებთან მქონია საქმე, გავიფიქრე მე. ალბათ ჩემი დღეებიც დათვლილი იყო, მაგრამ ველურები ჩემ შეჭმას რატომღაც არ ჩქარობდნენ. ჩემი ყურებით გული რომ იჯერეს, უცბად სადღაც გაქრნენ. დარჩა მხოლოდ სამი ქალი ერთ-ერთი იყო ის მულატი ლამაზი ქალი. წამოვიწიე ასადგომად, მაგრამ ღონე არ მყოფნიდა, კიდურები არ მემორჩილებოდა

და საშინლად მტკიოდა. ქალები კი ჩემს ირგვლივ დადიოდნენ და რაღაცას ბუტბუტებდნენ თავისთვის. შემდეგ ერთ-ერთი ქალი გარეთ გავიდა და ჩემთვის სანოვაგე შემოიტანა. საჭმელი ლოკოკინებსა და კიბორჩხალებს მივამსგავსე, მაგრამ ისე ვიყავი დამშეული, რომ გარჩევის დრო აღარ იყო და მეც ხარბად ვეტაკე მოტანილს. ყოველივე მივირთვი ძალზე სწრაფადაც, ქალები გაოცებული შემომყურებდნენ. წყურვილი მკლავდა და ხელით ვანიშნე, რომ წყალი მწყუროდა. როგორც იქნა გავაგებინე და სამივე გარეთ გავარდა. სულ მალე სამივე წყლის ტოლჩებით დაბრუნდნენ და სამივემ ერთად გამომინოდა. მე ჩემს პირველ ნაცნობ მულატ ქალს გამოვართვი წყლის ტოლჩა და სულმოუთქმელად დავცალე. ორი ქალი გარეთ გავიდა და მარტო დამტოვეს მულატ ქალთან. იგი ჩემ სანოლს მოუახლოვდა, ნაპირზე ჩამოჯდა და მომანათა თავისი ლამაზი, მაგრამ ველური ვნებით ანთებული თვალები. გვერდით მომინვა და ალერსი დამინყო. უცნაური სურნელი ასდიოდა მთელ სხეულზე, რაღაც გამოუცნობი და უცხო იყო ყოველივე ეს ჩემთვის. ცდუნება დიდი იყო. ჩემი ასაკის ახალგაზრდა ძნელად თუ შეიკავებდა თავს. მაგრამ მე სხვა ქალის სიყვარული მწვავდა, მიუხედავად მანძილის სიშორისა და გადახდილი გაჭირვებისა, ციცინოს სიყვარულით სავსე თვალები წინ მედგა და სხვანაირად ვერ მოვიქცეოდი. დიდი გაჭირვებით ფეხზე წამოდგომა ვცადე. ქალი მიხვდა, რომ უარყავი, ისიც წამოდგა და გარეთ გავიდა. მას ამის შემდეგ მხოლოდ საჭმელი შემოჰქონდა ჩემთვის. ასე გაგრძელდა სამი დღე. მეოთხე დღეს ფეხზე თავისუფლად ვდგებოდი და გავლაც კი მოვახერხე. დიდი სურვილი მქონდა გარედ გავსულიყავი და არე-მარე დამეზვერა, როგორც კი უკეთ ვიგრძენი თავი ქობიდან გარეთ გავედი. ჩემი ნაცნობი მულატი ქალი მეხმარებოდა. მას მედგა დავარქვი — კოლხეთის მეფის აიეტის ქალიშვილის საპატივცემლოდ, რადგან მედეასავით მასაც ესმოდა ბალახებით მკურნალობის საიდუმლოება და ხშირად

მისვამდა თავის დამზადებულ წამლებს ნაიარევზე. გარეთ გასვლისთანავე ზღვის სასიამოვნო სურნელი მეცა და ამივსო გულმკერდი ზღვის სურნელის არომატით. ამან ძალა და ენერგია შემმატა. წინ თვალუწვდენელი ოკეანე გადამემალა, მისმა ცისფერმა ლაჟვარდმა მომავლის იმედი და რწმენა შემმატა, რადგან მწამდა ზღვის სიახლოვეს ჩემთვის მხოლოდ სიკეთე მოჰქონდა. სანამ ის ჩემთან ახლო იყო ხსნის იმედი გულში ყოველთვის მიღვიოდა.

წალკოტი გადაიშალა ჩემს წინ, სხვადასხვა ფერებში ელვარებდნენ ირგვლივ ტროპიკული მცენარეები, კუნძული მთაგორიანი მეჩვენა, მაგრამ კუნძულზე თუ ვიყავი არც ეგ ვიცოდი დანამდვილებით. მინდოდა გამომეკითხა ჩემი უცნობი მასპინძლებისათვის ყოველივე, მაგრამ ეს ძალზედ ძნელი მეჩვენა, რადგან ენის ცოდნის გარეშე ეს შეუძლებელი იყო. მათ ჩემი არ ესმოდათ, მე კი მათი ენის ვერაფერი გამეგებოდა. ასე უხმოდ ვიჯექი ხის კუნძზე და ვტკბებოდი კუნძულის სილამაზით, შემდეგ ისევ თავშესაფარში დავბრუნდი. ძალ-ღონეს სწრაფად ვიკრეფდი და არაფერს ვიშურებდი, რომ როგორმე მათი ენა ამეთვისებინა. ამაში მედეა მეხმარებოდა. ჩვენ ხშირად ქვიშაზე ვვარჯიშობდით ხატვაში და ასე ვაგებინებდით ერთმანეთს სათქმელს. ჩვენმა მეცადინეობამ უშედეგოდ არ ჩაიარა. მედეამ წრე შემოხაზა და ზედ ხე და ადამიანი გამოსახა, გამაგებინა რომ ჩვენ კუნძულზე ვიმყოფებოდით. როგორც კი გამოვჯობინდი, ტომის ბელადთან წამიყვანეს შესახვედრად. ჩვენ კუნძულის სიღრმისაკენ გავემურეთ, გზა საკმაოდ ხანგრძლივი აღმოჩნდა. გზადაგზა ველურთა ახალი ჯგუფები შემოგვიერთდა, ისინი დიდ ინტერესს იჩენდნენ ჩემს მიმართ და ყველას სურვილი ჰქონდა, რომ მე ხელით შემხებოდა, ეს ყოველივე მშვიდობიან იერს ატარებდა და ჩემს მიმართ არავითარ აგრესიას არ იჩენდნენ. პირიქით, ყველა მილიმოდა და მეფერებოდა. ველურთა გაკვირვებას იწვევდა ჩემი თეთრი კანი, ჩემი ჩაცმულობა. მართალია, ბევრი არაფერი შემრჩა ტანზე,

მაგრამ რაც მეცვა, ისიც საოცარ გაკვირვებას იწვევდა მათში. ჩემს ჩაცმულობას შეადგენდა დახეული სპორტული შარვალი, ასეთივე წაღები და ზედა მოსასხამი. ნავიდან ამოღებული ნივთები: ჩანთა და ანკესი. სულ ეს იყო დარჩენილი იმ დიდი ცივილიზაციიდან, რომლიდანაც მე ამ უცნობ კუნძულზე მოვხვდი. ტომის ბელადმა საკმაოდ მეგობრულად მიმიღო. მისი ტომის ხალხს ჩემნაირი ადამიანი არასოდეს ენახათ მონინებასა და თაყვანისცემას იჩენდნენ ჩემს მიმართ.

ტომის ბელადი საკმაოდ მაღალი და დაკუნთული მამაკაცი იყო, ასაკის დადგენა გამიჭირდა, მაგრამ ახალგაზრდა არ ჩანდა. ტანთ განსხვავებულად ეცვა, ვიდრე მისი ტომის ხალხს. ფეხზე მას ტყავის წაღები ემოსა ტყავისავე პერანგი და ქვედა კაბა. მკერდზე ბრჭყვიალა მძივები ეკიდა, მძივებს შუა, ადამიანის კბილები მოჩანდა, რაც არასასიამოვნო გრძნობას იწვევდა ჩემში. თავიდან მეგონა კაციჭამიებთან მქონდა საქმე, მაგრამ ეს ასე არ იყო. მერე როგორც მედემამ ამიხსნა კბილებს ისინი გარდაცვლილ ადამიანთა ხსოვნისა და პატივისცემის ნიშნად ატარებდნენ. მედემამ მისი ქალიშვილი ყოფილა. მის გარდა მას სხვადასხვა ცოლებისგან ხუთი ქალიშვილი და სამი ვაჟი ჰყავდა. მის შემდეგ ტომის ბელადი მისი უფროსი ვაჟი უნდა ყოფილიყო — სახელად ტოგაი. იგი მამასავით ძლიერი მამაკაცი იყო.

დღე დღეს მისდევდა, კვირა კვირას, დრო გადიოდა თავი სიზმარში მეგონა, არ მინდოდა დამეჯერებინა, რომ მოწყვეტილი აღმოვჩნდი ცივილიზირებულ სამყაროსაგან. აქ, ამ უცნობ კუნძულზე, ჩემი განვლილი ცხოვრება სრულიად სხვანაირი მეჩვენებოდა. მახსენდებოდა ბავშვობაში ნაკითხული სათავგადასავლო წიგნები უცნობ კუნძულებზე და ველურებზე. მაგრამ მე რაც გადამხდა, ეს წიგნი კი არა, რეალობა იყო და უნდა შევგუებოდი. ხშირად გავცქეროდი ჰორიზონტს იმ იმედით, რომ იქნებ რომელიმე ქვეყნის გემი გამოჩენილიყო, მაგრამ ამაოდ. კუნძული უცნობი იყო ყველასათვის. სამშობლოზე ფიქრი და ოცნება უაზრობა იყო.

თანდათან შევეჩვიე ჩემ ყოფას. ცხადი იყო, კუნძულის გეოგრაფიული მდებარეობა ისეთი იყო, რომ მისი არსებობა არავინ იცოდა. გემები ამ მიმართულებით არ დადიოდნენ, ველურებს არასოდეს ენახათ გემი. ჩემი ვარაუდით მიკრონეზიის ერთ-ერთ მივიწყებულ კუნძულზე ვიმყოფებოდი. იმედს არ ვკარგავდი და ჩემი თავის მშველელი მხოლოდ მე ვიყავი. უნდა გამეძლო ყველაფრისათვის და არ დავმსგავსებოდი ამ ველურებს, პირიქით, ყველაფერი უნდა გამეკეთებინა იმისათვის, რათა ველურები ადამიანებს დამსგავსებოდნენ, გადამეცა ყოველივე ის, რაც მე ვიცოდი დიდი ქვეყნების გამოცდილებიდან. ეს ძალზე რთული საქმე გამოდგა. მთავარი ამ საქმეში მოთმინება იყო, დიდი მოთმინება. მე ყურადღებით დავინყე იმ გარემოს შესწავლა, რომელიც გარს მერტყა.

კუნძულის დათვალიერება და შესწავლა გადავწყვიტე. ამისათვის ვთხოვე ტომის ბელადს მეგზურად გამოეყო ჩემთვის რამდენიმე კაცი, რომლებიც კარგად იცნობდნენ კუნძულს, რათა უკეთ შემესწავლა მათი ღვთის მიწა, როგორც ისინი თავის კუნძულს უწოდებდნენ. უნდა აღინიშნოს, რომ ბელადი, ისე როგორც მისი ტომის ყველა წარმომადგენელი, მე მთვლიდნენ ღმერთის მოციქულად და ამან განაპირობა ჩემდამი ასე მონივრებით მოქცევა. მაგრამ უმაღლესი ძალაუფლება კუნძულზე ბელადსა და უხუცესთა საბჭოს ჰქონდა. მათ საქმეში არ ვერეოდი, მხოლოდ ვაკვირდებოდი მათ ყოფასა და ცხოვრებას. ამიტომ ბელადი სიამოვნებით დამთანხმდა. კუნძულის შესასწავლად რამდენიმე მეგზური გამოეყო, რომლებმაც ადგილმდებარეობა კარგად იცოდნენ. მეორე დღეს გზას გავუყევით სურსათითა და სხვა საჭირო იარაღით. მგზავრობა შეიძლება რამდენიმე დღეს გაგრძელებულიყო ჩვენი ადგილსამყოფელი კუნძულის ჩრდილოეთით იყო. მეგზურებს ვთხოვე, რომ სანინა-ალმდეგო მიმართულებით სამხრეთისკენ წავსულიყავით ისე, რომ ზღვისკენ გავსულიყავით. ჩვენი მომავალი

მარშრუტი მათ ქვიშაზე დავუხაზე და არ გაჭირვებით ჩემი გაგება, დამთანხმდნენ. როგორც აღვნიშნე კუნძული მთა-გორიანი იყო. იგი ცხელ სარტყელში მდებარეობდა და ცხადია, მცენარეულობა და ცხოველთა სამყარო ტროპიკებს რომ შეეფერება, ისეთი იყო და გზის გაკაფვა ქვის ცულებით გვიხდებოდა. მთას ბარი მოჰყვებოდა. ბარს კი მთა. ხშირად გვხვდებოდა მდინარეები. ტყეები სავსე იყო ქვეწარმავლებით. მთის ფერდობებს გარეულ თხების პატარ-პატარა ჯოგები გვხვდებოდა, მტაცებელ ცხოველებს არ შევხვედრივარ. გამაკვირვა ფრინველთა სიმრავლემ და ნაირფეროვნებამ. ანკარა სასმელი ცივი წყლები და ფრინველთა სიმრავლე ჩემი აზრით ყველაზე დიდი სიმდიდრე იყო კუნძულზე. კუნძულის შუაგულს რომ მივუახლოვდით, ტყე გამეჩხერდა და მთების სიმაღლემაც იმატა. თანდათან სიცხე გრილმა სიომ შეცვალა. ჩვენ კუნძულის ყველაზე მაღალ ადგილზე ვიმყოფებოდით, რომელიც კლდოვანი იყო. ეტყობოდა კუნძულის ვულკანური წარმოშობისა უნდა ყოფილიყო სიმაღლიდან ლამაზი ხედი გადაიშალა. ჩემს წინაშე საუკეთესო საძოვრები გამოჩნდა. სადაც აუღელვებლად გამოსულა ბალახის საძოვრად ლამაზი ირმების ჯოგი, უფრო შორს კი მოჩანდა ცისფრად მოელვარე ოკეანე, რომელმაც ციციწინოს ლამაზი, ცისფერი თვალები გამახსენდა. ნეტა სად არის ჩემი ციციწინო ეხლა? რაზე ფიქრობს, ან რას აკეთებს?! ნუთუ დამივიწყა და სხვა შეიყვარა. ფიცი გატეხა, ნეტა ერთი თვალით დამანახა ჩემი მშობლიური ქალაქი და ჩემი ციციწინო. ვნატრობდი მე. მეგზურთა ძახილმა გამომაფხიზლა, ისინი ირმებზე მანიშნებდნენ და ამიხსნეს, რომ მათი მონადირენი აქ ნადირობდნენ. ამჟამად ჩვენ მათ გვერდი ავუარეთ, და დიდი ხის ქვეშ შევისვენეთ. დავნაყრდით შებოლილი ხორცი, მაგრამ მაინც დაუკმაყოფილებელი გრძნობა მქონდა. ამდენი ნადირი გვეხვია გარს და ჩვენ კი შაშხს არ მივირთმევდით. ძალზე მომინდა მწვადი და ჩემს მეგზურებს ვკითხე შეიძლებოდა თუ არა ნადირობა ირმებზე რაზეც მათ

დადებითად მიპასუხეს. ნადირი ისეთი სიმშვიდით ძოვდა ბალახს, რომ მონადირე ადვილად მიუახლოვდა შუბის სასროლ მანძილზე და ერთი ტყორცნით ირემი ძირს დასცა. შემდეგ დანით ყელი გამოჭრა და გაატყავა. პირველად ვიხილე დანა ველურის ხელში, როდესაც დანა დავათვალიერე აღმოჩნდა, რომ იგი ბრინჯაოსი იყო. ველურებმა იცოდნენ ბრინჯაოს დამუშავება. ამან ძალზე გამაკვირვა. ხორცი შევწვით და გემრიელად მივირთვით.

გზა განვაგრძელეთ და რამდენიმე საათის სიარულის შემდეგ გამოჩნდა ზღვა. ზღვისპირი სრულიად უკაცრიელი და დაუსახლებელი ჩანდა. ეს მხარე ველურების მიერ აუთვისებელი იყო. უეცრად ერთ-ერთი ჩემი მეგზური შედგა და ნაპირზე რალაცაზე მიგვითითა. ჩვენ იქით გავემართეთ, ეს აღმოჩნდა არც თუ ისე დიდი ხნის წინ დანთებული კოცონის ნარჩენები. კოცონის გვერდით აქეთ-იქით ეყარა ადამიანის ძვლები. ამან ჩემში ეჭვი და უსიამოვნო გრძნობა აღძრა. შევეცადე გამერკვია თუ ვისი ნამოქმედარი შეიძლება ყოფილიყო. ამაზე ჩემმა მეგზურებმა ზღვისკენ გაიშვირეს ხელი და ამით მიმახვედრეს, რომ ვილაც სხვა უცხო იყო ამის ჩამდენი. ცხადი იყო, რომ ვილაც მოდიოდა ზღვიდან მათ კუნძულზე და ადამიანის ხორცს მიირთმევდა. ვინ იყვნენ ისინი, საიდან მოდიოდნენ, ჩემთვის გაუგებარი დარჩა. ჩემმა მეგზურებმა დაჩეჩქვილ თავის ქალებს დანით კბილები დააცალეს და ჩანთაში გადამალეს. ეს მათ ახსნეს იმით, რომ ნივთიერ დამამტკიცებელ საბუთს აჩვენებდნენ ბელადს და შემდეგ ამავე კბილებისაგან მძივებს აგებდნენ, რომელიც ძალზე ძვირფას ნივთს განეკუთვნებოდა და მკერდს იმშვენებდნენ როგორც ქალები, ასევე მამაკაცები.

ბუნებამ ეს მხარე ყველა სიკეთით დააჯილდოვა. ზღაპრულ ქვეყანაში მეგონა თავი. მცენარეთა და ფრინველთა სილამაზე და სხვადასხვა ფეროვნება სამოთხის ელფერს დაჰკრავდა ამ ცივილიზებული სამყაროს მიერ მივიწყებულ კუნძულს. იმ ღამეს იქვე დავრჩით. ირმის ხორციითა და

ახლად დაჭერილ შემწვარი თევზით დავნაყრდით, მეორე დღეს უკან გამოვბრუნდით. ცხადი გახდა, რომ კუნძულზე ყველა პირობა იყო იმისათვის, რათა ადამიანებს ნორმალურად ეცხოვრათ და ათეული წლების განმავლობაში არაფერი მოკლებოდათ. კუნძული გაცილებით მეტი რაოდენობის ადამიანებს გამოკვებავდა, ვიდრე ამჟამად იყვნენ. კუნძული მდიდარი იყო სასმელი წყლის მარაგით, ამაზე მეტყველებდა უხვი მდინარეები და ჩანჩქერები, რომელიც აქ მოედინებოდა, რომელთა სათავეები მალლა კლდეებიდან იწყებოდა. მდიდარი მცენარეთა და ცხოველთა სამყარო, ულავი მარაგს იძლეოდა. კუნძულის მოსახლეობა ახალგაზრდების, მოხუცებისა და ბავშვების ჩათვლით 600 კაცს არ აღემატებოდა. ასევე გასათვალისწინებელი იყო ზღვა, რომელშიც თევზი ულავი რაოდენობით მოიპოვებოდა. როგორც შემდგომ გავარკვიე უხუცესებისაგან, კუნძულზე პირველად კაცი-ჭამია ველურები გადმოსულან შორეული კუნძულებიდან. მათ თან ტყვეები მოუყვანიათ, რათა მაშინ მოქმედი ვულკანისთვის შეენირათ. ვულკანი მათ ღვთაებრივ ძალად ჰქონდათ მიჩნეული, რომლებსაც ადამიანებს სწირავდნენ, რათა შემდგომში ომში გამარჯვებულები გამოსულიყვნენ. ასეთი წესი უძველესი დროიდან ყოფილა დამკვიდრებული კუნძულზე მცხოვრებისათვის. ტყვეები გაპარულან და თავი ტყისთვის შეუფარებიათ. კაციჭამიები ბევრი ძეხვის შემდეგ იძულებულები იყვნენ რაც შეიძლება სწრაფად, უკან გაბრუნებულიყვნენ, რადგან კუნძულზე ვულკანი გააქტიურდა და მთის მწვერვალიდან ცეცხლის ენებმა გაიელვეს, რამაც კაციჭამია ველურები ძალზე დააფრთხო, რადგან მათ ეს აღიქვეს, როგორც ღმერთების რისხვა და თავდავინწყებით უკან გაცურეს. გაქცეული ტყვეები შეკავშირებულან ერთიანი ძალითა და შრომით დაუძლევიათ სიძნელები და კუნძულს სიცოცხლის დასაბამი მისცემია. მას შემდეგ უკვე მეოთხე თაობას არაფერი გაუგია სხვა კუნძულებზე მცხოვრებ კაციჭამია ველურებზე.

პირველ ტყვეთა შორის 5 მამაკაცი და 2 ქალი ყოფილა, რომელთა შთამომავლები ამ დროისათვის 600 კაცს აღემატებოდა. ისინი ძალზე წააგვანდნენ ერთმანეთს და არც არის გასაკვირი, რადგან ერთმანეთის ნათესავები და ახლობლები იყვნენ. ცოლ-ქმრობაზე და ოჯახზე ევროპელებთან შედარებით სხვა წარმოდგენა ჰქონდათ. მივიწყებულ კუნძულზე სექსუალური თავისუფლება სუფევდა, არავითარი შეზღუდვა ამ მხრივ არავისგან არ იყო. აქ ცოლ-ქმრობა არ არსებობდა. ახალგაზრდები თავის სურვილისამებრ ირჩევდნენ პარტნიორებს და შემდგომში მათ ხშირად იცვლიდნენ. აქედან გამომდინარე, მშობიარობა ხშირი იყო და კუნძულზე მოსახლეობა სწრაფად მატულობდა. გადავწყვიტე მომენწესრიგებინა კუნძულზე მცხოვრები ველურების სექსუალური და ოჯახური საკითხები. მათ ცხოვრებაში ახალი წესები და ჩვევები დამენერგა. მაგრამ ეს ადვილი საქმე არ აღმოჩნდა, ვინაიდან, ათეული წლების განმავლობაში დამკვიდრებული ჩვევის მოშლა და ახლის დამკვიდრება დიდ შრომასა და ნებისყოფას მოითხოვდა. კუნძულის მოსახლეობა ნადირობდა და მეთევზეობას მისდევდა. შემგროვებლობასაც არ თიკილობდა. კუნძული მდიდარი იყო სხვადასხვა საკვები მცენარეულობით, მათ შორის გარეული ფრინველთა კვერცხებსაც იყენებდნენ. ერთად ნადირობდნენ და ნანადირევსაც ერთად იყოფდნენ. აქ არ არსებობდა მდიდარი და ღარიბი. მათში ეს ჯერ არ იყო დამკვიდრებული. როგორც აღვნიშნე, მოსახლეობაში მრავალცოლიანობა იყო გავრცელებული. ერთ ქოხში ერთ მამაკაცთან რამდენიმე ქალი ცხოვრობდა. ბავშვები და მოხუცები კი ცალკე. სოფლიდან ოდნავ მოცილებით იდგა ბელადის სახლი, იგი მოცულობით ყველაზე დიდი იყო და ოთხი ოთახისაგან შედგებოდა. ერთში საჭმელს ამზადებდნენ, მეორეში ცოლები ცხოვრობდნენ, მესამეში თვითონ იყო, მეოთხეში კი მისი საბრძოლო იარაღი ინახებოდა. მათ საბრძოლო იარაღს შეადგენდა გრძელ ხის ჯოხზე დამაგრებული რკინის ბუნიკი, რომელსაც საკმაოდ

შორს და ზუსტად ისროდნენ მიზანში. ასევე ხის ტარზე დამ-
აგრებული რკინის ნაჯახი და რკინის დანა, რომელსაც ირმის
რქის ტარი ჰქონდა. ამ სამი სახეობის იარაღის სხვადასხვა
ნაკეთობანი მრავლად ეკიდა მათ ოთახებში. წარმოდგენა არ
ჰქონდათ მშვილდ-ისარზე, ასევე არ იცოდნენ მიწის დამუ-
შავება, არც მესაქონლეობა.

მათი ძირითადი საქმიანობა მაინც ნადირობა იყო. რამ-
დენიმე მონადირეთა ჯგუფი სხვადასხვა მიმართულებით
მიდიოდა. ნადირობა რამდენიმე დღე გრძელდებოდა და
ყოველთვის წარმატებით მთავრდებოდა. ყოველ ჯგუფს
თითო ირემი მოჰყავდა, რომელიც რამდენიმე კვირას ყოფნი-
და მოსახლეობას. სანადირო და საბრძოლო იარაღებს ისინი
სპეციალურ მადნისაგან ჭედდნენ. ამ საქმისთვის მათ
მჭედლები ჰყავდათ. შემგროვებლობას უმეტესად ქალები
მისდევდნენ და საკვებად გამოსადეგ ხილსა და მცენარეუ-
ლობას აგროვებდნენ. კუნძულზე მესაქონლეობა არ იყო
განვითარებული, არც-ერთი ცხოველი არ ჰყავდათ მოში-
ნაურებული. გადავწყვიტე ზოგიერთი რამ მესწავლებინა
მათთვის, რომელიც მალზე გამოადგებოდათ შრომით
საქმიანობაში. ყოველივე ამის განხორციელება დიდი მოთმი-
ნებასა და შრომას მოითხოვდა ჩემგან. მაგრამ უკან დასახე-
ვი გზა არ მქონდა, მე კი არ უნდა გადავქცეულიყავი ველუ-
რად, არამედ ისინი უნდა მექცია ადამიანებად. ეს იყო ჩემი
მიზანი, რომლის განხორციელებასაც შევუდექი.

ჩემი გეგმები ჯერ მედეას გავაცანი, რომელიც უცებ მიმ-
იხვდა და აღმითქვა დახმარება. მისი საშუალებით გამი-
ადვილდებოდა სისრულეში მომეყვანა ჩემი გეგმები. მედეა
უკვე საკმარისად ფლობდა ჩემ მშობლიურ ენას და ადგილო-
ბრივსაც, რომელსაც მე ვერ ვფლობდი სათანადოდ. შემდეგ
ყოველივე ტომის ბელადს გავაცანით, რომელმაც ეჭვი
გამოთქვა, განსაკუთრებით მიწათმოქმედებასა და მეცხ-
ოველეობაზე. ჩემი სიტყვებისათვის მეტი დამაჯერებლობა
რომ მიმეცა. გადავწყვიტე მშვილდ-ისრის დამზადება.

ამისათვის სათანადო ხე შევარჩიე, რომელიც დრეკადობით გამოირჩეოდა, იგი ირმის გამომშრალი ძარღვით დავჭიმე. გავამზადე ისარი, რომელზეც რკინის წვერი დავამაგრე, რომელიც ადრე მქონდა გამოჭედილი, სამიზნედ ცოცხლად დაჭერილი ირემი ამოვიდე. ამ სანახაობისთვის მთელი სოფელი მოვიდა. მეც იმედი არ გავუცრუე. მშვილდი მოვზიდე და ვტყორცნე ირემს, რომელიც უსულოდ გაიშხლართა შუა მოედანზე. ველურების გაოცება დიდი იყო, როდესაც მკვდარი ირემი დაინახეს. ზეციდან მოვლენილი მიწოდეს და ჩემი ნდობითა და პატივისცემით განიმსჭვალდნენ.

გულდასმით ვასწავლიდი მშვილდ-ისრის ხმარებას. მაგრამ ეს არც ისე იოლი აღმოჩნდა, რადგან იგი ბევრ ვარჯის მოითხოვდა. მხოლოდ რამდენიმე ახალგაზრდამ შეძლო 30 ნიბიჯიდან ირმის ტყავში მოხვედრა. კუნძულზე აღმოვაჩინე მეტეორიტული რკინა, რომლის გახურებით შესაძლებელი იყო შრომისა და ბრძოლის იარაღების გამოჭედვა. ჩემთვის და ბელადისთვის რკინის ამ მადნის გაცხელებით, კარგი რკინის ხანჯლები გამოვჭედე, მართალია, დიდი დრეკადობით არ გამოირჩეოდა, მაგრამ ნადირის გატყავება და ხორცის დაჭრა შეიძლებოდა. ახლო-მახლო ტყე და ბუჩქნარი გავჩეხეთ და გარეული ვაშლი გავაშენეთ, რომელსაც ძალზე სასიამოვნო სუნი, არომატი და გემო ჰქონდა. ხის წნულები დავამზადე ველურებთან ერთად. სხვადასხვა გარეული ფრინველი დავიჭირეთ და შიგ ჩავსვი. ისინი საკმაო რაოდენობის კვერცხს დებდნენ და მათ საჭმელად ვიყენებდით. ფრინველთა დაჭერის ხერხი ვასწავლე. დაწნული კალათა ხის სარზე შევაცენე, სარს თოკი გამოვაბი და მოშორებით დაუყარაულდით, დიდი დრო არ გასულა ფრინველები მიფრინდნენ კალათასთან, სადაც ხილის ნარჩენები ეყარა. თოკის გამონევის შემდეგ დაწნულ კალათაში აღმოჩნდნენ. გარეული თხებისა და ირმების მოშინაურებაც შევძელით, ამით საფუძველი ჩაეყარა კუნძულზე მეფრინველეობისა და მეცხოველეობის განვითარებას. მაგრამ საქმე იმაში იყო,

რომ კუნძულზე მცხოვრებ ადამიანებს ოჯახი არ ჰქონდათ. აქ ყველაფერი საერთო იყო, მათ შორის ქალებიც. ბევრჯერ ვეცადე დამერწმუნებინა ისინი, რომ ერთ ქალთან ცხოვრება და ცალკე ოჯახის შექმნა გაცილებით უკეთესი იქნებოდა, მაგრამ ისინი მაინც ძველებურად განაგრძნობდნენ ცხოვრებას, როგორც მიჩვეულნი იყვნენ. ეს კი აფერხებდა მათ ცივილიზაციას. საჭირო იყო პირადი მაგალითი. მე შემეძლო მეჩვენებინა მათთვის და მედღეა მეთხოვა ცოლად და ცალკე გავსულიყავით საცხოვრებლად და ჩვენი მეურნეობა შეგვექმნა, რათა დაგვენახებინა სხვებისათვის ასეთი ცხოვრების დადებითი მხარეები. მაგრამ ჩემი გრძნობები ხომ ერთ ქალს ეკუთვნოდა და მე ამ ნაბიჯის გადადგმა ძალზე მიჭირდა. მართალია, ციციწო ჩემგან ძალზე შორს იყო, მაგრამ მისდამი გრძნობები არ გამქრალა ჩემში.

დრო კი თავისას მოითხოვდა. თანდათან შევეჩვიე ჩემ ყოფას, ჩემი ასეთი ყოფის შემამსუბუქებელი მხოლოდ მედღეა იყო. საოცარია, მაგრამ მასში კარგი ადამიანური თვისებები აღმოჩნდა. იგი გონიერი იყო და ადვილად უდებდა ალღოს ყოველ ჩემს წამოწყებას და ეს მიმსუბუქებდა მასთან ურთიერთობას. იგი არ ჰგავდა სხვა ველურ ქალებს, სწრაფად ითვისებდა ჩემი ენის გაკვეთილებს ისევე, როგორც მე მისას. ერთმანეთის კარგად გვესმოდა, მიუხედავად იმისა, რომ კუნძულზე სექსუალური თავისუფლება იყო, იგი მეტად თავდაჭერილ ცხოვრებას ეწეოდა. მედღეა მთელი დღე ჩემთან იმყოფებოდა და მეხმარებოდა ველურებთან ურთიერთობაში. მართალია, მედღეასთან ოჯახის შექმნაზე არ ვფიქრობდი, მაგრამ ვგრძნობდი, რომ ეს აუცილებელი იყო. ეს თავისთავად მოხდებოდა და ბედს წინ ვერ აღვუდგებოდი, თუმცა კი ვენინააღმდეგებოდი შინაგანად. გადავწყვიტე სოფლიდან მოშორებით სახლი ამეგო ისეთი, როგორიც ადამიანს შეშვენის და ამ მივიწყებულ კუნძულზე ცოტათი მაინც მეგრძნო თავი ადამიანად. ეს ჩემთვის დიდი მიღწევა იქნებოდა და ჩემი თავის გამოცდაც.

სახლისათვის ხის მასალა დავამზადე, რა თქმა უნდა შრომის იარაღების გაკეთებაც დამჭირდა. ისეთი, როგორიც არის ცული, დანები, ხერხი და სხვა. ამ საქმეში მედეა და მისი ძმა ტოგაი მეხმარებოდნენ და კიდევ რამდენიმე კარგი ახალგაზრდა მონადირე. ისინი ჩემს მიმართ აღტაცებას ვერ მალავდნენ, რადგან მათთვის ყველაფერი უჩვეულო იყო. სახლის გეგმა მარტივი იყო, იგი სულ ოთხი ოთახისაგან შედგებოდა. შიგნიდან მრგვალი კიბით სხვენზე ასასვლელით. სახლი მორებისგან უნდა ყოფილიყო შეკრული რუსული ოდის მსგავსად. ოთახები გადატიხრული იყო ხის მორებით. ყველა ოთახს ორ-ორი ფანჯარა ექნებოდა. ეს მათ სინათლეს მატებდა. როდესაც სამშენებლო მასალა დავამზადე, რომელიც თვეზე მეტი დასჭირდა, შევუდექი სახლის აწყობას. ზომაზე დაჭრილი მორებით სახლის კედლები ამოვიყვანე, იატაკი ქვებით მოვაპირკეთე, შემდეგ აქაც მორები გავდე და ხის იატაკი დავაგე. საკოჭე მასალით სახურავის გაკეთება დავინწყე. ყველაზე რთული კი მაინც გადახურვა იყო, რადგან არ ვიცოდი რით გადამეხურა სახლი, კრამიტი და შიფერი იქ არ მოიპოვებოდა. პალმის ფოთლები კი არასაიმედო იყო. ბევრი ფიქრის შემდეგ გადავწყვიტე სახურავი ხის ფიცრებით გადამეხურა, ხოლო ზემოდან კრამიტის მაგივრად თხილთ დამეფარა ისე, რომ წვიმის შემთხვევაში (წვიმები კი აქ ხშირი და კოკისპირული იცოდა), წყალი დაბლა სწორ ნაკადად ჩამოსულიყო. ავეჯიც ხისა დავამზადე: მაგიდა და ოთხი სკამი, სანოლები და ხის კარადა. თაროებიც არ დამავინწყდა ქურჭლისათვის, რომელიც თხისაგან დავამზადე. შუშუბის მაგივრად თხის გასუფთავებული ტყავები ავაკარი. იატაკიც ტყავებით მოვრთე და ასე თუ ისე, ადამიანის საცხოვრებელს დავამსგავსე. ეზო შემოვლობე და ჭიშკარიც გავუკეთე. ტუალეტიც არ დამავინწყდა, მოშორებით ორმო ამოვთხარე და ჩვეულებრივი სოფლებში რომ იციან, ისეთი ხის ტუალეტი დავდგი, რამაც ველურები ძალზე გააოცა, წარმოდგენაც კი არ ჰქონდათ ტუალეტზე.

მთელი სოფელი მოვიდა ჩემი ნახელავის სანახავად, რომლის აშენებისათვის სამი თვის განმავლობაში დაუღალავი შრომა დამჭირდა, რა თქმა უნდა, ჩემი მეგობრების დახმარებით. დიდი იყო მათი გაოცება და სიხარული. დილამდე ჩემი სახლის ირგვლივ ცეკვა-თამაში გრძელდებოდა, ყველა მხიარულობდა. განსაკუთრებით თავის სიხარულსა და აღფრთოვანებას ვერ მალავდა ბელადი, მისი შვილი ტოგაი, და რა თქმა უნდა მედეა. მაგრამ მთავარი მაინც ოჯახი იყო და არა სახლი. ჩემი მიზანი იყო ველურებისათვის მესწავლებინა ადამიანური ცხოვრების წესი, რომელიც გამოიხატებოდა დამოუკიდებელი სახლით, ოჯახით, ცოლითა და ბავშვების შემადგენლობით, საკუთარი მეურნეობით, რომელშიც შევიდოდა მოშინაურებული საქონელი. ამის მაგალითი პირველი მე უნდა მიმეცა და შემდგომში ჩემი ნაბიჯი, ცოლის შერთვა უნდა ყოფილიყო. ეს ქალი რა თქმა უნდა მედეა იქნებოდა. მაგრამ მე ხომ სხვა მიყვარდა - ციცინო, რომელიც ამჟამად ჩემთვის სხვა სამყაროდან მანათობელი ვარსკვლავი იყო. სასურველი, მაგრამ მიუწვდომელი, განუხორციელებელი. მედეა კი, რეალური და განუმეორებელი, თავისი ველური ბუნებით, რომელიც ჩემში სიმპათიასა და სიბრაღულს იწვევდა. იგი თავისი ნიჭითა და ალლოთი გამოირჩეოდა სხვებისაგან. დიდხანს ვებრძოდი ჩემ თავს, მაგრამ გამოსავალს ვერ ვპოულობდი. გამოსავალი კვლავ მედეამ იპოვა.

ერთ საღამოს იგი ჩემთან სახლში მოვიდა. მე ადგილს ვერ ვპოულობდი ჩემი მდგომარეობის გამო, ამას მედეაც გრძნობდა და ამ ველურ პირობებში გაზრდილმა ქალმა ჩემ მშობლიურ ენაზე, რომელსაც მე მას ვასწავლიდი, შეეცადა გადმოეცა თავისი გრძნობები ჩემს მიმართ. ეს სიყვარულის ახსნა იყო. მე თავი ზღაპარში მეგონა, მას ისე კარგად შეუთვისებია ენა, ყოველ შემთხვევაში ის გადმოსაცემი აზრი, ჩემს მშობლიურ ქართულ ენაზე, რომ მე ღრმად ჩამწვდა გულში და საბოლოოდ დაამსხვრია ჩემში

დარჩენილი გაურკვეველობა. მედეასათვის უცხო არ იყო არც ნორმალური სიყვარული და არც ის განცდები, რომელსაც მე განვიცდიდი. მან თავისი აზრი ასე დაამთავრა, იგი მზად იყო გაეწია ჩემთვის თანაგრძნობა, რათა მე არ მეგრძნო თავი მარტო. შეექმნა ჩემთვის ისეთი პირობები, რომელიც დროებით დამავიწყებდა ჩემს ყოფას. გაეჩინა შვილები, რათა კუნძულზე ღირსეული მემკვიდრე მყოლოდა, რომელიც ჩემს შემდეგ გააგრძელებდა დანებებულ საქმეს, თუ ღმერთი მოისურვებდა ჩემ დაბრუნებას სამშობლოში. ამ სიტყვების შემდეგ მე არ შემეძლო წინააღმდეგობის განევა, დამთავრდა ჩემი ყოყმანი, მე მას გადავეხვიე და მეორე დღეს ქორწილი გადავიხადეთ.

დიდი იყო სოფლის სიხარული, კუნძულის თვითეული მაცხოვრებელი დიდ სიყვარულს გამოხატავდა, რადგან გრძნობდნენ, რომ ჩვენი შეერთებით რაღაც ახალს ეყრებოდა საფუძველი. ახალ დინასტიასა და გვარს, რომელიც მათ სიხარულსა და ბედნიერებას მოუტანდა. ამ მივიწყებულ კუნძულზე განუმეორებელი და დაუფიქრარი იყო ჩვენი თაფლობის თვე. მედეას ველური სიყვარული, მისი ვნებიანი ტუჩები და სიყვარულით აღსავსე თვალები, კლდესავით ამობურცული მკერდი, გრძელი ფეხები და ვიწრო წელი მას განუმეორებელს ხდიდა. ერთი წლის თავზე მედეამ ვაჟი მაჩუქა. ჩვენ სახლს თანდათან მივეჩვიეთ. საქონელიც გავიჩინეთ და ჩვენი დამოუკიდებელი მეურნეობაც შევქმენით, სადაც ჩვენი საკმარისი სარჩო-საბადებელი მოგვყავდა.

ჩვენი მაგალითი სხვებმაც გადაიღეს, მათ ჩემი და მთელი სოფლის დახმარებით ჯერ მედეას ძმას ტოგაის ავუშენეთ სახლი და შემდეგ კი დანარჩენებს, რომლებიც აუცილებლად მთავრდებოდა ქორწინებით. რა თქმა უნდა ერთ ცოლთან და არა რამდენიმესთან ერთად, როგორც წინათ იყო.

დრო კი მიდიოდა შეუჩერებლად, ველურებში ცივილიზაციის ელემენტები ძნელად იკიდებდა ფეხს, რამდენიმე

ათეულმა მომბაძა და ცალკე გამოეყო თემს და საკუთარ მეურნეობას მოკიდეს ხელი. მათ ცალკე ჰქონდათ სახნავ-სათესი მიწა და თავისი საქონელიც გააჩნდათ. დანარჩენები კი კვლავ ძველებურად ცხოვრობდნენ, ნადირობითა და თევზაობით ირჩენდნენ თავს. ჩვენს ვაჟს, ჩემი გადაწყვეტილებით გიორგი დავარქვით, წმინდა გიორგის საპატივცემლოდ. იგი არც შავი იყო და არც თეთრი, მულატი ცისფერი თვალებითა და ხუჭუჭა თმებით. გულმოდგინედ შევუდექი მის აღზრდას, მინდოდა გადამეცა მისთვის ყოველივე ის, რაც მე ვიცოდი. ვშიშობდი ველურ პირობებში ადამიანობა არ დაეკარგა. გულის კუნჭულში იმედი მქონდა, რომ ოდესღაც აქაურობას თავს დავალწევდი და გიორგის დიდ მიწაზე, ცივილიზებულ ქვეყანაში — საქართველოში მოუხდებოდა ცხოვრება.

დღეები ილეოდა, დღეებს თვეები მოსდევდა. ამ აღრიცხვას დიდი ხის ქერქზე აღვნიშნავდი დანით. ერთხელ დავითვალე და აღმოჩნდა, რომ მივინყებულ კუნძულზე სამ წელზე მეტი ხნის განმავლობაში ვიმყოფებოდი. ამან ძალზე ამაღელვა, რადგან ამ ხნის განმავლობაში ოკეანეში მოცურავე არაფერი შემინიშნავს ზვიგენებისა და დელფინების გარდა. ასე შეიძლება გაგრძელებულიყო მთელი ჩემი დარჩენილი ცხოვრება. და მე და ჩემი ოჯახი ვერასოდეს ვღირსებოდით დიდ ცივილიზაციაში დაბრუნებას.

ერთ დღეს ბელადის შვილი ტოგაი მოვიდა ჩემთან. იგი სხვებთან შედარებით აზრიანი და მოხერხებული ახალგაზრდა იყო. ბევრი კარგი ისწავლა ჩემგან, მაგრამ ერთში მაინც არ მეთანხმებოდა, მაინც აგრძელებდა მრავალცოლიანობის დემონსტრაციას. ვერა და ვერ შევაჩვიე ჩემსავით თავდაჭერილ ცხოვრებას. მას ოთხ ცოლთან თორმეტი შვილი ჰყავდა. იმ დღეს იგი ძალზე აღელვებული ჩანდა. ცალკე გამიხმო და მითხრა, რომ კუნძულის სამხრეთით, იმ ადგილას სადაც ჩვენ ადრე ადამიანის ძვლების ნარჩენები ვნახეთ, ჩვენმა მეომრებმა შეამჩნიეს უცხო ნავეები, რომლებიც ჩვენი

კუნძულის ნაპირებთან გაჩერდნენ და იქ სხვა ტომის ველურები გადმოსხდნენ. ადამიანთა მსხვერპლი შეწირეს იქვე დახოცეს ტყვეები და შეჭამეს. შემდეგ გაემგზავრნენ უკან. ამის გაგონებამ ჩემში ბავშვობაში წაკითხული გამახსენა. რობინზონ კრუზო და მისი კუნძული, სადაც ანალოგიურად გადმოსხდნენ ველურები და სწორედ ამის შედეგად აღმოჩნდა რობინზონის გვერდით პარასკევა. ანალოგიური ხდებოდა აქაც, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ მე მარტო არ ვიყავი და რა თქმა უნდა, ესეთ ვანდალიზმს არ დავუშვებდი, რადგან ვიცოდი, რომ კაციჭამიობა გადამდები სენი იყო და შეიძლება იგი კუნძულზეც გავრცელებულიყო. ასეთი ცნობის შემდეგ მე გადავწყვიტე პირადად წავსულიყავი იქ და დამეთვალაყობინა ის ადგილი. მიმელო ზომები, რათა მათი შემდგომ გამოჩენის შემთხვევაში ისინი ტყვედ ამეყვანა და მათგან შემეტყო ყოველივე, კერძოდ, სად მდებარეობდა მათი ქვეყანა და რას წარმოადგენდა მათი ტომი და მოსახლეობა. სასწრაფოდ შევექმენი შეიარაღებული რაზმი 150 მონადირე მებრძოლით, რომლებიც შევაიარაღე შუბებით, მშვილდ-ისრითა და რკინის ნაჯახებით. შეიარაღებული მეომრები სამ ჯგუფად გავყავი და თითოს ხელმძღვანელი ჩავუყენე სათავეში, რომლებიც უსიტყვოდ მემორჩილებოდნენ. თან რამდენიმე დღის საგზალი წავიღეთ და გზას გავუდექით. კუნძული მოკლე გზით გადავკვეთეთ და მეორე დღეს ადგილზე ვიყავით. გამოჩნდა კუნძულის სამხრეთ სანაპირო. მთელი ნაპირი უკაცრიელი იყო. სანაპირო დავათვალაყრეთ და ნაპირზე ადამიანთა დასახიჩრებულ გვამებს წავაწყდით, რომლებსაც ხორცები მთლად ამოჭრილი ჰქონდათ. იქვე დანთებული კოცონის ნაშთები იყო, რომლებზედაც ველურები ადამიანის ხორცს წვავდნენ და შემდეგ მიირთმევდნენ. ეს ცხადი იყო, რადგან იქვე დიდი ხნის შამფურები ეგდო. საკვირველი ის იყო, რომ ისინი ხორცს წვავდნენ და ისე მიირთმევდნენ, და არა უმად, როგორც ეს კაციჭამიებმა იციან საერთოდ.

ზღვის პირას ტყეში დავბინავდით, და ლოდინი დავიწყეთ, რატომღაც დარწმუნებული ვიყავი, რომ ველურები აუცილებლად გამოჩნდებოდნენ, სულ მოკლე ხანში. მათთან შეხვედრის სურვილი დიდი მქონდა, რაღაც ახალს მოველოდი. თუმცა ეს არასასიამოვნო იქნებოდა. სამი დღის შემდეგ მართლა გამოჩნდნენ ველურები, ისინი ნიჩბიანი ნავებით სწრაფად მიემართებოდნენ ნაპირისაკენ. 18 ნავი დავითვალე. თითო ნავში 4 ველური იჯდა. ნაპირზე 72 კაცი გადმოვიდა. ისინი მალალი და ფიზიკურად ძლიერები ჩანდნენ. ნავები ნაპირზე ამოათრიეს და ტყვეების გარშემო ჯგუფ-ჯგუფად შეგროვდნენ. მათ ერთი ახმახი ველური ხელმძღვანელობდა, რომლის ბრძანებებს დანარჩენები უსიტყვოდ ემორჩილებოდნენ. მთელი სხეული წითელ და ყვითელ ზოლებად ჰქონდათ აჭრელებული, შემდეგ ტყვეებიც გამოჩნდნენ. მათ ხელები შეკრული ჰქონდათ, ყელზე თოკი ებათ, რომლითაც მოათრევდნენ. ისინი 12-მდე იქნებოდნენ, მათ შორის უმეტესად ქალები იყვნენ. მსხვერპლად შესანიერი ადამიანები კაციჭამიებმა ცალკე შეაქურჩეს. ყარაულები მიუჩინეს, ხოლო დანარჩენები ცეკვას შეუდგნენ, ნაწილი კი კოცონის დასანთებად მოემზადა და ფიჩხებისათვის ტყისკენ გამოეშურნენ, პირდაპირ ჩვენსკენ. მოქმედების გეგმა სწრაფად მოვხაზე გონებაში. ტყეში მათი შეტყუება ნაკლებ საიმედო იყო, რადგან გაქცევის შესაძლებლობა მეტი ექნებოდათ. სანამ ისინი ტყეში შევიდოდნენ, მანამდე უნდა შემოგვერტყა მათთვის ალყა. მთლიანად დაგვეტყვევებინა და არ მიგვეცა ზღვით გაქცევის საშუალება. მეგრძოლები სამ ნაწილად გავყავი. ტოგაის დავავალე ტყვეების გათავისუფლება, მეორე რაზმს მარცხნიდან შემოვლა და ნავებისკენ გზის გადაჭრა, რათა არ მიგვეცა გაქცევის საშუალება, მესამეს მე გავუძღვებოდი და მათ ტყეში გაჭრის საშუალებას არ მივცემდი. სამ მხრიდან შევიწროვებულებს სხვა გზა არ ექნებოდათ, თუ არა დანებება, ხოლო შემდეგ მათ სოფელში ნავიყვანდით. ასეთი ჩანაფიქრი მქონდა,

მაგრამ ყველაფერი ისე არ მოხდა, როგორც მე მოველოდი. კაციჭამიებს საბრძოლო იარაღად შუბები და ნაჯახები ჰქონდათ და ფიზიკურად ძალზედ ძლიერები იყვნენ. ამან მაიძულა უსაფრთხოების მიზნით ტყეში მშვილდოსანთა 20 კაციანი რაზმი ჩამესაფრებინა და თუ კაციჭამიიდან ვინმე მაინც გაიჭრებოდა ტყისკენ, ისინი ისრით უნდა დაეხოცათ. ყველა ჩემს ნიშანს ელოდა. მეც არ დავაყოვნე და ტყისკენ წამოსულ ველურებს ანთებული ჩირაღდნით გზა გადავუჭერი და ჩემი რაზმით წინ დავუდექი. საოცარი იყო მათი სახეები, როდესაც ჩვენ დაგვინაბეს. ისინი გაოგნებული შემოგვცქეროდნენ და ერთ ადგილზე გაშეშდნენ. დანარჩენი კაციჭამიებს კი ჯერ ვერაფერი გაეგოთ. ისინი ველური ყოყინით ცეკვავდნენ ტყვეების გარშემო. ტყისკენ მომავალი რაზმი სწრაფად მოეგო გონს და მათ საშინელი კივილი მორთეს, რომლის ხმამაც დანარჩენებიც ერთ ადგილას გააქვავა. მალე გამოფხიზლდნენ, მაგრამ უკვე გვიან იყო. თითქმის ყველა მხრიდან ალყაში აღმოჩნდნენ. ყველაზე პირველად კაციჭამიათა ბელადი მოეგო გონს და ველური ყიყინით ჩემსკენ გამოქანდა და თან მთელი ძალით სტყორცნა ჩემსკენ შუბი. ჩვენს შორის საკმაო მანძილი იყო. მაგრამ შუბი ისეთი ძალით იყო ნასროლი, რომ მან მე ტყვიასავით ჩამიარა და სადღაც შორს ხეებს შორის ჩაერჭო. მივხვდი, რომ ბრძოლა სასტიკი და დაუნდობელი იქნებოდა და ასე ადვილად მათი ტყვედ აყვანა არ მოხერხდებოდა. მაგრამ ჩემმა ეშმაკურად დაგებულმა მახემ გაჭრა და მარჯვნიდან და მარცხნიდან გამოჩენილმა ჩემმა მეომრებმა, ისინი დააბნია და ველურები ჩვენს ალყაში აღმოჩნდნენ. ჩვენმა ჯგუფმა ისინი ნავებს მოწყვიტა და კაციჭამიებს ზურგიდან მიადგნენ. ჩვენც წინიდან მივიტანეთ იერიში და გაჩაღდა ცხარე ხელჩართული ბრძოლა. მიუხედავად ჩვენი იარაღის სრულყოფისა და მეომრების თავგანწირვისა, კაციჭამიები არნახულად მამაცი მეომრები გამოდგნენ. საოცრად მარჯვედ ხმარობდნენ თავიანთ შუბებს, მაგრამ ჩვენმა სიმრავლემ და

რკინის ცულებმა თავისი გაიტანა, თუმცა მსხვერპლი ჩვენს რიგებშიც იყო. ერთ ხელში დანა მეჭირა, მეორეში ცული. ორივე ჩემი გამოჭედილი იყო და თამამად მივიწვედი წინ, კაციჭამიების ბელადისაკენ, რომელმაც სამი კაცი მოგვიკლა და მეოთხეზე იყო სასიკვდილოდ აღმართული. როდესაც ჩემმა მოქნეულმა ცულმა მას შუბი გააგდებინა, უიარალოდ დარჩენილი გაშმაგებით მეცა და კისერში ხელი წამიჭირა. მან ჩემი დახრჩობა მოინდომა, მაგრამ ძალას მეც არ ვუჩიოდი და ველური მოგვერდით ზურგზე მოვიგდე. რაც ძალა და ღონე მქონდა მიწაზე დავანარცხე. იგი სწრაფად წამოხტა და კვლავ მეცა. აქ კი გამომადგა კრივის ცოდნა. საშინელი ძალით ვუთავაზე მუშტი ყბაში, რის შემდეგ იგი კვლავ მიწაზე აღმოჩნდა, მაგრამ იგი საოცრად გამძლე იყო, მიხვდა რა, რომ ხელით ჩემთან ვერაფერს გააწყობდა, იქვე დაგდებულ შუბს სტაცა ხელი. აქ კი ის გამოდგა უფრო სწრაფი და მან შუბით მკლავში დამჭრა. თუმცა მეც მოვასწარი და ცულით დავჭერი თავის არეში, მაგრამ ის მაინც არ წაიქცა, ნავებისკენ გაძვრა და თვალს მიეფარა. ამ დროს მე სხვა ველურებთან მომიხდა ბრძოლა.

ომი მოგებული იყო, სულ 10 კაცი გვიწვედა წინააღმდეგობას, ისინიც ალყაში იყვნენ და თან დაჭრილები. დანარჩენებმა სცადეს ტყისკენ გაჭრილიყვნენ, რადგან ზღვისკენ გზა გადაკეტილი ჰქონდათ. ტყისკენ გაქცეულებს კი ჩემს მიერ წინასწარ ჩასაფრებულმა რაზმა მშვილდ-ისრებით მოუღეს ბოლო, მხოლოდ კაციჭამიების ბელადი არ ჩანდა არსად. იგი უფრო მოსაზრებული გამოდგა. მისი ნავი მოშორებულ ადგილას იდგა სხვებისაგან განცალკევებით და მან ნავთან მიღწევა მოახერხა და გაგვექცა და ჩემი დაუძინებელი მტერი შეიქმნა. ბრძოლის ველს გადავხედე და გული ლამის შემიღონდა. ზღვის სანაპირო დაჭრილებით და დახოცილებით იყო მოფენილი. ჩვენ ხელთ ვიგდეთ 17 ნავი, 30 ტყვე, აქედან 19 ქალი. ველური კაციჭამიას გვამები ერთ დიდ ორმოში ჩავასვენეთ და მიწა მივაყარეთ. ჩვენს

დანაკარგს შეადგენდა 8 დაღუპული და 4 დაჭრილი. ჩვენი მეომრებიც ცალკე დავმარხეთ და ტყვეები და დაჭრილები წამოვიყვანეთ. ნაწილი მეომრებისა ნავებში ჩავსვი და სანაპიროთი გავგზავნე ჩვენი სოფლისაკენ.

სოფელში მისვლისთანავე შეგვეგებნენ თანასოფლელები, მოგვესალმა ბელადი და გამარჯვება მოგვილოცა. ნავები და ქალები შეგვიქო, მაგრამ მათთან ურთიერთობა ძალზედ გამიჭირდა. ტყვეებს ჩვენი ეშინოდათ, ეგონათ, რომ ჩვენ მათ შეეჭამდით და არ გვენდობოდნენ. რამდენიმე ქალს ხელ-ფეხი გავუხსენით, რის შემდეგ ისინი ღამით გაიპარნენ, მაგრამ რამდენიმე დღეში მშვიერ-მწყურვალნი ისევ დაგვიბრუნდნენ. ტყვედ აყვანილი მეომრების დაკითხვის შემდეგ გაირკვა, რომ მათი სამფლობელო ჩვენი კუნძულიდან 2 ღამის დაცილებით იმყოფებოდა. ეს საკმაოდ შორი მანძილი იყო პატარა ნავებით სამოგზაუროდ. მათი განმარტებით, ამას ისინი ღმერთების დავალებით ასრულებდნენ. აღნიშნულ მსხვერპლშენივაც ღმერთების ნებით ხდებოდა, რათა უბედურება აეცილებინათ. ყველაზე ძვირფასი საჩუქარი ჩვენი კუნძულის მამაკაცებისთვის ახალგაზრდა ტყვე ქალები იყვნენ, რომლებიც სწრაფად დაინაწილეს. ქალებიც კმაყოფილები იყვნენ თავისი ხვედრით, რადგან ცოცხლად შეჭმას ისევ მამაკაცებთან სქესობრივი ურთიერთობა ერჩიათ.

დრო გადიოდა, ტყვეები შეეგუენ თავის ახალ ყოფას და თავს კარგად გრძნობდნენ. ენა აითვისეს, თუმცა დიდი განსხვავება არ იყო ენის მხრივ, ისინი არაფრით გამოირჩეოდნენ ჩვენი კუნძულის მოსახლეობისაგან, რომელიც საგრძნობლად მატულობდა და 1000 კაცს გადააჭარბა. მოიმატა მოთხოვნამ კვების პროდუქტებზე. კუნძულის ბუნებას დიდი რესურსები გააჩნდა და ადვილად აპურებდა ყველას, მაგრამ მეურნეობა კუნძულზე ჩემ ყაიდაზე მაინც ვერ გარდავქმენი. ზოგიერთებმა მომბაძეს და გავიდნენ ცალკე, რომლებსაც თავისი მეურნეობა ჰქონდათ და

შედარებით კარგად ცხოვრობდნენ, მაგრამ კუნძულის მოსახლეობის უმეტესობა ძველებურად ცხოვრობდა. საერთო ოჯახები ჰყავდათ და მხოლოდ ნადირობითა დი შემგროვებლობით ირჩენდნენ თავს. რწმენითაც უმეტესობას თავიანთი ღმერთები სწამდათ, რომლებიც კლდეებში იყო გამოკვეთილი, ქრისტიანობისკენ მათი მოქცევა ძნელი საქმე აღმოჩნდა, თუმცა ზოგიერთი მე მბაძავდა და ჯვარზე და ქრისტეზე ლოცულობდა. ვცდილობდი ძალა და იძულება არ გამომეყენებინა ამ საქმეში. ჩემი მეუღლე მედგა საუკეთესო დიასახლისი და დედა გამოდგა. ჩემი დახმარებით მან სწრაფად შეითვისა ცივილიზებული ადამიანების ყოფა და ჩვევები. ეს იყო ქრისტიანობა, მეოჯახეობა, გემრიელი კერძების მომზადება, ენას სწრაფად ითვისებდა და რაც მთავარია, ამას ყოველივეს გადასცემდა ჩემს შვილს, პატარა გიორგის, რომელიც უკვე 5 წლის ხდებოდა.

ამ ამბების შემდეგ განვლო კიდევ ერთმა წელმა. ამ წელს კუნძულის მოსახლეობა თავისი ღმერთების საპატივცემლოდ ზეიმს აწყობდა. ამ ზეიმზე გადავწყვიტე კუნძულის მცხოვრებლებათვის საჩუქარი გამეკეთებინა. კუნძულის სამხრეთით უკაცრიელ, მიუვალ ადგილზე ყურძენი ხარობდა. ჩვენებურ ყურძენთან შედარებით იგი უფრო მჟავე იყო. გადავწყვიტე მისგან ღვინო დამეყენებინა და ზეიმზე მიმერთმია მცხოვრებლებისათვის. ღვინო ქართული ტექნოლოგიით დავაყენე სპეციალურ თიხის ჭურჭელში, რომელიც მე დავამზადე, დიდი ქოთნები ცეცხლზე გამოვწვი. საქმეში მედგა და მისი ძმა ტოგაი დამეხმარა. შემდეგ ნესტიან ადგილას, სოფლის ახლოს მინაში ჩავდე, როგორც ქვევრი, ყურძენი დავკრიფე და ფეხით სანახელოში დავწურე, რომელიც წინასწარ მქონდა მომზადებული დიდი ხის მორისაგან. დაწურული მაჭარი ქოთნებში ჩავასხი და ერთი თვე ურევდი. მაჭარი დაღვინდა და გადავიღე, რის შემდეგ ის შესანიშნავ ღვინოდ დადგა. ზუსტად ამ ღვინით ვაპირებდი გამასპინძლებას ჩემი საყვარელი კუნძულის მოსახლეობისათვის,

რომლებიც ჩემთვის მეტად ახლობლები გახდნენ, მაგრამ რა ვიცოდი მე უბედურმა, რომ ამით მათთვის სასიკვდილო განაჩენი გამოიმქონდა.

დანიშნულ დროს კუნძულის ყველა მცხოვრებმა თავი მოიყარა ბელადის სახლის წინ. ბელადმა მოკლე სიტყვით მოულოცა მათ დღესასწაული და საქონელი დასაკლავად აკურთხა, როგორც ჩვენთან იციან. იქაც სხვადასხვა საკლავი შენირეს თავიანთ ღმერთებს. შემდეგ გაჩაღდა ზეიმი, სადაც პირველი ადგილი ცეკვებს ეჭირა, ასევე სიმღერებსა და სპორტულ თამაშებს. როდესაც აღნიშნულ დროს მსხვერპლშენირვის რიტუალი დამთავრდა და საზეიმო სუფრა გაიშალა. ამ დროს ღვინო თიხის ქოთნებში ჩასხმული შემოვიტანე და ასევე წინასწარ დამზადებულ თიხისავე თასებში ჩამოვასხი და იქ მყოფ დამსწრეს, როგორც ქალს ასევე მამაკაცს გადავანოდე და პირველ რიგში ბელადს მივანოდე. სადღეგრძელო წარმოვთქვი და ღვინო ბოლომდე დავცალე. ანალოგიური გაიმეორა ბელადმა - მას სახე გაებადრა, შემაქო და დანარჩენი მაგიდის წევრებს სთხოვა ანალოგიური გაემეორებინათ. ასე მოიარა თასმა წრეში და ყველა მეომარმა შესვა. არ დარჩენილა არცერთი ადამიანი, რომ ჩემი დანურული ღვინო არ გაესინჯა. არც მოხუცებმა მოიკლეს სასმელი, არც ქალებმა და ბავშვებმა. მოსახლეობას ღვინო ეკიდებოდა და სულ უფრო მატულობდა ცეკვა-თამაშის ვნებანი. ღვინით მთვრალი მამაკაცები და ქალები უსირცხვილოდ ეფერებოდნენ და კოცნიდნენ ერთმანეთს. რა თემა უნდა, ღვინით თრობა მათთვის უცხო, მაგრამ სასიამოვნო შეგრძნება იყო, რამაც მათში ვნებათა ლელვა გამოიწვია და მათი შეკავება უკვე შეუძლებელი იყო.

ზეიმმა თავის კულმინაციას მიაღწია, როდესაც ჩემთან აღელვებული ტოგაი — ბელადის შვილი მოიჭრა და საშინელი ამბავი მაცნობა. კუნძულის სამხრეთის მხრიდან, სადაც ჩვენ ბრძოლა გადაგვხვდა მოემართება ჩვენკენ შეიარაღე-

ბული კაციჭამიათა საომარი რაზმები, რომლებსაც წინ მოუძლოდა ჩემს მიერ დაჭრილი კაციჭამიათა ბელადი. ტოგაი თვითონ იყო იქ, სადაც ჩვენი მცველები დატოვა სანაპიროს დასაცავად. მან საკვები წაუღო და ზეიმი მიულოცა, მაგრამ იგი იქ რომ მივიდა, საშინელი სურათი დახვდა. კაციჭამიებს ჩვენი მცველები დაეხოცათ, მუცლები გამოეფატრათ და ხეებზე დაეკიდათ. მხოლოდ ერთი მცველი დაეტოვებინათ და ისიც აეძულებინათ, რათა მას ჩვენი სოფლის ადგილმდებარეობა ეჩვენებინა მათთვის. საცოდავი დათანხმებულა და კაციჭამიებს წინ მოუძლოდა ჩვენი სოფლისაკენ, ამის შემყურე ტოგაიმ კუნძული მოკლე გზით გადაკვეთა და ყოველივე მე მაცნობა. საჩქაროდ რაიმე უნდა გველონა, რადგან წუთი წუთზე ველური კაციჭამიები ჩვენთან გაჩნდებოდნენ და ადვილი წარმოსადგენი იყო ამდენი უმწეო ადამიანი აღმოჩნდებოდა მათ ხელში, რომლებიც ღვინისაგან გაბრუებულნი სრულიად უმწეონი იქნებოდნენ. ცოცხალი ვერავინ გადაურჩებოდა მათ. სასწრაფოდ წამოვხტი, გადავხედე საზეიმოდ მორთულ ველურებს, რომლებიც ღვინისაგან მთვრალეები ფეხზე ვერ იდგნენ. ბედისწერამ დამცინა, ჩემი ხელით მივართვი ამ უბედურებს სანამლავი, რითაც ისინი ბრძოლის უუნარონი გავხადე. საზეიმო სუფრაზე ავვარდი და საშინლად, არაადამიანურად დავიღრიალე. ჩემდა გასაოცრად ყურადღება არავინ მომაქცია და კუნძულის მცხოვრებნი თავდავინყებულ განცხრომას მისცემოდნენ. ღვინით გაბრუებულები არავინ მისმენდა, მედეას დავუძახე იგი იმ წამს ჩემთან გაჩნდა. ვუთხარი, რომ სასწრაფოდ გიორგი მოენახა და სახლში დამლოდებოდა, ჩემს მოსვლამდე არსად გასულიყო. ტოგაი და მე შეეკუდექით საბრძოლო რაზმების შედგენას, ვინც კი ოდნავ გონებაზე იყო და იარაღის დაჭერა შეეძლო, ყველა განზე გავიყვანეთ და იარაღი ჩავაბარეთ. ჩვენი ბელადი უგონოდ მთვრალი სახლში წავიყვანეთ. ტოგაიმ და მე სულ რაღაც 20 მეომარი ძლივს შევაგროვეთ. მათ კიდევ 10 ახალგაზრდა დაემატა,

რომლებსაც მშვილდ-ისრები დავურიგეთ, დანარჩენი მეომრები შუბებითა და ცულებით იყვნენ შეიარაღებული. რაც შეიძლება სწრაფად უნდა გვემოქმედა, რადგან წუთი-წუთზე იყო მოსალოდნელი კაციჭამიათა გამოჩენა. ისინი აუცილებლად აქ მოვიდოდნენ, უდანაშაულო ხალხს დაუნდობლად ამოწყვეტდნენ და უნდა ჩავსაფრებოდით. კაციჭამიები სამხრეთიდან გამოჩნდნენ და ჩვენს სოფლის შემოსასვლელი დავიკავეთ სამხრეთის მხრიდან. მინდოდა შემეტყუებინა სოფელში და იქ მათთვის ბოლო მომელო, მაგრამ ეს არც ისე ადვილი აღმოჩნდა. კიდევ ათი კაცი შემოგვემატა. მათაც დავურიგეთ იარაღი. ახლა ჩემს რაზმში 50 შეიარაღებული მეომარი იყო, მართალია ნახევარზე მეტი საკმაოდ ნასვამები იყვნენ და ბრძოლისუნარიანობას მოკლებულნი, მაგრამ იარაღის ხმარება შეეძლოთ. ათი მშვილდოსანი ხეებზე ჩავასაფრე, ათი კი სახლების სახურავებზე, დანარჩენები სახლებში დავიმაღეთ. უმეტესი ნაწილი მოცეკვავე ქალებისა და ბავშვების, გავიყვანეთ მოედნიდან. როდესაც სამხრეთის მხრიდან ხმაური შემოგვესმა.

კაციჭამიათა პირველი რაზმები გამოჩნდნენ და ცოფიანი ძაღლებივით შემოვარდნენ შუა მოედანზე. ჩვენს თანასოფლელებს შუბებითა და ქვის ცულებით დაერივნენ. მათ ჩემი ნაცნობი კაციჭამიათა ბელადი მოუძლოდა. ცოტა ვადროვეთ, სანამ მოედანი კაციჭამიებით არ გაივსო და ჩემს ნიშანზე ჩვენი მეომრების პირველმა ისრებმაც დაისისინეს. ამას მეომრებმა შუბებიც დააყოლეს და ათობით კაციჭამია საშინელი ღრიალით მოცელილებივით დაეცნენ. ჩემს ნიშანზე მთელი ძალებით შეტევაზე გადავედით. გაჩაღდა საშინელი ხელჩართული ბრძოლა, მამაცურად იბრძოდნენ ჩემი მეომრები, მაგრამ მტრის სიმრავლეს, მეომართა დაღლილობამ და სიმთვრალემ თავისი გააკეთა. მათ ჯერ შეგვავინროვეს, შემდეგ კი ალყაში მოგვაქციეს. დარჩენილი ათიოდე მეომარი შემოვიკრიბე და ალყის გარღვევას შევეცადეთ. ორივე ხელში ჩემს მიერ გამოჭედილი ხმალი

მეჭირა და წინ ვერავინ მიჩერდებოდა. გზას კაციჭამიათა ცხედრებზე მივიკვლევდი მარჯვნიდან და მარცხნიდან ყველა ავჩეხე და ალყა გავარღვიე. ის იყო უნდა გავცლოდით, რომ გზა კაციჭამიათა ბელადმა გადამიღობა, რაც ძალი და ღონე მქონდა მოვუქნიე ჩემი ხმალი, მან შუბი დამიხვედრა, რომელიც ნაფოტივით დაუუმსხვრიე და დარტყმის ძალამ ბუჩქებში მოისროლა. მე კი გზა განვაგრძე, მას ყურადღება არ მივაქციე. კაციჭამიათა რაზმები კი მატულობდა და მატულობდა. მათ სიმრავლეს საზღვარი არ უჩანდა. ასამდე მეომარი უსულოდ ეყარა მოედანზე, მაგრამ ამდენივე ისევ გაჩნდა. ისინი უკვე სახლებში შეცვივდნენ, უდანაშაულო ხალხს დაერივნენ და ყველას ხოცავდნენ. პირველი რაც გამახსენდა, ეს ჩემი ცოლშვილი იყო და მეც სახლისაკენ გავიქეცი. ჩვენს სახლს კვამლი მოსდებოდა. იგი შეუვალ ციხედ ექციათ ტოგაის და მედეას. სახლის ზღურბლთან კაციჭამიათა გვამები ეყარა. ტოგაი და მედეა ისრებით იგერიებდნენ მტერს და არ ნებდებოდნენ. კაციჭამიებმაც ხერხს მიმართეს და ანთებული მუგუზლები დაუშინეს სახლს. ჩემს ცოლ-შვილს ცოცხლად დანვა ემუქრებოდა. გიჟივით მივიჭერი კაციჭამიებთან და ხანჯლით მუსრი გავავლე, შემდეგ სახლში შევევარდი, პატარა გიორგი ხელში ავიყვანე, ხელი მედეას ჩავჭიდე და ფანჯრის მეორე მხრიდან გადავხტით. ტოგაიმაც მომბაძა, ტყეს მივეცით თავი. მიწოდდა ცოლ-შვილი უსაფრთხო ადგილას დამებინავენინა. და შემდეგ მიმეხედა დანარჩენებისათვის. კუნძულის შუაგულისაკენ გავიქეცი. იქ მთაზე ერთი გამოქვაბული მეგულეობდა, სადაც შეიძლებოდა თავის შეფარება. გზად ვინც კი შეგვხვდა, ყველა თან წავიყვანეთ. ძირითადად ქალები და ბავშვები იყვნენ, შემოგვხვდნენ დაჭრილი მეომრებიც. ყველა იარაღით იყო, გასაჭირმა ისინი გამოაფხიზლა. გულმა აღარ მომიტმინა, შედარებით ბრძოლისუნარიანი მეომრებისაგან 10 კაციანი რაზმი შევადგინე და უკან ბრძოლის ველზე გავემურე. ბავშვები და ქალები ცოლ-შვილთან ერთად ორ დაჭრილ მეომარს ჩავაბარე. გზად კიდევ რამდენ-

იმე უკან დახეული მეომარი შემოგვხვდა, ისინიც გავიყოლიე. სოფელს ფრთხილად ვუახლოვდებოდით, ირგვლივ საშინელი სიჩუმე სუფევდა. სულ რამდენიმე საათი იყო გასული იმ საშინელი ხოცვა-ჟლეტის შემდეგ და ეს სიჩუმე საეჭვოდ გვეჩვენებოდა. თანდათან ვუახლოვდებოდით სოფელს, ფრთხილად მივიწვევდით წინ. აი გამოჩნდა ნაცნობი ბილიკები, მაგრამ ისინი სულ თანასოფლელების გვამებით იყო მოფენილი, ნუთუ ყველა ამოჟლიტეს ამ კაციჭამია ურჩხულებმა?! ამ მწარე ფიქრებში ვიყავი, როცა სოფელში შევედით, იქ საშინელი სურათი დაგვხვდა. დამახინჯებული გვამებით იყო სავსე სოფლის მოედანი, სადაც ზეიმი გაიმართა. ქალი, ბავშვი და მოხუცი ყველა ერთად იყო ახელილი. გვამები დანანევრებული იყო და კიდურები აქეთ-იქით ეყარა. ზოგიერთი გვამი გაფატრული იყო და ნაწლავები მიწაზე ეყარა, ეტყობა ასეთი საქციელი მათ დიდ სიამოვნებას ანიჭებდათ. ბელადის სახლში იქაც ამაზრზენი სურათი დაგვხვდა. ბელადის უთავო გვამი ოთახის შუაგულში ეგდო, მისი ცოლები და შვილები იქვე ეყარა, რომლებსაც ყელები ჰქონდათ გამოჭრილი. შემზარავი სურათის ყურება ველარ შევძელი და გარეთ გამოვედი. ტოგაის ვეძებდი, მაგრამ ვერსად ვნახე სასწრაფოდ გავეცალე ამ საშინელ ადგილს და უკან გამოქვაბულისაკენ გამოვბრუნდი. გული რაღაც ცუდს მიგრძნობდა, სად უნდა გამქრალიყვნენ ველური კაციჭამიები, თითქოს მიწამ ჩაყლაპაო, ისინი არსად ჩანდნენ და სწორედ ეს მალეღვებდა. გზაში რამდენიმე ჩვენი მეომარი შემოგვხვდა, რომლებმაც გვითხრეს, რომ კაციჭამიები ორ ნაწილად გაიყვნენ ერთი ნაწილი ტყვეებით უკან გაბრუნდა, საიდანაც მოვიდნენ, ხოლო მეორე ნაწილი გადარჩენილი ტყვეთა ნაწილის შესაწირად დასავლეთით წავიდნენო. სასწრაფოდ საჭირო იყო ქალებისა და ბავშვების გადარჩენა, რომლებიც შეიძლება კიდევ ცოცხლები იყვნენ და ჩვენც მათ კვალს გავუდევით, სულ 14 მეომარი ვიყავით, აქედან 4 დაჭრილი. გზად ქალებისა და ბავშვების ტირილი შემოგვესმა. მივუახლოვდით მთის ქვეშ მდებარე პატარა მდელს და

შენიშნეთ კაციჭამიათა 30 კაციანი ჯგუფი. მათ ქალები-სათვის ხელ-ფეხი შეეკრათ და რიგრიგობით აუპატიურებდნენ, ხოლო შემდეგ კლავდნენ გულ-ღვიძლს აცლიდნენ და შემდეგ სისხლიანს მიირთმევდნენ. ეს სანახაობა საშინელი იყო მით უფრო, რომ ყველაფერს ბავშვები უყურებდნენ, რომელთა ხვედრიც ნაკლები არ იქნებოდა. ჩვენ მათ მივუახლოვდით ისრის სასროლ მანძილზე. მათ წარმოდგენაც არ ჰქონდათ ჩვენი არსებობის შესახებ, რადგან სუყველა დახოცილი ვეგონეთ. ყველა ჩვენმა მეომარმა ნიშანში თითო კაციჭამია აიღო. ჩემს ნიშანზე იელვა ისრებმა და შუბებმა, ათი კაციჭამია უსულოდ ეცა მიწაზე, დანარჩენებს ხანჯლებითა და ნაჯახებით დავერიეთ. ყველა გავანადგურეთ, არცერთი არ დაგვიტოვებია ცოცხალი, მაგრამ დანაკლისი ჩვენს მხარეზეც იყო. 5 მეომარი დავკარგეთ, გადარჩენილი ბავშვები და ქალები გავათავისუფლეთ და ყველამ ერთად გამოქვაბულისაკენ გავწიეთ.

მთელი ღამე ვიარეთ, გამთენიისას ადგილზე ვიყავით ყველა. უვნებელი დაგვხვდა. გახარებული გადავხვით ჩემს ცოლ-შვილს, გიორგი და მედეა გულში ჩავიკარი. გამოქვაბულში 50 ადამიანმა მოიყარა თავი. აქედან 16 მამაკაცი ვიყავით, დანარჩენები ქალები და ბავშვები. გამოქვაბული დიდი იყო და მრავალი ოთახისაგან შედგებოდა. ყველა თავისუფლად განთავსდა. ეს ადგილი წმინდა ადგილად ითვლებოდა, სადაც კლდეში ნაკვეთი ღმერთები იყვნენ გამოსახულნი, ეს ადგილი უცნობი იყო კუნძულზე მყოფ აბორიგენებისათვის. ბელადის მიერ აკრძალული იყო, აქ ადამიანის ფეხის დადგმა, რადგან ეს ღმერთების რისხვას იწვევდა, მაგრამ ჩვენ სხვა გამოსავალი არ გვქონდა. გამოქვაბული სიცოცხლისათვის გამოსადეგი აღმოჩნდა, რადგან მთიდან ანკარა წყაროს წყალი გამოდიოდა. გადანყვეტილი მქონდა გამოქვაბულიდან არ გამოვსულიყავით. მივდიოდით მხოლოდ სანადიროდ და საკვების მოსაპოვებლად, ისიც მცირე რაზმებით. დანარჩენ შემთხვევაში ნაბიჯს ვერავინ გაადგამდა. დარწმუნებული ვიყავი, რომ კაციჭამიები დიდხ-

ანს არ გაჩერდებოდნენ კუნძულზე, მაგრამ შევცდი, აქეთ მომავალთ ერთ-ერთ კაციჭამიას შევუნიშნით და უკან გამოვეყოლია. დაბრუნებულა და ყოველივე კაციჭამიათა ბელადისთვის მოუხსენებია. მან კი თავისი დარჩენილი მეომრები შემოიკრიფა, რომლებიც რიცხოვნობად გაცილებით აღემატებოდნენ ჩვენს მეომრებს და მთელი სისწრაფით გამოეშურა ჩვენსკენ, რადგან ჩემთან ჰქონდა ანგარიში გასასწორებელი. ჩვენი უპირატესობა იმაში მდგომარეობდა, რომ ჩვენი გამოქვაბული ყოველმხრივ ბუნებრივი ზღუდეებით დაცული იყო და მას მიუვალს ხდიდა. აქ მოახლოება მტრისთვის ძნელი საქმე იყო. კაციჭამიები ღამით გადმოვიდნენ შეტევაზე, სიბნელეში მათი გარჩევა ადვილი არ იყო, მაგრამ ჩვენი მეომრები მაინც კარგად ანსხვავებდნენ და ისრებითა და შუბებით სათანადო პასუხს სცემდნენ. მათი ყოველივე შემოტევა მარცხით მთავრდებოდა და დიდი დანაკლისით უკან იხევდნენ. გათენდა თუ არა, გამოჩნდა გამოქვაბულისაკენ მიმავალი ბილიკი, რომელიც კაციჭამიების გვამებით იყო მოფენილი. ეს ეტყობა მათ არ აღელვებდათ, რადგან რიცხოვნობად ისინი ბევრად აღემატებოდნენ ჩვენს მეომრებს და არავითარი დანაკლისი მათ არ აშინებდათ. დილით კვლავ გადმოვიდნენ შეტევაზე და ჩვენც ისრები დაფუშინეთ. 10 მეომარს მხოლოდ ცულები და შუბები დაგვრჩა, მაგრამ ჩვენ ქალებიც ამოგვიდგნენ გვერდით. მედეა გვერდიდან არ მცილდებოდა, მაგრამ მტრის შეჩერება სულ უფრო ძნელი ხდებოდა. გამოქვაბულის შესასვლელთან ხელჩართული ბრძოლა გაიმართა. ეს იყო სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა, რადგან დამარცხების შემთხვევაში ყველას ცოცხლად შექმა გველოდა, ამიტომ თავს არავინ ზოგავდა.

მე თავს დამნაშავედ ვგრძნობდი კუნძულის მცხოვრებლების წინაშე, რადგან ჩემი წინდაუხედაობითა და დაუდევრობით პირველად დავალევი ღვინო კუნძულის მცხოვრებლებს და ამას სავალალო შედეგი მოჰყვა. ბრძოლისუნარიანობა დაეკარგათ ჩემს მებრძოლებს, მაგრამ ისინი შედარებით მალე მოეგნენ გონს. კუნძულის სამხრეთის საზღვრე-

ბისტვის მეტი ყურადღება უნდა დამეთმო, რადგან მოსალოდნელი იყო კაციჭამიათა განმეორებითი შეტევა. ყოველივე ეს გულს მიღრღნიდა და მოსვენებას არ მძლევდა, ამიტომ მწვავე და სახიფათო შეტაკებების დროს თავს არ ვზოგავდი და ბრძოლის ველზე სიკვდილს ვეძებდი, მაგრამ კრიტიკულ მომენტებში ჩემი ცოლ-შვილი მახსენდებოდა, ჩემი გიორგი და მედეა. საოცარია მაგრამ ციციხო, ჩემი პირველი სიყვარული, რატომღაც არ მაგონდებოდა, ალბათ იმიტომ. რომ საფრთხე არ ემოქმედებოდა. სულ უფრო კრიტიკული მდგომარეობა იქმნებოდა. მტერი შეტევაზე გადმოვიდა და მეც გამოქვაბულის შესასვლელში თავგანწირვით ვეკვეთე მათ. ჩემს ირგვლივ კაციჭამიათა გვამების ხროვა ეყარა. ორივე ხელში მახვილი მეჭირა და კაციჭამიებს მუსრს ვავლებდი. ვატყობდი, როგორ მელეოდა თანდათან ძალა. დავიჭერი მკლავში და ფეხში, მაგრამ ბრძოლის ველს არ ვტოვებდი.

მზე მთებს ეფარებოდა და მასთან ერთად ვატყობდი, რომ ჩემი სიცოცხლის მზეც ესვენებოდა. ცხრა მთას იქით ვკვდებოდი ქართველი კაცი, უღმობელი ბედის მიერ, განწირული და ყველასაგან მიტოვებული. ველური კაციჭამიების ლუკმა უნდა გავმხდარიყავი ცოლ-შვილთან ერთად. რა უცნაურია ეს ცხოვრება, სადაური სადა ვკვდები? - გავიფიქრე მე. უკან მოვიხედე და შეშინებული გიორგის თვალებს წავანყდი. მედეას ერთ ხელში გიორგი ეჭირა, მეორეში კი ხანჯალი. ამ სურათმა გამაოგნა და თავში გამიელვა რა ეშველება ჩემს ცოლ-შვილს, მე თუ დავიღუპები, ნუთუ გიორგი ამ კაციჭამიების ლუკმა უნდა გახდეს?! — გავიფიქრე და ინსტიქტურად ზღვისკენ გავიხედე, რომლის იმედი ზებუნებრივი ძალის მიერ მქონდა შთაგონებული და თვალს არ დავუჯერე, ზღვის ჰორიზონტზე გემი მოჩანდა, დიდი გემი, რომლის მიღებიდანაც კვამლი ამოდიოდა. იგი ნაპირს მიუყვებოდა და მისადგომს ეძებდა. ეს წარმოუდგენელი რამ იყო, მაგრამ ფაქტი. ხუთი წლის განმავლობაში არაფერი მინახავს. და აი ეხლა თითქმის კრიტიკულ მომენტში, იმედის სხივი ჩამესახა, ჩემი ოცნება ახდა გემი ნაპირს უახლოვდებოდა და სწორედ

იმ დროს როცა ვილუპებოდი კაციჭამია ველურებით გარს შემორტყმული. გავიფიქრე, მე ღმერთი არ გამწირავს, მან ნიშანი მომცა. ეს ნიშანი გემი იყო, ემოციები მოვთოკე და რამდენიმე წამის განმავლობაში ცივი გონებით ყოველივე ავწონ-დავწონე. რალაც უნდა მომემოქმედებინა, რომ როგორმე გამერღვია კაციჭამიების ალყა და ჩემ ცოლ-შვილთან ერთად გემისკენ გავჭრილიყავი. მეორე ნიშანი უნდა მიმეცა გემისათვის. იმედი მქონდა, გემზე შემნიშნავდნენ და დახმარებას აღმომიჩენდნენ.

გადავწყვიტე როგორმე გამოქვაბულის სიღრმეში შემეგყუებინა კაციჭამიები, სადაც მრავალი საიდუმლო გასასვლელი იყო. მართალია, მეც არ ვიცოდი, რომელი გზა საით მიდიოდა, მაგრამ სხვა გამოსავალი არ მქონდა. რამდენიმე კაციჭამია ხანჯლით სასიკვდილოდ დავჭერი და ჩემ ცოლ-შვილთან გავჩნდი. გიორგის ხელი მოვკიდე და მედეასთან ერთად გამოქვაბულის ზემო კიბეზე ავედი. აქედან ზღვა ხელის გულივით ჩანდა. სასწრაფოდ რასაც კი ცეცხლი ეკიდებოდა ერთად დავახვავე და დავანთე. ჩემი დარჩენილი მეომრები მომეხმარნენ, რომლებიც თავგამოდებით მიცავდნენ. ცეცხლის დანთება და კაციჭამიების გამოჩენა ერთი იყო, ისინი თითქმის ფეხდაფეხ მომდევდნენ. კლდის ფერდობიდან სხვა გამოქვაბულში გადავედით. მივყევით ვინრო გასასვლელს და ჩვენს წინ კლდეში გამოკვეთილი რამდენიმე ოთახი აღმოჩნდა. ერთ-ერთი ავირჩიეთ და შევედით, საშინელ სიბნელეში აღმოვჩნდით. თითოს თვალთან ვერ მიიტანდი, ძლივს ვარჩევდით ერთმანეთს. დანთებული ცეცხლის იმედი მქონდა, იგი აუცილებლად უნდა შეენიშნათ გემიდან. ცეცხლი ჩვენი ხსნა იყო. მედეას ავუხსენი, რომ ჰორიზონტზე გემი გამოჩნდა და როგორმე უნდა ზღვის ნაპირისკენ გავჭრილიყავით. მას გაეხარდა და მომიგო, რომ გამოქვაბულში წინაპართა მუმიები იყვნენ, რომელთა სულეები ჩვენ დაგვიცავდნენ ისე, როგორც კუნძულის საგანძურს, მაგრამ უმჯობესი იყო ადგილს სასწრაფოთ გავცლოდით, რათა მათი რისხვა არ გამოგვეწვია. სამწუხაროდ უკან დაბრუნება

შეუძლებელი იყო, რადგან მტერი ჩასაფრებული გველოდა ასასვლელთან.

- მე საიდუმლო გასასვლელი ვიცი, საწინააღმდეგო მხრიდან, — მომიგო მედეას. ჩვენი წინაპრების მიცვალებულების სამარხები უნდა გავიაროთ, რომელიც საშიშია.

- ნუ გეშინია მედეა, — მიუზღე მე. ჩვენ სხვა გამოსავალი არ გვაქვს, დროს ნუ ვკარგავთ.

ის იყო გასვლა დავაპირეთ, რომ გამოქვაბულში ველური გამოჩნდა ჩირაღდნით ხელში. მათ წინ კაციჭამიათა ბელადი მოუძღოდა, რომელსაც ჩემს მიერ მიყენებული ჭრილობა სახეზე საშინლად მოუჩანდა. მან შემამჩნია, ნაჯახით ჩემსკენ გამოქანდა, ერთ ხელში ნაჯახი ეჭირა, მეორეში ანთებული ჩირაღდანი. მას ხანჯლით ვეკვეთე, მაგრამ მან ჩირაღდანი დამკრა ხელზე და ხანჯალი გამაგდებინა. ხელი დამეწვა და ჩირაღდანიც ჩაქრა. გამოქვაბულის ნესტიანი სუნი დამწვარი ხორცის სუნმა შეცვალა. სიბნელე ჩამოწვა, მაგრამ ჩვენ ერთმანეთს მივაგენით. კვლავ ვეკვეთეთ და ძირს გავგორდით. ამ დროს მედეამ გამოქვაბულში შემოსული ერთ-ერთი კაციჭამია მოკლა. მე და კაციჭამიათა ბელადი სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში ვიყავით, როდესაც მედეას ხმა შემომესმა და გამაფრთხილა, რომ ჩვენ წმინდან წინაპართა აკლდამაში ვიმყოფებოდით. მართლაც შევნიშნე, რომ ბრძოლის დროს მიცვალებულთა გვამებს ვეჯახებოდი. მედეა მახსენებდა, რომ მოვრიდებოდი, რადგან მათი რისხვა არ გამოგვეწვია.

მყუდროების დამრღვევთ ღმერთების რისხვა დაგვატყდებოდა, მაგრამ შეჩერება შეუძლებელი იყო. კაციჭამია მთელი ძალ-ღონით მიტევდა ნაჯახით. სიბნელეში მას თვალი უფრო უჭრიდა ვიდრე მე. ბოლოს მედეა დამეხმარა და კაციჭამია ბელადს უკნიდან შუბი აძგერა მთელი ძალით. ამ დროს მან მოტრიალება მოასწრო და მედეას ცული მოუქნია. მედეამ დაიკვნესა და ჩემმა ნაჯახმაც იელვა. კაციჭამია ურჩხულს თავი ორად გადაუჩრჩხე. იგი მთელი ძალით მიაწყდა კედელს, რომელიც გაინგრა და ნანგრევებთან ერთად უფსკრულში

გადაეშვა. გამოქვაბულში დღის სინათლე შემოიჭრა და გაანათა. საშინელი სურათი ვიხილე, მედგა სისხლისგან იცლებოდა. მას ნაჯახი მკერდში მოხვედრია. იგი ერთი ხელით ჭრილობისაგან სისხლის შეჩერებას ცდილობდა, ხოლო მეორეთი გიორგი ეჭირა, რომელიც შეშინებული ტიროდა. ცრემლი მეც ვერ შევიკავე. მიკვდებოდა მეუღლე და ერთგული ადამიანი, რომელმაც მთელი აქ ყოფნის სიმძიმე გადამატანინა, მზრუნველობა და სიყვარული არ მომაკლო, ჩემს ცხოვრებაში მან წარუშლელი კვალი დატოვა. მედგამ ისლა მოასწრო, რომ ეთქვა ჩემთვის - გიორგის გავფრთხილებოდი. შემოსასვლელიდან კვლავ ხმაური ისმოდა. გაჩერება სახიფათო იყო. იქაურობა მოვათვალიერე და შემზარავ სურათს ნავანყდი. ბელადთა მუმიები აქეთ-იქით ეყარნენ, ისინი ცოცხლებივით იყვნენ შენახული, მაგრამ ყველაზე საოცარი ის იყო, რომ წმინდა ადგილთა სიმდიდრე, რომელზედაც მელაპარაკებოდა მედგა, მთელ ქვის იატაკზე იყო მიმოფანტული და მზის შუქზე მათმა კაშკაშმა თვალი მომჭრა. ეს იყო ძირითადად ოქროს სხვადასხვა ზომისა და სიდიდის ზოდები და მისგან გამოქედილი სამაჯურები, რომლებიც როგორც ჩანს, თიხის ჭურჭლებში ელაგა, ბრძოლის დროს ისინი დაიმსხვრა და იატაკზე მოიფანტა. დრო არ ითმენდა, გიორგის ვუთხარი მოეხსნა ზურგზე გადაკიდებული ტყავის ჩანთა, რომელშიც საჭმელი ჰქონდა. მას არ ესმოდა ჩემი, რადგან გულმოსკვნილი ტიროდა. ჩანთა მე ჩამოვხსენი, ძირს მოფანტული ოქროთი პირამდე ავავესე, თავი თოკით გავნასკვე და გარეთ გავიხედე.

კლდე ძალზე დამრეცი ჩანდა, მაგრამ სხვა გზა არ იყო, ძველი გზით დაბრუნება სიკვდილს ნიშნავდა. გიორგი ხელში ავიყვანე და დაბლა დავინყე ჩასვლა. ჭრილობებიდან სისხლი მდიოდა და თანდათან ძალას ვკარგავდი, როგორც იქნა გზაზე დავეშვი და ზღვისკენ მიმავალ ნაცნობ ბილიკს დავადექი. თვალი მოვკარი გემს, რომელიც ნელ-ნელა ნაპირს უახლოვდებოდა. ეტყობა კვამლი შენიშნეს კლდის ქიმზე. რაც ძალა და ღონე მქონდა გემისკენ მივრბოდი და

გიორგისა და განძს მივათრევდი. თვალთ მიბნელდებოდა, მაგრამ ცხადად ვარჩევდი, თუ როგორ ჩაუშვეს ლუზა, ნავი ჩამოუშვეს, ნიჩბების სწრაფი მოძრაობით ნავი ნაპირს უახლოვდებოდა. ბუნდოვნად მესმოდა უცნობი მეზღვაურების გადაძახილები. ვგრძნობდი, როგორ მეღეოდა ძაღლონე, მალე გონება დაგვარგე.

გონს რომ მოვედი, უკვე გემზე ვიყავი. ვილაც თეთრხალათიანი ექიმი მადგა თავზე. როგორც კი თვალი გავახილე იგი გარეთ გავიდა და ინგლისურად ვილაცას დაუძახა. ოთახში მალალი, ქერათმიანი მამაკაცი შემოვიდა და ინგლისურად მომმართა, რომ იგი გემის კაპიტანი იყო და აინტერესებდა ჩემი ჯანმრთელობა. მე მას დამტვრეული ინგლისურით მადლობა მოვახსენე და ჩემი შვილი გიორგი ვიკითხე. კაპიტანი გავიდა და გიორგი შემომიყვანა, იგი კისერზე მომეხვია და ლოყაზე მაკოცა. კაპიტანმა გიორგის ხელი გადაუსვა თავზე და მომიგო, რომ გემი ინგლისის კომპანიას ეკუთვნოდა და იქ ისინი შემთხვევით აღმოჩნდნენ. კუნძულის არსებობა არც იცოდნენ, რადგან იგი არცერთ რუკაზე არ იყო აღნიშნული. როდესაც კვამლი შენიშნეს, გადაუწყვეტიათ ნაპირზე გადმოსვლა, სადაც საშინელი სურათი უნახავთ: კუნძულის ნაპირები გვამებით იყო მოფენილი. ნაპირს გაყოლიან და ბავშვის ტირილი გაუგონიათ. ეს გიორგი იყო. იმ დროს მოსულან ჩვენთან, როცა ერთ-ერთი კაციჭამიას ჩემზე მახვილი აღუმართავს. მათ თოფის გასროლით დაუფრთხიათ იგი და მე და გიორგი გემზე აუყვანივართ. მეც მოკლედ მოვუყევი ჩემი უცნაური თავგადასავალი მივიწყებულ კუნძულზე. კაპიტანი ჩვენს მიმართ სიბრალულით განიმსჭვალა და ინგლისში წაყვანას შეგვპირდა. გიორგიმ ეშმაკურად თვალი ჩამიკრა და თავის ტყავის ჩანთაზე მიმითითა, რომელიც საწოლის გვერდით მედო. ბედის ბორბალი კი ტრიალებს, მე და ჩემი შვილი დიდ ცივილიზაციას ვუბრუნდებოდით. ჩვენი გემი თამამად მიაპობდა ოკეანის ბობოქარ ტალღებს.

ჯარისკაცის ბედი

ცხადად მახსოვს ჩემი სოფელი კახეთში, მამისეული სახლი, ჩემი პატარა და-ძმა. მამა ბუნდოვნად მახსოვს, რადგან მაშინ, როცა იგი ავტოკატასტროფაში დაიღუპა, სამი წლის ვიყავი. მახსენდება როგორ შეუპოვრად ჩეხდა ზამთარში

ცულით შეშას, შემდეგ დაანთებდა ბუხარს და ჩიბუხს გააბოლებდა. უცბად ჩიბუხის კვამლივით გაქრა მამა ჩემი ცხოვრებიდან, მაგრამ დედა, საყვარელი ჩემი დედა, არასოდეს დამავიწყდება. არ დამავიწყდება მისი სიმღერა, ღიმილი და ცრემლები. გაჭირვებაში გვზრდიდა, ჩვენს პატარა მიწის ნაკვეთს გულდასმით ამუშავებდა და რა თქმა უნდა, ჩვენ ყველანი ვეხმარებოდით მას. ჩემი დაიკო ნატო, რომელსაც ათი წელი შეუსრულდა და თოთხმეტი წლის ძმა, გიორგი, მე მაშინ თვრამეტი წლის გახლდით.

დაძაბული დრო იყო მაშინ ქვეყანაზე, ყველაფერი დულდა და ბობოქრობდა.

1939 წელი საქართველოსათვის, ისე, როგორც მსოფლიოს ყველა ქვეყნისათვის, მძიმე იყო როგორც შიდა პოლიტიკური თვალსაზრისით, ასევე საგარეო მდგომარეობით. ჰიტლერული გერმანია თავს დაესხა პოლონეთს, ინგლისმა და საფრანგეთმა ომი გამოუცხადა გერმანიას. ასე დაიწყო მეორე მსოფლიო ომი, რომელმაც მსოფლიოში მილიონობით ადამიანს მოუტანა სიკვდილი, საშინელი ტანჯვა და წამება. ასეთი ვითარება არ შეიძლებოდა არ ასახულიყო ჩვენი ქვეყნის პოლიტიკაზე. საჭირო იყო ძალის მოხვეჭა, ორმაგი შრომა როგორც ფაბრიკა-ქარხნებში, ასევე მეურნეობებსა და კოლმეურნეობებში. ჩვენს პატარა სოფელს თავისი წვლილი

შეჰქონდა ამ დიდ საქმეში. ჩვენს მშრომელ ოჯახს ეს კარგად ესმოდა და მეც ძალ-ღონეს არ ვზოგავდი, რათა ჩამორჩენილთა რიცხვში არ ვყოფილიყავი.

სკოლა 1940 წელს დავამთავრე და ძლიერ მიხაროდა, რომ დამოუკიდებელ ცხოვრების გზაზე გავდიოდი, ამავე დროს გული მწყდებოდა, რადგან შინაგანი ბუნებით ვგრძნობდი, რომ ეს წუთები, რომელიც გავატარე სკოლაში განუმეორებელია და დაუვინყარი. დაუვინყარი დარჩა ჩემს გრძნობებში ჩემი ისტორიის მასწავლებლის სიტყვები, რომელიც ეხლაც ჩამესმის ყურში, როგორც განაჩენი და ცხოვრების მანათობელი. აი ეს სიტყვები: „არ უნდა ჩაიღინო ის, რაც შემდგომში სანანებლად გადაგექცევა და არ გაუკეთო სხვას ის, რასაც შენს თავს არ უსურვებდი“. სწორედ ეს სიტყვები ჩამესმის ახლა ყურში ისეთი ძალით, რომ არ ვიცი რით ვუშველო ჩემს თავს.

1941 წლის 22 ივნისის ლევიტანის ხმამ მთელს ქვეყანას ამცნო საშინელი უბედურება. ფაშისტურმა გერმანიამ ვერაგულად გადმოლახა საზღვარი და თავისი ურიცხვი ურდოებით ღრმად შემოიჭრა ჩვენს ქვეყანაში. მაშინ უცხო ენათა ინსტიტუტის პირველი კურსის სტუდენტი გახლდით და წარმატებით ვსწავლობდი ფრანგულ ენას.

ოფიციალურ გამოცახებას ჯარში არ დაველოდე და მოხალისეთა რიგებში ჩავენერე. რა ვიცოდი მაშინ, რომ ეს ხალისით წასვლა დიდ ტანჯვად გადაიქცეოდა. მაშინ კი საგმირო საქმეებისაკენ მიმიწევდა გული, უკან არ ვიხედებოდი, ვტოვებდი ჩემს სამშობლოს, ავადმყოფ დედას, მცირეწლოვან და-ძმას. - არ იდარდოთ, ვაწყნარებდი მე ჩემს მშობელს, მალე დავბრუნდები, დედაჩემის ცრემლიანი თვალები არასოდეს დამავინყდება, იგი ასეთი დარჩა ჩემში სამუდამოდ, თითქოს გრძნობდა, რომ ვეღარ მნახავდა და მის თვალებში ამოვიკითხე ის, რასაც ჰქვია დედის მწუხარება. ჩემი და-ძმაც ტიროდა, მაგრამ იმათი ცრემლი ვერ შეედრებოდა დედისას. გასაცვილებლად მოვიდა ჩემი თანაკურსელი ნათია,

რომლისადმი განსაკუთრებული გრძნობა მამოძრავებდა. ჩვენ ბევრი საერთო გვექონ და ხშირად დავდიოდით ერთად კინოში და თეატრში, იგი მე ნაზად და მეგობრულად მიყვარდა. გამომშვიდობებისას მან ლოყაზე მაკოცა. მას შემდეგ ნახევარი საუკუნე გავიდა, მაგრამ ამ კოცნის სიმხურვალეს დღესაც ვგრძნობ.

მატარებელი სულ უფრო და უფრო შორს მიმაქროლებდა სამშობლოსაგან, მშობლიური სახლისაგან. იგი მიქროდა დასავლეთის ფრონტისაკენ, უკრაინისაკენ, იქ, სადაც ყველაზე ცხელი ნერტილი იყო მსოფლიოში.

რამდენიმე დღის შემდეგ, როგორც იქნა ჩავედით დანიშნულ ადგილზე. ეს იყო უკრაინის ერთ-ერთი სოფელი. მტრისაგან ჯერ ხელუხლებელი. იქ გამოგვანწყვეს სამხედრო ფორმაში და დაგვირიგეს იარაღი შაშხანა, რომელიც რამდენიმე ტყვიას ისროდა მხოლოდ. უძლიერესი მეგონა მაშინ ჩემი თავი. ასე მეგონა ამ შაშხანის ხიშტზე წამოვაცმევდი მთელ გერმანიას და გამარჯვებას მოვიპოვებდი. ორ თვეს გვამზადებდნენ. სულ უფრო ახლოვდებოდა ქვემეხების გრუხუნი, ფრონტი ახლო იყო. ერთ დღეს მეთაურმა დილით სასწრაფოდ აგვაყენა და გამოგვიცხადა - მტერმა რამდენიმე ადგილზე გაარღვია ჩვენი ჯარების თავდაცვა და საჭირო იყო მათი შეჩერება ერთ-ერთი მიმართულებით. ჩვენ სასწრაფოდ გავემგზავრეთ ჯერ მანქანით, ხოლო შემდეგ ფეხით გავიარეთ რამდენიმე უკაცრიელი სოფელი, საიდანაც მოსახლეობა უკვე გახიზნულიყო. მეთაურის მიერ დანიშნულ ადგილას სასწრაფოდ დავიწყეთ თავდაცვითი თხრილების გაკეთება, მეორე დღისათვის ველოდით მტერს და საჭირო იყო დილისათვის დაგვემთავრებინა ყველა სამუშაო, საღამო ხანს თხრილები უკვე დამთავრებული იყო.

დილის ექვს საათზე საშინელმა ხმაურმა გამომალვიდა. მტერი ჩვენსკენ მოიწვედა, მათ შორიდანვე შეუნიშნავთ ჩვენი გამაგრება და სატანკო ქვემეხებიდან სროლა აგვიტყბეს. დაჟინებით ვიყურებოდნენ, მაინტერესებდა რა ხდებო-

და იქ, საიდანაც ასეთი საშინელი ხმაური ისმოდა. მტრის მიმართულებით ძლიერი კვამლის გამო, ვერაფერს ვხედავდი. შევნიშნე ჩვენი აყირავებული ქვემეხი და ტყვიამფრქვევი. როგორც იქნა მტვერი გადაინმინდა და გერმანელები დავინახე. მოტორიზებულ სამხედრო ტექნიკაში ჩამჯდარი მოემართებოდნენ ჩვენსკენ, მათ მოყვებოდათ ქვეით მეთავტომატეთა ნაწილები. რაოდენ დიდი იყო ჩემი შეძრწუნება, როდესაც ეს ყოველივე ვიხილე, მაგრამ ყველაზე ძნელი გამოცდა თურმე წინ იყო. ჩვენმა გამოცდილმა მეთაურმა სწრაფად შეაფასა შექმნილი მდგომარეობა და ბრძანება გასცა წესრიგში მოეყვანათ საბრძოლო ტექნიკა, რომელიც საგრძნობლად დაზიანდა. ერთი ქვემეხი მთლიანად გამოვიდა მწყობრიდან, ხოლო ორი ისევ მრძოლისუნარიანი დარჩა. ორი ტყვიამფრქვევიც გამოსადეგი იყო. დაღუპული ჯარისკაცების ადგილი სხვებმა დაიკავეს. მტერი წინ მოიწევდა. აგრუხუნდა ჩვენი ქვემეხები და გერმანელების რამდენიმე ტანკი კვამლში გაეხვია. გერმანელებმა საპასუხო ცეცხლი გახსნეს, ჩვენს ირგვლივ მტვრის კორიანტელი დადგა. ძალები არათანაბარი გამოდგა, მტრის შეჩერება შეუძლებელი იყო. ჩვენი რიგები თხელდებოდა. სულ უფრო მატულობდა დაჭრილთა და დაღუპულთა რიცხვი და მე ერთმა საშინელმა აზრმა გამიელვა თავში - მოვიდა აღსასრული, სიკვდილი მოვიდა. იგი სულ ახლოს იყო, რა უდროო დროს მოდის. ცხრამეტი წლის ასაკში უნდა გამოვესალმო სიცოცხლეს, რატომ, რის ან ვის გულისთვის, სად არის სამართალი. ვილაც ადამიანებმა და ჩემთვის უცხო ქვეყნებმა, ვერ გაიყვეს რაღაც და ამის გამო მილიონობით ადამიანი ნებით თუ ენებლიედ ჩაება ამ საშინელ სასაკლაო მორევში. აქ, უცხო მიწაზე უნდა დავლიო სული. სად არის სამართალი, სად არის ჩემი სამშობლო, ტანჯული საქართველო? რამდენ ქართველს შეუწირავს თავი უცხო მიწისა და ხალხისათვის, მერე და ვინ დაუფასა ან ვინ უთხრა მადლობა, არავინ. უცხო ეთნოსი ყოველთვის უმადური იყო ქართველი კაცის მიმართ.

გამანადგურებელი ცეცხლი თანდათან ახლოვდებოდა, რაიმეს გარჩევა შეუძლებელი იყო, ყველაფერი ცეცხლის ალში იყო გახვეული. მე სადღაც შორს მომისროლა აფეთქებულმა ყუმბარამ და თვალთ დამიბნელდა, არც ყურში მესმოდა რამე. ასე მინადაყრილი ვეგდე ალბათ დიდხანს, რადგან როდესაც გონს მოვედი ირგვლივ სრული სიწყნარე სუფევდა. გავახილე თვალი და დავინახე ცისფერი ცა, ხოლო როდესაც ირგვლივ მიმოვიხედე, საზარელი სანახაობა დავინახე. ვცადე წამოვმდგარიყავი, მაგრამ ვიგრძენი, რომ კიდურები არ მემორჩილებოდა. მაინც შევეცადე ამემოძრავებინა ხელი და შევძელი კიდეც, მეორეც დამემორჩილა, შემდეგ მარჯვენა ფეხიც ავამოძრავე, მაგრამ როდესაც მარცხენა ფეხზე მიდგა ჯერი საშინელმა ტკივილმა დამიარა ფეხში, მივხვდი რომ დაჭრილი ვიყავი. ცოცვით მივუახლოვდი ბრძოლის ადგილს და ვიხილე საშინელი სურათი, ცოცხალი აღარავინ იყო, დახოცილი მეომრები აქეთ იქით ეყარნენ, ხოლო სამხედრო ტექნიკა განადგურებული და გადათელილი იყო.

სროლის ხმა შორიდან მოისმოდა. ჩემთვის ცხადი იყო, რომ მტრის მიერ დაკავებულ ტერიტორიაზე ვიმყოფებოდი. ცოცვით მივუახლოვდი ტყის პირს, ხის ქვეშ დავისვენე, შემდეგ კვლავ მოვიკრიბე ძალ-ღონე და ტყის სიღრმეში შევედი. ბედმა გამიღიმა, წყაროს ნავანყედი, ხარბად დავენაფე წყალს. არასოდეს ისეთი სიამოვნება არ განმიცდია ცხოვრებაში, როგორც მაშინ განვიცადე, როდესაც დაჭრილმა და ღონე მიხდილმა ცივი წყაროს წყალი ვიგემე. შემდეგ ჭრილობას მივხედე, ჭრილობა წყლით მოვიბანე, საშინელი ტკივილი გულს მიკლავდა, ჭრილობიდან სისხლი მდიოდა, ნაღმის ნამსხვრევი ძვალსა და კუნთს შორის იყო გაჭედილი. ნებისყოფა დავძაბე და დავფიქრდი, რით შეიძლებოდა მეშველა ჩემი თავისათვის. ირგვლივ არავინ იყო ჩემი დამხმარე, ისევ მე უნდა მეშველა ჩემი თავისათვის. დაყოვნება სიკვდილს უდრიდა, ყოველ წუთს შეიძლებოდა სისხლის

მონამვლა დამმართვოდა. გამოსავალი კი ერთი იყო, როგორმე უნდა ამომელო ნაღმის ნამსხვრევი ფეხიდან, მაგრამ როგორ? ერთადერთი, რაც გამაჩნდა სამხედრო დანა იყო, რომელიც როგორც საოპერაციო იარაღი, ისე უნდა გამოემეყენებინა. დიდი გამოცდილება არ მქონდა ასეთი საქმის, მაგრამ ამ შემთხვევაში მხოლოდ გადარჩენის ინსტიქტმა მიკარნახა, როგორ უნდა მოვექცეულიყავი. ბედად ასანთი აღმომაჩნდა ჯიბეში, გავიხადე პერანგი და დავჭერი ნაჭრებად ბინტის სახით, დავანთე პატარა ცეცხლი და დანა გამოვწვი. ჭრილობა დავიბანე და დანა ნელ-ნელა ჭრილობაში შევიყვანე. არაადამიანურმა ტკივილმა გონება დამაკარგვინა, რამდენიმე ხანში გონს მოვედი. ტკივილს დიდ ხანს ვერ გავუძლებდი. საჭირო იყო ნაღმის ნამსხვრევის სწრაფი ამოღება. მთელი ძალით დანა ჭრილობაში შევიყვანე და მარჯვნივ გადავხარე, გამოჩნდა რკინის ნატეხი, არაადამიანურმა ტკივილმა ძალა შემძინა, ნახევარ გზაზე გაჩერება არ ივარგებდა და მეც უფრო მაგრად დავანქეი დანასის ტარს მარჯვნივ - რკინის ნატეხი ჭრილობიდან ამოვიღე და გონება კვლავ დავკარგე. არ მახსოვს ასეთ ყოფაში რამდენ ხანს ვინექი, მაგრამ გამოვფხიზლდი თუ არა ჭრილობა წყლით დავიბანე და ნაჭრით შევიხვიე, ნაღმის ნამსხვრევი კი ჯიბეში შევინახე. ტკივილმა იყუჩა და მეც ჩამეძინა.

როცა გამომეღვიძა ირგვლივ უკვე სიბნელე სუფევდა. მაღლა ავიხედე და დავინახე ცა, რომელიც ვარსკვლავებით იყო მოჭედილი. მთელი სხეული მიხურდა, თვალთ მიბნელდებოდა, ასეთ ყოფაში მყოფს შემომესმა ტყიდან ხმაური შემომესმა, რამდენიმე ნაბიჯის მოშორებით ადამიანებს დავლანდე თვალი, მაგრამ ვერ ვარჩევდი, მოყვრები იყვნენ თუ მტრები. გაჭირვებით მოვახერხე იარაღში ტყვიების ჩადება და საბრძოლველად გავემზადე, მაგრამ უცბად შემომესმა რუსულად - რომელი ხარ მანდ! მივხვდი, რომ გადარჩენილი ვიყავი და გრძნობა კვლავ დავკარგე. გონს რომ მოვედი, ვიდაც უცნობის სახლში ვინექი რკინის

სანოლზე, ხოლო გვერდით სკამზე უცნობი ახალგაზრდა გოგო იჯდა და რაღაცას ქსოვდა. გონს მოსული რომ დამინახა, გამიღიმა და რუსულად იკითხა, თავს როგორ ვგვძნობდი, რაზეც მე დადებითად ვუპასუხე. მისი სახე და ლამაზი ღიმილი სამუდამოდ ჩამრჩა მეხსიერებაში, როგორც რაღაც ღვთაებრივი. მას ნადეჟდა ერქვა, იგი მომიყვა, რომ ჩემი გადამრჩენი მისი მამა, ივან ფიოდოროვიჩი იყო, რომელიც იმ საბედისწერო ჟამს თავს დამადგა.

ნადეჟდა და მამამისი ტყეში ცხოვრობდნენ სოფლისგან მოშორებით. ივან ფიოდოროვიჩი მეტყევე იყო. გერმანელებმა მას პარტიზანებზე თვალთვალი და ჯაშუშობა დაავალეს, მაგრამ ნადეჟდა და მამამისი პირიქით პარტიზანებს ეხმარებოდნენ. ჩემმა ქრილობამ ნადეჟდას დახმარებით სწრაფად შეხორცება დაიწყო. ერთ კვირაში ჯოხითა და ნადეჟდას დახმარებით გავლა შევძელი. მე და ის ხშირად ვსეირნობდით ერთად ტყეში, მასთან გატარებული საღამოები დაუვიწყარია ჩემთვის, იმ საშინელების შემდეგ, რაც მე გადამხდა, თავი სამოთხეში მეგონა. სიმყუდროვე, სიმშვიდე და ახალგაზრდა ქალთან ყოფნა ძალას მმატებდა. ამ დროს ჩემგან უკვე შორს ქვეყნის სიღრმეში ინგრეოდა ქალაქები, იღუპებოდა ათასობით ადამიანი. სისხლისმღვრეველი ბრძოლების მიუხედავად მტერი გაშმაგებით მიიწვედა წინ. ამ მიყრუებულ ადგილას ასე უქმად გაჩერება აღარ შემეძლო და დავიწყე ფიქრი იმაზე, თუ როგორ დავკავშირებოდი პარტიზანებს. ამის შესახებ დახმარება ნადეჟდას და მის მამას, ივან ფიოდოროვიჩს ვთხოვე, რომლებმაც აღმითქვეს მათთან შეხვედრა.

ერთ დღეს ივან ფიოდოროვიჩი ტყიდან ვილაც უცნობ კაცთან ერთად დაბრუნდა, ისინი ჩემს ოთახში შემოვიდნენ - ერთმანეთს გავეცანით, იგი აღმოჩნდა არტილერიის ოფიცერი, ლეიტენანტი სერგეი ივანოვიჩი. მან პარტიზანულ რაზმში ყოფნა შემომთავაზა, რაზეც დიდი სიამოვნებით დავთანხმდი.

შევთანხმდით, რომ სამი დღის შემდეგ ფიოდოროვიჩი მათთან დანიშნულ ადგილზე მიმიყვანდა, მანამდე კი ძალა მომეკრიფა. ვგრძნობდი, რომ წინ რთული პარტიზანული ცხოვრება მელოდა, მაგრამ ეს აზრი დიდად მახარებდა. ალბათ ასაკის ბრალი იყო, რომელიც არაფერს არ ეგუებოდა და ფათერაკის მოლოდინში იყო. იმავე საღამოს ნადეჟდამ გადაკვრით მითხრა, რომ მე მათ სახლს მალე დავტოვებდი და ალბად არასოდეს შევხვდებოდი ერთმანეთს. მე ყავარჯენი ავიღე და კოჭლობით გარეთ გავედი, ვთხოვე გამომყოლოდა. ზაფხულის სასიამოვნო საღამო იდგა, იგი მეტად მიმზიდველი ქალი იყო, ცისფერი დიდი თვალები ჰქონდა, ქერა თმა უმშვენებდა ლამაზ მოღერებულ ყელს, მაღალი კანჭები და ამობურცული მკერდი მის ტემპერამენტზე მეტყველებდა. მდინარისპირას ხის ქვეშ ჩამოვჯექით და გავაბით საუბარი, რომელიც ორივეს დიდ სიამოვნებას გვანიჭებდა, რადგან იგი გულახდილი და სასიყვარულო იყო. მის თვალებში სინაზესა და სიყვარულს ვკითხულობდი. მისი ყოველი სიტყვა მალამოსავით მეფინებოდა გულზე, იგი ძლიერ განიცდიდა ჩემს წასვლას - მან თავი ნაზად მომაცრდნო მკერდზე, მე თავი ველარ შევიკავე და ტუჩებში ვაკოცე, ქალმა ასევე მიპასუხა. ამ დაუფინყარ სიყვარულში ისე დაგვაღამდე და დაგვათენდა, რომ ვერც კი გავიგეთ. დანიშნული დროც მოვიდა, დავემშვიდობე ნადეჟდას. მე და მამამისი პარტიზანებისაკენ მიმავალ გზას დავადექით. დილიდან შებინდებამდე ვიარეთ, ის იყო ვახშამისათვის მოვემზადეთ, როდესაც ტყიდან ძახილი შემოგვესმა, ბუჩქიდან გამოვიდა ახალგაზრდა პარტიზანი, მან იცნო ჩემი გამყოლი და ჰკითხა თუ ვინ ვიყავი, როდესაც გაიგო, რომ საბჭოთა არმიელი გახლდით, გაგვატარა. სულ მალე პარტიზანთა რაზმის შუაგულში აღმოვჩნდი და ყოველი მხრიდან კითხვები დამაყარეს, მაგრამ საბედნიეროდ მალე ბრეზენტით გადაფარებულ სამხედრო კარავში, პარტიზანთა მეთაურთან შემიყვანეს.

ჩემს წინ სერიოზული სახის წარმოსადეგი რუსი ოფიცერი დავინახე, მან სკამზე მიმანიშნა, როდესაც ჩამოვჯექი, გამომცდელად დამაკვირდა. ჩვენს გარდა იქ იმყოფებოდა კიდევ სამი პარტიზანი, ორი ახალგაზრდა, ხოლო ერთი მოხუცი ჭალარაგარეული, რომელსაც სამხედრო ფორმა არ ეცვა. პირველი, რასაც შემეკითხა მეთაური, ის იყო, თუ რა რჯულისა ვიყავი, რომ გაიგო ქართველი ვიყავი, ესიამოვნა, უცებ ყველა იქ მყოფი კეთილად განეწყო ჩემდამი. დანარჩენი შეკითხვები ფორმალური ხასიათისა იყო, ჩემს შესახებ ყოველივე მოკლედ მოვუყევი, რის შემდეგ მეთაურმა მითხრა, რომ ჩარიცხული ვიყავი პარტიზანთა რაზმში და დანარჩენი ჩემი ვაჟკაცობა ბრძოლის დროს გამოჩნდებოდა. რაზმში სულ 30 კაცი იყო. ძირითადად რუსებისა და უკრაინელებისაგან შედგებოდა, რომლებიც სხვადასხვა ბრძოლების დროს იგვენენ დაცილებულნი თავიანთ ნაწილებს, რაზმი რამდენიმე თვე არსებობდა, მაგრამ უკვე მოესწროთ რამდენიმე მტრის დაჯგუფების განადგურება. ფრონტის ხაზს თანდათან ვშორდებოდით, რადგან მტერი წინ მოსკოვისაკენ მიიწეოდა და ჩვენ გერმანელების მიერ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე ვრჩებოდით.

ჩვენებთან კავშირი არ გვქონდა, ჩვენი მეთაური მოქმედებდა თავისი ინიციატივით. უკრაინის სოფლის მოსახლეობის განწყობილება სხვადასხვანაირი იყო, ზოგი თანაგვიგრძნობდა, ზოგი კი არა. ეს გარკვეულწილად გვირთულებდა მტრის წინააღმდეგ მოქმედებას, ერთი რამ უცილობლად იგრძნობოდა, რომ უკრაინის მოსახლეობას სურდა დამოუკიდებელი არსებობა ყოველგვარი რეჟიმის გარეშე. მიუხედავად საბჭოთა არმიის მედგარი წინააღმდეგობისა, მტერი წინ მოიწეოდა. ფაშისტური გერმანიის ხელმძღვანელობამ ომის დასაწყისში უკრაინის მიმართულებით თავი მოუყარა დიდ ძალებს, რომლებიც შედიოდნენ გერმანიის სამხრეთ არმიაში. მათ შემადგენლობაში იყო მე-6, მე-17 და მე-11 არმიები, პირველი სატანკო ჯგუფი მე-3 და მე-4 რუმინეთის

არმიები და უნგრეთის კორპუსი, აგრეთვე ამ მიმართულებით ომის დასაწყისში შემოყვანილი იქნა იტალიისა და სლოვაკიის კორპუსები. უკრაინის ომში 1941 წლის ზაფხულში მონაწილეობდა 40-ზე მეტი ქვეითი 7 სატანკო 5 მოტორიზებული გერმანელების არმიების დივიზიები, მოკავშირეების 14 ქვეითი დივიზია და 13 ბრიგადა. მთლიანად ამ მიმართულებით მტერს ჰყავდა 80 დივიზია. 1000 მეტი ტანკი და 1300 თვითმფრინავი. ასეთ ძალთა შეფარდებაში ჩვენს პატარა პარტიზანულ რაზმს შეეძლო მხოლოდ ძალზე მცირედი ზარალის მიყენება მტრისათვის, მაგრამ სიამაყით გვევსებოდა გული, როდესაც სულ მცირე ზარალს მაინც მივაყენებდით მათ.

სულ მალე ჩვენს რაზმს ახალი შევსება შეემატა, განსაკუთრებით გამახარა ქართველებთან შეხვედრამ, ერთი ბათუმელი მეზღვაური იყო, იგი ვანო ჩერქეზია გახლდათ. ახლოს გაცნობის შემდეგ მომიყვა თავის თავგადასავალს. ომის დაწყებამდე მან საზღვაო სასწავლებელი დაამთავრა და ერთ-ერთ სავაჭრო გემზე მეზღვაურად მსახურობდა, ომის დაწყებისას განვეულ იქნა შავი ზღვის სამხედრო-საზღვაო ფლოტში და ერთ-ერთ სამხედრო გემზე მსახურობდა, როდესაც გერმანელებმა სევასტოპოლი აიღეს მისი გემით დაჭრილები გადაყავდათ. მტრის თვითმფრინავებმა გემს ჭურვები დაუშინეს, გემი ჩაიძირა და მისი 1000 მგზავრი გემის პირად შემადგენლობასთან ერთად ზღვაში აღმოჩნდა. გამხეცებული მფრინავები არც ამ ისედაც განწირულ ხალხს ინდობდნენ, ჰაერიდან გამანადგურებელ ცეცხლს უშენებდნენ უსუსურად მოცურავე ადამიანებს, მხოლოდ შემთხვევამ იხსნა ვანო, იგი გემის ნამსხვრევს ჩაეჭიდა და თავი წყლის ზედაპირზე შეინარჩუნა. ამ მდგომარეობაში იგი რამდენიმე საათი იმყოფებოდა. როდესაც მტრის თვითმფრინავები გაფრინდნენ, ერთ-ერთმა სამხედრო საბჭოთა კატერმა იგი აიყვანა და უახლოეს ნაპირზე გადმოსვა, სადაც პატარა პარტიზანულ რაზმს

შეხვდა და ჩვენამდე მოაღწია. მეორე ქართველი თბილისელი კბილის ექიმი - ნოდარ გურიელი იყო, ისიც მოხალისედ წამოსულა ომში და უკრაინაში ამოყო თავი, სადაც რამდენიმე მძიმე ბრძოლის შემდეგ მისი ბატალიონის ნაწილები განადგურებულ იქნენ, მან კი ტყვეს შეაფარა თავი და ისიც შემდეგ ჩვენს რაზმს დაუკავშირდა.

მალე გერმანელების წინააღმდეგ რამდენიმე ბრძოლამ დაგვამეგობრა და შეგვყარა ერთმანეთს. სამივე ერთმანეთის სიცოცხლით დავალებულნი გავხდით. ჩვენ ბევრჯერ გადავარჩინეთ ერთმანეთი სიკვდილს. მახსენდება: ერთხელ მეთაურმა სამივე ქართველი დაზვერვაზე გაგვაგზავნა, მტრის არმიის ნაწილების გადასროლა მიმდინარეობდა ჩვენი ქვეყნის სიღრმეში ეს ძირითადად რკინიგზით ხორციელდებოდა. ჯარის ნაწილებთან ერთად გერმანელებს სამხედრო ტექნიკაც გადაჰქონდათ მატარებლით. მათ საკმაოდ კარგი დაცვა ჰყავდათ ადგილებზე. ამის გამო რკინიგზასთან მიახლოება საკმაოდ ძნელი და სახიფათო საქმე გახლდათ. ჩვენი მიზანი იყო მოგვენახა ყველაზე უხიფათო გზა რკინიგზის ასაფეთქებლად. ღამის პირველ საათზე გავედით დავალების შესასრულებლად, რამოდენიმე საათის შემდეგ რკინიგზის ლიანდაგთან ვიყავით, გერმანელთა ლაპარაკი შემოგვესმა, იქვე ახლოს რუსული ოდა სახლი იდგა, საიდანაც გერმანული სიმღერის ხმა მოისმოდა. ჩვენთან ახლოს ღამის პატრული იდგა, როგორც ჩანდა, საყარაულო პუნქტს მივადექით. ოთახში სამი კაცი იმყოფებოდა, ხოლო ორი ჯარისკაცი მოშორებით იდგა. უკან წამოსვლას ვაპირებდით, როდესაც სახლიდან ორი გერმანელი გამოვიდა, ისინი ბოთლიდან სვამდნენ და თან მღეროდნენ, შემდეგ იქვე ახლოს ხის კუნძზე ჩამოსხდნენ და საგზაო ჩანთიდან საჭმელი ამოალაგეს, იმ დროისათვის საკმაოდ მდიდრული სუფრა გაშალეს - ჩვენი რაზმი კი შიმშილობდა, სურსათი გაგვითავდა. გადავწყვიტეთ გაგვერისკა, მივეპარეთ და ავტომატის კონდახით ორივე ძირს გავშხლა-

რთეთ, სასწრაფოდ მთელი სანოვაგე ჩანთაში ჩავალაგეთ და ის იყო უკან გამობრუნებას ვაპირებდით, როდესაც დაჭრილმა გერმანელმა გასროლით ვანო მხარში დაჭრა. სროლის ხმაზე დანარჩენი გერმანელი ჩვენსკენ გამოიქცნენ და თან სროლა აგვიტყვეს. საჭირო იყო ადგილის შეცვლა რაც სწრაფად გავაკეთეთ, მაგრამ ჩვენს უკან საიდანღაც სხვა გერმანელი აღმოჩნდა, რომელმაც ტყვია დაგვიშინა - ალყაში მოვექეციით, სამივე მხრიდან გვიტყვედნენ. ამ შემთხვევაში საჭირო იყო ცალ-ცალკე გაფანტვა და ასეც მოვიქეციით, დავთქვით ადგილი, სადაც უნდა შევხვედროდით. რამდენიმე საათში დათქმულ ადგილზე ვიყავი. მაგრამ, ჩემი მეგობრები არ ჩანდნენ. სროლის ხმა მიწყდა, ერთ ადგილზე უქმად ვერ გავჩერდი და მათ საძებრად გავეშურე. გზაში ვანოს წავაწყდი, რომელიც სისხლისაგან იცლებოდა. მე მას ჭრილობა გადავუხვიე და ხესთან მივანვინე. მე ნოდარის საძებრად გავეშურე, იგი არსად ჩანდა. მიუახლოვდი იმ ადგილს, საიდანაც ეს უბედურება დაიწყო, გარეთ არავინ ჩანდა. სახლიდან კი ხმები მოისმოდა. მივხვდი, ნოდარი ტყვედ ჰყავდათ გერმანელებს, მისი ყვირილიც შემომესმა. მას აწამებდნენ - გადაწყვეტილება სწრაფად მივიღე, ყუმბარითა და ავტომატით ხელში თავგანწირვით შევარდი სახლში, სამი გერმანელი იქვე მივაცხრილე კარებთან, მათ შემობრუნებაც კი ვერ მოასწრეს ჩემსკენ, ნოდარი გავანთავისუფლე და გარეთ გამოვედით. გასვლისთანავე დაჭრილმა გერმანელმა ცეცხლი გაგვიხსნა და ორივე მსუბუქად დავიჭერით, მე მხარში, ნოდარი ფეხში. მიუხედავად ამისა, გერმანელის მოსპობა მაინც მოვახერხეთ. როგორც იქნა მივალწიეთ ვანოს ოდგილსამყოფელამდე, იგი ძალზედ დასუსტებული გვეჩვენა. სამივემ დიდი წვალების შემდეგ ჩვენს რაზმს მივალწიეთ და გონება დავკარგე. გონს რომ მოვედი, დავინახე, რომ სამივე ლოგინში ჭრილობებზე ვეულნი ვინექით. მე სიცილი ამიტყდა ამის დამნახავს, იცინოდნენ ჩემი მეგობრებიც, მაგრამ სულ არ ეცინებოდა ჩვენს

მეთაურს, მან სამივე მკაცრად დაგვტუქსა და მომავალში ერთად დაზვერვაზე წასვლა კატეგორიულად აგვიკრძალა.

დრო მიდიოდა, გერმანელები წარმატებით ველარ იბრძოდნენ, მტერი მოსკოვის მისადგომებთან იქნა შეჩერებული. ბოლო სტალინგრადთან ბრძოლის შემდეგ გერმანელების ავტორიტეტი მთელს მსოფლიოში შეირყა. მთელს მსოფლიოში, მათ მიერ დაჩაგრულმა ერებმა დაიწყეს აქტიური ბრძოლა, გერმანელთა ფაშისტური აგრესიის წინააღმდეგ. გერმანელების შეტევა კავკასიის მიმართულებით მათი მარცხით დამთავრდა - დაიწყო სამამულო ომის მეორე ეტაპი მტრის განადგურებისა და ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიიდან განდევნისა. მიუხედავად ამისა, ფაშისტური გერმანიის მთავარსარდლობა დაუზოგავად ერეკებოდა თავის ჯარისკაცებს აღმოსავლეთის ფრონტზე, სადაც ისინი მხოლოდ სიკვდილს პოულობდნენ. ფაშისტური გერმანიის გენერლები და ოფიცრები ხარბად დაეტაკნენ ჩვენი მიწა-წყლის სიმდიდრეს, მათ გაძარცვეს მრავალი სახლ-მუზეუმი და ეკლესია, საბჭოთა მოქალაქეებს აგზავნიდნენ საკონცენტრაციო ბანაკებში. ნაძარცვი სიმდიდრე საბჭოთა ტყვეებთან ერთად გერმანიაში იგზავნებოდა. მტერმა უკრაინისა და ბელორუსიის ტერიტორიიდან შავი მიწის გაზიდვაც კი დაიწყო. ჩვენს პატარა პარტიზანულ რაზმაც თავისი მოკრძალებული წვლილი შეჰქონდა მტრის განადგურების საქმეში. ჩვენი რაზმის შემადგენლობა და შეიარაღება თანდათან იზრდებოდა, შემადგენლობამ 500 მებრძოლს გადააჭარბა. ჩვენმა ხელმძღვანელობამ გადაწყვიტა უფრო მაშტაბური ოპერაციის ჩატარება. დაზვერვის შედეგად დადგინდა, რომ უკრაინაზე გავლით, გერმანიაში მატარებლით საბჭოთა ტყვეების დიდი რაოდენობა უნდა გადაეყვანათ. ჩვენ მტკიცედ გადავწყვიტეთ მტრის ამ გადაწყვეტილებისათვის ხელი შეგვეშალა და საბჭოთა ადამიანები სიკვდილსა და ნამებას გადაგვერჩინა.

ამოცანა ძალზედ რთული იყო, მატარებელს ძლიერი

დაცვა მოყვებოდა და რკინიგზაც საკმაოდ კარგად იყო დაცული. კიევიდან გასული მატარებელი ჟიტომირში შედიოდა. გზის შუა ნაწილში გადავწყვიტეთ თავდასხმა, ტყვეების გადასაყვანად ასობით ცხენის ოთხთვალა მოვამზადეთ, საგულდაგულოდ შევიარაღდით და მთიდან ბარში დავემშვიტეთ. კარპატების საუკეთესო თავშესაფარი მივატოვეთ და მხოლოდ ღამე ვმოძრაობდით რკინიგზის მიმართულებით. ლიანდაგს მივუახლოვდით და საბრძოლველად განვლაგდით. ჩვენი მონაცემებით მატარებელს რამდენიმე საათში უნდა ჩამოეელო. ოთხასორმოცდაათი მებრძოლი ლიანდაგის გასწვრივ ჩასაფრდა. საღამო ახლოვდებოდა, საფარიდან კარგად ჩანდა საგუშაგო პუნქტები და მოსიარულე ყარაულები. შერჩეულ იქნა ხუთი კარგი მზვერავი და მათ ლიანდაგის დანალმვა დაევალათ, რაც ბრწყინვალედ შეასრულეს, მათ უხმაუროდ მოხსნეს დაცვა და ლიანდაგი დანიშნულ ადგილზე დანალმეს. ჩვენი ცნობილი არ იყო, რომ მატარებლის პირველ და ბოლო ვაგონებში იყო შეიარაღებული დაცვა, შუა ვაგონებში კი პატიმრები იყვნენ. ჩვენი განლაგებაც ანალოგიურად მოხდა, მებრძოლები განაპირა მხარეებში მოექცნენ, ჩვენ ამალღებული ადგილი გვეკავა, მატარებელი უფრო დაბლა ჩაივლიდა, სადაც მდინარე მიედინებოდა. როგორც იქნა გამოჩნდა მატარებელი, ასაფეთქებელს ზონარს მეთაურმა ცეცხლი წაუკიდა, ყველაფერი გამოთვლილი იყო. მატარებელი როგორც კი 500 მეტრით მოუახლოვდებოდა ასაფეთქებელ ადგილს, აფეთქება მაშინ უნდა მომხდარიყო, რადგან მას დამუხრუჭება მოესწრო, რათა არ გადაშვებულყო ხევში და პატიმართა მსხვერპლი არ გამოენვია. უცბად ჩაქრა ანთებული ზონა, სასწრაფოდ იქნა გაგზავნილი მზვერავი ცეცხლის მოსაკიდებლად, რაც მან სწრაფად გააკეთა, მაგრამ ძვირფასი წამები უკვე დაკარგული იყო, აფეთქება მატარებლიდან რამდენიმე მეტრში მოხდა და მატარებელმა დამუხრუჭება ვერ მოასწრო. ორთქმავალი და მომდევნო დაცვის ვაგონი ხევში

გადაეშვა, ხოლო დანარჩენი ვაგონები მას არ გადაყვა, რადგან გადაბმა ჩანყვეტილი აღმოჩნდა. საშინელი გრიალის ხმა გაისმა - საქმე უფრო შეგვიმსუბუქდა, რადგან გერმანელთა დაცვის ვაგონი ლიკვიდირებული აღმოჩნდა. მეთაურმა მხოლოდ მცირედი რაზმით გაგვაგზავნა ხევში, ცოცხლად დარჩენილი გერმანელები გაგვენადგურებინა. დანარჩენები ტყვეების განთავისუფლებას და დარჩენილი დაცვის განადგურებას შეუდგნენ. მე რამდენიმე მებრძოლთან ერთად ხევში ჩავედი. საშინელი სურათი გადაიშალა ჩემს თვალწინ, ორთქმავალი და ერთი ვაგონი მთლად განადგურებულ იყო, ასე გვეგონა, ცოცხალი აღარავინ იყო. დახოცილი გერმანელები აქეთ იქით ეყარნენ, დაჭრილები კი კვნესოდნენ. მიახლოვებისთანავე ტყვიები დაგვიშინეს და ჩვენც საპასუხო ცეცხლი გავუხსენით და დარჩენილი ოკუპანტები სიცოცხლეს გამოვასალმეთ, უკან ისევე სწრაფად გამოვბრუნდით.

ამ დროს დამტვრეული ვაგონიდან, ბავშვის ტირილი შემომესმა. ამხანაგები უკვე თვალს მიეფარნენ, როდესაც მე უკან გავბრუნდი და ვაგონში შევედი. საშინელი სურათი დავინახე, ადამიანთა დამახინჯებული გვამები აქეთ-იქით ეყარა. სისხლის აუტანელი, აყროლებული სუნი, სუნთქვის საშუალებას არ მაძლევდა, მაგრამ გაბედულად მივიწვედი საიდანაც ხმა მესმოდა. კუბეში შევედი, გერმანელ ოფიცრის გვამი უსულოდ ეგდო. გვერდზე კი ქალის ცხედარი იყო, რომელსაც თავი მთლად გაჩეჩვილი ჰქონდა. უსულო მკერდში მას მაგრად ჰყავდა ჩაკრული პატარა ბავშვი. როგორც იქნა ბავშვი მიცვალებულს გამოვგლიჯე და იქვე სანოლზე დავანვინე, იგი ოდნავ სუნთქავდა თანდათან ხმას კარგავდა, თავი და მკერდი დაზიანებული ჰქონდა, მაგრამ ვიფიქრე, რომ მისი გადარჩენა კიდევ შეიძლებოდა. მივტრიალდი და სუფთა ტილოს ნაჭრებს დავუწყე ძებნა, რათა მისთვის ჭრილობები გადამეხვია. ამ დროს მივაქციე ყურადღება იმას, რომ კუბე უჩვეულო იყო, იგი მთლიანად

პატარა რკინის უჯრებით იყო დაფარული. მივხვდი, რომ ეს სეიფი უნდა ყოფილიყო და ეტყობოდა, რომ რაღაც მნიშვნელოვანი გადაჰქონდათ. ამ პატარა სეიფებში შესაძლებელი იყო ჩვენთვის მნიშვნელოვანი საბუთები ყოფილიყო. დავუწყე უჯრებს გაღება, მაგრამ ეს არც ისე ადვილი აღმოჩნდა. ოფიცერი გავჩხრიკე და მას ჯიბეში გასაღებების გროვა აღმოაჩნდა. სწრაფად მოვარგე იგი რკინის ყუთებს და თითქმის ყველა გავხსენი, შემდეგ გამოვნიე სათითაოდ და შიგ ჩადებული შემადგენლობა გავჩხრიკე. რამდენიმე ყუთში მართლაც გერმანულ ენაზე რაღაც საბუთები იყო, მაგრამ დანარჩენი ყუთების შემადგენლობამ ჩემი გონება მთლად აამღვრია. ყუთებში აღმოჩნდა ადამიანის ოქროს კბილები, სხვადასხვა სამკაულები, ძვირფასქვიანი ბეჭდები და ყელსაბამები. ასეთი ყუთი ხუთი იყო. თითო ყუთი ნახევარი მეტრი სიგრძე-სიგანეს არ აღემატებოდა. მათი გადაადგილება არც ისე ადვილი იყო. ნანახმა გონება მთლად დამიბნელა და პატარა გადამავინწყდა. რაც ძალა და ღონე მქონდა დავავლე ერთ ყუთს ხელი. სეიფიდან გადმოვიღე და მატარებლიდან გარეთ წავატარიე. ასევე გამოვატარიე დანარჩენი ყუთები და შესაფერ ადგილს დავუწყე ძებნა, რათა ყუთები გადამემალა. ასეთ ადგილსაც სწრაფად მივაგენი. მატარებლიდან ახლოს ეკლესიის ნანგრევები მოჩანდა. ეკლესიის ნანგრევებიდან ორმოცდაათი მეტრის მოშორებით, ღრმა ორმო ამოვთხარე სამხედრო ნიჩბით და რკინის ყუთები შიგ ჩაუშვი. ბოლო ყუთი რომ ჩავდგი ბავშვი მაშინ გამახსენდა, ელდანაკრავივით წამოვხტი და ვაგონში შევევარდი. პატარა სულს ლაფავდა, ხელზედ აყვანილი გარეთ გამოვიყვანე, იგი უცნაურად მომამტერდა და ჩემს მკლავებში დალია სული. ახალი ორმოს ამოთხრის თავი აღარ მქონდა, ისიც იმ ყუთში ბოლო ყუთისთავზე დავასვენე და მიწა მივაყარე.

უცბად გერმანელების ლაპარაკი და ავტომატის სროლის ხმა შემომესმა. რაც ძალი და ღონე მქონდა ჩვენებისკენ გავიქეცი. ჩვენს პარტიზანულ რაზმს უკვე თავისი დაემთავ-

რებიანთ და უკან ბრუნდებოდნენ. გერმანელები კი ახლომდებარე საყარაულოდან თავისიანების მოსახმარებლად მოსულიყვნენ და ჩვენებს დასდევნებოდნენ, მაგრამ ძალები უთანასწორო იყო და ისინი მალე ჩამოგვშორდნენ. მე რაზმს მალე დავენიე. ჩემი თავგადასავალი არავინ იცოდა, მხოლოდ ერთმა მეომარმა მკითხა, თუ რაზე ჩამოვრჩი მათ, მე მას სიტყვა ბანზე ავუგდე. მეორე დღეს მონანილებს მადლობა გამოგვიცხადეს. ჩვენს პარტიზანულ რაზმს მებრძოლთა საკმაოდ დიდი ჯგუფი შემოემატა და ჩვენი შემადგენლობა უკვე ათას კაცს ითვლიდა. ჩვენმა პარტიზანულმა რაზმმა მრავალი საგმირო და ღირსეული ბრძოლები ჩაატარა ვერაგი მტრის გასანადგურებლად. დრო კი მიდიოდა, უკვე 1944 წლის გაზაფხული იდგა. დაიწყო გერმანელთა განდევნა ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიიდან.

1944 წელს დაიწყო დასავლეთ უკრაინის განთავისუფლება. 1944 წლის მარტში შეტევაზე გადავიდა უკრაინის პირველი, მეორე და მესამე ფრონტები. ჩვენი პარტიზანული რაზმი დაიშალა და ყველა წითელი არმიის სხვადასხვა სამხედრო ნაწილებში მოვხვდით. მე, როგორც არტილერიისტი, გამმანესეს საარტილერიო ბატარეაში, რომელიც განუწყვეტილად ცეცხლს უშენდა უკან გაქცეულ მტერს, მაგრამ აქაც დიდხანს არ გამაჩერეს. შეიტყო რა უფროსობამ ჩემი პარტიზანული გამოცდილება, გადაწყვიტა სპეცრაზმში ჩავერიცხე და ასე აღმოვჩნდი პოლონეთის ტერიტორიაზე.

ომის დამთავრებამ პოლონეთის საზღვარზე მომისწრო. დიდი იყო ყოველი ჩვენგანის სიხარული. ძლიერი მტერი შეუპოვარ ბრძოლაში თავისივე ბუნაგში იქნა განადგურებული. დაიწყო საბჭოთა ჯარების სამშობლოში დაბრუნება. ჩვენ წარმოდგენა არ გვქონდა აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების შესახებ, რომლებიც ფაქტიურად ოკუპირებული აღმოჩნდა საბჭოთა ჯარების მიერ. ვიცოდით მხოლოდ, რომ ყველგან საბჭოთა ჯარს სიხარულით ეგებებოდნენ, მაგრამ ყველას არ სურდა თურმე კომუნისტური რეჟიმის დამყარება

ევროპის შუაგულში. ამას მე მხოლოდ მოგვიანებით მივხვდი, მაგრამ იმ დროს ეს თავში არავის მოსდიოდა. დიდი ესპანელის გოიას სიტყვებით რომ ვთქვათ - „გონების ძილი წარმოშობს ურჩხულს“. დიახ, ევროპის ხალხების გონების სიფხიზლის მოდუნებამ წარმოშვა კომუნისტური რეჟიმი ევროპის ქვეყნებში.

როგორც იქნა, სამშობლოში ჩემი გამგზავრების დროც დადგა. გამოვემშვიდობე თანამებრძოლებს და საქართველოსკენ გამოვემგზავრე. უცნაური გრძნობა დამეუფლა მატარებელში, ნუთუ ყველაფერი დამთავრდა და მალე ვიხილავ საქართველოს, ჩემს ოჯახს, ჩემს დედასა და და-ძმას, ჩემს შეყვარებულს. 19 წლის ყმანვილი მოხალისედ წავედი ფრონტზე და ახლა უკვე 23 წლის გამოწრთობილი კაცი ვუბრუნდებოდი ჩემს კუთხეს. რით დამეწყო ჩემი საქმიანობა, რა უნდა მეკეთებინა ჩემს სამშობლოში, რაში გამოვადგებოდი ჩემს ხალხს. აი ეს ფიქრები, რომლითაც მაშინ ჩემი გონება იყო დაკავებული. ოჯახის შექმნაზეც ვფიქრობდი - ნათია, ჩემი მეუღლე უნდა გამხდარიყო, ასე მქონდა გადაწყვეტილი, თუმცა მისი წერილი უკვე კარგა ხანია არ მიმიღია, ჩემი ძმის წერილიც თითქმის წელიწადი ხდებოდა არ მიმეღო. მე კი მათ ხშირად ვწერდი. უმაღლესის დამთავრებაც მტკიცედ მქონდა გადაწყვეტილი. განძის ამბავიც თავიდან არ მშორდებოდა. აღარ ვიცოდი როგორ მოვეცეულიყავი. ერთი პირობა მისი ჩაბარებაც კი მინდოდა მთავრობისათვის, მაგრამ თავი შევიკავე, რადგან პატიმრობა არ ამცდებოდა. იმ დროს უსაფუძვლო დაპატიმრებები ჩვეული საქმე იყო, მაგრამ მისი გამოუყენებლობაც უსამართლოდ მიმაჩნდა. ჩვენი ძველი სახლი კი სოფელში აუცილებლად შეკეთებას მოითხოვდა. ასეთი ფიქრებით ვუახლოვდებოდი საქართველოს.

როგორც კი ფეხი მშობლიურ მიწაზე დავდგი, თავი სიზმარში მეგონა. უდარდელად მიმოდოდა ხალხი სადგურის მოედანზე, ახალგაზრდა გოგოები და ბიჭები მხიარუ-

ლად მასლაათობდნენ ერთმანეთში. თითქოს მათ არ ეხებოდათ ახლახან გადატანილი მსოფლიო უბედურება. თბილისის ქუჩებში გავიარე. სამხედრო ფორმაში ვიყავი, მკერდი მედლებითა და ორდენებით მქონდა მოჭედილი, ზედ არავინ მიყურებდა, უცხო ვიყავი ყველასათვის. იმავე დღეს ჩემს მშობლიურ სოფელში გავემგზავრე. ავტობუსი გაჩერდა თუ არა, ჩამოვედი და სახლის გზას ფეხით გავუყევი. ისეთი გრძნობა დამეუფლა, თითქოს ოთხი წელი კი არა, მთელი საუკუნე გასულიყოს. რამდენჯერ წარმომიდგენია ჩემი სოფელი, მაგრამ არა ისეთი, როგორც ჩემს თვალწინ იყო გადაშლილი. სოფელი ნასოფლარს უფრო ჰგავდა, ძველებურად არ ისმოდა მხიარული ჟრიამული, ისეთი როგორც ჩემს ბავშვობაში მახსოვდა, საღამოობით მთელი სოფელი ცეკვა თამაშით იყო გართული... ბევრი სახლი ფიცრებით აჭედილი იყო, ალბათ პატრონმა ვერ გაუძლო სოფლის დუხჭირ ცხოვრებას და ქალაქისაკენ მიაშურა. თითქმის ყოველ მეორე კედელზე შავ ჩარჩოში ჩასმული ჩემი თანასოფლელები შემომცქეროდნენ ნაღვლიანი თვალებით. თითქოსდა მეუბნებოდნენ, - შენ იცი და შენმა ბიჭობამ, მტრის ჯიბრზე ცოცხალი გადარჩი. ჩვენც მანამდე ვიცოცხლებთ ვიდრე შენ გემახსოვრებით. მშობლიური სახლი გამოჩნდა, სინათლე ოდნავ ბჟუტავდა მივხვდი, რომ ჩვენები სახლში იყვნენ. სახლის კარი გაიღო და იმწამსვე ვიცანი ჩემი დაიკო - ნატო, რომელსაც ძველი ქურქი ეცვა, იგი ჭისაკენ გაეშურა ჭიდან წყლის ამოღებას ცდილობდა. ჭიშკარს მივუახლოვდი, იგი ვერ მამჩნევდა. ჭიშკარი შევადე და ეზოში შევედი, ხმაურზე ნატო შემოტრიალდა და გოცელებულმა შეჰკივლა, კოკა ხელიდან გაუვარდა და ნამსხვრევებად იქცა, გამოიქცა და კისერზე ჩამომეკიდა. როცა კოცნით გული იჯერა, მწუხრად განმიცხადა, დედა აღარა გვყავსო. ფეხები მომეკვეტა, სიტყვის თქმას ვერ ვახერხებდი, ბრძოლებში არ მიგვრძნია ისეთი სიძაბუნე, როგორც იმჟამად დამემართა. როგორც იქნა მღელვარება დავძლიე და

ნატოს სახლში შეყვები, სადაც ჩემი ძმა - გიორგი დამხვდა, ძლივს ვიცანი, ძალზე შეცვლილიყო, გაბადრული სახით შემომცქეროდა ბრვე ვაჟკაცი. იმ საღამოს ბევრი ვისაუბრეთ, გარიჟრაჟმა ისე მოგვისწრო, ვერც კი შევამჩნიეთ.

ჩამოსვლის მეორე დღიდან თავს მრავალი პრობლემა დამატყდა - ოჯახი გაპარტახებული იყო, რაც კი რამ გასაყიდად გამოდგებოდა ყველაფერი გაეყიდათ ან გაეცვალათ საქმელში. სახლში ნორმალური სკამიც არ მოიპოვებოდა, ადამიანი რომ დამჯდარიყო. სახლის ჭერი თავზე გვენგრეოდა, შინ და გარეთ ერთნაირად წვიმდა. და-ძმაც ჩემი სარჩენი და საპატრონებელი იყო.

ჩემი თავი დამავინწყდა, აღარც სწავლის გაგრძელება გამხსენებია, კოლმეურნეობაში დავინყე მუშაობა, მაგრამ გაჭირვებას თავს ვერ ვაღწევდი. ფიზიკური შრომით ლუკმაპურის შოვნა ძალზე ძნელი იყო საბჭოთა ქვეყნებში. კოლმეურნეობაში მუშაობის დროს ძალღონეს არ ვიშურებდი.

დღე დღეს მისდევდა, კვირა კვირას, მაგრამ ვერც ოჯახი დავაკმაყოფილე და მეც მუდამ მშიერი დავდიოდი. რალაც უნდა მეღონა, ასე გაგრძელება აღარ შეიძლებოდა. დარწმუნებული ვიყავი, რომ ჩემნაირების შრომით მხოლოდ სხვები ითბობდნენ ხელს და სუქდებოდნენ. თავმჯდომარის სახლ-კარი მუდამ სავსე იყო სურსათ-სანოვაგით, შესანიშნავად ჰქონდა ბინა მოწყობილი, ხოლო ეზოს საკუთარი მანქანა ამშვენებდა, ვხვდებოდი, რომ ეს ყველაფერი არა პატიოსანი გზით იყო შეძენილი. ასეთ გაჭირვებაში მყოფს აღარც ცოლის მოყვანის, აღარც სწავლის გაგრძელების თავი მქონდა. ომიდან დაბრუნების შემდეგ ნათიას მხოლოდ ერთხელ შევხვდი, ისიც შემთხვევით, რადგან იგი ჩემთან შეხვედრას ყოველთვის თავს არიდებდა. ერთხელ ტყის საქონელს ვწყემსავდი, კოლმეურნე ქალები იქვე მიწდვრის სამუშაოებს ეწეოდნენ. უცბად ჩვენს ახლოს მანქანა გაჩერდა, საიდანაც ნათია და ბრიგადირი გადმოვიდნენ. მომუშავე ქალებისკენ გაეშურნენ და მათთან საუბარი

გააბეს. მეც მივუახლოვდი მათ, ნათიამ დამინახა თუ არა, სახე აელენა და წასასვლელად მოემზადა. მე მას ხელი მოვკიდე და განზე გავიყვანე. საუბარი გულახდილი გამოგვივიდა, მან კონკრეტულად მითხრა, რომ ჩვენი ადრინდელი ურთიერთობა მხოლოდ ბავშვური გატაცება იყო და მეტი არაფერი, რომ მას შეყვარებული ჰყავს, რომელიც ინჟინრად მუშაობს მშენებლობაზე და ნათია საკუთარი მანქანით მიჰყავს სამსახურში, ხოლო მე მან მირჩია სწავლის გაგრძელება და ხალხში გამოსვლა, შავ მუშად მუშაობისათვის თავი დამენებებინა. ჩემთვის, ნახირის მწყემსისათვის, ყველაფერი გასაგები იყო და მას წარმატება ვუსურვე ცხოვრებაში.

ზაფხული ახლოვდებოდა - შვებულება ვითხოვე და როგორც იქნა სახლის სახურავი შევაკეთე. ჩემი და-ძმის მომავალი მალეღვებდა. ნატო წყნარი და სათნო გოგო იყო, სახლში მოფუსფუსე. კარგი მეოჯახე, მაგრამ გიორგი უკვე ცხოვრების სარბიელზე გამოდიოდა და სწორი გზის არჩევაში უნდა დავხმარებოდი. მას სწავლის გაგრძელება სურდა და გული და სული თბილისისაკენ ჰქონდა. ერთ დღეს მე და ჩემი ძმა თბილისში გავემგზავრეთ. მოვინახულეთ ჩვენი ნაცნობ-მეგობრები, ნათესავები. შემდეგ ინსტიტუტში შევიარე, ვნახე ჩემი ყოფილი თანაკურსელები. ჩვენი ფაკულტეტის დეკანიც მოვინახულე, რომელსაც ჩემი დანახვა ძალზედ გაეხარდა და ინსტიტუტში სწავლის გაგრძელება შემომთავაზა. ჩემი ძმა შეაქო და მასაც ინსტიტუტში სწავლა უსურვა. სწავლის გაგრძელების სურვილი მართალია მაქვს, მივუგე მე, მაგრამ ოჯახი მანვეს კისერზე და ამის დრო ნამდვილად არა მაქვს. მაგრამ ჩემს ძმას კი დავხმარებოდი ამ საქმეში თქვენის თანადგომით მეთქი, რაზეც მან დადებითად მიპასუხა. მისაღები გამოცდების ყველა პირობა გავიგეთ და გადავწყვიტეთ გიორგი კარგ სპეციალისტებთან მიგვეყვანა, რათა გამოცდებამდე დარჩენილი დრო მოსამზადებლად გამოეყენებინა. ჩემმა ყოფილმა დეკანმა

წერილი გამატანა თავის ნაცნობთან, რათა ჩემს ძმას დახმარებოდა. ამ წერილით მივადექით აღნიშნულ ბინას ვაკეში. კერძო სახლი იყო დიდი ეზოთი, რომელსაც პატარა ბრაზიანი ძაღლი დარაჯობდა. კარი მოხუცმა გაგვიღო და გვკითხა, თუ რა გვინდოდა. ჩვენ წერილი ვუჩვენეთ და ვთხოვეთ, რომ ბატონისთვის გადაეცა აღნიშნული ბარათი, მან ბარათი არ გამოგვართვა და სახლში შეგვიპატიჟა. დიდებულ მდიდრულ სახლში აღმოვჩნდით, მდიდრულად მოწყობილ ოთახების სიმრავლემ დაგვაბნია მე და ჩემი ძმა. პროფესორს ვილაცხყავდა და ჩვენ სასტუმრო ოთახში დალოდება გვთხოვეს. ჩამოვჯექით და თვალთვლება დავუწყეთ კედელზე ჩამოკიდებულ ძვირფას სურათებს. თავი მუზეუმში გვეგონა. ჩემთვის გავიფიქრე, ეს ყველაფერი, ალბათ, დიდი ფული ღირს და პროფესორის ხელფასი ამას ვერ განვდება მეთქი. უცბად კარი გაიღო და სასტუმრო ოთახში ახალგაზრდა ქალიშვილი შემოვიდა. მას ქერა თმები და ცისფერი თვალები ჰქონდა, მოტკეცილი შარვალი ეცვა და მკერდზე ოქროს ჯვარი ეკიდა. იგი გიორგიზე უფროსი ჩანდა, ხოლო ჩემზე უმცროსი, ის დინჯად მოგვიახლოვდა და თავაზიანად გვკითხა, თუ რა საქმეზე ვიყავით მოსული - მე გულახდილად ვუთხარი საქმის ვითარება და წერილი გავუწოდე. ეშმაკურად გაეცინა და ღიმილით მითხრა, რომ ჩემი ძმა აუცილებლად მოეწყობოდა, თუ ჩვენი მხრიდან წინააღმდეგობას არ ექნებოდა ადგილი. გაკვირვებული დავრჩი მისი ნათქვამით - მოკრძალებით ვკითხე, თუ ვისთან გვექონდა საუბრის პატივი და რას ნიშნავდა, ჩვენი მხრივ წინააღმდეგობა. მან აუღელვებლად აგვიხსნა, რომ იგი პროფესორის უფროსი ქალიშვილია, რომელსაც ქეთინო ჰქვია, ხოლო „წინააღმდეგობა“ კი ნიშნავს იმას, რომ უმაღლეს სასწავლებელში მოსაწყობად საჭიროა გარკვეული თანხა და თუ ჩვენი მხრიდან აღნიშნულის მიმართ არ იქნებოდა დაბრკოლება, ასპროცენტისანი გარანტია იარსებებდა იმისა, რომ ნებისმიერი აბიტურიენტი ყოფილიყო ჩარიცხული. რა დაჯდება აღნიშნული

სიამოვნება - შევეკითხე აღელვებულმა, მან კი დინჯად მომიგო, რომ ეს სიამოვნება დაჯდებოდა ათი ათასი მანეთი. ჩემს ყურს არ დავუჯერე, შემდეგ თავს ძალა დავატანე და თავშეკავებით მივუგე, რომ ჩვენ მოვიფიქრებდით მის წინადადებას და უმოკლეს დროში ვაცნობებდით, მაგრამ სასურველი იყო პროფესორთან შეხვედრა, რათა დაწვრილებით მოგველაპარაკა აღნიშნული საქმის თაობაზე. ქეთინო იმ წუთში შეიცვალა, იგი უფრო გულისხმიერი და თავაზიანი შეიქნა ჩვენს მიმართ. ყავა და კონიაკი შემოგვთავაზა, რამდენიმე ჭიქის შემდეგ, თითქოს ძველი მეგობრები ვიყავით, ისე ვსაუბრობდით. საკვირველია, მაგრამ მე მომეწონა ქეთინო თავისი გულახდილობით და სილამაზით, შეხედულებითაც სიმპათიური გოგო იყო, მას დიდი შავი თვალები ქონდა, გაშლილი თმა ლამაზად ედებოდა მაღალ ყელს, ქართული სწორი ცხვირი და ვნებიანი ტუჩები ჰქონდა. იგი ოცდაორი წლისა იქნებოდა. მან მითხრა, რომ უნივერსიტეტის მეოთხე კურსის სტუდენტია და თან ძალიან აინტერესებს მხატვრობა, სპორტი, კინო, ხელოვნება. ასეთ სასიამოვნო საუბარში ვიყავით, როდესაც კარი გაიღო და ბატონი პროფესორი გამოჩნდა, იგი ვილაც ქალს მიუძღვოდა წინ, ქალბატონი გააცილა და შემდეგ ჩვენსკენ გამოემართა. ქეთინომ მოკლედ აუხსნა მას ჩვენი მოსვლის მიზეზი. ჩვენ მან კაბინეტში შეგვიპატიჟა, წერილი გახსნა, სწრაფად ჩაიკითხა, მე ირგვლივ მიმოვიხედე და წიგნების სიმრავლემ გამაოცა. ორი კედელი წიგნებით იყო მოჭედილი და ბიბლიოთეკას უფრო ჰგავდა, ვიდრე სამუშაო კაბინეტს. უზარმაზარ მაგიდაზე წიგნები უწესრიგოდ ეყარა. დაამთავრა თუ არა ბარათის განცობა, მომიბრუნდა და მკითხა, ვიცნობდი თუ არა იმ პირობებს, რომლითაც უნდა გადაგვეწყვიტა აღნიშნული საკითხი. მე მივუგე, რომ ძირითადად ჩვენ საქმის კურსში ვიყავით, მაგრამ ზოგი რამ დასაზუსტებელი იყო. მან აგვიხსნა, რომ სამი თვის განმავლობაში იგი ამეცადინებდა ჩემს ძმას და ამაში 1000 მანეთს ითხოვდა,

მაგრამ ჩაბარების გარანტიას არ იძლეოდა. 100%-იან გარანტიას ჩაბარებაზე იგი იძლეოდა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ჩვენ იმ ათასი მანეთის გარდა გადავიხდით 10000 მანეთს. მამა-შვილმა ერთმანეთს გადახედა. გამაოცა მამა-შვილის ერთიანობამ. მე ვუთხარი, რომ ერთ კვირაში შევატყობინებდი ჩემს გადანყვეტილებას, მან ტელეფონის ნომერი მომცა და მთხოვა დამერევა. ასე დავემშვიდობეთ ერთმანეთს. გარეთ რომ გამოვედით, ჩემმა ძმამ მხოლოდ მაშინ ამოიღო ხმა, ამდენ ხანს სარგადაცლასულივით იყო. არ ყოფილა ჩემი საშველი, შემომჩვილა მან, სად გვაქვს ამდენი ფული. არაფერია, ვუპასუხე, რალაცას მოვიფიქრებთ.

რუსთაველის პროსპექტს ფეხით შევუდექით. უდარდელად მიდიოდა თბილისში ცხოვრება. გზაში ჩემი ამხანაგი, თანაკლასელი გია შემხვდა, გაიგო რა ჩემი თბილისში ჩამოსვლის მიზეზი, მე და ჩემი ძმა რესტორანში დაგვპატიჟა, რათა ეს ამბავი აღგვენიშნა. რესტორანში შევედით, გიას იქ ყველა იცნობდა და პატივს სცემდა, იგი მდიდარი მამის შვილი იყო და მამის ფულებს თამამად აფრიალებდა. მაგიდას მისი ნაცნობი, რამდენიმე გოგო-ბიჭი მიემატა და გახურდა ქეიფი. მე ღვინოს მივეტანე, რათა ოდნავ მაინც ჩამეხმოს ის დარდი, რაც გულს მიღრღნიდა. რა გზას დავდგომოდი აღარ ვიცოდი, ყველგან ფული იყო საჭირო და ნაცნობი, ისე ცხოვრების მაჩანჩალა იქნებოდა. ეს კარგად მესმოდა. ქეთინოს ლამაზი თვალები მაგონდებოდა და მისი მტკიცე განცხადება, რომ ამ საქმეს 10 ათასი მანეთი დასჭირდება. საიდანღაც ბავშვის ტირილი შემომესმა უცებ. გონება გამინათდა, ჩემს გონებაში ფულის შოვნის ვარიანტები ისახებოდა.

რაც ფრონტიდან ჩამოვედი, სიღარიბე და ჭირი არ მცილდებოდა. რა მელონა, როგორ მოვქცეულიყავი, აღარ ვიცოდი. მეორე საღამოს სახლის სარდაფში შენახული ძველი სკივრი გავხსენი, სადაც ომიდან ჩამოტანილი სუვენირები მქონდა, აქ იყო ჩემი საბრძოლო ფოტოსურათები, სადაც

გამოსახული იყო ჩემი დაღუპული და ცოცხლად დარჩენილი მეგობრები სხვადასხვა ბრძოლების დროს, სუვენირებად წამოღებული ნივთები, ოქროს საათი და ჯვარი, საზღვაო დანა და გერმანული ვალტერი თავისივე ტყვიებით, მაგრამ ყოველივე ეს რომ გამეყიდა, ათას მანეთსაც ვერ შევაგროვებდი. ცხოვრება სხვა რამეს მიბიძგებდა და მე დავიწყე ფიქრი უკრაინის მივიწყებული სოფლის ახლოს ჩემს მიერ ჩაფლულ განძზე, ამაზე ფიქრი მოსვენებას არ მაძლევდა. განძის ჩამოტანა და რეალიზაცია არც ისე ადვილი იყო, მაგრამ ვგრძნობდი, რომ ადრე თუ გვიან ეს უნდა მომხდარიყო. განძის ჩამოტანა იმდენად ძნელი არ მეჩვენებოდა, როგორც მისი რეალიზაცია და ფულად ქცევა. უცბად გონება გამინათდა, გამახსენდა, რომ ჩემი ფრონტის მეგობარი ნოდარ გურიელი ზუსტად ის კაცი უნდა ყოფილიყო, რომელიც ამ საქმეში დახმარებას გამიწევდა. ნოდარი ომამდე კბილის ექიმად, პროტეზისტად მუშაობდა და თუ იგი ამჟამადაც იმავე საქმეს ემსახურებოდა, შესაძლებლად მეჩვენებოდა მასთან საქმიანი ურთიერთობის დაჭერა. მე მისი სურათი მოვძებნე, რომელიც თვითონ მისახსოვრა, სურათის მეორე გვერდზე თავისივე ხელით ქონდა გაკეთებული წარწერა და თავისი თბილისის მისამართი. მართალია, ომის დამთავრებამდე ბოლო ერთი წელი, ჩვენ ერთმანეთისთვის წერილი ადარ მიგვიწერია, რადგან ომში ხშირი გადაადგილების დროს დაკარგეთ ერთმანეთის კოორდინატები, მაგრამ ვიცოდი, რომ იგი ბოლო დროს ჭრილობის გამო მოწინავე ხაზზე აღარ იბრძოდა და იმედი მექონდა რომ ცოცხალს ვიხილავდი.

მეორე დღეს თბილისში გავემგზავრე, ავლაბრის ძველ უბანში როგორც იქნა მივაგენი ნოდარის სახლს და დავაკაკუნე: კარი მოხუცმა ქალმა გამიღო. მე მას ავუხსენი, რომ ნოდარის ფრონტის მეგობარი ვიყავი და მისი ნახვა მსურდა. მოხუცმა გულლიად მიმიღო, იგი ნოდარის დედა აღმოჩნდა, სახლში შემიპატიჟა. მან მითხრა, რომ ნოდარი

თავის პროფესიას დაბრუნებოდა და ერთ-ერთ პოლიკლინიკაში მუშაობდა, სადაც დილიდან საღამომდე რჩებოდა ხოლმე. შინ დაბრუნებისას ისეთი დაღლილი იყო, რომ დანაყრების და ძილის მეტი არაფერი შეეძლო. დედამისს ანუხებდა ასევე ის გარემოებაც, რომ ნოდარი ამდენ ხანს ცოლს არ ირთავდა და ამ მოხუცებულობაში კარგი იქნებოდა, რომ ახალგაზრდა ქალი შეშველებოდა საოჯახო საქმეებში. ამ საუბარში ვიყავით გართულნი, როდესაც ზარის ხმა გავიგონეთ, ქალბატონმა ეთერმა კარი სასწრაფოდ გააღო და ზღურბლზე ნოდარი გამოჩნდა. იგი სრულებით არ იყო შეცვლილი, უღვაშები კვლავ ძველებურად ამშვენებდა მის შავგვრემან სახეს. დამინახა თუ არა, ადგილზე გაშეშდა, შემდეგ ერთმანეთს გადავეხვიეთ და დილაზე ლაპარაკითა და ღვინის სმით გული ვიჯერეთ. უკვე თენდებოდა, როდესაც მან მითხრა.

- ჩემო კარგო, ისეთი შთაბეჭდილება მრჩება, თითქოს ტყუილად ვიბრძოდით, არავის ჭირდება ისეთი გამარჯვება, თუ ადამიანები ასე საზიზღრად იცხოვრებდნენო. დღე და ღამე ვმუშაობ და არაფერი ჩანს, ცოლიც კი ვერ მომიყვანია, უფულობის გამო.

- მეც მაგ დღეში ვარ, ჩემო ნოდარ, - ვუპასუხე მე. გამოსავალი ერთად უნდა ვეძებოთ.

- საჭირო სპეციალობა მაქვს და კარგი სტომატოლოგიც ვარ, მაგრამ აქაც მასალის უქონლობის გამო არაფერი გამოდის.

შევეკითხე, რომელ მასალაზე არის საუბარი. მან მომიგო. რომ ოქროს სიმცირის გამო მუშაობა გაჩერებულია. ძირითადად პაციენტებს ოქროს კბილების გაკეთება სურს, ხოლო მისი შოვნა კი არც ისე იოლია.

-ნოდარ, ოქროს მე გიშოვნის, - მივუგე მე. თანაც იმდენს, რამდენსაც შენ მოისურვებ.

- შენ ხუმრობ ალბათ, მიპასუხა მან გაოცებულმა. შენ ამდენი ოქრო საიდან გაქვს.

- მაქვს ნოდარ. მაქვს, ოღონდ ნუ მკითხავ საიდან. შენ ოღონდ იმუშავე, ოქროს მე არ მოგაკლებ.

დღის ორ საათზე დავცილდით ერთმანეთს. ყველაფერზე მოვილაპარაკეთ, გადაწყდა. კვირის ბოლოს მე და ჩემი ძმა ნოდარის მანქანით უკრაინაში გავემგზავრებოდით.

გარეთ გამოვედი, მაღლა ავიხედე, მზე იმედიანად მილი-
მოდა, რაღაც სიმსუბუქეს ვგრძნობდი. მართალი უთქვამთ ჩვენს წინაპრებს, ადამიანი იმედით ცოცხლობს. მომავლის იმედი მომეცა, არა ყბადაღებული კომუნიზმის, რომელსაც ასე გაჰკიოდა კომუნისტური პროპაგანდა, არამედ რეალური, უკეთესი მომავლის. რუსთაველს დავუყუევი, მიყვარდა ეს პროსპექტი. უცბად მოსაუბრე ახალგაზრდებში ქეთინო შევ-
ნიშნე, პროფესორის ქალიშვილი, ახლოს მივედი და მივესალ-
მე. ქეთინოს ძალზედ გაუხარდა ჩემი დანახვა. მე სამხედრო ფორმა აღარ მეცვა და იმ დროისათვის ურიგოდ არ გამოვი-
ყურებოდი. ეტყობა ჩემმა შეხედულებამ იმოქმედა მასზედ, შემომთავაზა ყავის დასალევად წავსულიყავით. მე ძალიან მსიამოვნებდა მასთან ურთიერთობა. იგი მეტად განათლე-
ბული და ზრდილობიანი გოგონას შთაბეჭდილებას ტოვებ-
და. ეტყობოდა სითამამეც, რომელიც ალბათ, მისი ოჯახის დამსახურება იყო. კაფეში საამო სიმღერა ისმოდა, ყველა პრობლემა გადამავინწყდა, ყავა რომ დავლიეთ, ოფიციანტს კონიაკიც მოვატანინე. ქეთინო პირველად წინააღმდეგი იყო, ხოლო შემდეგ დამთანხმდა, რამდენიმე ჭიქის შემდეგ მან უფრო გულახდილად და თამამად დაიწყო საუბარი. გამომი-
ტყდა, რომ სასიყვარულო რომანი ჰქონდა ერთ ახალგაზრდა კაცთან, მაგრამ მათი სიყვარული ხანმოკლე აღმოჩნდა, რადგან ვერ გაუგეს ერთმანეთს. იგი თურმე ცხოვრებაში ისეთ კაცს ეძებდა, ვისაც ეყვარებოდა ხელოვნება, წიგნების კითხვა, მოგზაურობა და მატერიალურადაც უზრუნველყოფილი იქნებოდა. ცოტა ხნის ფიქრის შემდეგ მივუგე:

- ესეთი კაცი მე რომ ვიყო, ცოლად გამომყვებოდი?

ჯერ გაიცინა, შემდეგ კი სერიოზულად მითხრა.

- რა თქმა უნდა გამოგყვებოდი, მაგრამ დარწმუნებული ვარ, ეგეთი კაცი შენ არა ხარ, რადგან ჩამოთვლილი პირობებიდან აუცილებლად ერთ-ერთი დაგაკლდებაო.

- მაინც რომელი დამაკლდება, ჩავააცივდი მე.

- აი თუნდაც უკანასკნელი, მომიგო. შენ შენი ძმისთვის 10 ათასი ვერ გიშოვნია და ჩემნაირ მეუღლეს შენ ვერ შეინახავ.

- შენ მე ცოლად გამომყევი და დანარჩენი მე ვიცი, - პირდაპირ ვუთხარი.

- არა ძვირფასო, შენი მოსატყუებელი კბილი დიდი ხანია მოვიცვალე, ჯერ სათანადო ნიშნობა ჩაატარე, მერე ვნახოთ.

ჩვენი საუბარი საღამომდე გაგრძელდა, შემდეგ იგი სახლამდე მივაცილე და გამომშვიდობებისას ვუთხარი:

- ქეთინო ჩემი სიტყვა და საქმე ერთია, ამიტომ ჩემს სიტყვებს სერიოზულად მოეკიდე.

- შენც მაგას გირჩევ, მომადახა და ლოყაზე მაკოცა.

შაბათ დილით მე და ჩემი ძმა, ნოდარის მანქანით თბილისიდან გავედით. გზა საკმაოდ გრძელი გვექონდა. სანვაგი და საგზალი საკმაოდ მოვიმარაგეთ. ნოდარის „პობედა“, არც ისე ახალი იყო, მაგრამ საკმაოდ კარგად დადიოდა. მას უკან მისაბმელი ჰქონდა, რაც აუცილებლად გამოგვადგებოდა. ჯიბეში ომიდან ჩამოტანილი გერმანული ვალტერი მედო, ყოველ შემთხვევისათვის წამოვიღე, რადგან დიდ სიმდიდრესთან გვექონდა საქმე.

კიევამდე მშვიდობით ვიმგზავრეთ. გზაში ჩემს ძმას ომის ამბებს ვუყვებოდი. აღნიშნული განძის შესახებაც ვუამბე, რომელმაც საოცარი ზეგავლენა მოახდინა მასზე. იგი ჩემს თვალწინ შეიცვალა, უფრო ხალისიანი და მხიარული გახდა, უხაროდა განძის გამოყენების შესაძლებლობა, რომელიც საკმაოდ მიმზიდველი იყო. კიევში სასტუმროში გავატარეთ ერთი ღამე, კარგად გამოვიძინეთ და დილით ადრე გავუდექით ჟიტომირის გზას. შუადღისთვის ადგილზე ვიყავით, არ გამიჭირდა მატარებლის აფეთქების ადგილის პოვნა, ყოველივე ისე შეუცვლელად გამოიყურებოდა,

როგორც ამ რამდენიმე წლის წინათ. მანქანა ტყის პირას გვერდზე მივაყენეთ და გზა ფეხით გავაგრძელეთ, ლიანდაგიდან ხევში დავეშვით, სადაც მატარებელი გადაყირავდა. მცენარეულს დაეფარა ყოველივე, მატარებლის ნასახი არ იყო. გზები ერთიანად გაუნმენდიათ, არავითარი ნიშანწყალი კატასტროფისა, ცხადად გამახსენდა ყოველივე და უცბად ბავშვის ტირილი ჩამესმა ყურში, გამახსენდა, თუ როგორ ტიროდა პატარა, გაციებული დედის მკერდს ჩახუტებული. ხევიდან გზას მალლა ავუყევი, სადაც განძი დავმარხე. გამოჩნდა პატარა ეკლესია, რომელიც აღდგენილი და თეთრად იყო შეღებილი. თანდათან ვუახლოვდებოდი განძის ადგილს და ბავშვის ტირილის ხმა უფრო მატულობდა ყურში. მღელვარებამ მოიცვა ჩემი ყოველი უჯრედი. ეკლესიიდან 40 მეტრზე შევჩერდი. გული საგულედან ამოვარდნას ღამობდა. პატარას ტირილი ცხადად მესმოდა, მეგონა გავგიჟდებოდი. ძირს დავხედე მიწას, ზუსტად იმ ადგილზე ვიდექი, რომელიც საკმაოდ მაღალ ბალახს დაეფარა. გიორგიმ ხელი მხარზე დამადო და გამომაფხიზლა.

- რა მოგივიდა ძმაო, - მითხრა, ცუდად ხომ არ ხარ?

- არაფერია, გამივლის, - ვუპასუხე და გზა ეკლესიისკენ გავაგრძელეთ.

მივუახლოვდით თუ არა ეკლესიას, იქიდან ნაზი გალობა შემოგვესმა, შიგ შევედით და პირჯვარი გადავინერეთ. ხანში შესული მღვდელი წირვას ასრულებდა, სანთლები დავანთეთ, ათასი რამ მიტრიალებდა თვალწინ, ღმერთს შენდობასა და პატიებას ვთხოვდი. ვლოცულობდი პატარას სულის მოსახსენებლად, რომლის უნებლიე სიკვდილის მოწმე ვიყავი, შემეძლო კი მისი ხსნა, გადარჩენა. ვეძებდი პასუხს და გამოსავალს. ლოცვის შემდეგ თითქოს უფალმა შეისმინა ჩემი ვედრება, ყურში პატარას ტირილი აღარ ჩამესმოდა.

ლოცვა რომ დამთავრდა, მღვდელს გამოველაპარაკე და ვთხოვე, ამ ეკლესიის შესახებ მოეთხრო. მან მითხრა, რომ იგი რამოდენიმე წელია რაც ამ ეკლესიაში მოღვაწეობს,

ეკლესია საუკუნის დასაწყისში აუშენებიათ, ომის დროს იგი საკმაოდ დაზიანდა და მის აღსადგენად საკმაო თანხა დაიხარჯა. ომის დროს, აღნიშნა მან, პარტიზანებს ცოტა მოშორებით მატარებელი აუფეთქებიათ და ჩვენი ტყვეები დაუხსნიათ, მატარებლის ნაწილი ხევში ყოფილა გადაჩეხილი და დახოცილი გერმანელები ერთ საერთო სამარხში დაემარხავთ, ხოლო მატარებლის ნარჩენები ჯვართის სახით გაეტანათ. მას მე დიდი მადლობა მოვახსენე და დავემშვიდობე. მე და ჩემი ძმა გარეთ გამოვედით. დაღამდა თუ არა საქმეს შევუდექით. მანქანა განძთან ახლოს გავაჩერეთ და ღამის 12 საათისათვის გათხრა დავინწყეთ. ერთი მეტრის გათხრილიც არ გვქონდა, რომ რკინის ნიჩაბი რაღაც მაგარს მოხვდა, მივხვდი, რომ რკინის ყუთი უნდა ყოფილიყო და უფრო სწრაფად დავინწყეთ გათხრა. ორმოს ღამის ფარანი გვინათებდა. ყუთის თავზე მთელ სიგრძეზე ბავშვის ჩონჩხი გამოჩნდა, საზარელი სანახავი იყო მთვარის შუქზე პატარას ჩონჩხი, იგი თეთრად ანათებდა, კვლავ ჩამესმა ბავშვის ტირილი, თითქოს იგი დახმარებას მთხოვდა და მსაყვედურობდა, რად არ დავეხმარე მას და იქროს დავხარბდი, (ვერც გავიხარე კიდევ იმ დანყევლილი ოქროთი). ჩონჩხი გამზადებულ პატარა კუბოში ჩავდეთ და გვერდზე გადავდეთ დროებით, შემდეგ რკინის ყუთები ერთი მეორის მიყოლებით ამოვიღეთ, ზუსტად 5 ყუთი იყო, იმდენი, რამდენიც ჩავმარხე. ერთი ყუთი გავხსენით და ოქროს კაშკაშმა მთვარის შუქზე თვალი მოგვჭრა, მაგრამ როგორც იქნა დავძლიეთ ავცდუნებას. განძი წინასწარ გამზადებულ ტყავის ჩანთებში გადავიტანეთ და მანქანასა და მისაბმელში მოვათავსეთ. მანქანა საკმაოდ დამძიმდა, შემდეგ ყუთები კვლავ ორმოში ჩაუშვით და კუბო ბავშვის ჩონჩხით ზედ დავადეთ, მიწა მივაყარეთ და გზას გავუდექით. ღამის წყვილიდან, როგორც იქნა, ნათელ გზაზე ავედით და მთელი სისწრაფით თბილისისაკენ გავემართეთ.

გზაზე არც ერთი ხმას არ ვიღებდით, ორივე ჩვენს ფიქ-

რებში ვიყავით ჩაძირული, როგორც კი დალლას შევატყობდით ერთმანეთს, საჭესთან ერთი-მეორეს ვცვლიდით. გზად არსად არ ვჩერდებოდით, მაგრამ დალლილობამ თავისი გაიტანა, შუა გზაზე ღამე მანქანაში გავათიეთ, ხოლო შემდეგ გზა გავაგრძელეთ. გზაში არც-ერთ მილიციის ინსპექტორს არ გავუჩერებდით. თბილისში მშვიდობით ჩავედით, იქიდან კი ჩვენ სოფელში სახლს მივადექით თუ არა, მანქანას მოვხსენით მისაბმელი და ცალკე მივაყენეთ. ნატო გახარებული შეგვხვდა, მან ჩვენი საქმის არაფერი იცოდა. დალამდა თუ, არა მთელი განძი ტყავის ჩანთებით სახლის სარდაფში გადავიტანეთ და სპეციალურად გაკეთებულ სამალავში შევინახეთ. განძის მცირედი ნაწილი, რომელიც ძირითადად ოქროს კბილებისა და ბეჭდებისაგან შედგებოდა, ტყავის ჩანთაში ჩავანყე და მანქანაში შევინახე, რათა ნოდარისათვის წამელო. მანქანით დილიდანვე თბილისის გზას დავადექით, ნოდარი მხიარული შემხვდა, ჩანთა ხელში მეჭირა, მანქანის გასაღები ჩავაბარე და ვთხოვე მის კაბინეტში შევსულიყავით, შევედით თუ არა, ჩანთა გავხსენი და განძეული მის მაგიდაზე ზვინივით დავახვავე. ნოდარი თვალეებს არ უჯეროდა.

- ამდენი მაინც საიდან შეაგროვე, შე ეშმაკო შენა, მომიგო გაოგნებულმა.

- ეგ შენ არ გეხება, ხუმრობით მივუგე და ვთხოვე საქმეს შესდგომოდა, რადგან ფული სასწრაფოდ მჭირდებოდა. ნოდარი ერთგული და საიმედო პარტნიორი აღმოჩნდა, ოქროს ნაწილი კარგ ფასად გაყიდა, ხოლო დარჩენილი ნაწილისაგან თვითონ დაამზადა მსურველებისთვის ოქროს კბილები და თვის ბოლოს 100 ათასი მანეთი ნაღდი ფული უჯრაში ედო, ისე რომ ოქროს ნაწილი კიდევ სარეალიზაციო იყო. ამ საქმის განხორციელებას ორ კვირაზე მეტი მოვანდომე და როგორც კი ყველაფერი მოგვარდა, თანხის მოგების 25%-ი ნოდარს დავუტოვე, დანარჩენი 150 ათასი მანეთი ნაღდი ფული ხელზე მქონდა.

კვირა დილით პატივცემული პროფესორის სახლს მივადე-
ქი. კარი ქეთინომ გამიღო, იგი საკმაოდ ცივად შემხვდა,
ძალდატანებით შემიპატიჟა სახლში და მკვახედ მომიგო, თუ
ფული არ მქონდა, რატომ ვატყუებდი პატიოსან ხალხს, მისი
გულისათვის რამდენიმე ნაღდ მსურველს უარი უთხრეს, იგი
რაღაცას მსაყვედურობდა, რაღაცას მიმტკიცებდა, მაგრამ
მე მას არ ვუსმენდი, რადგან სულ სხვა რამეზე ვფიქრობდი.
მიზიდავდა მისი გარეგნობა, განათლება, მეტყველება,
ლამაზი სახლი, კარგი წრე და ის მდგომარეობა, რაც მის
ოჯახს საზოგადოებაში ეკავა, ამიტომ ამ ყველაფრისაგან
რაც ჩამოვთვალე ისე ვიყავი დაბრმავებული, დანარჩენს
ვერაფერს ვგრძნობდი და აი ის დანარჩენი ყველაზე მთავარი
ყოფილა, ამას მე სამწუხაროდ გვიან მივხვდი. ცოტა ხნის
შემდეგ იგი დაწყნარდა და მკითხა რატომ ვარ ჩუმი, რატომ
არ ვეუბნები არაფერს, იგი თურმე ჩემთვის ცდილობს, რომ
მე საზოგადოებაში მიღებული ადამიანი ვიყო და ამისათვის
საჭიროა არა მარტო განათლებაა, არამედ ფულიც, რომელ-
იც მე სამწუხაროდ არ გამაჩნია. და ასე მთელი სიცოცხლე
ცხოვრების მაჩანჩალა ვიქნები, თუ ხელი და თავი არ
გავანძრიე, იგი თურმე ჩემზე სერიოზულად ფიქრობდა ერთი
პერიოდი, მაგრამ დარწმუნდა, რომ მე მისი ღირსი არ ვიყავი,
ვინ ვიყავი მე, ამჟამად არაფერი - ნაფრონტალი, უცოდინ-
ნარი, უფულო, უსახლკარო, უმუშევარი და უპერსპექტივო.
იგი გაჩერდა, სიგარეტს მოუკიდა და თვალებში ჩამხედა, მეც
მას თვალი გავუსწორე და კბილებში გავცერი.

- თქვენ ცდებით, ძვირფასო, მე სულაც არ გახლავართ
არაფრის მქონე, მე იმდენი ქონების პატრონი ვარ, რაც
თქვენს მოდგმას ერთად აღებულს არასოდეს ჰქონია, ხოლო
თქვენ კი ნამდვილად არა ხართ ჩემი ღირსი, რადგან მეშჩანი
ფუფალა ხართ და მეტი არაფერი, - მეთქი.

ქეთინომ სიცხილი დამაყარა და მკვახედ მომიგო.

- თქვენ თავისუფალი ხართ და გთხოვთ მე და ჩემს ოჯახს
მეტად, ნუ შეგვანუხებთ.

- თქვენ კვლავ რაღაც გეშლებათ, მივუგე. მე მამათქვენთან მაქვს საქმე და არა თქვენთან, მე მსურს ჩემი ძმის უმაღლესში მოწყობა და ამას გავაკეთებ თქვენი მამის დახმარებით.

ამ დროს კარი გაიღო და ქეთინოს მამა გამოჩნდა, იგი მომესალმა და ქეთინოს ჰკითხა, თუ რატომ ისმის ასეთი ხმაური ჩვენი ოთახიდან, ქეთინომ მკვახედ უპასუხა მას, ამ ვაჟბატონს სურს თავისი ძმა უმაღლესში უფულოდ მოაწყოს.

- ეს ასე არ გახლავთ, პატივცემულო პროფესორო, - მივუგე მე. გთხოვთ მაპატიოთ დაგვიანება, მაგრამ შეთანხმებისამებრ დათქმული თანხა მოგიტანეთ, გთხოვთ საქმეს მსვლელობა მისცეთ. გავხსენი ჩანთა და შიგ რაც ფული იყო, მაგიდაზე დავახვავე. აქ შეპირებულზე მეტია და გთხოვთ დროზე იმოქმედოთ, შემოვტრიალდი და სახლიდან გამოვედი. ვგრძნობდი მამა-შვილის გაოცებულ მზერას და გუნებაში მეცინებოდა. ეს ჩემი გამარჯვება იყო.

რამდენიმე თვის შემდეგ ჩემი ძმა უნივერსიტეტის სტუდენტი გახდა, იგი ძალზედ გახარებული იყო, მან შეიძინა ახალი მეგობრები და სოფელში იშვიათად ჩამოდიოდა. მე მას ბინა ქალაქის ცენტრში დავუქირავე, სულ მალე სოფელში ახალი ორსართულიანი სახლი წამოვჭიმე, სახლი გავმართე თუ არა, მოსკოვიდან იმპორტული ავეჯი ჩამოვიტანე, ოთახები უცხოური ავეჯით გავანყე, გარაჟში კი ახალი თეთრი ვოლგა შევაგრიალე. ჩემს დას ნატოს თავი სიზმარში ეგონა. მეზობლები გაოცებულნი იყვნენ, ნეტავი რა იშოვა ამ ბიჭმა ისეთიო, ამბობდნენ ჩუმად. მაჭანკლებიც ბევრი მოდიოდა, სხვადასხვა სოფლის ქალებს მთავაზობდნენ, მაგრამ თავი განზე მეჭირა, ჩემი ფიქრები თბილისისაკენ იყო მიპყრობილი. ქეთინოზე ფიქრს თავს არ ვანებებდი. ხშირად ჩემს გარდაცვლილ დედაზე ვფიქრობდი, ნეტავ ქეთინო მას რომ ენახა, რას მიჩვენდა დედის გული. ქეთინოსაც დედა ადრე გარდაეცვალა, მას მხოლოდ ერთად-ერთი და ჰყავდა, რომელიც გათხოვილი იყო და ცალკე ცხოვრობდა. სოფელში

ტელეფონი გამოვიყვანე. ერთ საღამოს ველარ მოვითმინე და მას სახლში დავურეკე. ტელეფონი ქეთინომ აიღო. გაიგო თუ არა ჩემი ხმა, ჩემმა და გასაოცად, გაეხარდა და სახლში მიმიპატიჟა, თითქოს ჩვენს შორის არაფერი მომხდარიყოს. იმავე საღამოს სახლში ვენვით. მამამისი კარგად დამხვდა, მე მას მოულოდნელად ქეთინოს ხელი ვთხოვე, მამა-შვილი გაკვირვებული შემომცქეროდა, ისინი არ ელოდნენ ასეთ ნინადადებას, მათი ჭოჭმანი შევატყვე, ვიცოდი რა მათი სუსტი ადგილი, ისარი ზუსტად იქით ვტყორცნე და მიზანშიც მოვარტყი. მშვიდად მივუგე.

- მე სრული პასუხისმგებლობით ვაცხადებ, რომ ქეთინოს არაფერი მოაკლდება და მისი ბედნიერებისათვის არაფერს დავიშურებ, მათ შორის ცოდნას, გამოცდილებას და ფულს.

- თქვენს ცოდნასა და გამოცდილებაზე რა მოგახსენოთ, მომიგო მომავალმა სიმამრმა. ცოდნა თქვენ დასრულებული არა გაქვთ, მე მგონი თქვენ სწავლა არ გაგიგრძელებიათ ომის შემდეგ, ხოლო რაც შეეხება თქვენს გამოცდილებას, ომში მიღებული გამოცდილება მშვიდობიან დროს არა მგონია რამეში გამოგადგეთ. მშვიდობიან დროს სხვა ცოდნა და გამოცდილებაა საჭირო, აქ სხვა კანონებია გამეფებული, ზოგჯერ უფრო სასტიკიც კი, ვიდრე ომში და იმ განსხვავებით, რომ სროლის ხმა არ ისმის. აი, რაც შეეხება ფულს, იგი კი აუცილებლად გამოგადგებათ, მაგრამ განვდებით კი ქეთინოს მოთხოვნებს. უნდა გამოგიტყდეთ, რომ იგი მეტად განებივრებული მყავს და არ მემეტებაა პროვინციელი, უსწავლელი და უფულო კაცისათვის.

- თქვენ ცდებით, ბატონო პროფესორო, მე უფულო არ გახლავართ, ხოლო რაც შეეხება პირველ ორ ნაკლს თქვენი და ჩემი ფულის დახმარებით ორივეს მოვიპოვებ. მე ყველაფერს ვიყიდი, რაც საჭირო იქნება ქეთინოსა და ჩემი ბედნიერებისათვის.

- კეთილი, მომიგო მან, მე თანახმა ვარ მოგათხოვოთ ჩემი ქალიშვილი იმ პირობით, თუ თქვენ ქალაქის ცენტრში შეი-

ძენთ კერძო ბინას, რადგან სოფელში ვერ იცხოვრებს ჩემი ქალიშვილი, ხოლო მე ზედსიძობას ვერ ავიტან. ბინის შექმნისა და მისი კეთილმოწყობის შემდეგ შეგვიძლია ვილაპარაკოთ ნიშნობაზე. თუ თქვენ თანახმა ხართ ამ პირობებისა, დავამთავროთ ამით ლაპარაკი.

- მე თანახმა ვარ, მივუგე დაუფიქრებლად, რაზედაც ქეთინოს ეშმაკურად ჩაეცინა, მომავალ შეხვედრამდე ჩემს ახალ ბინაში, - მივუგე მე, თავი დაუკარი და გარეთ გამოვედი.

მხოლოდ ქეთინოზე ვფიქრობდი, ძალზე დიდი იყო მისი ფლობის სურვილი, გონება მაშინ დაბნელებული და დახშული მქონდა და ვერ ვხვდებოდი, რომ ის ჩემი შესაფერისი არ იყო, ამას მე მოგვიანებით მივხვდი, მაგრამ უკვე გვიან იყო. იმ დროს კი თავდავინწყებით ვიყავი ქეთინოზე შეყვარებული და წინ აღბათ ვერაფერი ვერ დამიდგებოდა და აკი ვერც დამიდგა. ახალგაზრდა კაცს, თანაც თავდავინწყებით შეყვარებულს, რომელსაც იმდენი ფული და ოქრო აქვს, რომ ანგარიშიც კი დაკარგა, აუცილებლად გონებასაც დაკარგავდა, და დავკარგე კიდევ გონება ქეთინოს შემყურემ.

სულ მალე თბილისის საუკეთესო მაკლერი დავიქირავე და მან ერთ კვირაში ვაკეში საუკეთესო კერძო ბინა შემირჩია შესაძენად, რომლის სანახავად ერთ მშვენიერ დღეს წავედით მე, ჩემი ძმა გიორგი და ჩემი და ნატო, აგრეთვე მაკლერი, რომელიც სომეხი კაცი იყო და სახელად გეორქა ერქვა. ჩემი მანქანით ვიმგზავრეთ და ვაკეში გასაყიდ სახლს მალე მივადექით. ადგილი მომეწონა, სახლი უხმაურო წყნარ ქუჩაზე მდებარეობდა, მახლობლად სულ კერძო სახლები იყო, ყველას ცალკე შესასვლელი და ფართე ეზოები ჰქონდათ. ყველა სახლი ორ ან სამ სართულიანი იყო. ჭიშკარი გეორქამ გაგვიღო და მანქანით ეზოში შევედით. დიდებული ეზო გადაიშალა ჩვენს წინ, მაგრამ ეტყობოდა, რომ აკლდა გამრჯე მომვლელის ხელი. ხეივანში ვაზი იყო გაშენებული, რომელიც გასასვლელი იყო, სარეველას დაეფარა მიწის

ნაკვეთი, რომელიც სახლის წინ იყო. ხეხილიც საკმაოდ ბევრი იდგა ეზოში, რომელიც შემოსაბარი და შესანამლი იყო. სახლს გავხედე, შესანიშნავი ორ სართულიანი აგურის სახლი იყო, რომელსაც დახვეული ფილაქნების კიბე აუდიოდა მეორე სართულზე. აივანზედ ავედით თუ არა, მოხუცი ცოლ-ქმარი გამოგვეგება, ისინი რა თქმა უნდა გველოდნენ და საქმის კურსში იყვნენ. მათ სახლში შეგვიპატიჟეს, სახლში რომ შევდგი ფეხი ისეთი გრძნობა დამეუფლა, რომ თითქოს ერთი საუკუნით უკან დავბრუნდით, სიძველის ხილვამ სხვა სამყაროში გადამიყვანა, ავეჯსა და სახლში არსებულ ყოველ ნივთს სიძველის ნიშანი ეტყობოდა. ძველებურ სკამებზე ჩამოვჯექით და მასპინძელმა მოკლედ აგვიხსნა სახლის გაყიდვის აუცილებლობა მათი ოჯახისათვის. ბინა ქართველ თავად-აზნაურის უძველესი გვარისა იყო, კომუნისტების მიერ გვარის განადგურებამ და ხელმოკლეობამ იძულებული გახადა ოჯახი, რომელიც მოხუცი ცოლ-ქმარისაგან შესდგებოდა, გაეყიდათ ბინა თავისი შემადგენლობით, სანაცვლოდ კი ისინი ერთ ოთახიან ბინას მოითხოვდნენ, რომელიმე ბაზართან ახლოს და ფულს.

- რა თანხაა ის, რომელსაც თქვენ მოითხოვთ ყველაფერ ამაში, - ვკითხე მე.

- 200 ათასი, - იყო პასუხი.

იმ დროისათვის ეს გაუგონარი ფული იყო. მოხუცს ეგონა, რომ მე შემამინა თანხის სიდიდემ და იმ წუთში დაუმატა, რომ ვაჭრობა მხოლოდ ათი ათასის ფარგლებში შეიძლებოდა. უცებ გონებაში გამიელვა, რა მუხანათია ეს წუთისოფელი, როგორ უცბათ შეიძლება უკუღმა დატრიალდეს ბედის ბორბალი. დიახ, ამ ოჯახის უღელი გადატრიალებული იყო და ამ საქმისათვის წერტილი მე უნდა დამესვა.

- თანახმა ვარ, - ვუპასუხე და ფეხზე წამოვდექი.

ჩემთან ერთად ყველა წამოდგა და მე მომპყრეს მზერა, ისე გაკვირვებით მიყურებდნენ, შინაურიც და გარეულიც, თითქოს მათ წინაშე მე კი არა, გრაფ მონტე-კრისტო იდგა.

- თანხას ათ დღეში მიიღებთ თქვენს ერთ ოთახიან ბინასთან ერთად, მაკლერი იზრუნებს თქვენს დაბინავებაზე, - ყოველივე ამის ხარჯი ჩემზე იყოს, ნასყიდობა ყოველივე ამის შემდეგ გაფორმდება. გამოვემშვიდობეთ მოხუცებს, რომლებიც გაკვირვებული თვალებით შემოგვცქეროდნენ და გარეთ გამოვედით. გზაში მაკლერს ვუთხარი, რომ ყველაფერი დროზე მოეგვარებინა და ჩემგან ნაწყენი არ დარჩებოდა, შეპირებულ თანხაზე მეტს მიიღებდა. გზაში ნატომ მითხრა, დედა რომ ცოცხალი ყოფილიყო, როგორ გაიხარებდა, სამივეს თვალზე ცრემლი მოგვადგა. ნატო უკვე დიდი გოგო იყო, მასზე ზრუნვა ჩემი საფიქრებელი გახდა. სოფელში მისი მარტო დატოვება არაფრით არ შეიძლებოდა, რალაც უნდა მომეფიქრებინა. მეორე დღეს ნოდარის გაუფარე, მითხრა, რომ ყველაფერი კარგად მიდიოდა, მისი კლიენტები კმაყოფილი იყვნენ და ახალ-ახალ შეკვეთებს იძლეოდნენ, მაგრამ იმ თანხის შეგროვება, რომელიც მე ვუთხარი, ათი დღის განმავლობაში, ცოტა გაჭირდებოდა. საჭირო იყო სხვა არხებზე გასვლა, ოქროს კბილებით შორს ვერ ნავიდოდით და ჩვენც დავინწყეთ ახალი შემოსავლის წყაროს ძებნა. დიდხანს არ გვიძებნია. ნოდარმა დამაკავშირა თავის ნაცნობ ოქრომჭედელს, რომელიც კარგი ხელოსანი იყო და მუშტარი მუდამ ჰყავდა. იგი საიმედო კაცი აღმოჩნდა და მეც ვენდე. დასაწყისისათვის ჯართის სახით კილონახევარი ოქრო გადავეცი. გაკვირვებულმა შემომხედა და მითხრა, ორმოცი წელი ამ საქმეს ვემსახურები და ამდენი ოქრო ერთად არასოდეს მინახავს. რაც არ გინახავს ეხლა ნახავ, - მივუგე მე. იგი მალე შეუდგა საქმეს და შედეგიც სახეზე იყო. დათქმული თანხა დროზე შევაგროვე და აღნიშნული სახლი მთელი მისი ავლა დიდებით ჩემი საკუთრება გახდა, მაგრამ ესეც საკმარისი არ იყო, საჭირო იყო მისი კომფორტულად მოწყობა და გარემონტება, ამ საქმისათვის რამდენიმე თვე დამჭირდა. როდესაც ყველაფერი მზად იყო, გადავწყვიტე მომეწყო წვეულება და ქეთინო მამასთან ერთად დამეპატიჟა.

აქ ცოტა ხნით, უნდა შევჩერდე და მკითხველს მინდა ავუხსნა ის საზიზლარი არაადამიანური ვითარება, რომელშიც ვიმყოფებოდით ეგრეთ წოდებული საბჭოთა ადამიანები. ომის შემდგომ პერიოდში, საქართველოში, ისევე, როგორც მთელს საბჭოთა კავშირში, თითქოს ომში გამარჯვებული, მაგრამ სინამდვილეში ყველაფერში დამარცხებული ადამიანები კომუნისტური პროპაგანდით გაბრუებულნი აშენებდნენ ეგრეთ წოდებულ სანატრელ კომუნიზმს და სინამდვილეში კი ანგრევდნენ უძველეს დროიდან დანყებული ცხოვრებისეულ ადამიანურ კანონებსა და ნორმებს როგორც სულიერს, ასევე მატერიალურ ფასეულობებს. კომუნისტებმა კომუნიზმს ვერა, მაგრამ თავის მიზანს მიაღწიეს, მთელი ქვეყანა გაამათხოვრეს, გააღარიბეს, არაფრის მქონე დატოვეს, წაართვეს გლეხს მიწა და ძალათი გააერთიანეს ყმობის უსაშინლეს უღელში, რომელსაც კოლმეურნეობა უწოდეს. მუშა, როგორც მონა, ისე გამომამწყვდიეს ფაბრიკასა და ქარხნებში და მარქსის ზედმეტი ღირებულების კანონის საწინააღმდეგოდ მათ 8 საათს კი არ ამუშავებდნენ, არამედ მთელ 15 საათს და ასანაზღაურებლად უტოვებდნენ კომუნიზმის ნათელ მომავალს, რომლებშიც მათი შვილები იცხოვრებდნენ, თვითონ კი არაფერს არ იკლებდნენ. გაჟღეტილი და განადგურებული იქნა ინტელიგენცია ყველა ეროვნებაში, ცოცხლად გადარჩენილები კი თუთიყუშივით იმეორებდნენ ბელადის ბრძნულ აზრებს. მოუსპეს რა ადამიანებს ცეცხლითა და მახვილით რწმენა ღმერთისადმი, ხიშტითა და ძალადობით დანერგეს რწმენა ბელადისადმი. იმ პერიოდში ტუალეტის ქაღალდი დიდი დეფიციტი იყო და ადამიანები იძულებულნი იყვნენ ჩუმად, რომ არავის დაენახა, ვითომ ყველაზე პოპულარული და საყვარელი გაზეთი „პრავდა“ გამოეყენებინათ ტუალეტში, მაგრამ ეს დიდ რისკთან იყო დაკავშირებული, რადგან ასეთი საქციელისათვის შეიძლება პოლიტიკურ მტრად ყოფილიყავი გამოცხადებული და გადასახლება არ აცდებ-

ბოდა. ჯაშუშთა ქსელი საგრძნობლად გაფართოვდა, ყველგან და ყველაფერში ხალხის მტრებს ხედავდნენ, კომუნისტები ერთმანეთსაც არ ინდობდნენ.

სტალინის გარდაცვალების შემდეგ ადამიანებმა ამოისუნთქეს, მაგრამ თავი იჩინა იმ საზიზღარმა შედეგებმა, რომელიც უსათუოდ უნდა მოყოლოდა დიქტატურულ რეჟიმს. იგრძნეს რა მასებმა რეჟიმის სიდამძლე, გადაგვარებული, მოტყუებული დამშეული ურწმუნო ხალხი გამოსავალს ეძებდა. გამოსავალი კი არ ჩანდა, კომუნისტურმა რეჟიმმა ხრწნა სწრაფად დაიწყო. მომრავლდნენ მექრთამეები, გაიზარდა სახელმწიფო ქონების დატაცების ცდები, მომრავლდნენ ქურდები, ჯიბგირები, მეძავეები. ბიუროკრატიული აპარატი თვითონ იყო პირველი მაგალითის მიმცემი ყოველივე ცუდ საქმეში, მათ აღვირახსნილობას და უკანონობას საზღვარი არ უჩანდა.

ანალოგიური ვითარება სუფევდა, რა თქმა უნდა საქართველოშიც. მმართველი აპარატი კორუმპირებული იყო, ადამიანთა უფლებების შელახვა ჩვეულებრივი ამბავი იყო. ყველაფრით უიღბლო ადამიანებს ისლა დარჩენოდათ, ხმის ამოუღებლად მონებივით ემუშავათ, რათა გაემდიდრებინათ გაუმაძღარი თანამდებობის პირები, კომუნისტური მაფიის უმაღლესი და უმდაბლესი ფენა. ადამიანების ასეთი ტიპის ექსპლუატაცია, თვით მონათმფლობელურ სახელმწიფოებსაც კი, არ ახსოვს.

ასეთ ვითარებაში მომიწია ცხოვრება იმ საშინელ პერიოდის საქართველოში. ჩემი ძლიერი იარაღი ნორმალური ცხოვრებისათვის, ჩემი სიმდიდრე იყო. ფულით ყველაფრის ყიდვა შეიძლებოდა, ამაში თანდათან ვრწმუნდებოდი. იმ დროს ჯერ კიდევ არ იყო მომძლავრებული ანტი კომუნისტური მოძრაობა, ეროვნული მოძრაობა ჩამკვდარი იყო. ტოტალიტარულმა რეჟიმმა თავისი გააკეთა, ადამიანების გონება მიაძინა, მაგრამ ეს მხოლოდ დროებითი მოვლენა იყო, მუდამ მწამდა, რომ ქართველი კაცი თავის სიტყვას აუცილებლად იტყოდა.

ახლა კვლავ დავუბრუნდეთ ჩემს თავგადასავალს. ვაკის ბინა საკმაოდ კარგად შევაკეთე, მოვანყვე თანამედროვე სტილში, გავხადე მეტად კომფორტაბელური, დავდგი იმპორტული ავეჯი, ეზო ლამაზი მცენარეებით მოვრთე, შუაგულ ეზოში თევზებისათვის აუზი გავაკეთე, რამაც ძალზე დაამშვენა იქაურობა. როდესაც ყოველივე მოვათავე, ნვეულების სამზადის შევუდექი, სახლის მეორე სართულზე საკმაოდ დიდი სასადილო მქონდა. მას სასტუმროსა და შუშაბანდის ფართობიც ემატებოდა და ეს საშუალებას მაძლევდა საკმარისი რაოდენობის სტუმარი დამეპატიჟა. ჩემი ვარაუდით 100 კაცს უნდა მოეყარა თავი, სტუმრების სიაც შევადგინე, რომელშიც საპატიო ადგილი ქეთინოსა და მის ოჯახის წევრებს ეჭირათ. ამ სიაში იყო ქეთინოს ძმა თავისი ოჯახით და მათი ახლო მეგობრები, ნათესავები, ჩემი მხრიდან ახლო ნათესავები და მეგობრები. მარტო, რა თქმა უნდა, ამდენ საქმეს ვერ გავწვდებოდი და მზარეული და მოახლე ქალი დავიქირავე, რომლებმაც დიდებული სუფრა გააწყვეს. ყველა სტუმარს მოსანვევი გავუგზავნე, ამ საქმისათვის ნაცნობი საესტრადო ანსამბლიც კი დავიქირავე. ყველაფერი მზად იყო დანიშნული დღისათვის.

სტუმრები დანიშნულ დროს მოვიდნენ, ისინი აღტაცებულნი დარჩნენ ჩემი ბინითა და მარიფათით, განსაკუთრებით ქეთინოს ძმა იყო გაოცებული, სულ იმას მეკითხებოდა, თუ სად ვმუშაობდი და რამდენი მქონდა ხელფასი. აგრეთვე ანუხებდა და აინტერესებდა ის ამბავი, თუ როგორ მოვახერხე ხელფასით ამდენი ქონების შექმნა. ქეთინოს მამა ბატონი აპოლონი კმაყოფილი იყო, იგი ბოლომდე არ იყო დარწმუნებული ჩემს შესაძლებლობებში და როდესაც ყველაფერი თავისი თვალთ იხილა, შევატყვე ჩემდამი ნდობითა და პატივისცემით აღივსო, რომელიც ასე მნიშვნელოვანი იყო ჩემთვის. ქეთინოსაც ეშმაკურად უყუყუნებდა ლამაზი თვალეები - მომავალმა სახლის დიასახლისმა თავისი სურვილები და შენიშვნები შეიტანა სახლის მონყობის თაობაზე,

რაზედაც მე ვუპასუხე, რომ როდესაც იგი ამ ოჯახის დიასახლისი გახდება, ეს საკითხი მაშინ მოეგვარებინა, რაზედაც მან ყურში ჩამჩურჩულა, ძვირფასო ამაში ეჭვი არ შეგეპაროს. იმ დიდებულ სუფრაზე კარგი თამადაც ამშვე-ნებდა, იგი საგანგებოდ შევარჩიე, ბატონი ლევანი ქართული ინტელიგენციის წარმომადგენელი მწერალი და ჟურნა-ლისტი გახლდათ, რომელმაც შესძლო სუფრაზე ჩატეხილი ხიდის გადება ინტელიგენციასა და გლეხებს შორის. მე მხედველობაში მაქვს ინტელიგენციისა ქეთინოს მხრიდან და გლეხი ხალხის ჩემი მხრიდან, მან ყველას თავისი საპატიო ადგილი მიუჩინა. ამ სუფრაზე გადანყდა სამი ადამიანის ბედი - ჩემი, ჩემი ძმის გიორგის და ჩემი დის ნატოსი.

ეს ასე მოხდა, შუა ქეიფში ველარ მოვისვენე და ბატონ აპოლონს შევახსენე ჩვენი ადრინდელი საუბარი და ის პირობაც, რომელიც მან დამისვა, პირობა პატიოსნად შევასრულე.

- ახლა აღვნიშნე მე, - ბატონო აპოლონ, როდესაც თქვენი პირობა შესრულებულია, ჩემი და ქეთინოს ბედნიერებას წინ აღარაფერი დაუდგება. გთხოვთ ორი კვირის შემდეგ ნიშნო-ბისათვის მოემზადოთ. მან გაიღიმა და მიპასუხა.

- შენ ღირსეული კაცი ხარ. მე თანახმა ვარ და პირობას არ გადაუვალ, მთავარია ქეთინო დაითანხმო.

- იგი თანახმაა, - ვუპასუხე მე.

- მაშ ორი კვირის შემდეგ გელი ჩემს სახლში, სიძე ბატონო, - მომიგო მან.

ქეთინო გვერდით მეჯდა და ყველაფერი ესმოდა და ეშმა-კურად იღიმებოდა. შემდეგ ყურში ჩამჩურჩულა, შენ ძმას შეხედე რა კარგი გემოვნება ჰქონია. მაგიდას გავხედე და მართლაც, ჩემი ძმა ერთ ლამაზ სიმპატიურ გოგონას მიჯდო-მია მაგიდის კუთხეში და რალაცაზე ცხარედ ესაუბრებოდა.

- ჩემი ბიძაშვილია ნანა, - მომიგო ქეთინომ, იგი უნივერ-სიტეტის სტუდენტია და ძალზე კეთილშობილი. კარგი აღზრდილი გოგონაა, ისე რომ შენი ძმა არ შეცდება, თუ მას

სერიოზულად შეხედავს. ბიძაჩემი საკმაოდ შეძლებული კაცი იყო. იგი ვაჭრობის სისტემაში მუშაობდა დიდი ხანი და საკმაო ქონებაც დააგროვა, მაგრამ მისი მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ იგი მთლად შეიცვალა, მართალია უფროსი ქალიშვილი კარგად დააბინავა. სიძესა და თავის ქალიშვილს ცალკე ბინა უყიდა და მოუწყო. მაგრამ იგი შემდეგ ლოთობამ და მარტოობამ დააავადმყოფა, აგრეთვე მას საკმაოდ ვალიც დაედო რადგან ბოლო დროს ფულზე თამაშს მიჰყო ხელი, ასე რომ შენი დახმარებით ამ საქმის მოგვარება ადვილად შეიძლება, დანარჩენი ჩემზე იყოს, მიპასუხა ქეთინომ. ნანა, განაგრძო მან, ფაქტიურად ერთპიროვნული მბრძანებელია მამისეულ სახლში, რომელიც მილიონად არის შეფასებული, ისე რომ სჯობს იჩქაროს შენმა ძმამ, თორემ მთხოვნელი მას ბევრი ჰყავს. ქეთინოს სიტყვები ჭკუაში დამიჯდა და გადავწყვიტე ეს საქმე მომეგვარებინა. იმ საღამოსვე ჩემი ნათესავებიდან ყველაზე ახლობელმა ლაპარაკში შემაპარა, ნატოს საქმროს ამბავიც, მართალია ნატო 18 წლისაც არ იყო, მაგრამ მისი გათხოვება და დაბინავება სასურველად მეჩვენებოდა, რადგან ძმები, ჩვენ ჩვენი საქმით ვიყავით დაკავებულნი, ხოლო ნატოს ყურადღების მიქცევა ესაჭიროებოდა, მისი საქმრო ჩვენი სოფლელი ახალგაზრდა კაცი გახლდათ, შევათვალეირე, იგი მოშორებით იჯდა და ნატოსთან საუბრობდა. როდესაც შემდგომ გამაცნეს, მან პირდაპირ მითხრა, რომ მას უყვარდა ჩემი და, და მასთან ოჯახის შექმნა სურდა. მე მას თვალეზში შევხედე და იმ ნუთას გულში გამკრა, მისი ცივი თვალეზი და უგუნური მზერა არ მესიამოვნა, მე მას თხოვნაზე არაფერი ვუპასუხე. ნატო გვერდზე ედგა, შევხედე თვალეზში და ვუთხარი, ნატო გენაცვალე, თუ შენ გული მიგიწევს ამ კაცისადმი, მე სანინააღმდეგო არაფერი მაქვს, რაზედაც მან თავი ჩაღუნა.

რამდენიმე კვირაში ნიშნობა გადავიხადე. ამისათვის სათანადოდ მოვემზადე. უპირველეს ყოვლისა ძვირფასი სამკაულების ისეთი შეკვეთა მივეცი, რომელზედაც არც-

ერთი ქვეყნის დედოფალი არ იტყოდა უარს, როდესაც ჩემი საგანძური მოვჩხრიკე, იქ აღმოჩნდა მეტად ძვირფასი ბრილიანტის ხელსაბამი, რომელიც შუა საუკუნეების ოსტატთა ნახელავი იყო. შიგ ჩამჯდარი ბრილიანტები შავად ელვარებდნენ, დასამზადებელი იყო მხოლოდ დასანიშნი ბაჯალლოს ბეჭედი და ძვირფასი ქვების ბახჩა, რომლებიც ჩემმა მეგობარმა ოქრომჭედელმა ოსტატურად შეასრულა. როდესაც ყველაფერი მზად იყო, ძვირფასეულობა მდიდრულ საქორწილო კაბასთან ერთად დასანიშნად წავიღე. ჩემთან ერთად იყვნენ ჩემი ახლობლები, მათ შორის ჩემი ძმა თავის საცოლეთი და ჩემი და თავის საქმროთი. სახლში როდესაც მივედი, ყოველივეს საზეიმო ელფერი დაჰკრავდა. წინ ქეთინო და მამამისი შემომეგება, შემდეგ მათი ახლობლები, რომლებსაც მე უკვე ვიცნობდი. სანამ სუფრა გაიშლებოდა ყველა, რაღაცას ელოდა, მათ შორის ვერ ისვენებდა ჩემი საცოლე ქეთინო. მე მივხვდი რაც აღელვებდა ყველას და ვთხოვე ჩემს ძმას მოეტანა ნიშნობისათვის განკუთვნილი ძვირფასეულობა, როდესაც მან ეს შეასრულა, სახლში რატომღაც სრული სიჩუმე ჩამოვარდა. ყველა მოჯადოებული მისჩერებოდა არცთუ ისე დიდ ჩანთას, რომელიც მე მეჭირა. ქეთინოს ჩემთან ახლოს მოსვლა ვთხოვე, სტუმრები გარს შემოგვეხვივნენ. გავხსენი ჩანთა და ძვირფასი საქორწილო კაბა ამოვიღე, რაზეც ყველამ ერთად აღტაცების ამოძახილი ვერ დაფარა. ქეთინოს თვალები გაუბრწყინდა, მაგრამ შევატყვე, რომ ეს მაინც არ იყო მისთვის მთავარი, მაშინ მე ჩანთიდან ლამაზი კოლოფი ამოვიღე, ამის დანახვაზე ყველამ მიატოვა კაბის დათვალიერება და მთელი ყურადღება ყუთზე გადაიტანეს, ნელა დავინყე ყუთის გახსნა, ხოლო ერთი თვალით სტუმრებს გადავხედე, რომლებიც მთლად დაძაბული უყურებდნენ ყუთის სახურავის ახდას და არცერთი არ აღმოჩნდა იქ მყოფელთაგანი, რომელიც ამას ყურადღებას არ მიაქცევდა. ყველა იქ მყოფი სიმდიდრის მანიით იყო შეპყრობილი, მათ არ ესმოდათ, რომ ყველაზე

ძვირფასი ეს ოქრო და ვერცხლი კი არა, ადამიანი იყო, ჩემი და ქეთინოს სიყვარული იყო. ეს მათ არ უნდოდათ გაეგოთ. ისინი მთელი ყურადღების და მხედველობის დაძაბვით ყუთს მისჩერებოდნენ. მე განგებ ვაგვიანებდი, რაზედაც მათ მოთმინების ფიალა ევსებოდათ, შემეცოდნენ, ველარ ავიტანე მათი ტანჯვა და ყუთს სახურავი ბოლომდე გადავხადე - საოცარი სურათი ვიხილე. მე ყუთის შემადგენლობა კარგად ვიცოდი და შიგ არ ვიყურებოდი, უფრო ადამიანების ქცევა მაინტერესებდა და მართლაც, თქვენ წარმოიდგინეთ ეს ყველაზე საინტერესო წუთი იყო ჩემს ცხოვრებაში, მე იგი არასოდეს დამავინწყდება, რადგან განუმეორებელი იყო იმ ადამიანების სახეები, რომლებიც იქ იმყოფებოდნენ. მათი ცხოვრების მიზანი ყუთის შემადგენლობა იყო, იმ წუთში მათ თვალეში აღტაცება და სიხარული, შურისა და ღვარძლის ნაპერწკალი იგრძნობოდა. ქეთინოს ერთი ნათესავი ქალი უგრძნობლად გადაესვენა მეუღლის მკლავზე, როდესაც ქეთინომ ყუთის შემცველობის ამოლაგება დაიწყო, მეუღლემ იგი სასწრაფოდ ლოგინზე მიასვენა და თვითონ ძვირფას სამკაულებს დაუწყო თვალიერება, ეს მათი შეძრწუნება სულ რამდენიმე წუთს გაგრძელდა და ბოლოს, როგორც იქნა, თანდათან ყველა დაწყნარდა. გონს პირველი ქეთინო მოეგო, გამოფხიზლდა ყელზე შემომეხვია და გადამკოცნა. მე ჩემი ხელით გაუკეთე გულზე დასაკიდი ბრილიანტის სამკაული და საყურეები, თითზე ბეჭედი ჩამოვაცვი და სარკეში ჩავახედე, სარკიდან სიხარულით სავსე უგვირგვინო დედოფალი იცქირებოდა. ასევე დაუვინყარი იყო ჩემთვის ჩემი დის საქმროს თვალები, რომელიც რაღაც არაადამიანური შურით იყო აღსავსე ბრილიანტებს რომ შესცქეროდა. ნიშნობამ მხიარულად ჩაიარა, ყველა კმაყოფილი დარჩა, განსაკუთრებით ჩემი სიმამრი, ბატონი აპოლონი.

სულ მალე ქორწილიც გადავიხადე, იგი ჩემს სახლში მოვანყე. დიდებული სუფრა გაიშალა და პურ-მარილი რამდენიმე დღეს გაგრძელდა. სტუმარი და კეთილის მსურველი

არ ელეოდა ჩემს სახლს. ჩემი ქორწილის შემდეგ გადავიხადე ჩემი ძმის, გიორგის ქორწილი, იგი ქეთინოს ბიძაშვილ ნანაზე დაქორწინდა. ქორწილი სიმამრის სახლში გადავუხადე, ხარჯი მთლიანად ჩემი იყო. გიორგი სტუდენტი იყო და თავის-თავად მას ამდენი ხარჯის თავი არ ჰქონდა. პატარძალიც ჩემი ჩასაცემელი აღმოჩნდა, ძმის სიმამრის ვალებიც მე გავისტუმრე, მხოლოდ ამის შემდეგ შეთანხმების თანახმად გიორგი სიმამრის ბინაში ჩაენერა და ფაქტიურად მისი მფლობელი გახდა. გიორგის ქორწილში მთავარი ფიგურა მე ვიყავი. მეუღლესთან ერთად ქორწილში რომ მივედი, ყველა ფეხზე ადგომით შემეგება, მოვიდა ჩვენი „გრაფ მონტე კრისტო“, ასე მეძახდნენ შინაურები, მაგრამ ყველა გაკვირვებულნი დარჩა, რადგან ხელთ არაფერი მეჭირა, ხოლო ყველა ძვირფას საჩუქარს მოელოდა ჩემგან. როცა ნეფე დედოფლის სადღეგრძელო დავლიე, დავლოცე ისინი და დავამატე, რომ მართალია ჩემი საჩუქარი შეიძლება ჩაატიო ასანთის კოლოფში, მაგრამ დარწმუნებული ვარ იგი ახალგაზრდებს ოჯახისთვის გამოადგებათ, ჯიბიდან ახალი მანქანის „ვოლგა გაზ 21“ გასაღები ამოვიღე, რომელიც წინა დღით ვიყიდე შავ ბაზარზე, ასანთის კოლოფში ჩავდე და გიორგის ვესროლე, რომელმაც ასანთი ხელით დაიჭირა. მოუთმენლად გახსნა და გასაღები ამოიღო.

- რა არის ეს, ძმაო, რისი გასაღებია.

- ეს თქვენი ახალი მანქანის ვოლგის გასაღებია, რომელიც თქვენი სახლის ეზოში აყენია, - მივუგე მე.

გიორგი ჩემსკენ წამოვიდა და გულში ჩამეკრა. ამ სიკეთეს არასოდეს დაგივინწყებ ძმაო და სიკეთით გადაგიხდი - „და გადამიხადა კიდეც არნახული ღალატით“.

გიორგის ქორწილის შემდეგ ნატოს ქორწილიც გადავიხადეთ სოფელში. საჩუქრად სიძეს, როგორც აგრონომს, ახალი ვილისი ვუძღვენი, იგი მაინც უკმაყოფილო დარჩა, თავის ძმას ვოლგა აჩუქა, დას კი ვილისიო. ნატოს ჩვენი სოფლის სახლი დაუფტოვე, რადგან მისი მეუღლე ვინროდ ცხოვრობ-

და ძმებთან ერთად. ნლისთავზე მათ შვილი შეეძინათ, ბიჭი. ასე მეგონა ბედნიერად ცხოვრობდნენ. ჩემს ძმას კი შეეძინა გოგონა. მხოლოდ მე არ მყავდა შვილი, ქეთინო წინააღმდეგი იყო, დისერტაცია მაქვს დასაწერი და მერე ვნახოთო.

თითქოს ჩემი და ჩემი და-ძმის ცხოვრება მშვიდად და კარგად მიდიოდა. ყოველ შემთხვევაში მე თავდაპირველად ასე მეჩვენებოდა, მაგრამ თანდათან ვატყობდი, რომ ყველაფერი ისე კარგად როდი იყო, როგორც ერთი შეხედვით ჩანდა. ჩემი და ქეთინოს შეუღლების შემდეგ შეიცვალა ჩვენი ურთიერთობაც. ჩვენს შორის ურთიერთ-გაუგებრობა პირველი ლამიდანვე დაიწყო, როდესაც მე მასთან ვიცხოვრე და ის ქალიშვილი არ აღმოჩნდა. მან ეს ასე ახსნა, რომ მას ჰყავდა ადრე შეყვარებული, რომელმაც შეაცდინა და მიატოვა. მას შემდეგ იგი არავის გაჰკარებია, მე მაშინ დავიჯერე მისი და ამ საკითხს აღარ დავბრუნებოვარ, ვინაიდან ჩავთვალე, რომ თუ ქალი გიყვარს, მის წარსულს არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს. მისი ერთგულების ღრმად მწამდა. შინაგანად ვგრძნობდი, შემთხვევა რომ მისცემოდა, მილალატებდა.

სტუმრიანი ოჯახი მქონდა და ყოველთვის ჰურ-მარილი იშლებოდა. ყველას უხაროდა ჩემთან მოსვლა. ასე გავიდა ორი წელი.

ქეთევანმა მუშაობა დაიწყო კვლევით ინსტიტუტში და ხშირად გვიან მოდიოდა ხოლმე, დაღლილ-დაქანცულს ჭამის თავიც არა ჰქონდა, როდესაც ვეკითხებოდი თუ რატომ მუშაობდა ასე თავდადებით, იგი მპასუხობდა, რომ დისერტაციაზე მუშაობდა.

ჩემი ძმა გიორგი ადრე ხშირად მოდიოდა ჩემთან, მაგრამ ბოლო დროს იგი აღარ ჩანდა. ნანა, მისი მეუღლე, შემომჩივლებდა ხოლმე, რომ გიორგი ხშირად გვიან ბრუნდებოდა შინ ნასვამ მდგომარეობაში და ოჯახზე გული ჰქონდა აცრუებული.

ერთ დღეს, როდესაც სახლში ადრე დავბრუნდი, კარი ქეთინომ გამიღო, რომელიც შემკრთალი მეჩვენა, არ მელოდა ასე ადრე.

- შენი ძმა არის ჩვენთან, კარგია ასე ადრე რომ მოხვედი და ერთად ვივახშმით, თანაც მისი ოჯახის ამბებსაც მოვაგვარებთ, - მითხრა ქეთინომ.

გიორგი უხერხულად შეიშმუშნა ჩემს დანახვაზე. ვახშმობისას ვუთხარი, რომ მისი მეუღლე ჩიოდა, რადგან იგი სახლში გვიან მოდიოდა და მას აღარ აქცევდა სათანადო ყურადღებას. მან მიპასუხა, რომ ეს მისი პირადი საქმეა და მთხოვა მე არ ჩავრეოდი. გიორგი თვალებში ვერ მიყურებდა, მივხვდი რალაც აწუხებდა. იგი ადგა და გარეთ გავიდა.

- უცნაური ბიჭია, - მომიგო ქეთინომ.

ერთ საღამოს ქეთინომ დაიგვიანა სახლში მოსვლა. უკვე თორმეტი ხდებოდა, მაგრამ იგი არა ჩანდა, საინტერესოა სად უნდა იყოს ვიფიქრე მე, გადავურეკე მის ნაცნობ მეგობრებს, მაგრამ უშედეგოდ. იგი არავისთან არ აღმოჩნდა. შემდეგ მის ბიძაშვილთან, ნანასთან დავრეკე და ვკითხე, ხომ არ გამოჩენილა თქვენთან ქეთინო, მან მიპასუხა, რომ იგი არ იყო მასთან და ისიც შეშფოთებულია, რადგან გიორგიც არ ჩანს. დავემშვიდობე და ვთხოვე მას, რომ გიორგის დაბრუნებისთანავე, რა დროც არ უნდა ყოფილიყო, დაერეკა ჩემთვის, რათა მისთვის ორიოდ სიტყვა მქონდა სათქმელი, ნანა დამეთანხმა. ღამის ორი საათი იყო, როდესაც ქეთინო სახლში დაბრუნდა. მე პირდაპირ შეტევაზე არ გადავსულვარ, ცოტა ხანი ვაცალე სულის მოთქმა, მან ფეხზე გაიხადა და ჩემს გვერდით დივანზე ჩამოჯდა, ბარიდან კონიაკი მოიტანა, დაისხა და დალია, შემდეგ სიგარეტი გააბოლა და ღინჯად მომიგო. - ჩემო ძვირფასო ვხედავ მიბრაზდები არა, მე ჩემს მეგობრებთან ვიყავი ოჯახში და ცოტა დამაგვიანდა, მე ვთხოვე მას რომ შემდეგში აღარ დაეგვიანა. ეს თხოვნა მან ყურად არ იღო და დაგვიანებები კვლავ გრძელდებოდა, ამის ატანა აღარ შეიძლებოდა.

ერთ საღამოს გაისმა ტელეფონის ზარი, ყურმილი ავიღე, გაისმა ოფიციალური ხმა: - ჩვენ მილიციის სამმართველოდან გირეკავთ, თქვენი მეუღლე და თქვენი ძმა ავტოკატას-

ტროფაში მოყვნიენ და მძიმე მდგომარეობაში იმყოფებიან, ვთხოვთ მობრძანდეთ ქალაქის პირველ საავადმყოფოში.

საშინლად ავლელვდი, აღარ ვიცოდი რა მექნა. დავურეკე ნანას და ეს საშინელი ამბავი შევატყობინე. შემდეგ საავადმყოფოში წავედი. შემძრა იქ ნანახმა. შემზარავად დამახინჯებული გვამები მაინც ამოვიცანი. მძიმე განსაცდელი დამადგა. ყურში ბავშვის ტირილის ხმა ჩამესმა. დაკრძალვამდე გონს ვერ მოვდიოდი, მხოლოდ დაკრძალვის შემდეგ მოვიკრიფე გონება. ვთხოვე ჩემს ნაცნობ იურიდიულ პირს ამ ამბის გამოძიება. მანაც არ დააყოვნა და კარგი გასამრჯელოს ფასად მნიშვნელოვანი მასალა მომანოდა ჩემი მეუღლისა და ძმის შესახებ. როგორც მასალებიდან გაირკვა, წელიწადზე მეტი ისინი ჰყვარობდნენ ერთმანეთს და ხვდებოდნენ ქალაქგარეთ ქეთევანის მამის აგარაკზე, რის გამოც ასე ხშირად აგვიანებდნენ სახლში. იმ უბედური შემთხვევის დღესაც ისინი ნასვამ მდგომარეობაში, იქიდან ბრუნდებოდნენ და გზაზე ხევში გადაიჩეხნენ. ამ მწარე სინამდვილემ ძლიერი სულიერი დარტყმა მომაყენა და რამდენიმე კვირის განმავლობაში სახლიდან არ გამოვსულვარ. ის იყო ამ შოკური მდგომარეობიდან გამოსვლა დავინწყე, რომ ახალი უბედურება დამატყდა თავს - ჩემი და ნატო ძალზე ცუდად გახდა და სასწრაფოდ საავადმყოფოში მოათავსეს, ამის შესახებ მისმა მეუღლემ შემატყობინა. საავადმყოფოში მივედი თუ არა, ნატომ გამილიმა და მითხრა, რომ ყველაფერი კარგად არის, ეს უბრალოდ გადაღლის ბრალია. როდესაც ექიმს ვკითხე, თუ რა სჭირდა ჩემს დას, მან მიპასუხა, რომ სათანადო ანალიზების გარეშე დიაგნოზის დასმა უძნელდებოდა. მალე ყველაფერი გაირკვა. ნატოს თავში ავთვისებიანი სიმსივნე აღმოაჩნდა, რომელიც დარტყმის შედეგად განუვითარდა, რა თქმა უნდა ჩვენ ეს მას არ გავუმხილეთ. ოდნავ მოკეთდა თუ არა, სახლში დავაბრუნეთ და მომვლელი მივუჩინეთ. ერთ საღამოს ტელეფონის ხმა გაისმა, ყურმილი ავიდე, მომვლელის შემფოთებული ხმა იყო.

- გთხოვთ, სასწრაფოდ მობრძანდეთ, ნატოს მისი მეუღლე ერხუბება და აყენებს ფიზიკურ შეურაცხყოფას.

მე ყურებს არ დავუჯერე, ყურმილი დავაგდე და უმაღვე ჩემი მანქანით სოფელში გავემგზავრე. მისვლისთანავე საშინელი სურათი ვიხილე, ნატოს ცხვირიდან სისხლი სდიოდა და ლოგინზე იწვა, ბატონი სიძე კი ნასვამ მდგომარეობაში იყო და მისკენ იწევდა. მე ნატოს მივვარდი და ვკითხე თუ რაში იყო საქმე.

შეშინებულმა მიპასუხა, - არ მინდოდა შენთვის მეთქვა ძმაო, მაგრამ სხვა გამოსავალი აღარ მაქვს, მინდა ყველაფერი იცოდე. იგი თითქმის ყოველ საღამოს ფიზიკურად მისწორდება, რათა მე შენ ფული გთხოვო, რომ მან იგი შემდეგ კარტში წააგოს, ამის თქმას მე შენ ვერ გიბედავდი, ხოლო ახლა იძულებული ვარ გითხრა.

საშინელი გააფრთხილებით ვეცი ჩემს სიძეს და რაც ძალა და ღონე მქონდა მოვუქნიე ხელი, იგი გონდაკარგული დაეცა იატაკზე. ნატოს იქ დატოვება არ შეიძლებოდა. იგი შვილთან და მომვლელ ქალთან ერთად ჩავსვი ჩემს მანქანაში და ჩემთან წავიყვანე. რამდენიმე თვეს ჩემთან მშვიდად ცხოვრობდნენ, სიძე ჩვენ სახლში აღარ გაჩერებულა და თავისიანებთან წავიდა. ნატოს ავადმყოფობამ კვლავ გაუხსენა და ისევ საავადმყოფოში მოვათავსეთ, სადაც იგი თავში სისხლის ჩაქცევით გარდაიცვალა.

დედის სიკვდილის შემდეგ მესამედ უდიდესი ტრავმა მომაცენა ცხოვრებამ. დის დასაფლავების შემდეგ რამდენიმე ხანი არავის ვცემდი ხმას. არავითარი აზრი აღარ ჰქონდა ჩემს ცხოვრებას. ყოველთვის უბედურების დროს ყურში ბავშვის ტირილის ხმა რატომ ჩამესმოდა...

ერთ დღეს ეკლესიაში შევედი და სანთელი დავანთე, ირგვლივ არავინ იყო და წმინდა გიორგის ხატის წინ მუხლებზე დავემხე და მხურვალედ დავიწყე ლოცვა, არ ვიცი რამდენ ხანს ვიყავი ასე, მაგრამ სულ მალე რაღაც შვება ვიგრძენი, თითქოს გულს რაღაც ლოდი მოეხსნა. ვგრძნობ-

დი, მიბრუნდებოდა სიხალისე და აზროვნება. გარეთ გამოვე-
დი სულიერ და ფიზიკურ განწმენდას ვგრძნობდი, სკამზე
ჩამოვჯექი და თითქოს ვილაცის უხილავმა ხმამ ჩამძახა
ყურში - უნდა დატოვო საქართველო.

მართლაც აღარაფერი მაკავებდა საქართველოში, რა
აზრი ქონდა ჩემს სიცოცხლეს სამშობლოში, სადაც ამდენი
უბედურება გადამხდა. დავინწყე სერიოზულად ფიქრი
საზღვარგარეთ გამგზავრებაზე და იქ ცხოვრებაზე. გეგმის
მონახაზი უბრალო იყო, დარჩენილი ქონება ზღვით გამეტანა
საზღვარგარეთ. ამისათვის ჩემი ფრონტელი მეგობარი ვანო
ჩერქეზი უნდა დამხმარებოდა. მისი ძებნა დიდხანს არ
დამჭირვებია, ჩავედი თუ არა ბათუმში ნაცნობმა, დეტექ-
ტივმა იგი სწრაფად იპოვნა. ვანო დიდი კაცი გამხდარა, იგი
ერთერთი დიდი გემის კაპიტანი იყო, რომელიც საზღვარ-
გარეთ გადიოდა და სამრეწველო ტვირთი გაჰქონდა. მასთან
პირდაპირ სახლში მივედი, ბედად სახლში დამხვდა. მან ერთ
ხანს გაშტერებით მიყურა, ხოლო შემდეგ მომვარდა და
თავის მძლავრ მკვლავებში მომიმწყვდია. ღვინის სმასა და
წარსულის მოგონებებში ისე დაგვათენდა, ვერ გავიგეთ. მას
ჩემი გაჭირვება მოვუყევი, რაზეც მას თვალზე ცრემლი
მოადგა და ბოლოს დავძინე.

- ვანო უნდა დამეხმარო, თუ გინდა ჩემი უბედურება
ოდნავ მაინც შემიმსუბუქო.

-მე ყველაფერს გავაკეთებ, რაც შემიძლება, - მომიგო მან.
შენ მე სიკვდილს გადამარჩინე ფრონტზე, მე შენთან ვალში
ვარ, მთხოვე რაც გინდა.

აღარ დავაყოვნე და პირდაპირ ვუთხარი, - საზღვარგა-
რეთ უნდა გამიყვანო. იგი ჩაფიქრდა.

- მტკიცედ გაქვს გადაწყვეტილი?

- კი, მივუგე მე. ისიც იცოდე, რომ ცარიელი ხელებით არ
გავდივარ, გარკვეული რაოდენობის განძი უნდა გავიტანო.

-ამას ყველაფერს კარგი მოფიქრება უნდა, მართალია მე
გემის კაპიტანი ვარ, მაგრამ ჩემი ძალაუფლება არ არის

ყოვლის მომცველი. არის საზღვაო პატრული და სუკის ჯაშუშები გემზე, თუმცა გარიგება შეიძლება, 90%-ში გაგიყვან. სად გინდა წასვლა, რომელ ქვეყანაში.

- საფრანგეთში, ვუთხარი მე, რადგან ფრანგული ენა იყო ჩემი საყვარელი ენა სკოლაში და მან განაპირობა ამ ქვეყნისადმი ინტერესი.

კეთილი, მარსელში სანდო კაცი მყავს, - მითხრა ვანომ, ისიც გემის კაპიტანია, აქ ჩემთან იყო სტუმრად, ჩვენ კარგი მეგობრები ვართ, იგი დახმარებას გაგიწევს პირველ ხანებში, სანამ ფეხზე დადგები.

- შენ მე განძი გამატანინე და თუ გინდა აქეთ დავაყენებ ფეხზე, - ვუპასუხე მე.

- შევთანხმდით, ერთ კვირაში ჩემი გემი ბათუმიდან საფრანგეთისკენ გაემგზავრება. შენ ღამით გემზე ამოხვალ მუშის ტანსაცმელში გადაცმული და ჩანთა თან გექნება. გემზე ეცოდინებათ, რომ ჩემთან კაბინეტში წყლის ონკანის შესაკეთებლად ხარ მოსული. შენ იქ დაგმალავ, ხოლო შენს მაგივრად სხვა დაქირავებული პირი ჩავა გემიდან, ჩემს კაბინეტს არავინ შეამონმებს. მარსელში ნებისმიერ დროს შეგიძლია გადახვიდე ხმელეთზე, ეს მისამართი და გვარი კარგად დაიმახსოვრე და მან ფურცელი გამომიწოდა. ამგვარად ჩვენ ყველაფერზე შევთანხმდით.

დანიშნული დრო ახლოვდებოდა. ჩემი დისშვილი ნინო და ძმისშვილი გიორგი ერთ სანდო ოჯახს ჩავაბარე სოლიდურ თანხასთან ერთად და ვთხოვე, ბავშვებისთვის არაფერი მოეკლოთ. მე კი სამზადისს შევუდექი, გამგზავრებამდე ერთი დღე მრჩებოდა. განძი ტყავის ჩანთაში ჩავდე და გასატანად მოვამზადე, რომელიც ჩემი მანქანით ბათუმში უნდა წამეღო. გამგზავრების წინა საღამოს მოუსვენრობა დამეუფლა, ადგილს ვერ ვპოულობდი, რაღაც საფრთხეს ვგრძნობდი, ვერ მოვისვენე, ჩემი სეიფიდან გერმანული „ბრაუნინგი“ ავიდე, შიგ ტყვიები ჩავდე და ისევ სეიფში შევიწინახე, ჩემოდნები საგულდაგულოდ გადავინახე. უცებ მეორე

სართულიდან ფანჯრის გაღების ხმა შემომესმა. სასწრაფოდ ავედი მაღლა, გაკვირვებულმა მივაშურე გაღებულ ფანჯარას. კარგად მახსოვდა, იგი ჩემი ხელით დავკეტე და გამიკვირდა როგორ გაიღო. ამ ფიქრებში ვიყავი, როდესაც უკნიდან ბლაგვი საგანი მომხვდა თავში, გონება დავკარგე.

გონს რომ მოვედი, სავარძელში ვიჯექი და ხელ-ფეხი მქონდა შეკრული. ჩემს წინ ჩემი სიძე იდგა, ცალ ხელში იარაღი ეჭირა. მეორეში სიგარეტი და დამცინავად დამყურებდა.

- გაები ჩიტო მახეში, აბა თქვი, სადა გაქვს ოქროები, თორემ გაგათავე, - მომაძახა მან.

იმ წუთებში საშინელი სიძულვილი ვიგრძენი ამ პირუტყვის მიმართ და ერთი პერიოდი სიმწრისაგან ხმას ვერ ვიღებდი. გაოგნებული შევცქეროდი.

-რას გაჩუმებულხარ, ხმა ამოიღე! - დამჩხავლა მან და გამეტებით გამარტყა სახეში.

- სჯობს მომკლა.

- არა, ვაჟბატონო, შენთვის სიკვდილი დიდი ნეტარება იქნება, ჯერ უნდა განამო სასტიკად, შემდეგ გათქმევიანო, სადა გაქვს გადამალული შენი სიმდიდრე. განა ვერ ვხვდებოდი, მოპარული განძით, რომ გამდიდრდი. მე მთელი ორი წელი გაკვირდებოდი და შევისწავლე შენი ყოველი ნაბიჯი და დავრწმუნდი, რომ მოპარული ოქროთი ვაჭრობ. შე ბინძურო ნაძირალავ, თქვი, სადა გაქვს განძი, სულერთია გავიგებ.

- სჯობს მომკლა, - კვლავ ჯიუტად ვუპასუხე, რაზეც მან ისევ ფიზიკური შეურაცხყოფით მიპასუხა. ამ ფიზიკურმა შეურაცყოფამ გონება გამინათა, მივხვდი, რომ ამ პირუტყვთან ჯიუტობა არ გამომადგებოდა და ეშმაკობა ვიხმარე. თანახმა ვარ, - ვუპასუხე მე, განძი სეიფში მაქვს. შევატყვე, რომ თვალები გაუბრწყინდა. მომვარდა და ფეხები გამინთავისუფლა, ხოლო ხელები შეკრული დამიტოვა.

- წინ წაეთრიე, ერთად წავიდეთ სარდაფში.

- სურათის უკან სეიფია, - მივუგე მე.

სურათი ჩამოხსნა. - გახსენი, მომიგო მან.

- როგორ. შეკრული ხელებით?

მან ხელები გამინთავისუფლა, იარაღი ზურგზე მომადო.

- სწრაფად გახსენი!

მე დინჯად დავიწყე სეიფის გახსნა. შიფრი ავკრიფე და სეიფის კარის ნელ-ნელა გამოღება დავიწყე. ისე იყო აღფრთოვანებული, რომ ყურადღება მოადუნა, იარაღი დაუშვა. ამ დროს სეიფის კარი სწრაფად გამოვალე, მარჯვენა ხელი სეიფში შევყავი, იარაღი ამოვიღე, რომელიც უკვე შეყენებული მქონდა და სწრაფად შევტრიალდი. იგი განძს ელოდა და იარაღი რომ დაინახა, მოულოდნელობისაგან დაიბნა, ნაბიჯი გადადგა, იარაღის დამიზნება სცადა, მაგრამ დაიგვიანა.

- ეს ჩემი დის გაუბედურებისათვის, შენ ძალღიშვილო! შევძახე და იარაღმაც დაიჭეჭა. ტყვიამ მას შიგ გულში გაუარა და იგი უსულოდ დაეცა.

ყველაფერი ისევე მივატოვე, განძი სამალავიდან გამოვიღე, მანქანაში ჩავდე, იარაღი უბეში შევინახე და ბათუმის გზას დავადექი.

მეორე დღეს დანიშნულ დროს მუშის ტანისამოსში გამონყობილი გემს მივადექი, ჩემი დიდი ჩანთით. გემზე გაფრთხილებულნი იყვნენ და თავისუფლად გამატარეს. შევედი ვანოს კაბინეტში. რომელიც უკვე მელოდა, იქ დამხვდა ჩემი ორეულიც, რამდენიმე წუთში ჩავიდა გემიდან ჩემს მაგივრად. ზუსტად დილის რვა საათზე გემმა დატოვა ბათუმის პორტი და მარსელისაკენ აიღო გეზი.

გემი თამამად მიაპობდა ტალღებს. მივდიოდი ჩემთვის უცხო ქვეყანაში და უცნაური გრძნობა მეუფლებოდა. მართალია გაურკვეველი იყო, ჩემი მომავალი, მაგრამ მე მწამდა და მჯეროდა ჩემი ბედის ვარსკვლავისა.

მგზავრობამ მარსელამდე უხიფათოთ ჩაიარა. კაპიტნის ფართო კაბინეტში თავს მშვიდად ვგრძნობდი, მე და ვანომ მთელი გზა მარსელამდე ღვინის სმასა და მოგონებებში

გავატარეთ. რამდენიმე დღეში მარსელში ვიყავით პორტში ლამით შევედით, ქალაქი მთლიანად სინათლეებით იყო გაჩაღჩაღებული. იქ სიცოცხლით სავსე ცხოვრება ჩქეფდა. გულმა ბაგაბუგი დამიწყო, უცხო ქალაქი ძალზედ მიზიდავდა.

შუა ღამე იყო, როდესაც ვანოს გამოვემშვიდობე, ჩემი ჩანთით გემიდან შეუმჩნევლად ჩავედი და ვანოს მიერ მოცემულ მისამართს დავადექი. ტაქსი დავიჭირე, რომელმაც აღნიშნულ მისამართზე სწრაფად მიმიყვანა. ვანოს კოლეგის სახლი ქალაქის გარეუბანში მდებარეობდა, კერძო სახლი გახლდათ და მაღალი, აგურით ნაშენი ღობით იყო შემორტყმული, რომელსაც დიდი რკინის კარები ამშვენებდა. მანქანა გავუშვი თუ არა, კარს მივადექი და ზარი დავრეკე, ცოტა ხნის შემდეგ ვილაც წვერიანმა კაცმა გააღო კარი. მე მას ბარათი გავუწოდე, რომელიც ფრანგულად იყო დაწერილი. მან ბარათი გამომართვა და კარი კვლავ ჩემს წინ დაიხურა. მე არ გამკვირვებია რადგან, შუა ღამე უკვე გადასული იყო, რაც ცხადია ოჯახის უფროსის თანხმობის გარეშე სტუმრობა არ შედგებოდა. ცოტა ხნის შემდეგ წვეროსანი კვლავ გამოჩნდა კარებში, ამჯერად მან ზრდილობიანად შემიპატიჟა და სახლისკენ გამიძღვა. სახლი ოთხ სართულიანი იყო და მრავალი ოთახისგან შედგებოდა, ჩემმა მასპინძელმა ერთ-ერთ ოთახში მომათავსა და ძილინებისა მისურვა ფრანგულად. მივხვდი, რომ მასპინძლებმა ჩემი გაცნობა დილისთვის გადადეს. მე ფართე საძინებელ ოთახში აღმოვჩნდი, სადაც მდიდრულად გაშლილი ლოგინი მელოდებოდა. მე არ დავაყოვნე და დაღლილ დაქანცულმა ლოგინს მივაშურე. ის ღამე მკვდარივით მეძინა, მეორე დღეს გავიღვიძე თუ არა, უჩვეულო სიხალისე ვიგრძენი. ვგრძნობდი, რომ ჩემთვის ახალი ცხოვრება იწყებოდა. ფანჯარაში გავიხედე და მივხვდი, რომ შუადღე იქნებოდა, სწრაფად ავდექი, ტანთ ჩავიცვი და ხელ-პირი დავიბანე, მოვნესრიგდი და მოუთმენლად დავინყე ლოდინი, რომელიც დიდხანს არ დამჭირდა. კარი გაიღო და გუშინდელი ჩემი მასპინძელი

შემოვიდა. იგი მომესალმა და ფრანგულ ენაზე შეეცადა ჩემთვის აეხსნა, რომ ოჯახის უფროსი სახლში არ იყო, მაგრამ მისი მოხუცი დედა გამიწვედა მასპინძლობას, იგი სასადილო ოთახში მელიოდებოდა და მთხოვა, რომ მას გავყოლოდი. ოთახების მორთულობამ გამაოცა, თავი მეფის სასახლეში მეგონა, როგორც იქნა მივედი სასადილო ოთახის შუა გულში. დიდი სავარძელი იდგა, ხოლო შიგ სანდომიანი სახის ხნიერი მანდილოსანი იჯდა, მან მთხოვა გვერდით დავედომოდი და ჩემს შესახებ უფრო დანვრილებით მომეთხრო, მე რამდენადაც შემეძლო დამტკრეული ფრანგულით შევეცადე ამეხსნა მისთვის ვიზიტის არსი.

ჩემი შვილი ამჟამად პარიზში გახლავთ, - მომიგო მან. რამდენიმე დღეში დაბრუნდება, ხოლო მანამდე კი ჩვენ გიმასპინძლებთ.

შემდეგ სადილად მიმიპატიჟა. სადილმა მხიარულად ჩაიარა, მოხუცი საკმაოდ ერუდირებული და მხიარული ქალი აღმოჩნდა, იგი საკმაოდ დანვრილებით და დიდხანს მელაპარაკა შვილებსა და ნათესავების შესახებ, თავისი უმცროსი ვაჟის შესახებ. რომელთანაც ამჟამად იმყოფება, მისი ნიკოლა. სადილის შემდეგ მე მომეცა სრული თავისუფლება, მოხუცმა თავის მძღოლს დაავალა ჩემთვის ქალაქის გაცნობა და ჩვენც მანქანით გავემგზავრეთ. მარსელი შესანიშნავი ქალაქი აღმოჩნდა. მე ბევრი მსმენია მის შესახებ, მაგრამ ნანახმა ყველაფერს გადააჭარბა. მართალია ერთ დღეში შეუძლებელი იყო ყველაფრის დათვალიერება და აღთქმა, მაგრამ რაც ვნახე, ეს საოცრება იყო, ყოველივე დაუჯერებელ ზღაპრად მეჩვენებოდა, ლამაზი ქუჩებისა და მაღაზიების სიმრავლემ თვალი მომჭრა. მაღაზიის დახლები სურსათ-სანოვაგით იყო სავსე, ხოლო თვით ადამიანები მხიარულნი და სიცოცხლით სავსენი იყვნენ. ასე მეგონა მათვის არავითარი ცხოვრებისეული პრობლემა არ არსებობდა, მარტო ცეკვასა და სიყვარულში ატარებდა ეს ხალხი დროს. ჩემს თავს ჩავეკითხე, საიდან ეს ყოველივე, როგორ შეძლეს

ფრანგებმა ასეთი ქვეყნის აშენება, სულ ცოტა ხნის წინ ამ ხალხმა ფაშიზმის ტირანია გადაიტანა. ნუთუ არ დაეტყოთ ეს უბედურება ან ასე მალე როგორ შეძლეს აღედგინათ დანგრეული ეკონომიკა და თავისუფლად ამოესუნთქათ. დიახ ვფიქრობ, რომ შესძლეს. მაგრამ ჩვენ, ქართველებს, რა გვიშლიდა ხელს, რატომ ჩვენ ვერ ვუთანაბრდებით ფრანგებს კულტურაში, ეკონომიკაში, ნუთუ ისინი ჩვენზე მაღლა დგანან ინტელექტით, სად არის ძალის თავი დამარხული?

აღსანიშნავია, რომ ფაშისტური რეჟიმი საქართველოს არ შეხებია და არც გერმანელის ჩექმას გაუთელავს ჩვენი მინდორ-ველი, და მე მივხვდი ყველაფრის მიზეზს, დიახ გერმანელის ჩექმას არა, მაგრამ უარესი მტარვალის და საშინელ ურჩხულის კლანჭებში ვიყავით მთელი ორასი წელი, ეს ურჩხული რუსეთის იმპერია იყო. მან სისხლისაგან დაცალა საქართველო, მოუსპო დამოუკიდებლობა და მასთან ერთად ნორმალური განვითარების ყველა გზა გადაჭრა. აი სად იყო ძალის თავი დამარხული, სტალინის სოციალიზმმა მრავალმილიონიანი სახელმწიფო გალატაკების გზაზე მიიყვანა, ეგრეთნოდებულ საბჭოთა ადამიანებს წაართვა რა ღმერთის რწმენა. ამით მათ სული ამოაცალა, ხოლო წაართვა რა კერძო საკუთრება, ამით ისინი მატერიალურად და ეკონომიკურად გაანადგურა, ხოლო სულიერად და ეკონომიკურად განადგურებული ადამიანი სასიკვდილოდ არის განწირული. ეს ყოველივე ფრანგებმა თავიდან აიცილეს და ამიტომ განსხვავდებიან ისინი ჩვენგან, მათ მონობის უღელი არ დაიდგეს.

მაგრამ მე მაინც შინაგანად ვგრძნობდი, რომ მთლად ისე არ იყო საქმე საფრანგეთში, როგორც ერთი შეხედვით ჩანდა. საფრანგეთში, ისე როგორც ყველგან იყო მდიდარი და ღარიბი და ამ მოჩვენებითი კეთილდღეობის უკან იყო არაადამიანური შრომაც და გაჭირვებაც.

მარსელის გაცნობას რამდენიმე საათი მოვანდომეთ, დღის ბოლოს ვთხოვე მძღოლს ეჩვენებინა ქალაქის საუკე-

თესო საიუველირო მალაზიები, მან თხოვნა შემისრულა და მე აღმოვჩნდი შესანიშნავ საიუველირო მალაზიაში. მდიდრული მალაზიის ვიტრინაში ათასფერად ბრწყინავდნენ ბრილიანტები და სხვა ძვირფასი ქვები, მათი ელვარება თვალს ჭრიდა მნახველს. მალაზიის პატრონი შემოგვეგება და გაგვეცნო. მე მას ჩემი საგანძურიდან ერთი ნივთი შევთავაზე, რომელმაც იგი ძალზედ დააინტერესა. მან აღნიშნა, რომ ბექედი ძველებური იყო და საკმაოდ ძვირადღირებული ბრილიანტი ჰქონდა ჩასმული. მე მას ყიდვა შევთავაზე, ნივთის ყიდვა მან შესაძლებლად მიიჩნია იმ შემთხვევაში, თუ იგი არ იყო მოპარული. აგრეთვე აღნიშნა, რომ ნივთის ღირებულება საკმაოდ სოლიდურ თანხას შეადგენდა და მის შესაგროვებლად დრო იყო საჭირო. მე მას თანხმობა განუცხადე და ვუთხარი, რომ რამდენიმე დღეში შევუვლიდი. სახლში როდესაც დავბრუნდი, იქ სიურპრიზი მელოდა, პარიზიდან ნიკოლა დაბრუნებულიყო. ვანოს კოლეგა - გემის კაპიტანი. მან თბილად მიმილო, გაცნობის შემდეგ მას ვანოსგან მოკითხვა გადავეცი დამტვრეული ფრანგულით, შემდეგ იგი ვანოს ბარათს გაეცნო და მხიარულად მომიგო.

- მე და ვანო, კარგი მეგობრები ვართ და მე მზად ვარ მის ახლობელ ადამიანისათვის ყველაფერი გავაკეთო, იმედია ჩვენც კარგი მეგობრები გავხდებით. შემდეგ ჩაფიქრდა და სერიოზული ტონით განაგრძო. იქ, საბჭოთა კავშირში ადამიანის უფლებები ძალზე ცუდად არის დაცული, თქვენ რკინის გალიაში ხართ ჩაკეტილი და ამ გალიიდან თავის დაღწევა არც ისე ადვილია. მე შევეცდები თქვენ სამსახური მოგიწახოთ. ჩემი უმცროსი ძმა სერჟი პარიზში მანქანების ცნობილ ფირმას ხელმძღვანელობს და აუცილებლად დაგეხმარებათ. თქვენ, სად მუშაობდით საქართველოში, მკითხა მან მოკრძალებით.

მე არ მოველოდი ასეთ შეკითხვას და დამტვრეული ფრანგულით მიუგე, რომ კონკრეტული პროფესია არ მქონდა, მაგრამ ყველაფრის გაკეთება მეხერხება.

- ძალიან კარგი - მომიგო მან. ქარხანაში ჯერ-ჯერობით მუშად მოგანყობთ, ხოლო შემდეგ თქვენს შესაძლებლობაზე იქნება დამოკიდებული. მანამდე კი თქვენ ჩემი სტუმარი ბრძანდებით და გთხოვთ თავი ისე იგრძნოთ, როგორც საკუთარ სახლში.

ჩემდამი კეთილად განწყობილ მასპინძლებთან დრო სწრაფად გადიოდა. ნიკოლიმ აცნობა ჩემს შესახებ თავის ძმას, სერჟს, რომელიც თანახმა იყო, რათა სამსახური დამეწყო მასთან ქარხანაში. რამდენიმე დღეში პარიზში უნდა გავმგზავრებულიყავი და მეც მზადება დავიწყე. მართალია მუშად მუშაობა ვერაფერი სახარბიელო იყო ჩემი ქონების პატრონისათვის, მაგრამ ჩემს მასპინძლებს არ შევეკამათე, არ მინდოდა რაიმე გაეგოთ განძის შესახებ. პარიზში სანამ განძის რეალიზაციას შევუდგებოდი და ჩემს კაპიტალს დავაგროვებდი, მანამდე საჭირო იყო ერთგვარი გაცნობა გარემოსი და ამაში სწორედ დამეხმარებოდა აღნიშნული სამსახური. პარიზში გამგზავრების წინ მარსელში ჩემს ნაცნობ იუველიერთან გავიარე, რომელიც ჩემი საგანძურიდან ერთ-ერთი ბრილიანტის ყელსაბამის შესყიდვაზე დამთანხმდა. მაღაზიაში შევედი თუ არა, მან იმწამსვე მიცნო - თითქოს მელოდაო და გვერდით ოთახში შემიპატიჟა. მკითხა, ხომ არ გადავიფიქრე აღნიშნული ნივთის გაყიდვა, მე მას ვუთხარი, რომ იგი თუ სათანადო ფასს შემომთავაზებდა, რომელიც დამაკმაყოფილებდა, იმ შემთხვევაში მზად ვიყავი, ნივთი დამეთმო მისთვის. მან მთხოვა მისთვის მეჩვენებინა ყელსაბამი, მეც არ დავაყოვნე და ჩანთიდან ამოვიღე და მაგიდაზე დავუდე ძვირფასი ნივთი. იგი ლუპით კარგა ხანს სინჯავდა და შემდეგ მომიგო, რომ მეტად იშვიათი ნამუშევარია, მისი სიძველე და ბრილიანტების ხარისხი მას მეტად ძვირფასს ხდის, რაზეც ვუპასუხე, რომ ნახევარ მილიონ ფრანკად მზად ვიყავი დამეთმო მისთვის. მან კიდევ ერთხელ შეათვალა იერა აღნიშნული საგანი და თანხმობა განმიცხადა. თან დააყოლა, - თუმცა

მეძვირება, მაგრამ იგი ჩემს კოლექციას ნამდვილად დაამშვენებს, მე მის ხელიდან გაშვებას ვერ ავიტან. მე მას ვთხოვე, რომ აღნიშნული თანხა ჩემს სახელზე ბანკში შეეტანა და ნივთს მაშინ მიიღებდა. იგი დამთანხმდა, მოვილაპარაკეთ, რომ მეორე დღეს ბანკში შევხვდებოდით ერთმანეთს და გარიგებაც იქ მოხდებოდა. მეორე დღეს დათქმულ დროს იუველირი მარსელის ერთ-ერთ პრესტიჟულ ბანკის შესასვლელში დამხვდა. ბანკში შევედით, მე მას ბრილიანტი გადავეცი, მან კი აღნიშნული თანხა ბანკში ჩემს სახელზე შეიტანა. ნახევარი მილიონი ფრანკის კანონიერი მფლობელი გავხდი. სწრაფი მატარებელი პარიზისაკენ მიმაქროლებდა, მატარებელი სპეციალურად ავირჩიე, რათა უფრო კარგად გავცნობოდი საფრანგეთის სოფლებსა და ქალაქებს, ჩემი თვალით მენახა ყოველივე. კმაყოფილი მივემგზავრებოდი, რადგან ერთ ჯიბეში ნიკოლას ბარათი მიმქონდა მისი ძმის, სერჟის სახელზე, სადაც იგი ძმას ჩემს სამსახურში მოწყობას თხოვდა, მეორეში კი მარსელის ბანკის ქვითარი ნახევარ მილიონ ფრანკზე და ამ თანხას სადაც მინდა, იქ ავიღებდი. ხელში კი ჩემი განუყრელი ჩანთა მეჭირა, რომელიც დიდი სიმდიდრით იყო სავსე, მაგრამ ამის შესახებ არავინ იცოდა, ალბათ მთელს მატარებელში არავინ იქნებოდა ჩემზე მდიდარი მგზავრი. კუპეში ჩემი მეზობლები საშუალო ასაკის ფრანგი ცოლ-ქმარი აღმოჩნდა, რომლებიც პარიზში ნათესავეებთან მიემგზავრებოდნენ, მათთან საუბარში დრო მალე გადიოდა. გზად საინტერესო სანახაობანი იშლებოდა. საფრანგეთი მეტად მდიდარი იყო ისტორიული ძეგლებით, ძველებური სიმაგრეებით, რომლებიც ხშირად გვხვდებოდა. პარიზში ნისლიანი ამინდი იდგა, მატარებლიდან ჩამოვედი თუ არა, იმ წუთში ვიგრძენი არაჩვეულებრივი განწყობა. იგრძნობოდა დიდი და ლამაზი ქალაქის ძლიერი მაჯისცემა. მარსელი პარიზთან შედარებით პატარა დაბა იყო. ტაქსი გავაჩერე და სერჟის სახლს მივადექი, იგი რა თქმა უნდა, უკეთესი იყო, ვიდრე ნიკოლას სახლი მარსელში. მას საკმაოდ დიდი ტერი-

ტორია ეჭირა პარიზის პრესტიჟულ უბანში. ზარი დავრეკე თუ არა ზანგმა მოახლემ გამიღო კარი და მოკრძალებით მკითხა, თუ ვინ მინდოდა. მე მას დამტვრეული ფრანგულით ავუხსენი, რომ მარსელიდან ვარ და სერჟის ნახვა მინდა. მან სახლში შემიპატიჟა და მთხოვა მოსაცდელ ოთახში დამეცადა. სულ მალე ოთახში ენერგიული ახალგაზრდა კაცი შემოვიდა, მივხვდი რომ სერჟი იყო, იგი ძალზედ ჰგავდა თავის ძმას. მას ნიკოლას ბარათი გავუწოდე და უთხარი, რომ მე მისი მეგობარი ვარ. კეთილი, მომიგო მან. მე დამირეკა თქვენს შესახებ ნიკოლომ და გელოდით, შემდეგ ბარათი გადაიკითხა და მომიგო, რომ იგი ყველაფერში დამეხმარებოდა. მართლაც ძმასავით ამომიდგა გვერდში, თავის საავტომობილო ქარხანაში მომანყო მუშად და ხელფასიც რიგიანი დამინიშნა, ბინაზეც მასთან გავჩერდი. მალე დროებითი მოქალაქეობაც მივიღე ნიკოლოსა და სერჟის დახმარებით. დრო გადიოდა, თანდათან ჩემი ფრანგული მეტყველება დაიხვენა. გამიჩნდა მეგობრები, მართალია უმეტესობა ფრანგი პროლეტარი იყო, მაგრამ ბევრ სერჟის ამხანაგსაც ვიცნობდი. ხშირად ჩემს მეგობრებთან ერთად დავდიოდი კინოსა და თეატრებში. ჩემზე დიდი შთაბეჭდილება დატოვა ვერსალის ფრანგ მეფეთა სასახლემ. დავრწმუნდი, რომ ერის კეთილდღეობის სათავე მისი წარსულიდან მოდის, ხოლო ფრანგებს ღირსეული წინაპრები ჰყოლიათ, რომლებმაც ხალხს დიდი კულტურა არა მარტო დიდებული ტაძრებისა და ციხე სიმაგრეების სახით დაუტოვეს, არამედ სისხლით გადასცეს შთამომავლობას ღირსეული ერის უკვდავი კულტურა.

ერთხელ ჩემმა მეგობარმა ლუისმა მსახიობთა კლუბში შემიყვანა, მას იქ ბევრი ნაცნობი ჰყავდა. შევედით თუ არა, მისი ნაცნობი ქალი შემოგვეგება, ლუისმა მას ჩემი თავი გააცნო, იგი დაინტერესდა ჩემით და ძალზედ გაუკვირდა, რომ მეგობარი ქალის გარეშე ვიყავი და გადანყვიტა ჩემთვის მისი მეგობარი გოგო გაეცნო. ჩემს თანხმობას არც კი

დაელოდა და გაემართა მის მოსაყვანად. სულ მალე იგი ახალგაზრდა გოგოსთან ერთად დაბრუნდა, იგი 24 წლის იქნებოდა, ცისფერი თვალები და ქერა თმები ჰქონდა.

- მე ანა მქვია, მომიგო მან.

ლუისმა მაგიდაზე მიიპატიჟა და ჩემი თავი წარუდგინა. მე და ანამ საერთო ენა სწრაფად გამოვნახეთ. იგი საინტერესო გოგონად მომეჩვენა და არც შევმცდარვარ. იმ დღის შემდეგ ჩვენ კიდევ რამდენჯერმე შევხვდით ერთმანეთს. ერთ საღამოს ის მე სახლში გავაცილე, საღამო კარგად გავატარეთ და არ გვინდოდა ერთმანეთთან დაცილება. მან ეს იგრძნო და მთხოვა მასთან სტუმრად წავსულიყავით. მე დავთანხმდი. სახლში ვისკით და ყავით გამიმასპინძლდა, შემდეგ კი მე და ანა დილაამდე, სიყვარულის მორევში გადავეშვიტეთ. დილას თითქოს ჩვენს შორის არაფერი მომხდარიყოს, ოფიციალურად ყავით, გამიმასპინძლდა და შემდეგ ეშმაკურად, თვალის ჩაკვრით მომიგო, გუშინდელი ღამის კმაყოფილი თუ ხარო, მე მას ლოყაზე ვეამბორე. ანა ჩემი უახლოესი მეგობარი გახდა. ჩვენ გადავწყვიტეთ პარიზის გარეუბანში გვეყიდა სახლი, თუმცა ჩემს შესაძლებლობებში მას ეჭვი ეპარებოდა. ერთხელ ხუმრობით მკითხა, რომ ჩემი ხელფასით ვაპირებდი სახლის ყიდვას, თუ სხვა შესაძლებლობები მქონდა. მე მას არაფერი ვუპასუხე. ჩემი საიდუმლო არ გავანდე. როგორც იქნა შევარჩიეთ სათანადო ბინა პარიზის გარეუბანში, შენობა ორსართულიანი იყო, თითო სართულზე 6 ოთახით, პირველი სართული ძირითადად სათავსოებს ეკავა. სართულებს შორის ხვეული კიბე ადიოდა. სახლი ფართე, ხეხილიან ეზოში იდგა, რომელსაც აუზი ამშვენებდა. ადგილი მყუდრო და სასიამოვნო იყო. ის რალაციით თბილისის ბინას მაგონებდა. ბინის ყიდვის შემდეგ, მე და ანა გადავსახლდით. ანა კარგი დიასახლისი გამოდგა. გემრიელ კერძებს ამზადებდა, ჩემი დახმარებით ქართული საჭმელების გაკეთებაც მალე აითვისა. იგი ბევრს შრომობდა და მალე ჩვენი ბინა პატარა სამოთხეს დაემსგავსა. ჩვენი

მომავალი გეგმების განხორციელებას, ჩემი სამსახური ხელს უშლიდა, რადგან მოგზაურობისათვის საჭირო იყო დრო, რომელიც არ მქონდა, ამიტომ ჩემს მფარველებს დიდი მადლობა გადავუხადე ყველაფრისათვის, სამსახურს თავი დავანებე და მოგზაურობისათვის მზადებას შევუდექი. ბავშვობიდან მიზიდავდა ზღვა, მიტაცებდა მისი განუმეორებელი სურნელი. საიდუმლოებით მოცული სივრცეები. და აი ახლა დადგა დრო ოცნების შესრულებისა. მაგრამ რითი დამეწყო, ამის იდეა ანამ მომანოდა. მან მითხრა, რომ მისი ერთი მეგობრის მამა პარიზში სიძველის მუზეუმში მუშაობს და საინტერესო მასალები და გამოკვლევები აქვს ზღვებისა და ოკეანების საიდუმლო რუკების შესახებ. მე დავინტერესდი ამით და ერთ დღეს ანასთან ერთად პარიზში გავემგზავრე. ანას მეგობრის მამას პოლი ერქვა. მან თავაზიანად მიგვიღო და ჩვენს შორის გულახდილი საუბარი გაიმართა. მან ბევრი საინტერესო ამბავი გაიხსენა ზღვებსა და ოკეანეთა საიდუმლოებათა შესახებ. საუბრის ბოლოს კი ეშმაკურად შემომაპარა სიტყვა საიდუმლო რუკების შესახებ, კერძოდ მან მითხრა, რომ მას გააჩნია რამდენიმე ძველი საზღვაო რუკა, რომელზედაც აღნიშნულია ძველად და თანამედროვე პერიოდშიც ჩაძირული გემების ადგილმდებარეობა. მყარი წყაროებით ცნობილია, რომ ამ გემების რკინის საცაგებში იმყოფებოდა განძი: ამ რუკებში ის საკმაოდ დიდ საზღაურს ითხოვდა, როგორც იქნა ფასზეც შევთანხმდით. მან რუკები გამოიტანა. მე და ანა გულდასმით ჩავუკვირდით მათ, ჩვენი არჩევანი ერთი იყო, გადაწყდა ეს იყო ატლანტიკის ოკეანეს შუაგული. შევთანხმდით, რომ იგი რუკას გადმომცემდა და საზღაურსაც მაშინ მიიღებდა, როდესაც ჩვენ ზღვაში გასასვლელად ვიქნებოდით მზად. მაგრამ ეს ადვილი საქმე არ იყო. პირველ რიგში შესაძენი იყო გემი და ასეთი მოგზაურობისათვის საჭირო ყველა მოწყობილობა. მე და ანამ შევარჩიეთ მარსელში მდგარი ერთი ლამაზი და გამძლე გემი, რომლის პატრონიც არც თუ ისე

ძვირად აფასებდა მას. მაგრამ საქმე ის იყო, რომ გემი იალქნიანი იყო. მას სამი ანძა ქონდა და რა თქმა უნდა ქარის იმედით შორს ვერ გავიდოდით. გადავწყვიტეთ მასზედ ძრავი დაგვემონტაჟებინა. პატრონს მოურიგდით და გემი შევისყიდეთ. სასწრაფოდ დავიქირავე ინჟინრები და ძრავის დაყენება ვთხოვე. ეს მეტად ძნელი და ძვირად ღირებული საქმე გამოდგა, მაგრამ გემი ერთ თვეში მზად იყო. ლამაზად ირწეოდა ჩემი ოცნების იალქნიანი გემი, იგი არც ისე დიდი იყო, მაგრამ ძალზედ ტევადი და მოხერხებული გამოდგა. მოტორისა და იალქნების შემწეობით გემი უფრო საიმედო გახდა. შიდა სალონი უფრო კომფორტაბელური გავხადეთ. დავამატეთ სასადილო და საძინებელი ოთახები, ბარი, ბიბლიოთეკაც არ გამოგვრჩენია. გემზე დამონტაჟდა ორი ნავი, ერთი მოტორიზებული, ხოლო მეორე ნიჩბიანი, გემი აღვჭურვეთ გადასარჩენი ყველა საშუალებებით, არ გამოგვრჩენია ნყალში საყვინთი კოსტუმებიც. გემზე შევიტანეთ საჭმელი და სასმელი, საბრძოლო და სანადირო იარაღები, თოფები თავისი ვაზნებით, სხვადასხვა თევზსაჭერი საშუალებები, ანკესები, ბადეები. ყოველივე ამას ორი კვირა დასჭირდა, მაგრამ მთავარი ჯერ კიდევ მოუგვარებელი გვრჩებოდა, საჭირო იყო გამოცდილი კაპიტანი და ასეთივე მეზღვაურები სულ ათი კაცი. მე და ანამ გამოვაცხადეთ კონკურსი და ერთი კვირის განმავლობაში ვირჩევდით კაპიტანსა და მის ეკიპაჟს, მაგრამ არაფერი გამოგვივიდა, შერჩევა არცთუ ისე ადვილი საქმე იყო, რადგან ასეთ მოგზაურობაში ყველანაირად გამოცდილი ადამიანები იყვნენ საჭირო, ისევე პოლი დაგვეხმარა ამ საკითხის გადაჭრაში. მან თავისი მეგობარი, ძველი მეზღვაური და გამოცდილი კაპიტანი ჰენრი გვირჩია, რომელიც ინგლისელი იყო და საქმე კარგად იცოდა, მან თვითონ შეარჩია ეკიპაჟი.

გასასვლელად მზად ვიყავით, რუკაც შევიძინეთ პოლისაგან და მისი შესწავლა დავიწყეთ, აღმოჩნდა, რომ ჩვენი მოგზაურობის მიზანი იყო ატლანტიკის ოკეანის აზორის

კუნძულები. ამერიკის აღმორჩენის შემდეგ, ესპანელები საკმაოდ ინტენსიურად ეზიდებოდნენ სხვადასხვა სიმდიდრეს ამერიკის კონტინენტიდან ევროპის კონტინენტზე, კერძოდ ესპანეთში. ველურ ტომებს საკმაო ოქრო აღმოაჩნდათ და მათ ესპანელი კოლონიზატორები უმონყალოდ ძარცვამდნენ. XVI საუკუნის დასაწყისში სამი ესპანური ხომალდი ნაძარცვით დატვირთული გამოვიდა ბაგამის კუნძულებიდან და აზორის კუნძულებთან წააწყდა წყალქვეშა რიფებს, ამ გემების საგანძური უნდა გვეპოვა ჩვენ, განედის 40° და გრძედის 30 გრადუსის გადაკვეთაზე.

და აი, ერთ მშვენიერ დღეს, ჩვენი ოცნების გემი თავისი გაშლილი ლამაზი იალქნებით მარსელიდან ხმელთაშუა ზღვაში გავიდა, ხელს უქნევდით ნაპირზე მდგომ ჩვენს მეგობრებს, რა ვიცოდით, რომ საბოლოოდ ვეთხოვებოდით ევროპის კონტინენტს და რომ ჩემი საყვარელი ზღვა დიდ ტანჯვასა და უბედურებას მოგვიტანდა, რომელიც არც ადრე მაკლდა, რომ იგი უფრო დამაშორებდა ჩემს ქვეყანას, საქართველოს, სადაც სისხლის სამართლის დამნაშავედ ვიყავი გამოცხადებული. ეს ვანომ აცნობა ნიკოლას, რომელიც მე გამგზავრების წინა დღით ვნახე.

ამინდები კარგი გამოდგა, ყველაფერი გემის მიხედვით მიდიოდა. ვიცოდი, რომ მოგზაურობის ხარჯები გაცილებით მეტი იქნებოდა, ვიდრე შესაძლებელი განძის პოვნით მოპოვებული სიმდიდრე, მაგრამ ოცნების ასრულებაც ხომ ფული ღირდა, მეც არ ვიშურებდი მას. ეკიპაჟის ჯამაგირის თანხის გარდა სხვა სახარჯო თანხაც მიმქონდა. გემზე ყველას თავისი საქმე ჰქონდა, ყველა დასაქმებული იყო, მე და ანას კი ერთი საზრუნავი გვექონდა - ეს იყო ველური სიყვარული, ამ ბრწყინვალე მოგზაურობის დროს ყოველივე განცდილი გადამავინყდა, ანნა ის ქალი გამოდგა, რომელზეც მთელი სიცოცხლე ვოცნებობდი, მასში იყო შერწყმული განათლება და კულტურა, სიყვარული და სამართლიანობა, მეოჯახეობა და სიკეკლუცე, მეგობრობა, ერთგულება და

რაც მთავარია, მასთან არ მოინწყენდი, მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ გარს მხოლოდ ზღვა გვერტყა, დღეებს მეტად საინტერესოდ ვატარებდით, ანნას შედარებაც კი არ შეიძლება ჰქონოდა ჩემს ყოფილ მეუღლესთან, ქეთინოსთან, რომლის გახსენებაც საშინელ ტანჯვას მგვრიდა. ცხადად შევიგრძენი, რომ ბედნიერება, ეს საყვარელი ადამიანის სიახლოვეა, ანას ჩემი წარსული ხელის გულივით გადავუშალე, რამაც ისე იმოქმედა, რომ მას რამდენიმე დღე თვალი არ მოუხუჭავს. ღამე მისი ტირილი გამაღვიძებდა ხოლმე და მის ცრემლიან თვალებში, მხოლოდ სიყვარულსა და თანაგრძნობას ვხედავდი. ჩემი გრძნობა და სიყვარული გაორმაგდა, როდესაც გავიგე, რომ იგი ჩემგან ფეხმძიმედ იყო.

დღე დღეს მისდევდა და ჩვენ მოგზაურობის მიზანს ვუახლოვდებოდით. გავიარეთ რა გიბრალტარის სრუტე, ჩვენმა გემმა გეზი პირდაპირ აზორის კუნძულებისკენ აიღო, ეს თითქმის ატლანტიდის ოკეანის შუაგული იყო. საინტერესო ქალთან და ეკიპაჟთან დრო სწრაფად გადიოდა. ჩვენ არ ვიკლებდით ბანაობას, თევზაობას და სპორტს, ცეკვასა და კითხვას. მივუახლოვდით რა კუნძულებს, გემის კაპიტანთან, ჰენრისთან ერთად, დავაზუსტეთ ჩვენი მოქმედების გეგმა. ღუზა ერთ-ერთ კუნძულთან ჩაუშვით, ჩვენი ვარაუდით ეს ზუსტად ის ადგილი უნდა ყოფილიყო, სადაც 400 წლის წინ ოქრო ვერცხლით დატვირთულმა გემმა კატასტროფა განიცადა. ერთი კვირის განმავლობაში ეკიპაჟის წევრები საინტერესო გამოკვლევებს ეწეოდნენ აღნიშნული კუნძულის ახლოს ფსკერზე, მაგრამ ამას წარმატება არ მოჰყოლია. შემდეგ სხვა კუნძულების ახლო-მახლო განვაგრძეთ ჩვენი გამოკვლევები, ამასაც რამდენიმე დღე მოვანდომეთ. ერთხელ მე და ანაც ჩავედით წყლის ქვეშ. გამაოცა წყალქვეშა ბუნების სილამაზემ, მდიდარმა მცენარეებისა და თევზების სხვადასხვაობამ და მრავალფეროვნებამ, მაგრამ სანატრელი გემის წარჩენები თავისი განძით არ ჩანდა. ისევ შევიცვალეთ ადგილი და როგორც იქნა ერთ-ერთი

წყალქვეშა დაზვერვის შემდეგ ჩვენმა მყვინთავებმა ამოიტანეს რამდენიმე ხის საგანი, რომელიც გულდასმით გასინჯვის შემდეგ აღმოჩნდა ძველებური გემის ნარჩენები, ადვილი შესაძლებელი იყო, რომ სწორედ იმ გემის ნამსხვრევები ყოფილიყო, რომელსაც ჩვენ ვეძებდით. ამის შემდეგ იმ ადგილას უფრო ინტენსიურად დავიწყეთ წყალქვეშა გამოკვლევები და შედეგიც სახეზე იყო. გემის ხის ნაწილებთან ერთად ამოღებული იყო რამდენიმე ოქროს მონეტა და ნივთი, მონეტები ესპანური წარმოშობის იყო და XV საუკუნით თარიღდებოდა, ხოლო ოქროს ნივთები კი ნამდვილი აღმოჩენა იყო, ეს იყო ძველ ინდიელთა ტომის ოქროს კერპი. იგი ნახევარი მტკაველისაც არ იქნებოდა, ქალის გამოსახულება ჰქონდა და მწოლიარე მდგომარეობაში იყო, ხელები და ფეხები ერთად ჰქონდა შეტყუებული და ხელში მას რაღაც ნივთი ეჭირა, თავდაპირველად ვერ გავარკვიე ეს რა საგანი იყო. ნაპოვნმა ისეთი დიდი გამოცოცხლება ჰპოვა გემზე, რომ ნივთზე დაკვირვების საშუალება არ მომეცა. იგი ხელიდან ხელში გადადიოდა. განსაკუთრებით უხაროდა ანას, სამწუხაროდ შემდგომში წყალქვეშა ძიებამ შედეგი არ მოგვიტანა და ჩვენ მეორე დღეს ღუზა ავუშვით და მორიგი კუნძულის ახლოს გადავინაცვლეთ. ამ დროს ცა საშინლად მოიღრუბლა, შავმა ღრუბელმა დაფარა არე-მარე. კაპიტან ჰენრის შეეხებდე, მაგრამ მის გაქვავებულ სახეზე ვერაფერი ამოვიკითხე. მის მიერ გაცემულმა ბრძანებებმა მიმახვედრა, რის მოლოდინში უნდა ვყოფილიყავით. - მოსალოდნელია ქარიშხალი, - მითხრა მან. ჩვენი წყალქვეშა გამოკვლევები დროებით უნდა გადავდოთ და სასწრაფოდ გავეცალოთ კუნძულებს, რაც შეიძლება შორს სიღრმეში უნდა გავიდეთ, რადგან ქარიშხალის დროს ადვილი შესაძლებელია წყალქვეშა კლდეს წავანყდეთ. კაპიტანმა, იალქნების ჩამოხსნის და ძრავის ამუშავების ბრძანება გასცა. გემი ნელი სვლით ცილდებოდა აზორის კუნძულებს, ქარიშხალი კი მატულობდა და მატულობდა.

საშინელი ქარიშხალი ამოვარდა, რამდენიმე საათის წინ წყნარად მოკრიალებული ოკეანეს ზედაპირი ჯოჯოხეთად გადაიქცა, არნახული სიმაღლის ტალღები აგორდა და ჩვენი გემი ნაფოტივით აათამაშა. გემიც და ეკიპაჟიც საშინელი გამოცდის წინ აღმოჩნდა. ყოველივე ისე სწრაფად მოხდა, რომ გემმა ვერ მოასწრო სახიფათო ზონიდან გასვლა. რაც გემს რეალურ საშიშროებას უქმნიდა, წყალქვეშა რიფებზე დაჯახებით. კაპიტან ჰენრის სახეზე კვლავ არ ეტყობოდა ნერვიულობის ნიშანი, მაგრამ ეს მოჩვენებითი იყო, იგი უძლური იყო ბუნების სტიქიის წინაშე. საშინელმა დაჯახებამ შეარყია ჩემი ოცნების იალქნიანი გემი. ანა შეშინებული ჩამეკრა გულში, ჩვენ ქვედა კაიუტაში ვიყავით და ზემოთ რა ხდებოდა არ ვიცოდით.

- ჩქარა ჩაიცვი საშველი ჟილეტი, - მიუგე ანას. ამის თქმა და კაიუტაში წყლის შემოვარდნა ერთი იყო, როგორც იქნა მოვახერხეთ მალლა ამოსვლა. იქ ყველაფერი ბობოქრობდა, გამძვინვარებულმა სტიქიამ ზემო ბაქანზე, ყოველივე დაანგრია. არც-ერთი ანძა ადარ იყო მთელი, საშველი ნავეები დაჯახების ძალამ ზღვაში მოისროლა. გემის წინა ნაწილი საგრძნობლად დაზიანდა, რადგან სწორედ წინა ნაწილით დაეჯახა წყალქვეშა კლდე. კაპიტანი ჰენრი უკვე სახემემლილი, რაც ძალა და დონე ჰქონდა გაჰყვიროდა, რომ ყველას საშველი კოსტიუმები ჩაეცვათ და ზღვაში გადამხტარიყვნენ. ვისაც როგორ შეეძლო, ისე უნდა ეშველა თავისათვის. მე მოვასწარი ჟილეტის ჩაცმა და ანას მაგრად ჩავჭიდე ხელი, მან ვერ მოასწრო საშველი ჟილეტის ჩაცმა, მაგრამ ოქროს კერპის ნამოღება არ დავინწყებია, იგი მაგრად ჩაეკრა მკერდში და შველას თხოვდა მას, რომელმაც დაგვატეხა ეს უბედურება. მე დავაკვირდი კერპს, მისი სახე თითქოს მეცნო. დიახ ეს იმ ქალის სახე იყო, რომელსაც გაციებულ მკერდიდან მომაკვდავი ბავშვი გამოვგლიჯე ოდესღაც და სასიკვდილოდ გავიმეტე, დავაკვირდი კერპს კარგად და დავინახე ცხადად, რომ მას ხელში პატარა ყუთი ეჭირა და

შიგ ბავშვი ესვენა, ეს იყო ის, რაც მე მთელი ცხოვრება თან მსდევდა და უბედურება მოჰქონდა ჩემთვის და ჩემი ახლობლებისათვის. მისმა წყევლამ, ამ აბობოქრებულ შუაგულ ოკეანეშიც მომისწრო. ზეციდან ზარების რეკვის ხმა ჩამესმა და ბავშვის ტირილი ცხადად გავიგე, ეს ის ტირილი იყო, რომელიც მტანჯავდა მთელი ცხოვრება და მოსვენებას არ მაძლევდა. ანას კერპი მკერდში ქონდა ჩაკრული ისე, როგორც იმ დედაკაცს თავისი შვილი და მე შემომცქეროდა. მე მას კერპი ხელიდან გამოვგლიჯე და შორს ბობოქარ ზღვის წყვდიადში გადავისროლე. ამ დროს საშინელმა დაჯახებამ გემს საბოლოოდ მოუღო ბოლო, დარტყმა ისეთი ძლიერი იყო, რომ ანა ხელიდან გამომგლიჯა და წყლის წყვდიადში შორს მოისროლა, მე კი საწინააღმდეგო მხარეს აღმოვჩნდი. ამ თავსხმასა და არეულობაში საშინლად ვყვიროდი და ანას ვეძახდი, მაგრამ ქარიშხლის მეტი არაფერი ისმოდა, მხოლოდ აბობოქრებული ოკეანე და მე - სხვა არაფერი ჩანდა. არ ვიცი ასე რამდენ ხანს ვიყავი, გაოგნებული თითქოს ყველაფერს ვხედავდი, მაგრამ არაფერი მესმოდა. ამ ვითარებაში გონება დავკარგე. გონს რომ მოვეგე რომელიღაც მეთევზის ქოხში ვინეჭი, თავზე ზანგის ქალი მაღა და თავზე სველ ტილოს მადებდა.

- სად ვარ, - ვიკითხე მე, მაგრამ ჩემი არავის ესმოდა, თანდათან ყველაფერი გამახსენდა, მივხვდი რაც დამემართა მე, გემსა და ეკიპაჟს. გემი და ეკიპაჟი დაიღუპა, სიკვდილმა მარტო მე დამინდო, რათა უფრო ცხადად შემეგრძნო ჩემი უბედურება, რომელიც ბედმა მარგუნა ამ ქვეყანაზე. გემთან ერთად დაიღუპა ჩემი იმედი, ჩემი სიყვარული, ეს ანა იყო, იმედი კი ჩვენი ბავშვი, რომელსაც განგებამ დღის სინათლის ნახვა არ აღირსა. ამ დღიდან ამ ყველასაგან მივიწყებულ კუნძულზე ვარ. ბედის განგებას გვერდს ვერ აუვლის ადამიანი, ჩემი ხვედრი ამ ქვეყანაზე მხოლოდ ცოდვების მონაწილეა. ამ მივარდნილ, ღმერთისგან დავიწყებულ კუნძულზე უცხო ველურ ტომს შორის.

უიღბლო სიყვარული

გუჯეჯიანების გვარი განთქმული იყო ზემო სვანეთში. ამ გვარის წინაპრები გამოირჩეოდნენ თავისი ვაჟკაცობითა და სიმამაცით. არც სანდრო გუჯეჯიანის ოჯახი იყო გამონაკლისი. იგი პირველი მსოფლიო ომის მონაწილე იყო და ომიდან მკერდდამშვენებული ჩამოვიდა სხვადასხვა ხარისხისა და ღირსების ორდენებით, მაგრამ ომგადახდილსა და შინ დაბრუნებულს, არ ეწერა დიდი ხნის სიცოცხლე. ჯიხვებზე მეზობლებთან ერთად სანადიროდ წასულს მეზობლის ტყვიამვე მოულო ბოლო, მიზეზი ყველასათვის უცნობი დარჩა. მაშინ ბესო ორი წლის თუ იქნებოდა, დედამისი - სანდროს მეუღლე დარეჯანი - შავებით შეიმოსა და სიკვდილამდე არ გაუხდია. დიდი შუღლი ჩამოეარდა მაშინ ორ გვარს გუჯეჯიანებსა და ლიპარტელიანებს შორის, რომელსაც უსისხლოდ არ ჩაუვლია. სანდროს უფროსმა ძმამ ჯონდომ დაიფიცა ძმის საფლავზე სამაგიეროს გადახდა და სისხლის აღება, აიღო კიდეც. ძმის მკვლელს მთის მდინარეზე კალმახებზე მოთევზავეს წაასწრო და ნაპირზე ბადით ამოსროლილ ჯერ კიდეც ცოცხალ კალმახებს მათი დამჭერი „ბერდენკით“ ზედ დააკლა. ამის შემდეგ აღარ ედგომებოდათ სოფელში სანდრო გუჯეჯიანის ოჯახს, რადგან მოკლულის ხუთი ძმა გუჯეჯიანებზე სანადიროდ გამოვიდა. ბესო დედამისმა შორს მთაში თავის ნათესავებთან გადაძალა, იქვე მძიმედ ავად გახდა და გარდაიცვალა.

დრო მიდიოდა ბესო მეცხვარეებთან გაიზარდა იგი კარგი ვაჟკაცი და მონადირე დადგა. 1941 წლის ივნისი იდგა. ბესო 19 წლის ვაჟკაცი იყო. იგი თავისი დედის შორეული ნათესა-

ვის გვარს ატარებდა, სახელი კი უცვლელად დაიტოვა. მისი აღმზრდელი სარდიონი მწყემსი გახლდათ, იმ დროისათვის იგი განათლებულ კაცად ითვლებოდა მთაში. ბესოს მან წერა-კითხვა ასწავლა. მათ ქობში კედელზე დიდი მსოფლიოს რუკა ეკიდა. ბესო თერთმეტი წლისაც არ იყო, რომ რუკაზე ყველა ქვეყნის ჩვენება შეეძლო და დედაქალაქსაც დაგისახელებდათ. ძირითად დროს ბესო და სარდიონი მწყემსობაში ატარებდნენ. ბესოს ბუნება ძალზედ უყარდა და სანადიროდ წასულს ხშირად უხეტიალია ტყეში ბუნების სიყვარულით გატაცებულს. მონადირე ჩინებული იყო, მან სვანეთის მთების ყოველი სანადირო ადგილი და სავალი ბილიკი იცოდა. მიუხედავად ამისა, ბესოს გულის სიღრმეში ყოველთვის რალაც აწუხებდა. მშობლებისა და ახლობლების სიტბოს მოკლებულს ზედ ქალის სიყვარულის შეუცნობლობაც ემატებოდა. ბესო უკვე მომწიფული ვაჟკაცი იყო, როდესაც მწყემსები გაიხუმრებდნენ ქალზე მას სინითლე გადაჰკრავდა ხოლმე.

ერთხელ ერთმა მწყემსმა გაზაფხულზე ქალაქიდან რალაც ჟურნალი ამოიტანა, რომელშიც მსახიობი ქალების სურათები იყო გამოქვეყნებული. ბესომ ჟურნალი დიდხანს ათვალიერა, მაგრამ ვერაფერი გაიგო. იგი გერმანულ ენაზე იყო დაბეჭდილი, მას მხოლოდ ერთი ქალის სურათი მოეწონა. ბესოს ძალიან უნდოდა იმ სურათის ამოჭრა და სახსოვრად დატოვება, მაგრამ პატრონს ხათრით ვერაფერს ეუბნებოდა. იმ ღამეს ბესოს თვალი არ მოუხუჭავს სულ იმ სურათს დასცქეროდა და ეფერებოდა.

დილით გაიღვიძეს თუ არა მისმა მეგობრებმა, რომლებიც მათთან სტუმრად იმყოფებოდნენ, ბესო ჟურნალის პატრონს თავზე დაადგა და ჯერ კიდევ ნახევრად გამოფხიზლებულს ჟურნალი სთხოვა, ხოლო სანაცვლოდ ჯიხვს შეჰპირდა. მეგობარმა გაუღიმა, მხარზე ხელი დაჰკრა და უთხრა: ჯიხვიც შენი იყოს და ეგ ჟურნალიცო, მეორე გვერდზე გადაბრუნდა და ხვრინვა ამოუშვა. ბესოს სიხარულს საზღვარი არა

ჰქონდა ღამე ჭრაქის შუქზე ხშირად შეჰყურებდა თავის შეყვარებულს ქერათმიან გოგონას. მას ძალიან დიდი სურვილი ჰქონდა ამოეკითხა ყოველივე რაც ეწერა უცხო ჟურნალში, მაგრამ კმაყოფილდებოდა იქ გამოსახული სურათებით, ძვირფასი მანქანებით, კოხტად მოწყობილი სახლებით. მას სვანეთის მთების გარდა არაფერი ჰქონდა ნანახი და ეს ყოველივე ძალზე ძლიერ შთაბეჭდილებას ახდენდა მასზე. მაგრამ ყველაზე ძალიან მაინც მას ჯიხვებზე ნადირობა იტაცებდა. მამაპაპური კარაბინი, მას მემკვიდრეობით შეხვდა. ბესოს მამას რომ ჰქონდა სანადიროდ და რომლითაც დაიღუპა. შემდეგ ამ თოფითვე იქნა მოკლული ბესოს მამის მკვლელიც, შემდეგ იარაღი ბესოს დედამ დარეჯანმა, სარდიონს ჩააბარა თავის უსაყვარლეს შვილთან ერთად. ბესოც იარაღს.

საგანგებოდ უვლიდა დღე არ გავიდოდა, რომ იგი არ გაენმინდა. საჭირო სურათსა და ნივთებს სარდიონი და სოსო ქალაქიდან ამოსულ ვაჭრებთან ცხვარში გაცვლით შოულობდნენ. ერთხელ ასეთი გაცვლის დროს ბესოს ცხვარში ოპტიკური სამიზნე შესთავაზეს, ბესო უყოყმანოდ დათანხმდა, რადგან სამიზნის საშუალებით კარაბინი სრულყოფილი და ზუსტი იქნებოდა. მისგან ნასროლი ყოველი ტყვია მიზანს აუცდენლად მოხვდებოდა.

იდგა 1941 წლის 22 ივნისი. ბესო 19 წლის იყო. მისთვის ეს დღე ჩვეულებრივად დაიწყო. ცხვრები საბალახოდ გარეკა. ამ დროს ქალაქიდან

ამოსულმა ბესოს მეგობარმა ჯონდომ ხმამაღლა დაიძახა - ძმებო ომი დაიწყო - ომი.

ბესომ ყურს არ დაუჯერა და იქით გასძახა:

- რაო ჯონდო ხომ არ გადაირიე, რეებსა ბოდავ, რა ომი რის ომი?!

- ფაშისტური გერმანია თავს დაესხა საბჭოთა კავშირს - ყვიროდა ჯონდო.

ბესო გაშეშდა ფიქრებში წავიდა, თავისთვის წაილაპარა-

კა, ეხლა კი გამოჩნდება ჩემი ვაჟკაცობა. ჯონდო კი საოცარი ამბების თხრობას განაგრძობდა. დილის ოთხ საათზე გერმანელებმა საზღვარი გადმოლახეს და ანადგურებენ ჩვენს სოფლებსა და ქალაქებს. საბჭოთა ჯარები მათ მედგარ ნინაალმდეგობას უწევდნენ, მაგრამ მტერი შეუპოვრად წინ მოიწვედა. იმ ღამით არავის ეძინა. ყველა რალაცის მოლოდინში იყო.

ამ ამბის შემდეგ რამდენიმე დღე გავიდა, მთაში თითქოს არაფერი შეცვლილა. სვანეთის მთები ამაყად გადმოჰყურებდნენ ჩვენი ქვეყნის სოფლებსა და ქალაქებს და თითქოს ყველას ამშვენებდნენ თავიანთი მედიდურობით. მტრის ჩექმა მართლაც წარმოუდგენელი იყო ჭალარა მთებისათვის. საუკუნეების განმავლობაში მათი მყუდროება არავის დაურღვევია და ნუთუ ახლა უნდა დაასხან თავს ლაფი ჭალარა მთებს. არამც და არამც, ეს არ შეიძლება მოხდეს აქ მტერს არავინ მოუშვებს, ფიქრობდა თავისთვის ბესო. თავს შევაკლავ მტერს, მაგრამ არ დავუთმობ ჩემს სამშობლოს.

შორს ევროპის დასავლეთში, საშინელი ამბები ხდებოდა. იწვოდა ქალაქები და სოფლები, იღუპებოდა ათასობით უდანაშაულო ადამიანები. მტერი წინ მოიწვედა, მათ სურდა ერთ თვეში ბოლშევიკური რუსეთი მოესპოთ. ნაანყდნენ რა დიდ წინააღმდეგობას მოსკოვთან, ჰიტლერმა გადანყვიტა შეეცვალა მთავარი დარტყმის მიმართულება და მთელი ძალები სტალინგრადის მიმართულებით გადაისროლა. ეს ძალისხმევა საბედისწერო აღმოჩნდა ფაშისტებისათვის, რადგან სწორედ სტალინგრადთან განიცადეს გერმანელებმა საშინელი დამარცხება. სტალინგრადის პარალელურად მიმდინარეობდა კავკასიის გმირული დაცვა.

1942 წლის 24 ივლისს როსტოვის აღების შემდეგ, გერმანელებს გზა გაეხსნათ კავკასიისაკენ. ამ მიმართულებით გერმანელებმა თავი მოუყარეს 25 დივიზიას და 100 თვითმფრინავს. ხუთ აგვისტოს მათ აიღეს სტავროპოლი. აგვისტოს შუა რიცხვებში გერმანელები კავკასიის მთავარ ქედს

მოადგენენ, მათ გადმოლახეს ქლუხორის, სანჩაროსა და მარუხის უღელტეხილები და საქართველოს ტერიტორიაზე შემოიჭრნენ. აფხაზეთის ქალაქ სოხუმს საფრთხე დაემუქრა. იალბუზზე ნაცისტური გერმანიის დროშა აფრიალდა. ჰიტლერელები ცდილობდნენ ბაქოს ნავთობისაკენ გაჭრილიყვნენ კავკასიის გავლით.

ერთ დღეს მთაში მეცხვარეებთან წითელი არმიის ოფიცრები ჩამოვიდნენ. ისინი შეხვდნენ ადგილობრივ მოსახლეობას და კრება ჩაატარეს, ამ კრებას ბესოც ესწრებოდა. ოფიცრებმა მოკლედ დაახასიათეს საომარი ვითარება კავკასიაში და დასახეს კონკრეტული ამოცანები, რა უნდა განეხორციელებინა ადგილობრივ მოსახლეობას. მართალია, აღნიშნეს მათ, რომ მტერი მათი სოფლიდან შორს იყო, მაგრამ ადვილი შესაძლებელი იყო მტრის ცალკეული დაზვერვისა და დივერსიის ჯგუფების შემოსვლა მათ ტერიტორიაზე. ამისათვის მოსახლეობა მზად უნდა ყოფილიყო, რათა საკადრისი პასუხი გაეცა მათთვის. მთის მოსახლეობისაგან მათ შექმნეს ცალკეული საბრძოლო ჯგუფები. დაურიგეს იარაღი ვისაც არ ჰქონდა და გარკვეული წვრთნის შემდეგ ყველას თავიანთი სადარაჯო ადგილი მისცეს. აღნიშნული ჯგუფის მონაწილეები ჯარში განწვევისაგან თავისუფლდებოდნენ. ერთ-ერთი სადაზვერვო უბანი ბესოსაც ერგო. მის სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა.

დღე დღეს მისდევდა და კვირა კვირას, მაგრამ სვანეთის მთებში არაფერი იცვლებოდა. არც ბესოს ცხოვრებაში მომხდარა რაიმე მნიშვნელობანი. იგი ჩვეულებრივ განაგრძობდა, როგორც თავისი პატარა მეურნეობის გაძლოლას, ასევე მთაში თავის საგუშაგოს ფხიზლად დარაჯობას. მას უკვე იმედი გადაეწურა, რომ ოდესმე მტერთან შეხვედრა მოუწევდა და თავს გამოიჩინდა. დაიწყო ფიქრი იმაზე, რომ მოხალისედ წასულიყო ომში მონაწილე ხაზზე, მაგრამ ეს არც ისე ადვილი საქმე იყო, რადგანაც ადგილობრივი ხელმძღვანელობა ამაზე არ წავიდოდა. სადაზვერვო მონაცემების

საფუძველზე მტრის გამოჩენა მოსალოდნელი იყო მათ ტერიტორიაზე. გარდა ამისა, სარდიონიც არ ურჩევდა ბესოს აჩქარებას.

ერთ დღეს ბესო ჩვეულებრივად ადგა, ჩაიცვა და თავის ქოხიდან გავიდა. იმ დროს სარდიონი სხვაგან გადასახლდა, რადგან მისი სათვალთვალო უბანი იქ იყო, ბესოს იშვიათად ხვდებოდა. იმ დილით ბესოს რაღაც სხვანაირად უცემდა გული, თითქოს მოულოდნელის მოლოდინში იყო. თავის იარაღს გადახედა, კედლიდან ჩამოხსნა, დაშალა, დაზეთა და ისევ ააწყო. სამიზნე დაუყენა მ კარაბინის ტყვია გადათვალა და მჭიდში აუჩქარებლად სათითაოდ ჩაუშვა. ფანჯარა გამოალო და თოფის სამიზნით ახლო-მახლო მთები დაზვერა. საოცრად ახლოს მოჰქონდა ყოველი საგანი ოპტიკურ სამიზნეს. ბესო ისედაც კარგად ისროდა, მაგრამ ახლა ამ სიახლით უფრო თავდაჯერებული იყო, რადგან უზუსტობა სროლის დროს, თითქმის გამორიცხულ იყო.

ბესომ გადანყვიტა სანადიროდ წასვლა. საგზალი ჩაა-ლაგა, თოფი აიღო და გზას გაუდგა. აი უკვე მერამდენედ მიუყვებოდა არა ერთხელ გავლილ ბილიკს და ხელცარიელი არასოდეს დაბრუნებულა. რამდენიმე საათის სიარულის შემდეგ მიუახლოვდა სანადირო ადგილს. ბესომ საფარი მოამზადა და ნადირს დაუწყო ლოდინი. სამალავიდან ხელის-გულივით ჩანდა წინმდებარე ხეობა, რომელიც თეთრად გადაპენტილიყო.

1942 წლის ნოემბერი იდგა მთაში უკვე საკმაოდ ციოდა. ბესომ გასახურებლად არაყი გადაჰკრა, ნადირი კი არა და არ ჩანდა. მზე უკვე ამოიწურა, როცა ხეობაში რამდენიმე ადამი-ანს მოჰკრა თვალი. ბესომ თვალს არ დაუჯერა. რა უნდოდათ ხეობაში ადამიანებს? მწყემსებს ისინი არ ჰგავდნენ, მაშ ვინ უნდა ყოფილიყვნენ? მან კარაბინი მოიმარჯვა და ოპტიკურ სამიზნეში გაიხედა ცხადად დაინახა მის წინ მომავალი გერ-მანელი ოფიცერი.

გერმანელები დაზვერვის მიზნით მცირე რაზმებს გზა-

ვნიდნენ მთებში, ერთ-ერთ ასეთ რაზმს წაანყდა ბესო. გერმანელ ოფიცერს ექვსი გერმანელი ჯარისკაცი მოჰყვებოდა. მათ მთას შემოუარეს და ბესოს მიმართულებით წამოვიდნენ. ბესომ მტკიცედ გადაწყვიტა შებრძოლებოდა მათ. მას არ აფრთხობდა მტრის სიმრავლე. მას სხვა რამე ანუხებდა, კერძოდ ის, რომ ნადირის მაგივრად ადამიანი უნდა მოეკლა, ეს მისთვის უჩვეულო იყო. ამ უცხო ადამიანებს პირადად მისთვის არაფერი დაუშავებიათ, მაგრამ ბესომ იცოდა, რომ გერმანელმა ჯარისკაცებმა გაანადგურეს ევროპის უღამაზესი ქალაქები, დახოცეს მილიონობით ადამიანი, ასეთივე ბედი მოელოდა საქართველოსაც. ამიტომ გადაწყვიტა, რადაც არ უნდა დაჯდომოდა, მტერი გაენადგურებინა. მან მტრის საპირისპიროდ კარგი სამალავი აირჩია. მტერი ვერ ხედავდა, სამაგიეროდ მისი სამალავიდან ხელის გულივით ჩანდა მტერი, რომელიც წინ ფრთხილად მოინევდა. როგორც კი გერმანელები ასი მეტრით მოუახლოვდნენ ბესომ სამიზნეში პირველი გერმანელი ოფიცერი ამოიღო. მაგრამ სროლას არ ჩქარობდა, ისეთ მომენტს ელოდებოდა, როდესაც შვიდივე გერმანელი მისი ხედვის არეში მოექცეოდა, რათა გაქცევის საშუალება არ მისცემოდათ. სულ მალე ასეთი მომენტიც დადგა. მან კარაბინის ჩახმახს თითი გამოჰკრა და გერმანელი ოფიცერი მოცელილივით დაეცა. თოფის ხმაზე გერმანელები ერთ ადგილზე გაშეშდნენ და შემდეგ მიმალვა სცადეს. ბესომ აღარ აცალა ზედიზედ გაისმა კიდეც ექვსი გასროლა. გერმანელები ბუჩქებში ხვლიკებივით ცდილობდნენ მიმალვას, მაგრამ ვერ შესძლეს. ბესო ყველას ხედავდა და, ტყვიას არ აცილებდა. ხუთი გერმანელი კიდეც იმსხვერპლა მხოლოდ მეექვსემ, რომელსაც ზურგჩანთით რაღაც ჰქონდა აკიდებული, შესძლო მიმალვა, მაგრამ ბესომ მასაც ზურგში დაახალა კარაბინი. ჯარისკაცი გვერდზე გადახტა, მთას ამოეფარა და თვალს მიემალა, მაგრამ ბესოს ეს არ აღელვებდა, რადგან დარწმუნებული იყო, რომ მას იპოვნიდა და ბოლოს მოუღებდა. ბესო სამალავიდან გამოვიდა და ბორცვს საწინააღმდეგო მხრიდან შემოუარა, რათა გაქცეული

გერმანელი ეპოვა. გულდასმით დაათვალიერა მიდამო და იქ მივიდა, სადაც მან ჯარისკაცს ესროლა. იქვე მოშორებით პატარა ხევში გერმანელი ჯარისკაცი პირქვე ეგდო გაუნძრევლად. ბესო ახლო მივიდა, ჯარისკაცი თავისკენ გადმოაბრუნა, რომელსაც ქუდი მოეხადა და ოქროსფერი კულულები ჩამოეშალა.

ბესოს გაოცებას საზღვარი არ ჰქონდა, მის წინ ახალგაზრდა ლამაზი სახის ქერათმიანი ქალიშვილი იწვა, რომელსაც ბესოს ნასროლმა ტყვიამ მხარი დაუზიანა და გონება დააკარგვინა. ბესოს თავი სიზმარში ეგონა, რადგან მან საოცარი მსგავსება აღმოაჩინა მის სახლში ჩამოკიდებულ სურათსა და ამ ნაცისტურ ფორმაში ჩაცმულ ქალიშვილს შორის. ბესომ შუბლზე ხელი დაადო, იგი თბილი ოყო. ქალიშვილს სასწრაფოდ შეველა ესაჭიროებოდა. ქალიშვილს ზურგიდან რაცია მოხსნა, რომელმაც იგი აშკარა სიკვდილს გადაარჩინა, ბესოს ნასროლ ტყვიას ძალა დაუკარგა და სასიკვდილო ჭრილობა ვერ მიაყენა. მან ქალის მარჯვენა ბეჭთან სისხლის ლაქა შენიშნა. იგი სისხლისაგან იცლებოდა. ბესომ არ დააყოვნა, ქალიშვილი ზურგზე მოიკიდა თავის კარაბინს დაავლო ხელი და რაც ძალა და ღონე ჰქონდა სახლისაკენ გზას გაუდგა. გზად მიმავალმა შენიშნა მის მიერ მოკლული გერმანელების გვამები, რომლებიც უსულოდ ეყარნენ აქეთ-იქით. მხოლოდ ერთი ჩანდა დაჭრილი, იგი კვნესოდა და შეველას ითხოვდა, ბესო მისკენ გაეშურა. გერმანელმა დაინახა თუ არა ბესო, რომელსაც ზურგზე აკიდებული ქალიშვილი ჰყავდა, იარაღი მოიმარჯვა და ისროლა. ბესო ბურქებს ამოეფარა, გოგონა გვერდზე გადაანვინა, თავის კარაბინი მოიმარჯვა და დაჭრილი მტრისკენ ფოფხვით წავიდა. ოც ნაბიჯში მან გერმანელი ჯარისკაცი შენიშნა, რომელსაც ავტომატი ჰქონდა მომარჯვებული და ბესოს გამოჩენას ელოდა. ბესომ მტერი მიზანში ამოიღო, გერმანელმა ოდნავ წამოყო თავი და ბესოს კარაბინმაც იგრიალა. გერმანელი ჯარისკაცი თავგახვრეტილი გადავარდა ბურქებში.

ბესო ქალიშვილს მოუტრიალდა კვლავ ზურგზე მოიკიდა

და რაც შეეძლო სწრაფი ნაბიჯით გააგრძელა გზა. სახლისაკენ მიმავალი გზა მას უსასრულოდ ეჩვენებოდა. ქალიშვილი კვლავ გონებაზე არ იყო, მაგრამ ბესო გრძნობდა მისი გულის ცემას. როგორც იქნა გამოჩნდა მისი ღარიბული კარმიდამო, ბესოს გზად თავისი ერთგული ნაგაზი მურა შეეგება, ძალი ცმუკავდა და თითქოს პატრონს გამარჯვებას ულოცავდა. ბესომ კარი შეაღო და თავისი ნანადირევი იატაკზე დაფენილ დათვის ტყავზე დააწვინა. სიბრალულის გრძნობა უღრღნიდა გულს. მის წინ მტერი კი არა, დაჭრილი ქალიშვილი იწვა, რომელსაც შველა ესაჭიროებდა. მან სასწრაფოდ გახადა ქურქი, შემდეგ ფორმის საკინძე შეუხსნა და მკვლავები გაუთავისუფლა. პირქვე გადააბრუნა და ზურგზე წრილობა გაუსინჯა.

ცხადი იყო, ტყვია მარჯვენა ბეჭის ძვალში იყო გაჭედილი და თუ მას ბესო არ ამოიღებდა, ქალიშვილი ვერ გადაურჩებოდა სიკვდილს. ბესომ იცოდა ასეთ შემთხვევაში როგორ უნდა მოქცეულიყო, ცეცხლზე გამონვა სანადირო დანა, არყით მოუბანა წრილობა, შემდეგ ნატყვიარში დანის წვერით შევიდა და ტყვია დიდი სიფრთხილით ამოიღო. ქალიშვილმა უღონოდ ამოიკვნესა და გონზე მოუსვლელად თავი გვერდზე გადააგდო. ბესომ მას წრილობა მობანა, შეუხვია. მძიმე სამხედრო ჩექმები ძლივს გააძრო და თავის საწოლზე მიანწვინა. შემდეგ ბუხარი დაანთო და ფიქრებს მიეცა.

უჩვეულო მდგომარეობაში იყო ბესო. მის მიერ დახოცილი გერმანელების გვამები ტყეში ეყარა. მან ისინი დაუნდობლად გამოასალმა სიცოცხლეს, რადგან ისინი, მისი სამშობლოს მტრები იყვნენ. მხოლოდ ერთი დაინდო, გადაარჩინა, მოუარა და თავის სახლში მოიყვანა. რატომ გააკეთა მან ეს არ იცოდა. ეს ქერათმიანი ქალიშვილიც ხომ ისეთივე მტერი იყო, როგორც დანარჩენები. ამჟამად რომ უცოდველი კრავივით იწვა ბესოს ლოგინზე, იგი ალბათ ერთი წუთითაც არ დაინდობდა მას. მაშ რატომ დაინდო იგი ბესომ?! ნუთუ მარტო იმიტომ, რომ იგი ქალი აღმოჩნდა. მაგრამ ნაცისტები გერმანელი ქალებიც ხომ ისეთივე მკვლე-

ლები იყვნენ როგორც გერმანელი მამაკაცები ჯარისკაცები. მამ რაში იყო საქმე?! ეკითხებოდა თავის თავს და პასუხს ვერ პოულობდა. მიუახლოვდა ქალიშვილს, იგი კვლავ უგონოდ იწვა, მხოლოდ ფერზე მოსულიყო და უფრო ლამაზი ეჩვენა. ქერა თმები გადაშლოდა და მის ლამაზ სახის ნაკვთებს, ბუხრის შუქზე სასიცოცხლო ელფერი დასთამაშებდა. კედელზე ჩამოკიდებული გერმანული ჟურნალიდან ამოჭრილ სურათს დახედა და გასაოცარი მსგავსება აღმოაჩინა. ბესო სურათზე გამოსახულ ქალიშვილზე შეყვარებული იყო. მას იგი თავის ოცნების ქალად ექცია, ფანტაზიით სად არ ყოფილა მასთან ერთად. მაგრამ ეს ხომ მხოლოდ ფანტაზია იყო და მეტი არაფერი. რეალობაში განუხორციელებული სიყვარული. განგებამ ისმინა ვედრება და მას ხორციელი, იმავე სახისა და ეროვნების ქალიშვილი მოუვლინა მტრის ფორმაში გადაცმული. თუმცა ეს ლამაზი გერმანელი ქალიშვილი სულაც არ იყო მოფრენილი ანგელოზი. გონზე მოსვლის შემდეგ არავინ იცოდა რას მოიმოქმედებდა იგი, შესაძლებელი იყო, რომ იარაღს აიღებდა და მისივე გადამრჩენს დაახლიდა, ბესო ამასაც არ გამოირიცხავდა. მან მტკიცედ გადაწყვიტა რადაც უნდა დასჯდომოდა, ქალიშვილი კეთილად განეწყო. ამიტომ სათანადო ზომები მიიღო. მთლიანად გაჩხრიკა ქალიშვილის ტანსაცმელი, რომელსაც სამხედრო ფორმაში პირადობის საბუთები აღმოაჩნდა. სამხედრო ბილეთიდან ნაცისტურ სამხედრო ფორმაში გამონყობილი ახალგაზრდა ოფიცერი ქალი იმზერებოდა, ტანსაცმლის სხვა ჯიბეებიც შეამოწმა. ფორმის ერთ-ერთ ჯიბეში რევოლვერის ტყვიებით სავსე მჭიდი აღმოჩნდა, იარაღი კი არსად ჩანდა. გაახსენდა, რომ გოგონას შარვალი გაუჩხრეკელი დარჩა, რომელიც მან არ გახადა. იარაღი შესაძლებელი იყო მას ქამარზე ეკეთა და იგი ბესოს უნდა აეღო, სანამ გოგონა გამოფხიზლდებოდა, რადგან მტრისგან ყველაფერი იყო მოსალოდნელი. სანოლს მიუახლოვდა, გოგონა უგრძნობლად იწვა, საბანი გადახადა და მართლაც ქამარზე ჩამოკიდებულ ტყავის ბუდიდან გერმანული

იარაღის ტარი მოჩანდა. იარაღი ამოიღო, ტყვიები ამოაცალა და ისევ ადგილზე ჩაუდო. ქალი შეირხა, ტუჩები აამოძრავა, რაღაც წარმოთქვა გერმანულად. ბესომ სიტყვები ვერ გაიგო, მაგრამ მიხვდა, რომ ქალიშვილს წყალი სწყუროდა. მან წყალი მოუტანა და თვითონვე დაალევინა. ქალმა რამდენიმე ყლუპი მოსვა, შემდეგ ხარბად დაენაფა და ფიალა მთლიანად გამოცალა. თვალი გაახილა და კაცს უცნაურად მიაშტერდა. ბესომ მას თვალი თვალში გაუყარა, ზურგით შეტრიალდა და ჭიქა დადგა, შემდეგ ხელი კარაბინისაკენ წაიღო, მოიმარჯვა, შემოტრიალდა და ლოგინზე უკვე წამომჯდარ ქალიშვილს დაუმიზნა. გერმანელ ქალიშვილსაც მოესწრო თავის იარაღის ამოღება, რომელიც ბესოსკენ იყო მიმართული. ასე იარაღშემართულები ისინი ერთმანეთს კარგა ხანს შეჰყურებდნენ, შემდეგ ბესომ იარაღი ზურგზე გადაიკიდა, შეტრიალდა და კარისკენ გაემართა. გოგონამ რაღაც შესძახა გერმანულად და იარაღის ჩახმახის ტკაცუნის გაისმა. ქალი მიხვდა იარაღში ტყვიები არ იყო. ბესო მას მიუახლოვდა, იარაღი ხელიდან გამოგლიჯა და მაგიდაზე მოისროლა. ქალი გაკვირვებული უყურებდა. იგი განიარაღებული, დაჭრილი და უსუსური იყო. მიხვდა, რომ კაცთან ვერაფერს გაანყობდა და უღონოდ მიეყუდა სანოლის კიდე. ბესომ აულელვებლად ჩაალაგა ტყვიები ბრაუნინგში და ქალიშვილს დაუმიზნა. ქალიშვილს შიშისაგან თვალები გაუფართოვდა და ბედს დამორჩილდა მოემზადა სიკვდილისათვის. მაგრამ ბესომ გასროლის მაგივრად იარაღი ჯიბეში ჩაიდო, ქალიშვილს მიუახლოვდა. კედლიდან ჟურნალიდან ამოჭრილი სურათი ჩამოხსნა და შეშინებულ ქალიშვილს აჩვენა. გოგონა გაოცებული შეჰყურებდა ხან სურათს, ხან კი ბესოს და ვერაფერი გაეგო. სურათის მსგავსება უცბად დაინახა და ბესოს რაღაც ჰკითხა. შემდეგ სურათი გამოართვა და ყურადღებით დაათვალიერა. გერმანულად დაწერილი უცბად გადაიკითხა და თითქოს რაღაც დიდი ლოდი მოეხსნა გულზეო, შვებით ამოისუნთქა. ბესოს გერმანულ ენაზე კითხვები დააყარა, ბესოს არაფერი გაეგებოდა

მისი. მან კარაბინი და ბრაუნინგი აიღო და გარეთ გავიდა. სახლის წინ მდგარ ხის ქვეშ მოკალათდა და სახლის კარს თვალს არ აცილებდა. კარებში მალე გერმანელი ქალიშვილი გამოჩნდა. იგი უღონოდ მიეყრდნო გაღებული კარის სახელურს და გაოცებული შეჰყურებდა არემარეს და კარმიდამოს, შემდეგ ხის ქვეშ ბესო შენიშნა. მათ ერთმანეთს თვალი თვალში გაუყარეს და ასე შორიდან კარგა ხანს უყურეს ერთმანეთს, შემდეგ ქალიშვილი უკან შეტრიალდა.

ბესოს ის ღამე სახლში არ გაუთენებია. მან მთელი ღამე ხის ქვეშ გაატარა. დილით სახლში შევიდა. გოგონა სანოლზე იჯდა და ჭრილობას იხვევდა. ერთმანეთს უხმოდ გადახედეს. კაცმა მის გამოხედვაში რაღაც ახალი შენიშნა, ქალიშვილის თვალებში უნდობლობა აღარ იგრმნობოდა. ბესომ რძე დაუსხა, ყველი დაუჭრა და ყოველივე ეს პურთან ერთად მიანოდა. ქალიშვილმა გაუღიმა და ხარბად მიეტანა საჭმელს. მის შემყურე ბესოსაც მოშივდა. მან გვერდით ოთახიდან დამარილებულ ჯიხვს კარგა მოზრდილი ნაჭერი გამოიტანა ჩამოათალა დანით ნაწილი და არაყთან ერთად ყოველივე მაგიდაზე დაანყო, შემდეგ არყის ორი ჭიქა გადმოიღო, დაასხა და ერთი ჭიქა გოგონას გაუწოდა. მან ბესოს ჭიქა ჩამოართვა, ბესომ რაღაც სადღეგრდელს მაგვარი წაიბურტყუნა და არაყი სულმოუთქმელად გადაჰკრა. ქალიშვილმაც რაღაც გერმანულად წარმოთქვა და არყის ჭიქა სანახევროდ გამოცალა. ძლიერმა არაყმა ქალიშვილს ყელი დასწვა და მას ხველა აუტყდა. ბესომ წყალი მიანოდა და ღიმილით ზურგზე ხელი დაჰკრა. ორივეს გაეღიმა, ერთმანეთის მიმართ უნდობლობა თანდათან ქრებოდა. ბესომ მეორე ჭიქა დაისხა და მასაც დაუსხა. გოგონამ უარის ნიშნად თავი გააქნია.

- მე, ბესო მქვია.

- შენ რა გქვია, - ჰკითხა ბესომ ქართულად.

- გოგონამ ბესოს სახელი გაიმეორა. იგი თითქოს მიხვდა ბესოს რაც აინტერესებდა და თავის სახელი წარმოსთქვა.

- ქეთრინ.

- ესე იგი ჩვენებურად ქეთინო - აღნიშნა ბესომ. ერთმა-

ნეთის უნდობლობა ყოველ საათს ქრებოდა. ბესოს ენის უცოდინარობის გამო უჭირდა ურთიერთობა, მაგრამ ქეთინო უფრო ახერხებდა ხელის შესტებითა და ნახატების საშუალებით გამოეხატა თავისი აზრი, იგი შესანიშნავად ხატავდა. დღეები გადიოდა და ახალგაზრდები ერვეოდნენ ერთმანეთს. ბესო ქეთინოს დახმარებით აქტიურად ცდილობდა ენის შესწავლას და რამდენიმე კვირის შემდეგ მან უკვე რამდენიმე ათეული სიტყვა იცოდა გერმანულად.

ქეთინომ კი მალე დაივიწყა თავისი უჩვეულო მდგომარეობა და ბესოს სახლის საქმეებში ეხმარებოდა. ბესო ღამეს იატაკზე დაგებულ ტყავზე ათევდა. წაიხურავდა საბანს და თითქოს ეძინა. სინამდვილეში კი ქეთინოზე ფიქრობდა და მხოლოდ დილას ჩაეძინებოდა ხოლმე. ქეთინოს კი ბესოს ლოგინში ეძინა. ერთ სადამოს, როდესაც საქმე მოითავეს, ქეთინომ რაღაცის ხატვა დაიწყო. ბესოს დაუძახა და სურათის ახსნა დაუწყო, ამ დროს მათი თითები ერთმანეთს შეეხო. ბესომ მისი ნაზი ხელის მტევანი თავის ძლიერ ხელის გულში მოიქცია და ოდნავ მოუჭირა. ქეთინომ მას თვალებში ჩახედა, ბესომ ვედარ გაუძლო მის ნაზ შემოხედვას და ეამბორა. გოგონა არ განძრეულა. იგი თითქოს ელოდა ამას ბესოსგან, რომელმაც კოცნა გაიმეორა. ქეთინომაც უპასუხა კოცნით. კაცს არავითარი გამოცდილება არ გააჩნდა ქალთან ურთიერთობაში. ამას პირველი კოცნისთანავე მიხვდა ქეთინო, როგორც მას ბესო ეძახდა. მიხვდა და მასში გაიღვიძა ქალურმა ინტერესმა გამოუცდელი მამაკაცის მიმართ. მან თავისი სასიყვარულო ფანტაზიით ბესოს თავგზა აუბნია. ბესო თოთო ბავშვს დაემსგავსა გამოცდილი ქალის ხელში. იგი დამჯერი თოჯინასავით იქცეოდა და ქეთინოს სულ თვალებში შეჰყურებდა. ქეთინომაც აღარ დააყოვნა და დასავლეთ ევროპის თანამედროვე სექსუალური ყველა ილეთი გამოიყენა, რის შემდეგ ჩვენი გმირი სამი დღე გონზე ვერ მოვიდა. უფრო სწორედ უჩვეულო მდგომარეობაში აღმოჩნდა. მაგრამ ადამიანი ყველაფერს ერვევა და ჩვენი ბესოც მიეჩვია თავის უჩვეულო მდგომარეობას. იგი უან-

გარო წრფელი სიყვარულით იყო შეყვარებული მტერზე, რომელიც უცოდველი კრავივით იქცეოდა.

დღეები კი გადიოდა. ბესო ქეთინოს უკვე ყველაფერში ენდობოდა. ბესო სანადიროდ მიდიოდა, საქონელს უვლიდა, სახლის საქმეებს კი ქეთინო აკეთებდა. მართალია კერძები უმეტეს შემთხვევაში ევროპული სტილისა იყო, მაგრამ ბესოს მოსწონდა. მას ყველაფერი მოსწონდა ქეთინოსი. ქეთინო მის თვალში მსოფლიოში ყველაზე ლამაზი და დიდებული ქალი იყო. ქალმა ყველის ამოყვანაც ისწავლა და ჭაჭის დალევაც. მათი ურთიერთობის ერთი თვის თავზე ენობრივი ბარიერი ნაწილობრივ გადალახული იყო. ადრინდელთან შედარებით უფრო უადვილდებოდათ ურთიერთობა.

ერთ საღამოს ქეთინომ ჰკითხა ბესოს, თუ რა ბედი ეწია მის რაზმს. ბესომ პირდაპირ ახალა, რომ მან ისინი დახოცა. ქეთინო რალაცაზე დაფიქრდა და შემდეგ ფურცელზე თავისი თავი დახატა ზურგჩანთით, შემდეგ ზურგჩანთა შემოხაზა და ზედ კითხვის ნიშანი დაახატა. ბესომ ხელი მთისაკენ გაიშურა და მიუგო, რომ მისი გადამცემი იქ იყო მთაში, ხომ არ მოგენატრა?

- კი მიუგო ქეთრინმა. სიმღერის მოსმენა შეიძლება მისი საშუალებით და ძალიან თუ არ არის დაზიანებული, შეგვეძლო მისი შეკეთება.

- კარგი, მიუგო ბესომ, ამ დღეებში იქით მივდივარ და შენ რაციასაც წამოგიღებ. ამაზე ქეთინომ კოცნით უპასუხა. ოღონდ იცოდე, დააყოლა ბესომ, რომ იგი საკმაოდ დაზიანებული დავტოვე, ალბათ ჩემმა ნასროლმა ტყვიამ დააზიანა.

- მაგაზე ნუ იდარდებ, მე მას შევაკეთებ, - უპასუხა ქეთინომ.

ბესოს ქეთინო თავდავინწყებით შეუყვარდა. იგი ხომ მისი ოცნების ქალიშვილი გახლდათ, რომელიც თავდაპირველად სურათით გაიცნო, ხოლო შემდეგ კი ცხადად გამოუგზავნა მას განგებამ და მას ყოველივე გადაავინყა. მან დაივინყა, რომ მსოფლიოში მიმდინარეობა საშინელი სისხლისმღვრელი ომი, რომლის სასიკვდილო სუნთქვამ ამ მიუწვდომელ მთებშიც ამოაღწია. მილიონობით ადამიანი შეინირა ამ ომის

მანქანამ. ყოველივე ეს ბესოს აღარ აღელვებდა. გუშინდელი ტყვე და მტერი მას თავდავინწყებით შეუყვარდა და ყველაფერში ენდობოდა. არც გადამცემის მოტანაზე უთხრა უარი ბესომ გერმანელს.

ერთხელ სანადიროდ წასულმა იქით აიღო გეზი, სადაც მას გერმანელებთან მოუხდა შეტაკება. იგი იმ საბედისწერო ადგილს ფრთხილად მიუახლოვდა, რაც უფრო უახლოვდებოდა შეტაკების ადგილს, მას თანდათან უჩვეულო არასასიამოვნო გრძნობა ეუფლებოდა. აი გამოჩნდა ის ადგილიც, საიდანაც მან პირველად გერმანელები შენიშნა და სროლა აუტეხა. იგი იმ ბორცვთან იყო, სადაც ჩასაფრებული 100 მეტრში გერმანელი ოფიცერი დაინახა, რომელიც ბესოს პირველი მსხვერპლი შეიქმნა. იგი გზას გაუყვა და სულ მალე ოფიცრის გვამს წაანყდა, რომელიც საშინლად იყო დამახინჯებული. ნადირმა თავისი ავი საქმე გააკეთა - გაიფიქრა მან. შემდეგ იმ ადგილს მიადგა, სადაც მან ქეთინო დაჭრა. იქვე ახლოს ზურგჩანთაში გადამცემი ეგდო. ბესომ იგი მხრებზე მოიგდო, უკან გამობრუნდა. გზაში სხვა გვამებსაც მოკრა თვალი, რომელიც ასევე დამახინჯებული იყვნენ. ერთ გვამთან ზურგჩანთა ეგდო, ბესომ გახსნა იგი. იქ მხოლოდ ნადირის მიერ დაგლეჯილი კონსერვები იყო. ერთ კუთხეში შენიშნა ჯარისკაცის პირადობის მოწმობა, როგორიც ქეთინოს ჰქონდა. მოწმობა ჯიბეში ჩაიღო და წამოვიდა. ქეთინო მას გზაში შეხვდა. გადამცემის დანახვამ ძალზე გაახარა. ბესოს გამოართვა, სახლში შეიტანა და შეკეთება დაუწყო. ბესოს ტყვიას იგი საგრძნობლად დაეზიანებინა. მაგრამ ქეთინომ რამდენიმე საათის წვალეების შემდეგ გადამცემს ხმა ამოაღებინა. ბესოს პატარა ქოხში ლევიტანის ბოხი ხმა გაისმა, რომელიც ქვეყანას რუსულად ამცნობდა, რომ გერმანელებმა სტალინგრადათან საშინელი მარცხი განიცადეს და საბჭოთა მეომრებმა გერმანელ ჯარისკაცთა 350 ათასიანი დაჯგუფება გაანადგურეს. ამ ხმამ და მიღებულმა ინფორმაციამ თითქოს გამოაფხიზლა, ილუზია გაქრა და ისინი რეალურ ფაქტის წინაშე დადგნენ.

მსოფლიოში სისხლისმღვრელი ომი მიმდინარეობდა და ისინი რამდენიმე ხნით მონყვეტილი აღმოჩნდნენ რეალურ სამყაროს. რეალური სურათი კი არ იყო სახარბიელო. ბესო თითქოს გონს მოვიდა და მისთვის ცხადი გახდა, რომ ქეთინოს მფარველობით იგი საფრთხეში იგდებდა თავს. აუცილებელი იყო მას დროზე ეცნობებინა სათანადო ორგანოებისათვის მის სადაზვერვო უბანში მომხდარი ამბავი. შესაძლებელი იყო ქეთინოს მნიშვნელოვანი მონაცემები ჰქონდა მტრის განლაგებასა და შემდგომ მოქმედებაზე. წესით მას ქეთინო უნდა დაეპატიმრებინა და მიეყვანა სამხედრო კომისარიატში, მაგრამ ბესომ ეს არ გააკეთა. იგი მტერთან ინტიმურ კავშირში იმყოფებოდა, რითაც არღვევდა წესრიგს, ამას არ აპატიებდნენ და ადრე თუ გვიან პასუხს მოსთხოვდნენ. მაგრამ ქეთინო მას დასაპატიმრებლად არ ემეტებოდა, რადგან უყვარდა და არავის დაუთმობდა, მაგრამ რა მოჰყვებოდა მათ საქციელს, ალბათ ორივეს დაპატიმრება. ბესო ორ ცეცხლს შუა იყო: მძიმე და სევდიანი ფიქრებისაგან ისევ ქეთინომ გამოიყვანა. მან ბესოს ხელი გადახვია და ტუჩებში ნაზად აკოცა. შემდეგ ერთი ხელი გადამცემს მოკიდა მეორე ბესოს გადახვია და სახლისკენ წაიყვანა. ქალმა სწრაფად დაიჭირა გადამცემის საშუალებით საესტრადო სიმღერა. ბესოს მოეხვია და ისინი ნელა დაეშვნენ ოთახში დაგებულ დათვის ტყავზე და სიყვარულის მორევში ჩაიძირნენ. ჩემს სიყვარულს არავის დავუთმობ სიცოცხლის ფასადაც რომ დამიჯდეს - ფიქრობდა ბესო. ქეთინოს ყურში უჩურჩულებდა და ჟინიანად კოცნიდა ვნებიან ტუჩებს. ქეთინოც იხტიბარს არ იტეხდა და ისიც გერმანულად რაღაცას ნაზად ეჩურჩულებოდა ყურში, მაგრამ რას, არვინ იცოდა - სიყვარულს თუ მტრობას.

ასე გავიდა კიდევ რამდენიმე დღე. ერთ დღეს ქეთინომ ჩვეულებრივ ჩართო თავის გადამცემი და ოთახში გერმანული მელოდია გაისმა. უცბად მოეშვა და სკამზე ჩამოჯდა. ბესო გაკვირვებული ადევნებდა ქეთინოს საქციელს თვალს. ქალი ფიქრებში ჩაიძირა და თვალეზზე ცრემლი მოადგა.

გადამცემში ჰიტლერის ხმა გაისმა. იგი რაღაცაზე ცხარედ ორატორობდა. ყოველი მისი წინადადების შემდეგ, გერმანელების ტაში და ოვაციები გაისმოდა. ქეთინო მთლად დაიძაბა, იგი დაჭიმულ სიმს დაემსგავსა, რომელიც ეს ეს არის უნდა გამწყდარიყო. ფეხზე წამოდგა და სიგარეტი გააბოლა: მას თვალზე ცრემლი მოადგა ჰიტლერის გამოსვლამ მას საღერღელი აუშალა. ბესოს არაფერი გაეგებოდა იმ სიტყვების კორიანტელისა, მაგრამ აშკარა იყო, რომ პირველი ნაცისტის სიტყვებმა ქეთინოზე გამანადგურებლად იმოქმედა. ბესომ გადამცემი გამორთო, შორს ოთახის კუთხეში მოისროლა და მკაცრად უბრძანა გადამცემი აღარ ჩაერთო. ამ ინცინდენტის შემდეგ თითქოს მათ შორის რაღაც ბზარი გაჩნდა. ქეთინო ბესოს თვალს ველარ უსწორებდა, მას თითქოს რაღაც ღრღნიდა და ანუხებდა. ძალზე მოუსვენარი გახდა. ბესოს არ გამოჰპარვია მისი ასეთი ცვლილება და ცდილობდა გაერკვია მიზეზი მისი ასეთი ყოფისა, მაგრამ უშედეგოდ. ქეთინო მას დუმილით პასუხობდა.

ერთ დღეს ქეთინო დილით ადრე ადგა და წასასვლელად სამზადისს შეუდგა. ბესოსაც გაეღვიძა, ქეთინოს ყურება დაუწყო, რომელიც თითქოს არც ამჩნევდა. თავისი სამხედრო ჩექმები ჩაიცვა, ზემოდან ბესოს მიერ ნაჩუქარი ცხვრის ტყავისაგან შეკერილი ქურთუკი მოისხა. მხარზე ნიჩაბი გაიდო და ბესოს დამტვრეული რუსულით მიუგო.

- იქ მივდივარ, სადაც გერმანელთა დაუმარხავი გვამებია, უნდა დავმარხო. გავიდა ისე რომ უკან არც მოუხედავს.

ბესო წამოხტა, დაედევნა და მიაძახა, რომ ისიც წაყვება და მიეხმარებოდა მას.

- არა, – მიუგო ქეთინომ, – ისინი შენ დახოცე და ჩემი ვალია რომ დავმარხო და გზა გააგრძელა.

ბესო მარტო დარჩა. ადგილს ვერ პოულობდა მთელი დღე მოუსვენრად იყო, ბრაზობდა თავის თავზე, რომ არ გაჰყვა ქეთინოს. ყველაზე ძალიან ქეთინოს დამტვრეულმა რუსულმა გააოცა, მას ადრე არასოდეს დასცდენია რუსულად არცერთი სიტყვა. ისიც კი გაიფიქრა, რომ შეიძლება ქე-

თინომ იგი მოატყუოს და ისევ გერმანელების მხარეზე გადავიდეს. მაგრამ ეს აზრი იმნუთშივე უარყო, რადგან იცოდა, რომ გერმანელებმა სტალინგრადის ბრძოლის შემდეგ უკან დაიხიეს და ახლა ფრონტის საზღვარი საკმაოდ შორს იყო მათი მთებიდან.

სადამოს როგორც იქნა დაბრუნდა ქეთინო, დაღლილი, ჭუჭყიანი ტანსაცმლით. ნიჩაბი გვერდზე ისროლა და დაქანცული სკამზე დაეშვა. შემდეგ დამტკვრეული რუსულით ბესოს მიუგო.

- ხუთივე ჩემი ხელით დავმარხე, მე ვალდებული ვიყავი, რომ დამემარხა. ისინი ღირსი იყვნენ ამისა, რადგან ჩემი სისხლი და ხორცი იყვნენ. მე სხვანაირად ვერ მოვიქცეოდი. მან დამარხულ გერმანელების პირადობის მონუმოები მაგიდაზე დაყარა. აქ ოთხია მეხუთე ვერ ვიპოვე.

- აი მეხუთეც, - მიუგო ბესომ და მაგიდაზე გერმანელის პირადობის მონუმოა დააგდო.

ქეთინომ თავი ჩალუნა და ქვითინი დაიწყო.

- კარგი, კმარა - მიუგო ბესომ, გლოვით საქმეს ვერ უშველი. ომში ყველაფერი ხდება, ზოგი იღუპება, ზოგი კი ცოცხალი რჩება. ალბათ ისინიც არ იყვნენ უცოდველები სანამდის ამ მთებთან მოვიდოდნენ. ვინ იცის რამდენი ადამიანის სისხლი აქეთ დაღვრილი. ჩემს ადგილზე ისინიც ასე მოიქცეოდნენ. ჩემთვის ძალზე ძნელი იყო ადამიანზე ხელის აწევა მისი სიცოცხლის ხელყოფა, მაგრამ მე მოვალე ვიყავი გამეკეთებინა ის, რაც გავაკეთე. ასე იქცეოდნენ ჩემი წინაპრებიც.

- მე რატომ დამინდე. მეც ხომ მტერი ვიყავი, - მიმართა აღელვებით ქეთინომ.

- შენ სხვა ხარ.

- დარწმუნებული ხარ მაგაში, რომ მე სხვა ვარ, - მიუგო ქეთინომ.

- დიახ, შენ სხვა ხარ, განგებამ შენთან შემახვედრა. შეგხვდი როგორც მტერს, მაგრამ შემეყვარდი თავდავინყებით. შენთვის მე ყველაფერს გავაკეთებ და მუდამ ჩემთან

იქნები. მე შენ არასოდეს არ გაგიშვებ. ნავიდეთ სამხედრო კომისართან, მე მას ყველაფერს ავუხსნი და ისინი ჩვენ გაგვიგებენ. ხელს მოვანერთ და კანონიერი ცოლ-ქმარი ვიქნებით.

- რა მიამიტი ხარ, - უპასუხა ქეთინო. თქვენს ქვეყანაში ადამიანებს სრულიად უმიზეზოდ ხვრეტენ და შენ გგონია შენი კომისარი მე ესე ადვილად გამომიშვებს შენთან ერთად?! ცდები ძვირფასო, მე სპეცსამსახურის გერმანელი ოფიცერ ვარ, შენს ქვეყანაში მხოლოდ სიკვდილი მელის. ისინი შენც არ დაგინდობენ და ორივეს დაგვხვრეტენ. სჯობს სანამ დროა გავცილდეთ აქაურობას გერმანელების მხარეზე გადავიდეთ. შენ წარმოდგენაც არა გაქვს რა საინტერესო ცხოვრებაა ამ მთებს იქით. სადაც ჩემი სამშობლოა. ნუთუ მარტო ჟურნალში ნანახი გაკმაყოფილებს. ეს ყოველივე შეგვიძლია ჩვენი თვალთ ვნახოთ და განვიცადოთ. ევროპაში მდიდარი და ლამაზი ქვეყნებია, რომლის მფლობელებიც გერმანელები ვართ. ეს საქმე მე მომანდე, ყველაფერს მოვაგვარებ.

- სისულელეა, უპასუხა ბესომ. ჩემს სამშობლოს ვერ ვუღალატებ.

- ჩვენ რუსეთსა და ბოლშევიკებს ვებრძვით. შენი სამშობლო რუსეთი არ არის. შენი სამშობლო საქართველოა. ჩვენ საქართველოს არ ვერჩით.

- მაშ რამ მოგიყვანათ აქ, - მიუგო ბესომ.

- ჩვენ გვინდა თქვენ კომუნისტური მონობისაგან გაგანთავისუფლოთ. - ისე როგორც გაათავისუფლეთ ნახევარი ევროპა. რომელიც დაანგრეთ და მილიონობით ადამიანი ამონყვიტეთ, - მიუგო ბესომ. ისინი არ იყვნენ სრულყოფილი ადამიანები - უთხრა ქეთინომ.

- მერე თქვენ ვინ მოგცათ უფლება იმისა, რომ განსაზღვროთ, ვინ სრულყოფილია და ვინ არა. აქედან გამომდინარე ზოგი ადამიანი გაანადგუროთ და ზოგს სიცოცხლე შეუნარჩუნოთ. ეს განგების ნებაა და არა ნაცისტური გერმანიის. შენ ბრალი არაფერში მიგიძღვის. ეს ყველაფერი ჰიტლერისა

და მისი ხროვის ბრალია. მათ გააჩაღეს ომი და სხვადასხვა ეროვნების ადამიანები ერთმანეთს მიუსიეს და ერთმანეთს ახოცინებენ. შენ გაგამართლებენ, მე ყველაფერს ავუხსნი და შენ არავინ არაფერს გავნებს. მოდი ჩვენი სიყვარულის სადღეგრძელო დავლიოთ და ყველაფერი გაგივლის. შენი მეგობრების დაკარგვამ ძალზე იმოქმედა შენზე და ეს არც არის გასაკვირვი.

ბესო პატარა ოთახში შეტრიალდა არაყის გამოსატანად. ამ დროს ქეთინომ სწრაფად მიირბინა სანოლთან თავისი ბრაუნინგი ლოგინიდან გამოიღო ტყვიები გასინჯა. იარაღი გადატენა და ჯიბეში ჩაიღო. ბესო შემოვიდა, ჭიქებში არაყი ჩამოასხა და სიყვარულით ანთებული თვალებით ქეთინოს შეხედა. ამ დროს მისმა ძაღლმა მურიამ საშინელი ყეფა ატეხა, მაგრამ ბესომ მას არ მიაქცია ყურადღება.

- ქეთინო

- მე შენ მიყვარხარ.

ამ დროს ქეთინოს იარაღმაც იგრიალა ბესო ტყვიამ კედელს მიანარცხა და იგი სამუდამოდ დადუმდა. ქეთინომ იარაღი გვერდზე მოისროლა და ქვითინი დაიწყო. რამდენიმე ხანს ასე ტიროდა, შემდეგ იგი რაღაც ხმაურმა გამოაფხიზლა. ჯერ ვერ მიხვდა რაში იყო საქმე. ხმაური თანდათან ახლოვდებოდა. გარეთ რომ გავიდა იქ უფრო მძლავრად ისმოდა შემზარავი ხმა. მთისკენ გაიხედა და შიშისაგან სახე დაემანჭა. მთიდან უშველებელი ზვავი პირდაპირ მისკენ მოჰქროდა. ერთი კი დაიკვილა რაღაც გერმანულად და მისი ხმა უზარმაზარმა თოვლის ზვინმა დაფარა.

სვანეთის მთებმა არ აპატიო გერმანელ ქალს ჩადენილი საშინელი დანაშაული.

დიდი სასტუმროს პატარა დიასახლისი

მეორე მსოფლიო ომმა ტრაგიკული დაღი დაამჩნია მსოფლიოს და კერძოდ ევროპისა და აზიის ქვეყნებს, მან ამ ქვეყნების მცხოვრები მილიონობით ადამიანის სიცოცხლე იმსხვერპლა. ზოგი გადარჩა და სამუდამოდ ხეივანი დარჩა, ზოგი კი უცხო ქვეყნებში დამკვიდრდა. ბედის ბორბალი უღმობელად ტრიალებს ადამიანების თავზე, ზოგს ცხოვრებითა და მდგომარეობით მაღალ სიმაღლეზე აიყვანს, ზოგს კი ქვესკნელში ამოაყოფინებს თავს. ჩვენი მოთხრობა ერთ ადამიანს ეხება, რომელიც უნებურად საოცარ სათავგადასავლო ამბებში აღმოჩნდა გახლართული. მაგრამ მან თავი ადვილად დააღწია ცხოვრების სირთულეებს და უცხოეთის ერთ დიდ ქვეყანაში ღირსეული კაცი გახდა, იმ კაცთან შეხვედრამ და მისმა საოცარმა თავგადასავალმა გადამაწყვეტინა კალამი ამელო და ყოველივე ფურცელზე გადამეტანა და მომეთხრო მკითხველისათვის. მე ერთ-ერთი გემის კაპიტანი გახლდით და 80-იან წლებში შევხვდი ამ პიროვნებას ამერიკაში და მასთან საუბრისას სრულიად შემთხვევით აღმოვჩნდი საინტერესო ამბების სამყაროში. ამერიკის ერთ-ერთ შტატში იგი დიდი სასტუმროს მეპატრონე გახლდათ და მასთან სტუმრად სულ ოთხი დღე გავატარე. განსაკუთრებით ჩემზე წარუშლელი შთაბეჭდილება დატოვა მისმა მეუღლემ, პატარა და კობტა ქალბატონმა, რომელსაც მეუღლე ასე ეძახდა: „დიდი სასტუმროს პატარა დიასახლისი“.

1944 წლის მაისის თვეში რუსეთის სადესანტო გემი

კანარის კუნძულებს მიუახლოვდა, რათა აღმოსავლეთ კუნძულზე გადაესხა დესანტი და ხელსაყრელი სტრატეგიული კუნძული ხელთ ეგდო, მაგრამ იქ მიახლოებისას რუსების სადესანტო გემი გერმანელების წყალქვეშა გემის ტორპედომ ააფეთქა და მთელი ეკიპაჟი წყალქვეშ აღმოჩნდა. საბედნიეროდ კუნძული ახლოს იყო, მაგრამ მტრის თვითმფრინავებმა გადარჩენილი მეზღვაურები ჰაერიდან ტყვიამფრქვევებით დაცხრილა, მე სასწაულით გადავრჩი და ნაპირზე გამოვცურე. ზღვის წყალქვეშა თბილმა ნაკადმა ნაპირისკენ ცურვა გამიადვილა, ნაპირზე გამოვედი თუ არა პირქვე დავემხე ქვიშაში. თბილმა ქვიშამ და მზის სხივებმა მალე მომაკეთა, გონზე მოვედი თუ არა ზღვას გავხედე და დავინახე, რომ ზღვის მოქცევას გემის დამსხვრეული ნაწილი ნაპირისაკენ გამოერიყა. იგი კლდეებს შორის გაჭედდილიყო, აღარ დავაყოვნე და იქით გავცურე, გემის ფსკერის ნამსხვრევი იყო საკმაოდ დიდი მოცულობის და წყალში საკმაოდ ღრმად ჩასულიყო. ჩავყვინთე და მის ფსკერში საკმაო რაოდენობის იარაღი და ტყვია-ნამალი აღმოვაჩინე, ხის ფიცრებით პატარა ტივი შეეკარი და ზედ ტყვიამფრქვევი და რამდენიმე შაშხანა დავდე. ტყვიანამალიც დავამატე და ნაპირისაკენ გამოვცურე. დიდი წვალეებით მოვახერხე ყოველივეს ნაპირზე გადმოტანა. ზღვის პირას საკმაოდ მრუდე კლდე იყო აღმართული, რომელიც კარგი თავდაცვისა და სათვალთვალო პუნქტი ჩანდა, ყოველივე იქ ავიტანე და საბრძოლოდ განვალაგე. დარწმუნებული ვიყავი, რომ მათი გამოყენება აუცილებლად მომიხდებოდა. კლდეში ნაპრალი აღმოვაჩინე, რომლითაც ადვილად ჩავედი ზღვის ნაპირას, გადავწყვიტე კუნძული დამეზვერა და მის შუაგულისკენ გავწიე. კუნძულის შუაგულში ადგილობრივი მცხოვრებლები დამხვდნენ, ისინი შავკანიანი ზანგები იყვნენ, რომლებიც ნადირობით და თევზაობით ირჩენდნენ თავს. მათ კარგად მიმიღეს და თანაგრძნობაც გამოსხატეს ჩემი დაღუპული მეგობრების მიმართ, მე მათი ენა არ მესმოდა, მათ კი ჩემი,

მაგრამ ჟესტების საშუალებით ერთმანეთის მაინც გვესმო-
და, მათ ერთი კარავი დამითმეს, სადაც ჩემი იარაღი
შევიწახე. იგი გემიდან გადარჩენილი შაშხანა იყო. უწყინარ
ადამიანებთან მქონდა საქმე. ხშირად ვნადირობდი და
ვთევზაობდი მათთან ერთად. ასე გავიდა სამი თვე. ერთ
დილას საშინელი ყვირილის ხმა შემომესმა კარვიდან, გავ-
იხედე და საშინელი სურათი დავინახე, გერმანელები კუნ-
ძულს სამხრეთიდან უტევდნენ, მშვიდობიან მოსახლეობას
კი ყველას ერთიანად სპობდნენ. ჩემთან ერთმა ახალგაზრდა
ზანგმა მოირბინა და გერმანელების თავდასხმა შემატყო-
ბინა, მაგრამ მე უკვე ყოველივე ვიცოდი, შაშხანით ხელში
გარეთ გამოვვარდი და პირდაპირ ორ გერმანელს შევეჩხე,
სანამ ისინი გონს მოვიდოდნენ, შაშხანით ორივე სიცოცხლეს
გამოვასალმე. სროლის ხმაზე გერმანელები სხვადასხვა
მხრიდან ჩემკენ წამოვიდნენ და ჩემი ალყაში მოქცევა მოინ-
დომეს, მეც არ დავაყოვნე და გადავწყვიტე ზღვის ნაპირი-
საკენ გავჭრილიყავი, სადაც კლდეზე ტყვიამფრქვევი მეგ-
ულეობდა. შაშხანის სროლით გზას მივიკვლევდი და კლდეს
უახლოვდებოდი, მალე ტყეს შევაფარე თავი, გერმანელები
ფეხდაფეხ მომდევდნენ, რომლებსაც სროლით ვიგერიებდი.
თავშესაფარს სწრაფად ვუახლოვდებოდი, მალე ნაცნობ
ციცაბო კლდეს ნაპრალიდან შევუყევი და სულ მალე კლდის
თავზე აღმოვჩნდი. მსხვილ კალიბრიანი ტყვიამფრქვევი
გერმანელებს დავუმიზნე, რომლებიც კლდეზე დაბლიდან
მოცოცავდნენ და ცეცხლი გავუხსენი, ისინი შეჩერდნენ,
ასეთ ძლიერ ცეცხლს არ მოელოდნენ და ნელ-ნელა უკან
დაიხიეს, დატოვეს რა რამდენიმე გერმანელი მკვდარი,
მაგრამ ეს მხოლოდ დროებითი წარმატება იყო. ჩემს ახლოს
ძლიერი აფეთქების ხმა გავიგე, ზღვისკენ გავიხედე, საი-
დანაც სროლის ხმა შემომესმა და თვალებს არ დავუჯერე,
კუნძულს გერმანელების სადესანტო გემი მოსდგომოდა და
დესანტი უკვე ნაპირზე იყო გადმოსული, ხოლო გემიდან
ჩემს მიმართულებით ზარბაზნებს ისროდნენ. გამოუვალ

მდგომარეობაში აღმოვჩნდი, ორ ცეცხლს შორის მოვექეცი და მიქელ გაბრიელმაც თვალებში ჩამხედა, მაგრამ ღმერთი ჩემსკენ იყო, ალყა ვინროვდებოდა, მე არ დავიბენი და უკვე ნაცად კლდის ხვრელიდან დავინწყე ჩასვლა. თან შაშხანას სახსე მჭიდით გავიყოლე. ნაპრალმა ზღვის მხარეს, ქედის პირას გამომიყვანა. აქედან კარგად ჩანდა როგორც ჩემი ყოფილი ადგილმდებარეობა, ასევე გერმანელი დესანტის განლაგება. გერმანელები ზღვიდან და ხმელეთიდან უტევდნენ ჩემს ყოფილ სამალავს, მათ რატომღაც მრავალრიცხოვანი ეგონათ ჩემი განლაგება, მე კი ვერავინ მამჩნევდა, უცბად ჩემს ახლოს გერმანელი გამოჩნდა, რომელსაც გადაწყვეტილი ქონდა კლდეზე იმ ადგილიდან ასვლა, სადაც მე ვიმყოფებოდი. მომიახლოვდა თუ არა სამალავიდან გამოვედი და თავში შაშხანის კონდახი მთელი ძალით ჩავცხე. იგი უგრძნობლად დაეცა, მე ერთმა აზრმა გამიელვა თავში, გერმანელს ტანთ სწრაფად გავხადე ტანსაცმელი, ჩემი სწრაფად გავიძრე და გერმანელის ფორმა ჩავიცვი. ამ დროს შეტევა რატომღაც შესუსტდა, გერმანელი ოფიცერი ნაპირზე გამწარებით რალაცას გაჰკიოდა, შეტევაზე გადასული გერმანელები სწრაფად მოტრიალდნენ და ნაპირისკენ გაიქცნენ. გერმანელები გემიდან ნაპირზე მყოფთ რალაცას ატყობინებდნენ. მე ჯერ ვერ გავიგე ვერაფერი, მაგრამ შემდგომ მივხვდი, რომ გერმანელების გემს საფრთხე ზღვიდან ემუქრებოდა. ეს იყო ინგლისელების ორი გემი, რომლებიც ჰორიზონტზე გამოჩნდნენ და გერმანელების გემებს სწრაფად უახლოვდებოდნენ, გასაგები იყო გერმანელების შემფოთებაც. მათი გემი სწრაფად უნდა გაცლოდა საბედისწერო ნაპირს, მე არ დავაყოვნე, გერმანელებს სწრაფად შევუერთდი. ეს ნაბიჯი იძულებული ვიყავი გადამედგა, რადგან ისინი მე ყოველ მხრიდან მეხვივნენ, მაგრამ მათ ფორმაში გადაცმულ მტერს ვერ ამჩნევდნენ, მათთან ერთად ნავში აღმოვჩნდი, რომელმაც კურსი გემისკენ აიღო. ასე აღმოვჩნდი გერმანელების სადესანტო გემზე, თავიდან ვერ-

ავინ მამჩნევდა, ყველას ყურადღება მოახლოებული ინგლისელების გემებისკენ ქონდა გადატანილი და ისინი თავდაცვისათვის ემზადებოდნენ. ჩემთვის არავის ეცალა, მაგრამ ეს დიდხანს არ გაგრძელებულა, გერმანელი ოფიცრები რალაც ბრძანებებს იძლეოდნენ და ყველამ თავის დანიშნულ ადგილს მიაშურა, ერთი მარტო მე დავბორიალობდი გემბანზე სულელივით. გემი სწრაფად დაიძრა ადგილიდან და შეეცადა ინგლისელებს დასხლტომოდა, მაგრამ ინგლისელებმა შენიშნეს რა მტრის სადესანტო გემი, მას სროლა აუტეხეს. ჩვენს ახლოს ზღვაში ყუმბარები ფეთქდებოდა. ამ დროს ერთმა გერმანელმა ოფიცერმა შემამჩნია, მომიახლოვდა და რალაც გერმანულად დამიყვირა, მე არ მესმოდა მისი და გაშეშებული ვიდექი ერთ ადგილზე, იგი მთლად გაცოფდა და ყვირილით რალაცს მანიშნებდა. მე მისი არაფერი გამეგებოდა, ბოლოს მიხვდა რალაცას, ახლოს მომიახლოვდა, ქუდი მომხადა და რალაც საშინლად დაიღრიალა. იარაღი ამოიღო და მე დამიმიზნა. ჩემი წუთები დათვლილი იყო, მაგრამ ამ დროს გემზე საშინელი აფეთქების ხმა გაისმა. ინგლისელების გასროლილმა ნალმმა გერმანელების გემი ააფეთქა, ხოლო აფეთქების ტალღამ ზღვაში მომისროლა, მაგრამ გონება არ დამიკარგავს. აღმოვჩნდი რა წყალში, რალაც მცურავ ხის საგანს მაგრამ ჩავჭიდე ხელი და გერმანელების გემისაკენ გავიხედე, რომელიც ცხვირით თანდათან ზღვის ფსკერისკენ ეშვებოდა. ცოცხლად დარჩენილი გერმანელები საცოდავად ფართხალებდნენ. მათ ინგლისელების გემებიდან ჩამოშვებულ ნაგებობებში სწრაფად ატყვევებდნენ. მალე ასეთი ბედი მეც მენჯია. ასე აღმოვჩნდი ჯერ გერმანელების ხელში, ხოლო შემდეგ ინგლისელების ტყვე. ინგლისელებს იტალიელი ვეგონე, გერმანელებს კი ინგლისელი აგენტი, არავის სჯეროდა, რომ ერთი საცოდავი საბჭოთა ჯარისკაცი ვიყავი საქართველოდან.

როგორც გერმანელი ტყვე ალჟირში ჩამიყვანეს და ტყვეთა ბანაკში მომათავსეს, ქალაქთან ახლოს რალაც

სტრატეგიული მნიშვნელობის ნაგებობას ვაშენებდით და დღე და ღამე ვშუშობდით. მალე მოკავშირეებმა მეორე ფრონტი გახსნეს ჩრდილოეთ საფრანგეთში და გერმანელები ყველა მიმართულებით მარცხს მარცხზე განიცდიდნენ, განსაკუთრებით მათ დიდი მარცხი რუსეთში განიცადეს. ერთ დღეს ალჟირის ნავსადგურს ამერიკული დიდი გემი მოადგა. იგი ნახევრად სამხედრო, ნახევრად სამოქალაქო იყო, მის გემბანზე მრავალი ხალხი ირეოდა. ალჟირელი ფრანგები ჩქარობდნენ გემზე ასვლას, მათ ამერიკა უფრო პერსპექტიულ ქვეყანად ეჩვენებოდათ, ვიდრე საფრანგეთი. გემი მეორე დღეს დილით გადიოდა ამერიკაში. ყოველივე ეს მე ახლად მოყვანილი ტყვეებისგან შევიტყვე. გადავწყვიტე რაც არ უნდა დამჯდომოდა ამ გემით გავქცეულიყავი, სხვა გამოსავალი მე მაინც არ მქონდა, გერმანელი ტყვეები ჩემზე ნადირობდნენ, ჩემი მოკვლა უნდოდათ, მათ მოგზავნილი აგენტი ვეგონე. ისინი ამ ჩანაფიქრს ადრე თუ გვიან მაინც აღასრულებდნენ. ამიტომ უნდა მეჩქარა. ან ეხლა, ან არასოდეს, ან გამარჯვება, ან სიკვდილი. შუალამით ავდექი, როდესაც ყველას ეძინა, კარისაკენ გავემართე, მორიგეს ჩასძინებოდა, გასაღები დიდი სიფრთხილით ავაცალე, გავაღე კლიტე და მძინარე მცველს გასაღები კვლავ ჯიბეში ჩავუდე. გარეთ კიდეც იყვნენ ღამის დარაჯები. ისინი მთელ ბანაკს პროჟექტორებით ზემოდან დაჰყურებდნენ. ბანაკს გარშემო რკინის ეკლიანი მავთული გასდევდა, სასადილო შენობას ამოვეფარე და ლოდინი დავინყე. პროჟექტორი მთლიანად ანათებდა ბანაკის ღობეს, ეს პერიოდულად ხდებოდა და მეორე განათებამდე რამდენიმე წუთი იყო, ამ დროს უნდა მომესწრო და საჭრელით გადამეჭრა მავთული, საჭრელი ჩემი დამზადებული იყო და დიდი იმედი არ მქონდა მისი. ხელსაყრელი დროც დადგა და მეც ერთ მხარეს გავიქეცი და მავთულს ვეცი, რამდენიმე ადგილას გადავჭერი და შიგ გავძვერი, ჩემი გაძრომა და პროჟექტორის განათება ერთი

იყო. ბედზე გავასწარი და ბუჩქებში მივიმალე, ხოლო შემდეგ რაც ძალი და ღონე მქონდა ნავსადგურისკენ მოვკურცხლე, სადაც ამერიკული გემი იდგა, ნავსადგურში რომ მივედი უკვე თენდებოდა, ნაპირთან დიდი გემი იდგა, რომელიც მთლად ნათურებით გაჩახჩახებული იყო. შევყურებდი მას და თან მასზედ მოხვედრას ვნატრობდი, მაგრამ ეს არც ისე ადვილი ჩანდა, სანამ მთლად გათენდებოდა და მასზედ მგზავრების ასვლა დაიწყებოდა მანამდე უნდა მომემოქმედებინა რამე. ბევრი აღარ მიფიქრია. გემს, საიდანაც ლუზა ქონდა ჩაშვებული იმ მხრიდან წყალში ჩუმად შევედი და ჩაშვებულ ლუზისკენ გავცურე რამდენიმე ხანში ხელები დიდ რკინის ჯაჭვს მოვხვიე, დავეჭიდე და მასზედ ავედი. ხელფეხი ცურავდა, მაგრამ მაინც ნელ-ნელა ზევით მივიწვედი. მე არავინ მამჩნევდა, ნაპირზეც არავინ ჩანდა, ნახევარი გზა უკვე განვლილი მქონდა და ძალზედ დავილაღე. ცოტა ხნით შევისვენე და კვლავ განვაგრძე გოლგოთას გზა. მალე გემბანისაკენ დარჩენილი მანძილი დიდი გაჭირვებით გადავლახე. საბედნიეროდ გემბანზე ასვლა შემთხვევით ვილაცის მიერ გადმოკიდებულმა ბანარმა გამიადვილა, ასე აღმოვჩნდი ამერიკული გემის ბაქანზე, რომელზედაც არავინ ჩანდა. მე გემის კაუტებისკენ გავემართე და სალონში შევედი, სადაც მარცხნივ და მარჯვნივ საძინებელი ოთახები იყო განლაგებული, რამდენიმე კარი მოვსინჯე ხელით, მაგრამ ყველა დაკეტილი აღმოჩნდა, მხოლოდ ერთი კარი გაიღო ჩემი ხელის მიწოლით და მეც ბევრი არ მიფიქრია. ოთახში შევედი, საკმაოდ დიდ ოთახში აღმოვჩნდი, რომელშიც სასტუმრო და საძინებელი ერთად იყო მოთავსებული. ოთახში არავინ იყო, კუთხეში ნახევრად დაცლილი ბოთლი იდო. მის გვერდზე კი ხელუხლებელი საუზმე, შიმშილისაგან გული მიმდიოდა და ის იყო საჭმლისაკენ გავიწვიე, რომ კარებთან ლაპარაკის ხმა შემომესმა, ცხადი იყო ეს ოთახის პატრონი იყო. მე სწრაფად შევძვერი საწოლის ქვეშ და გულისფანქქალით დავიწყე ლოდინი, მალე კარი გაიღო და ოთახში

მამაკაცი და ქალი შემოვიდა. მე მათი მხოლოდ ინგლისური ლაპარაკი მესმოდა, ხოლო სანოლის ქვეშიდან კარგად გაპრიალებული მამაკაცისა და ქალის ფეხსაცმელები მოჩანდა. ქალი და მამაკაცი ეტყობოდა შეყვარებულები იყვნენ. მამაკაცმა ქალს შამპანური დაუსხა და თვითონაც დაისხა, ერთმანეთს ჭიქები მიუჭახუნეს და გამოცალეს, შემდეგ კოცნის ხმა გავიგე, შემდეგ სანოლზედ დაეშვნენ, რომლის ქვეშაც მე ვინეჯი სულგანაბული. ისინი სიყვარულს მიეცნენ, მე კი ამ დროს სანოლის ქვეშ მათ სასიყვარულო საქმეებს ძალაუნებლიედ ვუსმენდი. სანოლიდან ქალის და კაცის სასიყვარული ჟღერტული მესმოდა, ხოლო სანოლს კი ჭრაჭა-ჭრუჭი გაჰქონდა. ასეთ ვითარებაში მომინია ყოფნამ ერთი საათი, შემდეგ ორივენი ადგნენ, შამპანური დალიეს, ჩაიცვეს და ოთახიდან გავიდნენ, მე დრო ვიხელთე, გამოვძვერი ჩემი სამალავიდან და საჭმელებით განყობილ მაგიდას მიუჯახლოვდი და გემრიელად შევექეცი მაგიდაზე დატოვებულ საჭმელს, არც სასმელი დამიკლია, როცა კარგად გამოვძეხი და სასმელით შევზარხოშდი, ოთახის დათვალიერება გადავწყვიტე, აღმოჩნდა, რომ იგი საკმაოდ კომფორტაბელური იყო, შემდეგ კარადა გამოვადე და შიგ შევიხედე, იქ ქალისა და მამაკაცის ტანსაცმელი იყო, უჯრებში კი — სხვადასხვა ძვირფასეულობა. იქვე იდო დოლარების დიდი დასტაც. მალე გემი დაიძრა და ამერიკის შეერთებული შტატებისკენ აიღო გეზი, წინ ატლანტიკის ოკეანის გადალახვა გველოდა. ჩემი ყოფა მეტად არასახარბიელო იყო, რადგან ცხოვრება სანოლისქვეშ მეტად რთული აღმოჩნდა, კაიუტის მფლობელი მდიდარი ამერიკელი იყო, რომელსაც მაიკლი ერქვა. იგი მეტად გარყვნილი და ქალების მოყვარული მამაკაცი გამოდგა, მას ყოველ ღამით სხვადასხვა ქალი შემოჰყავდა და ისინი ჩემს თავზედ ახდენდნენ სექსუალურ აქტებს, რაც მე ძალზედ მალიზიანებდა. დღისით მაიკლი გადიოდა კიაუტიდან და, ალბათ, სადღაც ერთობოდა, ღამით კი ბრუნდებოდა, როგორც წესი, ახალ

ქალბატონთან, რომლებიც უმეტესად მთელი ღამე რჩებოდნენ.

როგორც კი მაიკლი გავიდოდა, მაშინ მომეცემოდა ამოსუნთქვის საშუალება, ჩემი სამალავიდან გამოვძვრებოდი და პირველ რიგში დარჩენილ საჭმელს მივირთმევდი, პირს ვიბანდი, მისი საპარსით ვიპარსავდი, აბაზანის მიღებაც არ მავინწყდებოდა, ზოგჯერ თაროზე დაწყობილ წიგნებსაც ვკითხულობდი, მაგრამ ამას ისე ვახერხებდი, რომ მას ეჭვი არაფერზე აეღო, ასე გადიოდა დრო, ორ დღეში ერთხელ ვიღაც დამლაგებელი შემოდიოდა, ზერელედ მიალაგებდა და იმ წუთში გადიოდა, მე მას სანოლის ქვეშიდან ვადევნებდი თვალს. ასეთ ვითარებაში გადავლახე ოკეანე. ჩვენი გემი კი ამერიკის შეერთებული შტატების ქალაქ ნიუ-იორკს მიუახლოვდა. იმ ღამით ჩვენს კაიუტაში საშინელი დრამა გათამაშდა. მაიკლი ვიღაც ქალთან ერთად ღამის ორ საათზე შემოვიდა, მათ თან ბევრი სასმელი ჰქონდათ. მაიკლი ძალზედ ნასვამი ჩანდა. ქალმა მას სასმელის დაძალება დაუწყო და ორივემ შამპანურების დალევა გააგრძელეს, შემდეგ სანოლზედ სიყვარულით დაეშვნენ. შუაღამე კარგა ხანის გადაცილებული იყო, როდესაც კარზე კაკუნის ხმა გაისმა, მაიკლს ღრმა ძილით ეძინა, ქალი წამოდგა, კართან მივიდა და ჰკითხა: თუ ვინ იყო, მე ოფიციალტი ვარ, მაიკლმა დამავალა ამ დროისათვის შამპანური მომეტანა, გთხოვთ გააღოთ, იყო პასუხი. დასწყევლოს ეშმაკმა, ამდენი შამპანური, რა ჯანდაბად გვინდა მაიკლ, შენ შეუკვეთე? ჰკითხა მან, მაგრამ მაიკლი გვერდზე გადაბრუნდა და ხვრინვა ამოუშვა, კარგით მაშინ შემოიტანეთ — უთხრა ქალმა და კარი გააღო. კარის გაღება და ვიღაც ნილბიანი ყაჩაღის შემოვარდნა ერთი იყო. მოძალადემ ქალს შამპანურის ბოთლი თავში ჩასცხო. მან ერთი შეჰკივლა და ხალიჩაზე უსულოდ გაიშოტა. მძარცველი მძინარე კაცს მივარდა, ლოგინიდან წამოაგდო და ცემა დაუწყო. კაცი გამოფხიზლდა და შეჰყვირა, ვინ ხარ, რა გინდა, ფული მინდა ფული, სადა

გაქვს. აი იქ უჯრაში არის აიღე და ნაეთრიე დაუყვირა მაიკლმა. მძარცველი უჯრას ეცა და იქიდან დიპლომატი ამოიღო, გაშალა და შიგ მართლაც დიდძალი ფული აღმოჩნდა, მაგრამ ამ დროს მაიკლი მას მივარდა და ყელში ნაუჭირა ხელი, მძარცველმა დანა იმიშველა და მას გულში ჩასცა, მაიკლმა ერთი დაიყვირა და ადგილზედ ჩაიკეცა, ამ დროს მძარცველმა დრო იხელთა და დიპლომატს ნაავლო ხელი. გარეთ უნდოდა გაქცევა, მაგრამ დიპლომატი ხელიდან გაუვარდა და დოლარები ხალიჩაზე გაიფანტა და ერთი შეკვრა დოლარების ჩემთან ახლოს დაეცა, საწოლის ქვეშ. მე მას ხელი ვტაცე და შევინახე. მძარცველმა ფული სწრაფად აკრიფა. ნაწილი ჯიბეებში ჩაიღო, ნაწილი კი ჩანთაში და კაიუტიდან გავარდა. მე საშინელ მდგომარეობაში აღმოვჩნდი. ორი გვამი ჩემს გვერდით ეგდო, ოთახში კი მარტო მე ვიყავი, გამოქცეული სამხედრო პატიმარი და ყველაფერში ბრალი ალბათ, მე დამედებოდა. სამალავიდან გამოვძვერი და ოთახი შევათვალიერე. საშინელი სურათი გადამეშალა თვალწინ, კარებთან თავგატეხილი ქალი ეგდო სისხლში მოსვრილი, ოთახის შუაგულში კაცი გაშხლართულიყო, რომელსაც გულმკერდი სისხლით ქონდა მოსვრილი, სისხლის ლაქები ხალიჩასაც ეტყობოდა, უკვე დილა იყო, მე არ დავიბენი, ოთახში ჩემი შესაფერი მაიკლის ტანსაცმელი მოვძებნე, მოვირგე შარვალი, კოსტუმი, თეთრი პერანგი, ფეხსაცმელები, ფული ჯიბეში ჩავიდე და გარეთ გამოვედი. იქ დარჩენა მართლაც საშიში იყო. გემი ნიუ-ორკის პორტში შედიოდა და მგზავრები გასასვლელისკენ მიიწვედნენ. მეც მათში შევერიე. ის იყო უნდა ნაპირზე გადავსულიყავი, რომ ამ დროს გემზე განგაში ატყდა, რამდენიმე პოლიციელმა გზა გადამიჭრა. გემზე მოხდა მკვლელობა, გემიდან არავინ გაუშვათ, საბუთები შეუმონმეთ ყველას, გაისმა კაპიტნის ხმა, შავი დღე დამადგა, აღარ ვიცოდი რა მომექმედებინა, ვილაცამ ზურგზე ხელი დამკრა. მოვტრიალდი და პოლიციელი დავინახე, თქვენი საბუთები — მითხრა მან ინგლისუ-

რად. ჩემი ვინაობა სწრაფად გამომჟღავნდა, სმიტის შარვალ-კოსტიუმში გამოწყობილს მის მკვლელობაში სწრაფად დამდეს ბრალი და გემიდან პირდაპირ ჯერ ნიუ-იორკის ციხეში მიკრეს თავი, ხოლო რამდენიმე თვის შემდეგ სამუდამო პატიმრობა მომისაჯეს და ამერიკის ყველაზე საშინელ ალკატრასის ციხეში ამომაცოფინეს თავი. ალკატრასი ესპანურად ფრინველს ნიშნავს, ეს კუნძული ესპანელებმა 1775 წელს აღმოაჩინეს.

იგი მდებარეობს სან-ფრანცისკოს მახლობლად. ამ ერთ-ერთ მიუდგომელ კუნძულზე ინგლისელმა კოლონიზატორებმა თავის დროზე დიდი ციხე-სიმაგრე ააშენეს, შემდგომში კუნძული ხელიდან ხელში გადადიოდა და მას სხვადასხვა დროს სხვადასხვა პატრონი ჰყავდა. მეოცე საუკუნის დასაწყისში იგი ამერიკის შეერთებული შტატების საკუთრებად იქცა და შტატების ხელმძღვანელობამ გადაწყვიტა აღნიშნული ციხე-სიმაგრე საპატიმროდ გამოეყენებინა. სათანადო აღჭურვის შემდეგ მასზე საშიში პატიმრების პირველი პარტია 1930 წელს ჩაიყვანეს. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ ამ ციხეში იყო მოთავსებული კოზა ნოსტრას ერთ-ერთი განგსტერი ჯუზეპე, რომელსაც სამუდამო პატიმრობა ჰქონდა მისჯილი, მისი გარეთ დარჩენილი მეგობრები ეწეოდნენ დაუნდობელ ბრძოლას, ერთის მხრივ პოლიციის, მეორეს მხრივ კი კონკურენტი განგსტერების წინააღმდეგ, რომლებიც მათ ტერიტორიაზე ზეგავლენის მოსაპოვებლად არაფერს იშურებდნენ.

ერთ ზაფხულის საღამოს ნიუ-იორკის ერთ-ერთ ოფისში რამდენიმე განგსტერი შეკრებილიყო და წინა ღამით მომხდარ თავდასხმას იხილავდნენ, რომელიც მათმა მოწინააღმდეგეებმა განახორციელეს მათ კაზინოზე, იქ მათ სამი კაცი დაეღუპათ. განგსტერთა შეფი ჯოვანი ცოფებს ყრიდა — ვერ წარმომიდგენია ამბობდა იგი თუ როგორ შეეძლოთ ამ ღლაპებს ჩემს წინააღმდეგ ხელის აწევა, მათ მე სამი კაცი მომიკლეს და საუკეთესო კაზინო დამირბიეს ნიუ-იორკში. მე

მათ ამას არ შევარჩენ და ყველას გავანადგურებ. ისინი ამას ვერ გაბედავდნენ, ჯოვანი, მათ ვილაც ეხმარებათ თქვა როზანამ, იგი მალალი, ტანმორჩილი ახალგაზრდა ქალი იყო 27 წლის. მას ქამარზე იარაღი ეკიდა. ვინ ეხმარება, ვინ, დამიდგინეთ ისინი და მე მათ მოვუვლი. ჩვენ ამისათვის ძალები არ გვეყოფა მიუგო როზანამ, მაშინ დაიქირავეთ ვინმე, ყვიროდა ჯოვანი, სხვის დაქირავებას ჯობია ჯუზეპე გამოვიყვანოთ ციხიდან. იგი უკვე ერთ წელზე მეტია ალკატრასის ციხეში იტანჯება, შენ მას შეპირდი ერთ თვეში გამოგიყვანო და სიტყავს კი არ ასრულებ. ჯოვანი უცბად დაცხრა, თითქოს რაღაც გაახსენდა, როზეტა შენ მე მგონი მართალი უნდა იყო, ჯუზეპე მართლაც ის კაცია, რომელიც ამ ხროვას ანდერძს აუგებს, ჯუზეპე უნდა გავათავისუფლო. როზანა შენ და სმიტს გავალებთ ჯუზეპეს გაათავისუფლებას და აქ მოყვანას. ორ დღეში შეიმუშავეთ მისი ციხიდან გაქცევის გეგმა და მომახსენეთ, ეხლა კი თავისუფალი ხართ, მარტო დამტოვეთ, ძალზე დავილაღე.

როზანა გამოვიდა თუ არა ჯუზეპეს კაბინეტიდან იმ წუთშივე სმიტს დაუკავშირდა და თავისთან დაიბარა. მალე ისინი შეხვდნენ. სმიტი როზანას კაბინეტში შევიდა და მას მიესალმა, სმიტი ახოვანი ვაჟკაცი იყო, ბევრ განგსტერულ ბრძოლებში გამობრძმედილი, სახეზე ნაიარევი ეტყობოდა. იგი როზანასთან ახლოს მივიდა, ვისკი დაისხა და სავარძელში მოკალათდა, სიგარა ამოიღო და გააბოლა. აბა გისმენ როზანა რა საქმე გაქვს, შეფმა დაგვაავალა ერთი საქმე და უნდა გავაკეთო, მიუგო როზანამ. რა საქმე? ჯუზეპე გახსოვს ალბათ, დიახ მას რა დამავინწყებს. მე მან სიკვდილს გადამარჩინა, ჰოდა ახლა შენი ჯერია სმიტ ჯუზეპე გადაარჩინო და ციხიდან გამოიყვანო. ეს შეფის ბრძანებაა, იგი ჩვენ ამ სამკვდროსასიცოცხლო ბრძოლაში ძალზე გვეჭირდება. რას ამბობ როზანა, ალკატრასის ციხიდან ჯერ არავინ გაქცეულა, ეს შეუძლებელია. არაფერია შეუძლებელი, მოდი ერთად მოვიფიქროთ და ავწონ-დავწონოთ ყველაფერი.

საზღვაო პატარა კატარლა თამამად მიაპობდა ზღვის აქორჩილ ტალღებს. მასზე ხუთი კაცი იყო, როზანა სმიტი და სამი დამხმარე ეკიპაჟის წევრი, კატარლას მექსიკის ყურისკენ ჰქონდა აღებული გეზი, კონკრეტულად კი ალკატრასისაკენ, რომელიც უკვე გამოჩნდა ჰორიზონტზე. რა ლამაზია ეს ურჩხული — წამოიძახა როზანამ და ხელი ციხისკენ გაიშვირა. მართლაც იგი შორიდან დაკლაკნილ დრაკონს მოაგონებდა ადამიანს, რომელიც ზღვაში დასასვენებლად მთელს სიგრძეზე განოლილიყო და თავის მსხვერპლს ელოდებოდა. ჰო — ლამაზია და მეტად საშიშიც, არავის უსურვებდი მის ხახაში მოხვედრას, მცველები თუ არ მოვისყიდეთ არაფერი გამოგვივა, მიუგო სმიტმა, ნუ გეშინიან სმიტ, ქრთამი ჯოჯობხეთს ანათებს. მალე თავის მთელი დიდებით და სილამაზით მათ წინ აღიმართა ძველი დიდებული ციხესიმაგრე. იგი ზღვიდან ამოსულ და კლდეზე აღმართულ დაკლაკნილ ზღვის გველეშაპს მიაგავდა, რომელიც თავისი ხორკლიანი ტანით კუნძულს ყველა მხრიდან შემოხვეოდა რკალად, მისი თავი კი თითქოს ციხე-სიმაგრის შესასვლელში აღმართულ კოშკში იყო დამალული. კატარლა ნაპირს მიუახლოვდა და ლუზა ჩაუშვა, შემდეგ გემიდან პატარა ნავი ჩაუშვეს ზღვაში, შიგ როზანა და სმიტი ჩაჯდა და ნავმაც კლდოვანი ნაპირისაკენ აიღო გეზი. მალე ნაპირს მიაღწიეს, ნავი ნაპირზე ამოთრიეს, როზანა და სმიტი მალლა ციხისაკენ დაიძრნენ, როზანამ სმიტი შეაჩერა და უთხრა, შენ აქ დარჩი, მე მარტო წავალ, ყოველივეს გავარკვევ და მალე გნახავ. დამიჯერე ასე ჯობია, არ მინდა შენთან ერთად დამინახონ. კარგი აქ დაგელოდები იყო პასუხი. როზანამ მარტომ გააგრძელა გზა. იგი ლამაზად იყო ჩაცმული, შავი გაშლილი თმები მხრებს უმშვენებდა, ტანზე მოჭერილი შარვალი ეცვა, მკლავზე ტყავის ჩანთა ჰქონდა გადაკიდებული.

როზანა ციხის უფროსთან შეხვედრას მოსაცდელში მოუთმენლად ელოდა, იქვე ახლოს მდივანი ქალი გამწარე-

ბული რალაცას ბეჭდავდა. როდის გათავისუფლდება თქვენი უფროსი, ჰკითხა როზანამ მდივანს. არ ვიცი ქალბატონო, თათბირი მცველებთან ეს-ესაა დაიწყო და როდის განთავისუფლდება ვერ გეტყვით, ჩვენ აქ სასადილო გვაქვს, შეგიძლიათ იქ ყავა მიირთვათ, ხოლო როდესაც უფროსი გათავისუფლდება მე შეგატყობინებთ. კეთილი მიუგო როზანამ და გარეთ გავიდა, სასადილოს წინ გაჩერდა და სიგარეტი გააბოლა. რა უნდა უთხრა ამ ციხის ვირთხას ფიქრობდა თავისთვის როზანა, მხოლოდ ჯუზეპესთან შეხვედრის უფლება, სხვა მეტი არაფერი — შეხვედრის დროს პატიმართან ლაპარაკი მხოლოდ ტელეფონით შეიძლება, რომელიც ისმინება, ხოლო მათ შორის ტყვიანობა უმეტარი შუშაა, ასეთ პირობებში შეუძლებელი იყო რაიმე ინფორმაციის მიწოდება, მაშ რა ვიღონო. როზანა სასადილოში შევიდა, იქ ერთ მაგიდასთან რამდენიმე მცველი ყავას მიირთმევდა, როზანა მათ შორიანს დაჯდა და ყავა შეუკვთა. მცველთა საუბარი მას კარგად ესმოდა. ერთი მცველი მეორეს რალაცს გამწარებული უმტკიცებდა. ამ ციხეში ამბობდა ის მეც თავი პატიმარი მგონია, შესაძლებლობა რომ მექონდეს სადმე რანჩოს შექმნის, ცოლშვილს იქ წავიყვანდი და წავიდოდი საცხოვრებლად, აბა აქ რა ხეირია, უყარაულე ამ პატიმრებს მთელი თვე და შემდეგ მხოლოდ ორი დღით გვიშვებენ სახლში, ჯამაგირიც მეტად მცირეა საარსებოდ. ძლივს ყოფნის ჩემს ოჯახს, მეუღლე რომ მუშაობდეს, კიდევ კარგი, მაგრამ სამსახური ვერ იშოვა, აბა ეს ცხოვრებაა. განა ჩვენც მაგ დღეში არა ვართ, მაიკლ, მაგრამ შენსავით არ ვწუნუნებთ. რა განა არ იცოდინა აქ რა პირობებიც იყო, სამსახურში რომ ეწყობოდი? ვიცოდინა როგორ არა, გაჭირვებამ მომიყვანა აქ, თორემ ეს რა სამსახურია. წავიდეთ დროა, თქვა ერთმა მცველმა და ამით მათ საუბარი დაამთავრეს. მაიკლი მაგიდასთან დარჩა. იგი ჩაფიქრებული სიგარეტს ეწეოდა, როზანამ დრო იხელთა და მას გვერდით მიუჯდა, მაიკლ გამარჯობა, მაიკლმა გაკვირ-

ვებით შეხედა როზანას და გამარჯობა უთხრა, მე თქვენ არ გიცნობთ. მეც ეხლა გაგიცანით მიუგო როზანამ, მაგრამ ამას მნიშვნელობა არა აქვს. მე აქ პატიმრის სანახავად ვარ მოსული. რომლის — ჯუზეპესი? ჰო ვიცი, მაგარი კაცია, ყველა პატიმარს მაგის შიში და რიდი აქვს, აღნიშნა მაიკლმა. როზანამ მას პირდაპირ უთხრა — მაიკლ დამეხმარე მის განთავისუფლებაში და შენ რომ წელან რანჩო ახსენე, ჩათვალე რომ უკვე ნაყიდი გაქვს, ფული შენი რანჩოსი თან მაქვს. მაიკლი დაიბნა, აქეთ-იქით გაიხედა და როზანას მიუგო. თქვენ ალბათ ვიღაცაში გეშლებით ქალბატონო. არა არ მეშლებით, მე ვიცი შენ ის კაცი ხარ ვინც მე ჯუზეპესს გათავისუფლებაში მომეხმარება. არა ქალბატონო, ეს შეუძლებელია. არაფერია მაიკლ შეუძლებელი, აბა დაფიქრდი შენ მორიგეობის დროს ღამე ვერ შენიშნავ ჯუზეპესს, რომელიც შენს სამორიგეო ზონაში ამოსასვლელი კიბით ამოვა მაღლა და კედლიდან შენს მიერ წინასწარ დამაგრებულ თოკით მარცხენა მხარეს დაეშვება, შენ თუ თოკს მოხსნი და გადაუგდებ მას ამით შენკენ მიმავალ კვალსაც ნაშლი. ჯუზეპე თოკს დაკეცავს, ჩანთაში ჩადებს და ნავით გემს მიაღწევს, რომელიც მას სამშვიდობოზე გაიყვანს, ვერავინ მიხვდება, რომ ხელის შემწყობი შენ იყავი, შენ შენს ფულს აიღებ და ბედნიერად იქნები შენს რანჩოში. ჯუზეპე კი ნანატრ თავისუფლებას ეღირსება. ამ ჩანთაში შენი წილი ფული დევს, აიღე მაიკლ. მაიკლი გაკვირვებული უყურებდა უცნობ ღამაზ ქალს და ვერ მიმხვდარიყო, ის მოგზავნილი ანგელოზი იყო თუ ეშმაკი, შემდეგ კბილებში გამოსცრა, მე თქვენ არ გენდობით. მე კი გენდობით მიუგო როზანამ, ტყავის ჩანთა გახსნა და მაიკლს წინ დაუდო, რომელიც გაკვირვებული უყურებდა ჩანთის შემადგენლობას. მანდ იმდენია, შენ რომ ერთი კი არა ორი რანჩო იყიდო, წაიღე და წადი. რომ მოგატყუო? ჰკითხა მაიკლმა — აი, ამას ხომ ხედავ და როზანამ ქაშირიდან იარაღის ტარი დაანახა, მიმიხვდი, ვერსად გამექცევი. მიგიხვდი, იყო პასუხი. მაშ როდის გაქვს

მორიგეობა. ზეგ 12 საათიდან ღამის 3 საათამდე. მაგ დროს ჯუზეპე შენს სადარაჯოზე გაივლის, თოკი მზად უნდა გქონდეს, მე მას ციხის მარცხენა მხარეს დაველოდები. აბა შენ იცი, მშვიდობით მიუგო როზანამ, იგი წამოდგა, მაიკლს ჩანთა მიაჩეჩა და სასადილოდან გავიდა. იგი უფროსის მოსაცდელში დაბრუნდა, რომელიც ციხის დაცვის ოფიცრებით იყო სავსე. თათბირი უკვე დამთავრებულიყო და როზანა უფროსთან შეუშვეს. გამარჯობათ სერ. გაგიმარჯოთ, მიესალმა ფორმიანი კაცი, რომელიც გრძელი მაგიდის ბოლოში იჯდა. როზანა ფართე კაბინეტში აღმოჩნდა, კედლის თაროებზე წიგნებით და სიგარეტებით — სავსე ყუთები ელაგა. მაგიდის თავში იჯდა ციხის უფროსი, იგი სქელი და მულოტი კაცი იყო, პირში დიდი სიგარა გაერჭო და აბოლებდა. ღამაზი ქალის დანახვაზე წვრილი თვალები ეშმაკურად აუციმციმდა, სერ ეს თქვენ ჩვენი კომპანიისაგან და როზანამ მას სიგარეტის დიდი შეკვრა გადასცა. გმადლობთ ქალბატონო, ეს რომელი კომპანიაა თქვენი? ტურისტული სერ. რაზე გარჯილა ასეთი შესანიშნავი ქალბატონი, ამ სიშორეზე რამ მოგიყვანათ. სერ მე მოგზაური და მწერალი გახლავართ და მინდა ვისარგებლო შემთხვევით და განთქმული განგსტერი ჯუზეპე მოვინახულო, მე მასზედ ბევრი რამ გამიგია და პირადად მინდა გავესაუბრო. ქალბატონო ეს შეუძლებელია სათანადო ნებართვის გარეშე, იგი სამიშ დამნაშავედ ითვლება და მე არ მაქვს უფლება ყველა დაუშვა მის სანახავად, აქ ხომ ზოოპარკი არ არის, მერე შეიძლება პატიმარმაც არ მოისურვოს თქვენთან შეხვედრა. ამაზე ნუ იდარდებთ სერ, ჩემნაირი ქალის ნახვა ყველა პატიმრის დიდი სურვილია, მე თქვენ ძალიან გთხოვთ. ამ სიტყვებით როზანამ დოლარების დიდი შეკვრა მაგიდაზე დააგდო. უფროსს თვალები სულ დაუპატარავდა, მან ღიმილით ფული უჯრაში ჩადო და როზანას უთხრა, რადგან ასე ძალიან გსურთ, შეგიძლიათ ნახოთ, ისიც დღეს და მხოლოდ ერთი საათით. გმადლობთ სერ. იმედია ჩვენი სიგარები

მოგეწონებათ, მიაძახა როზანამ. იმედია ქალბატონო გაღიმებულმა უპასუხა ციხის უფროსმა. როზანა გავიდა, მას უფროსმა თვალი ვნებიანად გააყოლა. ერთი საათის შემდეგ როზანა პატიმართა შესახვედრ ადგილზე ჯუზეპეს ელოდებოდა. კარი გაიღო და ჯუზეპე შემოვიდა, იგი შეხვედრის ადგილზე დაჯდა როზანას წინ და ყურმილი აიღო, ყურმილი როზანამაც აიღო. გამარჯობა ჯუზეპე მიესალმა როზანა, ორივე ერთმანეთს დიდი ხნით ჩააცქერდნენ თვალებში, რომლებშიც უსიტყდვოდ იკითხებოდა ერთმანეთის დიდი სიყვარული, პატივისცემა, ნდობა და იმედი. ბოლოს როზანამ დაარღვია სიჩუმე. შენს მეგობრებს ახსოვხარ და მოკითხვას გითვლიან. მადლობა გადაეცი მოკითხვისათვის, მაგრამ შეეძლოთ მოსულიყვნენ და ვენახე, ამით არაფერი დამავდებოდა. ნუ ღელავ ჩემო მეგობარო, მიუგო როზანამ, ჩვენ ვიზრუნებთ შენზე და ფანჯარას ხელის გული დაადო, რომელზეც ჯუზეპემ ნახაზი და წარწერა დაინახა. ახლოს დაინახა ხელთან და იგი უცბად ყველაფერს მიხვდა. „ხვალ ღამის პირველ საათზე ციხის მარცხენა სადარაჯოსთან შენი მეგობრები გელიან, დაცვა ჩვენია“. ყველაფერი გასაგებია მიუგო ჯუზეპემ, ამ დროს როზანამ ხელი შუშას მოაცილა. როზანა რომ იცოდე როგორ მომენატრე. მეც ძვირფასო. ჯუზეპე სიმპატიური, წარმოსადეგი მამაკაცი იყო, ხუჭუჭი თმით და ოდნავ კეხიანი ცხვირით, მარცხენა თვალი დაშავებული ჰქონდა, მას ნაიარევი ეტყობოდა, მაგრამ ეს უფრო ვაჟკაცურ იერს აძლევდა მის სახეს. აბა კარგად იყავი, გისურვებ გამარჯვებას — მადლობთ როზანა. ქალი გარეთ გამოვიდა. დანიშნულ დროს როზანა ციხე-სიმაგრეს მარცხენა ციცაბო კლდის ძირას იყო, ქვემოთ უძირო ხევი მოჩანდა, რომელსაც ზღვა ესაზღვრებოდა, უცბად ზემოდან ვილაცამ თოკი გადმოაგდო, როზანა მიხვდა რომ ეს მაიკლის მიერ გადმოგდებული თოკი იყო, სადაც არის პატიმარიც უნდა გამოჩენილიყო. ჯუზეპე არ ჩქარობდა, პირველი საათი იყო, როდესაც ის ადგა, თავის მძინარე პატიმრებს გადახედა, მათ

ყველას ეძინათ, ჩუმად წამოდგა და გასასვლელისკენ გაემართა. უცბად ერთი პატიმარი სწრაფად წამოდგა სანოლიდან, მას კარებთან დაენია, მკლავში ხელი ჩასჭიდა და უთხრა, სადაც შენ, იქაც მე, ვიცი გასაქცევად მიდიხარ და მე შენთან ერთად უნდა წამოვიდე, თუ არა და არ გაგიშვებ და ხმაურს ავტეხავ. ჯუზეპემ გამჭოლი მზერა ესროლა და კბილებში გამოსცრა, კარგი წამოდი, მაგრამ იცოდე ეს არჩევანი შენ თვითონ გააკეთე, ახლა კი დროა წავიდე და ორივე გასასვლელისკენ გაემართა, ჩუმად მიიპარებოდნენ. მარცხენა საგუშაგოსთან აღმართული ქვის კიბეებით სწრაფად მალლა ასვლა დაიწყო, მცველებმა ისინი რატომღაც ვერ შენიშნეს. ჯუზეპე თოკთან მივიდა და ქვემოთ ჩაშვება დაიწყო. მას მეორე პატიმარი მიყვა უკან, ქვემოთ რომ ჩამოვიდნენ მათ როზანა დახვდათ, რომელმაც მეორე პატიმრის დანახვაზე ჯუზეპეს გაკვირვებულმა კითხა — ეს ვინლა არის? ძალით წამომყვა. იქ მას ვერ მოვიცილებდი, როზანას ჩაეცინა, კარგი მაგას ჩვენ მოგუფლით, გაუშვი წამოვიდეს. სამივე გემისაკენ გაემართნენ, სმიტი მათ უკვე უცდიდა. როგორც კი სუყველა ნავში აღმოჩნდა, მათ ნიჩბების მძლავრი მოსმით ნავი გემისკენ წაიყვანა, ათიოდე წუთში ისინი უკვე გემზე იყვნენ, ღუზა აუშვეს და გემი უკვე სწრაფად მიაპობდა ღამის წყვილიაღში ზღვის ტალღებს. გათენდა თუ არა ისინი უკვე სამშვიდობოს იყვნენ. სმიტმა და როზანამ მეორე პატიმარს დახედეს, რომელიც უშფოთველად ხვრინავდა. მკითხველი ალბათ უკვე მიხვდა, რომ მეორე პატიმარი ჩვენი მოთხრობის მთავარი გმირი, ქართველი სამხედრო ტყვე იყო. ჯუზეპე კი უკვე ფეხზე იყო და წვერს იპარსავდა. გააღვიძე ეს ვაჟბატონი, უთხრა როზანამ სმიტს, რომელმაც ერთი კარგი მუჯღუგუნე უთავაზა მძინარე ყოფილ პატიმარს, იგი როგორც იქნა შეიშმუშნა და გამოფხიზლდა. თვალი გაახილა და ფეხზედ წამოდგომა დაიწყო, მაგრამ სმიტმა მას წამოდგომა არ აცალა და მეორედ უფრო მაგარი მუჯღუგუნე უთავაზა. იგი ნავის კიდეს მიაწყდა და

გაკვირვებულმა შეხედა სმიტს. რაო რას მომჩერებიხარ უთხრა სმიტმა, რა გაკვირვებული მიყურებ, ეს ჩვენ უნდა ვიყოთ გაკვირვებულები, რატომ გამოყევი ჯუზეპეს, ვინ გეპატიჟებოდა ვაჟბატონო. მე თავისუფლება მინდა. შენ რა გქვია, კითხა როზანამ — მას ჯაშუშთა ვირთხა ქვიან, დინჯად უპასუხა ჯუზეპემ და პირის პარსვა გააგრძელა, ერთი მითხარი შე ჯაშუშთა ვირთხავ, რისი იმედი გქონდა აქ რომ მომყვებოდი, მე რა ვალდებული ვარ შენნაირ ვირთხებს თავისუფლება მივანიჭო. მე ვიფიქრე რამეში მაინც გამოგადგებოდი, მე შენ არაფერში მჭირდები, მოუჭრა ჯუზეპემ. როზანამ იარალი ამოიღო და პატიმარს დაუმიზნა, ეხლავე ჩაგაძაღლებ და ზვიგენებს გადაუგდებ შენს სხეულს საჭმელად ისე რომ შენგან არაფერი დარჩეს, არა არ მესროლოთ, მე თქვენ გამოგადგებით. რაში, რა შეგიძლია გააკეთო, ყველაფერს რასაც კი დამავალებთ. რას იტყვი ჯუზეპე? დაეკითხა როზანა — ჩააძაღლე — იყო პასუხი, მეტის ღირსი ეგ არ არის და გემზე გასროლის ხმა გაისმა, პატიმარი ჩაიკეცა, რის შემდეგ იგი ზღვაში გადააგდეს, ძალი ძალღური სიკვდილის ღირსია, თქვა ჯუზეპემ და პირის პარსვა გააგრძელა. ეს პატიმარი რა თქმა უნდა ჩვენი გმირი იყო, რომელიც სასწაულად გადაურჩა სიკვდილს. იგი მეთევზეებმა სროლის შემდეგ სულ მალე ამოიყვანეს წყლიდან და გადაარჩინეს. მას შემდეგ იგი ჯუზეპესა და როზანას დაუძინებელი მტერი შეიქმნა. იგი მათ ყოველ ნაბიჯს აკონტროლებდა და შესაბამის დროს ეძებდა შურისძიებისათვის.

ნიუ-იორკის ერთ-ერთ მდიდრულ ოფისში ერთმანეთს შეხვდნენ ამერიკის დედაქალაქის განგსტერების შეფი ჯოვანი და ჯუზეპე. მათ შეხვედრას რამდენიმე მათი დამქაში ესწრებოდა, მათ შორის იყო როზანაც. ჯუზეპე ძვირფასო, მოხარული ვარ შენი ნახვით. მეც, უპასუხა ჯუზეპემ და ორი ძველი მეგობარი განგსტერი ერთმანეთს გადაეხვია. მაპატიე ძმობილო, ადრე რომ ვერ მოგხედე, ხომ იცი რამდენი საქმე მაქვს, მაგრამ ჩემი დანაპირები ცოტა დაგვიანებით, მაგრამ

მაინც შევასრულე და შენც სამშვიდობოზე ხარ. ჯუზეპე ამ ნაძირალებმა ძალზედ შემოგვიტიეს, ჩვენი ტერიტორიების დაპატრონება სურთ, ზოგი კიდევ წაგვართვეს და საუკეთესო კაზინო აგვიფეთქეს. ბევრი დაგვიხოცეს და კიდევ არ ჩერდებიან, მათ მხოლოდ ერთ რამ სურთ — მოსპონ ჩემი საქმე და მეც მომიღონ ბოლო, თქვენთან ერთად, რა თქმა უნდა. ჩვენი სიმწრით შექმნილი იმპერიის დამხობა და ჩვენი მთელი ქონების მითვისება სურთ, განა ეს სამართალია. მე კი ამ დროს მათთვის არაფერი დამიშავებია. მკაცრად ვიცავდი ამ ორი წლის წინ დადებულ ხელშეკრულებას მათთან და ომს თავს ვარიდებდი, მაგრამ პირველებმა მათ დაარღვიეს ზავი და პასუხი მათ უნდა აგონ. შენი იმედი მაქვს, ჩიკაგოში უნდა წახვიდე და იქ მათი ბუდე უნდა დაარბიო. მე შენ საუკეთესო ხალხს გაგაყოლებ, დანვრილებით გეგმა შეიმუშავე და ხვალე წარმომიდგინე, ახლა კი თავისუფალი ხარ. ყველანი წადით, მარტო დამტოვეთ. ყველა გამოვიდა. ჯუზეპე და როზანა ერთ-ერთ საუკეთესო რესტორანში შევიდნენ, შეკვეთა მისცეს და საუბარი გააბეს. რას იტყვი ჯუზეპე ამ საქმეზე. როზანა შენ იცი ჩემი შენდამი დამოკიდებულება და ის გრძნობაც რაც შენდამი გამაჩნია. მე შენი დიდი მადლობელი ვარ, ციხიდან ვიცი შენ მიხსენი, მაგრამ ვფიქრობ აქ საზარბაზნე ხორცად ვუნდივართ, მეტად რთულ საქმეს მავალებს ჯოვანი. ეს იგივეა რომ კაცს სიცოცხლე აჩუქო და მეორე წუთში ომში გაგზავნო, იქ ჩიკაგოში მეტად ძლიერი ბიჭები არიან, ისინი უკან არაფერზე დაიხვევენ. რაღაც ხდება სათავეში, ვილაცას ჯოვანი აღარ აწყობს, მეც ასე ვფიქრობ, მიუგო როზანამ, იგი განწირულია და მას სურს რომ ჩვენ ყველა ამ სასაკლაოში ჩაგვითრიოს. ჩიკაგოდან რომ ჩამოვალ, ამაზე მერე ვილაპარაკოთ, ჩემს არ ყოფნაში შენ ჯოვანის ანგარიშები ბანკებში დაადგინე და თუ საჭირო გახდა გადაარჩინე მისი ქონება და შემდეგ მეც შემოგიერთდები. კარგი ყველაფერს გავაკეთებ ჩვენი სიყვარულისთვის.

მეორე დღეს ჯუზეპე ხუთ კაცთან ერთად ჩიკაგოში

ჩავიდა და სამუშაოს იმდღესვე შეუდგა. მან უპირველეს ყოვლისა თავის აგენტებს მისცა დავალება. უმოკლეს დროში დაედგინათ მონინაალმდეგე მხარის შესაძლებლობები, რამდენად საშიშნი იყვნენ მათი კონკურენტები, სად არიან გამაგრებულები, რამდენი პირისაგან შედგებიან, ვინ ხელმძღვანელობს მათ, ვისთან აქვთ კავშირები, კერძოდ მაფიის რომელი ოჯახები, უჭერენ მათ მხარს. ამის ყველაფრის გარკვევას რამდენიმე კვირა დასჭირდა. ამ ხნის განმავლობაში ჯუზეპე რამდენჯერმე გავიდა სასტუმროდან და ყოველთვის გრძნობდა რომ ვიღაც უთვალთვალებდა მას. როდესაც ყველა მონაცემი მას ხელთ ჰქონდა, მას მიეცა უკვე საშუალება ვითარების გაანალიზების და აღმოჩნდა, რომ ამერიკის განგსტერთა დიდი ოჯახების უმეტესი ნაწილი უარყოფითად არის განწყობილი ჯოვანისადმი. ამ პერიოდისათვის კოზა ნოსტრა წარმოადგენდა 25 ოჯახს, რომლებსაც ძირითადად ერთნაირი სტრუქტურა ჰქონდათ, მისი ბირთვი დაახლოებით შედგებოდა ხუთი ათასი კაცისაგან. ამ ბირთვის ყველაზე დიდ რაოდენობას სიცილიელი იტალიელები წარმოადგენდნენ. ამ ოჯახებს შორის ატეხილ უთანხმოებებს არეგულირებდა სპეციალური კომისია. ეს კომისია ყალიბდება ყველაზე ძლიერი ოჯახებისაგან, ფ.ბ.რ. მონაცემებით იმ დროისთვის კომისია შედგებოდა ცხრა ბოსისაგან, ხუთი აქედან ეკუთვნოდა ნიუ-იორკის ოჯახებს და თითო ფილადელფიიდან, ბუფალოდან, დეტროიტიდან და ჩიკაგოდან. თვითოეულ ოჯახს ყავდა 600-მდე ჯარისკაცი, რომლებიც მზად იყვნენ თავიანთი ბოსისათვის ყველაფერი გაეკეთებინათ, რომ როგორმე ესამოვნებინათ მისთვის. აღნიშნულმა კომისიამ ჯოვანის სასიკვდილო განაჩენი გამოუტანა, მიზეზი როგორც ჯუზეპემ გაარკვია იყო ის, რომ ჯოვანი უნიათოდ ხელმძღვანელობდა იმ ობიექტებს, რომლების ძირითადი წყარო კაზინოები იყო და, სადაც ნარკოტიკები ვრცელდებოდა. ჯოვანის ძირითადი ნაკლი მისი სიხარბე იყო. იგი ხარბი იყო თვით ამ გავლენიანი

ოჯახებისათვისაც და არავითარ დათმობებზე არ მიდიოდა მათთან. ყველანაირად ხელს უშლიდა მათ მუშაობაში, ყოველივე ამან ჯუზეპე დააფიქრა, ამ ოჯახების წინააღმდეგ ბრძოლა ეს თვითმკვლევლობის ტოლფასი იყო. ჯოვანი განწირული იყო და ყველას მასთან გვერდზე მყოფებს სიკვდილი ელოდათ. გადანყვეტილება სასწრაფოდ იყო მისაღები. იგი ან უნდა დარჩენილიყო თავის შეფთან და ეწარმოებინა უსარგებლო ბრძოლა, ან უნდა გასცლოდა მას. საღამოს იგი თავის სასტუმროს რესტორანში შევიდა და ჩვეულებრივ მაგიდას მიუჯდა. მისი დაცვა გვერდით მაგიდაზე მოკალათდა, ამ დროს რესტორანში უცხო პიროვნებები შემოვიდნენ, რამდენიმე ახალგაზრდა ქალი მის დაცვას მიუჯდა. უცბად ჩანთებიდან იარაღი ამოიღეს და დაცვის ბიჭებს შუბლზე მიადეს, რომლებსაც მომღიმარე სახე უცბად შეეცვალათ. მისი დაცვა განიარაღებული იყო. სამი პიროვნება ჯუზეპეს მაგიდას მიუახლოვდა და მის დაუკითხავად მაგიდას მიუჯდა. სამივე შავ კოსტუმებში იყვნენ გამონწყობილი. ერთერთი, რომელიც შედარებით უფროსი ჩანდა და ჭალარათმები ჰქონდა, ჯუზეპეს დაელაპარაკა. ჯუზეპე ჩვენ გიცნობთ შენ და შენს შესახებ სათანადო ინფორმაცია გაგვაჩნია, შენ ჯოვანისთან მუშაობ, მისი მარჯვენა ხელი ხარ და ჩვენ გასანადგურებლად ჩამოხვედი აქ. ჩვენ ისიც ვიცით, რომ შენ ჩვენს შესახებ ინფორმაციას აგროვებდი. ჩვენ შეგნებულად მოგეცით ამის საშუალება, რათა საქმის ვითარება აგეწონ-დაგეწონა და სწორი დასკვნები გამოგეტანა. შენ მიხვდებოდი, რომ ჯოვანი განწირულია და მის ბიზნესს ნიუ-ორკში და აქ ჩიკაგოში ბოლო მოეღება. ყველაფერი მისი, გახდება ჩვენი. ვინც მის მხარეზე იქნება გავანადგურებთ, ვინც ჩვენთან ითანამშრომლებს, იმათ ჩვენს რიგებში მივიღებთ, ვფიქრობთ შენი შესაძლებლობების კაცი ჩვენ საქმეს გამოადგება, უკმაყოფილო არ დარჩები თუ არა და გავანადგურებთ, არჩევანი შენზეა და იგი ახლავე უნდა მიიღო. ჯუზეპე ჩაფიქრდა, უცბად ყოვე-

ლივე ცხადად წარმოიდგინა თუ როგორ გასწირა იგი ჯოვანი-
იმ ამ ერთი წლის წინ და ციხეში ამოაყოფინა თავი და
მხოლოდ მაშინ გაახსენდა, როდესაც სასიკვდილო საფრთხე
დაემუქრა და რომ არა როზანა ალბათ იგი ახლაც ალკატრა-
საში იქნებოდა გამომწყვდეული. ეხლა მას მისთვის თავი
უნდა გაეწირა, ღირდა კი ჯოვანი ამად. რა თქმა უნდა არ
ღირდა და ჯუზეპემ მიიღო გადაწყვეტილება, მე თანახმა ვარ
თქვენთან ვითანამშრომლო, მაგრამ ეს ჩემი გადაწყვეტილე-
ბაა და არა თქვენი, იცოდეთ.

ჭკვიანური გადაწყვეტილებაა ჯუზეპე, ჯოვანის შენ
დაარწმუნებ რომ აქ ყველაფერი წესრიგშია. იქ ჩასვლის-
თანავე ჩვენ ხელს შეგვიწყობ მის განადგურებაში. მას მე
თვითონ მოვუვლი, მე მასთან პირადი ანგარიშები მაქვს,
თქვენ დანარჩენებს მოუარეთ, მიუგო ჯუზეპემ. ჯერ-
ჯერობით კი ეს ჰონორარი იკმარე, და ჭალარა თმიანმა
დოლარების შეკვრა მაგიდაზე ისროლა, ხოლო იარაღმო-
მარჯვებულ ქალებს თვალი ჩაუკრა, ამის შემდეგ შენ დაცვა
აღარ დაგჭირდება, გაისმა სროლის ხმა და ჯუზეპეს ორი
მცველი მოცელილივით დაეცა იატაკზე. ეს ფული უკან
აიღეთ. მე ფულზე არ ვიყიდები, მიუგო ჯოვანი.

ჯუზეპე ნიუ-იორკში სასწრაფოდ ჩავიდა და როზანას
შეხვდა. როზანა მას გადაეხვია და კითხა თუ როგორ იყო
საქმეები ჩიკაგოში. მართალი გითხრა ძალზედ ვღელავდი
შენს გამო, უთხრა როზანამ. ჰო, სანერვიულოდ მართლაც
გვაქვს საქმე. შენი ვარაუდი გამართლდა ჯოვანი განწირუ-
ლია. ჩვენ მას უკვე ვერაფერში დავეხმარებით და ჩვენს თავს
კი საფრთხეში ჩავიგდებთ, მათი გამარჯვება ეჭვს არ იწვევს.
მათ მხარეზე დიდი ოჯახებია, გესმის, ისინი მე შემხვდნენ და
ორი მცველი მომიკლეს. მათ თანამშრომლობაზე დავთანხმ-
დი, მაგრამ ეს ჩემი ნება იყო და არა მაგათი. შენ ხვალ უნდა
დამეხმარო იმაში, რომ დავარწმუნო ჯოვანი რათა მათთან
საბრძოლველად მთელი ჩვენი ხალხი ჩიკაგოში ჩავიყვანოთ,
სადაც არის განლაგებული ჩვენი მოწინააღმდეგის მთავარი

ძალები. იქ მათ ყველას ჩავაბარებთ ჭაღარას. აქ კი ჯოვანი მარტო აღმოჩნდება და მისი განადგურება დიდ სირთულეს აღარ წარმოადგენს, აღნიშნა ჯუზეპემ. ჯუზეპემ და როზანამ როგორც იქნა დაარწმუნა ჯოვანი რომ მთელი ძალები მას ჩიკაგოში გადაესროლა კონკურენტთა წინააღმდეგ საბრძოლველად, რომლებსაც ჭაღარა ხელმძღვანელობდა. ჩიკაგოში ასამდე სხვადასხვა რანგის მკვლელი და განგსტერი იქნა გაგზავნილი, მაგრამ უშედეგოდ. მათ იქ ძალზედ ინფორმირებული და პროფესიონალი ხალხი ხვდებოდა, რომლებიც ცოცხალს იქიდან არავის უშვებდნენ. ეს ხოცვა-ჟლეტვა ერთ კვირას გაგრძელდა და ჯოვანის ხალხის სრული განადგურებით დამთავრდა, მოწინააღმდეგემ შემდგომი დარტყმა ნიუ-ორკში ჯოვანის ფირმებზე და ორგანიზაციებზე გადაიტანა. ჯოვანიმ სასიკვდილო საფრთხე იგრძნო და როზანა დაიბარა, როზანა უთხრა მან, ჩვენ ჩიკაგოში დავმარცხდით და მგონი აქაც იგივე ბედი გველის, საჭიროა რაც დაგვრჩა ის გადავარჩინოთ, მე მხოლოდ შენ გენდობი. აი ამ ორ დიპლომატში ათი მილიონი დოლარია, აიღე და სასწრაფოდ გაქრი აქედან, ჩახვალ ბრაზილიაში და ბუენოსს აირესში ყველაზე კარგ სასტუმროში დაბინავდები, იქ მე შენ გიპოვნი. აქ მე ჯერ ზოგიერთ მოლაღატეს უნდა გავუსწორდე. ვისზე გაქვს ეჭვი, უთხრა როზანამ, არ დაგიმალავ და გეტყვი, რომ ჯუზეპეზე მაქვს ეჭვი, მან რატომღაც ბევრი შეგნებული შეცდომა ჩაიდინა, რომელიც ჩვენთვის სასიკვდილო აღმოჩნდა. მას მე გავუსწორდები, შენ კი ახლავე წადი. მანქანა ქვევით გიცდის. მან როზანას აკოცა და დაითხოვა. როზანა სასწრაფოდ გაემგზავრა ბრაზილიაში, მაგრამ გამგზავრებამდე ჯერ რა თქმა უნდა ჯუზეპე მოინახულა.

ამის შემდეგ ჯოვანიმ სასწრაფოდ შეკრიბა დარჩენილი თავის ერთგული თანამებრძოლები, რომელთა შორის ჯუზეპეც იყო. ოცამდე კაცმა ჯოვანის დიდ ოთახში მოიყარა თავი. ჯოვანი პირდაპირ საქმეზე გადავიდა, მეგობრებო

მიმართა მან შეკრებილთ, ათ წელზედ მეტია ჩვენი ბიზნესი ჩემი ხელმძღვანელობით დიდ წარმატებებს აღწევდა, მაგრამ ბოლო დროს ზოგიერთი მოლაღატის დახმარებით მტერმა მნიშვნელოვან წარმატებებს მიაღწია და მთელ რიგ ჩვენთვის სასიცოცხლო ობიექტებზე ჩვენ სასიკვდილო მარცხი განვიცადეთ, მათ ჩვენ წაგვართვეს ნიუ-იორკში და ჩიკაგოში სათამაშო ბიზნესი, ბორდელები და ნარკოტიკების გავრცელების ჩვენ არხებს გზა გადაუჭრეს. დავკარგეთ ასობით საუკეთესო მეგობარი და თანამებრძოლი. მაგრამ ჩვენ თუ უფრო მჭიდროდ დავირაზმებით და არ დავიშურებთ ენერჯიას და ძალისხმევას ჯერ კიდევ შევძლებთ გადავარჩინოთ ჩვენი ბიზნესის მნიშვნელოვანი ნაწილი, ჩვენ სანამ მოვმაგრდებით უნდა გადავიდეთ არალეგალურ მდგომარეობაზე, ვინც ჩემს აზრს იზიარებს, გთხოვთ ხელი აწიოთ. ამ დროს ერთ-ერთი განგსტერი წამოდგა და ჯოვანის პირდაპირ კითხა, სანამ ჩვენ ამ თქვენს გადაწყვეტილებას მივიღებდეთ, აუცილებელია ვიცოდეთ იმ მოლაღატის სახელი ვინც ჩვენ ამ დღეში ჩაგვაყენა, წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენს ბრძოლას აზრი არა აქვს. ამ დროს სხვებმაც წამოიყვირეს, ჩვენ გვინდა ვიცოდეთ ვინ არის მოლაღატი. ჯოვანი დაასახელეთ იგი. ის უნდა მოკვდეს ისმოდა აქეთ იქიდან. კარგით მე მას დავასახელებ, ეს არის კაცი, რომელსაც თქვენ კარგად იცნობთ. იგი წლების მანძილზე ჩვენს გვერდით მუშაობდა და ყველას პატივისცემას იმსახურებდა, მაგრამ ამავე დროს მთელი ამ ხნის განმავლობაში მტრის მხარეს მუშაობდა. იგი უბადრუკი მოლაღატი აღმოჩნდა. იგი ახლაც ჩვენს გვერდით იმყოფება, გვითხარი ვინ არის ის გაისმა ხმები, ვინ არის და მოლაღატი ჯუზეპე, წამოიყვირა ჯოვანიმ, უცბად ყველას გაოცების შეძახილი აღმოხდა პირიდან. ჯუზეპეს წარბი არ შეურხევია. ამაყად დაჰყურებდა ყველას. იგი ელოდა ამას და მომზადებული შეხვდა ყოველივეს. იგი დინჯად წამოდგა და ხელის აწევით დაამშვიდა კოლეგები, სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა. მისი ავტორი-

ტეტი განგსტერებში ძალზე დიდი იყო, რომ მისთვის სიტყვა არ მიეცათ. მეგობრებო გთხოვთ ყოველი ჩემი სიტყვა აქ წარმოთქმული გულდასმით აწონდაწონოთ და დასკვნა შემდგომ გააკეთოთ. განაჩენიც იმას გამოუტანოთ ვინც მართლა ამ საშინელ დღეში ჩაგვყარა. თხუთმეტი წელია მე თქვენთან ერთად ვიბრძვი ჩვენი ორგანიზაციის სიძლიერისა და კეთილდღეობისათვის, მრავალჯერ თითქმის ყოველი თქვენგანი სიკვდილს გადამირჩენია, ჩვენი მტრები, პირადად ურიცხვი რაოდენობით მიხოცია. ჩემი ხელები მათი სისხლით არის მოსვრილი, მაშ როგორ გგონიათ, მე შემეძლო თქვენი ღალატი? რა თქმა უნდა არა, მაგრამ ჯოვანის და ხელი ჯავანისკენ გაიშვირა, მართლაც გამყიდველურმა საქმიანობამ, მისმა გაუმაძღრობამ ჩვენი საქმე კატასტროფამდე მიიყვანა, იგი ჩვენ ყველას გვატყუებდა, მისი გაუმაძღვრობის წინააღმდეგ საბრძოლველად აღდგნენ სიცილიური მაფიის უძლიერესი ოჯახები ნიუ-ორკში და ჩიკაგოშიც და ამიტომაც იგი დამარცხდა. მივხვდი რა უაზრო ბრძოლაში ჩაგვაბა მან. მე უარი ვთქვი მასთან მუშაობაზე. მან თავის გადასარჩენად უაზრო მსხვერპლი განირა და ეხლაც მოგინოდებთ ამისაკენ, განა შეიძლება ენდო ადამიანს, რომელმაც ციხეში გამოგამწყვდია და მას როდესაც დასჭირდი, მაშინ გამოგიშვა. ყოველი თქვენგანის ფული მას მითვისებული აქვს. ეხლა როდესაც ჩვენ აქ ვლაპარაკობთ ჩვენი ბიზნესის გადარჩენაზე და ეს კაცი ერთგულებას გეფიცებათ, იგი მხოლოდ თავის ტყავის გადარჩენასა და ჩვენი კუთვნილი მილიონების მითვისებაზე ფიქრობს. მას სურს ყველა მოგვატყუოს და თვითონ რომელიმე ნეიტრალურ ქვეყანაში მშვიდად იცხოვროს ჩვენი ფულით. თუ ჩემი არ გჯერათ, მაშინ თვით ჯოვანის კითხვით სად არის ჩვენი ორგანიზაციის ფული, რომელ ან ვის ანგარიშზე არის იგი ამჟამად. ამას იგი თქვენ ვერ გეტყვით, რადგან ეს თანხა მან უკვე დიდი ხანია სადღაც გადამალა. მაშ ვინ არის მოღალატე მე თუ ჯოვანი, გადანყვიტეთ და

განაჩენიც მოლაღატეს თქვენ გამოუტანეთ. უცბად საშინელი ყვირილი ატყდა, ოთახში განგსტერები ერთმანეთს არ აცლიდნენ ლაპარაკს. ბოლოს ერთი ხანშიშესული მამაკაცი წამოდგა და მიმართა ჯოვანის. ჯოვანი მართალია თუ არა რასაც ამბობს ეს კაცი, ჩვენ გვანტიერესებს სად არის ჩვენი საერთო თანხა. ჩვენ ახლავე უნდა ვიცოდეთ ეს. ჯოვანი დაიბნა იგი არ ელოდა საქმის ასეთ შემობრუნებას, მან ჯუზეპეს გამჭოლი მზერა ესროლა და დაიღრიალა, ვისაც ჩემი სჯერა და მენდობა და ჩემს მხარეზე გვერდზე ამომიდგეს და მან იარაღი ამოიღო და ჯუზეპეს პირველმა ესროლა, რომელმაც სროლითვე უპასუხა, უცბად იქ მყოფნი ორ ჯგუფად გაიყვნენ ჯოვანისა და ჯუზეპეს მომხრეებად, და ერთმანეთს საშინელი სროლა აუტეხეს. ამ არეულობაში ძნელი დასადგენი იყო ვინ ვის ესროდა. ადამიანები სამი მეტრიდან დაუნდობლად ხოცავდნენ ერთმანეთს. ოთახი გვამებით აივსო. უცბად ჯოვანი სადღაც გაქრა, დაჭრილი ჯუზეპე მას დაედევნა, მაგრამ მან მოასწრო და მანქანით გაურკვეველი მიმართულებით მიიშალა. ჯუზეპემ სასწრაფოდ დატოვა საშინელი ადგილი, რომელსაც უკვე პოლიციის მანქანები სირენების ყვირილით უახლოვდებოდნენ.

ჩიკაგოს ერთ-ერთ სასტუმროს დიდ დარბაზში ათამდე კაცი შესანიშნავ ვახშამს მიირთმევდა. მათ შორის შავ კოსტუმში გამოწყობილი ჯუზეპეც იჯდა და წითელ ღვინოს მიირთმევდა. ამ დროს ქალარათმიანი კაცი წამოდგა, ჭიქა აიღო და სიტყვა წარმოთქვა, სამართლიანობამ გაიმარჯვა მეგობრებო. ორგანიზაცია, რომელიც წლების განმავლობაში თესდა შუღლს და ბოროტებას, განადგურებულია, ამაში დიდად შეგვიწყობ ხელი ჩვენმა მეგობარმა მისტერ ჯუზეპემ, რომელსაც სამართლიანად ეკუთვნის ჩვენი ჩიკაგოს ორგანიზაციის ზედამხედველის და მმართველის თანამდებობა. ჯუზეპე გილოცავ, შენ ნამდვილად დაიმსახურე ეს თანამდებობა სხვებმაც მიულოცეს ჯუზეპეს ეს ამბავი. მაგრამ ჯუზეპე უკმაყოფილო ჩანდა. იგი ადგა და

სიტყვა ითხოვა, მე კოლეგებო დიდი ხანია ასეთი საქმეებით ვარ დაკავებული და ყოველთვის ვგრძნობდი, რომ ეს ჩემი მოწოდება არ იყო. მე თქვენ ხელი შევიწყეთ წარმატებაში და ჩემი მისია ამით ამოიწურა, მე უარს ვამბობ ამ თანამდებობაზე, რადგან მგონია რომ ჩემი გადადგომის დრო დადგა, გთხოვთ გამიშვათ თქვენი ორგანიზაციიდან, მჯერა თქვენში მრავალი მოიძებნება ვინც ამ საქმეს ჩემზე უკეთესად გაუძღვება. იქ მყოფთაგან ყველას გაუკვირდა მისი ნათქვამი, მაგრამ საბოლოოდ დაეთანხმნენ მას და ჯუზეპე გაუშვეს თავის რიგებიდან. მალე ჯუზეპემ როზანას დეპეშა მიიღო, სადაც იგი სთხოვდა მას ბრაზილიის დედაქალაქ ბუენოს-აირესში ჩამოსვლას. ჯუზეპეს მეტი რა დარჩენოდა, იგი ელოდა ამას და სასწრაფოდ გაფრინდა და დილით უკვე როზანასთან სასტუმროში იყო. სასტუმროს ნომრის ღილაკს ხელი დააჭირა სადაც 44 ციფრი იყო გამოსახული. როზანამ კარი გააღო და ისინი ერთმანეთს გადაეხვივნენ. ჯუზეპემ პირველად ცხოვრებაში იგრძნო თავი ნამდვილად ბედნიერ და თავისუფალ ადამიანად. მან როზანა ხელში აიტაცა და ძვირფას ნოხზე დაანვინა, და სიყვარულით ყურში ჩაუჩურჩულა, ჩემო ძვირფასო როგორ მომენატრე რომ იცოდე. მეც ძვირფასო, იყო პასუხი. მითხარი როგორ არის იქ საქმეები. ჯოვანი ცოცხალია, სამწუხაროდ გამასწრო იმ ნაძირალამ, მაგრამ მისი ორგანიზაცია აღარ არსებობს. ხოლო მე კი ყოველგვარი მოვალეობისაგან თავისუფალი ვარ. ისე რომ პენსიაზე ვარ, მაგრამ პენსიის დანიშვნა დაავიწყდათ, ნუ გეშინია ძვირფასო ჩვენი ფული საიმედო ადგილზეა და იგი ჩვენ ორივეს სამარადჟამოდ გვეყოფა, ისე რომ არავის პენსია ჩვენ არ გვინდა. როზანა სანამ ჯოვანი ცოცხალია, ის ასე ადვილად თავს არ დაანებებს თავის ფულს. ისე რომ ფრთხილად უნდა ვიყოთ გული მიგრძნობს ის აქ მალე გამოცხადდება მოპარული მილიონების წასაღებად და შენ იცოდე საფრთხეში იმყოფები, მან იცის შენ სადაც ხარ, მე შენთან აღარ გამოვჩნდები, რომ მან ეჭვი არ აიღოს, მაგრამ

მუდამ ფარულად შენს გვერდით ვიქნები და შორიდან გითვალთვალებ. როგორც კი გამოჩნდება მაშინ ვიმოქმედებთ, შენ არაფერი შეიმჩნიო მისი გამოჩენის შემთხვევაში სწრაფად დამიკავშირდი და მე მაგას ავუგებ ანდერძს.

მალე როზანას გვერდით ვილაც მოხუცი ქალარათმიანი და წვერებიანი მამაკაცი დასახლდა. იგი დიდ და შავ სათვალეს ატარებდა, თან კოჭლობდა და ამიტომ თავის ჯოხს არასოდეს იცილებდა, მას ამერიკელი გადამდგარი ოფიცრის სამხედრო ფორმა ეცვა და მკერდზე ორდენები ეკიდა, იგი როზანას ყოველთვის გულისხმიერად ესალმებოდა.

ერთხელ მან როზანა ყავაზეც კი დაპატიჟა, მაგრამ უარი მიიღო. ერთ საღამოს იგი როზანასთან დაუკითხავად შევიდა. კარები როგორღაც გააღო და ჩუმად სასტუმრო ოთახში შეიპარა, ამ დროს როზანა სააბაზანოდან ნახევრად შიშველი გამოვიდა და მის ოთახში უცხო მამაკაცი რომ დაინახა ოდნავ შეკრთა, მაგრამ იგი მალე მოეგო გონს და გაბრაზებით კითხა დაუპატიჟებელ სტუმარს. თქვენ აქ დაუკითხავად რატომ შემოხვედით. ამის უფლება თქვენ ვინ მოგცათ, მოხუცი ძალზე დამაჯერებლად იქცეოდა, შიშველ როზანას ღმილით უყურებდა, შემდეგ სკამზე ჩამოჯდა, სიგარეტი ამოიღო და გააბოლა, იქვე მაგიდაზე დადებულ ჭიქაში ვისკი დაისხა და მოსვა, არ გერიდებათ ქალბატონის რომელიც ნახევრად შიშველი დგას თქვენს წინაშე, კითხა როზანამ გამომწვევად. მაგ ქალბატონს ზურგზე ხალი ხომ არა აქვს, გამომწვევად უპასუხა მოხუცმა, ამ სიტყვებმა როზანა დაბნია. მას მართლაც ქონდა ზურგზე ხალი, მაგრამ ამ მიხრწნილმა მოხუცმა ეს საიდან იცის გაიფიქრა მან. შემდეგ იგი ყურადღებით დააკვირდა მას. საოცრად ნაცნობი ნაკვთები დაინახა, მაგრამ სანამ იგი გონს მოვიდოდა უცნობმა მოხუცმა ნიღაბი მოიხსნა და როზანამ მასში ჯოვანი ამოიცნო. რაო არ მელოდი ქალბატონო, ალბათ ჯუზეპეს ელოდი. ძვირფასო როზანა თამაში დამთავრებულია, სად არის ჩემი ფული, მე ჩემი ფულისათვის მოვედი, ხომ გითხარი რომ

მოვიდოდი. მაგრამ არ შეგეძლო მასკარადის გარეშე გაგეკეთებინა ეს? მე შენი ფულის მიტაცებას არ ვაპირებდი თორემ აქ არ დაგვხვდებოდი, მე მეგონა ჩვენ ორნი ამ ფულით ბედნიერნი ვიქნებოდით — მიუგო როზანამ, გეყოფა თამაში, ვიცი ჯუზეპესთან ხარ შეკრული იმ ნაძირალაზე როგორ გამცვალე, შე მოლალატე ბოზო, მან იარალი ამოიღო და როზანას დაუმიზნა, თან კბილებში გამოსცრა, თქვი ფული სად არის. იგი საიმედო ადგილზეა საცავში, უჩემოდ ვერ აიღებ, თითის ანაბეჭდია საჭირო და არა მარტო თითის, აღნიშნა როზანამ. აბა სხვა რისი. იქ რომ მივალთ მაშინ გეტყვი. ჩაიცვი და წავიდეთ, მიუგო ჯოვანიმ. როზანამ ამოიხუნთქა, ძვირფასი წუთები მოგებული იყო, მის სასარგებლოდ, ახლა მთავარი იყო როგორმე ჯუზეპესათვის ეცნობებინა, მაგრამ როგორ? ჯოვანი თვალს არ აცილებდა, ტელეფონით დარეკვა კი შეუძლებელი იყო. რალაც უნდა მოეფიქრებინა, მაგრამ რა, ჯერ არ იცოდა მან. როზანამ სწრაფად ჩაიცვა და ტუალეტში შევიდა, იქ ტუალეტის ქალაღზე პომადით სწრაფად რამდენიმე სიტყვა დაწერა. ვაგზალი, ის იქ იქნება. წერილი ჯიბეში ჩაიდო და გამოვიდა, ნომრიდან ორივე სწრაფად გამოვიდნენ, დაბლა ჩამოვიდნენ და როზანამ ნომრის გასაღები შვეიცარს დაუტოვა. მასთან ერთად მან წერილიც გადასცა ჩუმად. ამის შემდეგ ჯოვანი და როზანა სწრაფად გავიდნენ სასტუმროდან. ისინი რკინიგზის ვაგზალის სადგურში მივიდნენ. როზანა არ ჩქარობდა. მან შემოვლის გზით ატარა ჯოვანი, რომელსაც ჯიბეში იარალი ქონდა როზანაზე მომარჯვებული. ბოლოს როზანა ერთ სეიფს მიადგა და შრიფტის აკრეფა დაიწყო. შემდეგ ხელი მიადო რალაცას და მარცხენა თვალით ჩახედა შიგ. გაისმა ჩხაკუნის და სეიფი გაიღო. მასში ორი დიპლომატი იდო. გახსენი უთხრა ჯოვანიმ. როზანამ გახსნა და ორივე დიპლომატი დოლარებით გატენილი აღმოჩნდა. ეხლა წავიდეთ და ჯოვანიმ ხელი დასტაცა დიპლომატებს. სად მივდივართ? ჩემი მანქანით გავისეირნებთ ცოტას. მიუგო

ჯოვანიმ და როზანას უბიძგა? რკინიგზის სადგურის მანქანების სადგომთან მივიდნენ. ჯოვანიმ თავის მანქანის საბარგულში დიპლომატები მოათავსა და როზანა წინ ჩასვა მანქანაში. ის იყო თვითონაც უნდა ჩამჯდარიყო, რომ მას წინ ვიღაც აეტუზა და გზა გადაუღობა. ჯოვანიმ აიხედა და ჯუზეპე დაინახა. გამარჯობა ჯოვანი, საით მიგეჩქარება. ჯოვანიმ იარაღზე იტაცა ხელი, მაგრამ ამ ჯერად ჯუზეპემ დაასწრო და რამდენიმე გასროლით მინაზედ უსულოდ დასცა იგი. შემდეგ მანქანაში როზანას მიუჯდა, რომელმაც იგი გადაკოცნა. როზანა ახლა კი ჩვენს ბედნიერებას არავინ დაარღვევს, მანქანა დაიძრა და ბედნიერი წყვილი გაუ-რკვეველი მიმართულებით წავიდა.

ყოველივე ზემოთ მოთხრობილის შესახებ ცნობები ერთგულმა მეგობრებმა გადმომცეს, რომლებიც ჯუზეპესა და როზანას გვერდით მოღვაწეობდნენ. აღნიშნა ჩემმა მასპინძელმა

მას შემდეგ, რაც სასწაულად ჯუზეპესა და მის დამქაშებს გადაურჩი, მათ თვალს არ ვაშორებდი. განგსტერთა ბრძოლას ყურადღებით ვადევნებდი თვალს და შესაბამის დროს ვეძებდი შურისძიებისათვის. განსაკუთრებით როზანას ვუთვალთვალე და გამიმართლდა, როზანა მთავარი პირი აღმოჩნდა ამ მაფიოზთა ორომტრიალში. სარწმუნო წყაროებიდან დანამდვილებით ვიცოდი, რომ მას დიდძალი ფული ჰქონდა მითვისებული. იმ სასტუმროში, სადაც ბოლო მოვლენები მოხდა, მეც გახლდით, ჯოვანის მკვლელობა კარგად დავინახე. მე მათ მანქანას უკან გავეყვი, მალე ისინი ქალაქგარეთ ერთ სასტუმროში შეჩერდნენ. ვიცოდი, რომ ფული მანქანის საბარგულში ქონდათ. მათ დიპლომატები მანქანის საბარგულიდან გადმოიღეს და სასტუმროში შეიტანეს, მათ მეც შევეყვი. სასტუმროს ბანკში მათ ფულის შეტანა განიზრახეს, ეს კი მე ძალზედ გამიძნელებდა საქმეს, მაგრამ უცბად რატომღაც გადაიფიქრეს და დიპლომატებით სასტუმროს ერთ-ერთ ოთახში შევიდნენ, მალე ჯუზეპე ნომ-

რიდან გამოვიდა და მანქანით სადღაც გაემგზავრა. სასტუმრო ოთახში როზანა თავის მილიონებით მარტო დარჩა. სასწრაფოდ უნდა მემოქმედა. სწრაფად ვიშოვე ოფიციანტის ფორმა და გადავიცვი, შემდეგ მისატანზე დადებული შამპანურით № 55 ოთახის კარს მივუკაკუნე, თქვენმა მეგობარმა შამპანური გამოგიგზავნათ, როზანამ კარი გააღო და უფლება მომცა შამპანური მაგიდაზე დამედგა. თვითონ წინ გამიძღვა, მე უკნიდან შამპანურის ბოთლი როზანას თავში მაგრად ჩავცხე, იგი იატაკზე გაიშხლართა, ესეც შენ, სამაგიერო, მივაძახე და ოთახი სწრაფად გაგჩხრიკე, დიდხანს ძებნა არ დამჭირვებია. ორივე დიპლომატი კარადაში იდო. გავხსენი და ისინი დოლარებით იყო გაჭედილი. სასწრაფოდ ოფიციანტის ფორმა გავიხადე. ჩემი ტანსაცმელი ჩავიცვი, რომელიც სპორტულ ჩანთით მქონდა მხარზე გადაკიდებული. სპორტულ ჩანთაში ორივე დიპლომატის შემადგენლობა გადავიტანე. გარეთ გამოვედი, ლიფტით სწრაფად დავეშვი და სასტუმროდან გამოვედი, გამოსვლის დროს ჩემს წინ მანქანა გაჩერდა და იქიდან ჯუზეპე გადმოვიდა და სასტუმროში შევიდა. მე მის მხარეს გადავაფურთხე და ჩემთვის ჩავილაპარაკე, ესეც შენ, შე მართლა ვირთხა შენა. კანადაში უკვე რამდენი თვე იყო რაც ჩავედი და ფულის დაბანდების საკითხებზე ვმუშაობდი, კერძოდ მინდოდა ერთ კარგ ადგილას სასტუმრო ამეშენებინა. ასეთი ადგილი მონრეალი მივიჩინე, მაგრამ ბოლოს მაინც უარი ვუთხარი მაკლერებს, რადგან იქ არ იყო ჩემი საყვარელი ზღვა. ამიტომ არჩევანი მაინც ა.შ.შ. ის დასავლეთით წყნარ ოკეანის სანაპიროზე დიდ ქალაქ სან-ფრანცისკოზე შევაჩერე. სან-ფრანცისკო დიდი ქალაქი იყო და სასტუმროებიც საკმარისზე მეტი ქონდა, მაგრამ ქალაქიდან ცოტა მოცილებით ზღვის სანაპიროზე, მართლა მივაგენი სათანადო ადგილს, ეს პატარა დაბა იყო და იქ კი მომცრო კაფე-ბარის მეტი არაფერი იყო, რომელშიც ოციოდე კაცი თუ დაეტეოდა, იმ კაფეში ძალიან მიყვარდა ყოფნა და ჭიქა ყავის დაღევა.

ფული საიმედო ბანკში მქონდა შენახული და არ ვჩქარობდი მის რეალიზაციას და გადავწყვიტე სასტუმრო ამ კაფეს ადგილას ამეშენებინა. უფრო სწორედ ცოტა მოშორებით პატარა დასახლებასა და ამ კაფეს მიმდებარე ტერიტორიას შორის, სადაც საკმაოდ დიდი ადგილი იყო დიდი მშენებლობისათვის. ასევე გავითვალისწინე ისიც რომ სანაპირო ზოლი საკმაოდ განიერი და გრძელი იყო, რომელზედაც ლამაზად ციმციმებდნენ ოქროსფერი ქვიშის ნვრილი ნამცეცები. ყოველივე ეს ძალზე მიიზიდავდა ტურისტებს, ამ ადგილზე პატარა სასეირნო კატერებისა და ნაგებისათვის მყუდრო ნავსაყუდელი ჩანდა. ნაპირი შეღრმავებული იყო შიგნით, რაც ხელს უწყობდა იმას, რომ რანაირი ღელვაც არ უნდა ყოფილიყო ნაგებისა და ადამიანებისათვის უხიფათო იყო, რადგან ღელვა იქ არ იგრძნობოდა. ერთი სიტყვით გადავწყვიტე ფული ამ საქმეში ჩამედო, რომელი ჩემის აზრით კარგ მოგებას მომცემდა, ჩემი მდგომარეობა ამ პერიოდისათვის საკმაოდ მყარი იყო. მე უკვე ოცდაათი წელი შემისრულდა და ამერიკის მოქალაქედ ვითვლებოდი, საბუთებით ირლანდიელი ემიგრანტი ვიყავი, ასეთი კონსპირაცია აუცილებელი იყო, რადგან მე ნამდვილი გვარით გაქცეული პატიმარი ვიყავი, რომელსაც სამუდამო პატიმრობა ქონდა მისჯილი, მართალია ეს უსამართლო ბრალდება იყო, მაგრამ მისი უარყოფა მე სამნუხაროდ არ შემეძლო. ამიტომ სხვისი გვარით და სახელით, ჩემი ფულის დახმარებით, მივიღე ამერიკის მოქალაქეობა და საკმაოდ გავლენიანი პირი გავხდი. მე თამამად შემეძლო ლეგალური ბიზნესის წარმოება. მალე დავიქირავე არქიტექტორები და მშენებლები პროფესიონალებთან ერთად შევადგინე ბიზნეს გეგმა. დავისახე კონკრეტული ამოცანა და საქმის განხორციელებას შევუდექი, პირველი მილიონებიც ჩავდე აღნიშნულ სასტუმროს მშენებლობაში. მშენებლობას თვალს ყურადღებით ვადევნებდი, ხშირად ჩემს საყვარელ კაფე-ბარში ვიჯექი და იქიდან ვუთვალთვალედი სასტუმროს

მშენებლობას, რომელიც დღითი-დღე წინ მიიწევა, შენდებოდა და მშენდებოდა, საქმეს პროფესიონალი მშენებლები უძღვებოდნენ, რომლებიც ძალ-ღონეს არ იშურებდნენ აღნიშნული საქმისათვის. მე ამ კაფეში რა თქმა უნდა მიცნობდნენ, მაგრამ არა როგორც მომავალ სასტუმროს პატრონს, არამედ როგორც უბრალო მოქალაქეს, რომელიც მათი ბარის ხშირი სტუმარი იყო. ამ ბარში ხშირად ვხედავდი ერთ ახალგაზრდა გოგონას, რომელიც ჩემის აზრით მხატვარი უნდა ყოფილიყო. იგი მეტად სიმპატიური შავგვრემანი ლამაზთვალეა ქალბატონი იყო. მის მაღალ კისერს შავი გრძელი თმა ამშვენებდა. იგი სიმალლით არ გამოირჩეოდა, მაგრამ სამაგიეროდ მისი მოხდენილი ტანი და კოხტა ფეხები, ყველა იქ მყოფთა აღტაცებას იმსახურებდა. იგი 25 წლის იქნებოდა. მუდამ სპორტული სტილის ტანსაცმელი ეცვა, ზურგზე ჩანთა ქონდა გადაკიდული, რომელშიც ფანქრები და საღებავები ქონდა. იგი კაფეში ხშირად რალაცეებს ხატავდა, მას ძალზე უხდებოდა სიცილი. ერთხელ ერთ მაგიდასთან აღმოვჩნდით და მე მას გამოველაპარაკე. სახელი ვკითხე, მე ჯულიეტა მქვია, შენ რა გქვია მკითხა მან. მე ჯორჯი მქვია და ირლანდიიდან ვარ წარმოშობით. თქვენ? ვკითხე მე, მე პოლონელი ვარ, ჩემი მშობლები ომის შემდეგ ჩამოვიდნენ ამერიკაში. პროფესიით მხატვარი იქნებით და ხანდახან სპორტიცაა ერთობით არა? ვკითხე მე, თქვენ ძალზედ დაკვირვებული ბრძანდებით. დიდი დაკვირვება არ ჭირდება თქვენში მხატვრისა და სპორტის მოყვარული ადამიანის ამოცნობას, თქვენ კაფეში ხშირად გხედავ ხატვით გართულს და სპორტულ კოსტიუმში გამოწყობილს. აი ხომ ხედავთ რა ადვილია თქვენი ამოცნობა. დიახ თქვენ მართალი ხართ, მე სამხატვრო სკოლა დავამთავრე ნიუ-იორკში და ამჟამად იქ ვცხოვრობ მშობლებთან, თქვენ რას საქმიანობთ. მკითხა მან. გამოგიტყდებით, რომ ერთი ფირმის აგენტი ვარ და ამჟამად ვისვენებ, ხანდახან შევყურებ ამ სასტუმროს მშენებლობას და წარმოიდგინეთ ვერთობი

კიდევ, მაინცდამაინც კარგი გასართობი ვერ შეგიჩვენებიათ, აღნიშნა მან. ეტყობა ამ სასტუმროს პატრონი ერთი უგემოვნო ვინმე იქნება, რომელსაც წარმოდგენა არ აქვს სილამაზეზე. კი მაგრამ რატომ? გავიოცე მე. აი სასტუმროო თქვენ ბრძანეთ, ნუთუ დარწმუნებული ხართ, რომ ვილაც იქ სასტუმროს აშენებს. მე მგონი იგი უფრო დიდ ბოსელს აშენებს საქონლისათვის, ვიდრე სასტუმროს ადამიანებისათვის. კი მაგრამ ასე რატომ ფიქრობთ? აღვშფოთდი მე. რა არ მოგწონთ? — კეთილი აგიხსნით. აი დააკვირდით? სასტუმროს ძირითადი ხედი უნდა შეეყურებდეს ზღვას, მზეს და იმ ლამაზ მთებს. ამ სასტუმროს კი ხედი ზღვის სანინალმდეგო მხარეს აქვს. აბა ეს ნორმალურია? ან შეიძლება პლიაჟზე გასასვლელი არ ქონდეს სასტუმროს ან აუზი, ან ლამაზი ბაღი, ან სპორტული მოედნები და მანქანის სადგომი. თქვენ ცდებით მივუგე მე, მანქანის სადგომი განსაზღვრული არის. რაღაც ეჭვი მეპარება. მისი სიტყვები გულში ლახვარივით მომხვდა, ის მართალი იყო ზოგ რამეში. მას შესანიშნავი მხატვრული ხედვა ქონდა. რატომ მოიწყინეთ? სერ, თქვენი ახლობელი ხომ არ არის მისი პატრონი? მკითხა მან. არა, მაგრამ თქვენს სიტყვებში მე მგონი არის ჭეშმარიტების მარცვალა და თქვენ რომ დაგიჯეროთ ამ სასტუმროს პატრონმა აუცილებლად ბევრს მოიგებს. ნამდვილად ეგრეა, მაგრამ სამნუხაროდ ფულით გატენილ ტომარას გემოვნება არა აქვს. ასეთებს აქვთ ფულიც და ბედიც, შეიძლება ჩაფიქრებულმა წარმოვთქვი და დინჯად დავუმატე, ფული შეიძლება ქონდეს მაგრამ ბედისა რა მოგახსენოთ, ახლა უნდა წავიდე, გთხოვთ მაპატიოთ, სასიამოვნო იყო თქვენი გაცნობა, სიცილით მომიგო მან. ნახვამდის ჩემთვისაც მეტად სასიამოვნო და სასარგებლო იყო თქვენი გაცნობა. ამით დავშორდით, მაგრამ მე სასოწარკვეთილებამ მომიცვა და იმ წუთში გავვარდი სასტუმრო მშენებლებთან. მთავარი არქიტექტორი დავიბარე და ნახაზში ცვლილებების შეტანა კატეგორიულად მოვთხოვე, ისე როგორც ჯულიეტამ

მიტხრა. სერ ეს დამატებით ხარჯებს გამოიწვევს, ჯანდაბას, გამოიწვიოს, მთავარია რომ ჩვენ სასტუმრო თანამედროვე მოთხოვნათა დონეზე ავაშენოთ. ეს ყოველივე თქვენ უნდა გაგეთვალისწინებინათ ნახაზში. ეს შეცდომები სწრაფად გამოსწორეთ თორემ დაგითხოვთ, ხოლო ხარჯებს თქვენ დაგაფარვინებთ. კეთილი სერ ვეცდები ყოველივე გამოვასწორო. გავიდა ხანი და მე და ჯულიეტა კაფეში კიდევ შევხვდით ერთმანეთს. თბილად მომესალმა, მეც გულისხმიერება გამოვიჩინე და ჩემს მაგიდასთან შევთავაზე ადგილი. იგი სიამოვნებით დამთანხმდა. როგორ არის თქვენი საქმეები ვკითხე მე, ძალიან კარგად. იმ კვირას ჩემი სურათების გამოფენა-გაყიდვა იქნება სან-ფრანცისკოს ერთ-ერთ დარბაზში. გთხოვთ მობრძანდეთ და მან ჩანთიდან მოსაწვევი ამოიღო და მე გადმომცა, აუცილებლად გეახლებით დავპირდი მე. შემდეგ მან სასტუმროს მხარეს გაიხედა და გაკვირვებულმა წამოიძახა, ნახეთ მისტერ ჯორჯ, სასტუმროს პატრონს რეები ჩაუდენია, თითქოს მან ჩვენს საუბარს მოკრა ყური, ჩემი მაშინდელი კრიტიკა გაიგო და ის ხარვეზები რომელიც დაშვებული ქონდა, მშენებლობის დასაწყისში, გამოსწორა. აი იქ ალბათ დიდ აუზს აშენებს, დიახ ვუთხარი მე და რაც მთავარია ცენტრალური ხედი ზღვას და მთებს შეჰყურებს, შენიშნეთ? დიახ შევნიშნე მიუგე მე, გემსაყუდელიც, ავტოსადგომიც შენდება, იქით გაიხედეთ, მისტერ ჯორჯ დიახ, დიახ ვხედავ. საოცარია პირდაპირ, აღვნიშნე მე, როგორ გაიგო ნეტავ ეს თქვენი შენიშვნები ტელეფონით ხომ არ დაურეკეთ ჯულიეტა. მე არა, როგორ გეკადრებათ, მე მას არც კი ვიცნობ, მაგ მილიონერს, რომელსაც ალბათ ცოლი არა ყავს? თორემ ქალის ყურადღებიან თვალს ასეთი ხარვეზები არ გამორჩებოდა. დიახ, ქალები ხომ ასეთი დახვეწილი გემოვნებიანები ხართ. მაპატიეთ მისტერ ჯორჯ, მეჩქარება, უნდა გამოგემშვიდობოთ, გამოფენაზე აუცილებლად მენვიეთ, იმედია კმაყოფილი დარჩებით. ამ სიტყვებით ის დამემშვიდობა. გამოფე-

ნა სან-ფრანცისკოს ერთ-ერთ დიდ საგამოფენო დარბაზში გაიმართა. იქ მარტო ჯულიეტას სურათები არ იყო. იქ წარმოდგენილი იყო სხვადასხვა მხატვრებიც თავის ნამუშევრებით. მე ლამაზად გამონყობილი ვიყავი და დანიშნულ დროს გამოფენაზე მივედი. ჯულიეტა მეტად ლამაზად და მხიარულად გამოიყურებოდა. მის შესანიშნავ ღიმილს ნაკვერჩხალივით შავი მოელვარე თვალები ამშვენებდა. გამარჯობათ, მისტერ ჯორჯ, დღეს მე თქვენთვის სურპრიზი მაქვს, იმედია მოგეწონებათ. ნეტა რას მიმზადებთ ჯულიეტა ვკითხე მე. ეს ჯერ საიდუმლოა, მიპასუხა მან. ახლა კი მოდით ჯერ ჩემს მშობლებს გაგაცნობთ. კუთხეში მის სურათებთან მეტად სანდომიანი სახის ხანში შესული მამაკაცი და ასევე ქალბატონი იდგა. ჯულიეტამ ისინი გამაცნო და შემდგომ შამპანური შემოგვთავაზა. სურათების დათვალიერებამ მეტად საინტერესოდ ჩაიარა, ბევრი მისი მეგობარი და ნათესავი იყო იქ. მისმა სურათებმა ჩემზე ძალიან კარგი შთაბეჭდილება დატოვა. მისი ნახატები აღსავსე იყო ცხოვრებისეული რეალური სურათებით, სხვადასხვა ადამიანების პორტრეტებით, პეიჟაჟებით, რელიგიური ხასიათის ნამუშევრებით, განსაკუთრებით გამაოცა მისმა პორტრეტებმა, რომლებშიც კაფეში ნანახი ადამიანები ამოვიცანი, შესანიშნავი ნახატებია ვუთხარი მე ჯულიეტას და მის მშობლებს, რომლებიც იქვე იდგნენ, შორიახლოს. მათში ნამდვილი ჭეშმარიტი შემოქმედის ნიჭი იგრძნობა, დიახ მომიგო მისმა მამამ ბ.-ნ ჟორჟმა, ის ჩემს ბაბუას ჰგავს, რომელიც კარგი მხატვარი იყო. მას მისი ნიჭი გამოყვა. ეხლა კი მისტერ ჯორჯ შეპირებული სიურპრიზი. იგი აქეთ, ცალკე ოთახშია და ჯულიამ ჩვენ ცალკე ოთახში გაგვიყვანა და ხელი მაღლა კედელზე ჩამოკიდებულ სურათისკენ გაიშვირა. მე ზემოთ ავიხედე და გაცხებული დავრჩი, ზემოდან ჩემი ორეული დამცქეროდა და ილიმებოდა, მას ჩემი პორტრეტი დაუხატავს და საკმაოდ კარგად, მაგრამ ყველაზე ძალიან გამაოცა პორტრეტის იქითა ხედმა.

სურათში მე კაფეში ვიჯექი და ზღვას გავცქეროდი, ნაპირზე კი შესანიშნავი სასტუმრო იყო აშენებული, ელეგანტური თანამედროვე შენობა, ლამაზი ბალებით, შადრევნებით, შესანიშნავი მონყობილი სანაპიროთი, სპორტული მოედნებით და ნავსადგომში მდგომი შესანიშნავი პატარა გემებით, ხოლო სასტუმროს სულ მაღლა ოქროს ასოებით მოჩანდა სასტუმროს სახელი „ვირჟინია“. ეს ხომ გამარჯვებას ნიშნავს, გავიფიქრე მე. როგორ მოგწონთ მისტერ ჯორჯ ის სასტუმრო, რომლის გამოც ჩვენ ასე ხშირად ვკამათობდით. მე ის ასე წარმოვიდგინე დასრულების შემდეგ, შესანიშნავია, მე პირდაპირ სიტყვები არ მყოფნის ჯულია (მოფერებით მე მას ასე ვეძახდი), ეს ნახატი თქვენია, მისტერ ჯორჯ, მე მას თქვენ გჩუქნით. დიდი მადლობა ჯულია. ამას მე თქვენ არ დაგივინწყებთ და ამ სიურპრიზს იცოდეთ სიურპრიზით გადაგიხდით, ისეთით რომელიც მართლა ძალზედ გაგაოცებთ. ვნახოთ მისტერ ჯორჯ, ღიმილით მომიგო მან. გამოფენის შემდეგ მე ჯულია სან-ფრანცისკოს ლამაზ და მდიდარ რესტორანში დავპატიჟე. იქ შესანიშნავი მუსიკა უკრავდა და ჩვენ ორნი, ის და მე, მყუდრო, მაგრამ მდიდრულად განყობილ სუფრას უჯექით, ტკბილად ვსაუბრობდი. გულახდილად მითხარით, ვინ ხართ, თქვენ, მისტერ ჯორჯ მკითხა ჯულიამ, გეტყვით იმას რომ მე, ომგადახდილი და განსაცდელ გამოვლილი ადამიანი ვარ, მაგრამ მუდამ მჯეროდა გამარჯვებისა, სიმართლისა და ღმერთიც მუდამ მფარველობდა, ამჟამად მე არსად არ ვმუშაობ და რაიმე კონკრეტული პროფესია არ გამაჩნია, მაგრამ ჩემი დანაზოგი საკმარისზედ მეტია და ჩემს მოთხოვნებს აკმაყოფილებს. ჯერ-ჯერობით ვცხოვრობ სან-ფრანცისკოს ერთ-ერთ სასტუმროში და ვაპირებ სახლის ყიდვას. მიყვარს ხელოვნება, ლიტერატურა, თეატრი. მშობლები მე არ მყავს, არც ახლობლები, ომმა ყველას დამაცილა, მაქვს დიდი სურვილი ჩემი ოცნების ქალიშვილთან ოჯახის შექმნისა, გულახდილად გეტყვით ძვირფასო ჯულია, რომ მე თქვენდამი გულგრილი არა ვარ,

დაგინახეთ თუ არა ბარში ძალიან მომეწონეთ და თუ თქვენი გული თავისუფალია და ჩემს მიმართ რაიმე გრძნობა გაგაჩნიათ, მაშინ ჩვენ შეგვიძლია კარგი მეგობრები გავხდეთ, რომელიც ალბათ მომავალში დიდ სიყვარულში გადაიზრდება და ოჯახის შექმნით დამთავრდება. წინასწარ რაიმეს თქმა ძალიან მიჭირს, მისტერ ჯორჯ, მაგრამ ერთი კი ცხადია, რომ არც მე გახლავართ გულგრილი თქვენს მიმართ, იმედიანად შევყურებ მომავალს და ბევრი სიკეთის გაკეთების იმედი მაქვს თქვენთან ერთად. ამ საუბარმა ჩემში წარუშლელი კვალი დატოვა და გადავწყვიტე ჯულია ცოლად მომეყვანა, მაგრამ ჯერ დიდი საქმე იყო გასაკეთებელი, ჩემი დიდი სასტუმროს მშენებლობა უნდა დამემთავრებინა და შემდეგ ჯულია დიდი სასტუმროს პატარა დიასახლისი უნდა გამეხადა. აი ეს იყო ჩემი სურპრიზი მისთვის. წლის ბოლოს სასტუმროს მშენებლობა დამთავრდა. მის გახსნაზე მოსანვევები დავარიგე, პირველი მოსანვევები ჯულიას და მის მშობლებს გაუფუზავნე სასტუმროს პატრონის ჯორჯ სმიტის სახელით.

სასტუმროს გახსნაზე ბევრი ხალხი მოვიდა, ქალაქის მერი, ბიზნესმენები, ბანკირები, ტურისტული და სხვადასხვა ფირმების წარმომადგენლები, სასტუმროს მშენებლობა 6 მილიონი დოლარი დამიჯდა, თუმცა ჩემი ანგარიში ბანკში ამ თანხას რამდენადმე აღემატებოდა. სასტუმროს პერსონალი კონკურსის შედეგად უკვე შერჩეული იყო და სტუმრებს ემსახურებოდა. სასტუმროს შესასვლელში დიდი დარბაზი იყო, რომლის ზემოთ დიდი ბროლის ქალი ეკიდა, ბოლოში სცენა იყო გაკეთებული, მიკროფონებით აღჭურვილი — იქვე ორკესტრი იყო განთავსებული, სტუმრებს 20 ოფიციანტი ემსახურებოდა, მე იმ დღეს სხვადასხვა ადამიანებისაგან მრავალი მილოცვა და საინტერესო საქმიანი წინადადებებიც მივიღე. ისინი ყველა პარტნიორობას მთავაზობდა, მაგრამ მე ყველას თავდაჭერილად უარს ვეუბნებოდი. არავის ვენდობოდი, ერთი ადამიანის გარდა,

რომელსაც გულის ფანცქალით ველოდი. ისიც ცოტა დაგვიანებით გამოჩნდა და დარბაზში შემოვიდა მშობლებთან ერთად. მე მათ მივეგებე, ჯულია გადავკოცნე და ღიმილით უთხარი, აბა ძვირფასო მოემზადე, დღეს ჩემი სიურპრიზის ჯერია, წამობრძანდით ჩემთან ერთად, სად მიგყევართ მისტერ ჯორჯ, ეს სიურპრიზია ძვირფასო, ვუპასუხე მე, მისტერ ჯორჯ, მე ვხვდები, რომ სასტუმროს პატრონი თქვენი მეგობარი უნდა იყოს, მასთან მიგყევართ, მე ვიცი, და კიდევ, იცით რა, მისტერ ჯორჯ, მე რომ სურათი გაჩუქეთ იქ სასტუმროს ხედი იყო ასახული, თუ გახსოვთ იგი ძალზე წააგავს ამ სასტუმროს ხედს. ის სურათი ალბათ, თქვენ მეგობარს აჩვენეთ და მან ზუსტად ისეთი მოდელი გადაიღო, მისტერ ჯორჯ, გესმით ჩემი, ეს საოცარია. მე კი ამ დროს ჩემი ფერია მიკროფონთან მიმყავდა და აი ჩვენ სცენაზე ვართ და საპატიო სტუმრები ჩვენ ტაშის გრიალით შეგვხვდნენ. ყოველი მხრიდან ტაშით მხვდებოდნენ, ყოველი მხრიდან მოლოცვები გაისმოდა ჩემს მიმართულებით. ყოველივე ეს აოცებდა ჯულიას. მას უკვე ენა ებმებოდა — მისტერ ჯორჯ, თქვენ ვინა ხართ, მისტერ ჯორჯ, თქვენ რატომ გიკრავენ ტაშს, რატომ გილოცავენ, ან რას გილოცავენ, მისტერ ჯორჯ, არაფერი მესმის. იგი სცენაზე ავიყვანე, პატარა, ლამაზი, ოდნავ შემკრთალი, იგი შესანიშნავი და განუმეორებელი იყო. მე მიკროფონი ავიღე ხელში და ხმამაღლა განვაცხადე შემდეგი: ძვირფასო მეგობრებო, მე თქვენ ყველას მოგესალმებით, ჩემთვის და ჩემი მეგობრებისათვის ამ შესანიშნავ დღეს დიდ მადლობას გიხდით მობრძანებისათვის და იმ ყურადღებისათვის, რომელიც თქვენ გამოიჩინეთ ჩემდამი და ჩემს მიერ აშენებულ სასტუმროსადმი. მე ვისწავლე ერთი რამ, რომ ადამიანი ყველაფერს მიაღწევს თუ მას მიზანი აქვს. ამერიკა ის ქვეყანაა, სადაც ადამიანს ოცნება რეალობად ექცევა. ყველას, ვისაც აქვს უშრეტი გრძნობა გამარჯვებისა და ენერჯია. ეს სასტუმროც ამის მაგალითია. იგი მრავალ ადამიანს მოუტანს შვებას, სიამეს, სიხალისეს

და სიყვარულს. დარწმუნებული ვარ ადამიანების სიცოცხლე აქ ყოფნის დროს უფრო ლამაზი და საინტერესო გახდება. ამისათვის მე და ჩემი კოლეგები ყველაფერს გავაკეთებთ, რომ ადამიანებს აქ ყველა პირობა ქონდეთ ღირსეული დასვენებისა, ესლა კი ნება მიბოძეთ წარმოგიდგინოთ ჩემი საცოლე ჯულია, რომელიც სულ მალე ამ დიდი სასტუმროს პატარა დიასახლისი გახდება, სწორედ მას მიუძღვის დიდი წვლილი ამ სასტუმროს თანამედროვე დიზაინის შექმნაში, ამ სიტყვის შემდეგ მე ნიშანი მივეცი და დარბაზის თავზე აბრჭყვიალდა მრავალი ნათურის ფერებში სასტუმროს სახელწოდება „ვირჟინია“ — გამარჯვება. ჯულიამ მალე აიხედა და მის თვალებში უდიდესი გაოცება და ბედნიერება ამოვიკითხე. იგი გულში ჩამეკრა და ყურში ჩამჩურჩულა, ძვირფასო ჯორჯ, შენ პრინცი ხარ, მე კი კონკია, რომელიც ზღაპრულ სასახლეში მოხვდა და ოცნება აუხდა. ამ დროს ტაში და აქეთ იქიდან შეძახილები გაისმა, გაუმარჯოს ჯორჯ სმიტს. ორკესტრმა შესანიშნავი მელოდია დაუკრა და მე ჯულია საცეკვაოდ დავპატიჟე. ეს ნამები ჩემს ცხოვრებაში ყველაზე დაუვინყარი იყო. მე ჩემი ცხოვრების მწვერვალზე ვიყავი, გვერდში კი საყვარელი ადამიანი მედგა, მაგრამ თურმე დიდი ბედნიერებიდან დიდ უბედურებამდე ერთი ნაბიჯი ყოფილა. ოფიციალტმა თეფშით წერილი გადმომცა. მე გავეჩერდი და ბარათი გადავიკითხე და გული შემეკუმშა, რადგან ბარათში შემდეგი ეწერა:

*გილოცავ მკვდრეთით აღდგომას ვირთხავ,
შენი ძველი მეგობრები ციხე ალკატრასიდან
იმედია მალე შევხვდებით*

ჯუზეპე და როზანა

ცივმა ოფლმა დამასხა. დარბაზში მიმოვიხედე და ჯუზეპეს და როზანას მოვკარი თვალი, რომლებიც ერთმანეთს ეცეკვებოდნენ და მე ირონიული ღიმილით შემომცქე-

როდნენ, ხოლო ჯუზეპემ მრავალმნიშვნელოვნად ჩამიკრა თვალი.

ყოველივე ეს ჩემმა მასპინძელმა მეოთხე დღეს მიაშო და თან დასძინა, რომ ამ წერილის მიღებიდან ერთი თვე გავიდა ჩემი საპატიო სტუმრები ჯერ არ გამოჩენილან, მაგრამ ის მათ ყოველდღე ელის, მასპინძელმა ყველა უსაფრთხოების ზომა მიიღო, მაგრამ აღნიშნა მან მე დარწმუნებული ვარ, რომ ჩემი საინტერესო თავგადასავალი ჯერ არ დამთავრებულა და ყველაზე საინტერესო ჯერ კიდევ წინ არის. მალე მე ჩემს მასპინძელს და მის ლამაზ მეუღლეს დიდი სასტუმროს პატარა დიასახლისს გულისტკივილით დავემშვიდობე, სამუდამოდ დამამახსოვრდა ამ ქალის ეშხიანი თვალები, რომელშიც იგრძნობოდა ძლიერი ნებისყოფა და შემართება. მე მათ გამარჯვება ვუსურვე და გულდამძიმებული დავბრუნდი სასტუმროში, გადავწყვიტე ეს საინტერესო ამბავი აუცილებლად სამშობლოში გამომექვეყნებინა, რადგან დარწმუნებული ვარ მკითხველი გულგრილი არ დარჩება, ჩვენი თვისტომის საოცარი თავგადასავალის მიმართ.

უპრისკიება

გვიანი შემოდგომის ერთ ღრუბლიან დღეს თბილისში, მტკვრის სანაპიროს ერთ-ერთ სკვერში სკამზე ჩამომჯდარი შუახნის კაცი შევნიშნე, ჩაფიქრებული სიგარეტს ეწეოდა, რაღაც უხილავმა ძალამ გამაჩერა. იქვე, მის ახლოს, სკამზე ჩამოვჯექი და უცნობი უფრო ყურადღებით შევათვალიერე. მას კოსტიუმის საყელო აენია, ნვერი მოშვებული ჰქონდა, ჭალარაგამორეული თმები შუბლზე ჩამოშლოდა, ფეხი ფეხზე გადაედო და ნაღვლიანი თვალებით მტკვარს გასცქეროდა, რაღაც მეცნო ამ კაცში, კვლავ ყურადღებით დავაკვირდი და მასში ჩემი თანაკლასელი და ბავშვობის მეგობარი ზურაბი ამოვიცანი. თვალს არ ვუჯერებდი, ნუთუ ის იყო, ძალზე შეცვლილი და მოტეხილი მეჩვენა. ენის ბორძიკით გაუბედავად გამოველაპარაკე, გამარჯობა ზურაბ — მან თავი ჩემსკენ დინჯად მოატრიალა. მე გურამი ვარ, შენი ძველი მეგობარი, ვერ მიცანი? იგი უცბად ვერ მიხვდა, თუ ვინ ვიყავი და რა მინდოდა. თანდათან ფიქრებიდან გამოერკვა, ყურადღებით შემათვალიერა და თითქოს რაღაცა გაახსენდაო, მითხრა.

გურამ შენა ხარ? გამარჯობა, მაპატიე, უცბად ვერ გიცანი და ძველმა მეგობრებმა ხელი ჩამოვართვით ერთმანეთს და გადავეხვიეთ. 20 წელზე მეტია ერთმანეთი არ გვინახავს, ზურაბ, როგორ ხარ? სპორტს დაანებე თავი? ვკითხე მე.

სპორტს დიდი ხანია თავი დავანებე, ამჟამად არსად არ ვმუშაობ, შენ როგორა ხარ — არამიშავს ერთ-ერთ გამოცემლობაში ვმუშაობ. ეგ კარგია, მიპასუხა მან. ბედნიერი კაცი ხარ, გურამ. ალბათ, ცოლ-შვილიც გყავს. კი, მყავს. მე

და ჩემს მეუღლეს ორი ბიჭი და ერთი გოგო შეგვეძინა — ღმერთმა სიკეთე მოგცეს, ჩემო გურამ. შენ არ დაოჯახდი, ზურაბ? მე მარტოხელა კაცი ვარ, ამ ქვეყანაზე არავინ არ გამაჩნია. ეგ როგორ? დიდი ისტორიაა, გურამ სჯობს სხვა დროს ამის შესახებ. ისევ ძველ ბინაში ცხოვრობ, გურამ? დიახ, ისევ იქა ვარ. გამომიარე, როცა მოიცლი, აუცილებლად გამოგივლი, გურამ. კვლავ გადავხვებით ერთმანეთს და დავშორდით. ამ შეხვედრის შემდეგ კარგა ხანმა განვლო და ერთ მშვენიერ დღეს ზურაბმა დამირეკა და მთხოვა, საღამოს მასთან მივსულიყავი. ყველა საქმე გადავდე და მასთან დანიშნულ დროს მივედი. იგი „ნაძალადევი“ ცხოვრობდა, კერძო სახლში, რომელსაც დიდი რკინის ჭიშკარი ჰქონდა. იგი ღია დამხვდა, სახლის კარიც ღია იყო, შინ შევედი და რამდენჯერმე ზურაბს დავუძახე, ხმა არავინ გამცა, მეორე სართულზე კიბით ავედი — პირველად დიდ ოთახში შევიხედე, რომლის ერთ-ერთ კუთხეში დიდი სანოლი იდგა და ზურაბი შიგ მწოლიარე დავინახე, იგი სიგარეტს ეწეოდა და იღიმებოდა, აი, ხომ ხედავ, გურამ, რა მდგომარეობაში ვარ. მას ხველა აუვარდა, რა მოგივიდა ზურაბ, ასეთი რა განუხებს, ამ ახალგაზრდა კაცს? ძალზე ცუდად ვარ, ძმაო, ვკვდები და სიკვდილის წინ მინდა რაღაც გითხრა, და თან გთხოვო... გპირდები, გურამ, თხოვნას შეგისრულებ, მაგრამ ჯერ მითხარი ასეთ დღეში ვინ ჩაგაგდო, ან ასეთ მდგომარეობამდე რამ მიგიყვანა. რამ და, ჩემო გურამ, უაზრო, ბრმა სიყვარულმა ქალისადმი, რომელსაც ვაღმერთებდი. მე სანოლთან ახლო მდგარ სკამზე ჩამოვჯექი და ყურადღებით ვუსმენდი მას... გახსოვს, სკოლა რომ დავამთავრეთ, რა ბედნიერები ვიყავით. მე კი ყველაზე ბედნიერი ვიყავი, იმიტომ, რომ შეყვარებული ვიყავი ნათიაზე. გახსოვს ნათია? მახსოვს, როგორ არ მახსოვს, ჰო და ეგ იყო ჩემი დამღუპველი. მაშინ ყველაფერს ვარდის ფერებში ვხედავდი და ნათიასაც როგორც ქალღმერთს, ისე შევცქეროდი, ქვეყანას მერჩია მისი ერთი ღიმილი, ასე მეგონა, უსაზღვრო და უსასრულო იყო ჩვენი სიყვარული. მერე ქორწილისათვის დავინ-

ყეთ მზადება. ჩემს მშობლებს ძალიან მოსწონდათ ნათია, განსაკუთრებით დედას, რომელსაც ერთი სული ქონდა, სანამ იგი ჩვენს დიდ ოჯახში შემოვიდოდა. ოჯახი კი, შენც კარგად მოგეხსენება, დიდი და ბარაქიანი მქონდა. მამა ვაჭრობაში მუშაობდა და ჩვენ არაფერი გვაკლდა. მე ფიზიკულტურის ინსტიტუტის სტუდენტი ვიყავი, ნათია — უნივერსიტეტის. მას დედ-მამა ადრე დაეღუპა და მამიდა ზრდიდა. სულ მალე ჩემი ბედის ბორბალი უკულმა დატრიალდა. ქორნილის წინა დღეს არაკაცებმა გაძარცვეს და შემდეგ მომიკლეს ჩემი ნათია. საპატარძლო კაბით მივაბარე მინას ჩემი ერთადერთი სიყვარული და საფლავზე დავიფიცე მის მკვლელზე შურს ვიძიებდი.

მას შემდეგ სულ შევიცვალე, სწავლასა და სპორტს თავი დავანებე, განვმარტოვდი. გულჩათხრობილი, ენაძუნნი და კაცთმოძულე გავხდი. შინაურები ველარ მცნობდნენ, მალე მშობლებიც დამეღუპა და დავრჩი მარტო. მხოლოდ ერთი რამ მამოძრავებდა, როგორმე მეპოვა ნათიას მკვლელი და სამაგიერო გადამეხადა, მაგრამ ეს არც ისე ადვილი აღმოჩნდა, პოლიციამ ამ საქმეზე ხელები დაიბანა, ვერაფერი გაარკვია და ვერც ვერავინ დაიჭირა. გადავწყვიტე, თავად მემოქმედა და მარტომ დავუწყე მკვლელებსა და ბანდიტებს ძებნა. იქამდე მივედი, რომ ქუჩაში გვიანობამდე დავეხეტებოდი, იქნებ ვინმეს გადავყროდი მოძალადეს, რათა ჯავრი მეყარა, მაგრამ, ჩემდა საუბედუროდ, აქაც არ მიმართლებდა და არავინ მეკარებოდა. იმ პერიოდში საქართველოს სხვადასხვა კუთხეებში, დიდ თუ პატარა ქალაქებში, ხშირი იყო ძარცვა, ყაჩაღობა, მკვლელობა. ეს ყოველივე ჩემს ირგვლივ ხდებოდა, ხოლო მე სულელივით დავეხეტებოდი, თითქოს ჩემი ეშინოდათ და არავინ მეკარებოდა.

ერთ საღამოს იმედგაცრუებულმა გადავწყვიტე კუკიის სასაფლაოზე წავსულიყავი, რათა კიდევ ერთხელ დამეღვარა ცრემლი ნათიას საფლავზე. სასაფლაოს ქვებზე სხვადასხვა გვარის ადამიანების წარწერებმა გამიტაცა. მიცვალებულის ერთ გვარს მეორე ცვლიდა, მაინც რამდენი იყვ-

ნენ ეს საცოდავები, რომლებიც ერთ დროს მჩქეფარე სიცოცხლით ცხოვრობდნენ, შრომობდნენ, რაღაც უხაროდათ და სწყინდათ. ყველა თავის განუმეორებელი ცხოვრებით ცხოვრობდა და საბოლოოდ განსასვენებლად აქ, სასაფლაოზე მოეყარათ თავი, რარიგ სწრაფმავალია და უაზრო, ფუჭი ადამიანის ცხოვრება, განსაკუთრებით ჩემი. ამ ფიქრებში გართულმა ვერც კი შევნიშნე, ისე მივადექი ნათიას საფლავს, მუხლებზე დავიჩოქე და მწარედ ავტირდი. არ ვიცი, რამდენ ხანს ვიყავი ასეთ მდგომარეობაში, როდესაც ქალის ტირილის ხმა შემომესმა. ამან გამომაფხიზლა. გვერდზე გავიხედე, შორიანხლოს, ერთ საფლავთან უცნობი ქალი ცხარე ცრემლით დასტიროდა შვილის, ახალგაზრდა კაცის საფლავს. უცბად ვილაცის ხმები შემომესმა, დავინახე, რომ, სამი ახალგაზრდა იმ მტირალ ქალს მიუახლოვდა და რაღაცაზე დაუწყეს საუბარი, ქალი შეკრთა, წამოდგა და წასვლა დააპირა, მაგრამ ერთმა მათგანმა მას მაჯაში ხელი წაავლო, მეორეთი კი გულზე დაკიდებული ოქროს ჯვარი ჩამოგლიჯა, ქალი ატირდა და მოძალადეებს ხვეწნა დაუწყო, რომ მისთვის თავი დაენებებინათ. საცოდავს გაძარცვა არ აკმარეს და გაუპატიურება მოუწოდომეს. ჩემი მოთმინების ფიალაც აივსო, შესაძლებლობა მომეცა, ნაძირლებისათვის სამაგიერო გადამეხდა. ერთ მოძალადეს უხმოდ მივუახლოვდი თმებით დავითრიე და თავი საფლავის წვეტიან მოაჯირზე დავარტყმევინე. შუბივით შემართულმა რკინის შვერილმა თავის ქალა გაგლიჯა და მეორე მხარეს გავიდა. იგი უსულოდ დაეკიდა საფლავის მოაჯირს, ეს ისე სწრაფად მოვიმოქმედე, რომ დანარჩენმა მოძალადეებმა ხელის განძრევაც ვერ მოასწრეს და გაოგნებულებმა გაქცევით სცადეს თავის შველა, იქვე დაგდებული რკინის მილი შევნიშნე, ხელი დავავლე, გაქცეულს საფლავის მეორე მხარეს დავხვდი და მაჯის სისხო რკინა, რაც ძალა და ღონე მქონდა, თავში ჩავცხე. იგი თავგაჩეხილი უსულოდ ჩაიკეცა საფლავთან. ერთიღა დამრჩა, რომელმაც დაინახა რა ბედი ეწია მის ამხანაგებს, თავქუდმოგლეჯილი გარბოდა, მაგრამ მე ვერსაით

გამექცეოდა, საფლავებს შორის გაიჭედა და გზას ვერ იკვლევდა. მხოლოდ ერთი გზა რჩებოდა — უკან, ჩემკენ და ისიც თავგანწირვით წამოვიდა. თან ჯიბიდან დანა ამოიღო, გაშალა და ჩემსკენ გამოქანდა, დანა მეც ამოვიღე და მშვიდად ვუცდიდი მის მოახლოებას. როგორც არასდროს, ისე ვიყავი ჩემს თავში დარწმუნებული, რომ გამარჯვება ამ სამკვდრო-სასიცოცხლო ორთაბრძოლაში მე დამრჩებოდა. მთელი სისწრაფით გამოქანებულს მთელი ძალით მოქნეული დანა შიგ გულში ჩავეცი. ის იქვე უსულოდ ჩაიკეცა. გაოგნებული ქალი კაბაანეული მომშტერებოდა და არ იცოდა რა ექნა, ეყვირა თუ ეტირა, მე სწრაფად გავეცალე იქაურობას.

ეს ჩემი პირველი გამარჯვება იყო ბოროტებაზე. ერთხელ, თბილისის ქუჩებში სიარულისას, ძველი ნაცნობი შემხვდა და უსიამოვნო ამბავი შემატყობინა: ჩვენი ოჯახის ერთ ახლობელს შვილი მოუკლეს, რამაც ძალზე ამაღელვა. იმავე დღეს წავედი მათ ოჯახში და ყოველივე გავარკვიე. თურმე დედა — შვილს მკვლელები სადარბაზოში დახვდნენ ძარცვის მიზნით, ორივესათვის მძიმე ბლავგი საგანი თავში ჩაურტყამთ. დედა გადარჩა, მაგრამ მისი ვაჟიშვილი ვერაფრით გადაარჩინეს, თუმცა ბევრს ეცადნენ, იგი თავში მიღებული ტრამვისაგან დაილუპა. ჩემი უბედურობით გამწარებული, ამ ამბავმა მთლად გადამრია. გადავწყვიტე ყველა საშუალება მეხმარა მკვლელების საპოვნელად და დასასჯელად. იმედი მქონდა ცხელ კვალზე მოძალადეებს აუცილებლად მივაგნებდი. როგორც ყოველთვის, პოლიცია სრულ უუნარობას იჩენდა, გამომძიებლები უცოდინარი და არაპროფესიონალი ადამიანები იყვნენ, თან ამას ემატებოდა მათი გამომძიებლობა და მექრთამეობა. ისინი გარკვეულ თანხას ითხოვდნენ მკვლელის პოვნაში. გადავწყვიტე კვლავ მარტოს შემოქმედა. ფაქტების ანალიზის შედეგად მივედი დასკვნამდე, რომ თავდასხმა უნდა გამეორებულიყო, მიზეზი შემდეგში მდგომარეობდა, გადარჩენილი ქალბატონი მუშაობდა ვალუტის გადამცვლელ პუნქტში. იმ უბედურების დღეს მას საკმაო ნავაჭრი ჰქონდა, დაახლოებით სამი ათასი დოლარი. ამ

თანხით იგი სახლში ბრუნდებოდა. ეს იცოდნენ ყაჩაღებმა და მას სახლში გაჰყვნენ. გზაში მას შვილი შეხვდა, რომელმაც დედა სახლამდე გააცილა, მაგრამ სახლის მესამე სართულზე მათ თავს დაესხნენ, ერთი თავდამსხმელი ნაგვის ბუნკერთან იმალებოდა, მეორე ზემოთა სართულიდან ჩამოდიოდა, მესამე კი ქვემოდან ამოყვა კიბეს. სამივე მოძალადემ უსუსური დედა — შვილი ალყაში მოიქციეს. სასიკვდილოდ სცემეს. ვაჟი სასიკვდილოდ დაიჭრა თავში, მაგრამ დედა გონებაზე იყო, მან ჩანთა მიუგდო მძარცველებს და ისინიც გაუჩინარდნენ, რაც მთავარია ფული ჩანთაში არ იდო, იგი უბეში ჰქონდა დამალული ქალბატონს. ეს იმედს მაძლევდა, რომ ხელმოცარული მძარცველები თავდასხმას გაიმეორებდნენ. ყოველივე ეს თბილისის ერთ ძველ უბანში, ავლაბარში მოხდა. მეც ამ უბანში ვიყავი გაზრდილი. გადავწყვიტე გამეგლო და შავი სამყაროს ძველი ნაცნობები მომენახულებინა და ზოგი რამ გამერკვია. ავლაბარი ნახევრად დანგრეული და ხალხისაგან დაცლილი დამხვდა. ლუკმა-პურის საშოვნელად ძველი ავლაბრელების უმრავლესობა სხვადასხვა ადგილებში იყვნენ გადახვენილნი. უმეტესად იქ სომხები ცხოვრობდნენ, რომლებიც ძირითადად ხელოსნები იყვნენ და უფრო ხშირად რუსეთში მიდიოდნენ სეზონურ სამუშაოებზე. მაგრამ, ძველი მეგობრებიდან მაინც ვნახე რამდენიმე კაცი, რომლებიც პატივისცემითა და ავტორიტეტით სარგებლობდნენ უბანში, მათ ვკითხე მომხდარის შესახებ. მათ იცოდნენ ამ უბედურების შესახებ და გაოცებულნი იყვნენ, იმ განუკითხაობით და სისასტიკით, რომლითაც გამოირჩეოდა ბოროტმომქმედთა ამჟამინდელი სამყარო საქართველოში. საშინელი დრო დადგა, ჩემო ძმაო, მიპასუხა ერთმა, შვილი მამას არ ინდობს, ძმა კი ძმას, ჩვენ სიტუაციას ვერ ვაკონტროლებთ. ერთხელ არაკაცები ჩემს სახლშიც კი შემოვიდნენ ღამით და ორმხრივი სროლის დროს ფეხშიც დამჭრეს. მანვე მიმანიშნა, რომ ყაჩაღთა უმრავლესობა იარაღის ხმარებაში დაოსტატებულია და რომ ეს, ალბათ, აფხაზეთის ომის გამოძახილია. ბევრი ნაძირალა არ

ღალატობს თავის ტრადიციას და, ომში ფსიქიურად მოშლილი, ყველაფერზე მიდის და არავის ინდობს. ჩემთვის ყველაფერი ცხადი შეიქნა. ასეთ საქმეებში არც პოლიცია და არც შავი სამყარო მე არ გამომადგებოდა. გადავწყვიტე ჩემი გეგმით მემოქმედა, რომელიც მეტად მარტივი იყო. მე შევთავაზე ჭირისუფალს — ქალბატონ ნანას ძალ-ღონე მოეკრიბა და შვილისათვის ორმოცის გადახდის შემდეგ, სამსახურში როგორმე კვლავ გასულიყო და იგივე გაემეორებინა, რაც იმ საღამოს გააკეთა, კერძოდ, ნავაჭრი ფული ყველას თვალწინ დაეთვალა, ჩანთაში ჩაედო და სახლისკენ წასულიყო, სადარბაზოსთან კი მე დავხვდებოდი და მისი შვილის მაგივრად მე გავაცილებდი სახლის კარებამდე და ასე გამეორდებოდა მანამ, სანამ მკვლელი თავის დანაშაულს კვლავ არ გაიმეორებდა. ეს აზრი მოენონა ქ.-ნ ნანას და ჩვენც საქმეს შევუდექით. აღნიშნული საქმისათვის სათანადოდ მოვემზადეთ, მე ორი იარაღი შევიძინე, ერთი — „ტეტე“ და მეორე „მაკაროვი“, შედარებით პატარა ზომის იარაღი ნანასაც ჩავუდე ჩანთაში. შვილის ორმოცის გასვლის შემდეგ, ქ.-ნი ნანა სამსახურში გავიდა. მისი სახლი მეტროსთან ახლოს იყო და ხალხიც ბევრი ირეოდა. დოლარები, რომელიც მას ჩანთაში ჰქონდა, ყალბი იყო. მან შეგნებულად, ყველას დასანახად ჩაალაგა ჩანთაში ყალბი დოლარები და სახლისაკენ გზას დაადგა. მე მას სადარბაზოსთან შევხვდი და კიბით სახლამდის ავაცილე. სამწუხაროდ, იმ საღამოს საექვო ჩვენს ახლო-მახლო არავინ გამოჩენილა. ყოველ საღამოს დათქმულ დროს ვაცილებდი ნანას სახლში, მაგრამ არავინ გვეკარებოდა. უკვე ორი კვირა გავიდა და თავდამსხმელები არა და არ ჩანდნენ. ერთ საღამოს ნანა ჩვეულებრივ ჩანთაში ყალბი დოლარებით და იარაღით გამოვიდა სამსახურიდან, მე მას მეტროსთან დავხვდი და სახლში გავაცილე. სადარბაზოში რომ შევედით, უცნაურმა გრძნობამ მოიცვა ჩემი არსება, ასე მეგონა, ვილაც გვითვალთვალებდა. კიბეს ნელა შევუყევით, ნანა წინ მიდიოდა, მე უკან მივყვებოდი. ნოემბერი იყო, სანვიმარი მეცვა და ჯიბეებში გატენილი ორი

იარაღი სასროლად მქონდა მომარჯვებული, იარაღები გადატენილი იყო, ორივეს დამცველი გავათავისუფლე. შინაგანად ვგრძნობდი, რომ დღეს უნდა აღსრულებულიყო შურისძიება, ნანას არაფერი ვუთხარი. ჩვენს ქვემოთ უკვე მესმოდა ვილაცის ფეხის ხმა, ფეხის ხმა ზემოთა კიბიდანაც გაისმა, ყაჩაღთა ხელწერა მეორდებოდა, ესე იგი, მესამე სანაგვე ბუნკერთან იმალებოდა, მაგრამ რომელ სართულზე? უკვე მეორე სართულზე ვიყავით, შემდეგ მესამეც ავიარეთ, ფეხის ხმები ზემოდან და ქვემოდან ახლოვდებოდა, მაშასადამე, მეოთხე სართულზე უნდა დაგვსხმოდნენ თავს, როგორც ადრე დაესხნენ უმწეო დედა-შვილს. მეოთხე სართული დაიწყო, ყველაზე საშიში ნაგვის ბუნკერი იყო, რადგან იქიდან ყველაზე ადვილი იყო უკნიდან თავდასხმა. პირველ დარტყმას მეც იქიდან ველოდი, შემდეგ, რა თქმა უნდა, საქმეს ქვემოდან და ზემოდან მომავალნი დაასრულებდნენ. წინათგრძნობა და ვარაუდი გამართლდა. ძალზე დაჯერებული ვიყავი საკუთარ თავში. ყოველი მოძრაობა გათვლილი მქონდა, პატარა შეცდომა ან დაგვიანება სასიკვდილო იქნებოდა ჩვენთვის — როგორც მოველოდი, პირველი თავდამსხმელი ნიღბით ნაგვის ბუნკერიდან გამოვიდა, რალაც მძიმე საგნით ხელში და დასარტყმელად ხელი აღმართა. მეორე ქვემოდან გამოჩნდა ისიც ნიღბით. მესამე ზემოდან გვიახლოვდებოდა იარაღით ხელში — მოქმედების დრო დადგა და ორივე ჩემმა იარაღმა ერთდროულად იჭექა ორ-ორი ტყვია ნაგვის ბუნკერიდან გამოსულს და ქვემოდან ამომსვლელს დავახალე და ორივე იქვე სასიკვდილოდ ჩაიკეცნენ, მესამემ პირი იბრუნა და ზემოთ კიბეებს თავპირის მტვრევით აუყვა, მაგრამ არ ვაცადე მიმალვა, დავედევნე, სასროლ მანძილზე დავეწიე და ორივემ ერთდროულად ვისროლეთ. მე ტყვია ამცდა, მაგრამ ჩემმა ნასროლმა მიზანს მიაღწია, თავდამსხმელი მუცელში იყო დაჭრილი, იგი კიბეზე დაეცა და იარაღი ხელიდან გაუვარდა, მეორე ხელით მუცლიდან გადმოხეთქილ სისხლს იკავებდა, თავზე დავადექი ხელით ნილაბი ჩამოვგლიჯე, ნათურის

შუქზე ახალგაზრდა კაცის ტკივილისგან დამანჭული სახე საცოდავად შემომცქეროდა. მან რამდენჯერმე გამიმეორა, გთხოვთ, ნუ მომკლავ, ჩვენ შენ არაფერს გერჩოდით იარაღი აღვმართე და თავში დავუმიზნე. ეს შენ ნათიასა და ნუკრისათვის და იარაღმაც იგრიალა. ამის შემდეგ ნანასთან სწრაფად დავბრუნდი. იგი შიშისაგან ცახცახებდა და ხმას ვერ იღებდა. სახლამდე მივაცილე და დავარიგე, ვისაც არ უნდა ეკითხა მისთვის, ამ ამბის შესახებ მას არაფერი ეთქვა. მე კიბეზე სწრაფად დავეშვი და სადარბაზოდან გამოვედი. იქვე ვილაც ახალგაზრდა მოუსვენრად ტრიალებდა, გვერდზე მანქანა იდგა, ძველი ვოლგა. ის მანქანაში მსხდომთ მიუახლოვდა, გავიგონე, შენუხებულმა როგორ უთხრა, „მალლა სროლის ხმა გავიგე და ჩვენს ბიჭებს რამე ხომ არ დაემართათ“. შემდეგ მანქანაში ჩაჯდა და გამწარებულმა სიგარეტს მოუკიდა, მე აღარ დავაყოვნე. გასაგები იყო, რომ ისინი ერთად იყვნენ და უცდიდნენ თავდამსხმელებს. ჯიბიდან ყუმბარა ამოვიღე, რომელიც ყოველშემთხვევისათვის მაინც წამოვიღე. ერთმა აზრმა გამიელვა თავში, სიგარეტის, ღერი პირში ჩავიდე, შემდეგ ყუმბარა მოვიმარჯვე სასხლეტი ავხსენი, ისე, რომ ხელი არ გამიშვია. მანქანას სწრაფად მივუახლოვდი, რომელშიც ყაჩაღთა დამქაშები ისხდნენ. ფანჯარაზე მივუკაკუნე და სიგარეტზე მოკიდება ვთხოვე, ფანჯარა ჩამოუშვეს და სანთებელა მომანოდეს. ერთი ხელით სიგარეტს ვუკიდებდი და წამებს ვითვლიდი, რადგან მეორე ხელში უკვე ასაფეთქებლად გამზადებული ყუმბარა მეჭირა, სიგარეტს მოვუკიდე და სამი წამი გავიდა, ყუმბარის ასაფეთქებლად ოთხი წამი რჩებოდა. სანთებელა მანქანის ღია ფანჯრიდან სწრაფად მივანოდე და ყუმბარაც ზედ მივაყოლე, რომელიც მათ ფეხებთან დაეცა. ეს ჩემგან თქვენ, ბიჭებო, ირონიულად მივაყოლე და იმ ადგილს სწრაფად გავეცალე. რამდენიმე წამში საშინელი აფეთქების ხმა გაისმა, მაგრამ მე მოვასწარი უხიფათო ადგილზე მისვლა და უკან მივიხედე. ძველი ვოლგა ნახევრად დანგრეული სანთელივით იწვოდა. მანქანის მხარეს გადავაფურთხე და გზა

განვაგრძე. ეს ჩემი მეორე გამარჯვება იყო ბოროტებაზე.

დრო კი მიდიოდა, ჩემს ცხოვრებაში არაფერი იცვლებოდა, გული კვლავ დამძიმებული მქონდა, უკმარისობის გრძნობა მტანჯავდა, რადგან ჩემ ნათიას მკვლელებს ვერა და ვერ მივაგენი. მალე ბედმა გამიღიმა, რამდენიმე ისეთ პიროვნებას დავუახლოვდი, რომლებიც ქურდობით ირჩენდნენ თავს. მათი ნდობა რომ დამემსახურებინა, რამდენჯერმე საქმეზეც კი გავყევი, მაგრამ ყოველივე ჩემი მცდელობით უშედეგოდ მთავრდებოდა. მათ ეჭვი ჩემზე არ აუღიათ. განსაკუთრებით ერთს დავუახლოვდი, თენგიზი ერქვა, იგი ცხოვრების უკუღმართობის გამო დასდგომია ცუდ გზას, მაგრამ ცუდი ბუნების კაცი არ ჩანდა. ერთხელ ყურადღებით დამაკვირდა და მითხრა, გატყობ, რაღაც დარდი განუხეხს, სულ დაღვრემილი დადიხარ, თქვი, იქნებ რამეში დაგეხმარო. კარგი, გეტყვი, თენგიზ, რაც მანუხეხს. იქნება მართლაც დამეხმარო, იმ ტერიტორიაზე, სადაც თქვენ ქურდობთ, ერთი ოჯახი ცხოვრობდა, მათ ერთადერთი ქალიშვილი ჰყავდათ, რომელსაც ნათია ერქვა, ამ რამდენიმე წლის წინ, ნათიას ვიღაც თავს დაესხა, მოკლა და გაძარცვა. ჩემი ახლობლის ოჯახია და მაინტერესებს ხომ არავის იცნობ, ისეთს, რომელმაც ეს ჩაიდინა. რომ გითხრა კიდეც, შენ რაში გაინტერესებს ეგ ამბავი, რა, სამაგიერო გინდა გადაუხადო? იქნებ შეყვარებული იყავი იმ გოგოზე, ეგეც მითხარი. არ დაგიმალავ თენგიზ, ჩემი შეყვარებული იყო. იმ დღეებში ჯვარი უნდა დაგვენერა, მაგრამ ნაძირალას ხელმა მას სიცოცხლე მოუსწრაფა. მას შემდეგ ვეძებ ჩემი ნათიას მკვლელს და ვერ მიპოვნია. არ ვიცი, ძმაო, ნამდვილად არ ვიცი, ვინ ჩაიდინა ეს ბოროტება. ამით დამთავრდა ჩვენი საუბარი, მაგრამ მე იმედს არ ვკარგავდი, რომ აუცილებლად მივაგნებდი მკვლელს და ანდერძს ავუგებდი, ამიტომ იძულებული ვიყავი მათთან კავშირი არ გამეწყვიტა. ერთხელ თენგიზმა და მისმა დამქაშებმა ერთი მდიდარი კაცი გამოიჭირეს და დაემუქრნენ ამა და ამ დღეს მოვალთ და ფული სახლში ჩემოდნით დაგვახვედრე, თორემ ოჯახს ამოგინყვეტო. ეს

საქმე თავიდანვე არ მომეწონა და თენგიზს ვურჩიე ის კაცი დანიშნულ დროს სახლში ფულს კი არა პოლიციას დაგახვედრებთ და ყველას დაგიჭერენ. ვიცი, რომ დაგვახვედრებს, ჩვენ ამისათვის მზად ვართ, შენ ქვევით იჯექი მანქანაში, თუ დაგვიჭერენ, წახვალ და მორჩა, ჩვენ შენ არ გაგყიდით. დანარჩენი ჩვენ ვიცით. დარდი ნუ გაქვს, ძმაო, დარწმუნებული ვარ, ყველაფერი კარგად დამთავრდება და ჩვენ დანაპირებ თანხას მივიღებთ. მაინც რა თანხაზეა ლაპარაკი, შევეკითხე მე. 100 ათას დოლარზე, საიდანაც შენი 10% იქნება, თანახმა ხარ? თანახმა ვარ, ვუპასუხე მე. დათქმულ დროს საქმეზე სამი კაცი წავედით; თენგიზი პოლიციის პოლკოვნიკის ფორმაში იყო გამონწყობილი, მისი ამხანაგი — რიგითი პოლიციელის ფორმაში. სახლის წინ მანქანა გავაჩერეთ, დანამდვილებით ვიცი, თქვა თენგიზმა, რომ იმ კაცის სახლში პოლიციის ოთხი თანამშრომელია ჩასაფრებული, ფულის გადაცემის დროს უნდა აგვიყვანონ, მაგრამ პოლიციის ფორმით რომ გვნახავენ თავისიანები ვეგონებით ადვილად განვაიარალებთ და ფულსაც წამოვიღებთ. ეს არის ჩვენი გეგმა, მარტივი, მაგრამ საიმედო. ისინი მანქანიდან გადავიდნენ და სადარბაზოში შევიდნენ, მე დრო დავინიშნე, წუთები გადიოდა, რომელიც უსასრულოდ მეჩვენებოდა, სიგარეტს სიგარეტზე ვენეოდი და ყოველ წუთს საათს დავყურებდი, ყველაფერი 20 წუთში უნდა დამთავრებულიყო. უკვე 25 წუთი იყო გასული, ისინი რატომღაც იგვიანებდნენ, როგორც იქნა თენგიზი გამოჩნდა, ძლივს მოდიოდა, ერთ ხელში დიპლომატი ეჭირა, მეორეში კი იარაღი. პერანგი სისხლით ქონდა გასვრილი. ეტყობოდა, დაჭრილი იყო. მანქანიდან სწრაფად გადმოვედი და ჩაჯდომაში მოვეხმარე. სწრაფად გარეკე... სად არის გია? ვკითხე მე. დაილუპა, მიპასუხა თენგიზმა და მთხოვა სწრაფად გავცლოდით იქაურობას. მანქანა ადგილიდან მოვწყვიტე და სხვა მანქანების ნაკადს შევუერთდი. რა მოხდა თენგიზ ალარ იტყვი? თავიდან ყველაფერი კარგად მიდიოდა; მოტყუვდნენ, და კარი გამიღეს, შემდეგ ოთხივე პოლიციელი განვაია-

რადეთ, ხელ-ფეხი შევუკარით, ფული ავიღეთ და კარისაკენ წავედით. ამ დროს მეხუთე პოლიციელმა საპირფარეოოდან სროლა აგვიტეხა. ჩვენ ის სათვალავში არ გვეყოლია, გია იქვე დაიღუპა, მე კი დავიჭერი, მაგრამ გასროლა მაინც მოვასწარი და ის პოლიციელი ადგილზე მოვკალი. სახლის პატრონიც მივაყოლე. ქალაქგარეთ, წინასწარ გამზადებულ ბინაში მივედით. თენგიზი მანქანიდან ძლივს გადმოვიყვანე, სახე ტკივილისგან ემანჭებოდა, მაგრამ დიპლომატს ხელიდან არ უშვებდა. სახლში შევიყვანე და საწოლზე დავანვინე კოსტუმი და პერანგი გავხადე, აღმოჩნდა, რომ ორი ჭრილობა ჰქონდა, ერთი — მხარში, მეორე — მუცლის არეში. ჭრილობა საშიში მეჩვენა. თენგიზ, ექიმს უნდა გამოვუძახოთ, რას ამბობ, ხომ იცი, რომ ეგ არ შეიძლება. ექიმი არ მჭირდება. გჭირდება სისხლისგან იცლები. უცხო ექიმის გამოძახება ჩემი ციხეში მიყვანის ტოლფასია. ჯერ-ჯერობით გადამიხვიე, შემდეგ კი, ერთი ნაცნობი ექიმი მყავს. სჯობია ის გამოვიძახოთ. მან ტელეფონის ნომერი მომცა და მეც დავრეკე, მაგრამ ექიმი სახლში არ აღმოჩნდა, თენგიზი კი სისხლისაგან იცლებოდა. მე ჭრილობა გადავუხვიე, მაგრამ ეს არ იყო საკმარისი. იგი თანდათან სუსტდებოდა, მან დამიძახა: ჩამოჯექი გურამ საწოლზე, ვგრძნობ ჩემი საშველი არ არის, ვკვდები, მოვიდა ჩემი აღსასრულის დრო. ეს ფული შენ გრჩება და ღმერთმა სიკეთეში მოგახმაროს. ერთი რამ უნდა გითხრა, არ მინდა ეს ამბაქვი სამარეში ჩავიტანო, ეს შენ უნდა იცოდე, გახსოვს ის გოგო, ნათია რომ ახსენე, მე ცივმა ოფლმა დამასხა. ის გოგო მე შემომაკვდა, ზურაბ, რაც არ უნდა მწარე იყოს შენთვის ეს, შენ სიმართლე უნდა იცოდე. ნათია ჩემი საყვარელი იყო, მე და ის სამი წელი ვხვდებოდით ერთმანეთს, ბოლოს მე დამიჭირეს ქურდობაზე. რომ გამოვედი ციხიდან და ვნახე, მითხრა, რომ თხოვდებოდა და ესეც დააყოლა: მართალია, ჩემი მომავალი მეუღლე მე არ მიყვარს, მაგრამ მას მდიდარი მშობლები ჰყავს და მისი ცოლობა ურჩევნია ქურდის ცოლობას. იგი სამუდამოდ განშორებას მთხოვდა. მე მის

შესაშინებლად იარაღი ამოვიღე და დავუმიზნე, თუ შენ მე თავს დამანებებ, ჩვენს ურთიერთობას შენს საქმროს გავაგებინებ, მივუგე მე. ამის გაგონებაზე გიჟივით მომვარდა და იარაღის წართმევა მომინდომა, შემთხვევით იარაღი გამივარდა და ტყვიამ მას გულში გაუარა. ღმერთია მოწმე, მისი მოკვლა არ მინდოდა. გაოგნებულს თავის მოკვლაც კი მინდოდა, იმიტომ, რომ მიყვარდა. შემდეგ მას მაჯიდან ოქროს საათი შევხსენი და სახსოვრად დავიტოვე, მუდამ თან დამქონდა. აი, ისიც და მან ნათიას ოქროს საათი მომანოდა. აიღე, ვიცი, შენი ნაჩუქარია ის მე აღარაფერში გამომადგება. ამ სიტყვების შემდეგ, მას ხველა აუვარდა, თითქოს რაღაცის თქმას კიდევ აპირებდა, წამოიწია ლოგინზე და შემდეგ უსულოდ დაეცა... შეძრწუნებული ვიდექი ნათიას მკვლელის გვამის წინაშე და არც ვიცოდი, რა გამეკეთებინა — მეტირა თუ მეცინა... სიმართლე მეტად მწარე აღმოჩნდა, გამოდის, ნათიას არ ვყვარებივარ და ანგარებით მომყვებოდა ცოლად. მე კი მისი სიყვარულისა და ხსოვნისათვის რა არ გავაკეთე. მისი მკვლელის ძებნაში რა არ მოვიმოქმედე, ტყუილად გავრჯილვარ და ყველაფერი უაზრობა ყოფილა. ნათია ღირსი არ იყო არც ჩემი სიყვარულის და არც შურისძიების. ჩემმა სიცოცხლემ აზრი დაკარგა, აი, აიღე, გურამ, ეს თანხა და ჩემი თხოვნა იგი უსახლკარო ბავშვებს გადასცე — ზოგი შენც გამოიყენე და მან ფულით სავსე დიპლომატი გადმომცა. მე კი, ჩემო მეგობარო, დროა ყოველივეს წერტილი დავუსვა. ამ სიტყვებით მან ბალიშიდან იარაღი გამოიღო და ტყვია შუბლში დაიხალა, ჩემ წინ სანოლზე თავგახეთქილი მეგობრის გვამს გაოგნებული შევყურებდი. შემზარავი სანახაობა იყო, მან ტრაგიკული ცხოვრების გზა განვლო და სიცოცხლე ასე უაზროდ დაასრულა. ასე დამთავრდა ერთი უგონოდ შეყვარებული კაცის შურისძიების ისტორია.

უცნაური სიყვარული

მოსვენებას არ მაძლევდა ჩემი მეგობრის უცნაური სიკვდილი. და როდესაც ერთ-ერთი რაიონის გამომძიებლად დავინყე მუშაობა, შესაძლებლობა მომეცა უფრო მეტი ყურადღებით გავცნობოდი საგამომძიებო მასალას. მე და მორისი ერთად ვსწავლობდით სკოლაში, იგი თავიდანვე ხელოვნებაზე იყო შეყვარებული — მხატვრობაზე, ისტორიაზე, არქეოლოგიაზე. ჩემი გატაცება კი სხვა იყო, მუდამ დეტექტიური ლიტერატურის ძიებაში ვიყავი, არ დამრჩენია ამ დროის არც ერთი წიგნი, რომელიც არ წამეკითხა და შედეგმაც არ დააყოვნა — სკოლის დამთავრების შემდეგ მე იურიდიულზე ჩავაბარე, მორისმა კი ისტორიულზე — არქეოლოგიის განხრით. შემდეგ მე დავვოჯახდი, მორისი კი არ ჩქარობდა ოჯახის შექმნას. ჩვენ უკვე იშვიათად ვხვდებოდით ერთმანეთს, მაგრამ მის შესახებ ყველაფერი ვიცოდი. უმაღლესის დამთავრების შემდეგ მას დედ-მამა გარდაეცვალა და ძველებურ სახლში ვერაზე მორისი მარტოდ-მარტო დარჩა. მერე კი სულ არქეოლოგიურ ექსპედიციაში იყო, შემოიარა მთელი საქართველო და თავის საქმეებში მთლიანად ჩაიძირა, ისე რომ ამხანაგებისათვის აღარ ეცალა.

ერთ მშვენიერ დღეს კი მეგობრებმა მაცნობეს, რომ მორისი აღარ არის, იგი უეცარი სიკვდილით გარდაიცვალა. ამან საშინლად შემიძრა და გადავწყვიტე გულდასმით გავცნობოდი მისი უცნაური სიკვდილის ამბავს, მაგრამ საქმე უკვე დახურული იყო. სამედიცინო ექსპერტიზამ თავისი სიტყვა თქვა, რომელიც გამოიხატებოდა იმაში, რომ მორისს სუსტი გული ჰქონდა და მან თავისი გამოფენის გახსნისას

საკმაოდ ბევრი დალია, რის შედეგად იგი გულის ინფარქტით გარდაიცვალა. ამ დასკვნაში თავიდანვე შევიტანე ეჭვი, მორისს გული არასოდეს ანუხებდა, და სასმელსაც არ ეტანებოდა. მაშ რამ, ან ვინ მოკლა ჩემი მეგობარი მორისი, ამის გამოძიება გადავწყვიტე და შევუდექი ძიებას.

დავინწყე მისი საყვარელი საქმით, რომელიც მას უყვარდა და ერთგულად ემსახურებოდა, ეს იყო მისი სამსახური, არქეოლოგიური ცენტრი, სადაც ბოლო წლებამდე მოღვაწეობდა. გამოიკვა, რომ მას ბოლო დროს საკმაოდ საინტერესო მასალა დაუგროვდა, მორისს ნაწილი თავისი ნამუშევრებისა სახლში ჰქონდა კოლექციის სახით, რას არ შეხვდებოდით აქ: რესტავრირებულ ძველ შრომისა და ბრძოლის იარაღებს, თიხის ქოთნებს პირადად მის ნახატებსა და ნაძერწებს. ბოლო დროს იგი ნარიყალას ციხის გამოკვლევასა და გათხრებში მონაწილეობდა, იქ აღმოჩნდა უძველესი ადამიანის თავის ქალებისა და ძვლოვანი ნაშთების დიდი სამარხები. მან დიდი წვლილი შეიტანა იმის დადგენაში, თუ ვის ეკუთვნოდა სამარხები.

ვისი შთამომავლები იყვნენ პირველი თბილისელები და მათი შორეული მემკვიდრეები თბილისის რეგიონიდან ანთროპოლოგების განკარგულებაში 58 თავის ქალა იყო რესტავრირებული და შესწავლილი, აქედან 42 ადრე ბრინჯაოს და შუაბრინჯაოს პერიოდის დედაკაცის თითო თავის ქალით იყო წარმოდგენილი. სწორედ ერთ-ერთ თავის ქალას დაახარჯა მორისმა დიდი ენერგია და დრო. აღდგენილი იქნა არა მარტო თავის ქალა, არამედ მისი ჩონჩხიც. შემდეგ მან თიხის საშუალებით ადამიანის თავის ქალა და ჩონჩხი შეავსო, სათანადოდ შემოსა და მიიღო შესანიშნავი ახალგაზრდა ქალის ქანდაკება. მან იგი თავის ოთახში დადგა, მნახველები აღტაცებას ვერ მალავდნენ ასეთი შესანიშნავი ქმნილების გამო.

რაიონის მილიციის უფროსს ჩემი ეჭვები გავუზიარე. შევეცადე ამეხსნა მისთვის, რომ მორისის უეცარ სიკვდილ-

ში ბევრი რამ იყო ამოუცნობი და გასარკვევი. მნიშვნელოვანი არგუმენტი იყო ის, რომ მორისი ჯანმრთელი იყო და გულს არ უჩიოდა არასოდეს, არც სასმელს ეტანებოდა. ეს იმის საფუძველს იძლეოდა, რომ შესაძლებელი იყო იგი თავის სიკვდილით კი არ იყო მკვდარი, არამედ ვილაცამ მოკლა. მე მას ვთხოვე ეს საქმე ჩემთვის მოენდო და იგი დამთანხმდა.

მეორე დღეს ბინის გაჩხრეკვის ორდენით ხელში მორისის სახლს მივადექი. კარები დალუქული დამხვდა, ლუქი ფრთხილად მოვხსენი და სახლში შევედი. ბინა ვერაზე მდებარეობდა, მეორე სართულზე, იგი სამი ოთახისაგან შედგებოდა ორი ოთახის ფანჯრები ბაღში გადიოდა. ბინაში ყველაფერს სიძველის ნიშანი დაჰკრავდა, ძველებური ავეჯით იყო განწყობილი, სანოლი ოთახი არეული იყო, სამივე ოთახში მრავლად იყო ნიგნების თაროები, რომლებიც სხვადასხვა ნიგნებით იყო სავსე, ბინაში დახუთული ჰაერი იდგა. ფარდები გავწიე და ფანჯრები გავხსენი, ოთახები განათდა, სანოლი ოთახიდან გასასვლელი პირდაპირ ორ დიდ ნათელ ოთახში გადიოდა, ორივე ოთახში მისი ნამუშევრები იყო გამოფენილი. რას არ შეხვდებოდით აქ — მის მიერ შესრულებულ ნახატებს, თიხისგან გამოძერწილ სხვადასხვა ქანდაკებებს, არქეოლოგიურ ექსპედიციებში აღმოჩენილ სხვადასხვა საუკუნეების შრომისა და ბრძოლის იარაღებს, და ბოლოს, ყველაზე მნიშვნელოვანს და საინტერესოს ჩემთვის - ადამიანის თავის ქალებს და მის მიერ აღდგენილ და ძეგლად ქცეულ ადამიანის ჩონჩხს. შევხედე თუ არა, ლამის გონება დავკარგე. თვალს არ ვუჯერებდი ჩემს წინ ჩემი გარდაცვლილი თანაკლასელისა და მორისის შეყვარებული ლალის ქანდაკება იყო. საოცარი ოსტატობით იყო შესრულებული აღდგენილი თავის ქალის სახე, თვალები, წამწამები, ცხვირი, ნიკაპი, ტუჩები, თმები თითქოს ჩემს წინაშე ლალის ორეული ყოფილიყოს. მხოლოდ ტანთ შემოსილი იყო შუა საუკუნეების ტანსაცმლით. ბავშვობისას ლალი მორისს

ძალიან უყვარდა, მაგრამ ლალი მშობლებთან ერთად ავტოკატასტროფაში დაიღუპა და მორისი ამას ყოველთვის საშინლად განიცდიდა. აღნიშნული ძეგლი მიფარებულ ადგილას იყო ფანჯარასთან, მას შავი ტილო ჰონდა გადაფარებული. ისეთი შთაბეჭდილება დამრჩა, თითქოს ვიღაცას განზრახ მოფარებულ ადგილას დაედგა, მაგრამ დასადგმელი, რაზეც ქანდაკება უნდა ყოფილიყო დასადგმელი, ოთახის შუაგულში იდო. მორისი მის ახლოს ნახეს მკვდარი. რამ შეაშინა იგი, რამ გაუხეთქა მას გული, ეს ეჭვები არ მასვენებდა. სანერ მაგიდას მივუახლოვდი, რომელიც სანოლ ოთახში იდგა, გამოვალე სათითაოდ ყველა უჯრა და გავსინჯე. აქ აღმოვაჩინე მორისის ოჯახის სურათების ალბომი. ალბომის გვერდით ქალაქში გახვეული რაღაც შევნიშნე. გავხსენი და შიგ ლალის სურათები აღმოჩნდა. სურათები სხვადასხვა დროს იყო გადაღებული, ლალი ამ სურათებში ძალზე ლამაზად გამოიყურებოდა, შესაძლებელი იყო, რომ მორისი ამ სურათებს იყენებდა ძეგლის სახის აღსადგენად. ერთ-ერთი სურათი ავიღე და ქანდაკებას მივუახლოვდი, შევადარე სურათი და აღდგენილი თავის ქალა, საოცარი მსგავსება შევნიშნე. მორისს ყველაფერი გაეკეთებინა იმისათვის, რომ ლალი გამოესახა თავის ქმნილებაში, ცხადი იყო მას ლალო სიკვდილის შემდეგაც უყვარდა. და მან შექმნა თავის შეყვარებულის მსგავსი ხელოვნების ქმნილება, რომელსაც იგი, როგორც ცოცხალს, ისე ეთაყვანებოდა და დიდ სიამოვნებას ღებულობდა.

ბინაში საეჭვოდ მივიჩნიე ის, რომ ქანდაკების დასადგმელი შუა ოთახში იყო. მასზე ქმნილება არ იდგა, იგი თითქოს განზრახ გადადგა ვიღაცამ შედარებით მიფარებულ ადგილას. მორისი კი ნახეს მკვდარი ოთახის შუაგულში, სადაც ქანდაკება უნდა მდგარიყო. შემდეგ დღეებში მეზობლებიც დაკვითხე, მათ მნიშვნელოვანი ვერაფერი მითხრეს, ყველა აღნიშნავდა, რომ მორისი კარჩაკეტილ ცხოვრებას ეწეოდა და მისი ასავალ-დასავალი არავინ იცოდა, თუმცა ერთმა

მეზობელმა გოგონამ საგულისხმო ფაქტი გაიხსენა. იმ ღამეს, როდესაც მორისი გარდაიცვალა, მას ძალზედ ცუდად ეძინა და ღამე სამზარეულოში გავიდა ძილის წამლის მისაღებად, უნებლიედ ფარჯარაში გაიხედა და უცნობ ახალგაზრდა გოგონას მოჰკრა თვალი, მას შავი კაბა ეცვა და ღამეში უჩვეულოდ გამოიყურებოდა. იგი შეშფოთებული ჩანდა და აქეთ-იქით იყურებოდა თითქოს ვიღაცას ემალებოდა, მას თავზე ხილაბანდი ჰქონდა მოსხმული და სახე არ უჩანდა.

მორისის სამსახურში კიდევ ერთხელ გავიარე და ვთხოვე დირექტორს მორისის შესახებ გაეხსენებინა ყველა წვრილმანი, რომელსაც გამოძიებისათვის დიდი მნიშვნელობა ექნებოდა. ბევრს ვერაფერს გეტყვით, მომიგო დირექტორმა, მორისი შესანიშნავი ადამიანი იყო და კარგი სპეციალისტი, იგი დიდი გულისყურით ეკიდებოდა თავის საქმეს, განსაკუთრებით ბოლო არქეოლოგიურ გათხრების დროს მან ძალზე დიდი მონდომება გამოიჩინა და შედეგიც მიიღო.

- როგორი დამოკიდებულება ჰქონდა მორისს ქალების მიმართ?! - ვკითხე მე.

ძალიან კარგი, მომიგო მან, იგი უცოლო კაცი გახლდათ და მოგეხსენებათ ამ შემთხვევაში მისდამი ინტერესი გაუთხოვარი ქალებისა მეტი იყო, მაგრამ იგი საკმაოდ თავდაჭერილად იქცეოდა და არავისთან განსაკუთრებულ დამოკიდებულებას არ იჩენდა. თუმცა, იგი გადაჭარბებულ ყურადღებას ერთ ახალგაზრდა გოგონას მიმართ ამჟღავნებდა, მაგრამ მორისმა ამ ცდუნებასაც გაუძლო. კარგია თუ არა ეს, ვერ მოგახსენებთ. ეს ალბათ მათი გადასაწყვეტი უფრო იყო.

- ვინ არის ის ახალგაზრდა ქალი, - ვკითხე მე.

- ჩვენი თანამშრომელი ხათუნაა, რომელიც მორისზე თავდავიწყებით იყო შეყვარებული.

- სად არის იგი ეხლა და შეიძლება თუ არა მისი ნახვა? - ვკითხე მე.

- იგი ამჟამად მოსკოვში იმყოფება დედასთან, ამ რამდენ-

იმე დღის წინ გაემგზავრა. უხელფასო შვებულება აიღო იმ მიზეზით, რომ დედა შეუძლოდ ჰყავდა და მას ყურადღება ესაჭიროება. გულმა აჩქარებით დამინყო ცემა. ინსტინქტით ვიგრძენი, რომ კვალს მივაგენი.

- თუ შეიძლება მისი მისამართის გაგება თბილისში? - როგორ არა, ჩვენ კადრებში ყველას მისამართი გვაქვს, მომიგო მან და დაავალა მდივანს, ხათუნას მისამართის დადგენა. მისამართი შემომიტანეს, მე დავემშვიდობე დირექტორს და ხათუნას ბინის ჩხრეკვის ორდერის ასაღებად გავემგზავრე. ერთ საათში ბინის გაჩხრეკვის ორდერი ხელთ მქონდა. იგი ავლაბარში ცხოვრობდა მარტო, ერთ ძველ ოროთახიან სახლში. კარები მოწმევებთან ერთად გავაღე და მე და ორი მილიციის თანამშრომელი სახლში შევედი. მეორე სართულზე იყო მისი ბინა, ცალკე სადარბაზოდან ჰქონდა შესასვლელი, ოთახებში ცალ-ცალკე იყო შესასვლელი, დიდი შუშაბანდი გადიოდა ქუჩის მხარეს, ბინა მყუდრო ოყო. საძინებელი ოთახი არეული დამხვდა, კარადიდან გამოღებულ ტანსაცმლის ნაწილი ლოგინზე ეყარა; მეორე ოთახში შედარებით სისუფთავე და წესრიგი სუფევდა, საწერ მაგიდას მივუახლოვდი, უჯრები ჩაკეტილი აღმოჩნდა, გასაღები მოვარგე და გამოვალე. ძველუბური საწერი მაგიდა იყო, 7 უჯრისაგან შედგებოდა, გასაღები მხოლოდ შუა უჯრას ჰქონდა, რომელიც კეტავდა და ალებდა ყველა დანარჩენს. რიგრიგობით დავიწყებდათვალიერება, ერთ-ერთ უჯრაში აღმოვაჩინე ოჯახის ალბომი, სადაც ხათუნას მშობლების სურათებიც ოყო, შემდეგ ცალკე პირადად მისი სურათების ალბომი ვნახე, იგი მეტად სიმპატიური ქალბატონი აღმოჩნდა, ყოველ შემთხვევაში მე ასე მომეჩვენა. შემდეგ ამავე ალბომის ბოლოს მორისის სურათებს წავანყდი, საკმაოდ ბევრი აღმოჩნდა მორისის სურათები, სადაც იგი სხვადასხვა დროსა და ადგილზე იყო გადაღებული: საწერი მაგიდის ერთ უჯრაში წერილები აღმოვაჩინე, წერილი მორისის იყო, გადავიკითხე და ჩემთვის ყველაფერი ნათელი გახდა.

მორისი წერილში სთხოვდა ხათუნას, რომ თავი დაენებებინა, წერილს მორისი ასეთი ფრაზით ამთავრებდა „რაც იყო იყო, ჩვენ ერთმანეთისთვის არ ვართ დაბადებული, გთხოვ დამივინყო“. ცხადი იყო ხათუნას გრძნობები მორისისადმი, მან უარყო მისი სიყვარული, ხოლო უარყოფილი სიყვარული ყველაზე საშინელია ქალისათვის და განსაკუთრებით ისეთი ქალისათვის, როგორც ხათუნა ჩანდა, იგი ასე ადვილად ვერ შეურიგდებოდა თავის გრძნობების შეურაცხყოფას. წერილი და მორისის ფოტოები ჯიბეში ჩავიდე, დანარჩენი არაფერი იყო საინტერესო ბინაში. იგი კვლავ დავლუქე და სამსახურში გავემგზავრე, ანალიზისთვის საკმაოდ დრო და მასალა გამაჩნდა, მე ფაქტები და მოვლენები დავუპირისპირე და ლოგიკური აზროვნებით შემდეგი სურათი დაიხატა:

მორისს ბავშვობიდან უყვარდა ლალი — იგი გარდაიცვალა უეცრად, მორისს კი სიკვდილის მიუხედავად — ლალი კვლავ უყვარდა, მან გამოაქანდაკა ლალის მსგავსი ქანდაკება, დადგა თავის ოთახში და მას ეთაყვანებოდა. მორისი კი სხვა ქალს შეუყვარდა, მაგრამ იგი უარყოფილია მორისის მიერ, შესაძლებელია შეურაცხყოფილმა ქალმა შური იძია მორისზე.

რადგან, მსოფლიო დანაშაულთა პრაქტიკიდან გამომდინარე, ყველაზე საშიშ დამნაშავეებად აღიარებულნი არიან მარტოხელა ქალები, რომლებსაც არც მეგობრები ჰყავთ და არც ახლობლები და მითუმეტეს, საშიში ხდებიან საზოგადოებისათვის თუ მათი გრძნობები შეურაცხყოფილია, ასეთი ქალი გახლდათ ხათუნა. მაგრამ როდის ან როგორ მოახერხა მან ეს გაურკვეველი იყო, მორისს ძალადობის ნიშნები არ ეტყობოდა, მაშ რამ გაუხეთქა მას გული, ნუთუ მის წინ მდგარმა ლალის უსულო ქანდაკებამ? თუმცა, ეს ქანდაკება ყოველთვის შუა ოთახში იდგა, ხოლო მორისის სიკვდილის შემდეგ იგი ოთახის კუთხეში აღმოჩნდა. გარდაცვალების მომენტში მორისის სახე გაკვირვებასა და შიშს გამოხატავდა. იგი ოთახის შუაგულში ქანდაკების დასადგმელთან

ნახეს მკვდარი. რა დაინახა მორისმა იქ? რამ შეაშინა იგი ასე? ცხადი იყო, რაღაც ნერვიულმა სტრესმა გამოიწვია მისი გულის გაჩერება, რა იყო ეს, რამაც მოსვენება დამიკარგა?!

ქანდაკება ფეხს ხომ ვერ აიდგამდა? ეჭვს იწვევდა ჩემში ის ქალი, რომელიც მორისის მეზობელმა ქუჩაში დაინახა შავებში ჩაცმული. ვინ იყო ის, ან რა უნდოდა იმ დროს ზუსტად იქ, სადაც მორისი ცხოვრობდა და მოკლეს? შესაძლებელია, ის მორისის სახლიდან გამოვიდა, რადგან ფოსტალიონმა კარები ღია ნახა. კარი ღია იყო და ქალს იქიდან გამოსვლა ადვილად შეეძლო, თავზე ჩამოფარებული ჰქონდა მოსასხამი. ესე იგი მას არ სურდა, რომ ვინმეს ეცნო – ეს ქალი ხათუნა ხომ არ იყო? რომელიც ძალზე წააგავდა იმ ქალს, რომელიც მორისის მეზობელმა შენიშნა თავისი სარკმლიდან. ყველა ეჭვი ხათუნასთან მიდიოდა, მაგრამ რა უთხრა მან მორისს ისეთი, რით შეაშინა იგი, ძალადობის ფაქტს არ ჰქონია ადგილი, მაგრამ დარწმუნებული ვიყავი, რომ მორისის ასე შეშინება განზრახ მკვლელობის ტოლფასი იყო. გადავწყვიტე მოსკოვში ჩავსულიყავი და დამეკითხა ხათუნა.

მგზავრობის ნებართვა და ხარჯები ორ ღლეში მოვანერსე. დავადგინე ხათუნას დედის მისამართი მოსკოვში. თითქმის ყველაფერი მზად იყო, მაგრამ მსურდა მეტი ფაქტები მქონოდა მის წინააღმდეგ და ამიტომ მოსკოვში მგზავრობა გადავდე. გადავწყვიტე კიდევ ერთხელ მენახა ხათუნას სახლი: მარტო გავემგზავრე, სალამო ხანი იყო, სახლში უხმაუროდ შევედი, სინათლე არ ავანთე და გულდასმით დავინყე სახლის დათვალიერება, რატომღაც მჯეროდა, რომ ამჯერად რაღაც მნიშვნელოვანს მივაგნებდი. სახლი გულდასმით გავჩხრიკე, ამან ორ საათზე მეტი დრო წაიღო, მაგრამ ახალი ვერაფერი ვნახე. ძველებური სახლი იყო სქელი, განიერი კედლებით. კედლებში ჩასმული იყო წიგნის თაროები და ტანსაცმლის კარადა. გულდასმით დავათვალიერე

ნიგნის თაროები, იქ საეჭვო ვერაფერი შევნიშნე, შემდეგ მივაღექი ტანსაცმლის კარადას. ყურადღებით დავათვალიერე იგი, გამოვალაგე ყველაფერი, რაც შიგ იყო. ჩემი ყურადღება მიიქცია შავმა მოსასხამმა, რომელიც შეიძლება ის მოსასხამი ყოფილიყო, რომელიც ხათუნას ემოსა მორისის, სიკვდილის დღეს. კარადის დაბლა ფეხსაცმლის ადგილი იყო, მაღლა კი ქუდების. გვერდებში კარადას ხის ფიცრები ჰქონდა. ხელით მივაკაკუნე. მარჯვნივ ყრუ ხმა გაისმა, მარცხნივ კი სიცარიელე იგრძნობოდა. დავუკვირდი კედლის ფიცარს, იგი იხსნებოდა, დანის წვერით გამოვალე და იქ საცავი აღმოჩნდა. ავანთე ნათურა და ნივთები გამოვიღე. აქ იყო ლალის ფოტოსურათები, რომელმაც ძალზედ გამაოცა, აქვე იყო ხათუნას დღიური, რომელსაც იგი ყოველდღე ავსებდა, შავი თმის პარიკი. დღიური გადავიკითხე და კიდევ ერთხელ დავრწმუნდი, რომ ხათუნას სიყვარული ფანატიზმში იყო გადასული, ხათუნა ყოველდღიურად აფიქსირებდა თავის გრძნობებს მორისის მიმართ და დღიურიდან ჩახდა, რომ ხვდებოდა მორისის უცნაურ სიყვარულს გარდაცვლილი ქალისადმი - ქანდაკებისადმი და უფრო იტანჯებოდა. სამწუხაროდ ბოლო გვერდები აკლდა დღიურს და გაუგებარი იყო რას უმზადებდა მორისს, მაგრამ ჩემთვის უკვე ცხადი გახდა ყველაფერი. გადავწყვიტე ისე მემოქმედა, როგორც ამას სინდისი და სამართლიანობა მკარნახობდა და ხათუნას წინააღმდეგ გამომეყენებინა ის იარაღი, რომელიც მან მორისის წინააღმდეგ იხმარა.

მოსკოვში გასამგზავრებლად ყველაფერი მზად იყო, ჩემთან ერთად მოდიოდა მილიციის თანამშრომელი მადონა. ორ საათში მოსკოვში ვიყავით. ერთ-ერთ სასტუმროში გავჩერდით და იმავე დღეს ხათუნას დედასთან გავემგზავრეთ. მრავალსართულიანი სახლი აღმოჩნდა მოსკოვის ცენტრში. დავინყეთ ბინის თვალთვალი, მოსკოვის „მურის“ ოპერატიული მანქანა ჩვენ განკარგულებაში ოყო, მეგობარი კოლეგები დაგვეხმარნენ. სახლს რიგ-რიგობით ვდარა-

ჯობდით. დავადგინეთ ხათუნას დედის სამსახურიც, სადაც ხათუნა აკითხავდა ყოველდღე. იგი ექიმად მუშაობდა ბავშვთა ერთ-ერთ პოლიკლინიკაში. ხათუნა უკვე მეორე კვირაა მასთან იმყოფებოდა. ხათუნას მამის გარდაცვალების შემდეგ დედამისი მოსკოვში დაბრუნდა, იგი რუსი იყო, ხოლო ხათუნას მამა კი ქართველი, რომელიც სამხედრო ნაწილში მუშაობდა.

ერთ დღეს, როდესაც ხათუნას დედა სამსახურში იმყოფებოდა, ხოლო თვითონ ხათუნა გასული იყო ქალაქში რალაც საქმეზე, მე და მადონა მათ სახლში ავედით. გასაღები მოვარგეთ კარს და უხმაუროდ შევედით შიგ. მადონას უსიტყვოდ ვანიშნე, რომ საქმეს შესდგომოდა, მან ტანთ გაიხადა და შესაფერისი ტანსაცმლით შეიმოსა სათანადო გრიმი გაიკეთა და პარიკი მოირგო. რამდენიმე წუთში ის ისე შეიცვალა, რომ მისი გამოცნობა შეუძლებელი იყო, ჩემს წინ ცოცხალი ლალი იდგა, ის ლალი, რომლის უსულო ქანდაკება თბილისში მორისის სახლში იდგა. მე საძინებელ ოთახში გავედი მაგნიტოფონი მოვამზადე. მადონა ფარდას ამოეფარა გაისმა გასაღების ხმა, მე მაგნიტოფონი ჩავრთე. კარი გაიღო, ხათუნა შემოვიდა და სინათლე აანთო. შემდეგ სასტუმრო ოთახში შემოვიდა, ამ დროს ფარდა გაიწია და მის წინ მკვდრეთით აღმდგარი, ანუ ლალის ტანსაცმელში გამოწყობილი მადონა, ხათუნას წინ აღემართა.

- რატომ მოკალი მორისი, რა დაგიშავა მან?! შეყვირა მადონამ, გაოგნებულ და თვალებგადმოკარკლულ ხათუნას, რომელიც საცოდავ მდგომარეობაში აღმოჩნდა.

მას ხელიდან გაუვარდა ყველაფერი, რაც კი ეყიდა და ფერდაკარგული, ცოცხალ-მკვდარი, გაოგნებული, უმწეოდ შეჰყურებდა მადონას.

- მე მორისი სიცოცხლეს გამოვასალმე იმიტომ, რომ მან შენი თავი მე მააჯობინა, - აღმოხდა მას. შენ გადაგველობე, წყეულიმც იყავ, შე საზიზღარო, დაიღრიალა ხათუნამ და მადონას თმებში წვდა.

მას მხოლოდ მადონას პარიკი შერჩა ხელში, ამ დროს მეც მეორე ოთახიდან გამოვედი. ხათუნა მიხვდა და უღონოდ დაეშვა სკამზე.

- მე იგი ისე უცნაურად მიყვარდა, როგორც მას ლალი უყვარდა, ლულულულებდა ის. მე თქვენ ყოველდღე გელოდით, ვოცოდო, რომ ადრე თუ გვიან მაინც ყველაფერი გამოაშკარავდებოდა. ეს ყოველივე უარყოფილი სიყვარულის ბრალია. მას მე არ ვაპატიე მკვდარი ქალის სიყვარული და ცოცხლის უარყოფა. ერთ საღამოს მის სახლში შევედი, გასაღები წინასწარ მქონდა მორგებული, მორისი სახლში არ იყო, ვიცოდი ეთაყვანებოდა ლალის ქანდაკებას, ეფერებოდა, ეაღერებოდა მას და გადავწყვიტე მისი ადგილი მე დამეკავებინა, ქანდაკებას სამოსი გავაძრე და მე ჩავიცვი, პარიკი თან მქონდა, შესაფერისი გრიმი გავიკეთე და ლალის დავემსგავსე. ქანდაკება კარადის უკან გადავდგი, მე კი გადასაფარებელი გადავიფარე და მისი ადგილი დავიკავე. ლოდინი დიდხანს არ დამჭირდა, მორისი სახლში ადრე დაბრუნდა, კარი გააღო და სახლში შემოვიდა, დაღლილი ჩანდა. შემოვიდა თუ არა, ტანთ გაიხადა და აბაზანა მიიღო, შემდეგ გადაიცვა და ოთახში შემოვიდა. სინათლე არ აანთო, გარს შემომიარა და უცნაურად მაკვირდებოდა, მაგრამ საფარს არ მხსნიდა. კარადიდან კონიაკის ბოთლი გამოიღო და სამჯერ ზედიზედ პატარა ჭიქით დალია, შემდეგ სიგარეტი გააბოლა და მე მომიახლოვდა. საღამო ხანი იყო და სინათლე საკმარისად არ ანათებდა ოთახს. იგი საეჭვოს ვერაფერს ამჩნევდა, მან კიდევ რამდენჯერმე დალია კონიაკი და თავისთვის დაიწყო ლაპარაკი, იგი ერთი და იგივეს იმეორებდა, რომ იგი ყველაზე უბედურია ამ ქვეყნად, რადგან შეყვარებული მას ხმას არ სცემს და არ ეფერება, შემდეგ მე მომიახლოვდა და საფარი ჩამომხსნა. მან მოფერება დამიწყო, მე თავი ველარ შევიკავე, მოფერებით ვუპასუხე და ვეამბორე ტუჩებში. მორისის საპასუხო რეაქცია უეცარი არ იყო, ჯერ ვერ ხვდებოდა რაში

ოყო საქმე, მაგრამ გონს თანდათან მოვიდა, დამაკვირდა, სახე შეეცვალა, შემდეგ ხმამაღლა დაიღრიალა და უსულოდ დაეცა ჩემს ფეხებთან. თან მიხაროდა და თან გული მწყდებოდა, რომ ასე ტრაგიკულად დამთავრდა ჩემი და მორისის სიყვარული. შემდეგ სასწრაფოდ შევიცვალე ტანსაცმელი, ქანდაკება კვლავ ძველებურად შევმოსე, ჩემი ტანსაცმელი ჩავიცვი და გარეთ გამოვედი, შემდეგ თქენტვის ყელაფერი ნათელია.

იმავე დღეს თბილისში ჩამოვფრინდით, ხათუნას საქმე სასამართლოს გადაეცა. მე კი ერთ მშვენიერ დღეს ყვავილებით ხელში მორისის საფლავზე ავედი. უცნაური გრძნობა დამეუფლა, როდესაც მორისის საფლავს მივუახლოვდი, რადგან ჩემი მეგობარი ასეთი უცნაური სიყვარულის მსხვერპლი გახდა. ჩემი ვალი მოვიხადე მეგობრის წინაშე, მორისის საიდუმლო სიკვდილს ფარდა აეხადა.

ა ლ ი

თბილისში იმ საღამოს უჩვეულოდ ცხელოდა, დიდი სურვილი გამიჩნდა, სადმე ქალაქგარეთ გავსულიყავი, დამესვენა, სუფთა ჰაერი ჩამესუნთქა და ბუნების მშვენიერებით დავმტკბარიყავი. თვალი ირმის რქებზე ჩამოკიდებულ ჩემს თოფს შევაავლე, გული სიხარულით ამევსო და ნადირობის ჟინიც აღმეძრა. გადავწყვიტე მეგობრებისათვის დამერეკა და მწყერზე ნადირობა შემეთავაზებინა. დავრეკე თუ არა, დათომ აიღო ყურმილი. მისალმების შემდეგ ჩემი იდეა გავუზიარე, რომელიც ძალიან მოეწონა. შევთანხმდით, რომ შაბათს დილით მისი მანქანით გავემგზავრებოდით. მამაშენს, ბ.-ნ გივის და შენს ძმას ლევანს სთხოვე, რომ აუცილებლად ჩვენთან ერთად წამოვიდნენ, თქვენი ძალლი ჯეკა არ დაგავინწყდეს, ვთხოვე მე. კეთილი, აუცილებლად ყველას წამოვიყვან — მიპასუხა დათომ. კარადის უჯრა გამოვნიე, სადაც ნადირობისათვის საჭირო ნივთები მენყო. ტყვიანამალი შევათვალიერე, საჭირო ზომის საფანტი და დენთი საკმარისი მქონდა და გადავწყვიტე ვაზნები დამეტენა. რამდენიმე ხანში ვაზნების მასრა დატენილი ტყვიებით გავავსე, საფანტის ტყვიებს რამდენიმე ჟაკანის ტყვიაც მივაყოლე მსხვილი ნადირისათვის, რა იცი, ტყეში რა ხდება, — გავიფიქრე გუნებაში, — იყოს, არ დამამძიმებს. ზურგჩანთაში სანოვაგე ჩავალაგე და ადრე დავნეჭი დასაძინებლად. მეორე დღეს, დილით ადრე, დათოს მანქანა ჩემი სახლის წინ გაჩერდა. მე მას უკვე გამზადებული ველოდებოდი. კიბეზე სწრაფად დავეშვი, სანადიროდ აღჭურვილი მანქანაში მსხდომთ თავზე დავადექი. უკვე მელოდებოდნენ დათოს ძმა —

ლევანი და მათი მამა — ბატონი გივი, რომელთა ნახვა ძალზე გამეხარდა, რადგან სანადიროდ ერთგულ ადამიანებთან წასვლა ყოველთვის საიმედოა, თანაც განსაკუთრებით ისეთ გამოცდილ მონადირესთან, როგორც დათოს მამა, ბატონი გივი იყო. გარდა ამისა, მასთან არ მოიწყენდი. საინტერესო ამბების მოყოლაც იცოდა. მანქანაში ჩავჯექი, მეგობრებს გულთბილად მივესალმე, მანქანაც დაიძრა. მეძებარი ჯეკი სიხარულს ვერ მალავდა. მალე თბილისს გავცდით და ჩვენს თვალწინ, სულ მალე, ივრის ხეობაც გადაიშალა, რომელსაც ამშვენებდა მწვანედ აბიბინებული მინდვრები. ერთ-ერთი დიდი მინდორი ავირჩიეთ და მანქანა ხის ქვეშ დავაყენეთ. ყველამ თოფები ავანყეთ და მინდორში სანადიროდ მწკრივად შევედით, დაგეშილი ჯეკი წინ მირბოდა, დიდხანს სიარული არ დაგვჭირვებია. უცბად ძალღი შედგა, წინა თათი ასწია, ცხვირი წაიგრძელა და ერთი ნახტომით რალაცას დააცხრა. ყანიდან ორი მწყერი ამოფრინდა, ჩვენც არ დავაყოვნეთ და დათოსა და ჩემი ნასროლის შემდეგ მწყრები მინდორში ჩაცვივდნენ, რომელიც ჯეკიმ სწრაფად მოგვირბენინა. ძალღი გეშს შეუცდომლად იღებდა და მწყერს ლამაზად გვიფრენდა, ჩვენ ხან ცალ-ცალკე, ხან კი ერთად, სროლას ვერ ავუდიოდით და ხშირად კამათიც მოგვდიოდა, არა ჩემი-ნასროლით ჩამოვარდა მწყერი და არა ჩემითო. შუადღისას მხოლოდ ერთხელ შევისვენეთ და საღამომდე ისე გავერთეთ, რომ დაღლა არ გაგვხსენებია, მაგრამ ფიზიკურმა დატვირთვამ, სუფთა ჰაერმა და შიმშილმა საღამოჟამს თავისი ქნა და ჩვენც პურის საჭმელად დიდი მუხის ქვეშ შევჩერდით. თითოს ოც-ოცი მწყერი მაინც გვექნებოდა და ჩვენც ნადირობა დასრულებულად ჩავთვალეთ. არაფერი შეედრება ნადირობის შემდეგ პურის ჭამას, ყველამ ჩვენ-ჩვენი სურსათ-სანოვაგე ამოვალაგეთ და გემრიელად შევექექით ვახშამს, თამაღობა ბატონ გივის ვთხოვეთ, რომელმაც პირველად ნადირობის ქალღმერთ დაღის სადღეგრძელო დაღია და დაამატა, რომ სწორედ მისი დამსახ-

ურებაა, ამდენი ფრინველი, რომ დავხოცეთო. სადღეგრძელო ყველამ ვთქვით და ცივი კახური ღვინო დავაყოლეთ. შემდეგ, სიტყვამ მოიტანა და ბატონმა გვიმ ალიც ახსენა. ალი, მისი თქმით, ტყის ქალია, წითური თმებით და დიდი ფრჩხილებით. მას წყლის ახლოს ჰყვარებია ბინის დადება და გზააბნეულ მონადირეებს ხშირად ტყეში იტყუებს, სიყვარულით ათრობს, ხოლო შემდეგ კლავს. მრავალი მონადირე გამქრალა ასე უგზო-უკვლოდ. ერთხელ, გააგრძელა გვიმ, ალი, ტყის ეს ველური ქალი, მარტოხელა მონადირეს შეეყვარებია, მისთვის ფრჩხილები დაუჭრია და მოუშინაურებია, სახლში წაუყვანია და ცოლად შეურთავს, მათ ორი ვაჟი შესძენიათ, ალი შესანიშნავი დედა და მეუღლე დამდგარა, მაგრამ, ერთხელ, როდესაც მისი ქმარი სახლში არ იყო, თავისი დაჭრილი ფრჩხილები უნახავს, მის ქმარს ჰქონია შენახული ერთ-ერთ უჯრაში, ცხვირსახოცში გახვეული, განრისხებულა ალი და ისევ გაველურებულა, კვლავ ტყის ქალად ქცეულა. თავისი პატარა შვილები თავის ხელით მოუხვრჩია და ტყეში გაქცეულა. იმ საღამოს გვიმ მრავალი სხვა საინტერესო ამბავი გვიამბო, რომელიც მონადირეებს გადახდომიათ თავს, მაგრამ ყველაზე შთამბეჭდავი მაინც ალზე მონაყოლი იყო. მალე გამგზავრების დროც მოვიდა. ჩვენც მანქანაში მყუდროდ მოვთავსდით. ნანადირევი ფანჯრებზე ჩამოვკიდეთ და გეზი თბილისისაკენ ავიღეთ. უკვე საკმაოდ ჩამოხნელებულიყო და მანქანა ფარების შუქზე გზას ტყეში ნელა მიიკვლევდა. ამ დროს ჩვენს წინ საოცარი რამ მოხდა. ლევანმა, რომელიც მანქანის საჭეს მისჯდომოდა, უცბად დაამუხრუჭა და ხმამაღლა შესძახა: ალი, ალი, ნამდვილი ალი! ნახევრად მძინარენი, შეზარხოშებულები, უცბად ვერ გავერკვიეთ, რა ხდებოდა, მაგრამ მანქანის უეცარმა დამუხრუჭებამ და ლევანის ყვირილმა გამოგვაფხიზლა.

გაოცებულები მანქანის წინ მდგომ უცნაურ არსებას მივაჩერდით, იგი საშინლად გამოიყურებოდა, ფეხები განზე

გაეჩაჩხა, ნახევრად შემოხეული წითელი კაბა ეცვა, ჟღალი წითური თმები განწნოდა, ხელები აენია და დაჭყეტილი თვალებით მანქანას შეჰყურებდა. მანქანა მის ფეხებთან შეჩერდა, რამდენიმე წამი გაოცებული შეეყურებდით ერთმანეთს — ის და ჩვენ. შემდეგ უცნაურმა არსებამ ძლიერი ნახტომი გააკეთა, გზის ნაპირა ბურჩებს გადაევლო და ტყეში მიიმალა. დათოს დიდხანს არ უფიქრია, თოფს დასტაცა ხელი, მანქანიდან ისკუპა და უცხო არსებას დაედევნა. — მერაბ, მიყევი, — მთხოვა გვიმ და დააყოლა: შვილს დამილუპავს ეგ ეშმაკის ნაშიერი. მეც დიდხანს არ მიფიქრია, თოფს ხელი დავტაცე და დათოს გამოვუდექი. წინ ალი მიჰქროდა, ქარივით ბურჩებს და მინათხრილებს ევლებოდა, მას დათო მისდევდა, ხოლო დათოს მე, დამძიმებული თოფითა და ტყვია-წამლით. ყოველივე ეს ახლა სასაცილოდ მეჩვენება, მაგრამ მაშინ, იქ, ჩაბნელებულ ტყეში, რალაც საშინელი არსების დევნა, რბილად რომ ვთქვათ, არც ისე სასიამოვნო რამ იყო, ტყეში, თანდათან, წყვდიადი ჩამონვა და სირბილი ძნელი და საშიშიც ხდებოდა. როგორც იქნა, დათოს დავენიე, ხოლო იმ ქაჯმა ორივე საკმარო მანძილით ჩამოგვიტოვა. მართალია, დათო კარგი სპორტსმენი და მოქმედი მოკრივე იყო და არც მე გახლდით ჯაბანი, მაგრამ იმ უცნობმა არსებამ დაგვალა და სირბილში ორივე დაგვჩაგრა. ძალ-ღონე მოვიკრიბეთ და კვლავ დავედევნეთ. იმ ქაჯის განწნილი თმები ხანდახან გაიელვებდა წინ, ტყეში, ხეებს შორის და უცბად უჩინარდებოდა. ბოლოს მდინარეს მივადექით. ის ალქაჯი ერთი ნახტომით გადაევლო მდინარის კლდიან ნაპირს და მეორე მხარეს ამოყო თავი, ერთი შემოგვხედა უკან, დაჭყეტილი, გიჟური თვალებით და ტყეში გაუჩინარდა. უნდა მივყვეთ, მე მას მაინც დავიჭერ — არ ცხრებოდა დათო. უნდა გავიგო ვინ არის ის, ადამიანი თუ ბოროტი არსება — ავი სული. ჯანდაბამდის გზა ჰქონია მაგ სატანას, — მივუგე დათოს. თავი დავანებოთ, რა ძალა გვადგია, თუ ძმა ხარ, ვერა ხედავ, როგორ დარბის, ჩვენ მისი

დამწევი არა ვართ. სწორედ ეგ მაგიჟებს — მიპასუხა დათომ, ქალმა როგორ უნდა გვაჯობოს, ქალი კი არა ქაჯია, ვერ ხედავ, დათო. ჯობს თავი დავანებოთ, — ვთხოვე მე. რალაც ცუდ საქმეს გადაგვკიდებს ეგ წყეული — არა მე მისი არ მემინია, — მომიგო მან და ადიდებულ მდინარეში თამამად შევიდა, მდინარის იქით დაბურული ტყე მოჩანდა. ხეებს შორის შევნიშნე, როგორ ბოროტად ელაგდა ვილაცის მხეცური თვალები, დათო დატენილი თოფით ხელში მდინარის ცივ და მჩქეფარე წყალს მიაპობდა, მეც იძულებული ვიყავი ფეხდაფეხ მივყოლოდი, შუაგულ მდინარეს ძლივს მივუახლოვდით და წელამდე წყალში ვიდექით, შხეფები სახეს გვისველებდა, ამ დროს წინ ტყიდან საშინელი კივილი შემოგვესმა, ორივემ თოფები ნაპირის მიმართულებით ბუჩქებისაკენ მივმართეთ და ორ-ორჯერ ზედიზედ ვისროლეთ, შემდეგ თოფები დავტენეთ და მეორე ნაპირზე მშვიდობით გავედით. მაგრამ იქ არავინ დაგვხვდა, არც ცოცხალი და არც მკვდარი. დათო, ასე სველები შორს ვერ წავალთ, გავიყინებით, სადმე უნდა შევისვენოთ. კარგი, შევისვენოთ, დამეთანხმა დათო და იქვე ხის ქვეშ მოვთავსდით, კოცონი დავანთეთ და სველ ტანსაცმელს გაშრობა დავუწყეთ, მონადირის ჩანთიდან, რომელიც თან გამომყოლია, არაყი, მშრალად მოხარშული ხორცი და პური ამოვალაგე და ვახშამს შევუდექით, ორ-ორი ჭიქის შემდეგ ცოტათი შევთბით და საღი გონებით ჩვენი მდგომარეობა გავაანალიზეთ. ეს რა გვემართება, დათო, როგორ გავბრწყინდით და ალქაჯს გამოვეკიდეთ, არა, მიპასუხა მან. ჩვენ სწორად მოვიქეცით, უნდა გაირკვეს ყველაფერი. ასეთი საოცრება ჯერ არ მინახავს, მაინც რას ჰგავდა ის ოხერი, ჯობს ღამე აქ გავატაროთ, ხოლო დილით კვლავ შევუდგეთ ძებნას. გაგიჟდი? მამაშენი და შენი ძმა დაგავიწყდა? ისინი ხომ დარდით არ მოისვენებენ მივუგე მე. ისინი შორს არ წავლენ, ჩვენს კვალს გამოყვებიან და ადრე თუ გვიან შეგვხვდებიან, ამ ლაპარაკში ვიყავით გართული, რომ ტყიდან რალაც ხმაური შემომესმა და მეც

იქით გავიხედე. ამ დროს დათო გემრიელად ილუქმებოდა და ამ ხმაურს ყურადღება არ მიაქცია, მე კი საოცარი რამ დავინახე: მოშორებით, ხის გვერდით, ის ქაჯი იდგა და ნახევრად შიშველი ჩვენ შემოგვცქეროდა. თვალები სიბნელეში ნაკვერჩხლებივით უელავდა და მას რალაც ფანტასტიურ იერს აძლევდა. პირში ლუკმა გამეყინა და აღარ ვიცოდი, რა მელონა, დათო კი გემრიელად მიირთმევდა ხორცს და უცნობ არსებას გულიანად აგინებდა. გონს სწრაფად მოვეგე. ყოველივე ავნონ-დავნონე და დათოს მშვიდად მივუგე, დათო ზედმეტი ემოციებისა და მღელვარების გარეშე უნდა შეხვდე იმას, რასაც ახლა გეტყვი, შემპირდი რომ არაფერს მოიმოქმედებ და თოფით ტყეში არ გავარდები, რას რომავ, რომელ აღელვებაზე მელაპარაკები. რომელზე და იმ არსებაზე, რომელსაც ჩვენ დავედევნეთ. ის აქ არის, ახლოს, ჩვენს გვერდით. რას ამბობ, თვალები დააჭყიტა დათომ და თოფს ხელი წამოავლო. დიახ, აქ არის, ახლოს, მაგრამ თოფს თავი დაანებე, იგი არაფერს გვავნებს. შენ რა იცი. ვიცი, რადგან ავი საქმე რომ სდომებოდა, აქამდის ჩაიდენდა. ის, მე მგონი, უფრო მშიერ ადამიანს ჰგავს, ვიდრე ალქაჯს. რას მიედმოედები, მითხარი კონკრეტულად, თუ კაცი ხარ, რა გაქვს მხედველობაში. მხედველობაში ის ალქაჯი მყავს, რომელიც ჩემს უკან, ხის გვერდით დგას და მშიერი ჩვენ შემოგვცქერის. დათომ მზერა ჩემს უკან რამდენიმე მეტრზე მდგარ ხეზე გადაიტანა და გაოცებულმა პირი დაალო. ვხედავ, იქ დგას და ჩვენ შემოგვცქერის, არ დააფრთხო, დათო. მოდი, ხორცის ნაჭერი გადავუგდოთ. მე ხორცის ნაჭერი ხის მიმართულებით ვისროლე, ალქაჯი ჯიქურ დააცხრა მას, ერთბაშად გადასანსლა და ტყეში მიიმალა. ეს რა ნახა ჩემმა თვალებმა ცხადი იყო, თუ სიზმარი? ცხადი იყო, დათო, ის ადამიანია — მშიერი, საცოდავი, ადამიანი. გამოვუდგეთ და დავიჭიროთ, მომიგო დათომ და ფეხზე წამოხტა, თავი დაანებე, ხომ იცი, ვერ დაიჭერ, ამ სიბნელეში უშარვლოდ შორს ვერ წავალთ, ჯობს გათენებას დაველოდოთ, დარწ-

მუნებული ვარ, იგი კვლავ გამოჩნდება მიუზღე მე, გადავწყვიტეთ ღამე იქვე გაგვეთია, შეშა საკმაოდ მოვიმარაგეთ ღამისათვის, დიდი კოცონი დავანთეთ და მორიგეობით ვიძინებდით, მაგრამ დილისთვის ორივეს მაინც ჩაგვეძინა, დილით ადრე მე პირველს გამომელვოდა, ტანსაცმელიც გამშრალიყო, სწრაფად გადავიცვი და პირის დასაბანად მდინარისაკენ წავედი, რომელიც მაღალი კლდის ძირში ჩამოედინებოდა. ხელ-პირი ცივი ანკარა წყლით დავიბანე და წელში გავიმართე, ჩემს ზემოთ აღმართულ მთას ავხედე და კვლავ ვიხილე საოცრება, მთის დამრეც კლდოვან ნაპირთან ის იდგა. ის გამოუცნობი არსება, მთლად შიშველი. ყურადღებით დავაკვირდი და ჩემ წინ საოცარი სილამაზის ქალი ვიხილე, იგი სულაც აღარ ჰგავდა სიბნელეში ნანახ ალქაჯს, შოლტივით მოქნილ კუნთოვან ხორბლისფერ ტანს მაღალი კისერი და ჯეირანივით მოღერებული კოხტა თავი ამშვენებდა. მას, მზის სინათლეზე ცეცხლივით ელვარე თმები მხრებზე გრძლად ჩამოშლოდა, ცალი ფეხი წინ გადაედგა, ხელები ფართოდ გაეშალა და ამოზურცული მკერდი და ღამაზი სახე მზისკენ მიეშვირა. იგი. ეტყობა, მზის ამოსვლას ასე ეგებებოდა. დრო ჩემთვის უცბად გაჩერდა და ვინატრე, შეჩერდი წამო, რათა უსასრულობას მიეცეს შესანიშნავი უღამაზესი სანახაობა, ეს მართლაც იშვიათი სანახაობა იყო. იგი აღტაცებაში მოიყვანდა ნებისმიერ ადამიანს, თვით ყველაზე ბოროტებსაც კი. მაგრამ ეს დიდხანს არ გაგრძელებულა. სწრაფად გამოვერკვიე ამ უცნაური ბურანისაგან და ჩემ მეგობარს სწრაფად მივაშურე. დათოს შორიდანვე დავუძახე და თან აღტაცებას ვერ ვმაღავდი. დათო, ის, დღეს დილას აი იქ, კლდის ქიმზე ვნახე და ხელით ვანიშნე, მთლად შიშველი ახლაც იქ დგას და მზის ამოსვლას ეგებება. დათო წამოხტა და ჩვენ ერთად, ფრთხილად მივუახლოვდით იმ ადგილს. ტყის ქალი კვლავ იმ მდგომარეობაში იდგა გაუნძრევლად, როგორც ქანდაკება მარმარილოსი. სწრაფად უნდა ვიმოქმედოთ, მითხრა დათომ, რა გაქვს მხედველო-

ბაში? — ვკითხე მე. იგი უნდა შევიპყროთ და საბოლოოდ გავარკვიოთ, ვინ არის, ახლა მისი ყურების დრო არ არის, რადაც უნდა დაგვიჯდეს, უნდა დავიჭიროთ, აღელვებით მიპასუხა დათომ. კი მაგრამ, როგორ? როგორ და კლდეზე ასასვლელი, როგორც ვატყობ, მხოლოდ ერთი ბილიკი უნდა იყოს. რადგან სხვა მხრიდან ამ მთას ვერ მიუდგები. დასავლეთის მხრიდან უფრო არის შესაძლებელი იქ ასვლა, რადგან დაქანება არ უნდა იყოს დიდი და ჩვენ სწრაფად იქით გავემართეთ. მართლაც აღმოვაჩინეთ ბილიკი, რომელიც მთის მწვერვალისკენ მიდიოდა. ამავე ბილიკით ის უკან ჩამოვა, მითხრა დათომ. მერე როგორ აპირებ მის დაჭერას? ბადეში გაახვევ, თუ ხაფანგს დაუგებ? — ვკითხე მე, დრო არა გვაქვს, თორემ ორმოს ამოთხრა მართლა შეიძლებოდა ბილიკზე. ზედ ფიჩხს დავაყრიდით, შემდეგ ბალახს და უხილავი გახდებოდა, საკმარისი იქნებოდა, რომ მას ზედ ფეხი დაედგა და ის მახემი აღმოჩნდებოდა, აღნიშნა დათომ. შენ გგონია, ისეთი მიამიტია, რომ ამ ვიწრო გასასვლელში ამოთხრილ ორმოს და ხელოვნურად დაყრილ ბალახს ვერ შენიშნავს, შევეწინააღმდეგე მე. მაშ რას მირჩევდი, რას და, საბედნიეროდ, თოკის წამოღება მოვასწარი და ჩანთიდან თოკი ამოვიღე. აქვე, ბუჩქის ძირას დავიმალეთ. შენ იქით მხრიდან დაიმაღე, მე კი აქედან ჩავუსაფრდები. როგორც კი გამოჩნდება და ახლო ჩაგვივლის, სამალავიდან თავს დავესხათ და თოკით ხელ-ფეხი შეუკრათ, მე მგონია ორი კაცი ერთ ქალს მოვერევი, რა ძლიერიც არ უნდა იყოს, მაგრამ მოვერევი კი? ნახე, რა ტანი ჰქონდა? დაკუნთული, თან რა სწრაფია და საკმაოდ გრძელი ფრჩხილებიც აქვს, დაამატა დათომ. მაშ გადავწყვიტეთ, დავიმალეებით აქვე, გამოჩენისთანავე თავს დავესხმებით და შევიპყრობთ. თანახმა ხარ, დათო? ღმერთი იყოს ჩვენი მფარველი, მიპასუხა დათომ. ბილიკთან ახლოს ბუჩქებში დავიმალეთ და ალქაჯის გამოჩენას დაველოდეთ. მართლა არ გასულა 15-20 წუთი, რომ ზემოდან ფრთხილი ნაბიჯების ხმა შემოგვესმა,

ჩვენი ვარაუდი გამართლდა. იგი იმ ბილიკით ბრუნდებოდა კლდიდან, სადაც ჩვენ ვიყავით ჩასაფრებული, გული ლამის საგულედან ამომივარდა, მალე ტყის ქალი მალლა, დამრეც კლდეზე გამოჩნდა და ბილიკს დაადგა. ცივმა ოფლმა დამასხა, თოფს ოფლიანი ხელი მაგრად ჩავჭიდე და თავბედს ვინყევლიდი, ამ ახირებულ წამონწყებას, რომ მხარი ავუბი, თუმცა, ჩემდა უნებურად, ყველაფერი ბუნდოვანი და გაურკვეველი იყო. დარწმუნებული არ ვიყავით, რასთან ან ვისთან გვექონდა საქმე, ვინ იყო ეს არსება, მისგან ხომ ყველაფერი იყო მოსალოდნელი. ამ ფიქრებში ვიყავი, რომ იგი სულ ახლო გამოჩნდა და ჩვენ გაგვისწორდა. შემდეგ ფრთხილად შედგა ერთ ადგილას, თითქოს რაღაც შენიშნა და თავი დათოსკენ მიატრიალა, დათომ აღარ აცალა გონს მოსვლა, ბურქებიდან პირდაპირ მისკენ ისკუპა და ზედ თავზე დაახტა, კაცი და ქალი ძირს, მინაზე გაგორდნენ ბურთივით, ერთმანეთში ჩახლართულ-გადახლართული, მე მაყურებლის როლში აღმოვჩნდი. ისე სწრაფად ვითარდებოდა მოვლენები, რომ ვერაფრის გაკეთებას ვერ ვასწრებდი, ორთაბრძოლა ცხარე ხასიათს იღებდა, ხან დათო იყო ზემოდან, ხან კი ის ალქაჯი, რომელიც ძალზე ძლიერი აღმოჩნდა. და იგი საკმაო წინააღმდეგობას უწევდა ფიზიკურად ძლიერ მამაკაცს. ყოველივე ეს ბილიკის დასაწყისში ხდებოდა პატარა მდელოზე, რომელიც თითქოს სპეციალურად ამ ორთაბრძოლისათვის შეუქმნია ბუნებას. ალქაჯი შიშველი არ ჩანდა. მას ტანზე რაღაც კაბისმაგვარი ემოსა, მაგრამ ფაქტობრივად მაინც შიშველი იყო. დათო ჩექმებით და იარაღასხმული, ფეხშიშველ ქალს თავგამოდებით ებრძოდა, მაგრამ ვერ ახერხებდა მის დამარცხებას. ბოლოს, როგორც იქნა ალქაჯი დაუსხლტა დათოს ძლიერ მკლავებს და ფეხზე წამოხტა. გაავებული კაცი და ქალი პირისპირ იდგნენ და ერთმანეთს ბრძოლის ჟინით შეპყრობილი უცქერდნენ. მე რატომღაც ყურადღებას არცერთი არ მაქცევდა და მეც, ჯერ-ჯერობით, თავს ვიკავებდი ჩარევისაგან, რადგან

დარწმუნებული ვიყავი დათოს გამარჯვებაში. თან ყოველივე ამას საინტერესო სპორტულ სანახაობად აღვიქვამდი და მონუსხულივით ვუყურებდი ორივეს. მათ საკმაო ხანს ზვერეს ერთმანეთი და კვლავ სამკვდრო — სასიცოცხლოდ ეკვეთნენ ერთმანეთს. ეჭვი აღარ მეპარებოდა, რომ ადამიანთან გვექონდა საქმე, უფრო ზუსტად, გაველურებულ ქალთან, თუმცა ძალიან ძლიერსა და შეუპოვართან. იგი თავის გრძელი ფრჩხილებით ცდილობდა დათოს წვდომოდა ყელში. რამდენჯერმე სახე და მკლავები დააკანრა კიდეც. იგი თავის ძლიერ და გრძელ ფეხებსაც იშველიებდა, მაგრამ დათო ოსტატურად არიდებდა თავს, ქალი დაიღალა და დათოსაც აევსო მოთმინების ფიალა, ერთხელაც ქალი კვლავ ეცადა კისერში წვდომოდა დათოს თავის გრძელი ფრჩხილებით, მაგრამ დათოს ძლიერმა შემხვედრმა მუშტმა ალქაჯი მიწაზე დასცა, დარეტიანებული ძლივს წამოდგა, დათომ მეორედ შემართა მუშტი დასარტყმელად და მას საბოლოოდ გათიშავდა, მაგრამ აქ უკვე მე ვიმარჯვე და თოკით ხელში მივვარდი ალქაჯს, გაოგნებულს და დარეტიანებულს ტანზე შემოვახვიე, იგი წინააღმდეგობას მაინც ახერხებდა, მაგრამ დათოც მომეხმარა, ორივემ გაგვოჭეთ და ხესთან დავანვინეთ. სული მოვითქვით და ყურადღებით შევათვალიერეთ, ჩვენს წინ მწოლიარე უცნობი არსება. რა ძლიერი ყოფილა ეს ოხერი, მუშტი რომ არ მეხმარა, ყელს გამომღადრიდა. როგორც იქნა, ხმა ამოიღო დათომ. მართალია, მაგრამ არ დაგავინწყდეს ჩვენ წინ ქალია, საცოდავი ქალი და არავითარი ალი. ნეტავ რამ მიიყვანა ეს უბედური ამ მდგომარეობამდე, სულ ახალგაზრდა ჩანს ალბათ 22-23 წლის თუ იქნება, მართალი ხარ, მიპასუხა დათომ. ახალგაზრდა ჩანს, ეტყობა, მძიმე ცხოვრებას მის სახის ნაკვთებზე წარუშლელი კვალი დაუტოვებია, არც შენ დააკელი, გახეთქილი ტუჩიდან ქალს სისხლი სდის, განა შეიძლება ქალის ასე გამეტება? ვუსაყვედურე დათოს, ეტყობა შეეცოდა, თავი დამნაშავედ დახარა, აბა რა მექნა, ისე ვერ ვაკავებდი. ჯობს გამოველაპარაკოთ,

მივუგე მე. მე მას რამდენიმე სიტყვას ვეტყვი იქნებ გამოგვე-
ლაპარაკოს. ვკითხე, თუ რა ერქვა, მაგრამ იგი მხოლოდ ყრუ
ხმებს გამოსცემდა და თვალებს მიბრიალებდა. უცებ ტყიდან
ძაღლის ყეფა შემოგვესმა და მალე ტყიდან ჯეკი გამოჩნდა,
რომელსაც გივი და ლევანი მოყვებოდნენ. მოდით, მოდით
სწრაფად, გივი ბატონო, შევეხმიანე მე. ჩვენი ალი გაკოჭილი
ხის ძირში დავსვით, მეტისმეტი აგრესიულობის გამო იძუ-
ლებული ვიყავით ხელ-ფეხი შეგვეკრა მისთვის. გივი და
ლევანი მოგვიახლოვდნენ და გაოცებული შეჰყურებდნენ
გაკოჭილ, ნახევრად შიშველ ქალს, ძაღლის ყეფამ იქაურობა
აიკლო. ჯეკი მთლად გადაგვერია და ველარ ვაჩერებდით.
მასაც ჩვენსავით არ ენახა ასეთი საოცრება ადრე. ბიჭოს ეს
რა ჩაგიდენიათ თქვე მამაძაღლებო თქვენა, ალი როგორ
შეიპყართ. იგი ხომ დაუმორჩილებელია, წამოიწყო გვიმ,
არავითარი ალი, ბატონო გივი, ეს საცოდავი, უბრალოდ
გაველურებული ქალია, შეიძლება სულით ავადმყოფიცაა,
ყოველივე ამას დაზუსტება სჭირდება, აღვნიშნე მე.
მკერდზე მგონი რალაც აქვს ჩამოკიდებული, წამოიძახა ლევ-
ანმა, ახლოს მივიდა და ყელიდან ტყავის თასმაზე შებმული
მედალიონი ჩამოხსნა. მან ხელის გულზე უცნაური მედა-
ლიონი დაიდო და ყველა მას დავაცქერდით და დავუწყეთ
თვალთვლება, უცებ ხელის დაჭერით მედალიონი გაიხსნა და
შიგ სურათი გამოჩნდა, პატარა გოგონას სურათი იყო შიგ
ჩასმული. ნეტა ვინ არის ეს პატარა გოგონა ამ საცოდავის,
წარმოთქვა გვიმ და ამ დროს ქალმა უცნაურად დაიღმუფ-
ლა. ამოიღეთ სურათი თქვა გვიმ, და ლევანმა სურათი
ფრთხილად ამოიღო. მეორე მხარეს გადაატრიალა, სადაც
წარწერა შევნიშნეთ და ერთობლივი ძალისხმევით ასეთი რამ
ამოვიკითხეთ:

„სახსოვრად თ. ნაკაშიძეს ნანასაგან. 1991 წელი, ქ. სოხუ-
მი“. ამ წარწერიდან ძნელად თუ გაარკვევს რამეს ადამიანი.
აღვნიშნა ლევანმა. არც ისე უიმედოდ არის საქმე, როგორც
შენა გგონია, ლევან, მივუგე მე. ყოველშემთხვევაში ჩვენ

ხელთ გვაქვს გარკვეული ინფორმაცია, რომლითაც შეიძლება ამ ქალის ვინაობის დადგენა. ყველაფერს აჯობებს ეს საცოდავი თბილისში ჩავიყვანოთ და პოლიციას ჩავაბაროთ, ხოლო ამ წარწერით შესაძლოა მათ ამ გაუბედურებულის ასავალ-დასავალი გაარკვიონ. ხელფეხშეკრული ველური ქალი მანქანაში ძლივს ჩავსვით და თბილისის გზას დავადექით, თუმცა ამის გაკეთება არც ისე ადვილი აღმოჩნდა. მანქანამდე მიყვანა გაგვიძნელდა, მაგრამ ხელოვნურმა საკაცემ საქმე გაგვიადვილა. ისე ვიყავით გადაღლილები, რომ ხმის ამოდების თავიც არ გვქონდა. მანქანაში მხოლოდ ველური ქალის ყმუილი და ძაღლის ყეფა ისმოდა. თბილისში ჩემოვედით თუ არა, ჩვენი ქალბატონი ერთ-ერთი რაიონის ნაცნობ პოლიციის უფროსთან მივიყვანეთ, რომელმაც გაცემა ვერ დამალა და შეგვპირდა, ყველაფერს გააკეთებდა, ამ უბედურის ვინაობის დასადგენად. დაგვპირდა, რომ ყოველივეს შეგვატყობინებდა. იმავე საღამოს ტელევიზიით გადმოიცა ჩვენი ნაცნობი ველური ქალის სურათი, პოლიცია სთხოვდა მოსახლეობას ეცნობებინათ მათთვის ამ ქალის შესახებ დაკავშირებული ყველანაირი ინფორმაცია, ასევე თ. ნაკაშიძეს სოხუმიდან სთხოვდნენ გამოხმაურებას ამ საქმესთან დაკავშირებით. მესამე დღეს პოლიციიდან შეგვატყობინეს, რომ ველურ ქალს პატრონები გამოუჩნდნენ, და ჩვენც ყველა სასწრაფოდ, დანიშნულ დროს პოლიციაში გამოვცხადდით. იქ უკვე გველოდებოდა პოლიციის უფროსი რამდენიმე ჩვენთვის უცხო პიროვნებასთან ერთად. პოლიციის უფროსმა მათ წარუდგინა ჩვენი თავი. აი ისინიც, ნანას მპოვნელები, ხოლო ესენი თქვენი უცნობი ქალის ახლო ნათესავები არიან და პოლიციის უფროსმა შუახნის ჭალარაგამორეულ ქალბატონსა და ორ დარბაისელ მამაკაცზე მიგვითითა. მათ უცბათ ჭალარათმიანი ქალბატონი გამოეყო და ჩვენკენ წამოვიდა. სათითაოდ ყველას გადაგვეხვია და დიდი მადლობა გადაგვიხადა. ჩემო ძვირფასებო, აღნიშნა მან, ვერ წარმოიდგენთ, რარიგად გაგვახარეთ ნანას

პოვნით. ჩვენ იმ საცოდავის ახლო — ნათესავეები ვართ. გთხოვთ ყველას ჩემს მაგიდასთან დაბრძანდეთ, გვთხოვა პოლიციის უფროსმა და თვითონაც სავარძელში მოკალათდა. გთხოვთ, ქალბატონო თამარ, ჩვენს მეგობრებს უამბოთ საცოდავი ნანას ნაღვლიანი ისტორია. ქალბატონი თამარი ის ნაკაშიძე გახლავთ, მეგობრებო, — მოგვმართა პოლიციის უფროსმა, — ვისი წარწერაც თქვენ სურათზე აღმოაჩინეთ. ჩვენ ცნობისმოყვარეობით შევყურებდით უცნობ ქალბატონს. დიახ, მეგობრებო, დაიწყო ქალბატონმა თამარმა, ის საცოდავი ჩვენი დეიდაშვილია. ჩვენ ყველა სოხუმში ვცხოვრობდით, ნანას შესანიშნავი მშობლები ჰყავდა, ისინი ექიმები იყვნენ და დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდნენ მთელს ქალაქში. ნანა სიყვარულით გათხოვდა და სოხუმში ერთი ქართული ლამაზი და კარგი ოჯახი შექმნა. მეუღლეს იგი გაგიჟებით უყვარდა და ყველაფერს აკეთებდა მისი ბედნიერებისათვის. ნანამ წარჩინებით დაამთავრა უმაღლესი, მას სპორტშიც შესანიშნავი წარმატებები ჰქონდა, მან არაერთხელ ასახელა თავისი ქვეყანა საერთოშორისო ჩემპიონატებში სპორტულ ტანვარჯიშში (ამ სიტყვებზე მე დათოს გადავხედე, რომელსაც უღვაშებში ჩაეცინა). მალე მათ გოგონა შეეძინათ, რომელსაც სახელად ნინო დაარქვეს, ბედნიერი ოჯახი იყო. მაგრამ სულ მალე ეს ბედნიერება ოჯახს უბედურებით შეეცვალა, აფხაზეთში ომი დაიწყო, თამაზი, ნინოს მეუღლე, ომში დაიღუპა, დედ-მამა მოძალადეებმა ნინოს თვალწინ დახვრიტეს. თვითონ მან კი სოხუმის აეროპორტამდე ბავშვთან ერთად ძლივს მიაღწია. როგორც იქნა, ბავშვი თვითმფრინავში ჩასვა და მეზობლის ბავშვების ამოსაყვანად მანქანისკენ სწრაფად გაემართა, აფხაზი და ჩეჩენი ბოევიკები აეროპორტს უტყვევდნენ და ყოველი მხრიდან ნაღმებს უშენდნენ მას, უცბად საშინელი აფეთქების ხმა გაისმა. ერთი ნაღმი იმ თვითმფრინავს მოხვდა, რომელშიც ნანას შვილი იჯდა. ნანა შეშინებული შემოტრიალდა თვითმფრინავისკენ და საშინელი სურათი იხილა. თვით-

მფრინავის ნამსხვრევები ჰაერში გაფანტულიყო, ხოლო მას, რაც მიწაზე დარჩა, საშინელი ცეცხლი მოსდებოდა. ნანამ ერთი შეჰკივლა ვაიმე შვილოო, და გონება დაკარგა, ასე გონდაკარგული იგი შემდეგ სხვა საშუალებებით თბილისში ჩამოიყვანეს, ბევრი ვუმკურნალეთ, მაგრამ გონებაზე ვერ მოვიყვანეთ. ბოლო დროს ის ჩემთან ცხოვრობდა სახლში. მე მას ყველანაირად ვუვლიდი და ვმკურნალობდი, მაგრამ გონება და მეხსიერება არ უბრუნდებოდა. ერთხელ მისი შვილის — ნინოს სურათი ვაჩვენე, რომელიც მან მაჩუქა 1991 წელს ომის დანყებამდე, რომელზედაც თქვენთვის უკვე ცნობილი წარწერა გაუკეთა, მან სურათი გულში ჩაიკრა, შემდეგ ეს სურათი მედალიონში მოვათავსე და გულზე დავკიდე. იგი მას არასოდეს იშორებდა. ერთ დღეს ისე მოხდა, რომ ნანა მარტო დავტოვე სახლში სასწრაფო საქმის გამო. საღამოს, როდესაც დავბრუნდი, ნანა სახლში აღარ დამხვდა, ბევრი ვეცადეთ, იქნებ სადმე მისი კვალისთვის მიგვეგნო, მაგრამ თითქოს მიწამ ჩაყლაპაო, ვერსად მივაგენით. მას შემდეგ ნახევარ წელზე მეტი გავიდა და უკვე იმედი დავკარგეთ, რომ ცოცხალს ვიხილავდით, მაგრამ, თქვენი წყალობით, ნანა კვლავ ვიხილეთ. თქვენ რომ არა, მის კვალს, ალბათ, დიდხანს ვერ მივაკვლევდით. ახლა იგი ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში იმყოფება და ექიმები იმედს იძლევიან, რომ გონება დაუბრუნდება. თქვენ კი, მეგობრებო, დიდ მადლობას მოგახსენებთ ამ კეთილი საქმისათვის, ღმერთმა დაგლოცოთ, კეთილო ადამიანებო. ის გამოგვემშვიდობა, გადაგვკოცნა, ალის საიდუმლოებას ფარდა აეხადა. იგი ცხოვრებისაგან განამებული ავადმყოფი ქალი აღმოჩნდა, მაგრამ აეხდება კი ფარდა ოდესმე სოხუმის ტრაგედიის საიდუმლოებას, ვინ დგას ამ ფარდის უკან, ვინ არის დამნაშავე საცოდავი ნანას და ათასობით ნანასნაირების ტრაგედიაში. აი, ამ დამძიმებული ფიქრებით ვტოვებდით პოლიციის უფროსის ოთახს.

მქსკურსია უჯარმაში

თბილისის ერთ-ერთი სკოლის მოსწავლეები, გაზაფხულის ერთ კვირა დღეს საექსკურსიოდ, ისტორიულ ციხე-ქალაქ უჯარმაში გაემგზავრნენ. ნუკრი და ნინო სიხარულს ვერ ფარავდნენ. მათ ძალზედ ეჩქარებოდათ ციხე-

ქალაქის ნანგრევების ნახვა. ყოველივე გაკვეთილზე მოსმენილი ახლა ცხადად უნდოდათ ეხილათ თავისი თვალით. მალე მთელი კლასის მოსწავლეები, რამდენიმე მშობელი და ისტორიის მასწავლებელი ავტობუსით გზას გაუდგნენ უჯარმისაკენ. ნუკრიმ ჰკითხა ნინოს, თუ რა იცოდა მან უჯარმის შესახებ, რაზეც ნინომ უპასუხა, რომ უჯარმის შესახებ არსებობს როგორც წერილობითი, ასევე ნივთიერი წყაროები, ჩვენი მასწავლებლის გადმოცემით, XVIII საუკუნის ისტორიკოსი — ვახუშტი ბატონიშვილი ხშირად იხსენებს უჯარმას, როგორც გეოგრაფიულ და ისტორიულ ადგილს. მაგრამ პირველი ცნობა უჯარმის შესახებ მოგვეპოვება III საუკუნის პირველი მეოთხედის ამბებთან დაკავშირებით; ქართლის ცხოვრებაში მოცემულია, რომ მირდატის შემდეგ მეფობდა მისი ძე ასფაგური, რომელმაც ააშენა ციხე-ქალაქი უჯარმა. მე კი მგონია, რომ უჯარმა ვახტანგ გორგასლის მიერ არის აშენებული, მიუგო ნუკრიმ, სჯობს მასწავლებელს ვკითხოთ. თბილისიდან ერთი საათიც არ იყო გასული, რომ ციხის ნანგრევებიც გამოჩნდა. ავტობუსიდან ჩამოსულები სუყველა მალლა ციხისკენ მიმავალ ფერდობს შეუყვნენ. წინ ისტორიის მასწავლებელი ბატონი მერაბი მიდიოდა, შემდეგ მთელი კლასი, ხოლო ბოლოს მშობლები მიჰყვებოდნენ. მალლა კლდის ფერდობიდან მოსწავლეების

თვალწინ ულამაზესი ივრის ხეობის ხედი გადაიშალა. ეს ადგილმდებარეობა, აღნიშნა მერაბ მასნავლებელმა, შემთხვევით არ იყო შერჩეული ჩვენი წინაპრების მიერ. ივრის ხეობის ბუნებრივი და ეკონომიკური პირობები, და თვით ციხე ქალაქის მდებარეობა, ძალზე ხელსაყრელი იყო ძველი საქართველოს სამხედრო ადმინისტრაციული საერისთაოებისათვის; როგორებიც იყო კახეთი, კუხეთი და ჰერეთი, რომლებიც საზღვართა მიჯნაზე მდებარეობდა. ციხის დათვალიერების შემდეგ, ბავშვები მასნავლებელს შემოეხვივნენ და მოსასმენად მოემზადნენ. მან აღნიშნა, რომ დიდი მნიშვნელობა აქვს რომელიმე ისტორიული ძეგლის შესასწავლად ისტორიულ წყაროებს. ისტორიული წყაროები ძირითადად შვიდი ტიპისაა: ეს არის ნივთიერი, ეთნოგრაფიული, ზეპირი, ენობრივი, წერილობითი, კინო ფოტო და ფონო მასალები. ჩვენ, ჩემო მეგობრებო, ამ ისტორიული ძეგლის, ციხე-ქალაქის ისტორიის უკეთ შესწავლის მიზნით, გავეცნოთ მასთან დაკავშირებულ ნივთიერ და წერილობით წყაროებს. უჯარმის შესახებ არსებობს მრავალი ნივთიერი და წერილობითი წყარო, პირველ ცნობას, როგორც ეს თქვენთვის უკვე ცნობილია, მემატიანე მესამე საუკუნის პირველ მეოთხედში გვანჯდის, სადაც აღნიშნულია, რომ მირდატის მეფობის შემდგომ მეფობდა მისი ძე ასფაგური, რომელმაც ააშენა ციხე-ქალაქი უჯარმა. ასევე ქართლის ცხოვრების მემატიანე ცნობებს გვანჯდის მეფე მირიანის მოღვაწეობის შესახებ, სადაც მოცემულია, რომ მირიანმა თავის ძეს რევს საუფლისწულოდ მისცა კახეთი და კუხეთი და დასვა იგი მეფედ უჯარმაში. IV საუკუნიდან უჯარმის შესახებ ჩნდება დამატებითი ცნობები, ქართლში ქრისტიანობის გავრცელებასთან დაკავშირებით მემატიანეს მიხედვით, წმინდა ნინოს მოღვაწეობა მცხეთის შემდეგ ძირითადად ვითარდება შიდა და გარე კახეთში — უჯარმაში, ბოდბეში, კანრეთში. ნინოს გარდაცვალებასთან დაკავშირებით, უჯარმა იხსენიება მცხეთის გვერდით როგორც სამეფოს

მეორე მნიშვნელობის ცენტრი. ქართლის ცხოვრების მემატთანე მოგვითხრობს — „მაშინ შეიძრნეს ორივე ეს ქალაქნი: მცხეთა და უჯარმა და ყოველი ქართლი“. განსაკუთრებული ღვანლი უჯარმის მშენებლობაში მიუძღვის სახელგანთქ-მულ სახელმწიფო მოღვანეს — ვახტანგ გორგასალს.

V საუკუნეში იწყება სასანური ირანის შემოსევა საქართველოში. კახეთის მდგომარეობა გაცილებით უკეთესი იყო, რადგან კახეთი ტყით იყო დაფარული და შეუვალი იყო მტრის მიერ. ამიტომ აქცია კახეთი და ჰერეთი ვახტანგ გორგასალმა ირანთან ბრძოლის ძირითად საყრდენად. ამასთან დაკავშირებით, მეფემ თავის რეზიდენცია გადმოიტანა მცხეთიდან უჯარმაში. ამგვარად, უჯარმა მცირე დროით გახდა ქართლის სამეფოს დედაქალაქი. მატთანე მოგვითხრობს „და თვით ვახტანგ დაჯდა უჯარმასა და აღაშენა იგი ნაშენებითა უზომოთა“. როგორც ჩანს უჯარმა იყო გარშემორტყმული ძლიერი გალავნით. აქ, ამ ადგილას, სადაც ჩვენ ვიმყოფებით, ხელ-მარცხნივ მოსჩანს ძველი ეკლესიის ნანგრევები. იგი ოდესღაც მოქმედი იყო. უჯარმა, ამ პერიოდში მრავალრიცხოვანი ქალაქია, სადაც ცხოვრობდნენ ხელოსნები, ვაჭრები და სხვადასხვა ნოდების ადამიანები. აქ ცხოვრობდა და მოღვანეობდა თვით მეფეც — ვახტანგ გორგასალი. აქვე უჯარმაში, როგორც გადმოგვცემს მემატთანე, თვით აღესრულა ლომი იგი ლომთა და გოლიათი გოლიათთა“. მეფემ გადასახადებისაგან ანუ ჯარიმისაგან გაანთავისუფლა მოსახლეობა და უჯარმაც იმიტომ ენოდა მას. 502 წელს ვახტანგ გორგასლის გარდაცვალების შემდეგ მემატთანე ხშირად იხსენებს უჯარმას, სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა მნიშვნელობით. ასე მაგალითად, მურვან ყრუს მოახლო-ებასთან დაკავშირებით, არჩილ მეფე კახეთში უჯარმის მახლობლად მალავს სახელმწიფო საგანძურს, ძირითადად ოქროსა და ვერცხლის ჭურჭელს: „ხოლო არჩილ დაჰფლა საგანძური უფროსი ხევსა კახეთსა, ხოლო სამსახურებელნი ოქროსა და ვერცხლისანი ხევსა უჯარმისასა“.

1950 წელს, აკადემიკოს ნიკო ბერძენიშვილის ინიციატივით, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ისტორიის ინსტიტუტის მონაწილეობით, დაიწყო უჯარმის არქეოლოგიური გათხრები, რომელიც სამი საველე კომპანიის განმავლობაში გაგრძელდა, ექსპედიციამ გაასუფთავა და გამოავლინა ციხე-ქალაქის თითქმის ყველა ნაგებობა. როგორც ცხადი გახდა, ამ გათხრების შედეგად, უჯარმის ციხე-ქალაქი, მისი კოშკები და სისტემა შექმნილია ერთდროულად ვახტანგ გორგასლის ეპოქაში, ერთიანი გეგმით და შესანიშნავი ოსტატობით. იგი იმ პერიოდის საქართველოს ერთ-ერთ შესანიშნავ ძეგლად შეიძლება ჩაითვალოს მცხეთის ჯვრის, წრომის და სამნეთრისთან ერთად.

მერაბ მასნავლებლო, მემატიანეს ზემოთ მოყვანილი ცნობის თანახმად, უჯარმის მშენებლობა უკვე III საუკუნეში უნდა დაწყებულიყო, რამდენად სარწმუნოა ეს ცნობა და თქვენს მიერ აღნიშნულმა არქეოლოგიურმა გათხრებმა თუ დაადასტურა რაიმე ნივთიერი მასალა, კითხვა დაუსვა მასნავლებელს ნუკრიმ.

ყოჩაღ ნუკრი, რომ ასეთი ყურადღებიანი ხარ და არ გამოგრჩა ეს მნიშვნელოვანი დეტალი. მთელი გათხრების მანძილზე, აღნიშნა მერაბ მასნავლებელმა, ექსპედიცია ეძებდა და იმედი ქონდა, რომ მიაგნებდა გორგასლამდელი ეპოქის მშენებლობის რაიმე კვალს, მაგრამ უშედეგოდ, არც ნაგებობანი, არც მათ კულტურულ ფენებში მოპოვებული მასალა ამის საფუძველს არ იძლევა. ივრისპირა ცენტრალური კოშკის ფენებში აღმოჩენილ იქნა სასანური ვერცხლის ფული — პეროზის დრაქმა, მაგრამ პეროზ მეფე ხომ გორგასლის თანამედროვეა და მონეტა სწორედ ამ ხანზე მიუთითებს.

მამ სად არის მასნავლებლო, ჰკითხა ნინომ, ასფაგურის დროინდელი უჯარმა?

შესაძლებელია, ჩემო პატარა მეგობრებო, უპასუხა მასნავლებელმა — არქეოლოგიურმა გათხრებმა ვერ მიაკვ-

ლიეს უძველეს ფენებს ან ვახტანგ გორგასალმა თავის მიზნების განხორციელებისათვის ააგო თავისი ციხე-ქალაქი, სტრატეგიულად უჯარმის ადგილას, ხოლო ძველი უჯარმა სადმე სხვაგან მდებარეობს. ვ. მუსხელიშვილის აზრით, ქალაქი დღევანდელი უჯარმის ტერიტორიაზე უნდა ყოფილიყო, რაზედაც იქ აღმართული დიდი ბორცვი უნდა მიუთითებდეს, რომელიც შესაძლებელია ძველ ნამოსახლარ მთას ნარმოადგენს.

მე რომ გავიზრდები, უთხრა მასწავლებელს ნუკრიმ, არქეოლოგი გავხდები და აუცილებლად მივაგნებ ასფაგურის უჯარმას და არჩილ მეფის მიერ გადამალულ საგანძურსაც.

მერე რას უზამ ამდენ სიმდიდრეს? — ჰკითხა ნინომ ნუკრის. რას ვუზამ და საქართველოს მოვახმარ, როგორც ეს ერთ დროს მეფე ფარნავაზმა გააკეთა ჩვენი ქვეყნის საკეთილდღეოდ.

ღმერთმა გისმინოთ, ჩემო პატარა მეგობრებო და იქნებ მართლაც ოცნება ცხადად აგიხდეთ.

თავისუფლების საწყისებთან

იდგა 1987 წელი. მაისი ინურე-
ბოდა. ი. ჯავახიშვილის ქ. №1-ში
(ამჟამად ზანდუკელის ქუჩა)
იაკობ გოგებაშვილის სახელობის
პედაგოგიკის კვლევითი ინსტიტუ-
ტი ფუნქციონირებდა. აღნიშნულ
ინსტიტუტში ჩავაბარე საკანდი-

დატო მინიმუმი გამოცდები პედაგოგიკის თეორიაში და დის-
ერტაციის დასაცავად ვემზადებოდი. ინსტიტუტს შესანიშ-
ნავი ბიბლიოთეკა ჰქონდა და ხშირად მივდიოდი იქ სამუ-
შაოდ. ინსტიტუტის ეზოში უჩვეულო სიტუაცია დამხვდა. გა-
რეთ სკამზე ჩემი ნაცნობი მეცნიერები ისხდნენ და
რალაცაზე ცხარედ კამათობდნენ. მე მათ მივესალმე, ესენი
იყვნენ, ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორი პროფესორი
აკაკი ნარგიზიშვილი, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქ-
ტორი პროფესორი კარლო მაჭარაშვილი და დოცენტი ილია
მახარაძე. მოდი მერაბ ჩამოჯექი ჩვენთან, მითხრა ბატონმა
აკაკიმ, მე ჩამოვჯექი. იცი მითხრა მან შენი სეხნია მერაბ
კოსტავა გამოვიდა ციხიდან. ის ამ სახლში ცხოვრობს და მან
ხელი ინსტიტუტის ბალის წინ პირველ სართულზე მდგომ
პატარა სახლისკენ გაიშვირა სადაც ამჟამად მერაბ კოს-
ტავას სახლ- მუზეუმი. იგი სულ ახალგაზრდა ყმაწვილი იყო
როცა ის ჩვენ გავიცანით. მერაბ კოსტავა გამიგია ვუპასუხე
მე, მან და ზვიად გამსახურდიამ 1975 წელს არალეგალური
ჟურნალი ოქროს საწმისი შექმნეს. დიახ მიპასუხა ილია
მახარაძემ არა მარტო ეგ არამედ ჰელსინკის ჯგუფიც
ჩამოაყალიბეს მათ. მათი მოღვაწეობა უფრო ადრე იწყება
სკოლის მერხიდან, აღნიშნა კარლო მაჭარაშვილმა. ზვიადი
და მერაბი აარსებენ პირველ პატრიოტულ ახალგაზრდულ

ორგანიზაციას -გორგსლიანს-. ორგანიზაციამ გაავრცელა რუსთაველსა და პლენანოვის გამზირებზე იმ დროისათვის არნახული პროკლამაციები, ასეთი მოწოდებით - ძირს პირსისხლიანი კომუნისტები, გაუმარჯოს დემოკრატიულ საქართველოს. დიდი გახმაურებული ამბავი იყო, ისინი სკოლის მერხიდან პირდაპირ საპყრობილეში მოხვდნენ. მართალი ხარ აღნიშნა აკაკიმ, მახსოვს ეგ ამბავი. მერაბ კოსტავა და ზვიად გამსახურდია ერთად დააპატიმრეს მერაბს 3 წელი მიუსაჯეს ანტისაბჭოთა პროპაგანდისათვის და -ოქროს სანმისის გამოცემისათვის. 1980 წელს იგი გასახლებული იქნა ირკუტსკის ოლქში. ამა წლის 30 აპრილს კოსტავა 10 წლიანი პატიმრობის შემდეგ სახლში დაბრუნდა. დღეს მერაბის სახლში ზეიმია, ის და მისი მეგობრები საქართველოს დამოუკიდებლობის დღეს აღნიშნავენ. საოცარია დასძინა ილია მახარაძემ ზვიადი ამჟამად ლიტერატურის ინსტიტუტის რუსთველოგიის განყოფილების უფროსი მეცნიერ თანამშრომელია, მერაბ კოსტავა კი ბარნოვის ქუჩაზე მდებარე მუსიკალურ შვიდწლედში მუსიკის მასწავლებლად მუშაობს და მათ უნდათ ქვეყანა გადაატრიალონ. მაშინ მე ვერც კი წარმოვიდგენდი რომ რამდენიმე წლის შემდეგ ისინი ქვეყანას მართლაც გადაატრიალებდნენ. უცბათ ეზოში მერაბ კოსტავა გამოჩნდა მოგვესალმა და მეცნიერებს მიმართა - გილოცავთ საქართველოს დამოუკიდებლობის დღეს. მადლობთ მერაბ მიუგო ილია მახარაძემ ჩვენც გილიცავთ, ეს თარიღი მე 5 კლასის სასკოლო სახელმძღვანელოში - საქართველოს მატრიანეში - შევიტანე, მოსწავლეები მას მალე გაეცნობიან. გაიხარეთ ბატონო ილია ნამდვილი პატრიოტი ბრძანდებით, აღნიშნა მერაბმა. მაგრამ, ეს თქვენი პარტიულობა ხელს ხომ არ გიშლით მუშაობაში. არა ბატონო მერაბ კი არ მიშლის პირიქით, პარტიული რომ არ ვიყო ასეთ მნიშვნელოვან საქმეს არ მომანდობდნენ. კომუნისტები მუდამ ებრძოდნენ ინტელიგენციას, თქვენ ეს ჩემზე კარგად მოგეხსენებათ, ამიტომ მათი მხრი-

დან გამორიცხვეული არ არის რეპრესიები, აღნიშნა მერაბმა. ნავიდა ის დრო ბატონო მერაბ 37 წელი აღარ გამეორდება. ეხლა მეტი თავისუფლება აქვს ხალხს. დასძინა აკაკიმ. კომუნისტური რეჟიმის დროს შეუძლებელია თავისუფალი იყოს ადამიანი და საზოგადოება დემოკრატიულ პრინციპებზე განვითარდეს. არ ცხრებოდა მერაბი. ლაპარაკში კარლო მაჭარაშვილი ჩაერთო- მიუხედავად ამისა საზოგადოება და ქვეყანა მაინც განვითარდა და საქართველო ეკონომიურად და კულტურულად განვითარებული ქვეყანაა და სხვა ქვეყნებს არაფრით ჩამორჩება. ამ დროს ბაღში ზვიად გამსახურდია გამოჩნდა. სად ხარ მერაბ ამდენ ხანს მიმართა მან მერაბს, მოდი სტუმრები გველოდებიან. ზვიად მოდი აქ, სთხოვა მერაბმა. ესენი ჩემი მეგობრები, პედაგოგიკის კვლევით ინსტიტუტის მეცნიერები არიან. ზვიადი მოგვიახლოვდა და მოგვესალმა. აი ჩვენ, დასძინა მერაბმა კამათი გვაქვს აქ, საქართველოს აწმყოსა და მომავალზე. საინტერესოა მიუგო ზვიადმა, მაგრამ წარსულმა რაღა დააშავა, განა ღირსეული და საამაყო წარსული არ გვექონდა ქართველებს. ნამდვილად ღირსეული წარსული და წინაპრებიც გყავდა. დაეთანხმა აკაკი, ახლო წარსულს თუ გავიხსენებთ მარტო ერეკლე ილია და ნოე ჟორდანიაც საკმარისია. ერეკლემ გადაწყვიტა რუსეთთან გეორგიევსკის ტრაქტატი გაეფორმებინა, რასაც დადებითი შედეგები მოჰყვა. არ მგონია რაიმე დადებითი შედეგი მოჰყოლოდა აღნიშნულ ტრაქტატს, ალელვებით წარმოსთქვა ზვიადიმ. ასპინძის ომში რუსმა გენერალმა ტოტლებელმა გვიღალატა და ბრძოლის დროს გაიქცა, ხოლო გეორგიევსკის ტრაქტატის შემდეგ რუსებმა ერეკლე კრწანისის ომის დროს გამძვინვარებულ ალა -მაჰმად -ხანთან პირისპირ დატოვეს და დახმარების პირობა არ შეასრულეს, რის შემდეგ ერეკლემ და საქართველომ დიდი მარცხი განიცადა. რუსებმა გეორგიევსკის ტრაქტატის პირობები დაარღვია და საქართველოში მეფობა გააუქმა. ეს ჩვენი დამოუკიდებლობისათვის

დიდი დარტყმა იყო, ამიტომ რუსეთის ნდობა არ შეიძლება. საქართველოს დამოუკიდებლობა ახსენეთ ბატონო ზვიად, ჩაერთო კამათში აკაკი, თქვენ საქართველოს ისტორია შესანიშნავად იცით, გადახადეთ საქართველოს რუსეთთან შეერთებამდე, განა ეს ოდესღაც აყვავებული ქვეყანა სავალალო მდგომარეობაში არ იყო? ოსმალებისა და სპარსელების მიერ ათასჯერ განადგურებული და აოხრებული საქართველო სულს ძლივს ღაფავდა, ტერიტორიულად დაქუცმაცებული ქვეყანა ეკონომიურ და პოლიტიკურ იზოლაციაში იყო მომწყვდეული. რომ არა რუსეთი დღეს საქართველო მუსლიმანური ქვეყანა იქნებოდა. 1801 წლის მანიფესტით საქართველო რუსეთს შეუერთდა. რის შემდეგ ქვეყანამ ამოისუნთქა, შეწყდა სამუდამოდ მუსლიმანურ ქვეყანათა აგრესია საქართველოს წინააღმდეგ. განა ეს დადებითი მოვლენა არ იყო ბატონო ზვიად. ჯობდა ჩვენი დამოუკიდებლობა და ქრისტიანობა ჩვენივე ძალით დაგვეცვა- აღნიშნა ზვიადიმ. ჯობდა, როგორ არ ჯობდა ბატონო ზვიად, მაგრამ ეს ძალა რომ არსად ჩანდა, ქვეყანა კი შველას ითხოვდა აღნიშნა ილიამ. თქვენი აზრით ბატონო ილია საქართველოს რუსეთთან შეერთება დადებითი მოვლენა იყო, ჰკითხა მერაბიმ ილიას. მე ბატონო მერაბ ამ კითხვაზე ასე გიპასუხებდით. კაცს მისდევენ დანით მოსაკლავად, მან კარი გააღო შიგ შევარდა და ციხეში აღმოჩნდა, დიახ რუსეთი ხალხთა საპყრობილე იყო და კოლონიურ პოლიტიკას ახორციელებდა დაპყრობილ ქვეყნების მიმართ, მაგრამ რჯულის გადაგდებას არ გვთხოვდა მუსლიმანური ქვეყნებისგან განსხვავებით, რადგან თვით იყო მართმადიდებელი ქვეყანა. ქრისტიანული საქართველო გადარჩა, განადგურებული ქვეყნითა და 700 ათასი მაცხოვრებელით შევიდა რუსეთის შემადგენლობაში, ხოლო გამოვიდა იქიდან კულტურულ და ეკონომიურად განვითარებულ ქვეყნად, რომლის მაცხოვრებლები 5 მილიონს შეადგენდა. განა ეს დადებითი მოვლენა არ იყო ბატონო მერაბ. რუსეთის მართველობის

დროს საქართველომ ტერიტორიები დაკარგა, დაკარგა ავტოკეფალია, მიმდინარეობდა რუსიფიკაციის პოლიტიკა, გაცხარდა ზვიადი. ბატონო ზვიად ჩაერთო კამათში კალო მაჭარაშვილი ამაზე მე გაგცემთ პასუხს, საქართველოს რუსეთთან შეერთებას დიდი ისტორიული მნიშვნელობა ჰქონდა. მუსლიმანური სამყაროს მხრიდან გამუდმებული თავდასხმები შეწყდა. მოისპო ქვეყნის პოლიტიკური დაქუცმაცებულობა და საქართველოს მიწა-წყალი გაერთიანდა. უზრუნველყოფილი იქნა საქართველოს საზღვრების უშიშროება თურქეთისა და ირანისაგან. ყოველივე ამან შექმნა ხელსაყრელი პირობები ქვეყნის ეკონომიური და კულტურული განვითარებისათვის. 1828 წელს დაიწყო რუსეთ - თურქეთის ომი, რომელიც დამთავრდა რუსების გამარჯვებით და ანდიანოპოლის ხელშეკრულების საფუძველზედ რუსეთმა შემოიერთა საქართველოს ქალაქები როგორც არის: ფოთი, ახალციხე, ახალქალაქი, და მიწები სამცხე საათაბაგო, ახალციხის, ახალქალაქის, ასპინძის, აწყურის, ძეროკისის, ქვაბლიანის, აბასთუმნის, ფორცხისის და ჩილდირსის. 1877-1878 წლების რუსეთ თურქეთის ომის დროს, რომელიც დამთავრდა 1878 წელს სანსტეფანოს ხელშეკრულებით, რუსეთმა შემოიერთა მნიშვნელოვანი ნაწილი სამხრეთ აღმოსავლეთ საქართველოსი, კერძოდ: აჭარა, შავშეთი, კლარჯეთი, კოლა-არტაანი, ოლტისი, ქალაქი ბათუმი. რაც შეეხება ავტოკეფალიის დაკარგვას ეს მართლაც უარყოფითი მოვლენა იყო, და რუსეთმა 1811-1814 წლებში აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოში გააუქმა კათალიკოს პატრიარქის ტახტი. ქართული ეკლესია რუსეთის სინოდის საეგზარქოსოდ გადაიქმნა, მაგრამ ქვეყნისათვის ერთმორწმუნე მართლმადიდებლური ეკლესიის მართლმადიდებლობა ჯობდა მუსლიმანობას, როგორც ამას აგრესორი მუსლიმანური მეზობელი ქვეყნები მოითხოვდნენ. ქართული სკოლების გარდა გაიხსნა საქართველოში რუსული სკოლები. რუსეთის მეშვეობით ქართულ საზოგადოებაში ვრცელდე-

ბოდა ევროპის განმანათლებელი იდეები. მრავალმა ქართველ მამამულიშვილმა მიიღო რუსეთის უმაღლეს სასწავლებლებში განათლება და თავის ქვეყანას ღირსეული სამსახური გაუწია, ასეთები იყვნენ ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, იაკობ გოგებაშვილი და მრავალი სხვა. ქართველ და რუსი ხალხების ერთობლივ ბრძოლას უცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ დიდი და სახელოვანი ტრადიცია აქვს. ჯერ კიდევ გასულ საუკუნეში ჩვენი სასიქადულო მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ილია ჭავჭავაძე წერდა: „გაჭირვების დროს ქართული დროშა რუსეთის დროშასთან ერთად არაერთხელ გამოსულა საომარ ველზე და მისი წინამძღოლობით და სახელით ქართველობას არაერთხელ დაუღვრია სისხლი რუსეთთან ერთად“. არ მგონია მე რომელიმე თქვენგანი ერეკლეზე ან ილიაზე მეტი პატრიოტი იყოთ. ბატონებო თქვენ ცდებით, გაცხარდა მერაბ კოსტავა, მრავალი ჭეშმარიტი მამულიშვილი შეეწირა საქართველოს დამოუკიდებლობის იდეას, მათ გზას ჩვენ გავაგრძელებთ და ბოლომდე მივიყვანთ. საქართველო ადრე თუ გვიან განთავისუფლდება რუსეთის კლანჭებისაგან და ქვეყანა შვევით ამოისუნთქავს, ამისათვის ჩვენ სიცოცხლესაც არ დავზოგავთ. რუსებმა 1921 წლის თებერვალში ნოე ჟორდანიას საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა დაამხეს და მეორეთ მოახდინეს საქართველოს ოკუპაცია. ჩვენ ამას ვერ შევეგუებით, თქვენ კი დარწმუნებული ვარ ამ ბრძოლაში გვერდზე გადავებით, რადგან ქვეყნის დამოუკიდებლობა რუსეთის გარეშე ვერ წარმოგიდგენიათ. ჩვენი თაობა ძველი თაობაა, აღნიშნა ილიამ, რომელიც ერეკლეს, ილიას და იაკობის გზას ადგას, თქვენ თაობას უნდა საქართველო ამ გზას ააცილოს, რაც დადებითს არაფერს მოუტანს ჩვენს მრავალტანჯულ ქვეყანას, რომელსაც სამხრეთით მუსლიმანური სამყაროს ოკეანე ესაზღვრება, ჩრდილოეთით მართმადიდებლური რუსეთი. ამ ორ გზას შორის მოგიწევთ არჩევანის გაკეთება, რადგან მესამე გზა ევროპისკენ და

ამერიკისკენ ჩვენმა წინაპრებმა არ აირჩიეს. გახსოვდეთ რუსეთის იმპერიას დიდი დრო არ უწერია და იგი დაინგრევა, თუ თქვენ თაობას მოუწია საქართველოს ხელისუფლების სათავეში მოსვლა, გთხოვთ იმპერიის ნანგრევებში არ მოაყოლოთ ჩვენი ქვეყანა, ხოლო მესამე გზის ძიებას თავი დაანებეთ, ეს გზა ჩვენ ტაძრამდის არ მიგვიყვანს. ნურც კომუნისტებს მოისვრით ისტორიის სანაგვეებზე, მათში ხომ ბევრი პროფესიონალია, რის გარეშეც გაგიჭირდებათ ქვეყნის მართვა. რაც შეეხება 1921 წლის თებერვლის საქართველოს ოკუპაციას, თქვენ კარგად მოგეხსენებათ რომ რუსეთის ჯარს მოღალატე ქართველები მოუძღოდნენ წინ, სწორედ მათი დამსახურებაა საქართველოს ოკუპაცია, ისინი მომავალში თქვენც არ დაგინდობენ და გირჩევთ მოერიდოთ მათ. მოვერიდებით ბატონო ილია, ქვეყანასაც იმპერიის ნანგრევებში არ მოვაყოლებთ და მესამე გზასაც გამოვნახავთ ცივილიზებურ ქვეყნებისკენ, სიცილით აღიძნა ზვიადიმ, რომელიც ევროპაზე გადის. ჩვენ იმპერიის ნანგრევებზე ახალ დამოუკიდებელ საქართველოს ავაშენებთ, რომლისთვისაც მზე ჩრდილოეთიდან აღარასდროს ამოვა და ქვეყანა ბუნებრივ განვითარების გზას დაადგება. ხოლო ხელისუფლების სათავეში ჩვენ ახალგაზრდა თაობას მოვიყვანთ. მოსემ 40 წელი ატარა თავისი ხალხი აღთქმულ ქვეყანაში მისაყვანად, ეს იმიტომ გააკეთა, რომ მონობაში გაზრდილი თაობა თავისუფლებაში დაბადებული თაობით შეეცვალა. მოსემ იცოდა რომ ხოხვისთვის გაჩენილი ვერასდროს იფრენს. ბატონმა ილიამ გაუღიმა ზვიადის და დასძინა, მოსეს ქვეყნისაგან განსხვავებით ჩვენ თქვენ აშენებულ ქვეყანას გიტოვებთ და გთხოვთ არ დაანგრიოდ იგი, ხოლო რაც შეეხება ევროპას, ჩვენ შუმერთა ცივილიზაციის შთამომავლებს ევროპელები სასიკეთოს ვერაფერს გვასწავლიან. არა ბატონო ილია ჩვენ ქვეყანას არ დავანგრევთ, პირიქით ავაშენებთ და ამაში ევროპის ქვეყნების გამოცდილებას და ცოდნას გავიზიარებთ.

აღნიშნა ზვიადმა, ილიას ხელი ჩამიართვა და ყველას დაგვემშვიდობა, მას მერაბიმაც მიბაძა. ასე დამთავრდა ეს საუბარი.

მას შემდეგ 26 წელი გავიდა. ამ საუბრის მოწმე ჩემს გარდა აღარავინ დარჩა ცოცხალი. მერაბ კოსტავა 1989 წლის 13 ოქტომბერს სოფელ ბორითთან ავტო-კატასტროფაში დაიღუპა და ვერ მოესწრო საქართველოს დამოუკიდებლობას. ზვიად გამსახურდია 1991-92 წლებში იყი საქართველოს პირველი პრეზიდენტი. გარდაიცვალა 1993 წლის 31 დეკემბერს ხობის რაიონის სოფელ ხიბულაში. აღარ არიან ცოცხალი ჩემი მეგობარი მეცნიერები, მაგრამ დარჩა ჩემს ხსოვნაში საუბარი, რომელიც გაიმართა, საქართველოს თავისუფლების სანყისებთან, ერთ პატარა ბაღში, ძველსა და ახალ თაობას შორის. რომელი თაობა იყო მართალი ეს თვით მკითხველმა განსაჯოს.

სარჩევი

ზღვის რაინდი	3
იმპერატორის ქალიშვილი	34
საქართველოს უკანასკნელი დედოფალი	95
მივინყებული კუნძული	127
ჯარისკაცის ბედი	182
უიღბლო სიყვარული	250
დიდი სასტუმროს პატარა დიასახლისი	270
შურისძიება	312
უცნაური სიყვარული	325
ალი	337
ექსკურსია უჯარმაში	351
თავისუფლების სანყისებთან	356

ტირაჟი 200 ეგზემპლარი
ფასი - სახელმეკრულებო.
2015 წ.

